T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

ERBİLLİ ABDURREZZÂK AĞA VE TAHMİSLERİ (İNCELEME-METİN)

NADHİM ASAAD

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. GÜLÇİÇEK AKÇAY

EDİRNE 2022

Tezin Adı: Erbilli Abdurrezzâk Ağa ve Tahmisleri (İnceleme-Metin)

Hazırlayan: Nadhim ASAAD

ÖZET

Bu çalışma, genel anlamda Klasik Türk edebiyatında kullanılmış nazım şekillerinden biri olan tahmis ile Erbilli şair Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı, edebî kişiliği ve tahmislerinin incelenmesiyle ilgilidir. İlk etapta, Türk Edebiyatında musammatların bir çeşidi olarak yer alan tahmisin tanımı; Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki yeri, önemi ve diğer nazım şekilleriyle ilişkisi geniş bir literatür taraması yapılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Divan edebiyatının son meyvelerini verdiği XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla XX. yüzıyın başlarında yaşayan Erbilli Abdurrezzak Ağa'nın hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve tahmislerinin şekil ve muhtevası bakımından ele alınmasının ardından şairin dört ayrı mecmuadan oluşan tahmisleri bir araya getirilerek transkripsiyonlu metni mürettep bir divan şeklinde verilmesi uygun görülmüştür. Abdurrezzâk Ağa tarafından kasideden beyte kadar her türlü tahmisi yapılmış nazım şekli ihtiva eden metin bölümünde toplam 286 tahmis bulunmaktadır. Çalışmanın sonunda metindeki Türkçe ve Farsça olarak tahmis edilmiş manzumelerine ilişkin detaylı birer liste hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Musammat, Tahmis, Muhammes, Nazım, Abdurrezzâk Ağa, Irak, Kerkük, Erbil

Name of Thesis: Erbilli Abdurrezzâk Ağa and His Tahmis (Review-Text)

Prepared by: Nadhim ASAAD

ABSTRACT

This study is about examining the life, literary history and tahmis of *Erbilli Abdurrezzak Ağa* and tahmis, as one of the verse forms of the Old Turkish, in general. In the first place, the definition of tahmis, which is a kind of musammats in Turkish Literature, is made with the help of comprehensive literature review on Arabic, Persian, and Turkish literature by examining the importance of tahmis and its relationship with the other verse forms. After the life, literary personality and tahmis of Erbilli Abdurrezzak Ağa, who lived in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century, when the last works in Divan literature were written, are handled in terms of form and content, the poet's tahmis consisting of four different journals along with the transcripted text in a regular divan is given. There are a total of 286 tahmis in the text section, which includes all kinds of verse forms, from kaside to beyit, by Abdurrezzak Ağa. At the end of the review, a detailed index was prepared in the form of lists regarding the all tahmis in the text.

Keywords: Musammat, Tahmis, Muhammes, verse, Abdurrezzak Ağa, Iraq, Kirkuk, Erbil

اسم البحث: عبد الرزاق آغا اربيللي وتخميساته مبحث

إعداد: ناظم اسعد

الموجز

هذا البحث يتضمن نوع التخميس في الشعر التركي القديم والذي يعتبر أحد أركان فنون الشعر التركي باستقراء تخميسات الشاعر عبد الرزاق أربيللي الذي هو من مدينة أربيل إضافة إلى حياته الأدبية وما أغنى به الحياة الشعرية في تلك المنطقة. وفي البداية فقد تم تناول فن التخميس الذي يعتبر أحد أنواع المسمّط في الأدب التركي، وموقع هذا النوع في الأدب العربي والفارسي والتركي وأهميته بالنسبة لعالم الشعر وعلاقته بالفنون الأخرى للشعر بواقع دراسة معمّقة لهذا الموضوع مع آثاره ووقعه الأدبي. عاش الشاعر أربيللي عبد الرزاق آغا في النصف الثاني من القرن التاسع عشر وبدايات القرن العشرين وهي الفترة التي تصدّر فيها أدب الديوان ذلك العصر بنتاجه الباهر، وقد تم تناول مجريات حياة الشاعر موضوع البحث وشخصيته الأدبية ونتاجه وصولا إلى تخميساته من حيث الشكل والمحتوى، ثم جرى التطرق إلى ما نشر من تخميسات الشاعر في أربعة مجاميع بتوحيد تلك وتقديم صورها وما تضمنتها بشكل ديوان شعري متكامل. وفي قسم المحتوى فقد أوردنا 286 تخميسا شعريا تتضمن ما خطّه الشاعر عبد الرزاق آغا أربيللي سواء في القصائد الكاملة أو ابيات الشعر بإبراز طريقة النظم الشعري الذي قام بإتّباعه. وفي نهاية البحث فقد قمنا بإدراج فهرست كامل بما تضمنه البحث من تخميسات باللغتين التركية والفارسية.

مفتاح البحث: المسمّط، التخميس، النظم، عبد الرزاق آغا، العراق، كركوك، اربيل

ÖN SÖZ

Divan edebiyatı açısından Anadolu ve Balkanlardan sonra en çok şair yetiştiren bölge Irak ve özellikle yoğun bir Türkmen nüfusunu barındıran Kerkük ve çevresidir. Irak'ta Fuzûlî, Rûhî, Ahdî, Nevres-i Kadîm gibi Türk edebiyatına mal olmuş edîb ve şairlerin yanı sıra isimleri mahalli sınırları aşmayan yüzlerce şair ve yazar yetişmiştir. Bunların bir kısmının eserleri günümüze ulaşırken, birçoğu da tezkireler sayesinde sadece kısa hayat hikâyeleriyle manzumelerinden bir veya birkaç örnek bize intikal ederek eserlerinin tamamı kaybolup gitmiştir.

Irak'ın kuruluşundan bu yana ana dili eğitiminden mahrum bırakılan Türkmenler, bu alanda şahsî gayret ve teşebbüslerin dışında, kurumsal akademik olarak bu tür eserleri araştırma imkânı bulamamışlardır. Son yıllarda Türkiye üniversitelerindeki Türkoloji kürsülerinde görev yapan bazı akademisyenlerin ve bu branşta eğitim gören öğrencilerin çalışmaları sayesinde bu boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu niyetle yola çıkılarak hazırlanan bu tezde daha önce herhangi bir çalışmaya konu olmayan Osmanlının son döneminde Musul vilayetinde yaşayan şair Erbilli Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı ve tahmislerden oluşan eserleri araştırılmıştır.

Çalışmamız, giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Girişte genel olarak musammatların ve tahmisin tanımı ve yapısı, tahmisin muhammes nazım şekliyle ilişkisi, bunların divan edebiyatındaki yeri ve önemine değinilmiştir. Aynı bölümde ayrı başlıklar altında Arap, Fars ve Türk edebiyatındaki tahmisin tarihî gelişimi bu konuya ilişkin kaynaklar ışığında incelenerek ele alınmıştır.

Tezin girişten sonraki birinci bölümü, tahmislerini çalışmamızın esasını teşkil eden Erbilli şair Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı, çevresi ve edebî kişiliğine ayrılmıştır. İkinci bölümde ise şairin tahmislerindeki hem vezin, kafiye ve redif gibi ahenk unsurları üzerinde durulmuş, hem de dil ve üslup özellikleri, yerel söyleyiş ve kelimeler, yanlış kullanımlar, değişik benzetme ve tasarruflar ayrı başlıklar altında muhteva özellikleri incelenmiştir.

Metin, çalışmamızın üçüncü bölümüdür. Bölümün ilk başında metinde kullanılmış nüsha tavsifleri ve metnin kuruluşunda takip edilen yöntem hakkında bilgi verilmiş, ardından divan tertibine göre sıralanmış tahmislerin transkripsiyonlu metni, Türkçe tahmisler ve Farsça tahmisler iki ayrı ana başlık olarak sunulmuştur. Metin kısmından sonra sonuç, kaynakça ve metin ile ilgili listelerden oluşan ekler yer almıştır.

Her eserde rastlanabileceği gibi bu çalışmada da gözden kaçan hatalar ve eksiklikler bulunabilir. Bunların hoş görüleceğine ve yapılacak yapıcı tenkitlerin yol gösterici olacağına inanıyoruz.

Bu uzun ve yorucu çalışma sırasında birçok kişinin yardım ve desteğini gördüm. Bunların başında, tavsiye ve önerileriyle benim yolumu aydınlatan, karşılaştığım güçlükleri aşmamda yardımlarını esirgemeyen hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Gülçiçek AKÇAY'a, çalışmanın inceleme aşamasında fikir ve eleştirileriyle katkıda bulunan hocam Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK'e teşekkürü bir borç bilirim. Tez izleme komitesinde verdiği emekten dolayı Dr. Öğr. Üyesi Ramadan DOĞAN ve tez savunma jürisinde bulunan Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK ile Dr. Öğr. Üyesi Niyazi ADIGÜZEL hocalara da müteşekkirim.

Lisansüstü eğitim hayatımda maddi ve manevî olarak destekleri esirgemeyen ağabeylerim Av. Şerafettin YILMAZ ile Prof. Dr. Suphi SAATÇİ Beyefendilere şükranlarımı sunarım. Yardım elini çevirmeden sabır ve özenle Farsça tahmislerinin tashihini yapan Prof. Dr. Mehmet ATALAY hocama ne kadar teşekkür etsem azdır. Abdurrezzâk Ağa'nın şiir mecmuaları bugüne değin şahsî kütüphanelerinde muhafaza edip ve cömertçe birer kopyasını bana tevdi etmelerinden dolayı eski Türkmen Cephesi başkanı Av. San'ân AHMET AĞA'ya şükranlarımı bildirirken, araştırmacı rahmetli Av. Atâ TERZİBAŞI'yı da minnet ve şükranla anarım. Ayrıca bu yazmaları temin etmemde vesile olan hemşehrilerim şair Esat ERBİL ile Kerküklü araştırmacı ve yazar Necat KEVSEROĞLU'na minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖZET (ARAPÇA) ..... **III**
ÖN SÖZ ..... **IV**
KISALTMALAR ..... **VIII**
GİRİŞ **1**
Musammat **1**
Tahmis **3**
Muhammes ve Tahmis ile İlişkisi **8**
Arap Edebiyatında Tahmis **14**
Fars Edebiyatında Tahmis **20**
Türk Edebiyatında Tahmis **24**
1. BÖLÜM: ERBİLLİ ABDURREZZÂK AĞA'NIN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ **49**
1.1. Hayatı **49**
1.1.1. Memleketi **49**
1.1.2. Ailesi ve Adı **50**
1.1.3. Mahlası **51**
1.1.4. Doğum Tarihi ve Yeri **51**
1.1.5. Tahsili **52**
1.1.6. Tarikatı **53**
1.1.7. Görevi **56**
1.1.8. Vefatı **57**
1.1.9. Mezarı **59**
1.2. Edebî Kişiliği **60**
1.3. Eserleri **66**
2. BÖLÜM: ŞAİRİN TAHMİSLERİNİN İNCELENMESİ **67**
2.1. Tahmislerin Şekil Özellikleri **67**
2.1.1. Vezin **67**
2.1.2. Kafiye **77**

2.1.3. Redif 100
2.2.Tahmislerin Muhteva Özellikleri 106
2.2.1. Üslup ve Dil Özellikleri 106
2.2.1.1. Yerel Söyleyiş ve Kelimeler 106
2.2.1.2. Yanlış Kullanımlar 112
2.2.1.3. Değişik Benzetme ve Tasarrufları 116
3. BÖLÜM: METİN 121
3.1. Nüsha Tavsifi 121
3.2. Metin Hazırlanırken İzlenen Yöntem 125
3.3. Tahmisler..... 136
3.3.1. Türkçe Tahmisler 136
3.3.2. Farsça Tahmisler 836
SONUÇ 892
KAYNAKÇA 895
EKLER 928

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
bkz. : Bakınız
bşk: Başlıklar
bşs: Beşlik sayısı
C. : Cilt
çev. : Çeviren
D. : Divan
G. : Gazel
H : Hicri
haz. : Hazırlayan
hş. : Hicri Şemsi
Hz. : Hazret
K. : Kaside
Kıt. : Kıta
kt: Kâğıt
Ktp. : Kütüphane
KTB: Kültür Turizm Bakanlığı
M : Miladi
md. : Madde
nu. : Numara
ölç: Ölçü
ölm. : Ölüm Tarihi
S : Sayı
s. : Sayfa
Ss: Sayfa sayısı
st: Satır
T. : Tahmis
Tc. : Tercî-bend
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
Tk. : Terkîb-bend
vb. : Ve benzer(ler)i
vr. : Varak Sayısı
vs. : Ve saire
Yay. : Yayınevi, Yayınları
yk: Yaprak
yz: Yazı
yzr: Yazı rengi

GİRİŞ

Musammat

Arapça menşeli bir sözcük olan ve sözlüklerde, "inci, boncuk dizilen iplik veya gerdanlık" anlamındaki sımt (سمط) kökünden türeyen Musammat (مسمّط) "ipe dizilmiş inci" demektir.[1] Edebiyat terimi olarak ise musammat, iki anlam taşımaktadır. Birincisi, her beyti dört eşit parçaya bölünebilen, genelde ilk üç bölümünün seci'li, dördüncünün ise diğer beyitlerin son parçasıyla kafiyeli olduğu gazel veya kaside anlamına gelmektedir. Esas konumuzla ilgili olan musammatın ikinci anlamı ise iki mısralı/beyit esasında kurulu nazım şekillerinin dışında, aynı vezinden üç ve daha fazla mısralı değişik sayıdaki bentlerden meydana gelen nazım şekillerinin genel adı olmasıdır.[2]

Klasik Türk edebiyatında bentlerle kurulu olan musammatları iki kategoriye ayırmak mümkündür. İlk grup, bentlerin bütün mısraları bir şairin kaleminden çıkan ya da tek basamaklı yazılan musammatlar; üçlü "müselles", dörtlü "murabba", beşli "muhammes", altılı "müseddes", yedili "müsebba'", sekizli "müsemmen", dokuzlu "mütessa'", onlu "mu'aşşer" vs. diye bentlere mısra sayısına göre Arapça mufa''al kalıbından türetilmiş isimler verilen manzumeler teşkil etmektedir. Genellikle bent sayısı 4-10 arasında değişen bu gruptaki musammatlarda ilk bendin mısraları birbirleriyle kafiyelidir. Sonraki gelen bentlerin ise son bir veya iki mısraı birinci bendin mısralarıyla kafiyeli olur. Son bir veya iki mısra bentlerin sonunda tekrar edilirse "mütekerrir musammat", diğer bentlerin son mısralarının kafiyesi ilk bentle sadece kafiyeli ise "müzdevic musammat" adı verilir. Bentlerin kafiye şemaları şu şekilde gösterilebilir: Mütekerrir, *"aaaA / bbbA / cccA ..."* veya *"aaaAA / bbbAA /*

[1] *El-Müncid fî el-Luġat ve'l-Edeb ve'l-'Ulūm,* el-Maṭbaʿat el-Kāṯūlīkīyye, Beyrūt 1927, s. 362; *El-Mu'cemü'l-Vaşīţ,* el-Cüz'ü'l-Evvel, Maṭābiʿ Dāru'l-Maʿārif, Mışr 1980, s. 449; El-Feyrūzābādī, *El-Ḳāmūsu'l-Muḥīţ,* el-Ṭabʿa-ş-Ṯāniyye, Mü'eseset el-Risāle lil-Ṭıbāʿa, Beyrūt, 1987. s. 867; *Ahterî-i Kebîr,* Matbaa-i Âmire, İstanbul 1310 (1892-93), s. 415.

[2] Halil Erdoğan Cengiz, "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili*, Sayı 415-416-117 /Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Temmuz- Ağustos- Eylül 1986, s. 291; Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., 16. baskı, Ankara 2013, s. 85; M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi (Biçim-Ölçü-Kafiye)*, 6. Baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2012, s. 103.

cccAA …", Müzdevic, *"aaaa / bbba / ccca / ddda …",* ilk bent kafiyeli değilse, *"bbba / ccca / ddda / eeea ...."* vs.[3]

Aşk, övgü, tasavvuf temalı ve felsefi düşünceler gibi çeşitli konularda yazılan bu grup musammatlarda bentler arasında konu birliği gözetilir. Ayrıca, tek kalemden çıkan veya bir etapta yazılan 4-10 beyitli bentlerden mütekerrir ya da değişen bir beyitle birbirine bağlı "terkîb-bend" ile "tercî-bend" ve "şarkı" nazım şekilleri de musammat olarak sayılmıştır.[4]

İkinci grup ise, şairin daha önce kendi yazdığı ya da bir başka şairin beyitlerden kurulu gazel, kaside vs. gibi nazım şekillerinin her beytine ilave yoluyla bentler hâline getirilerek iki basamaktan meydana gelen musammatlardır. Bunlar da sırasıyla beyitlere ilave edilen tek mısra olursa "teslîs", iki mısra olursa "terbî'", üç mısra olursa "tahmîs" dört mısra olursa "tesdîs", beş mısra olursa "tesbî'", altı mısra olursa "tesmîn", yedi mısra olursa "tetsi'", sekiz mısra olursa "ta'şîr" denilmektedir.[5] Musammatların asıl beyitler ile onlara eklenen mısraların kafiye düzeni "[aa]*aa* / [bb]*ba* / [cc]*ca* / [dd]*da*", "[aaa]*aa* / [bbb]*ba* /[ccc]*ca* …" vd. gibi biçimindedir. Bu gruptaki musammatlarda gözetilen en önemli nokta, "zemîme" denilen ilave mısraların, esas manzumenin beyitleriyle anlam ve biçim bakımından uyuşması ve kaynaşması gereğidir. Yoksa eklenen mısralar yama gibi durur ve başarılı bir musammat sayılmaz.[6] Divan edebiyatında musammat nazım şekilleri arasında en çok işlenenin tahmis olduğu kabul edilmektedir. Hemen her divanda örneğine rastlanan tahmisler, genellikle divanların musammatlar bölümünde yer almaktadır. [7]

[3] Yekta Saraç, *a.g.e.,* s. 103-104; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 4. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998, s. 296; Ahmet Mermer-Neslihan Koç Keskin, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2016, s. 153-154.
[4] İskender Pala-Filiz Kılıç, "Musammat", *İslâm Ansiklopedisi*, 31. cilt, TDV Yay., İstanbul 2006, s. 234-235; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.,* s. 103.
[5] Türk edebiyatında teslîs ile tetsî'in örneklerine rastlanmamıştır.
[6] Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, 1. baskı, İSAM Yay., İstanbul 2013, s. 105; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 9. baskı, TDK Yay., Ankara 2009, s. 223; İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.,* s. 233.
[7] Tahir-ül Mevlevî, *Edebiyat Lügatı*, Haz.: Kemâl Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 141; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 101, İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.,* s. 234, İskender Pala, *a.g.e,* s. 380.

Tahmis

Arapça dilbilgisine göre mezîd bir mastar olan tahmis (تخميس), beş sayısı ifade eden hams/hams[e] (خمس) kökünden türemiş, asıl anlamı "*beşleme, beş köşeli yapma veya beşli duruma getirme"*dir.[8] Tahmisin çokluğu ise Arapçada tahmîsât (تخميسات)'tır.[9] Edebiyatta önceden yazılmış bir manzumenin her beytinin önüne aynı vezinde ve ilk mısraıyla kafiyeli üçer mısra ilave edilerek beşer mısralık bentlere dönüştürülen nazım şekillere "tahmis" denilir.[10]

Tahmisin kafiye şeması, manzumenin matla beyti kafiyeli ise [aaa]aa / [bbb]ba / [ccc]ca / [ddd]da..., kafiyeli değilse [bbb]ba / [ccc]ca / [ddd]da… şeklinde olur. Her beytin iki mısraı birbiriyle kafiyeli olan mesnevilerde yapılan tahmisin kafiye şeması [aaa]aa / [bbb]bb / [ccc]cc… biçimindedir. Yukardaki şemalarda köşeli parantez içine alınan harfler daha sonra ilave edilen mısraları, dışında kalınan harfler ise önceden yazılmış manzumenin asıl beyitlerini temsil etmektedir.

Tahmisin bir tek nazım şekli üzerine yapılması gibi bir kural yoktur. Divan edebiyatında nazım şekli olarak en çok gazeller üzerinde tahmis yapılmışsa da kaside, kıta, müstezat ve hatta terkîb-bent ile tercî-bentlerin de tahmis edildiği görülmüştür.[11]

Tahmis genellikle çağdaşları veya kendilerinden önce gelen ünlü şairlerin beğenilen manzumeleri üzerinde yapılmakla birlikte bazen daha önce kaleme aldıkları şiirleri, tahmis ederek muhammes durumuna getiren şairler de olmuştur. Şair kendi gazeline yaptığı tahmislere genellikle "Tahmis-i Gazel-i Hod" veya "Gazel-i fülan Tahmis-i Velehu" başlığıyla verir. Divanlarda sadece "tahmis" veya tahmisi yazan şairin adının zikredildiği "Tahmis-i fülan" gibi başlıklara rastlanabilir. Şayet tahmis edilen manzume bir başka şairin ise "Tahmîs-i Gazel-i Fuzûlî", "Gazel-i Hayâlî Tahmis-i Âlî", "Tahmîs Berây-ı Gazel-i Sâbit-i Merhûm",

---

[8] El-Feyrūzābādī, *a.g.e.,* s. 698; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, İkdam Matbaası, Dersaadet 1317 (İstanbul 1899-1900), s. 389; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 1570.

[9] Muallim Nâcî, *Lûgat-ı Nâcî*, Çağrı Yay., İstanbul 1978, s. 222.

[10] *El-Müncid fī el-Luġat….*, s. 192; Harun Tolasa, "18. yy.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü Müstakimzade'nin Istılâhatü'ş-Şi'riye'si II", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIV-XXIV, İstanbul 1986, s. 373; *Türkçe Sözlük*, 10. baskıdan yapılan tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2009, s. 1885.

[11] Halil Erdoğan Cengiz, *a.g.m.,* s. 384; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 280-281, 275 ve 259.

"Tahmîs-i Bâkî li-Gazel-i Sultân Selîm Hân", "Gazel-i Nâbî Bâ-Tahmîs Kerdeest", "Tahmîs-i Kasîde-i Nef'î" veya "Kasîde-i Merhûm Âgehî Efendi Tahmis-i Monla Mehmed Efendi", gibi başlıklarla şair ve şiiri belirtilir. Divan ve mecmualarda gazelden birkaç beyit veya kasidenin bir bölümü tahmis edilmişse "Tahmis-i nâ-tamâm kasîde-i Bâkî Efendi" şeklinde başlıklar verildiği görülmüştür.[12] Bazen de yapılan tahmislerin başlığında "Tahmîs-i Gazel-i Bâkî Efendi Zümre-i Şu'arânun Ercmendi", "Tahmîs-i Gazel-i Nâbî Efendi Erbâb-ı 'Urefânun Dil-pesendi", "Gazel-i Veysî-i Ser-Levha-i Münşiyân Tahmîs-i Zihnî-i Bî-Ser ü Sâmân" secili şeklinde başlıklar bulunur.[13] Başlık yazılmaya gerek duyulmayan tahmisler de vardır. Bunun dışında, divanlarda başlıkta tahmis edilmiş şiirin kime ait olduğu zikredilmeyen ve manzumenin makta beytindeki mahlasın yeri boş bırakılarak şairin kimliğini gizlenmiş örnekler de görülmüştür.[14]

Yukarıda da değinildiği gibi Klasik Türk edebiyatında musammatın en çok işlenmiş çeşidi olan tahmisin başarı ölçüsü, eklenen mısraların, manzumenin beyitleriyle anlam ve söyleyiş bakımından kaynaşmış olmasıdır.[15] Bazen birbiriyle kafiyeli olan matla beytinin dışındaki beyitlerinin serbest/ilk mısraların son kelimesi kafiyeye uygun düşmezse bir önceki kelime üzerinde kafiye yapılır ve son kelime ise redif durumuna gelir. Ancak, İsmail Habib [Sevük] tahmiste sıkça bu türlü kafiye yapılmasının şairin işin kolayına kaçmasından kaynaklandığını, ayrıca eda ve anlam bakımından da tahmisi zayıflatmasına sebep olacağını ifade etmiştir.[16]

Araştırmacılarca tahmis yapma sanatı, divan şiirindeki nazire geleneğine benzer bir tür atölye çalışması olarak değerlendirilmiştir. Hatta başkası tarafından yazılmış bir şiirin üzerine mısralar ekleyerek yeni bir manzume hâline getirilen tahmisin nazire yapmaktan daha güç bir sanat olduğunu, ustalık ve şiire hâkimiyet isteyen bir iş olarak görülmüştür. Ortaya çıkan bu manzumenin, tahmis edilen şiirin aslı kadar kuvvetli olması ve ona fikir, tasavvur ve üslupça da uygun düşmesi

[12] Sabahattin Küçük, *Antakyalı Münîf Dîvânı (Tenkitli Basım)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s. 151.
[13] Sadık Erdem, *Neylî ve Dîvân'ı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2005, s. 238, 240; Muhsin Macit, *Erzurumlu Zihnî Divânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s.104.
[14] Örneğin Âsaf divanında bu şekilde şairin imzası saklanmış üç tahmis bulunmaktadır. Bkz.: Ömür Ceylan, Hânedânda Bir Âsî Âsaf Dîvânı, Akçağ Yay., Ankara 2003, 138- 140.
[15] İsmail Habib, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943, s. 135; Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 223; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 130.
[16] İsmail Habib, *a.g.e.*, s. 136.

gerekmektedir. Ayrıca, asıl beyitlerle verilen anlamın eklenen mısralarda tekrar edilmesi, şiiri tahmis eden şair için bir kusur sayılır. Bu işte maksat nazirelerde olduğu gibi daha mükemmeli, daha güzeli ortaya koyarak bir nevi meydan okumaktır.[17] Başka bir taraftan şair beğenilen ve tutulan bir manzumeyi tahmis ederek o şiirin ününden yararlanma gibi bir imkân sağlamış olur. Ayrıca bir başka şairin şiirini tahmis etmek ona hürmet göstermek olarak yorumlanmıştır.[18]

Araştırmacılar arasında, tahmis yapma sanatına ilişkin bazı görüş ayrılıkları da vardır. Söz gelimi, batılı yazar E.J.W. Gibb'in *Osmanlı Şiir Tarihi* adlı ünlü eserinde, hem iki mısraın yani her beytin önüne üçer mısra eklemek suretiyle, hem de bir tek mısra üzerine dört mısra ilave edilerek tahmisin oluştuğunu ileri sürmüştür.[19] Araştırmacı Halil Erdoğan Cengiz, Gibb'in bu tezini doğru bulmaktadır.[20] Ancak, tahmis yalnız bir şiirin her beytinin üzerine üçer mısra eklemekle yapılır, tek beytin üstünde üçer mısra[21] veya bağımsız bir mısraın önüne dörder mısra ilavesiyle mütekerrir muhammes şekline benzer ortaya çıkan bir manzumeye *tahmis* yerine *tazmin* demek daha doğru olur, diyerek Gibb'in görüşüne katılmayanlar da olmuştur.[22]

Manzumelerde şairlerin bir çeşit imzası sayılan mahlas genellikle makta beytinde yer almaktadır. Şiiri tahmis eden şair de mahlasını son bendin ilk üç mısraın birinde söyler. Şiirlerde hiç mahlas kullanmayan veya tahmis yaptığı manzumede imzasını saklamak istediği için mahlas söylemeyen şairler de vardır. Buna ek olarak manzumede herhangi bir başlık da bulunmaması, bazen tahmisin muhammesle karıştırılmasına yol açabilir.

---

[17] Ömer Faruk Akün, *a.g.e.*, s. 105; Cemal Kurnaz, *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007, s. 59.
[18] İsmail Habib, *a.g.e.*, s. 135; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 130.
[19] Gibb, E.J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poery) I-II*, trc.: Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara [1999], s. 75. Not: Tek mısranın üzerine dörder mısra ilave edilerek, tazmin yoluyla yazılmış bir manzume, Keçecizâde İzzet Molla'nın Mihnet-Keşan (Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul 1269, s. 154-155) adlı eserinde "Tahmîs-i Mısra'-ı Meşhûr" başlığı taşımaktadır.
[20] Halil Erdoğan Cengiz, *a.g.m.*, s. 351-352.
[21] Örneğin Ahmed Sûzî divanında "Gör ki neyler ol Melvâ/Neylerse olur âlâ" beytin üzerinde üçer mısra ilave edilip 13 bentten oluşan manzume "Tahmîs" başlığıyla verilmiştir. Bkz.: Alim Yıldız, *Ahmed Sûzî Divânı*, Buruciye Yay., Sivas 2012, s. 351-353.
[22] M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 130; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 281-282; Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2002, s. 18.

Tahmisin bent sayısının tahmis edilen şiirin beyit sayısı kadar olması gerekmekle birlikte, bazı beyitlerin atlanarak manzumenin beyit sayısından az bentlerle yapılan tahmisler de vardır. Aynı şekilde tahmiste bulunan şair manzumesinin başına, ortasına veya sonuna kendi mısralarından oluşan bir veya birden fazla bent ekleyebilir.[23]

Üç mısraı, manzumenin asıl beytinin önüne yerleştirmek yerine iki mısraın arasına eklenerek yapılan tahmislere, ikiye ayırma anlamına gelen "taştir" veya "tahmis-i mutarraf" (ayrılmış tahmis) denilmektedir.[24] Son yıllarda tenkitli metni yayınlanan ve bu çalışmada referans gösterilmiş nazım şekilleri ile ilgili kaynaklarının hiçbirinde sözü edilmeyen Enderunlu Hasan Yâver'in (doğ. 1765) şiir, şairlik, edebî sanatlar ve nazım şekilleri hakkında kaleme aldığı *Fenniyye-i Eş'âr (1796)* adlı mesnevisinde "taştir" sanatına "tahmis-i mutarraf" yanında "perdâzî (veya pervâzî)" de denildiği ifade edilmiştir.[25] Şu anki bilgilere göre bu konuda mesnevi şeklinde yazılmış tek eser olarak bilinen *Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr'da* "Der Taʿrīf-i Taḫmīs-i Ġazel…(diğer nüsha: Der Beyān-ı İnşād-ı Taḥmīsāt)[26]" başlığı altında tahmis çeşitleri ele alınıp şu şekilde nitelendirilmiştir:

İki ṭarīḳ üstine taḫmīsler
Bir olur ancaḳ reh-i tesdīsler

Gel saña taḫmīsi beyān ideyüm
Resm-i rehi ile 'ıyān ideyüm

[23] Halil Erdoğan Cengiz, *a.g.m.*, s. 350-351.
[24] Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 102; Cem Dilçin, *a.g.e.*, 225; İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.*, s. 234.
[25] Kaplan Üstüner, *Şiir, Şair ve Edebi Kurallara Dair Yazılmış Bir Mesnevi: Fenniyye-i Eş'âr*, Turkish Studies, Volume 4/7, 2009, s. 876; Mücahit Kaçar, "Şiire ve Söz Sanatlarına Dâir Bir Mesnevî Hasan Yâver'in "Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr" İsimli Eseri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt XL, 2009-1, İstanbul 2011, s. 145-146.
[26] Mücahit Kaçar, a.g.m., s. 145.

Birine pervāzī[27] *dir ehl-i suḫan*
Hem de muṭarraf didiler ehl-i fen

Ḳā'idesi oldur anuñ kim hemān
Yapma murād itdigin ān u zamān

Mıṣra'-ı evvel yuḳarıda ḳalur
Mıṣra'-ı ṯānīyi aşaġa alur

İkisinüñ arasına üç 'aded
Mıṣra'-ı merbūṭ yazar yek-ṣaded[28]

Mesnevide "tahmis-i mutarraf" şeklinin değinilmesinin ardından, "Der Ṣan'at-ı Tahmīs-i Dīger" diye müstakil bir başlık verilerek en yaygın yapılan tahmis türü de şöyle tarif edilmiştir:

Biri de ebyāṭ-ı ġazel üstine
Mıṣra'-ı evvel ki maḥal üstine

Rābıṭalı mıṣra' ola üç 'aded
Şarṭı bu kim ola o da yek-ṣaded[29]

Taştirin kafiye düzeni şöyledir: a[aaa]a / b[bbb]a / c[ccc]a / d[ddd]a … Eklenen mısraların asıl şiirin vezin ve kafiyeyle uyuşması, beyitlerle anlam kaynaşması gibi yukarıda, sözü edilen tahmiste söz konusu olan kurallar taştir için de

[27] Fenniyye-i Eş'ar mesnevisinin her iki yapılan neşrinde (Kaplan Üstüner, *a.g.m.*; Mücahit Kaçar, *a.g.m.*) "perdâzî" kelimesindeki "dâl" harfini "vâv" sanarak kelimeyi yanlışlıkla "pervâzî" olarak okunmuştur, kanaatindeyiz. Nitekim, bazı divanlardaki yapılan taştirler için başlıklarda "tahmîs-perdâzî" şeklinde kullanıldığını tespit edilmiştir. Örnekler için bkz.: Hüseyin Ayan, *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981, s. 356; Murat Güler, *Şu'ûrî Hasan Efendi Divanı Metin-İnceleme*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2017, s. 103, 104, 108, 109, 122, 123, 126; Orhan Kurtoğlu, Diyarbakırlı Lebîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 166; Haşmet, *Dîvân*, haz.: Mehmet Arslan-İ. Hakkı Aksoyak, KTB Yay., Ankara 2018, s. 121.
[28] Kaplan Üstüner, *a.g.m.*, s. 876; Mücahit Kaçar, *a.g.m.*, s. 145-146.
[29] Gös. yer., Mücahit Kaçar, *a.g.m.*, s. 146.

geçerlidir. Türk edebiyatında tahmise göre taştirin örneğine çok az rastlanır. Ancak şair Nedîm'in Nedîm-i Kadîm'e, Enderunlu Vâsıf'ın Pertev Paşa'ya ve Yahyâ Kemâl'in Bâki'ye ait gazeller üzerinde yapılan taştirleri güzel ve başarılı olmalarından dolayı meşhurdur.[30]

Arapça veya Farsça yazılmış bir manzumenin beyitleri önüne Türkçe üçer mısra ilave etmek suretiyle yapılan tahmisler de vardır. Edebiyatta mısraları farklı dillerden müteşekkil olan bu manzumelere Arapçada "çubuklu ve alacalı dokunmuş kumaş" anlamına gelen *mülemma* adı verilmektedir.[31] Kanaatimizce iki veya daha fazla dilden oluşan bu tür tahmisler de *mülemma* sayılabilir ve bunlara *"mülemma' tahmis"* denilirse yanlış olmayacaktır. Şeyh Gâlib, Hâfız ve Mevlânâ'nın birer gazelini Türkçe, şair Âsafî ise Konyalı Nizâmî'nin gazelini Türkçe, Farsça ve Arapça olarak tahmis etmiştir. Hüseyin Vassâf'ın da Arapça, Farsça ve Türkçe mülemma' bir tahmisi bulunmaktadır. Tez çalışmamıza konu olan şair Erbilli Abdurrezzâk Ağa, Hazret-i Ebubekir-i Sıddık'ın Arapça bir münacatı ve Mevlânâ Halid-i Bağdadî'nin Farsça bir gazelini Türkçe olarak tahmis etmiştir.

Muhammes ve Tahmis ile İlişkisi

Tahmis kelimesi gibi Arapça'nın *hams* (خمس) kökünden türemiş *beşli, beş katlı, beşte bir ve beşgen* anlamlarına gelen *muhammes*, edebiyatta beş mısralı bentlerden oluşan nazım şekline denir.[32] Muhammesin ilk bendinin mısraları birbiriyle kafiyeli, diğer bentlerin ise ilk dört mısraı kendi arasında son mısraı ilk bentle kafiyeli olur. Bentlerin son mısraları tekrarlanırsa *muhammes-i mütekerrir (mütekerrir muhammes)*, sadece birbiriyle kafiyeli ise *muhammes-i müzdevic (müzdevic muhammes)* adını alır. Son iki mısraı tekrarlanan *muhammes-i mütekerrir* olanlar da vardır.[33]

[30] Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 225; İskender Pala-Filiz Kılıç, *a.g.e.*, s. 234.
[31] Tâhir-ül Mevlevî, *a.g.e.*, s. 106; İskender Pala, *a.g.e*, s. 299.
[32] Şemseddin Sâmî, *a.g.e.*, s. 1310; Yaşar Çağbayır, *a.g.e.*, s. 1098; Mustafa Nihat Özün, *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, 6. baskı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1979, s. 552.
[33] Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 217; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.*, s. 267-268.

Muhammeslerde yaklaşık 20 değişik kafiye örgüsü kullanılmıştır. Bunlarından en çok kullanılan kafiye örgüsü yoğunluk sırasıyla şu şekilde gösterilebilir: *Muhammes-i müzdevic:* aaaaa / bbbba / cccca….; *muhammes-i mütekerrir:* aaaaA / bbbbA / ccccA…, dördüncü ve beşinci mısraları aynen tekrar ederse: aaaAA / bbbAA / cccAA… biçiminde olur. Bent sayısı 2-10 arasında değişen muhammesler en çok 5 bentli yazılmış olanlarına rastlanır. Ancak 10 bentten fazla yazılan muhammeslerin örneği az da olsa yok değildir.[34] Şair mahlasını son bendin herhangi bir mısraında söyleyebilir. Muhammes şekli, Klasik Türk edebiyatında tahmis kadar olmasa da çok kullanılan musammatlardan sayılır. Muhammesin özel vezin ve kafiye ile yazılan tardiye diye ayrı bir şekli daha vardır. Aruzun *Mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün* vezniyle yazılan ve aaaax / bbbbx / ccccx… gibi kafiye düzenine sahip olan bu şekle humasî ve tard u rekb adları verilmiştir. Muhammesten türemiş sayılan terdiye, Türk edebiyatında çok az rastlanan şekillerdendir.[35]

Muhammeslerde felsefi, dinî, tasavvufî düşüncelerle, münacat, methiye, nasihat vb. gibi hemen hemen her konu işlenmiştir. Ancak aşk konusunda yazılan muhammesler çoğunluktadır.[36] Türk edebiyatında en fazla muhammes yazan şairler arasında Edirneli Nazmî, Hâfız Ahmed Sa'dî, Halepli Edîb, Âsaf, Muhibbî, Ubeydî, Râzî, Bursalı Feyzî, Şeyh Gâlip, Aynî, Şeref Hanım, Murad Emrî ve Enderunlu Vâsıf sayılabilir.[37]

Muhammesle tahmis arasında muhteva ve şekil bakımından hiçbir fark bulunmamaktadır. Ancak muhammesin tüm mısraları tek kalemden veya daha doğru bir ifadeyle bir etapta beşer mısralık bentler hâlinde yazılır. Tahmis ise ya şairin kendisine ait daha önce yazdığı bir şiirinin ya da başka bir şairin manzumesinin her beytinin üzerine üçer mısra ilave etmek suretiyle beşer mısralığa dönüştürerek iki basamakta meydana getirilir. Muhammes, son mısralar birbiriyle kafiyeli (müzdevic) veya nakarat gibi her bendin son mısraları tekrarlanan (mütekerrir) şekilde yazılabilir,

[34] M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 123;
[35] M. A. Yekta, Saraç, *a.g.e.*, s. 125.
[36] İskender Pala, *a.g.e.*, s. 290-291; Mehmet Açа vd., *a.g.e.*, s. 241.
[37] Mustafa Erdoğan, *a.g.e.*, s. 3-8.

tahmisse daha önce yazılmış bir şiirin mısra sayıları artırıldığı için ancak müzdevic şekli olarak ortaya çıkıp mütekerrir olma ihtimali yoktur.[38]

Bütün muhammes ve tahmisler için geçerli olamasa da bu iki şekil arasında bazı ayırt edici özellikler vardır. Mesela, muhammeste genellikle son bendi herhangi bir mısraında sadece muhammesi kaleme alan şairin mahlası bulunurken tahmisin son bendinin ilk üç mısraında tahmis yapan şairin mahlası, dördüncü veya beşinci mısralarda ise manzumesi tahmis edilen şairin mahlası yani iki mahlas yer almaktadır. Ancak mahlas kullanmayan veya imzasını gizlemek isteyen bazı şairler tahmislerinde mahlaslarına yer vermezler. Ayrıca, bu iki nazım şeklinin arasındaki belirgin özelliklerden biri de manzumeye verilen başlıklardır. Örneğin Divanlar veya şiir mecmualarında bulunan "Tahmîs-i Gazel-i Fuzûlî", "Gazel-i Bahâyî Tahmîs-i Nâ'ilî", "Tahmîs-i Cevrî" vb. başlıklardan manzumenin muhammes mi veya tahmis mi olduğu kolaylıkla tespit edilebilir. Buna rağmen Klasik Türk edebiyatında muhammeslerle tahmislerin birbiriyle karıştırıldığı yok değildir.

Yukarıda izah edildiği gibi ayrı özelliklere sahip bu iki nazım biçiminin, muhammes ile tahmisin bazen divan ve şiir mecmualarında birbirinin yerine kullanıldığı görülür. Aslında sözlüklerde muhammes sözcüğü "tahmis edilmiş", "beşlendirilmiş" veya "beşe iblağ edilmiş" anlamına geldiği belirtilmektedir.[39] Muhammes kelimesi için aynı anlamı veren *Kâmûs-ı Osmanî*, ayrıca "tahmis" maddesinde "bu misilli manzumelere 'muhammes' de ıtlak olunur" şeklinde bir açıklama yapmıştır.[40] Şemseddin Sami de *Kâmûs-ı Türkî*'de "beş mısralı kıta ki çok defa ikisi diğer bir şairin olup üçü zamm olunmuştur" şeklinde muhammes kelimesini izah etmiştir.[41] Muallim Naci ise muhammes anlamı için *Lugât-ı Nâcî*'de yukardaki geçen aynı ifadeler kullandığına rağmen Türk Edebiyatının ilk edebî lügatlarından sayılan *Istılâhât-ı Edebiyye eserindeki* tahmis maddesinde: "Tahmîs ile muhammes

[38] İsmail Habib, *a.g.e.,* s. 137-138; Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.,* s. 275.
[39] Mehmed Salâhî, Kâmûs-ı Osmanî, kısm-ı râbi', Mahmud Beg Matbaası, İstanbul 1313 (1895/6), s. 462; Ali Nazîmâ-[Faik] Reşat, Mükemmel Osmanlı Lügati, Dersaadet 1318 (İstanbul 1900), s. 722; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 7. ofset baskı, Aydin Kitabevi, Ankara 1986, s. 798.
[40] Mehmed Salâhî, *a.g.e.*, kısm-ı sâlis, 1322 (1904/5), s. 53-54.
[41] Şemseddin Sâmî, *a.g.e.,* s. 1310.

beynindeki fark tariflerine müracaatla anlaşılır. Her tahmis'ten bir muhammes vücuda gelirse de ona ıstılâhen muhammes denilemez. Tahmis'in meydana getirdiği muhammese yine tahmis tabir olunur."[42] ifadesinde bulunmuş, terbi ile murabba, tesdis ile müseddes için de aynı hükmü tekrarlamıştır.[43] Bu iki kavramın birbiriyle karıştırılması birer edebiyat terimi olarak yanlış sayılmışsa da muhammesin; sözlük bakımından, tahmis edilmiş manzume anlamı taşımasından dolayı divan ve mecmualarda tahmis nazım şekli için muhammes teriminin, özellikle Divan edebiyatının hazan devri denilen son dönemlerinde sıklıkla kullanıldığına rastlanır. Bu konuda çok sayıda örnek verilebilir, ancak en çok "Muhammes Ber-Gazel-i fülan" klişeleşmiş başlığı göze çarpmaktadır. Divan edebiyatının kadın şairlerinden Leylâ Hanım tarafından Câzim mahlaslı şairin manzumesi üzerinde yapılan tahmis, divanında "Muhammes Der-Vasf-i Hazret-i Monlâ-yı Rûm" başlığıyla verilmiştir.[44]

Kerkük'ün tanınmış mutasavvıf şairlerinden Abdurrahman Hâlis'in İstanbul'da Rıza Matbaası tarafından 1284 (1868) yılında basılan divanındaki bütün tahmislerin (14 tahmis) başlıklarında tahmis yerine muhammes yazılarak "Muhammes Ber-Gazel-i Nûrî Alî"(s. 40, 47, 53), "Muhammes Ber-Gazel-i Kâsım" (s. 49), "Muhammes Ber-Gazel-i Hâfiz" (s. 39, 54) "Muhammes Ber-Gazel-i Fuzûlî" (s. 61,62), vb. yukarıda zikredilen klişeleşmiş ibareler kullanılmıştır.[45] Bu çalışmanın ana konusunu teşkil eden Abdurrazzak Ağa'nın tahmislerindeki başlıkları için de aynı durum söz konusudur. Şair, yapmış olduğu tahmislerin bir kısmında başlık olarak muhammes kelimesini yazmayı tercih etmiştir.

[42] Muallim Nâcî, *a.g.e.*, s. 736; Muallim Nâcî, *Istılâhât-ı Edebiyye*, A. Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1307 (1890), s. 198.
[43] Muallim Nâcî, *a.g.e.*, s. 196, 199.
[44] *Divân-ı Leylâ Hanım*, Bulak, Kahire 1260 (1844), s. 10. (neşredilen divanın tenkitli metninde de aynı şekilde muhammesler bölümünde verilmiştir: *Leylâ Hanım Divanı*, haz.: Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, s. 120.
[45] Divanda bulunan diğer başlıklar için bkz.: Divan-ı Hâlis, Rıza Matbaası, [İstanbul], 1284 (1868), s. 37, 39, 42, 46, 50, 51 ve 59.

Bosnalı Âsım Divanı'nda bulunan iki tahmisin başlığı da muhammes olarak "Muhammes-i 'Âsım Lügaz li-Bâkî" ve "Muhammes-i 'Âsım Lügaz li-Hâletî" şeklinde yazılmıştır.[46]

Bâkî'nin divanında karşılaştırılan nüshaların birinde, Sultan II. Selim gazeline yapılan tahmisin başlığında bile, "Muhammes Gazel-i Hümayûn-ı Padişâh-ı Rub'-ı meskûn Be-fermân-ı 'Âlî-şân" biçiminde, muhammes olarak zikredilmiştir.[47] Âgâh mahlaslı Semerkandî-i Âmidî Hacı Hâfız Mehmed Bulak'ın neşredilmiş tenkitli metnin divanında bulunan tahmis için de aynı durum söz konusudur.[48] XIX. yüzyıl şairlerinden Nûrî'nin *Divanı*'nda ise Şeyh Gâlib'in "elmas" ve "hançer" redifli gazellerine yapılan iki tahmis "Muhammesât" başlığı altında verilmiştir.[49]

Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes* adlı çalışmasında, Beyazıt Devlet Kütüphanesindeki (Nu. 5782, vr. 385b) Eğridirli Hacı Kemâl'e ait olan *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* adlı eserinde, Şeyhî'nin gazaline yapılan tahmisin, "Muhammes-i Resmî Sanâyi'-i Şi'r" başlığıyla verdiği bildirmektedir.[50] Ayrıca, bu çalışmamızın danışmanlığını yürüten Gülçiçek Akçay'ın hazırladığı Hisarcıklızâde Mes'ud'un *Mecmû'a-i Eş'âr*'ında yer almış tahmislerin tamamı (13 adet) "Gazel-i Fuzûli Muhammes-i Beyanî", "Gazel-i Şehrî Muhammes-i Tıybî", "Gazel-i Rûhî Muhammes-i Nâbî" vb. şeklinde muhammes başlığı altında verilmiştir.[51]

Buna karşılık bazen de yazılan muhammesler "tahmis" başlığıyla verilmiştir. Örneğin Enderunlu Vâsıf'ın divanında, bir manzumenin "Muhammes…" veya "Muhammes-i Mütekerrir…" başlığı olarak verilmesi gerekirken "Tahmis Bâ-Istılâhât-ı Zenân Der-Vâdî-i Nush u Pend ez-Dehân-ı Vâlide" yazılmıştır.[52] Nâbî

[46] Orhan Kurtoğlu, *Bosnalı Âsım Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2012, s. 230-231, 233-234.
[47] Sabahattin Küçük, *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2019, s. 92.
[48] Şerife Akpınar, *Âgâh ve Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, s. 49-50.
[49] Ayşe Yılmaz, *Nûrî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Divanı ve Divanı'nın İncelenmesi*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010, s. 89.
[50] Mustafa Erdoğan, *a.g.e.*, s. 18.
[51] Gülçiçek Akçay (hzl.), *Hisarcıklızâde Mes'ud, Mecmû'a-i Eş'âr (Metin-İnceleme)*, Paradigma Akademi Yay., Çanakkale 2020, s. 432-451.
[52] Divân-ı Gülşen-i Efkâr-ı Vâsıf-ı Enderûnî, Bulak, Kahire, 1257, s. 7-11 (173-177); Gürel, Rahşan, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul [1999], s. 537-541.

Divanı'nda muhammes-i mütekkerrir olan bir manzume, "Tahmîs Be-Zebân-ı Nefy-i Vücûd" başlığıyla verilmiştir.[53] Şair ve bestekâr Yahyâ Nâzım'ın külliyatında bulunan iki müzdevic muhammesten biri de "Tahmîs Der-Sitâyiş-i Sultânu's-sekaleyn……" şeklinde bir başlıkla takdim edilmiştir.[54] Yine aynı şekilde, Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan bir mecmuada Hevâyî, Mustafâ ve Hecrî mahlaslı şairlere ait üç mütekerrir muhammes "Tahmîs-i Hevâyî", "Tahmîs-i Mustafâ" ve "Tahmîs-i Hecrî" şeklinde tahmis başlığıyla yer almıştır.[55]

Hikmet İlaydın ve Ömer G. Bozanoğlu gibi bazı araştırmacılar, tahmis ve taştiri ortaklaşa yazılmış bir muhammes türü sayarak ele almışlardır.[56] Son yıllarda ise divan şiirinin nazım şekilleri konusunda yapılan en kapsamlı çalışma saylan Cemal Kurnaz ile Halil Çeltik'in ortaklaşa hazırladığı *Divan Şiiri Şekil Bilgisi* adlı eserde, "Mısraların bir kısmını beytin üzerine bir kısmını da arasına yerleştirerek tahmis ile taştirin karması muhammes de yazılabilir. Sonuç itibarıyla ister tahmis, isterse taştir yöntemi kullanılsın, ortaya çıkan manzume muhammestir."[57] fikri ileri sürülerek tahmis ile taştirin müstakil bir nazım şeklinden ziyade tardiye gibi muhammesin bir alt türevi olduğu kaydedilmiştir.

Sonuçta gerek sözlüklerde verilen anlamlar bakımından gerekse divanlar ile şiir mecmualarında sıkça bu şekil kullanışlara tesadüf edilmesinden dolayı ve divan şiirinin nazım şekli hakkında yapılan son çalışmalar da göz önüne alınırsa tahmis özelliği taşıyan manzumeye muhammes denmesi mümkündür. Ancak İsmail Habib Sevük'ün "her tahmis şeklen bir muhammesse de her muhammes bir tahmis değildir"[58] şeklinde ifade ettiği gibi muhammes nazım şekline *tahmis* terimi kullanılamaz. Böyle

[53] Ali Fuat Bilkan, Nabi Divanı I, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 169.
[54] Mustafa Sefa Çakır, *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin),* (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2018, s. 1095-1098.
[55] Mecmû'a (Mecmû'a-i Kasâ'id ve Gazeliyyât), Süleymaniye Ktp. Fatih Koleksiyonu 5424, vr. 128-129.
[56] Hikmet İlaydın, *Türk Edebiyatında Nazım*, 5. Baskı, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1966, s. 116; Ömer G. Bozanoğlu, *Örnekleriyle Türk Şiiri*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1973, s. 119-120.
[57] Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *a.g.e.,* s. 275.
[58] İsmail Habib, *a.g.e.,* s. 137.

bir durum söz konusu olduğunda bir sehvin neticesi olduğu kanaati hâsıl olur ki düzeltilmesi elzemdir.

Arap Edebiyatında Tahmis

Arap şiirinin köklü ve uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen henüz Arap dünyasında bu şiirin nazım şekilleri üzerinde yeteri kadar durulmamıştır. Arap şiirinin en gelişmiş nazım şekli olan kaside yerini zamanla bağımsız şekillere bırakmıştır. Özellikle Abbasiler döneminde bazı şairlerin halk dilini kullanarak kıtalar şeklinde şarkılar nazmedilmesinin etkisiyle klasik kaside hem iç yapısı hem de biçim bakımından değişime uğramıştır.[59] Neticede bu dönemde Arap şiirinde muzdevic, muvaşşaha ve musammat gibi yeni nazım şekilleri ortaya çıkmıştır. Ancak bazı araştırmacılardan İmruu'l-Kays'a (ölm. 545 Miladi) isnat edilen bir musammat örneği göstererek musammatları Cahiliyye dönemine kadar götürenler olmuştur. Abbasiler döneminde yenilik arayışında olan şairler yeteneklerini göstermek için musammat şeklinde şiirler nazmetmişlerdir.[60]

Aslında musammat ve alt türleri olan müselles, murabba', terbi', muhammes, tahmis vb. Arapçadan Fars ve Türk edebiyatına geçmiş kavramlar, Arap edebiyatında da aynı anlamda kullanagelmiştir.[61] Fakat Arap şiirinde İran ve Türk edebiyatındaki gibi musammatlar için herhangi bir gruplandırma veya sınıflandırma söz konusu olmamıştır. Arap edebiyatı araştırmacıları bu nazım şekillerini müstakil birer tür olarak ele alıp değerlendirmişlerdir. Klasik Türk edebiyatındaki Arapça kökenli bazı kavramlar ise Arap edebiyatında başka terimlerle karşılanmıştır. Daha önce yazılmış beyitlerin üzerine üçer mısra ilave etmek suretiyle yapılan tahmislere "*tahmîs 'ale'l-asl*", eklenen üç mısra esas beytin mısralarının arasına yerleştirilen tahmislere ise Türk

[59] Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 2. baskı, Kapı Yay., İstanbul 2019, s. 62-63; Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Külliyat 1, Alfa Yay., İstanbul 2014, s. 185-186.

[60] İmâm Ebî 'Alî'l-Hasan bin Reşîk el-Kayravânî, *el-'Umde fî Mehâsini'ş-şi'r ve Âdâbihi*, Tahkîk: el-Dıktor Muhammed Karkazân, el-Tab'a's-Şaniyye, Matba'at el-Kâtibi'l-Arabî, Dımaşk 1994, s. 332; Yahya Suzan, *Arap Şiirinde Muhammes ve Tahmis*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008, s. 16; Mustafa Sadık el-Rifâ'î, *Târîh Âdâbi'l-Arab*, Müesseset Hindâvî lil-Ta'lîm ve'l-Sakâfe, Kâhire 2013, s. 987.

[61] Adı geçen terimlerin tanımı için bkz.: Aḥmed Hāşimī, *Mīzānü'z-Zebeb fī Ṣınāati Şi'ri'l-'Arabī*, Dāru'l-Kütübü'l-'Īlmiyye, Beyrūt 2014.

edebiyatında Arapça kökenli "taştir" veya "*tahmîs-i mutarraf*" adı kullanılmasına karşılık Arap edebiyatında buna "*tahmîs beyne'l-mısra'ayn*" denilmesi tercih edilmiştir.[62] Klasik Türk edebiyatında bentlerin son mısraı nakarat şeklinde tekrarlanan muhammeslere "mütekerrir" son mısralar birbirleriyle sadece kafiyeli ise "müzdevic" denilmesine rağmen Arap edebiyatında böyle bir adlandırma söz konusu değildir. Nitekim Farsçada ve Türkçede beyitleri kendi aralarında kafiyeli olan mesnevî şeklinde manzumelere Arap şiirinde "müzdevic" veya "müzdevice" adı verilmektedir.[63]

Arap edebiyatında tahmisin ortaya çıkış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Arap şiirinde yenilik arayışlarının baş gösterdiği Abbasiler döneminde ve özellikle Bağdat'ın Moğollar tarafından işgal edilmesi ve devletin dağılmasının ardından diğer musammat türleriyle tahmisin yaygınlık kazanıldığı tespit edilmiştir. Mevcut kaynaklara göre en eski tahmisin ünlü "el-Lâmiyyetu'ş-şukrâtîsiyye" kasidesinin şairi Ebû 'Abdillah Muhammed b. Ebî Bekr eş-Şukrâtîsî (ölm. 466/1073)'ye ait olduğu ve Osmanlı döneminde yaşayan eş-Şeyh Emîn b. Hâlid b. Muhammed el-Cundî (ölm. 1257/1841) ise en fazla tahmis yazan şair olarak bilinir.[64]

Klasik Türk edebiyatında daha çok gazellere yapılan tahmisler genellikle divanlarda veya kaside, gazel, rubai vs. nazım şekilleriyle şiir mecmualarında yer alırken Arap edebiyatında en çok methiye ve dini muhtevalı uzun kasideler yazılmasından dolayı müstakil bir eser olarak teşekkül etmiştir. Bu eserler arasında hem basılan hem de hâlâ yazma olarak duran tahmisler mevcuttur. Ayrıca bu edebiyatta divanların ve müstakil eserlerin dışında sadece tahmislerden oluşan *Mecmû'atu't-tehâmîs (Tahmisler Mecmuası)* adlı şiir mecmualarında rastlanmaktadır.

Arap şairlerde üstünlük iddiası, hırs, meydan okuma ve ünlü şairin seviyesine ulaşma isteği, tahmisin ortaya çıkışında etkili olan bazı edebî faktörlerdir. Ancak dinî içerikli manzumeleri tahmis etmek, şairlerin ahirette sevap kazanmaları ve bu vesileyle

[62] Muḥammed el-Tūncī, *el-Mu'cemü'l-Mufaṣṣal fī'l-Edeb*, el-Cüz'ü'l-Evvel, Daru'l-Kütübü'l-'Îlmiyye, Beyrūt 1999, s. 234-235.
[63] İmâm Ebî 'Alî'l-Hasan bin Reşîk el-Kayravânî, *a.g.e.*, s. 335; Nihad M. Çetin, *a.g.e.*, s. 57.
[64] Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 299.

Hz. peygamberin şefaatine nail olmaları bu sanatın Arap şiirinde rağbet görmesine en önemli etken olmuştur. Ayrıca, Arap şiirinin bazı başyapıtlarına olan hayranlık duygusu, dostlardan gelen talepleri yerine getirmek ve kendi eserlerinin unutulmamasını sağlamak için onu ünlü bir eserle bağlantılı kılmak isteği, şairleri tahmis sanatına eğilen başka nedenler olarak sayılmaktadır.[65]

Her devirde var olan tahmis yapma sanatı özellikle Arap edebiyatının gerileme dönemlerinde daha fazla rağbet görmüştür. Edebiyata mal olmuş ünlü kasideler şairlerce ilgi odağı hâline gelerek bazılarına defalarca tahmis yazılmıştır.

Muhadramun şairlerinden Ka'b bin Züheyr (ölm. 24/645), Müslüman olma sırasında Hz. Muhammed huzurunda okuduğu *Bânet Su'âd* adlı veya kendi Yemen hırkasını şairin omuzlarına atarak hediye edilmesinden dolayı *Bürde* olarak da şöhret bulan kasideye yazılmış otuz dört tane tahmis tespit edilmiştir.[66] Bunlardan Sadruddîn el-Kettânî ile Nûruddîn 'Alî bin Farhûn el-Medenî'ye ait olan tahmisler en ünlüleridir.[67]

Ebû Bekr Muhammed bin Dureyd el-Ezdî (ölm. 321/933)'nin iki yüz otuzu aşkın beyitten oluşan *el-Maksûretü'l-kübrâ* veya *el-Maksûretü'd-dureydiyye* adlarıyla bilinen kasidesi sekiz defa tahmis yapılmıştır.[68]

En çok tahmis edilen ünlü kasidelerinden biri de İbnu'n-Nahvî'ye ait, konu olarak Allah'a teslimiyeti vurgulayan *el-Kasîdetü'l-Munferice (el-Munferice Kasîdesi)* adını taşıyan eserdir. Sellâm bin Ömer el-Mizâhî, kasideye yazılmış sekiz

[65] Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 47-49.
[66] Abdussamed Yeşildağ, *Şeyhulislâm Mehmed Esad Efendi'nin Tahmîsleri ve Bânet Su'âd Tahmîsine El-'Uryânî Tarafından Yapılan Şerh*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010, s. 31-35.
[67] Kenan Demirayak, "Kasîdetü'l-Bürde (Ka'b b. Züheyr)", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 566-568; Ahmet Savran, "Ka'b b. Züheyr", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, s. 7.
[68] Carl Brockelmann, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, tercüme: 'Abdulhalîm en-Neccâr vd., cilt II, Dâru'l-Ma'ârif, Kâhire 1983, s. 177-178, 181.

tahmisi *el-Le'âli'u'l-mubehrece fî Tahmîsi'l-munferice* başlığı altında bir eserde toplamıştır.[69]

Süheylî Ebû'l-Kâsım 'Abdurrahman bin 'Abdullah el-Mâlikî (ölm. 581/1185)'ye isnat edilen münacat içerikli *Yâ Men Yerâ* diye tanınan *el-Kasîdetü'l-'ayniyye* manzumesine altıdan fazla tahmis yazıldığı bilinmektedir.[70]

Zeynuddîn İbnu'l-Verdî (ölm. 749/1349)'nin oğluna hitaben yazdığı nasihatvari *Lâmiyyetü'l-ihvân* kasidesine yapılan şerh ve taştirler dışında on defa tahmis edilmiştir.[71]

Arap edebiyatında Şerafüddin Muhammed ibn Sa'îd el-Bûsîrî[72] (M. 1211-1294)'nin *Kasîdetu'l-Bürde* (Bürde Kasidesi) olarak şöhret bulan *el-Kevâkibu'd-Durriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* adlı kasidesi İslam coğrafyasında Hz. Muhammed övgüsüne yazılmış en ünlü manzumelerinin başında gelmektedir.[73] Müslümanlar arasında *Bürde Kasidesi*'nin bu kadar çok sevilmesi, tanınması ve yayılması, kasidenin sanat değerinden ziyade manevi değerinden kaynaklanmaktadır.

Şöyle ki rivayete göre, yatalak hasta olan şair, bir gece yatarken rüyasında Hz. Muhammed'i görür ve ondan kendisine adı geçen kasidesinin okunmasını ister. Bunun üzerine şair de "Yâ Resûlallah, sizin hakkınızda birçok şiir yazdım, hangisini buyurursunuz?" deyince Peygamber Efendimiz *Bürde*'nin ilk beytini okur. Böylece şair de kasidesinin tamamını kendisine okur ve efendimiz çok beğenir. Hasta şair Bûsîrî'yi ödüllendirmek için üzerindeki hırkayı çıkarıp üstüne örter ve eliyle vücudunun felçli yerlerini sıvazlar. Şair uykusundan heyecanla uyanırken felçten bir eser kalmadığını fark eder. Bûsîrî abdest alıp sabah namazını kılmak üzere evden

---

[69] İsmail Durmuş- Hüseyin Elmalı, "İbnü'n-Nahvî", *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 163-164.
[70] Mustafa Sabri Küçükkaşcı, "Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah", *İslâm Ansiklopedisi*, 38. cilt, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 32; Yahya Suzan, *a.g.e.*, s. 69-70.
[71] İsmail Durmus- Ali Sakir Ergin, "İbnü'l-Verdî", *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 239-340.
[72] Bûsîrî'nin hayatıyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Salahattin Polat, "Bûsîrî, Muhammed b. Saîd", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 468-470; Mahmut Kaya, *Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, 2. baskı, TDV Yay., İstanbul 2004, s. 11-12.
[73] CL. Huart, *Arap ve Arap Dilinde İslâm Edebiyatı*, İlavelerle Türkçeye Çev.: Cemal Sezgin, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1944, s. 133; Mahmut Kaya, *a.g.e.*, s. 13-14.

çıkarken mescit yolunda Ebû'r-Recâ adında bir dervişle karşılaşır. O da şairden Hz. Muhammed'e yazdığı manzumeyi okunmasını rica eder. Bûsîrî şaşırarak hangi kasideyi kastettiğini sorunca derviş de "Bu gece hani Efendimiz huzurunda okuyordun ve o da büyük bir zevkle dinliyordu, işte o kaside!" der. Bu olayın etkisiyle kaside dilden dile halk arasında yayılır ve İslamî edebiyatta büyük bir şöhret kazanır.[74]

Yalnız Bûsîrî'nin Kaside-i Bürde'si aynı adı taşıyan Ka'b bin Züheyr'in kasidesiyle karışıklığa yol açmamak ve hastalıktan kurtulmaya vesile olmasından dolayı Osmanlı kültür çevresinde *Kasîdetü'l-Bür'e veya el-Kasîdetü'l-Bür'iyye* şeklinde adlandırılarak tanınmıştır.[75] Yüz altmış beş (eski nüshalara göre yüz altmış) beyitten oluşan *Kasîde-i Bürde* üzerine birçok şerh, haşiye, tahmis, taştir, tesdis, tesbi' ve nazire yazılmıştır. Özellikle Arap edebiyatında onun kadar tahmis yapılmış başka bir kasideye rastlanmaz. Dahası Arapça tahmisler dışında kaside Türkçe ve Farsça olarak da tahmis edilmiştir. Son yapılan araştırmalarda Bûsîrî'nin *Kasidetü'l-Bürde* üzerine yüz altmış beş tane tahmis yazıldığı saptanmıştır.[76] Ebû'l-Vefâ ibn Şeyh Ma'rûf el-Halvetî el-Hamevî, es-Sühreverdî el- Maktûl (ölm.587/1191), Mağribli ünlü şair Ebû'l-Kâsım el-'Azfî (ölm.769/1367), Ebû Zekeriyya Yahya ibn 'Abdissamed el-Bicâî, İbn Câbir el-Ğassânî el-Miknâsî (ölm.827/1424), Nasîrüddin Ebû Abdullah Muhammed ibn Es'ad el-Feyyûmî, İbn Yecbuş et-Tâzî, İbn Merzûk el-Hafîd (ölm.842/1439), Ebû 'Abdillah Muhammed Aksabî, Muhammed ibn. Ebî Zeyd 'Abdirrahman el-Merrâkişî, Ebû 'Abdillah Muhammed b. 'Abdirrahman el-Hûdî (ölm.910/1507), Muhammed ibn Ahmed el-Masmûdî', Âişe el-Bâ'ûniyye (ölm.922/1516), eş-Şeyh el-Bistâmî (ölm.960/1553), el-Feyyûmî,[191] İbn Ma'sûm el-Medenî (ölm.1120/1708), ve eş-Şeyh Muhammed Rıdâ en-Nahvî *Kaside-i Bürde*'ye tahmis yazan şairlerinden birkaçıdır.[77]

---

[74] Mahmut Kaya, "Kasîdetü'l-Bürde (Bûsîrî)", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 568-569; Abidin Paşa, *Sekiz Yüz Yıldır Okunan Şiir Kaside-i Bürde (Tercüme ve Şerhi)*, Günümüz Türkçesi: M. Sait Karaçorlu, Türkiye Dil ve Edebiyatı Derneği Yay., Kocaeli 2013, s. 10.

[75] Hikmet Özdemir, "Kasidelerin Şâhı Kaside-i Bürde", *Dil ve Edebiyat*, sayı 19, Temmuz 2010, s. 32; İmâm-ı Bûsîrî, *En Sevgili'ye En Güzel Mısralar Kasîde-i Bürde*, tercüme: İlhan Armutçuoğlu, Erkam Yay., İstanbul 2019, s. 12-13.

[76] Abdussamed Yeşildağ, *a.g.e.,* s. 37-55. Araştırmalarda yer almayan şu matbu Arapça eser de eklenebilir: Hulusî Efendizâde Abdulkadir Raşid Efendi, *Vesîletü'r-Rahme fî Tahmisi'l-Kasîdetü'l-Bür'e, Osmaniyye* Matbaası, Dersaadet (İstanbul) 1316 (1898).

[77] Aynı eser.

Şair Bûsîrî'ye ait tahmis edilen iki kaside daha vardır. İlki, şairin hac farizasını eda etmesinin ardından kutsal topraklara olan iştiyakını ve heyecanını dile getirmek için kaleme aldığı *Hemziyye* kasidesi diye bilinen *Ümmu'l-Kurâ fî Medhi Hayri'l-Verâ* adlı dört yüz elli beş beyitten müteşekkil en uzun manzumedir ki şairler tarafından ilgi görerek pek çok tahmis ve taştir yazılmıştır.[78] Diğeri ise üç defadan fazla tahmis edilmiş, tam adı *el-Kasîdetu'l-Mudariyye fi's-Salâti 'alâ Hayri'l-Beriyye* olan *Mudariyye* kasidesidir.[79]

Ayrıca, Bûsîrî'nin sözü edilen *Bürde* kasidesine nazire olarak yine Hz. Muhammed övgüsüne nazmedilmiş *el-Kâfiyetü'l-Bedî'iyye fi'l-Medâihi'n-Nebeviyye* başlıklı manzumeye de bir tahmis yazılmıştır.

Peygamber Efendimizden başka Hz. Ali, Hz. Hüseyin gibi Ehl-i Beytin başta gelen diğer din öncüleri ve devlet ricaline methiye veya mersiye türünden yazılmış kasideler Arap şairleri tarafından tahmis edilmiştir. Arap şiirinde sayıca kasideler kadar olmasa da değişik konularda daha önce kaleme alınmış güzide gazellere yapılan tahmisler vardır. Bu çeşit tahmis örnekleri Usame bin Munkiz (ölm. 584/1188), İbrahim bin Sehl (ölm. 649/1251), Safiyuddîn el-Hillî vb. şairlerin divanlarında mevcuttur.

Ayrıca, Arap edebiyatında, bir şairin divanındaki bütün manzumelerin tahmis edilmesiyle tertip edilen eserlere nadir de olsa rastlanır. Mesela tanınmış Arap şairlerden İbn Farıd (ölm. 632/1235)'ın divanının tamamını şair Muhammed Fergâli el-Ensârî tarafından tahmis ve taştir edilerek *el-'İkdü'n-Nefîs* adıyla yayımlanmıştır.[80]

Arapça bir manzumenin beyitleri üzerine başka dilde yazılmış üçer mısra ilave etmek suretiyle meydana gelen mülemma tahmisler, Arap şiirinde bulunmamakla birlikte İran ve Türk şairleri bazen Arapça manzumeleri aynı dille tahmis etmek yerine Farsça veya Türkçe iki dilli muhammes/mülemma muhammes şeklinde yazılmasını

[78] Carl Brockelmann, Cilt V, *a.g.e.*, s. 98, 101-102; CL. Huart, *a.g.e.*, s. 134.
[79] Carl Brockelmann, Cilt V, *a.g.e.*, s. 102-103.
[80] Muhammed Ferâgli el-Ensârî (et-Tahtâvî), *Kitâb el-İkdü'n-Nefîs bi-Taştîri ve Tahmîsi Dîvâni Sultâni'l-'Âşîkîn El-Arîf Bi'llâh Seyidi 'Umer bin el-Farıd el-Şehîr*, el-Tab'a'l-Ulâ, Matba'atu't-Tevfîk, Mısır 1316 (1898).

tercih etmişlerdir. Edirneli Fevzi'nin *Miftâhu'n-Necât fî Teslîsi'l-Lügat ve Tahmîs-i Kasîdeti'l-Bürde* adlı eseri, *Süleyman Nahîfî'nin* aynı adı geçen kasideyi Arapça dışında yaptığı Türkçe ve Farsça birer tahmisler, Mustafa Maksud'un *Tahmîsu'l-Kasîde el-Mevsûme bi'l-Bürde* adı taşıyan eser ve İbnu'n-Nahvî'nin *Munferice* kasîdesine yazılan Türkçe tahmis bu türdendir.[81]

Fars Edebiyatında Tahmis

Fars edebiyatı, Arap edebiyatına göre edebiyatımızla paralel bir seyir takip etmiştir. Bu edebiyatın, şiirin dış yapısını belirleyen nazım şekillerinin de Türk edebiyatındaki anlama göre daha uygun düştüğü görülmektedir.

Farsça sözlüklerde, musammat, tahmis, muhammes ve musammatın diğer türlerine birer edebiyat terimi olarak verilen açıklamalarla gösterilen bazı şiir örneklerinin, Klasik Türk edebiyatındakiyle hemen hemen aynı anlamlar taşıdıkları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda tahmisin edebiyattaki anlamı Mu'în ve 'Amîd sözlüklerde "muhammes şeklinde şiir söylemek", Dihhudâ Farsçanın en büyük lügat ve ansiklopedisi olarak bilinen *Lugatnâme* adlı eserinde ise "şairler tarafından bir beyte üç mısra ilave edilmek, ki toplamında beş mısra çıkar" şeklinde karşılığı verilmiştir.[82]

Fakat genel olarak musammatların Fars literatüründe nazım şekillerini ihtiva eden kaynaklar ile Farsça divan ve mecmulardaki örneklerine bakıldığında kullanılan kavramlar ve sınıflandırma konusunda Türk edebiyatınınkinden az çok farklılıklar gözetildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu konuyla ilgili yazılan Farsça kaynaklarda

[81] Türkçe tahmisleriyle ilgili geniş bilgili için bu eserlere bkz.: Mustafa Maksûd Resâ ibn İbrâhîm b. Mustafa, *Tahmîsu'l- Kasîde el-Mevsûme bi'l-Bürde,* Matbaa-i Amire, İstanbul 1262 (1846); El-Hâc Muhammed el-Fevzî ibnü'l-Hâc Ahmed Edirnevî, *Miftâhu'n-Necât fî Teslîsi'l-Lügat ve Tahmîsi Kasîdeti'l-Bürde,* el-Hac Muharrem Matbaası, İstanbul 1284 (1867); Nahîfî Efendî, *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde (Kaside Arabî olup Tahmis Türkçedir),* el-Cevâib Matbaası, 1. baskı, İstanbul 1297 (1880); Haşim Keskinsoy, *Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme),* (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2011; Veyis Değirmençay, *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2013, s. 454.

[82] Muhammed Mu'în, *Ferheng-i Fârisî*, Çâp-i Evvel, Şirket-i Mutâla'ât u Neşr-i Kitâb-i Pârse, Tahran 1387, s. 249; Hasan 'Amîd, *Ferheng-i Fârisî 'Amîd*, Çâp-i Düvüm, İntişârât-i Eşca', Tahran 1391, s. 308; Ali Ekber-i Deh Hudâ, *Lügat-Nâme-i Deh Hudâ,* Sâzmân-i Midîriyyet ü Bernâme-rîzî Kişver, 1341, s. 24142.

müselles, murabba, muhammes, müseddes vb. bir tek şairin kaleminden çıkan musammatların dışında bir şairin beyitlerden oluşan bir manzumeyi başka bir şair tarafından ilave yoluyla bentler hâline getirilmiş terbi, tahmis, tesdis gibi musammatların bir çeşit tazmin sanatı sayılarak ve "musammat-ı tazminî" diye farklı bir kategori içinde değerlendirildiği görülmüştür. Klasik Türk edebiyatındaki belagat kitaplarında yer alan ve bir şairin başkasına ait bir tek beyit veya mısraı kendi manzumesine alması olarak tanımlanan "tazmin" terimi İran edebiyatında musammat şekilleri için de kullanılmıştır.[83] Nitekim *"Fünûn-ı Belâgat ve Sanâʿât-ı Edebî"* eserinde, tazminin yapılışını iki şekle ayıran Celâleddin Hümâyî:

> "Musammat şekilleri olarak sayılan murabba, muhammes, müseddes vb. kavramlar tazmin konusunda da kullanılır. Bu şekilde mesela Hâfız'ın veya Sadî'nın bir gazeline tazmin etmek. Ekleyen mısralar gazelin ilk mısralarıyla aynı vezinde ve birbiriyle kafiyeli olmalıdır. Böylece dört mısralık, beş mısralık, altı mısralık musammatlar meydana gelir."[84]

diye tanımlamasının ardından "tazmin" başlığı altında tahmis ve tesdisten birer örnek vererek görüşlerini pekiştirmeye çalışmıştır. Fesâî ise *Envâ'-ı Şi'r-i Fârsî*'de Hümayî'nin yukarıda verilen bilgileri aynı şekilde tekrarlamıştır.[85]

Ayrıca, musammatlarla ilgili müstakil bir çalışma olan "Musammat der-Şi'r-i Fârsî" adlı eserinde müsellesten müsemmene kadar altı ayrı bölümde normal musammatlar olarak yer verilmiş, akabinde kitabın sekizinci bölümünde terbi', tahmis, tesdis vb. şekiller "Musammat-ı Tazminî" başlığı altında toplu hâlde ele alınmıştır.[86] Ancak, henüz bu tür adlandırmaya veya sınıflandırmaya ne Osmanlı şiirinin nazım şekilleriyle ilgili yapılan çalışmalarda ne de mevcut Türk edebiyatı terimleri sözlüklerinde rastlanmıştır.

---

[83] Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, Haz.: Turgut Karabey-Mehmet Atalay, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2017, s. 134-135; Bilgegil, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*, 2. baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, 269-270; Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)*, 12. baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2014, s. 281; Tahir-ül Mevlevî, *a.g.e.*, s. 150-151; Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 276.

[84] Celâleddin Hümâyî, *Fünûn-ı Belâgat ve Sanâʿât-ı Edebî*, Çâp-i Evvel, Evârâ, Tahran 1389, s. 137.

[85] Mansûr Restgâr Fesâî, *Envâ'-ı Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Nuvîd-i Şîrâz, Şîrâz 1380, s. 565.

[86] A'zemî Râd Gonbeddordî, *Musammat der-Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1366, 92.

Menûçihrî Dâmgânî (ölm. 432/1040) Fars şiirinde musammat şeklinde şiir yazan ilk şair olarak kabul edilmektedir. Özellikle şairin bu alanda yazdığı müseddesleriyle şöhret bularak ardından gelen şairler tarafından taklit ve tanzir edilmiştir.[87] Son dönemlerde gelen şairler arasında XIX. yüzyılında yaşamış Mîrzâ Dâverî-i Şîrâzî (ölm. 1283/1866), musammata en çok meyleden ve bu sanatı canlandıran şairlerden sayılmaktadır.[88]

İlgili kaynaklar Fars edebiyatında da musammatların en yaygın şeklinin, tahmis olduğunu bildirmektedir. *Ferheng-nâme-i Edeb-i Fârisî* adlı eserde tahmisin bir çeşit muhammes sayılarak bu şeklin en çok başka şairlerin gazelleri tazmin yoluyla yapıldığı ifade edilmiştir.[89] Bununla birlikte araştırmacılar, Fars şiirinde tahmis sanatının diğer musammatlara göre çok eski olmadığı ifadesinde bulunmuşlardır.[90]

Bazı Farsça divanlarda bulunan tahmisler için başlıklarda tahmis yerine farklı kavramlar kullanıldığı görülür. Örneğin Fatih döneminde yaşayan Mevlânâ Hâmidî,[91] Nidâî (ölm. 1174/1760), Ehlî-i Şîrâzî (ölm. 942/1535) ve Meliku'ş-Şuarâ Bahâr'ın (ölm. 1951) divanlarda "muhammes", Esedullâh Hân Gâlib-i Dihlevî (ölm. 1869) divanında "hamse", Seyyidâ-yı Nesefî'nin (ölm. 1123/1711) şiirlerinde "tazmin", Şeyh Bahâyî (ölm. 1031/1622) tahmisleri ise "muhammes-i tazminî" başlığı altında verilmiştir. Başka bir şairin tek mısraına dört mısra ekleyerek tazmin yoluyla muhammes şekline getiren manzumenin tahmis başlığıyla verilmiş örnekler de Fars edebiyatında yok değildir.[92]

Mehmet Atalay'ın "Fars Edebiyatında Musammat" başlıklı makalesine göre Muînî-i Kirmânşâhî (ölm. 1394 hş.) 145, Seyyidâ-yı Nesefî 74, Zeynî 45, Türk şairi Nâbî 20, Derviş Dihekî 10, Erbilli Mehmet Esad Efendi (ölm. 1931) 9, Nidâî 7 sırasıyla en çok Farsça tahmis yazan şairlerdir. Bu çalışmada ayrıca Fars şiirinde manzumeleri

[87] Muḥammed Ġulāmrıżāyi, *Sebk Şināsī Şi'r-i Pārsī ez Rūdekī tā Şāmlū*, İntişārāt-ı Cāmī, Tahrān 1381, s. 77, 86-88; Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 27.
[88] İsʿād Abdulhādī Ḳandīl, *Funūnu'ş-Şi'ri'l-Fārisī*, Daru'l-Endelüs lil-Ṭibāʿa, Beyrut 1981, s. 314.
[89] Ebū'l-Kāsım Rādfer ve dīgerān, "Aḳsām u Tevābiʿ-i Musammaṭ Der-Şiʿr-i Fārisī", *Kohen Nāme-i Edeb-i Pārisī*, Sāl-i Heştüm, Şomāre-i Süvüm, Pāyiz ve Zemistān 1396, s. 47.
[90] Celâleddin Hümâyî, *a.g.e.*, s. 138; Mansûr Restgâr Fesâî, *a.g.e.*, s. 565.
[91] İ[smail] H[ikmet] Ertaylan, *Külliyyât-i Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1949, s. 473-474.
[92] Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 16.

başka şairler tarafından en çok tahmis edilen şairler ise Hâfız, Sâib, Câmî, Emîr Husrev, Mevlânâ ve Sa'dî olduğu tespit edilmiştir.[93] Ancak, adı geçen makalenin konuya ilişkin en kapsamlı çalışma sayılmakla birlikte Osmanlı sahasında yetişen ve en çok Farsça tahmis yazan, ancak araştırmacının gözünden kaçtığı tahmin edilen iki şairden söz edilmemiştir. Bu, ilki kaynaklarda hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan, XVI. yüzyılda yaşamış olduğu bilinen Beyânî mahlaslı şairdir.[94] Beyânî'ye ait, Kayseri'de Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesinin koleksiyonunda muhafaza edilen *Tahmîs-i Divân-ı Hâfız* başlıklı mecmuasında alfabetik sırayla seçilmiş değişik kafiyelerden oluşan Hafız'ın 82 gazeline yazılmış tahmis bulunmaktadır. Metnin tamamı Talik (Farisî) hattıyla okunaklı şekilde yazıldığı ve tezhipli son derece özenle hazırlandığı anlaşılan mecmuanın dibacesinde belirttiği gibi Beyânî, bu eserini Sultan II. Selim'e ithaf etmiştir.[95]

Öbür şair ise Musul vilayetinin Süleymaniye sancağında doğup yetişen Süleymaniyeli Emin Yümnî (1845-1924)'dir. Yümnî, Osmanlı coğrafyasının değişik yerlerinde memur olması ve görevi gereği uzun yıllar İran'da bulunması sayesinde Türkçe dışında Arapça ve Farsçayı ileri seviyede öğrenmiştir. Perde-i Esrâr, Terkb-i Bend, *Müntehâbât-ı Eş'âr-ı Fârisî* yayınlanmış şiir eserleri yanında *Kahraman Katil* ile *Heft Peyker* hikâyelerini Farsçadan Türkçeye çevirerek Türk edebiyatına kazandırmıştır.

Hayatın son yıllarını İstanbul'da geçiren Emin Yümnî, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal'le yakından dostluk kurmuştur. İbnü'l-Emin, *Son Asır Türk Şairleri* eserinde onun yazdığı Farsça şiirleri kusursuz olarak nitelendirmiştir. İstanbul'da bir ara Farsça öğretmenliği yapan Yümnî, Fars edebiyatının en büyük şairi Hafız'ın divanını baştan sona kadar -602 gazel, 7 mesnevi, toplam 609 manzume- tahmis ederek hazırladığı *Kitâb-ı Cezbe-i Aşk* adlı kitabı basılmıştır. Ancak bu kitabın İstanbul'da basılmasından

[93] Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 24.
[94] Muhyî-yi Gülşenî, *Menâkib-i İbrâhîm-i Gülşenî* eserinde Edirne'de 962 (1554-1555)'de altı ay boyunca beraber yaşadığı ve Hafız'ın üç yüze yakın gazelini tahmis ettiği bir Mevlâna Beyânî'den söz etmektedir. Muhtemelen yukarıdaki bahsi geçen Beyânî ile aynı şairdir. Bkz.: Muhyî-yi Gülşenî, *Menâkib-i İbrâhîm-i Gülşenî ve Şemleli-zâde Ahmed Efendi, Şîve-i Tarîkat-i Gülşenîye*, yayınlayan: Tahsin Yazıcı, TTK Yay., Ankara 1982, s. 166-167.
[95] *Tahmîs-i Divân-ı Hâfız*, Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi (Kayseri), Nu. 1278, vr. 2.

veya kendisi Osmanlı tebaası olmasından dolayı eseri zamanında İran'da pek yankı uyandırmamış hatta adı İran literatürüne geçmemiştir. *Cezbe-i Aşk*, müstakil ve ciddi bir araştırma konusu olursa gerçek değeri ortaya çıkacaktır kanaatindeyiz. Dahası kaynaklar Yümnî'nin, Mevlânâ'nın meşhur *Mesnevî*'sinin ilk cildini tahmis ettiği söylemektedir.[96]

Bir manzumenin beyitleri önüne başka bir dilde üçer mısra ilave ederek mülemma şeklinde yazılmış tahmis örnekleri de vardır. İlk defa İran şairlerinin divanlarında Arapça-Farsça örneklerine rastlanan mülemmalar gibi Türk şairleri tarafından Farsça manzumeleri Türkçe olarak tahmis edilmiş mülemma muhammesler bulunmaktadır. Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman ölm. 1566)'nin Hüsrev'in Farsça bir gazelini, Şeyh Galib'in (ölm. 1799) Mevlâna ve Hâfız'ın birer gazelini Türkçe; Âsafî (Kuloğlu)'nin Konyalı Nizâmi'nin bir gazelini ve H. Vassâf'ın (ölm. 1929) Şeyh Ebu'r-Rıza'nın bir beytine Türkçe-Arapça-Farsça olarak yapılan mülemma tahmisler başlıca örneklerdir.[97]

Bir gazelin beyitlerinin mısraları arasına aynı vezinde üçer mısra ilâvesiyle taştir denilen tahmis-i mutarrafın ise İran şairlerinin divanlarında örneğine rastlanmamıştır. Fakat taştirin birkaç Farsça örneği Farsça şiir yazan Ayntablı Aynî (ölm. 1837), Hâzık (ölm. 1763), Lebîb Efendi (ölm. 1771) gibi bazı Osmanlı şairlerinde görülmüştür.[98]

Türk Edebiyatında Tahmis

Akademik alanda, özellikle son yıllarda kaside, gazel, rubai, mesnevi; bentlerle kurulu murabba, muhammes, müseddes, tercî-bent ile terkîb-bent vs. musammatlar dahil divan şiirinde kullanılagelen nazım şekilleriyle ilgili pek çok

[96] Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz III, MEB Yay., İstanbul 1969, s. 1955; M.Ş. Kadızâde, "Muhtasrî ez-Terceme-i Ehvâl-i Emîn Yümnî Beg", *Kitâb-ı Cezbe-i Aşk*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1337, s. 845-846.
[97] Kemal Yavuz- Orhan Yavuz, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin) II*, TYEK Yay., İstanbul 2016, s. 1734-1735; Hüseyin Vassâf Osmânzâde, *Sefînye-i Evliyâ*, cilt 4, haz.: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, 3. baskı, Kitabevi Yay., İstanbul 2015, s. 301-306; Veyis Değirmençay, *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2013, s. 158-158, 647-648.
[98] Mehmet Atalay, *a.g.m.*, s. 11.

çalışma yapılmıştır.[99] Ancak, Türk edebiyatında musammat şekillerinin arasında en sık kullanılan tahmis genel anlamda henüz bir makale konusu bile olmamıştır. Daha önceki kaynaklarda ise tahmis ve tarihçesine ilişkin bilgiler genellikle eksik ve birbirlerinin tekrarı niteliğindedir. Bu konuyu bütün ayrıntılarıyla incelemek ancak müstakil bir araştırma olarak geniş çaplı bir kütüphane ve literatür taranmasıyla ortaya konulabilir ki bu da çalışmamızın sınırlarını aşmaktadır. Bu bakımdan burada, tahmis sanatının Klasik Türk edebiyatındaki yerine ve önemine, tarihî gelişim içinde ana hatlarıyla değinilmeye çalışılmıştır.

Şekil ve şema bakımından Türk edebiyatındaki kullanılışı Arap ve İran edebiyatlardakilerle herhangi bir fark görünmeyen tahmisin Klasik Türk edebiyatında ne zaman ve ilk defa hangi şair tarafından yazıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bir tür nazirecilik geleneği olarak değerlendirilen tahmisin, en yaygın nazım şekli ve divan edebiyatının kalbi olarak nitelendiren gazelin gelişmesine paralel ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Nitekim Anadolu'da yetişen ilk dönem divan şairlerinden Ahmed Paşa (ölm. 1496-97), Karamanlı Nizâmî (ölm. 1469-1473 arası), Mevlânâ Hâmidî (ölm. 1488'den sonra), Münîrî (ölm. 1520) vd. İran şairlerin manzumeleri tanzir etmek yanında gazelleri de tahmis yazdıklarını bilinmektedir.[100] Divan edebiyatının gelişme çağında musammatlar grubuna giren nazım şekillerinden muhammes, müseddes, müsemmen, tercî-bent, terkîb-bentler vs. sıkça karşımıza çıkmasına karşın tahmis örneğine çok nadir rastlanır. Divan edebiyatının kadın şairlerinden Mihrî Hâtun (ölm. 1514?) ile Âhî (ölm. 1517)'nin divanlarında Necâtî'nin

[99] Nazım şekillerine dair yapılan bazı akademik çalışmalar için bkz.: Yaşar Aydemir, *XVII. Y. Y. Türk Edebiyatında Kasîde*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1994; Ayşe Tuba Keskin, *Türk Edebiyatında Müseddes*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1998; İbrahim Yavuz, *Türk Edebiyatında Terkîb-i Bend ve Tercî-i Bendler (XVII-XIX. YY.)*, (Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2006; Handan Ayangil, *17. Yüzyıl Türk Edebiyatında Gazel*, (İnönü Üniversitesi, (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2011; Mehmet Sait Çalka, *Klasik Türk Şiirinde Rubâî*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2014.

[100] Haluk İpekten, *Karamanlı Nizâmî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2020, s. 36-39; Ersen Ersoy, *II. Bayezit Devri Şairlerinden Münîrî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2010, s. 254-255; Hasan Ekici, "Kahramanlı Nizâmî'nin Hâfız-ı Şirâzî Tahmisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 65, s. 50-65.

gazeline yazılan birer tahmis, Yeniçeri Ocağına mensup olan Çâkerî (ölm. 1495'ten sonra) *Divanı*'nda Necâtî ile Revânî'nin gazelleri üzerine yazılmış birer tahmis ve son yıllarda divanı bulunarak yayımlanan, II. Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşadığı tahmin edilen Serâyî'nin divânında, ilki Şeyhî'nin diğeri Nizâmî'nin gazeline yapılan iki tahmis dışında; XIV. ve XV. yüzyılda Anadolu'da yetişen şairlerin neşredilmiş divanlarında tahmis örneğine rastlanmamıştır.[101]

O dönemdeki Çağatay sahasında ise devrinin en büyük temsilcisi olan Ali Şîr Nevâyi (1441-1501), *Mecâlisü'n-Nefâyis* adlı eserinde övgüyle bahsederek etkisinde kaldığı Mevlânâ Lutfî (ölm. 1466?)'nin üç gazelini tahmis etmiştir.[102] Ayrıca, Nevâyi'nin, hamisi Sultan Hüseyin Baykara (1438-1506)'nın gazeline yazdığı; ancak divanlarında yer almayan bir tahmisi daha vardır.[103] Aynı zamanda hükümdar Baykara'nın divanında bulunan iki tahmis, nedimi Nevâyî'nin "-nı n'itey" ve "kıldı la" redifli gazelleri üzerine yapılmıştır.[104] Doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen ve XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın başlarında yaşadığı kabul edilen Azerbaycan

[101] Mehmet Arslan, *Mihrî Hâtun Divânı*, Kültür Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2018, s. 175; Yalçın Yaman, *Âhî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014, s. 63-65; Hatice Aynur, *15. Yy. Şairi Çâkerī ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Scala Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 78-81; İbrahim Kolunsağ, *Serâyî Divan (Notlandırılmış Metin-İnceleme)*, 1. baskı, TDK Yay., Ankara 2019, s. 186-189.

[102] Daha önceden temas edildiği gibi başlıklarda "muhammes" ile "tahmis" kavramları birbirlerinin yerine kullanılmasında bazen bu iki nazım şeklinin karıştırılmasına yol açabilir. Nitekim, Ali Şîr Nevâyi'nin divanlarındaki tahmisler için de aynı durum söz konusu olmuştur. Divanların Tenkitli metnini hazırlayanlar divanlardaki (Günay Kut, *Ali-Şîr Nevâyî Garâ'ibü's-Sıgar (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, TDK Yay., Ankara 2003, s. 493-494; M. Metin Karaörs, *Ali-Şîr Nevâyî Nevâdirü'ş-Şebâb*, 2. baskı, TDK Yay., Ankara 2016, s. 649-650; Kaya Türkay, *Ali Şîr Nevâyî Bedâyi'ul-Vasat (Üçüncü Dîvân)*, TDK Yay., Ankara 2002, s. 471-472.) tahmislerinin başlıklarında "Muhammes", "Ve lehu'-muhammes" ibaresi yazılmasından dolayı muhammes şekli sanarak tahmis edilmiş gazellerin makta beyitlerinde geçen şairin mahlasının ilk harfini küçük harfle yazıp kelimeyi de farklı şekilde okumuşlardır. Şaire ve eserlerine ilişkin daha sonra yapılan araştırmalarda bile bu noktaya dikkat edilmeyerek aynı hatayı tekrarlamışlardır. Lutfî'nin tahmis edilmiş gazelleri için bkz.: Günay Karaağaç, *Lutfî Divanı (Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, TDK Yay., Ankara 1997, s. 74-75, 199-200, 254-255.

[103] İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Örnekleri V. Divan-i Sultan Hüseyn Mirza Baykara "Hüseyinî"*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1946, s. 241-243; Kemal Eraslan, *Hüseyn-i Baykara Divânı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. 108-111.

[104] Talip Yıldırım, *Hüseyin Baykara Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Hat Yayınevi, İstanbul 2010, s. 211-213.

şairi Ni'metullah Kişverî'nin divanında, etkisi altında kaldığı Ali Şîr Nevâyi'nin manzumelerine yazdığı beş tahmis yer almaktadır.[105]

Tezkirelerin verdiği bilgilere göre, bu devrin şairlerinden tahmis yazmakta ün yapmış, en önemli şair, Ahmed Paşa'nın da çağdaşı ve musahibi olan Bursalı Resmî'dir. Hayatı hakkında çok az bilgi bulunan Resmî'nin *Latifî Tezkiresi* ve Kâf-zâde Fâ'izî'nin *Zübdetü'l-Eşâr*'ında divan sahibi olduğu kayıtlıysa da bu divanın herhangi bir nüshası henüz ele geçmemiştir.[106] Ancak, Resmî'nin muhtelif nazire ve şiir mecmualarında çok sayıda manzumeleri bulunmaktadır. Resmî'den, "gazel tahmis etmekte eşsiz" olarak söz eden Latifî, onun, Ahmed Paşa başta olmak üzere, Şeyhü'ş-şu'arâ Şeyhî ve Nizâmî'nin manzumelerini tahmis ettiğini bildirmektedir.[107] Nitekim, Ömer bin Mezîd'in *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir* adlı eserinden sonra en eski nazire mecmuası olarak bilinen Eğridirli Hacı Kemal'in tertip ettiği *Câmi'ün-Nezâir*'de nazireler dışında bulunan dört tahmisten üçü Bursalı Resmî'ye aittir. Tahmisler, ilki Ahmed Paşa'nın "etmek neden" redifli, ikincisi Nizâmî'nin "olmasın" redifli, diğeri de Şeyhî'nin "ola" redifli gazellerine yapılmıştır. Mecmuada, Nizâmî'nin bir mülemma' gazeli üzerine yazılmış olan dördüncü tahmis ise Muhsin mahlaslı bir şairindir.[108]

Yukarıda sözü edilen, 15. yüzyıla ait tahmislerin tamamı aşk konulu gazeller üzerinde yazılmıştır. Dil bakımından bakılırsa bu dönemdeki tahmislerde daha az alıntı sözcük ve terkipler kullanıldığı, üslubun ise oldukça sade ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Nitekim, 15. yüzyılın dili, Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlı Türkçesine "geçiş dönemi" olarak nitelendirilir ve 16. yüzyılda klasik hüviyetini kazandığı kabul edilen döneme nazaran divan şiirinde genel olarak daha sade bir dil

---

[105] Jale Talan Demirci, *Kişverî Dîvânı (İnceleme-Metin-İndeks)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1994, s. 267-273; Jale Demirci, "Azerbaycan Şairi Kişverî'nin Nevâyî Şiirlerine Yazdığı Tahmisler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, 1 (2010), s. 48.

[106] Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, AKM Yay., Ankara 2000, s. 271; Bekir Kayabaşı, *Kâf-zâde Fâ'izî'in Zübdetü'ül-Eş'âr'ı*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1997, s. 309.

[107] Rıdvan Canım, *a.g.e.*, s. 271-272.

[108] Yasemin Ertek Morkoç, *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2003, s. 133-135, 1567-1568, 1649-1650, 2033-2034.

kullanılmıştır. Divan şiirinin en parlak dönemi olan 16. yüzyıla gelince, şair ve divanların sayısının çoğalmasına paralel tabiî olarak bu dönmede tahmis yazma rağbeti de artmıştır. Şöyle ki bu devrin en önde gelen temsilcileri Fuzûlî (ölm. 1556), Hayâlî (ölm. 1556), Bâkî (ölm. 1600), Muhibbî (ölm. 1566), Nev'î (ölm. 1599), Bağdatlı Rûhî (ölm. 1605), divanlarında dahil, hemen her divanda, tahmis örneği görmek mümkündür.

Bu devrin hükümdarları kültür ve sanatla yakından ilgilendiklerinden, kendileri de birer şair olarak şiirle uğraştıklarından o dönemin şairleri tahmis sanatının benimsenmesinde önemli etken olmuştur. Türk edebiyatının en çok şiir yazan şairlerinden Muhibbî mahlasını kullanan Kânûnî Sultan Süleyman, devrinin ve kendinden önce gelen şairlerin şiirlerine nazire ve tahmisler yazdığı gibi şairler de hükümdarın manzumelerine tahmis yapmışlardır. Muhibbî; kendinden önce yaşamış şairlerden Hüsrev, Necâtî Beg, Cem Sultan, Figânî, Hafî'nin gazellerine tahmisler yazdığı gibi; Hayâlî, Yahyâ, Kara Fazlî gibi devrin şairlerinin gazellerine de tahmisler yazarak zamanın önde gelen edipleriyle ilgisini devam ettirmiştir. Aynı zamanda Muhibbî'nin gazelleri Bâkî, Hayâlî, 'Işkî, 'Ubeydî, Şemsi Paşa, Antepli Aynî vs. şairler tarafından tahmis edilmiştir. Bunların arasında Muhibbî'nin meşhur

Ḫalḳ içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihānda bir nefes ṣıḥḥat gibi

matla' ile başlayan gazeline *Sultanu'ş-şu'ara* Bâkî'nin tahmisi Türk edebiyatında en çok şöhret bulanlardandır.

XVI. yüzyıl şairlerinden Arşî (ölm. 1620)'nin 3, Azîzî (ölm. 1585)'nin 1, Bağdatlı Ahdî (ölm. 1593-94)'nin 9, Bağdatlı Rûhî (ölm. 1605)'nin 8, Bâkî (ölm. 1600)'nin 3'ü Farsça olmak üzere 8, Behiştî (ölm. 1571-72)'nin 3, Bursalı Rahmî (ölm. 1567-68)'nin 16, Cenâbî Paşa (ölm. 1561-62)'nın 3, Cinânî (ölm. 1595)'nin 33, Defterî (ölm. 1568) 1, Derzi-zâde Ulvî (ölm. 1585)'nin 7, Edirneli Nazmî (ölm. 1555)'nin 2, Emrî (ölm. 1575)'nin 2, Figânî (ölm. 1531-32)'nin 2, Fuzûlî (ölm. 1556)'nin 2, Gelibolulu Mustafa Âlî (ölm. 1600)'nin 20, Halîlî-i Mar'aşî (ölm. 1589-90)'nin 1, Handânî (ölm. 1593'ten sonra)'nin 38, Hasan Ziyâ'î (ölm. 1584)'nin 4,

Hayâlî (ölm. 1557)'nin 5, Hayretî (ölm. 1534-35)'nin 2, Hecrî (1557)'nin 1, Helâkî (1572-76 arası)'nin 1, Hüdâyî-i Kadîm (ölm. 1584) 1, Kabûlî (ölm. 1591-92)'nin 13, Kara Fazlî (ölm. 1563)'nin 3, Karamanlı Sabûhî (ölm. 1545-50 arası) 1, Kütahyalı Rahîmî (ölm. ?)'nin 2; Medhî (ölm. 1598?)'nin 82, Mu'îdî (ölm. 1568'den önce)'nın 4, Muhibbî (ölm. 1566)'nin 12, Nâtıkî (ölm. 1595'ten sonra)'nin 1, Nev'î (ölm. 1599)'nin 2, Nev'i-zâde Atâyî (ölm. 1618)'nin 4, Sâdık (ölm. 1588?)'ın 12, Sânî (ölm. 1539)'nin 2, Şâhî (Şehzade Bayezid ölm. 1562)'nin 1, Şemsî Paşa (ölm. 1580)'nın 8 ve Usûlî (ölm. 1538)'nin 2 tahmisi vardır.[109]

[109] Bahattin Kahraman, Arşi Divânı'nın Tenkidli Metni I-II, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989, s. 429-434; Ersan Ersoy, *Azîzî Dîvân*, Akademi Titiz Yay., İstanbul 2013, s. 70-71; Ayşe Bedestani, *XVI. Yüzyıl Şairi Ahdî-i Bağdâdî Dîvânı*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018, s. 45-53; Çoşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001, s. 292-299; Sabahattin Küçük, *a.g.e.*, s. 90-99; Yaşar Aydemir, *Behiştî Dîvânı*, MEB Yay., Ankara 2000, s. 219-222; Mustafa Erdoğan, *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*, Dergâh Yay., İstanbul 2011, s. 248-267; Beyhan Kesik, *Cenâbî Paşa Divân (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1996, s. 8-12; Cihan Okuyucu, *Cinânî (Hayâtı- Eserleri-Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, TDK Yay., Ankara 1994, s. 226-273, 710-711; Taner Tok, *16. Asır Şairlerinden Defterî ve Divanı*, Paradigma Yay., Çanakkale 2020, s. 147-148; Büşra Çelik-Muzaffer Kılıç, *Derzi-zâde 'Ulvî Dîvân*, DBY Yay., İstanbul 2018, s. 300-312; Sibel Üst, *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2011, s. 734-735, 6608-6610; M. A. Yekta Saraç, *Emrî Divanı*, Eren Yay., İstanbul 2002, s. 33-35; Gülşen Çaylı Cankurt, *Figanî Divanı Gramatikal İndeksi*, (Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2015, s. 89-90; Kenan Akyüz vd., *a.g.e.*, s. 462-467; İ. Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2018, s. 384-402; Lütfi Alıcı, *Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010, s. 131-134; Hayriye Durkaya, *Handanî Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2017, s. 331-376; Müberra Gürgendereli, *Hasan Ziyâ'î Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 118-122; Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1992, s. 70-82; Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri, *Hayretî Dîvan (Tenkidli Basım)*, İÜEF Yay., İstanbul 1981, s. 81-84; Ömer Zülfe, *Hecrî Kara Çelebi Muhyi'd-dîn Mehmed Dîvân (İnceleme-Metin-Çevri-Dizin)*, TDK Yay., s. 149-150; Mehmed Çavuşoğlu, *Helâkî Dîvan Tenkitli Basım*, İÜEF Yay., İstanbul 1982, s. 26-27; Hakan Yekbaş, *Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005, s. 236-237; Mustafa Erdoğan, *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008, s. 508-522; Mustafa Özkat, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 257-260; Esra Bal, *Karamanlı Sabûhî Divanı (İncelme, Tenkitli Metin ve Dil İçi Çeviri)*, (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 168-171; Ahmet Mermer, *Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2004, s. 118-120; Nezihe Seyhan, *Medhî Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Marmara

Bu veriler Türk edebiyatında tahmis nazım şeklinin XVI. yüzyılda büyük bir gelişme kaydettiğini göstermektedir. Devrinin usta kalemlerinden çıkan bu tahmisler, tamamen gazel nazım şekli üzerine yapılmış ve önceki yüzyılın örneklerine göre hem sayı hem şekil hem de muhteva bakımından kısacası her yönüyle daha üstün nitelikte sayılmaktadır. Bu dönemdeki divanlarında aşk temalı gazeller başta olmak üzere dinî-tasavvufî, hakîmâne, işret ve zamaneden şikâyet konulu manzumeler tahmis edildiği tespit edilmiştir. Zirvedeki şairler kendilerinden önce gelen veya çağdaşlarının beğendikleri gazelleri seçip iki-üç tahmis yapmakla yetinirken dönemin ikinci ve üçüncü sırada yer alan şairleri Cinanî, Handânî, Medhî, vs. bu nazım şekline ilgi duyarak daha fazla örnek vermişlerdir.

Çağdaşları ve sonraki devir şairleri Fuzûlî, Bâkî ve Hayâlî'nin divanlarındaki şaheserleri tanzir ve tazmin ettikleri gibi, bu şairlerin gazellerini tahmis de etmişlerdir. Özellikle ismi ve şöhreti geniş bir coğrafyaya yayılan, Azerbaycanlı Habibî'nin ve Çağatay sahasının önemli temsilcisi Mevlânâ Lutfî'nin birer gazelini tahmis eden Fuzûlî'nin manzumeleri, Türk edebiyatında, üzerine en çok nazire ve tahmis yazılmış eserlerin başında gelmektedir.[110]

Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000, s. 228-322; Gülçin Tanrıbuyurdu, *Mu'îdî Dîvân (Metin-Çevri)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Kocaeli 2012, s. 424-429; Kemal Yavuz- Orhan Yavuz, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin) I*, TYEK Yay., İstanbul 2016, s. 1729-1748; Sait Özer, *Nâtıkî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006, s. 223-224; Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, *Nev'î Divan Tenkidli Basım*, İÜEF Yay. İstanbul 1977, s. 215-218; Saadet Karaköse, *Nev'i-zâde Ayâyî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017, s. 138-141; Arif Sunal, *Sâdık Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Bursa 2014, s. 258-259, 594-676; Üzeyir Aslan, *Ubeydullah Han (Ö. 1539) Şairi Şânî ve Türkçe Divanı*, Palet Yay., Konya 2009, s. 184-186; Filiz Kılıç, *Şehzade Bayezid "Şâhî" Hayatı ve Divanı*, KTB Yay., Ankara 2000, s. 225-226; Mehmet Akkaya, *Şemsi Paşa Divânı (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1992, s. 702-725; Mustafa İsen, *Usûlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1990, s. 88-91.

[110] Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: F. Seyidov, "Fuzûlî Gazellerine Yazılan Tahmis ve Nazireler", Türkiye Türkçesine Aktaran: G. Kâzım Çatalkaya, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 8, İstanbul 2012, s. 147-155; Kenan Erdoğan, "Manisalı İki Şairin Birer Şiirinde Fuzûlî Etkisi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 10, sayı 2, Ekim 2012, s. 291-299; Fatih Sona, "Seyyid Hamza Nigârî'nin Fuzûlî'ye Yazdığı Tahmisler", *III. Uluslararası Hamza Nigari Türk Dünyası Kültürel Mirası Sempozyumu Bildirileri*, Şamahı, Azerbaycan 2017, s. 596-607.

XVI. yüzyıl şairlerinden Âgehî (1577)'nin gemicilik terimleriyle yazdığı kasidesine zamanın muhtelif şairleri tarafından yapılan tahmisler de meşhurdur.[111]

Manzumenin sahibine duyulan hayranlık, ilgi ve yakınlık gayesiyle kaleme alınan tahmisler tarikat erbabındaki mürşit-mürit ilişkisinde bir nevi köprü vazifesi görmüştür. Mesela bu devirin en çok tahmis yazanlarından Handânî'nin divanındaki 38 tahmisten 35'i, iltifat ve beğenisini kazanmak için şeyhi ve aynı zamanda şair olan Zamirî'nin dinî-tasavvufî muhtevalı manzumeleri üzerine yazılmıştır.[112]

XVI. yüzyılın ikinci yarısında, divanlardan başka, çeşitli şairlerin genellikle kaside veya gazellerini bir araya getiren şiir mecmuaları ve nazire mecmuaları, bu arada, tahmisleri de kapsayan musammat nazım şekillerinden oluşan mecmualar tertip edilmeye başlanmıştır.[113] Musammat mecmualarında tabiî olarak, diğer nazım şekillerine oranla en yaygın nazım şeklini tahmisler oluşturur.

Bahtî mahlasını kullanan Sultan I. Ahmed (ölm. 1617)'in bir kısım manzumeleri Ahmed bin Seyfullah adlı bir şair tarafından tahmis ve tanzir edilerek bir mecmuada toplanmıştır. Toplam 42 manzumeden oluşan mecmuada, nazire olarak yazılan 5 murabba ile 16 gazel dışında Bahtî'nin gazellerine yapılmış 21 tahmis bulunmaktadır.[114] Bu mecmuanın, hangi vesilelerle teşekkül edildiği kesin bilinmemekle birlikte, şair Ahmed bin Seyfullah'ın, hükümdar şair Bahtî'nin manzumelerini tahmis ve tanzir etmesi padişahla arasındaki dostluğu pekiştirmek ve onun takdirini kazanma arzusu olarak yorumlanabilir.

Bu dönemde musammatların yaygın şekli tahmis ile tesdis kavramına ilişkin, şiirinde ilk defa yorumda bulunanlardan biri olan Kabûlî bir hicviyesinde,

Şi'rüni ḫālī ḳoma taḫmīsden tesdīsden

[111] A. Tietze, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili (Âgehî kasidesi ve tahmisleri)", *Türkiyat Mecmuası,* cilt IX, İstanbul 1951, s. 113-138.
[112] Hayriye Durkaya, a.g.e., s. 89.
[113] Sadık Yazar, "XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmûası", *Turkish Studies,* sayı 8, Kış 2013, s. 601-651.
[114] Mehmet Özdemir, "Bahtî'nin Şiirlerine Ahmed Bin Seyfullah'ın Tahmîs ve Nazîreleri", *Hikmet*, yıl 4, Aralık 2018, s. 381.

diyerek şiirlerde/divanlarda tahmisin ve tesdisin yerinin boş bırakılmaması ve şiirler arasında bu nazım şekillerinin bulundurulmasını gereğini önemle vurgulamıştır.[115]

XVII. yüzyıl şairleri, tahmis konusunda bir önceki yüzyılın tutumunu sürdürmekle birlikte, bu devirde nadir de olsa gazel nazım şekli dışında, kasidelere de tahmisler ve tahmisin diğer şekli olan taştirler yazmışlardır. Özellikle Türk edebiyatında kaside üstadı olarak tanınan Nef'î'den sonra kasideciliğin artışına paralel kasideye tahmis yazmakta da belirgin bir artışın olduğu gözlenmektedir.

Bu yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilen Beyânî-i Karahisârî tarafından tahmislerden oluşan bir divan tertip edilmiştir. Beyânî'nin tahmis ettiği manzumeler XV-XVII. yüzyıllar arasında yaşayan şairlere aittir. Ancak, Beyânî en çok XVI. yüzyılın büyük şairi Bâkî'nin gazellerine tahmis yazmıştır.[116]

Bu devirdeki divan şiiri temsilcilerinden Âsım (ölm. 1710)'ın 3, Behçetî (ölm. 1683)'nin 3, Beyânî (ölm. ?)'nin 154, Birrî (ölm. 1715-16)'nin 16, Cevrî (ölm. 1654)'nin 1'i taştir 7, Fevzî (ölm. 1679)'nin 3, Feyzî-i Kefevî (ölm. 1614?)'nin 7, Hâlis (ölm. 1709)'in 2, Hüsâm-zâde Feyzî (ölm. ?)'nin 3, Kadrî (ölm. 1671)'nin 3, Kâmî (ölm. 1724)'nin 1'i Farsça 2, Kâşif Es'ad (ölm. 1669)'ın 2, Kelîm (1686)'in 3, Mâhir (ölm. 1710)'in 2, Nâbî (ölm. 1712)'nin 5, Nevâlîzâde Atayî (ölm. 1618?)'nin 2, Ni'metî (ölm. 1659-60)'nin 2, Nûrî (ölm. 1634'ten sonra)'nin 1'i Riyâzî kasidesine 7, Refdî (ölm. 1722)'nin 5, Sâbit (ölm. 1712)'in 3, Şinâsî (ölm. 1702)'nin 1'i taştir 4, Vahdetî (ölm. ?)'nin 7, Yârî (ölm. ?)'nin 3, Zarifî (ölm. ?)'nin 3 ve Hâletî (ölm. 1631), İlmî (ölm. ?), Nâ'ilî (ölm. 1666), Nâlî (ölm. 1675), Neşâtî (ölm. 1674), Nîsârî (ölm. 1656), Niyâzî-i Mısrî (ölm. 1694), Râsihî (Sultan 1. Ahmed ölm. 1617), Receb Enis (ölm. 1734), Sâbir Pârsâ (ölm. 1679-80), Sâmi'î (ölm. 1684-85), Sıdkî Paşa (ölm.

[115] Mustafa Erdoğan, *a.g.e.*, s. 481.

[116] Bu eserler ile ilgili üç ayrı çalışma hazırlanmıştır bkz.: Salih Yapınca, *Beyânî-i Karahisârî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2017; Yasemin Bayraktar, *Beyânî ve Tahmîsleri (Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi Y-0463 Numaralı Yazma Eser- Transkripsiyonlu Metin-İnceleme)*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2017; Melike Kübra Çaycıoğlu, *Beyânî-i Karahisârî Dîvân (İnceleme-Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018.

1661'den önce), Siyâhî (ölm. 1711), Sofyalı Râsih (ölm. 1706), Şeyhülislâm Yahyâ (ölm. 1644) ise birer tahmis yazmışlardır.[117]

[117] Orhan Kurtoğlu, *Bosnalı Âsım Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2012, s. 230-234; Ahmet Ölmez, *Behcetî Hüseyin Efendi Divan (Hayatı-Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni)*, (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış [Doktora] Tezi), Kayseri 1995, s. 411-414; Salih Yapınca, *a.g.e.*, s. 35-199; Rasih Erkul, *Birrî Mehmet Dede (Magnisalı) Hayatı-Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992, s. 372-392; Hüseyin Ayan, *a.g.e.*, s. 356-363; Nilgün Doğramacı, Fevzî Dîvânı (17.yy), (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007, s. 163-168; Özer Şenödeyici, *Fevzî Divanı (17. Yüzyıl)*, Kitap ve Cafe Serüven Yay., [Ankara] 2015, s. 136-141; Muvaffak Eflatun, *Feyzî-i Kefevî Dîvânı: Tahlil-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2003, s. 256-264; Muammer Atıcı, Mehmet Hâlis Efendi ve Mehmet Hâlis Efendi Dîvânı, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s. 143-144, 161-162; Özlem Gülnar, *Hüsâm-zâde Feyzî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1996, s. 141-143; Mehmet Külahlıoğlu, *Kadrî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997, s. 74-79; Kezban Özyılmaz, *Kâmî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994, s. 166-168; Enes İlhan, *Kâşif Es'ad Efendi Divanı İnceleme-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 191-193, 229-230; Ahmet Çelen, *Kelîm Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994, s. 69-74; Hasibe Kayhan, *Mâhir Abdullah (Hayatı, Eseri, Edebî Kişiliği ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999, s. 425-428; Ali Fuat Bilkan, *Nabi Divanı I*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 169-178; Süleyman Yüzce, *Atâyî (Nevâlizâde) Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010, s. 42-43; Gülden Esra Ersöz, *Ni'metî Divanı*, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2007, s. 153-155; Esra Güngör, *Nûrî İbrahim Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2013, s. 118-130; Hakan Yalap, *Dîvân-ı Refdî*, Belgrad Üniversitesi Yay., Belgrad 2016, s. 100-104; Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sabit Divan*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 1991, s. 314-317; M. Esat Harmancı, *Şinâsî Dîvânı*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 1999, s. 43-48; Yılmaz Öztürk, *17. Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdetî'nin Divan'ının Tenkitli Metni*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, s. 23-31; Nurgül Karayazı, *Yârî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım) Ahmed Yârî (17. yy.)*, TYEKB Yay. İstanbul 2013, s. 498-500; Gülşah Taşkın, *Çorlulu Zarifî Divanı: İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009, s. 193-196; Bayram Ali Kaya, *Azmî-zâde Hâletî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne 1996, s. 254; Bekir Çetinkaya, *İlmî Divanı*, (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli 2003, s. 305-306; Haluk İpekten, *Nâ'ilî Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1990, s. 150-151; Süleyman Çaldak, *Nâlî Dîvânı*, Kesit Yay., İstanbul 2010, s. 156-158; Mahmut Kaplan, *Neşâtî Divanı*, Akademi Kitabevi, İzmir 1996, s. 88-89; Nagihan Çağlayan, *Nîsârî Dîvânı*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,

Fuzûlî, Bağdatlı Rûhî vs. şairlerin gazellerine tahmisler yazan, divan şiirindeki hikemî tarzın öncüsü Urfalı Nâbî, şairlerce en çok manzumelerine tahmis yazılanların başında gelmektedir. Özellikle şairin, Hz. Muhammed'in övgüsünde yazdığı meşhur "bu" redifli gazeline pek çok tahmis ve nazire yazılmıştır.[118] Nâbî, divanında şiir ve nazım şekilleri hakkındaki görüşlerini dile getirirken bir beytinde tahmis ve müstezat şekillerine de değinmiştir:

Taḫmīs şi're cāme vü destār giydürür
Pāyına līk kefş yapar müstezād éden

diye söyleyen şair, tahmis şiire elbise ve sarık giydirmeye, müstezadı ise ayağa ayakkabı giydirmeye benzeterek bu iki nazım şekli hakkında görüşünü ortaya koymuştur.[119]

Aşağıda zikredilen nazirelerin zemin şiiri Bosnalı Alaaddin Sâbit (ölm. 1712)'e ait olduğu düşündüğümüz

Meşâmm-ı câna virür tâze ḳahve bûy-ı nefîs
'Aceb mi ehl-i ṭıbâ' şi'rüm itseler taḫmîs[120]

matla'lı gazel divan şiirinde tahmis geleneğini gündemde tutan manzumelerden biri olarak sayılabilir. Sâbit, manzumesinde "taze kahvenin güzel kokusu gibi insana

Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2007, s. 192; Kenan Erdoğan, *Niyazî-i Mısrî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı (Tenkitli Metin)*, Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 11-12; İsa Kayaalp, *I. Ahmed ve Divanı*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991, s. 57-58; Halil Güntan, *Receb Enis Dede (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1990, s. 263-264; Kâzım Yoldaş, *Sâbir Pârsâ Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı-Metin-Dizin)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005, s. 43-44; Mustafa Sefa Çakır, *Bosnalı Sâmi'î Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2021, 61-62; Mehtap Erdoğan, *Sıdkî Paşa Dîvân ve Berf ü Bahâr*, Kitabevi Yay., İstanbul 2011, s. 267; Gülşah Cangöz, *Siyâhî Dede Dîvânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2010, s. 189-190; Abdullah Bulut, *Sofyalı Yusuf Rasih (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1998, s. 8-10; Hasan Kavruk, *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*, MEB Yay., Ankara 2001, s. 19-20.

[118] Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz.: Ekrem Bektaş, "Nâbî'nin "Bu" Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler", *Gazi Türkiyat*, Güz 2008 / 3, s. 51-66.

[119] Ali Fuat Bilkan, Nabi Divanı II, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 894.

[120] Turgut Karacan, *a.g.e.*, s. 427.

ferahlık veren yeni söylediğim gazel şairlerce tahmis edilirse şaşılacak şey mi!" diyerek dolaylı bir şekilde şairlere, gazelini tahmis etmeleri teklifinde bulunmuştur. Gazele, kimler tarafından tahmis yazıldığını tespit edemedik, fakat belli ki gazel birçok şairin beğenisini kazanmış, değişik dönemlerde tanzir edilmiştir. Bunlardan 18. yüzyıl şairi olan Âdem Çelebi,

'Aceb mi ehl-i dil bezminde söylersem eger tecnīs
Geh icād-ı ḳasīde iylerem gāhī ġazel taḫmīs[121]

matla'lı gazeliyle Sabit'e cevap kabilinde bir nazire yazmıştır. Enderunlu Vâsıf (ölm. 1824) ise

Ḳurup o mehle bu şeb ülfete bir resm-i nefīs
Eyledik cilve-geh-i 'aşḳı yeñiden te'sīs

beytiyle başlayan naziresi "Kim isteğe uyup bu beş beytimi tahmis ederse Vâsıf, ona benden bir takdir kahvesi olsun." anlamındaki

Caba bir ḳaḫve-i taḥsīn aña benden Vāṣıf
Kim uyup keyfe bu beş beytim ederse taḫmīs[122]

makta' beytinde teklifini yapmıştır. Nitekim, şairin halefi sayılan Hilmî (ölm. 1884), onun isteği doğrultusunda beş beyitlik gazelini tahmis etmiştir.[123]

Arap ve Fars edebiyatında birer örneğine rastladığımız divan tahmisinin (bir şairin divanındaki manzumelerin tümüne yapılan tahmisler) Türk edebiyatında da bugünkü bilgilerimize göre tek örneği bulunmaktadır. O da, XVII. yüzyılda yaşamış mutasavvıf şairlerden olan Niyâzî-i Mısrî (ölm. 1694)'nin *Dîvân-ı İlâhiyât*'ındaki 141 Türkçe manzumesini XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşayan müridi Azbî Baba tarafından tahmis edilerek oluşturulan eserdir.

[121] Figen Özlem Karakaş, *18. Yüzyıl Şairi Âdem Çelebi ve Dîvânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010, s. 261.
[122] Rahşan Gürel, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul [1999], s. 315.
[123] Kerime Üstünova, *Hilmi Divanı*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1993, s. 215-216.

Kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunan eserin, "Tahmîs-i Derviş Azbî Dîvân-ı Misrî Efendi" başlığıyla, H. 1284 (M. 1867) yılında Rıza Efendi Matbaası'nda taşbaskısı yapılmıştır. Son yıllarda ise eser hakkında bir yüksek lisans tezi hazırlanarak yeni Türk harflerine kazandırılmıştır.[124]

Bu çalışmaya göre eserdeki tahmisler, Mısrî'nin tahmis edilen şiirlerinde olduğu gibi yer yer imale ve zihaf kusurları taşısa da, bazılarında anlam uyuşmazlığı göze çarpsa da -dinî-tasavvufî gelenek göz önünde bulundurulduğunda- vezin, kafiye, ahenk ve anlam kaynaşması konusunda genelde başarılı bulunmuştur. Azbî Baba genellikle tahmis geleneğine uyulmakla birlikte eserinde iki *tetsi* nazım şekli dışında hece ölçüsüyle yazılmış ilahilerin tahmis edilmesi ve 3 bentli bir murabbaın kafiye gereği ilk bendi ikiye bölünerek üçer mısra, diğer bentleri ise birer mısra ilave etmek suretiyle tahmis şekline dönüştürülmesi gibi sıra dışı örnekler de mevcuttur.[125]

Azbî Baba'dan başka Emir Kasımzâde Seyyid Mehmed Emin Efendi, Şeyh Halil Sâmî Paşa, oğlu Hayrullah Efendi, Şemseddin Efendi, Üsküdarlı Haşim Baba, Aydî Baba, Erbilli Mehmet Esad Efendi, Melâmîlerden Kemal Efendi vs. mutasavvıf şairler, Niyâzî-i Mısrî'nin şiirlerini tahmis söylemişlerdir.[126] Mısrî'nin yüzyıllar boyu şairler üzerinde bu denli etki yaparak manzumelerinin sıkça tahmis ve tanzir edilmesi şairliği ve edebî kimliğinden ziyade dinî hüviyetinden olsa gerektir. Nitekim daha önce temas edildiği gibi kaleme alınan bazı tahmislerde hayranlık duydukları şairle yakınlaşmak, onun ismiyle anılmak, şefaate nail olmak, ahirete sevap kazanmak vb. dinî faktörler yatmaktadır ki bu durum tahmis sanatının divan şiirinde yaşatılmasını ve artmasını etkili kılan önemli saiklerdendir. Türk edebiyatında Niyâzî-i Mısrî ve şiirleri bu konunun en bariz örneği olarak gösterilebilir.

Eski Türk şiiri açısından hazan vakti olarak nitelendirilen XVIII. yüzyıl şair kadrosuna bakıldığı zaman şair ve divan sayısı bakımından divan edebiyatın en geniş ve zengin dönemi olarak sayılmaktadır. Bu dönemde, önceki yüzyıla göre kaside ve

[124] Raşit Keskin, *Tahmîs-i Derviş Azbî Dîvân-ı Mısrî Efendi'nin Karşılaştırmalı Tahlili*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı), Kırıkkale 2011.
[125] *A.e.*, s. 21-23.
[126] Kenan Erdoğan, *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*, Gözden geçirilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2019, s. 86.

mesnevilerinde ciddi bir azalma görülürken gazeller, tarihî manzumeler ile şarkı, murabbaa, muhammes, tahmis, tesdis vs. musammatların sayısında artış olmuştur.[127] Özellikle bu dönemde tahmis geleneğini sürdüren şairlerin divanlarında gazele yazılanların yanında sık sık kasideye yapılan tahmisler ve çok sayıda mülemma tahmis örneği karşımıza çıkmaktadır. Devrin en büyük şairi olarak kabul edilen Şeyh Gâlib (ölm. 1799)'in divanında dahi üç mülemma (Türkçe-Farsça) tahmis bulunmaktadır. Ayrıca, bu dönemde daha önce hiç görülmeyen müstezada yapılan tahmis örneklere de rastlanmaktadır. Sözgelimi Kayserili Reis'ül-küttâb Râşid Efendi'nin birer müstezadına biri Râtib Efendi diğeri Âsım Efendi tarafından tahmis yapılmıştır.[128]

Bu yüzyılda tahmis yazan şairler ve sayıları şöyledir: Âgâh (ölm. 1728) 1, Âsım (ölm. 1737) 8, Azbî Baba (ölm. 1736-47 arası) 2, Bâ'is (ölm. 1800) 1, Belîğ (ölm. 1760-61) 1, Dâniş (ölm. 1775) 12, Esrâr Dede (ölm. 1797) 6, Eyyûbî (ölm. 1764) 11, Fennî (ölm. 1746) 8, Ferrî (ölm. 1805) 12, Fıtnat Hanım (ölm. 1780) 1, Hafız M. Tahir (ölm. 1795-96) 15, Hafîd (ölm. 1813) 1, Halepli Edîb (ölm. 1748?) 47, Hanyalı Kâmî (ölm. 1802) 5, Hanyalı Nûrî (ölm. ?) 65, Hasan Sezâyî (ölm. 1738) 2, Hasmi (ölm. ?) 8, Hayrî (ölm. 1789-90) 10, İhyâ (ölm. 1812) 9, Kânî (ölm. 1791) 7, Kerküklü Müftî (ölm. 1830) 16, Koca Râgib (ölm. 1763) 6, Lebîb-i Âmedî (ölm. 1768-69) 4, M. Şerif (ölm. 1790) 6, Mehmed Emîn (ölm. 1801-02) 5, Mehmet Çelebi (ölm. 1790) 6, Mekkî (ölm. 1797) 3, Meşhûrî (ölm. 1857) 3, Mîrzâ-zâde Neylî (ölm. 1748) 6, Muvakkit-zâde Pertev (ölm. 1807-8) 56, Mücrim Âbid (ölm. 1826-27) 8, Münîf (ölm. 1743-44) 5, Nahifî (ölm. 1738) 10, Nâsır Dede (ölm. 1821) 2, Nâşıd (ölm. 1791) 3, Nâşid (ölm. 1791) 3, Nebil (ölm. 1818) 2, Nebzî (ölm. 1762'den sonra) 1, Nedîm (ölm. 1776) 5, Nevres-i Kadîm (ölm. 1762) 1, Neyyir (ölm. 1800) 3, Neyyir Dede (ölm. 1796) 1'i taştir 3, Nezîr (ölm. 1774) 94, Niyâzî Çelebi (ölm. ?) 4, Nûzhet (ölm. 1778) 14, Örfî (ölm. 1778) 2, Priştineli Begzâde (ölm. 1789'dan sonra) 2, Priştineli Nûrî (ölm. ?) 2, Râşid Efendi (ölm. 1798) 14, Râtib (ölm. 1762) 19, Re'fet (ölm. 1765) 3, Salâhaddîn-i Uşşâkî (ölm. 1783) 10, Sālik (ölm. ?) 4, Sâlik Efendi (ölm. 1800'den sonra) 4, Sâmî Paşa (ölm. 1813) 3, Selâmî (ölm. 1842) 5, Senâî (ölm. 1785) 13,

[127] Mustafa İsen-Osman Horata vd. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, editör: Mustafa İsen, 7. baskı, Grafiker Yay., Ankara 2012 , s. 146.
[128] Ali Rıza Karabulut, *Dîvânçe-i Râşid Efendi ve Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yay., Kayseri 2008, s. 62-66.

Sünbül-zâde Vehbî (ölm. 1809) 7, Şeyh Gâlib (ölm. 1799) 1'i Farsça 19, Şeyhülislâm Es'ad (ölm. 1753) 5, Tab'î (ölm. ?) 12, Tayyar Mahmud Paşa (ölm. 1808) 1'i Farsça 5, Tırsî (ölm. 1766?) 3, Yâver (ölm. 1797-98) 3, Zihnî (ölm. 1794-97) 5, Zîver (ölm. 1761) 1, Zîver (ölm. 1787?) 1.[129]

[129] Şerife Akpınar, Agah Divanı, Konya 2006, s. 8-182-183; Alim Yıldız, *Ahmed Hamdi Divanı*, Burciye Yay., Sivas 2011, s. 145-146; Fatma Şennur Arslan, *Âsım Ârif-zâde Divançesi (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010, s. 112-122; Sibel Bayram, *Azbî Baba Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2006, s. 234-237; Akın Zengin, *Bâ'is, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divançesi (Şekil ve Muhteva Özellikleri-Metin)*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2018, s. 130-131; H. Gamze Demirel, *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2005, s. 63-65; Hamdi Birgören, *Dâniş Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004, s. 266-286; Osman Horata, *Esrâr Dede Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s. 237-251; Cenk Açıkgöz, Nakşî-i Eyyûbî [Ö. 1764] Hayatı, Sanatı ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çevrisi), (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016, s. 766-795; Hacı İbrahim Demirkazık, *18. Yy. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009, s. 346-359; Mehmet Kırbıyık, *Ferrî Mehmed Hayatı, Eserleri ve Dîvânının Tenkîdli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994, s. 275-290; Halil Çeçen, *Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1996, s. 209-216; Mehmet Atacan, *Hafız Mehmet Tahir Efendi Divanı*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, s. 41-42, 89-106; Gülmedine Koç Acar, *Hafîd Dîvanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006, s. 66-67; Cafer Mum, *Halepli Edîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Cinaslar Sözlüğü) II*. (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 1120-1157; İbrahim Akyol, *Hanyalı Kâmî Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 137-143; Abdullah Aydın, *Hanyalı Nûrî Osmân ve Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2009, s. 369-463; Ali Rıza Özuygun, *Hasan Sezâyî-i Gülşenî Dîvânı*, Buhara Yay., İstanbul 2019, s. 174-176; Engin Selçuk, *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2007, s. 189-198; Hasan Şener, *Hayrî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 1999, s. 48-69; Mehmet Halil Erzen, *İhyâ Dîvânı ve Tahlîli (İnceleme-Tahlîl-Tenkitli Metin)*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Van 2012, s. 735-745; İlyas Yazar, *Kânî Dîvânı Tenkidli Metin ve Tahlil*, Libra Kitap Yay., İstanbul 2010, s. 469-482; Tuğba Aydoğan, *Kerküklü Ebû Bekir Müftî Efendi ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2012, s. 220-242; Hüseyin Yorulmaz, *Koca Râgıb Paşa Dîvânı (Araştırma ve Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1989, s. 61-65; İdris Kadıoğlu, *Lebîb-i Âmidî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, (Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Diyarbakır 2003, s. 491-494; Ömer Gökhan Yağcı, *Mehmed Şerif Efendi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2006, s. 114-122; Muhittin Eliaçık, *Vak'anüvîs Mehmed Emîn Edîb Dîvânı*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2010, s. 154-159, 224-227; Cahit Epçaçan, *Esad Zade Mehmed Çelebi Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Divanı Tenkitli Metin-İnceleme*, (Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1999, s. 147-148, 307-314; Gürcan Karapanlı, *Mekkī Divanı ve Tahlili*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara), İstanbul 2005, s. 212-220; Abdulsamet Özmen, *Meşhûrî Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2009, s. 230-235; Atabey Kılıç, *Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği) ve Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004, s. 288-296; Ekrem Bektaş, *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), s. 341-420; Nursan Ildırı, *Mücrim Âbid Divânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2016, s. 438-455; Sabahattin Küçük, *Antakyalı Münîf Dîvânı (Tenkitli Basım)*, KTB Yay., Ankara 1999, s. 136-158; A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992, s. 314-327; Melek Bıyık, *Abdulbâkî Nâsır Dede (Giriş-Metin-İndeks)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996, s. 53-54; Lütfi Alıcı, Dîvân-ı Nâşıd (İnceleme-Tenkitli Metin), (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1998, s. 219-226; Ömer Zülfe, *Nâşid [1749-1791] Dîvân*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998, s. 171-175; Yasemin Aktaş, *Mehmed Nebil ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010, s. 124-127, 207-209; Sait Okumuş, *Nebzî Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2007, s. 239; Muhsin Macit, *Nedîm Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 231-238; Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, Harvard Üniversitesi Yay., Harvard 1996, s. 216-217; Melek Altunel, *Neyyir Abdüllahim Dede Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1995, s. 27-32; Sadık Erdem, Neyyir Abdü'l-Halim Dede Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Metnin Bugünkü Türkçesi-Sözlük), TDK Yay., Ankara 2018, s. 78-85; Necdet Şengün, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)*, (Ondokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2006, s. 389-464; Hatice Kaya, *Niyâzî Çelebi Divanı (İncelme-Metin)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2019, s. 91-96; Hatice Çabukel (Demirkol), *Divan-ı Nüzhet (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2003, s. 160-179; Çağdaş Albayrak, Ağazâde 'Örfî Divânı (Transkipsiyonlu Metin Aktarmalı), (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2009, s. 219-220, 222-223; Esra Egüz, *Priştineli Begzâde Nureddin I. Divan*, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 84-89; Esra Egüz, Priştineli Nûrî Divanı ve İncelemesi, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009, s. 222-224; Ali Rıza Karabulut, *a.g.e.*, s. 19-31; Yasin Kılıç, *Rātib Aḥmed Paşa Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1996, s. 128-160; Mehmet Nuri Kardaş, *Re'fet Mehmet 'Azîz'in Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2008, s. 183-187; Bedriye Gülay Açar, *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve

Araştırmacılara göre, XIX. yüzyıl divan şiirinin genel görünümü bir önceki dönemden çok farklı bir tablo arz etmemektedir. Fakat bu yüzyılda geçmiş yüzyıllardaki gibi büyük şairler yetişmemiştir. Eskisinin devamı ve tekrarı mahiyetinde eserlerle yetinen şairlerin kalem tecrübelerinden çoğu tazmin, tahmis ve tanzirden ibarettir. İsmail Ünver, *XIX. Yüzyıl Divan Şiiri* adlı makalesinde bu dönemin şairlerin en fazla tarih, kıt'alar ve bendlerden oluşan musammat nazım şekillerine rağbet ettiklerini ifade etmiştir.[130] Musammatlar grubuna giren tahmis de hâliyle bu yüzyılda eski tarz şiir geleneğini sürdüren şairlerin en sık işlediği nazım şekillerinden biri olmuştur. Şöyle ki daha önceki yüzyıllarda gazel ve kasidelerle birlikte diğer nazım şekilleri üzerinde denenmiş tahmislerin bu devirde de örneklerine rastlamak mümkündür. Hatta bu dönemin şairleri tahmis nazım şekli gibi musammat grubundan sayılan tercî-bend ile terkîb-bend şeklinde yazılmış uzun manzumeleri bile tahmis etmekten geri kalmamışlardır.

Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012, s. 225-248; Buşra Hadanoğlu Çağlar, *Halil Bin Halil Efendizāde Sālik Divanı (71-151. Varaklar Çeviri Metin) Cilt 1*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2011, s. 356-361, 379-380; Müzahir Kılıç, *Sâlik Efendi (Kasımpaşalı) Hayatı, Edebî Kişiliği, Divânı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1998, s. 582-586; Musa Tozlu, *Ebûbekir Sâmî Paşa Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya 2005, s. 106-110; Ayşe Kaya, *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999, s. 229-240; Selâmi Şimşek, *Edirneli Şeyh Ali Senâî el-Celvetî Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri ve Dîvân'ı (İncelme-Metin)*, Edirne Valiliği Kültür Yay., Edirne 2013, s. 209-221; Ahmet Yenikale, *Sünbül-zâde Vehbî Dîvân*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2011, s. 192-311; Naci Okçu, *Şeyh Galib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni) I*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993, s. 363-406; Muhammet Nur Doğan, *Lâle Devri Şairi Şeyhülislâm Es'ad ve Dîvânı*, MEB Yay., İstanbul 1997, s. 96-104; Nejla Kaya, *Tab'î, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı*, (Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2009, s. 236-252; Yakup Poyraz, *Tayyar Mahmud Paşa ve Divanı*, Etüt Yay., Samsun 2014, s. 88-93; Kadriye Yılmaz, *İbrahim Tırsî ve Dîvân'ı (İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2001, s. 210-214; Yasemin Okutan, *Divan-ı Yâver*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2009, s. 179-183; Muhsin Macit, *Erzurumlu Zihnî Divânı*, KTB Yay., Ankara 2001, s. 101-106; Hasan Kaplan, *Zîver ve Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2019, s. 407-408; Seçil Alten, *Zîver Divanı: İnceleme ve Tenkitli Metin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2020, s. 261-263.

[130] İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt 32, sayı 1-2, 1988, s. 137.

Tahmis yazma geleneğinin bazı şairler için âdeta bir meslek hâlini aldığı bu yüzyıl şairlerinde daha fazla dikkat çekmektedir. Sözgelimi, bu yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Bursalı Murad Emrî (ölm. 1916) ile Diyarbakırlı Ali Emîrî (ölm. 1924) tipik birer tahmis şairidir. Murad Emrî, eski şairlerden Fuzûlî, Hayâlî, Muhibbî, Rûhî, Kemâl Paşazâde, Şeyhülislam Yahyâ Efendi, Nef 'î, Nâbî, Cevrî, Nedîm, Şeyh Gâlib, Esrar Dede, Selamî, Bursalı Beliği vs., çağdaşlarındansa Ziyâ Paşa başta olmak üzere İzzet Monla, Şeref Hanım, Es'ad Muhlis Paşa, Fatîn, Nâmık Kemâl, Rızâ Paşa, Mahmud Celâleddin Paşa vs. onlarca şairin manzumelerini tahmis etmiş, divanında toplam 138 tahmis bulunmaktadır.[131] Osmanlı sultanlarına karşı derin saygı ve sevgi besleyen Ali Emîrî ise onların yazdığı bütün şiirleri tahmis ederek "*Cevâhirü'l-mülûk*" adıyla büyük bir külliyatta bir araya getirmek istemiş, eserin sadece mukaddimesiyle birlikte ancak bir kısmını yayımlanmakta muvaffak olmuştur.[132] Emîrî'nin adı geçen eserinde birkaç tesdis, tesbi, tetsiden hariç padişah ve şehzadelerin manzumelerine yazdığı 200'den fazla tahmis bulunmaktadır.

Burada, "Gazel-i Hümâyûn" olarak bilinen Sultan Reşad (1844-1918)'ın Çanakkale zaferi münasebetiyle kaleme aldığı beş beyitlik manzumesine, Üsküdarlı Tal'at Bey (1858-1926), Ali Emîrî Efendi (1857-1924), İbrahim Alâeddin Bey (1889-1949), Şâ'ire Nigâr Hanım (1856-1918), Yahya Kemâl Beyatlı (1884-1958) gibi tanınmış şairler başta olmak üzere onlarca şair tarafından tahmis yazıldığı ve devrinin, üzerine en çok tahmis yazılan gazel olduğunu belirtmek gerekir.[133]

Son dönem tahmis örneği veren şairlerin isimleri ve tahmis sayıları şöyledir:

'Āṣım-ı 'Irāḳī (ölm. 1887) 2, Abdî-i Karahisârî (ölm. 1881) 5, Abdurrahmân Sâmî (ölm. 1934) 3, Âgâh Osman Paşa (ölm. 1906) 7, Ahmed Nâtıkî (ölm. 1863) 18, Akif (ölm. 1827-28) 7, Ali Emîrî (ölm. 1924) 229, Ali Salâhaddîn (ölm. 1939) 6'sı Farsça 10, Antepli Aynî (ölm. 1837) 5, Ârif (ölm. ?) 1, Âsâf (ölm. 1887), Asrî (ölm.

[131] İbrahim İmran Öztahtalı, *Ömrünün Sonbaharında Bir Yaban Gülü Bursalı Murad Emrî Efendi ve Divanı*, Yıldırım Belediyesi Kültür Yay., Bursa 2017, s. 62-63.
[132] İdris Kadıoğlu vd., *Ali Emîrî Efendi Cevâhirü'l-Mülûk*, Diyarbakır Valiliği Yay., Diyarbakır 2013, s. 6.
[133] Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Meserret Diriöz, "Gazel-i Hûmâyûn ve Tahmisleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, Birinci Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978) tebliğler*, Kervan Yay., İstanbul 1980, s. 105-113.

1971) 23, Azmî (ölm. 1831) 18, Bâdî (ölm. 1908) 8, Benderli Cesârî (ölm. 1829) 18, Besnili Lüzûmî (ölm. 1867) 2, Bursalı İffet (ölm. 1840) 2, Câzib (ölm. 1857) 12, Cemîl Mahmûd (ölm. 1914) 5, Cemîl Mahmûd Bey (ölm. 1914) 5, Çankırılı Mecbûr (ölm. 1919) 10, Emin Efendi (ölm. 1919) 4, Enderunlu Ferîd (ölm. 1842) 3, Enderûnlu Halîm (ölm. 1830) 13, Enderunlu Vâsıf (ölm. 1824) 1, Erbilli M. Es'ad (ölm. 1931) 9'ü Farsça, 1'i taştir toplam 35, Eskicumalı Hamîd (ölm. 1843) 18, Fatîn (ölm. 1866) 1, Fâzıl (ölm. 1882) 33, Fennî (ölm. 1888?) 19, Fevzî-i Bağdadî (ölm. 1848) 4, Galib Zühdî (ölm. 1875?) 5, Gulâmî (ölm. 1886) 7, Hâfız-ı Mar'aşî (ölm. 1860-61'den sonra) 12, Hâmî (ölm. 1891-92) 9, Hâmî-i Mar'aşî (ölm. 1891-92) 9, Harputlu Rahmî (ölm. 1884) 4, Harzemî Kâmil (ölm. 1899) 3'ü Farsça 26, Hasan Âkif (ölm. 1827-28) 5, Hatice Nakiyye Hanım (ölm. 1899) 6, Hâtif Ali Efendi (ölm. 1823) 25, Hazmî (ölm. 1928) 3, Hilmi (ölm. 1884) 1, Hocazâde A. Kâmil (ölm. 1894) 8, Hulûsî (ölm. 1889'dan sonra) 3, Hurrem (ölm. 1824-25) 5, İbrahim Fehmî (ölm. 1853-54) 4, İffet (ölm. 1891) 2, İstanbullu Eşref (ölm. 1876) 7, İzzet Molla (ölm. 1829) 11, Kâmî (ölm. 1884) 5, Kerküklü Şeyh Rıza (ölm. 1910) 4, Kıbrıslı Hilmî (ölm. 1847-48) 2, Kıratoğlu Emin (ölm. 1934) 7, Kilisli E. Vahîd (ölm. 1887) 3, Kilisli Lutfullah Hâzım (ölm. 1912) 1, Leylâ Hanım (ölm. 1848) 13, Lutfî (ölm. 1817) 1, M. Fazıl Efendi (ölm. 1882) 33, Mahmûd Fâ'iz (ölm. 1868) 8, Mahmut Cemil (ölm. 1913-14) 5, Mecdî (ölm. 1941) 4, Memdûh Paşa (ölm. 1925) 4, Mislî (ölm. 1869) 7, Muallim Naci (ölm. 1893) 1, Murad Emrî (ölm. 1916) 138, Mustafa Refik (ölm. 1900) 4, Nâ'il Abbas Hilmi Paşa (ölm. 1859) 1, Nâfî (ölm. 1849-50) 21, Nâfi' (ölm. 1849-50) 19, Nâkâm (ölm. 1896'dan sonra) 6, Necmî (ölm. 1888'den sonra) 3, Nigârî (ölm. 1886) 5, Niyâzî (ölm. 1872) 9, Numân Mâhir (1843) 2, Nûrî (?) 2, Osman Nevres (1876) 2, Osman Nûrî Paşa (1843) 7, Remzî (ölm. 1843) 7, Reşîd Paşa (ölm. 1918) 17, Sebâtî (ölm. 1904) 1, Selîm Sırrî (ölm. ?) 6, Sıdkî Efendi (ölm. 1925) 12, Sırrî Râhile Hanım (ölm. 1877) 15, Süleyman Fehim (ölm. 1846) 3, Şâkir Mehmed Efendi (ölm. 1836) 9, Şeref Hanım (ölm. 1861) 17, Tayyâr-zâde Atâ (ölm. 1882) 64, Turâbî (ölm. 1868) 2, Urfalı Hilmî (ölm. 1933'ten sonra) 4, Urfalı M. Şevket (ölm. 1918-19) 15, Vassâf (ölm. 1929) 12,

Veysi (ölm. 1934) 7, Yenişehirli İzzet (ölm. 1821-22) 7, Zâ'ik (ölm. 1852) 1, Zekî (ölm. ?) 7, Zîver Paşa (ölm. 1862) 12, Zu'i (ölm. 1910) 3.[134]

[134] Osman Onuk, *'Abdü'l-'Azīz 'Āṣım-ı 'Irāḳī'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, , (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2016, s. 160-165; Hacer Sağlam, *Abdî-i Karahisârî ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 225-229; Naciye Kaya, *Abdurrahmân Sâmî'nin Dört Eseri: Dîvân, Mevlîd, Mir'ât-ı Eyyâm, Nâme-i Muharrem (İnceleme-Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2015, s. 390-391, 436-438, 516-518; Senanur Uzun, *Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2020, s. 156-176; Tuğba Zilif, *Dursun Ahmed Nâtıkî Divanı: İnceleme, Metin*, (Bilecek Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik 2019, s. 164-165; Aysel Admış, *Akif Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2007, s. 302-310; İdris Kadıoğlu vd., *a.g.e.*, s. 109-449; Ayşe Sağlam-Mustafa Yiğitoğlu, *Ali Salâhaddîn -Aşkın Sesi- (İnceleme-Metin)*, DBY Yay., İstanbul 2020, s. 117-123, 163-190; Mehmet Arslan, *Antepli Aynî Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004, s. 505-511; Özkan Uz-Enes Yıldız, Ârif *Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 56; Ömür Ceylan, *Hânedânda Bir Âsî Âsaf -Dâmâd Mahmûd Celâleddîn Paşa- Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 130-140; Hülya Büyükarslan, *Asrî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2015, s. 69-114; Mehmet Duymaz, Diyarbakırlı Azmî ve Divançesi (İnceleme-Metin-İndeks), (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010, s. 201-207; Özgür Okmak, *Ahmed Bâdî Dîvânı (Metin-İnceleme)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2008, s. 57-117; Mehmet Orhan, *Benderli Cesārī Dīvānı, Hayātı, Dīvānındaki Mazmunları, Dini-Tasavvufī Kavramlar ve İnsan*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2012, s. 138-139; Maşallah Kızıltaş, *Besnili Lüzûmî Dîvânı Tahlil-Transkripsiyonlu Metin-Dizin*, (Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 197-200; Mehmet Arslan, *Bursalı İffet Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005, s. 116-117; Salih Yılmaz, *Câzib Divanı İnceleme, Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010, s. 125-142; Gamze Ünsal Topçu, *Dîvân-ı Cemîl Mahmûd (İnceleme-Metin)*, Kriter Yay., İstanbul 2021, s. 111-131; Gamze Ünsal, *Cemîl Mahmûd Bey Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2013, s. 132-153; İbrahim Akyol, *Çankırılı Mecbûr Efendi Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020, s. 107-129; Alim Yıldız, *Kazancızâde Emin Edîb Hayatı Şiirleri*, Sivas Belediyesi Yay., Sivas 2015, s. 134-135, 161-167; Ferda Çobanoğlu, *Enderunlu Ferîd İbrahîm Dîvânı'nın Metni ve İncelemesi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, s. 25-28; Mehmet Turgutlu, *Enderûnlu Halîm Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008, s. 81-104; Rahşan Gürel, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul [1999], s. 547-548; Muhammed Es'ad Erbilî, *Divân-ı Es'ad Farsça-Türkçe*, Erkam Yay., İstanbul 1991, s. 109-113, 166-230; Selin Yavuz, Eskicumalı Hamîd Divanı (İncelme-Metin), (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019, s. 223-248; Mehtap Erdoğan, *Fatîn Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2007, s. 238; Mehmet Âkif Duman, *Fâzıl Dîvânı (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme) II*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005, s. 482-531; Kadriye Hocaoğlu, *Fennî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2014, s. 136-162; Kübra Söyü, *Fevzî-i Bağdadî'nin Şiirleri*, (Trakya

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2019, s. 115-121; Esra Kılıç, *Divan-ı Galib Zühdî (İnceleme-Metin)*, (İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014, s. 185-192; Mehmet Arslan, *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*, Asitan Yay., Sivas 2009, s. 191-198; Lütfi Alıcı, *Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010, s. 136-153; Adem Altay, *Hâmî Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008, s. 172-185; Lütfi Alıcı-Gülcan Tamdır Alıcı, *Hâmî Abdu'l-gaffâr Baba Divan-ı Hâmî-i Mar'aşî (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2013, s. 84-97; İbrahim Kavaz-Naci Onur, *Harputlu Rahmî Dîvânı*, İzzet Paşa Yay., Ankara 1996, s. 246-249, 310-317, 342-245; Dürdane Tekin, *19. Yüzyıldan Çağatayca Bir Divan: Harzemî Kâmil Divanı'nın Transkripsiyonu ve İncelemesi*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 216-280; İ. Güven Kaya, *Selanikli Hasan Âkif (Âkif el-Mevlevî)*, Umuttepe Yay., Kocaeli 2010, s. 235-241; Didem Şentürk, *19. Yüzyıl Şairlerinden Hatice Nakiyye Hanım'ın Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010, s. 229-243; Tuğba Danışan, *Hâtif Ali Efendi Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânının Tenkitli Metni (1^b-132^a) ve Nesre Çevrisi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009, s. 374-591; Hayrettin Ayaz, *Kanbalakzâde Hazmî Divânı (İncelme-Metin)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1987, s. 52-54, 161-164, 308-309; Kerime Üstünova, *a.g.e.*, s. 215-216; Mesut Bayram Düzenli, *XIX. Yy. Nakşibendî Şeyhlerinden Hocazâde Ahmed Kâmil Divanı*, Kriter Yay., İstanbul 2018, s. 71-155; Özgür Kıyçak-Ramazan Arı, *Hüseyin Hulûsî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Fenomen Yay., Erzurum 2020, s. 152-155; Abdullah Eren, *Hânî-zâde Seyyid İbrahim Hurrem Dîvânı*, Gece Akademi Yay., Ankara 2019, s. 99-105; Ahmet İçli, *İşkodralı İbrahim Fehmî Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2019, s. 119-124; Emrah Gündüz, *Abdünnâfî İffet Efendi ve Divanı (İncelme-Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2018, s. 564-566, 576-577; Betül Elmacı, *İstanbullu Eşref Divanı (Metin-İnceleme)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Sanatları Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2016, s. 317-327; Ömür Ceylan – Ozan Yılmaz, *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2005, s. 655-680; Mustafa Uğurlu Arslan, *Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı*, DBY Yay., İstanbul 2018, s. 148-150, 297-310; Ata Terzibaşı, *Kerküklü Şeyh Rıza ve Türkçe Şiirleri*, Kerkük 2006, s. 92-119; Beyhan Kesik vd., *Kıbrıslı Hilmî (Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânçesi ve Diğer Şiirleri)*, Kesit Yay., İstanbul 2018, s. 129-131, 179-180; Mehmet Veysi Dörtbudak, *Kıratoğlu Emin Dîvânı*, Akademi Kitabevi, İzmir 2003, s. 56-58, 71-72, 85-98, 143; Özer Şenödeyici, *Kilisli Ebû Bekir Vahîd Divançesi*, Kömen Yay., Konya 2012, s. 77-80; M. Fatih Köksal, *Kilisli Lutfullah Hâzım ve Dîvânçesi (Mecmû'a-i Lutfî)*, Kesit Yay., İstanbul 2016, s. 43-46; Mehmet Arslan, *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, s. 126-142; Abdulmuttalip İpek, *Vak'anüvîs Ahmed Lutfî Dîvânçe ve Münşeât-ı Türkiyye (İnceleme-Metin-Dizin)*, DBY Yay., İstanbul 2021, s. 285-286; Emre Karaboyun, Mehmet Fazıl Efendi Divan'ındaki Kaside ve Tahmislerin Transkripsiyonlu Metni, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2004, s. 29-44, 85-117; Burcu Koşar, *Mahmûd Fâ'iz Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019, s. 175-184; Mehmet Beyazkaya, *Mahmut Cemil Bey Divanı (Transkripsiyonlu Metin)*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2013, s. 228-232, 247-251; İbrahim Karataş, *Balıkesirli Abdüaziz Mecdî ve Divanı (İnceleme-Metin)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 390-402; Fatih Odunkıran, *Mehmed Memdûh Paşa ve Dîvân-ı Eş'ârı (İnceleme-Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2011, s. 342-361; Fuat Asım Arvas, *Seyyid İsmail Hakkı (Mislî) Dîvânı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2010, s. 67-78; Emrah Gökçe, *Mislî İsmâ'îl Hakkı ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011, s. 117-124; M. Kayahan Özgül, *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler-*

V Muallim Naci Efendi, Kitabevi Yay., İstanbul 2016, s. 440-441; İbrahim İmran Öztahtalı, *a.g.e.*, s. 221-387; Hasan Kaplan, *Mustafa Refik ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008, s. 132-138; Mehmet Dursun Erdem vd., *Nâ'il Abbas Hilmi Paşa Divânı (İnceleme-Metin)*, Destan Yay., Ankara 2007, s. 118-119; Halime Çavuşoğlu, *Nâfi Arab Tâhir Efendi-zâde'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Lisans Tezi), Erzurum 2012, s. 446-473; Vahit Özen, *Nâfi' Divânı -İnceleme, Transkripsiyon Metin-*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 2010, s. 250-253, 302-305, 307-322; Aslı Mert, *Nâkâm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2012, s. 788-802; Savaş Tiker, Necmî (İnceleme-Metin), (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2003, s. 69-74; A. Azmi Bilgin-Necdet Yılmaz, *Divân-ı Seyyid Nigârî Mîr Hamza Nigârî*, Kule İletişim Hizmetleri Yay., İstanbul 2003, s. 282-284; Tülay Tunç, *Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2018, s. 85-100; Özlem Batğı, *Numân Mâhir Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012, s. 156-159; Ayşe Yılmaz, *Nûrî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Divanı ve Divanı'nın İncelemesi*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010, s. 89-98; Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kesit Yay., İstanbul 2017, s. 399-402; Sedat Kocabey, *'Osmān Nūrī Paşa Dīvānı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2014, s. 457-467; Yaşar Aydemir, *Remzî Divanı*, Birleşik Yay., Ankara 2016, s. 235, 246-251, 275-276, 308-309; Ayşe Söylenmez, *Reşîd Paşa Dîvân*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2016, s. 70-97; Adem Çalışkan, *Sebâtî ve Divânı'ndan Seçmeler*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2017, s. 456-459; Mahir Selim Keskin, *Derviş Selîm Sırrî Dîvânı (İnceleme-Metin-Diliçi Çevri-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s. 182-192; Özgür Kazcı, *Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviriyazılı Metin-İnceleme 1a-48b)*, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2011, s. 223-241; Berat Açıl, *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005, s. 152-189; Elvan Torun, *19. Yüzyıl Şairi Süleyman Fehim Efendi Divanı: İnceleme, Metin ve Dizin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018, s. 182-186; Semra Yanbal, *Şâkir Mehmed Efendi Divânı (Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2009, s. 742-773; Mehmet Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2002, s. 240-256; Muhittin Eliaçık, *Tayyâr-zâde Atâ Dîvânı*, y.y., Ankara 2003, s. 54-94, 211-291; Baki Yaşa Altınok, *Turâbî Dîvânı Yanbolulu Ali Turâbî Baba*, Horasan Yay., İstanbul 2006, s. 221-223; Ekrem Bektaş, *Urfalı Hilmî ve Reyâhîn'i*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Şanlıurfa 2008, s. 58-63; Abdülkadir Karahan, *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, Ankara 1991, s. 55-187; Mustafa Tatcı vd., *Hüseyin Vassâf Dîvân*, Kırkambar Yay., İstanbul 2012, s. 75, 78, 157, 183, 264-265, 336-337, 386-387, 391, 540, 542, 572, 576; Mehmet Veysi Dörtbudak, *Kıratoğlu Emin Dîvânı*, Akademi Kitabevi, İzmir 2003, s. 56-58, 71-72, 85-98, 143; Oktay Nar, *Yenişehirli İzzet Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni (Metin-İnceleme-Dizin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2016, s. 253-267; Mehmet Karatürk, *Zâ'ik Dîvânı (Metin, 65a-135a)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2009, s. 102-103; Gülay Şahin, *Zekî Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2008, s. 184-197; Mehmet Arslan, *Zîver Paşa Dîvân ve Münşe'ât*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 2009, s. 739-753; Tunzala Aliyeva, *Molla Mahmud Zu`i Divanı (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin-İşlevsel Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2019, s. 336-337.

Yukarıda tahmis yazan şairler ve yazdıkları tahmis sayıları görüldüğü gibi, son dönemde birçok şairin divanlarında da pek çok tahmis örnekleri görülmektedir. Bunların yanında bu devirde küçümsenmeyecek kadar tahmisten/tahmislerden oluşan müstakil eserler de basılmıştır. Bunlar bilhassa Tanzimat'tan sonra bütün Osmanlı coğrafyasında matbaanın gelişmesi ve matbuatın yayılması sayesinde gerçekleşmiştir. Tespit ettiğimiz söz konusu eserlerin hemen tamamı, akademik sahada Klasik Türk edebiyatı çalışmalarının hız kazandığı son yıllarda, kimi lisansüstü tez çalışması olarak hazırlanmış kimi kitap hâlinde neşredilmiş, kimisiyse eserin hacminden dolayı bir makaleyle ilim dünyasına tanıtılarak yeni Türk harflerine kazandırılmıştır. Bu yüzden burada tekrara düşmemek adına basılış tarihlerine göre sırasıyla, ayrıntıya girmeden eserlerin başlıkları ve müellifleri zikredilmekle yetinilmiştir.

1. İzmirli Seyyid Muhammed Fikri hattıyla yayınlanmaya hazırlanarak H. 1265 (M. 1849) yılında İzmir'de taşbaskısı yapılmış *Tahmîs-i Servet Ber-Mi'râciyye-i Sâbit* adlı eser, Bosnalı Sabit (ölm. 1712)'in Mi'râciyye türünde yazdığı kasideye İzmirli Hasan Servet (ölm. 1868) tarafından yapılan 111 bentlik tahmisi ihtiva etmektedir. [135] Tespit ettiklerimize göre, bu alanda yayımlanmış en eski eser olan *Tahmîs-i Servet Ber-Mi'râciyye-i Sâbit,* İzmir'de de basılan ilk Türkçe eser olarak kabul edilir.[136]

2. Daha önce bahsi geçen Busîrî'nin meşhur *Kaside-i Bürde*'sine, Diyarbakırlı M. Said Paşa (ölm. 1891)'nın Arapça-Farsça-Türkçe üç dilde tahmis yazdığı eserinin, H. 1262 (1846)'de Matbaa-i Âmire'de taşbaskısı yapılmıştır.[137]

3. Kırgızistanlı âlim Ali b. Osman el-Ûşî (ölm. 1179) Mâtüridiyye akaidine dair Arapça yazdığı manzum eseri, İstanbullu Mustafa Na'tî (ölm. 1718) tarafından Türkçe olarak tahmis edilmiştir. Na'tî'nin tahmisi 11 sayfa olarak *Tahmîs-i Kasîde-i Emâlî* başlığıyla Rıza Efendi Matbaası'nda H. 5 Muharrem 1286 (M. 17

[135] Eserle ilgili detaylı bilgi için bkz.: *Tahmîs-i Servet Ber-Mi'raciyye-i Sâbit,* Seyyid Mehmed Fikri, İzmir 1265 (1849); Reyhan Keleş, "Bosnalı Sâbit'in (ö. 1124/1712) Mi'râciyesine Hasan Servet'in (ö. 1285/1868) Yazdığı Tahmis", *İLTED*, Erzurum 2015/2, sayı 44, s. 147-176.
[136] Reyhan Keleş, a.*g.m.*, s. 152.
[137] Eserle ilgili detaylı bilgi için bkz.: Mehmed Said Paşa, *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde,* Matbaa-i Âmire, [İstanbul] 1262 (1846); Vesile Albayrak Sak, "Said Paşa'nın Kaside-i Bürde Tahmisi", *Turkish Studies,* Sayı 8/9, Yaz 2013, s. 523-559.

Nisan1869) tarihinde tab‘ olunmuştur.[138]

4. Trabzonlu tarihçi Şâkir Şevket (ölm. 1878)’in Sultan II. Abdülhamit’in cülusuna yazdığı *Şevket-nâme-i Osmânî* adlı kasidesini, hemşehrisi Tayyib-zâde Hâfız Zühdî (ölm. 1914) tahmis ederek *Mirâtü’l-Mülûk* adıyla kaleme almış ve bu eser Trabzon Matbaası’nda H. 1294 (M. 1877) yılında neşredilmiştir. Eser, 12 sayfadan oluşmaktadır.[139]

5. Kasîde-i Bürde’ye Türkçe olarak yazılmış bir diğer tahmis ise Süleyman Nahîfî (ölm. 1738)’ye ait olup H. 1297 (M. 1880)’de *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde (Kaside Arabî olup Tahmis Türkçedir)* başlığıyla Cevâ’ib Matbaası’nda İstanbul’da basılmıştır.[140]

6. *Tahmisât-ı Nev-Bahârım* adı verilen eser, 1884 yılında henüz 21 yaşındayken vefat eden, Hümâyî ve Aşkî mahlaslarını kullanan Mehmet Emîn Bey’in 21 gazeline Manastırlı Rızâ Nûrî’nin yazdığı tahmisleri ihtiva etmektedir. Eser, Muallim Nâcî’nin yazdığı mukaddimesiyle H. 1308 (M. 1890-91)’de Kasbar Matbaası’nda Dersaadet’te yayımlanmıştır.[141]

7. Gülşenî tarikatının şeyhlerinden Ahmed Müsellem (ölm. 1754-55)’in bir kısım şiirleri ile Mürşdi Şeyh Hasan Sezâyî Efendi (ölm. 1738)’nin gazellerine yazdığı tahmisler, yine aynı tarikata mensup olan Şeyh Şuayib Şerefeddin Efendi tarafından H.1310 (M. 1892-93) yılında Kasbar Matbaası’nda neşredilmiştir.[142]

8. Damad Mahmud Celâleddin Paşa’nın *İntâk-ı Hak* adlı hiciv manzumesi, İsmail Safa (1901) tarafından tahmis edilmiştir. Manzume, *İntâk-ı*

---

[138] Eserle ilgili geniş bilgi için bkz.: Mustafa Na‘tî, *Tahmîs-i Kasîde-i Emâlî*, Rıza Efendi Matbaası, [İstanbul] 1286 (1869); Abdülmecit İslamoğlu, “Ali b. Osman el-Ûşî’nin Emâlî Kasîdesi’ne Mustafa Na‘tî’nin Yazdığı Tahmîs”, *Uluslararası Ali b. Osman el-Ûşî Sempozyumu Bildirileri*, Bişkek 2018, s. 255-272.

[139] Eserler ve şairlerle ilgili bilgi için bkz.: Trabzonlu Hâfız Tayyib-zâde Hâfız Zühdî, *Mirâtü’l-Mülûk (Şevket-nâme-i Osmânî Kasidesi’nin Tahmsi),* Trabzon Matbaası, Trabzon 1294 (1877); Trabzonlu Şakir Şevket, *Şevket-nâme-i Osmânî,* Trabzon Vilayeti Matbaası, Trabzon 1293 (1876); Hüseyin Albayrak, *Trabzonlu Dîvân Edebiyatı Şairleri*, Trabzon Belediyesi Kültür Yay., İstanbul 2010, s. 139-143, 145-159.

[140] Eser ve müellifiyle ilgili geniş bilgi için bkz.: Nahîfî Efendî, *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde (Kaside Arabî olup Tahmis Türkçedir),* el-Cevâ’ib Matbaası, 1. baskı, İstanbul 1297 (1880); Haşim Keskinsoy, *Mekkî ve Nahîfî’nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2011.

[141] Eserle ilgili bilgi için bkz.: Manastırlı Rıza Nurî, *Tahmisât-ı Nev-Bahârım*, Kasbar Matbaası, Dersaadet 1308 (İstanbul 1890/91); Ahmet Akdağ, “Manastırlı Rızâ Nûrî’nin Tahmîsât-ı Nevbâhârım Adlı Eseri”, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, cilt 4, sayı 1, 2019, s. 51-65.

[142] Şeyh Müsellem Efendi, *Nüzhetü’l-İhvân*, Kasbar Matbaası, Dersaadet 1310 (İstanbul 1892-93).

Hakk'ın Tahmîsi adıyla 22 sayfa olarak basılmıştır.[143]

9. Bursalı Murad Emrî divanında yer alan Ziyâ Paşa'nın meşhur Terkîb-Bend'i üzerinde yapılan tahmis, daha önce *Tahmîs-i Terkîb-Bend-i Zıyâ Paşa* adıyla Bursa'da Rumî 1329 (M. 1914) yılında müstakil bir eser olarak yayınlanmıştır.[144]

10. *İhyâ-yı Âsâr-ı Eslâf* veya *Tahmîslerim* Murad Emrî'nin eski şairlerin şiirlerine yazdığı tahmislerden oluşan eseridir. *Tahmîslerim,* yine Bursa'da Rumî 1330'da basılmıştır.[145]

11. Yukarıda sözü edilen Ali Emîrî Efendi'nin *Sultanların Cevherleri* anlamındaki *Cevâhirü'l-Mülûk* adlı eseri, şair sultanların manzumelerine kendi yazdığı tahmisleri ihtiva etmektedir. Yazmaları dışında eserin iki ayrı basımı mevcuttur. İlki *Cevâhirü'l-Mülûk (Selâtîn-i Mu'azzama-i Âl-i 'Osmân Hazretlerinin Âsâr-ı Nefîse vü Eş'âr-ı Ber-Güzîdeleriyle Tahmîsâtı Muhtevîdir)* adıyla basılmış eser sadece mukaddimeden ibarettir. İkincisi ise öncekine göre daha hacimli olup *Külliyat-ı Eş'âr-ı Emîrî'den Cevâhirü'l-Mülûk* (*Selâtîn-i Mu'azzama-i Âl-i 'Osmân Hazretlerinin Eş'âr-ı Nâdire-i Şâhânelerinin Terkîbât, Tercî'ât, Tesdîsât, Tahmîsâtını hâvîdir*) adını taşımaktadır.[146]

Hülasa, bu verilerin ışığında Divan şiirinin başlangıç döneminden itibaren görülmeye başlayan tahmis yazma geleneği, geçen her yüzyılda daha da yoğunlaşarak varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. İslâmî edebiyatların arasında tahmis nazım şekline en çok meyleden, benimseyen ve bu vadide kalem oynatanların, Türk şairleri olduğu denilirse yanlış olmayacaktır. Bunun için belli başlı Arap, Fars ve Türk şairlerinin divanlarında bulunan tahmis oranına bakılırsa, bu kanaatin doğru olduğu anlaşılacaktır.

---

[143] İsmail Safa, *İntâk-ı Hakk'ın Tahmîsi*, Hilal Matbaası, İstanbul 1328 (1912).
[144] M. Emrî, *Tahmîs-i Terkîb-Bend-i Zıyâ Paşa*, Matbaa-i Emrî, Bursa 1329 (1914); İbrahim İmran Öztahtalı, *a.g.e.*, s. 39-41.
[145] M. Emrî, *Tahmîslerim,* Matbaa-i Emrî, Bursa 1330 (1914-15); İbrahim İmran Öztahtalı, *a.g.e.*, s. 42.
[146] Eserle ilgili detaylı bilgi edinmek için bkz.: Halep Defterdârı Diyarbakırlı Emîrî-zâde Ali Emîrî, *Cevâhirü'l-Mülûk,* Asır Matbaası, İstanbul 1319 (1901); Halep Defterdâr-ı Esbak Diyarbakırlı Emîrî-zâde Ali Emîrî, *Cevâhirü'l-Mülûk,* Matbaa-i Kader, İstanbul 1330 (1914-15); İdris Kadıoğlu vd., *a.g.e.*

1. BÖLÜM: ERBİLLİ ABDURREZZÂK AĞA'NIN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Memleketi

Eski kaynaklarda Arbela veya Urbilum olarak ismi geçen Erbil, Kuzey Mezopotamya'nın en kadim ve en önemli kült merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Erbil adı, Babil ve Asur'un çivi yazıtlarında "dört tanrıça" anlamına gelen Erba-iylû şeklinde de geçmektedir. MÖ 331'de Sasanî kralı Üçüncü Daryus ile Makedonyalı İskender arasındaki savaşa tanıklık eden Erbil, Kuzeyden Büyük Zap, Güneyden Küçük Zap nehirleri, batıdan Dicle, doğudan İran sınırları arasında kalan engebeli ovada kurulmuştur.[147]

Hz. Ömer zamanında Musul vilayetinin diğer bölgeleriyle Miladi 640'lı yıllarında fethedildiği tahmin edilen Erbil, İslâmî kaynaklarda adına ilk defa, Emevî egemenliğini sona erdiren ve Abbâsî dönemini başlatan Büyük Zap Suyu Muharebesi münasebetiyle rastlanmaktadır.[148] Erbil, Selçukluların devamı sayılan Atabeyler döneminde altın çağını yaşamıştır. Özellikle Beğteginliler hanedanı olarak bilinen Ali Küçük oğlu Muzafferüddin Kökböri zamanında (1190-1232) şehrin sınırları oldukça genişlemiş ve halkı müreffeh bir hayata kavuşturmuştur. Kökböri döneminde, insanlar dört bir yandan Erbil'e akın ederek şehri bir cazibe merkezi hâline getirmiştir.

Safevî egemenliğinin ardından Erbil, 1535 yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi sırasında Bağdat'la birlikte Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı kaynaklarında başta vilayet olarak ismi zikredilen Erbil, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Bağdat eyaletine, XVII. yüzyılda ise Şehrizor eyaletine bağlanmıştır. 1870'te Musul vilâyetinin Bağdat'tan ayrılması sırasında Kerkük sancağının bir kazası olarak Musul vilâyetine bağlanmıştır. Musul Sâlnâmesinde, şairin yaşadığı dönemdeki Erbil şöyle anlatılmaktadır:

---

[147] Suphi Saatçi, *Irak Türkmen Boyları, Oymaklar ve Yerleşime Bölgeleri*, 2. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 116-119.
[148] Sâmî Es-Sakkâr, "Erbil", *İslâm Ansiklopedisi*, 11. cilt, TDV Yay., İstanbul 1995, s. 272-273.

"Sekine-i beldenin kısm-ı azamı Türk ve bir kısmı dahi Arap ve Kürt ve İsrailî'dir. Lisân-ı mahalli Türkçe olup Türkler Arabî ve Kürdî bildikleri gibi Araplar Kürtler dahi Türkî tekellüm ederler. Erbil ahalisi suret-i umumiyyede zeki ve fetânet-i fıtriyyeye malik bulunmakla beraber kerimü'l-tab' ve mihman nevzattırlar. Mütehayyizân-ı belde kâmilen okur yazar ve icra-yı kitabete muktedir oldukları hâlde ağalık sıfatı muhafaza ederler. Erbil'den vaktiyle pek çok ulema ve fudala-yı izam ve ehl-i kemal yetişmiş olduğu gibi el-yevm dahi erbâb-ı ilm ü fazilet mevcuttur."[149]

Ancak, Birinci Dünya Savaşından sonra İngilizler tarafından işgal edilen Erbil, Lozan antlaşmasında Musul Vilayetinin öbür bölgeleriyle Misak-ı Millî sınırları içinde olmasına rağmen İngiliz mandasıyla yeni kurulan Irak Krallığı'nın bir ili olmuştur.

1.1.2. Ailesi ve Adı

Erbil'in tanınmış Uzeyrî (Uzeyirağalı) ailesine mensup olan şair Abdurrezzâk Ağa, Fethullah Ağa Abdurrezzâk Ağa Uzeyr Ağa Haris Ağa'nın oğludur. Bu aile, şairin büyük dedesi olan Uzeyr Ağa adıyla ün yapmıştır. Aslında bu ailenin nesebi bölgede âlim bir zat olarak bilinen Molla Şeref'in neslinden gelmektedir. Rivayete göre Molla Şeref (H. 862-926/1457-1519) bazı ekonomik ve toplumsal olaylardan dolayı ailesiyle bugünkü Irak'ın sınırları dışından gelerek Irak'ın kuzeyinde Balak[150] denilen dağlık bölgeye yerleşmiştir.[151] Molla Şeref'in, bölgede İslam dinine ve buradaki Müslüman halka hizmet amacıyla büyük bir medrese de inşa ettirmiş olduğu söylenir. Bir ara bölgenin müftülük görevini de üstlenen Molla Şeref, Faris (ölm. H. 987/1579) ile Haris (892-987/1486-1579) adında iki çocuk sahibi olmuştur. O dönemde bölgede baş gösteren salgın hastalıklardan dolayı oğlu Haris Ağa orayı terk ederek Erbil şehrine göç etmiştir. Bugün bu ailenin sülalesi adıyla şöhret bulan Uzeyr

[149] *Musul Sâlnâmesi*, Beşinci Defa, Musul Matbaası, Musul 1330 (1912), s. 277-278.
[150] Balak: Eskiden Kerkük sancağına günümüzde ise Erbil iline bağlı olan Ravanduz İlçesinin bir nahiyesidir. Irak-İran sınırında yer alan bir dağlık bölge, Ravanduz Kazası ve Balak Nahiyesi ile ilgili bkz.: *Musul Sâlnâmesi*, Beşinci Defa, Musul Matbaası, Musul 1330 (1912), s. 255-258.
[151] Kaynaklarda geçmemekle birlikte Molla Şeref ve ailesinin göç etme sebebi Irak'ta yüzyıllar boyunca ilim ve irfan hizmetinde bulunan Hayderî ve Küçük Molla Efendi aileleri gibi onlar da Çaldıran Savaşı (23 Ağustos 1514) ardından Safevî egemenliği altında kalan bölgeleri bırakıp Osmanlı topraklarına sığınmış olmaları muhtemeldir. Küçük Molla Efendi ve Hayderî'ler ailesine ilişkin bkz.: Zübeyir Bilāl İsmāʿīl, *'Ulemā' ve Medāris fī Arbīl*, Maṭbaʿat el-Zehrā' el-Ḥadīṯet, el-Mūsul 1984, s. 27-58; Ata Terzibaşı, *Erbil Şâirleri [1-3]*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Ali İhsan Öbek- Arş. Gör. Duygu Dalbudak, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2007, s. 122-124.

Ağa (ölm. H. 922-1002/1516-1593) ve Abdullah Ağa (ölm. H. 913-1015/1507-1606) adında iki çocuğu olan Haris Ağa, Erbil kalesinin Saray Mahallesini mesken tutmuştur.[152]

1.1.3. Mahlası

Abdurrezzâk Ağa, diğer divan şairlerin aksine, edebiyatımızın eski âlim şairlerinden olan İbn Kemâl (Kemâlpaşazâde, ölm. 1534) gibi manzumelerinde mahlas kullanmayı tercih etmemiştir. Belki de şair ilk başta isminden yola çıkarak Rezzâk mahlasını seçip bir ara şiirlerinde kullanmış, daha sonra terk-i mahlas etmiştir. Nitekim elimizdeki müellif nüshalarında bulunmayan, Kerküklü Hicri Dede'nin *Riyâzu'ş-Şu'arâ* adılı tezkiresindeki Abdurrezzâk Ağa mebhasında şaire ait örnek olarak verildiği ve aşağıya alınan gazelin makta beytinde şairin mahlas kullandığına dair işaret vardır.[153]

O Rezzāḳ-ı ḥaḳīḳī yārı ḳısmet étse bir 'abda
Hemīşe 'ayşını ḫoş bûs-ı ruḫla ber-ḳarār eyler

1.1.4. Doğum Tarihi ve Yeri

Erbil Kalesi'nin Saray Mahallesindeki baba konağında doğan Abdurrezzâk Ağa'nın doğum tarihini kaynaklar farklı göstermektedir.[154] Araştırmacı Ata Terzibaşı ise şairin H. 1329 yılında yazdığı "Abdurrezzâk Ağa'nın Hasb-ı Hâline Dâir" başlıklı manzumesinde geçen

Yetmiş yıldır mālk-i mülk-i beden ol rūḥ iken
İşte çıḳdı anda ber-cāy-ı iḳāmet ḳalmadı

[152] Mevlūd Ḳādir Bīḫālī, *Hākezā Raeyt[ü] Arbīl ve Seme'at 'Anhā*, el-Ḳısmu'ş-Şānī, Arbīl 1997, s. 135-138; Burhan Yaralı, *Naẓret ilâ Arbīl Beyne'l-Ems ve'l-Yevm*, el-Tebʿat 'Ulâ, Maṭbaʿat Ārabḫā, Arbīl 2008, s. 118-129.
[153] Kerküklü Hicri Dede, *Riyâzu'ş-Şu'arâ*, yayınlanmamış eser, s. 436.
[154] Irak'ta 1922 yılında İşgalci İngilizler tarafından sadece erkekleri kapsayan bir sayım yapılmıştır. Sayımda Abdurrezzâk Ağa'nın doğum yılını 1272 (1855-56) oğlu Pirbal Ağa ise 1297 (1879-80) olarak kaydedilmiştir (Burhān Yaralı, *Ḳal'at Arbīl Beyne'l-Mażī ve'l-Ḥāżır*, el-Cebhetü't-Türkmāniyye el-ʿIrāḳıyye, Arbīl 2004, s. 167). Şaire ait verilen tarih doğruluktan uzak olsa da burada zikredilmesinde yarar vardır.

beytine dayanarak Ağa'nın doğum tarihini 1259 (M. 1843) yılı olarak saptamıştır.[155] Ne var ki bu konuda Terzibaşı'nın yaklaşımı mantıklı ise de tam olarak şairin doğum yılını tutturamamıştır. Abdurrezzâk Ağa'nın çağdaşı sayılan Ataullah Ağa (1882-1963)[156] yayımlanmayan şiir mecmuasında şair hakkında kısa ama kıymetli bilgiler aktarmıştır. Söz konusu Ataullah Ağa şaire ilişkin hem verdiği kısa biyografisinde hem de seçme şiirlerin başında doğum tarihini 1258 (1842) yılı olarak kaydetmiştir.[157]

1.1.5. Tahsili

Elimizde Abdurrezzâk Ağa'nın tahsili ile ilgili pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Şairin yaşadığı dönemde Erbil, Kerkük sancağına bağlı bir ilçe konumundaydı. Bütün Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında olduğu gibi o bölgede de medrese eğitimi verilmekteydi. Osmanlı kaynaklarında Erbil ilçesinde mevcut medreseler şunlardır: Kale'deki Ebubekir (Ulucami) Medresesi, Fatma Han Medresesi, Hanaka Medresesi, Çöl Camii Medresesi, Molla İshak Camii Medresesi, Hacı Amine Medresesi ve Abdullah Şâdrî Medresesi.[158] Bunların arasında en eski ve köklü medrese şüphesiz yüzyıllar boyunca Küçük Molla Efendi sülalesinden gelen hocaların hizmet verdiği Kale'deki Ulucami Medresesidir. Hem bu şehrin bir ayan çocuğu olarak hem de konakları Kale'de bulunduğu için şairin Ulucami'ye ait medresede tahsil gördüğü muhtemeldir. Ataullah Ağa ise varlıklı bir aileden gelen şairin tahsili konusunda "Erbil'de hususi muallimlerden mukaddimat-ı ulumı, bi'lahire diğer ulemalardan Arabî ve Fârisî ve Türkî edebiyatını tahsil etmiştir" diye bilgiler vermiştir.[159]

---

[155] Ata Terzibaşı, *a.g.e.*, s. 83-84.
[156] Ataullah Ağa ve şiir mecmuası ilgili bkz.: Uğurtan Yapıcı, "Ataullah Ağa ve Şiir Mecmuası", *Irak Coğrafyasında Türk Varlığı ve Kültürü Sempozyumu*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yay., 2012, s. 265-277.
[157] Abdurrezzâk Ağa'nın nüfus cüzdanını veya ona ait benzer şahsi bir belge gün yüzüne çıkana kadar şairin doğum yılını 1258 olarak doğru kabul etmek gerekir.
[158] *Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i 'Umûmiyye*, İkinci Sene, Matba'a-i 'Amire, Hicrî 1317 (1899-1900), s. 1412.
[159] Ataullah Ağa'nın yayımlanmış Şiir Mecmuası, s. 93.

1.1.6. Tarikatı

19. yüzyılın başlarında Nakşibendi tarikatı, Irak'ta Mevlâna Hâlid-i Bağdadî tarafından kurulan Hâlidiyye koluyla yaygınlık kazanmıştır.[160] Önceden Erbil'de Bağdadî'nin halifelerinden Şeyh Hidayetullah ve Şeyh Çölî namıyla şöhret bulan Şeyh Muhammed Senaeddin iki ayrı mekânda bu tarikatı yayma görevini üstlenmişlerdir.[161] Daha sonra Erbil'in civar köylerinin sakini Şeyh Ebubekir Şeyh Muhammed de Hâlid-i Bağdadî'nin ilk halifesi olarak bilinen Tavîleli Osman Sirâceddin'den icazet almış, 1308-09 Hicri yıllarında halkı irşat etmek adına Erbil'e gelerek Kale'nin doğu tarafında yer alan Fatma Han Tekkesi'nin postnişini olmuştur.[162] Eskiden bölgenin tanınmış âlimlerden Mollazâde Abdürrahim Ziyarî'nin müderrislik yaptığı Fatma Han Camii/Tekkesi, Abdurrezzâk Ağa'nın halası olan Fatma Han tarafından Hicri 1229 (Miladi 1814) yılında harabeye dönüşen küçücük camiyi yeniden genişleterek mamur etmiştir.[163] Bazı rivayetlere göre Şeyh Osman Siraceddin'nin teklifi üzerine Uzeyrî'lerin aile reisi Abdurrezzâk Ağa, Şeyh Ebubekir'i Erbil'e davet ederek ailesi tarafından onarılan Fatma Han Camiinde yerleştirmiştir.[164]

---

[160] Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 12. baskı, Dergâh Yay., İstanbul 2014, s. 233; Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar*, 20. baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015, s. 261.

[161] Abdulcebbar Kavak, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*, Nizamiye Akademi Yay., İstanbul 2016. s. 294-295.

[162] CDAB, İ.ŞD.00115, 17 Recep 1309 (16 Şubat 1892).

[163] Nektel Yūnus Kişmūlet (el-ʿAḳīd), *El-Necmü'z-Zāhir*, Maṭbʿatü'l-Cumhūr, El-Muṣūl 1982, s. 155. Nitekim caminin yeniden yapılış tarihini, şu an caminin harem kapsında yer alan aşağıdaki Farsça yazılmış kitabede de saptanmıştır.

محمد اغا و فاطمة خاتون
ساختند جامعی ز نو بنیاد
شد در و گرد اهل فضل و هنر
منبع علم گشت کان رشاد
یکهزار و دوست و بیست و نه
سال تاریخ او تمام افتاد / سنه ١٢٢٩

Meḥmed Āġā vu Fāṭımet Ḫātūn
Sāḫtend cāmi'ī zi-nev-bunyād
Şud der-ū gird-i ehl-i faẓl u huner
Menba'-ı 'ilm geşt kān-ı reşād
Yek hezār u divist u bīst u nuh
Sāl-i tārīḫ-i ū tamām uftād / sene 1229 (1814)

[164] Şīrzād Şeyḫ Muḥammed, *El-Meḳābir ve'l-Mezārāt ve'l-Aẓriḥa fī Arbīl, el-Ṭab'atu'l-Ulâ*, Arbīl 2011, s. 137-138.

Abdurrezzâk Ağa'nın, bu vesileyle Şeyh Ebubekir ile samimiyet kurarak Nakşibendi tarikatına intisap etmiş olduğu bilinmektedir. Yalnız onun intisabını bir şeyh-mürit ilişkisinden daha ziyade konumu gereği dergâha ve şeyhe karşı hamilik görevi görmüş olduğu denilebilir. Nitekim kendisi ömrünün sonuna kadar bu dergâha maddî ve manevî desteğini esirgememiş, vefatının ardından da biricik oğlu Muhammed Pirbal Ağa da babası gibi şeyhin ailesini kollamış, onarıma ihtiyaç duyulduğu zaman camiyi kendi imkânlarıyla ve caminin yanında bulunan arazisini mabede katarak 1383 (1963-64) yılında tekrar restore etmiştir.[165] Bu dergâh, Birinci Dünya Savaşında bir süre Osmanlılar tarafından yaralı askerleri tedavi etmek için bir sağlık ocağına dönüştürülerek kullanılmıştır.[166]

Erbil'de Abdurrezzâk Ağa'nın himayesinde uzun yıllar bu tarikatın postnişini olarak Fatma Han tekkesinde halkı irşat eden Şeyh Ebubekir nihayet hastalığına yenilerek 24 Muharrem 1329 (25 Ocak 1911) tarihinde yetmiş yaşındayken dünyaya veda etmiştir. Bu olaya son derece üzülen şair, Neynevâ gazetesinde yayınlanmak üzere vefat eden şeyhin hakkında tumturaklı bir yazı kaleme almış ve üç ayrı kıtayla üç defa ölüm tarihini düşürmüştür.[167]

Belki de Abdurrezzâk Ağa bu tarihten çok önceden Nakşiliği benimsenerek tarikata intisap etmiştir. Nitekim Şeyh Hüsameddin'in[168] Hicri 1309 (1891-92) yılında Erbil'e gelişi münasebetiyle yazdığı tarihli manzumesindeki

Çoḳdan berü müridim ol bāb-ı ʿālī-şāna
Bir nīm-naẓarla yād ét dā'im bu müstmendi[169]

beytinde Ağa'nın bu tarihten çok daha önce tarikata bağlılığını bildirdiği anlaşılmaktadır. Abdurrezzâk Ağa'nın Nakşîlerin önderi kabul edilen Hazreti Ebubekir'in Arapça münacatı ile Hâlidîlilik kolunun kurucusu olan Mevlânâ Halid-i

[165] Nektel Yūnus Kişmūlet (el-ʿAḳīd), *a.g.e.*, s. 156-157.
[166] Zübeyir Bilāl İsmāʿīl, *a.g.e*, s. 75.
[167] AT, s. 242-244.
[168] Şeyh Hüsameddin ile ilgili bilgi için bkz.: Erbilli Küçük Molla Efendi-zâde Şeyh Ali Efendi, *Sirâcüt-Tâlibîn*, Sanâyi Mektebi Matbaası, Kerkük 1331 (1915); Şeyh Muhammed Ali Hüsamî Nakşibendî (Hüsâmeddîn-i Sânî), *Hüsâmî Tarikatlarının Bayraktarları*, y.y, 2014.
[169] SB, s. 10.

Bağdadî'nin Farsça "buved" redifli gazelini Türkçe olarak tahmis edişi ve tahmis yapmak üzere şiir seçilişinde de en çok Nakşibendi tarikatına mensup olan Bursalı Beliğ, Şeyh Selâmî, İzzet Molla, Sıddîk Ali Baba gibi şairlerinin manzumelerine ağırlık vermesi bu tarikata karşı aidiyetini ortaya koymasının bir göstergesidir.

Şair, Hoca-zâde Ahmed Hilmî ile Ahmed Reşid Efendi'nin bu tarikat hakkındaki methiyelerine birer tahmis yazmış ve tahmislerinde Nakşibendiliği yücelterek tarikatın adabı ve erkânından söz etmiştir.

Eñ evvel bu ṭarīḳıñ şarṭını lāzım gelür bilmek
Naẓar ber-pā olunca ʿāḳıbet terk-i cihān ėtmek
Hemān bir mürşid-i ʿālī-nihādıñ iṣrine gitmek
ʿAzīmetle ʿameller işleyüp ruḫṣatdan el çekmek
Bu yolda sālike böyle sülūk ėtmek revadandır G-84-IV

Künc-i vaḥdetdan çekilmez dā'im aṣḥāb-ı sülūk
Dā'imā **ẕikr-i ḫafī**dir dilde ḫoş-āb-ı sülūk
Cān-fedā ėtmekledir her laḥẓa īcāb-ı sülūk
Rīze-çīn-i feyż oldı nice erbāb-ı sülūk
Ẓāhir ü bāṭın ėder imdād-ı ḫalḳa bī-gümān G-134-II

Keşf-i esrār-ı Cenāb-ı Kibriyāya muṭṭaliʿ
Güş u hūşı her şü'ūn u ḥādiṣāta müstemiʿ
Nūr-ı ʿirfān ḳalb-i irşādında dā'im müctemiʿ
Şanmañız oldı kerāmātı ölünce münḳaṭıʿ
Feyż-i rūḥāniyyeti cārī cihānda her zamān G-134-VIII

Hele her encümen içre ėderler dā'imā ḫalvet
Naẓar ber-pā olan sālikleriñ ādābıdır elbet
Hemīşe **hūş-der-demle** gelür her ḫāṭıra ṣafvet
Bu yolda ittibāʿ-ı sünnet oldı bāʿiṣ-i vuṣlat
Cemīʿ-i bidʿatı terk ėtse bunda ihtidadandır G-84-III

Bölgede Nakşibendî tarikatından daha önce faaliyet gösteren bir diğer tarikat Şeyh Abdulkadir-i Geylanî'ye isnat edilen Kâdirî tarikatıdır. Şair, bu tarikatın mensuplarına, hizmet verilen tekkelere de kayıtsız kalmamıştır. Söz konusu Abdurrezzâk Ağa, Erbilli Süleyman Racî'ye ait "*meded yā sākinü'l-Baġdād"* (G-49), "*ṭarīḳ-ı Ḳādirī*" (G-202) ve "*yā Ġavṯ-ı Geylānī*" (G-203) redifli manzumelerine birer tahmis söylemiştir. Ayrıca, şair Erbil Kalesindeki Kâdirî'lerin Şeyh Şerif Tekkesiyle meşhur olan Şeyhzâde Tekkesinin onarımı münasebetiyle yazdığı manzumesinde *"Bārgāh-ı Kibriyāya bī-riyādır Şeyḫ Şerīf"* diyerek bir cevherli tarih düşürmüştür.[170]

1.1.7. Görevi

Abdurrezzâk Ağa'nın tahsilinin tamamlanmasının ardından devlet memuru olarak Evkaf Dairesinde vazifeye başladığı anlaşılmaktadır. Bir ara Erbil'in yakınında bulunan ve yine Kerkük sancağına bağlı Ravanduz kazasının tahrirat kitabeti (yazı işleri) görevinde bulunmuştur.[171] Ayrıca, Erbil'in Mahkeme Dairesinde de mahkeme azası olarak görev almıştır.[172] Elimizde bulunan kaynaklara göre Abdurrezzâk Ağa, üç defa dörder yıllık Erbil belediye başkanlığı görevini yürütmüştür. Başkanlık vazifesi ilk defa "1888-1892", ikinci defa "1896-1899" yılları arasına gerçekleştiği söylenir.[173] Son defası ise Musul Sâlnâmesi'ne göre 1900'lü yıllarında olması gerekir.[174]

---

[170] SB, s. 31.
[171] *A.e.*
[172] *Musul Sâlnâmesi*, İkinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1310 (1892), s. 188.
[173] Kerküklü Hicri Dede, *a.g.e.*, s. 33; Ata Terzibaşı, *a.g.e.*, s. 84; Burhan Yaralı, *Meşriḳat Min Te'rīḫ Arbīl*, Maṭbaʿat Minâre, Arbīl 2014, s. 30; Necāt Yāsīn El-Neccār, *Te'rīḫ Belediyyet Arbīl.. Ru'esāhā ve Mecālishā Münẕü Te'sīsen (1875-2014)*, El-Tebʿat 'Ulâ, Arbīl 2014, s. 28. Söz konusu kaynaklar, şairin belediye başkanlığının görev tarihleri aynı gösterilmiş olsa da verilen tarihler sağlıklı değildir. Nitekim, 1306 (1891) yılında birinci defa çıkan Musul Sâlnâmesi (1891)'nin sayfa 131'de, belediye başkanı olarak Ahmet Ağa'yı göstermektedir. Aynı söz edilen kaynağın son sayfasında şaire ait neşredilmiş tarihli manzumesinin başlığı "Erbil hanedanından sabık belediye reisi rifatlu Abdurrezzâk Efendinin tarihidir" diye şairden söz etmiştir.
[174] *Musul Sâlnâmesi*, Dördüncü Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1325 (1907), s. 218.

1.1.8. Vefatı

Abdurrezzâk Ağa, yetmiş yaşındayken sağlığından şikâyetçi olduğunu ve artık bu fani dünyada vadesi dolduğunu "kalmadı" redifli manzumesi ile dile getirmiştir.

Münḥanī oldı vücūdum zīr-i bār-ı ḳahrda
Şimdi cism-i nātüvānda istiḳāmet ḳalmadı

Şair, aynı kasidenin son beytinde kendi vefat tarihini de düşürmüştür.

Sāl-i tārīḫ-i vefātın ḥarf-i cevher söyledi
Gözde heybet dilde ḥasretle ḥarāret ḳalmadı (Sene 1329)

سال تأريخ وفاتن حرف جوهر سويلدى
گوزده هيبت دلده حسرتله حرارت قالمادى

Ancak, şair bu tarihten yirmi yıla yakın bir süre yaşadıktan sonra vefat etmiştir.

Ayrıca, Abdurrezzâk Ağa devrin âlimlerinden hemşehrisi Küçük Molla Efendi'nin amcazadesi Şeyh Cemil'in (1338/1919-1920) vefatı üzerine cenazesi ve taziyesinde bulunamadığından dolayı iki tarihli kasidesi ile gönderdiği taziye mektubunda, ondan özür dileyerek uzun zamandan beri bel ağrısına duçar olduğunu ve ilaveten bu defa gözlerinin etrafında arpacık denilen sivilcelerin verdiği ıstırap ve iltihaplardan dolayı sağlığından son derece şikâyet etmektedir.[175]

Abdurrezzâk Ağa, Erbil'de Hicri 1352 senesinin Recep ayında (M. Ekim-Kasım 1933) irtihal-i dâr-ı bekâ etmiştir. Şair, eskiden halasının adı verilen Fatma Hatun Tekkesi günümüzde ise Şeyh Mustafa diye bilinen caminin arka tarafında yer almış, Uzeyrîler Aile Mezarlığında defnedilmiştir.[176] Şairin vefatı üzerine akranı,

[175] AS, s. 181-182.
[176] Uzeyrîler Aile Mezarlığı ile ilgili bkz.: Şīrzād Şeyḫ Muḥammed, *El-Meḳābir ve'l-Mezāeāt ve'l-Aẓriḥa fī Arbīl, el-Ṭab'atu'l-Ulâ*, Arbīl 2011, s. 132-136.

Hamdî mahlası da kullanan Erbilli Muhammed Müftî Efendi, yedi beyitlik gazel şeklinde aşağıda verilen bu mücevher tarihli manzumeyi tanzim etmiştir.[177]

Göñül dünyāya bend etme bu dünyā eski dünyādır
ʿAdüvv-i ekberi ehl-i kemāl ü faẓl u taḳvādır

Sözüm iṣbātına kāfī degildir bilmezem āyā
Giden elden bugünlerde o kim bī-miṣl ü hemtādır

Vefāt étdi hezārān ḥayf ola ʿAbdurrezzāḳ Āġā
Diyānetde faṭānetde ferīd-i ʿaṣr u yek-tādır

Bütün Erbilde teʾṣīr-i vefātı cāy-gīr oldı
Nere baḳsañ ṣadā-yı āh u āvāzı dirīġādır

Ġarīḳi baḥr-i ġufrān u celis-i ḥūr-ı ʿayn olsun
Lisān-ı ḥalḳda Ḥaḳdan hemīşe bu temennādır

İlâhī ʿabdıñız Müftī emr'*üdʿūnī* maḳāmından[178]
Duʿāsı luṭf u ġufrān raḥmet içün böyle şeydādır[179]

Ṣorup tārīḫ-i mevtin eşk-rīzāna hemān hātif
Dédi ḳaṣr-ı cinān ʿAbdurrezzāḳ Āġāya meʾvādır (Sene 1352)[180]

صوروب تأريخ موتن اشكريزانه همان هاتف
ديدى قصر جنان عبدالرزاق اغايه مأوى در (سنه١٣٥٢)

[177] Muhammed Müfti Efendi (Hamdî)'nin hayatı ve şiirleriyle ile ilgili bkz.: Ata Terzibaşı, *Erbil Şâirleri [1-3]*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Ali İhsan Öbek- Arş. Gör. Duygu Dalbudak, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2007, s. 142-149.

[178] Üdʿūnī: Bana dua edin. Tamamının anlamı "Rabbiniz şöyle buyurdu: **Bana dua edin**, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir." olan Mü'min suresi 60. âyetten kısmî iktibastır.

[179] Bu beyit, başka bir nüshada manzumenin makta beyti olarak şu şekilde geçmektedir: "Muḥammed Ḥamdī şimdi emr'*üdʿūnī* maḳāmından / Duʿāsı ʿafv u ġufrān raḥmet içün böyle şeydādır"

[180] Bu yayınlanmayan tarihli manzume hemşehrim şair Hamdî'nin torunu olan yazar-araştırmacı Osman Müftî'den tarafımıza gönderilmiştir. Bu nazik çıkışından dolayı kendisine minnet ve şükranlarımı sunarım.

1.1.9. Mezarı

Abdurrezzâk Ağa, Erbil'in Hanekâh Mahallesi'nde ailesi tarafından ihya edilen camiinin bitişiğindeki, Uzeyrîler Ailesi Mezarlığı olarak bilinen mezarlıkta defnedilmiştir. Şairin mezarı, bölgenin mezar tipolojisinde en sık karşılaşılan dikdörtgen (kare formlu) doğrudan toprakla temas hâlinde blok mermerlerin yan yana getirmesiyle oluşmuş türdendir. Ancak, ölçüleri diğer mezarlara göre oldukça büyük ve daha yüksektir. Mezar, demir şebeke ile çevrilmiş, ancak yıpranma sonucu şâhidelerin şebekeleri koparak dağılmış durumdadır. Mezarın baş ve ayak şâhidesi mevcuttur. Şâhidelerin kitabeleri mermer üzerine celî sülüs ile yazılmıştır, serlevhada *El-Fâtiha* ibaresi bulunmaktadır. Son yıllarda caminin genişletilmesiyle, haremin duvarı mezarın baş şâhidesine yapıştırılmış; bu durum mezarın yapısının bozulmasına yol açmıştır. Mezarın baş şâhidesinde yer alan 6 satırlık Arapça kitabe şöyledir:

الفاتحة
هذا قبر المرحوم
المغفور الراجي رحمة
ربه الغفور عبد
الّرزاق اغا ابن فتح
الله اغا توفى في شهر رجب
سنه ١٣٥٢

El-Fātiḥa
Hâẕā ḳabri'l-merḥūmi'l-maġfūr er-rācī raḥmet[i]
Rabbihi'l-Ġafūr ʿAbdurrezzāḳ Aġa Fetḥullâh Aġa
teveffâ fī şehr[i] Receb
Sene 1352

[Fatiha. Bu mezar, Allah'ın rahmetine kavuşan, günahları bağışlanan ve Rabbinin rahmetini dileyen Fethullâh Ağa'nın oğlu Abdurrzzak Ağa'nındır. Hicrî 1352 yılının Receb ayında vefat etmiştir.]

Ayak şâhidesindeki 6 satırlık kitabe ise aşağıya alınan meşhur dört mısralık Arapça münacatıyla şairin vefat tarihine yazılmış Farsça bir beyitten oluşmaktadır.

Beyitte geçen "Allâhü Ġafūr **(الله غفور)**" ibaresinin harfleri ebced hesabıyla toplanınca şairin vefat tarihi (Hicri 1352) ortaya çıkar.

الفاتحة
أنا مُذنبٌ أنا خاطئٌ أنا عاصي
هو غافرٌ هوَ راحمٌ هوَعافي
قابلتهنّ ثلاثةٌ بثلاثةٍ
فستغلبنّ أوصافُه أوصافي
خاصهء مدحت ثناخوان شكور
اين نوشت تأريخش "الله غفور"

El-Fātiḥa
Ene müẕnib^{ün} ene ḫāṭi'^{ün} ene ʿāṣī
Hüv^{e} ġāfir^{ün} hüv^{e} rāḥim^{ün} hüv^{e} ʿāfī
Ḳābeltühünn^{e} şelāset^{en} bi-şelāşet^{in}
Festaġlibenn^{e} evṣāfuh^{u} evṣāfī[181]
Ḫāṣṣa-i midḥat şenā-ḫān-ı Şekūr
Īn nuvişt tārīḫiş "Allâhü Ġafūr"

1.2. Edebî Kişiliği

Abdurrezzâk Ağa, Osmanlı yönetiminin son döneminde, Erbil adlı küçük bir kaleden ibaret bir ilçede doğup yetişmiş bir şairdir. O hâlde büyük kültür merkezlerinden uzak kalan taşrada yetişmiş olan şairler arasında yer almaktadır. Emlâk, arazi ve ziraat yapmakla gelir sağlayan, devrine ve konumuna göre oldukça varlıklı ve nüfuzlu bir aileden gelmektedir. Bunun sayesinde de rahat ve sağlam bir eğitim alma imkânı bulabilmiştir. Şair, bir devlet memuru olarak üstlendiği vazifeleri

[181] "Ben günahkârım, hatalıyım ve asiyim; O (Allah) ise bağışlayıcıdır, merhametlidir ve affedicidir, benim üç sıfatım Allah'ın üç sıfatına sayı olarak eşit olsa da O'nunkiler benimkilerine üstün geldi." anlamına gelen bu Arapça şiir, kimin tarafından yazıldığını bilinmemekle beraber kimi Abbâsîler döneminin ilk şairlerinden olan Ebî Nüvâs (ölm. 814)'a (Meysûn Muhammed Kassâs, *Fesâ'il Beyne Yedey Kiyâmet*, Bibliomania li'l-neşr ve't-tevzi', Kahire 2019, s. 18-19.) kimiyse İmâm Şâfi'î (ölm. 820)'ye isnat edilmektedirler. Ancak söz konusu olan şiir, her iki şairin neşredilmiş divanlarında bulunmamaktadır (*Divân Ebî Nüvâs Bi-rivâyetüs-Savlî*, tahkîk: Doktor Behcet Abdulgafuru'l-Hadîsî, Dâru'r-risâlet li'l-tibâ'at, Bağdat 1980; *Divân İmâmu'ş-Şâfi'î*, cem'uhu ve şerhuhu: Na'îm Zerzûr, et-tab'atu'r-râb'at, Dâru'l-kütübü'l-'İlmiyyet, Beyrut 2006).

gereği, bölgenin aydın kesimiyle ilişki kurarak geniş bir çevre edinmiştir. Şairin şiir yazma uğraşına tam olarak ne zaman meylettiği bilinmemekle birlikte her şair gibi gençlik çağında edebiyata, özellikle şiire ilgi duyarak eski ve çağdaşı olan şairlerin eserlerini takip etmiş, böylece kültürünü ve edebiyat bilgisini az çok geliştirmiştir, denilebilir.

Bir yandan da o, dönemindeki İstanbul matbuatıyla yerli yayın organlarından Musul vilayet merkezinde neşredilmekte olan Musul, Neynevâ, en-Necâh ve Kerkük'te çıkarılan *Havâdis* gazetelerini takip edebilmiştir.[182] Hatta şair kendi şiir defterlerinde verdiği bilgilere göre Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı ve Musul vilayetinin, İngiliz mandasıyla yeni kurulan Irak Kraliyeti'ne bırakılmasının ardından bile İstanbul'da yayınlanan *Sabah* ve *Akbaba* gibi gazetelerin aboneliğini sürdürerek oradaki edebî yazıları izlemiş, beğendiği manzumelere de tahmisler yazmıştır.[183] Şairin bir kısım manzumelerinin yukarıda adı geçen yerli gazetelerden *Neynevâ*, en-*Necâh* ve *Havâdis*'te neşredildiğine dair bilgi sahibi olsak da Irak'ın kuruluşundan bu yana siyasi istikrarsızlığı yüzünden bu süreli yayınların hiçbirinin koleksiyonu günümüze intikal edememiş; dolayısıyla birkaç tarihî manzumesi dışında hangilerinin gazetelerde yayınladığını tespit etme imkânımız olmamıştır.[184]

Uzun bir hayat süren Abdurrezzâk Ağa, bu coğrafyada yetişmiş birinci sınıf şairlerden kabul edilen Erbilli Yakûp Ağa (ölm. 1875), Kerküklü Fâ'iz (ölm. 1897-98), Abdullâh Sâfî (ölm. 1898-99), Muhyeddin Kâbil (ölm. 1909), Şeyh Rızâ (ölm. 1910) ve bunlardan sonra gelen Haydarî-zâde İbrahim Hazânî (ölm. 1931), Zeynelâbiddîn (ölm. 1917), Muhammed Hamdî (ölm. 1946), Hicrî Dede (ölm. 1952), Mehmet Sâdık (ölm. 1967) gibi şairlerin çağdaşı sayılmaktadır. Bu şairlerin birçoğuyla zaten yakından tanışıp samimiyet kurarak edebî münasebetlerde bulunmuştur.

---

[182] Şu gazetelerle ilgili detaylı bilgi için bkz.: Salahaddin Saki Veli-Mehmet Hurşid Dakuklu, *Irak'ta Basın Tarihi (1869-1979)*, Kültür ve Tanıtma Bakanlığı Yay., Bağdat 1980; Ata Terzibaşı, *Kerkük Matbuat Tarihi*, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2005.
[183] SB, s. 25; SA, s. 71-72.
[184] AT, s. 242-243; *Musul Sâlnâmesi*, Birinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1308, s. 310; Ata Terzibaşı, *Erbil Şâirleri*, s. 84, 97.

Irak Türkmen edebiyatında şahsiyeti, kültürü ve eserleriyle, geçen yüzyılın ilk yarısına damga vuran Kerküklü Hicrî Dede, yayınlanmamış *Rıyâzuş-şu'ârâ* adlı tezkiresinde Abdurrezzâk Ağa'nın edebî kişiliğini ve divanhanesine uğrayarak kendisiyle olan bir hatırasını şu şekilde aktarmıştır:

"Abdurrezzâk Ağa, ….. gayet belîğ bir edîb ü şâ'ir hadd-i zâtında bir mücessem-i fazl olan merd-i kâmil simâ-yı dehâdan sayılırdı. Tesadüf bir tarihte yolum Erbil'e düştükte sâhib-tercümenin divanına zâ'ir sıfatla gitmiş bulundum. Mezkûr divanında eşrafından merhum Seyyid Abdullah Ağa ve Reşid Ağa'larla Doğramacı Ali Paşa mevcûd oldukları hâlde pek hürmetle karşılandım. Biraz muhavere-i edebiyye geçtikten so[n]ra merhum mumaileyhin pek çok ber-güzîde eşârını vaktiyle görmüş olduğumdan mevzuu geldikte bahsettiğim esnada merhum üstada bizim ihlasımız ve ondan bize karşı teveccüh ve iltifatı olmak münasebetiyle acizlerine hitaben *'Dede iki sünûhât ile bir rubai mahsul tabiatımdan al sizde hatırat kalacak olursa bizi ara sıra der-hâtır u tezkâr edeceğiniz eminim'* ma'a'l-iftihâr kabul ederek şimdiye kadar defterimde kayd olunmuş mahfuzdur."[185]

Osmanlının son şeyhülislamlarından ve Hazânî mahlasıyla şiirler yazan hemşehrisi Hayderî-zâde İbrahim Efendi, görevinden dolayı Osmanlı İmparatorluğunun değişik bölgelerinde bulunurken, kendisiyle mektuplaşarak edebî münazaralarda bulunmuştur. Hazânî yazdığı bazı manzumeleri Ağa'ya göndererek tahmis etmesini istemiştir.[186]

Abdurrezzâk Ağa, mecmualarda tahmis ettiği manzumeleri; hem Fuzûlî, Bâkî, Bağdatlı Rûhî, Nâbî, İzzet Molla, Hersekli Ârif Hikmet gibi Türk edebiyatına mal olmuş isimlerin eserlerinden hem de Musullu Basîrî, Mücrim, Erbilli Necmî, Süleyman Râcî vs. pek tanınmayan yerli şairlerin şiirlerinden seçmiştir. Şair, en çok Fuzûlî'nin manzumelerine tahmis yazmıştır. Fuzûlî'nin manzumelerinden sonra Abdurrezzâk Ağa'nın tahmis yazdığı Bağdatlı Rûhî, Bâkî, Musullu Basîrî, Nâbî, Bursalı Belîğ, Şeyh Selâmî vs. şairlerin eserleri gelmektedir. Metinde Abdurrezzâk Ağa tarafından kasideden beyte kadar her türlü tahmisi yapılmış nazım şekli mevcut olan toplam 276 adet tahmis tespit edilmiştir. Çalışmamızda bu konuda detaylı bir liste hazırlanarak verilmiştir.

[185] Kerküklü Hicrî Dede, *Riyâzu'ş-Şu'arâ*, yazma eser, s. 433-434.
[186] AT, s. 100.

Şairin bu denli tahmis sanatına yoğunlaşarak tutku hâline getirmesinin ana sebebi bilinmese de hem daha önceki bölümlerde işaret dildiği gibi genel olarak son devir şairlerce bentlerle kurulu nazım şekillerine rağbetin artmasının hem de hemşehrileri sayılan Kerküklü Bekir Müftî (ölm. 1830-31), Kerküklü Hâlis (ölm. 1858-59), Musullu Basîrî (ölm. 1865), Erbilli M. Esad Efendi (ölm. 1931), Muhammed Hamdî vs. şairlerin tahmise karşı gösterdikleri ilginin, kendisini bu alana iten önemli faktörlerden olduğu söylenebilir.[187]

Elimizdeki müellif nüshalarının hiçbirinde kayıt tarihi bulunmamaktadır, fakat mecmualardaki manzumelerinin tarihlerine bakarak bu eserlerin şairin hayatının son dönemlerine ait olduğu tahmin edilmektedir. Zaten vefatından önce on yılı aşkın süreyle evinde uzlet hayatı yaşadığı biliniyor. Ayrıca, kimi bentlerde tahmislerinin yaşlılık çağında yazıldığına ilişkin işaretler de vardır:

Yaşım doḳsana vardı geldi rıḥlet yā Resūlallâh
Alupdur gözlerimden nūr-ı ṣafvet yā Resūlallâh
Göñülde ḳoymadı tāb u ḥarāret yā Resūlallâh
Girāndır çeşm-i dilde ḥ ̔āb-ı ġaflet yā Resūlallâh
Meger bīdār ėde ṣubḥ-ı hidāyet yā Resūlallâh (G-150-I)

Olmasaydı cān u dilde pek fütūr
İḫtiyārlıḳ ėtmeseydi ger ẓuhūr
Hem vėrirdim aña īżāḥ-ı vufūr
Tā bilesin kim ne gevherdir o nūr
Ḥaḳ beşer ḫalḳ ėtdi ammā bī-ḳuṣūr (Mev-XXII)

Abdurrezzâk Ağa, manzumelerinde genellikle, şairlik iddiası olmadığı gibi bir intiba uyandırmaktadır. Nitekim tahmislerinde mahlas kullanmadığı gibi divan şairlerinin aksine kendi manzumeleri veya şairliğine yönelik herhangi bir övünme veya böbürlenme bulunmamaktadır. Kendi eklediği mısraları tahmis ettiği şairlerin şiirlerine yeğlememiştir. Beğenerek tahmis ettiği bazı manzumelerinin makta

[187] Mehmet Akkuş, *Hatîbî Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd*, MÜİFV Yay., İstanbul 2008, s. 71, 306-310; Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri I*, s. 231-255; *Erbil Şâirleri*, s. 107-116, 142-149.

beyitlerinin tahmislerinde şair hep başka şairlerin manzumelerini değerlendirerek tasvip etmiştir.

Şair, Kerküklü Kâbil'in bir gazelini tahmis ederken makta beytinin tahmisinde "her ne kadar bu manzumeye nazire yazmak veya başka bir deyişle bu yaptığım tahmis, gazelin asıl beyitleri sanat bakımından geri olsa da böylesi güzel ve gönül açıcı bir gazeli gördükçe bunu tahmis etmekten kendimi alamadım" diyerek tahmis ettiği gazeli kendi eklediği mısralardan üstün bulmuştur.

Böyle naẓm-ı dil-pesendi şimdi gördükçe gözüm
Bir muḫammesle gerekdir rişte-i naẓma düzüm
Gerçì ol manẓūmeniñ tanẓīrine yoḳdur yüzüm
Dīde-i Ḥaḳ-bīn ile Ḳābil baḳılsa her sözüm
Bir kitāb-ı ḥikmetiñ ser-levḥa-i 'unvānıdır G-81-X

Nâzım Paşa'nın kasidesinin tahmisinde de yine buna benzer bir ifadeyle şairlik iddiası olmadığını vurgulamıştır:

Bu naẓm-ı dil-pesendiñ sırrına māhir degilsem de
Buña fihrist-i ḥikmet söylerim şā'ir degilsem de
Ne vechiyle dėmişdir evvel ü āḫir degilsem de
Ḥakīmāne sözi naẓm ėtmege ḳādir degilsem de
Bu ḳıṭ'am gūş ėden aḥbāba Nāẓım bir naṣīḥatdır K-15-XVI

Buna rağmen aşağıya alınan bentte İzzet Molla'nın uzunca *Mirâc-nâme*sini tahmis ederken zorluk çekemediğini söyleyerek şair uzun manzumeleri bile tahmis etmekten aciz olmadığını ima etmektedir:

Şu mi'rāc-nāmeyi taḫmīs ėderken düşmedim rence
Bu yüzden nā'il oldum bī-muṭalsam böyle bir gence
Yazup taḳdim ėderken ol ḥużūr-ı āsmān-sence
Ṣalāt-ı ḫams-ıla çekmiş debīr-i āsmān pençe
Berāt-ı 'afv ile mi'rācın ėtdi ümmete inhā K-5-LXXXIX

Nitekim, şair aynı gazelleri bazen iki defa tahmis etmekten geri kalmamıştır. Hatta mecmualarında bir gazele üç defa ayrı tahmis yazdığına rastlanır. İade sanatıyla yazılmış bir musanna gazeli aynı sanatı kullanarak tahmis etmesi (G-204) ve tahmis üzerinde tahmis yapma (M-16) denemesiyle şair, tahmis sanatı yapma pahasına bütün imkânları zorladığı anlaşılmaktadır. Şairin tahmis etmek üzere seçtiği zemin manzumeler, muhteva bakımından naatlar ve aşk konulu gazeller ağırlıktadır. Şiirlerin bir kısmında teknik kusurlar göze çarpmaktadır. Bunlara ilgili bölümlerde işaret edilmiştir.

Çalışmalarını Kerkük ve çevresinde yetişen şairlere ve eserlerine hasreden araştırmacı Ata Terzibaşı, eserinde Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerini şu şekilde değerlendirmiştir:

"Abdürrezzak Ağa ayrıca tanzir ve tahmis alanında da büyük bir şöhret kazanmıştır. Ona bir bakıma *tahmis şairi* demek yerinde olur. Şairler manzumelerini kendisine tahmis etmek üzere gönderirlerdi. En uzun manzumeleri ki bu arada Fuzulî'nin *Gül* ve *Su* kasidelerini, ayrıca bazı terkibibentleri tahmis etmekten geri kalmıyordu. Tahmislerinde çok kez ünlü şairlerle başa çıkarak bunlarla boy ölçüşürdü. Bazı şairlerin zayıf şiirlerine yaptığı tahmisiyle güç kazandırır, letâfet verirdi. Söz gelişi *Abdülganî* adında bir şairin yazdığı ve bütün beyitleri "sâkî bize sun…" sözleriyle başlayan manzumesini, görüleceği gibi yaptığı tahmisiyle kısa aralıklı söz tekrarından kurtararak güzelleştirmiştir. Yerli şairlerimizden Fuzulî, Fâiz, Garibî ve Kābil gibi dâhi sanatkârların lirik veya tasavvufî gazellerini tahmis ederken konu dışına pek çıkmamıştır."[188]

Elbette şairin manzumeleri sadece tahmislerden ibaret değildir. Elimizde bulunan tahmislerden başka, az sayıda da olsa kaside, gazel, nazire, müseddes, tarihler vs. manzumeler yazmıştır. Özellikle yazdığı tarihî manzumeler, bölgenin tarihine ışık tutacak birer belge niteliğindedir. Bunlar müstakil bir araştırma konusu olabilecek değerde ve zenginliktedir.

[188] Ata Terzibaşı, *a.g.e.*, s. 85-86.

1.3. Eserleri

Bu çalışmanın metin bölümünde kullanılan ve çoğunlukla şairin tahmislerini ihtiva eden şiir mecmuaları dışında kendisine ait yazma veya hayattayken basılmış herhangi bir esere rastlanmamıştır. Ne var ki şairin tahmis ettiği Diyarbakırlı İbrahim Re'fet'in *Mevlid-nâme*si, merhum Şirzad Şeyh Muhammed (1954-2021) tarafından "Taḫmis-i Kitāb-ı Re'fet Mevlid-nāmesi" adı altında hazırlanarak 2015 yılında Albaraka Türk Katılım Bankası desteğiyle eski harflerle kitap şeklinde basılmıştır. Basım yeri olmayan kitap, sadece Muhammed Casim Tütüncü'nün kitaplığında bulunan 13 Zi'l-hicce 1369 (26 Eylül 1950) tarihinde Haydar bin Reşid Efendi tarafından istinsah edilmiş nüshasına dayanılarak hazırlanmıştır. Bu nüshanın tavsifi metin kısmında verilmiştir.

2. BÖLÜM: ŞAİRİN TAHMİSLERİNİN İNCELENMESİ

2.1. Tahmislerin Şekil Özellikleri

2.1.1. Vezin

Tanımında da belirtildiği gibi tahmisin özelliklerinden biri, ilave edilen mısraların vezninin, daha önceden -beyitlerle- yazılmış manzumenin veznine uyması zorunluluğudur. Abdurrezzâk Ağa, 19 değişik kalıpla yazılmış manzumeleri tahmis etmiştir. Tahmis edilmiş şiirlerinin aruz bahirleri ile kalıplarının dağlımı ve sayıları aşağıda verilen tabloda sıralanmıştır.

Bahirler	**Kalıplar**	**Türkçe Tahmisler**	**Farsça Tahmisler**	**Kalıp Toplam**	**Bahir Toplam**
Hezec	Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	67	3	70	112
	Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	2		2	
	Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün	35	2	37	
	Mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün	2	1	3	
Recez	Müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün	2		2	3
	Müstefʿilātün müstefʿilātün	1		1	
Remel	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	56	4	60	125
	Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	2		2	
	Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	57	5	62	
	Feʿilātün feʿilātün feʿilün	1		1	
Muzāri	Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün	6	2	8	22
	Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün	12	2	14	
Münserih	Müstefʿilün feʿūlün müstefʿilün feʿūlün	1		1	4
	Müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün	2	1	3	
Serî	Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün	2		2	2
Ahreb	Mefʿūlü mefāʿilü mefāʿīlü feʿūl		2	2	18
	Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlün fāʿ		2	2	
	Mefʿūlü mefāʿilün mefāʿīlü feʿūl		10	10	
	Mefʿūlü mefāʿilün mefāʿīlün fāʿ		4	4	
	Sonuç:	**248**	**38**	**286**	**286**

Düzenlenen tabloya göre, şairin, divan şiirinde çok kullanılan kalıplarla yazılmış manzumeleri tercih ettiği anlaşılmaktadır.[189] Abdurrezzâk Ağa'nın tahmis ettiği manzumelerde en çok kullanılan vezinler hezec bahrinin *Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün* ve *Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Feʿūlün* kalıplarıyla remel bahrinin *Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün* ve *Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün* kalıplarıdır. Sayı olarak kalıplar arasında hecez-i müsemmen-i sâlim (*Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün*) en başta yer almaktadır. Bu kalıpla yazılmış 70 manzume tahmis edilmiştir. Bahirleri baz alındığında ise toplam 125 adet tahmisle ilk sırada remel bahri gelmektedir.

Tahmislerde imâle, zihâf, tahfîf (kasr) ve teşdîd gibi aruz kusurlarına pek çok yerde rastlanır. Vezin kusurları ile ilgili yapılan incelemelerde sadece Abdurrezzâk Ağa'nın manzumelere eklediği mısralar kıstas alınmıştır.

2.1.1.1. *Vasl (ulama)*, mısrada vezin gereği sonu ünsüz ile biten bir kelimeyi ardından gelen kelimenin başındaki ünlü ile kaynaştırarak okumaktır. Türkçenin ses akışına da uygun olan bu durum aruzda kusur sayılmaz. Aksine *vasl* şiire ahenk katması bakımından yapılması gerekli sayılmıştır.[190] Tahmislerdeki *vasl* durumuna örnek:

Āb-ı rūyı āb-ı zemzemdir yaḫūd āb-ı nemīr
Nūş_ėdenler oldılar dünyā vü ʿuḳbāda vezīr
Tābiʿ-i **fermān_olan** oldı meserretle müşīr K-2-XXIV

Dā'im_olupdur ʿaskeri aṣḥāb-ı dehriñ serveri
Yaʿnī cihāñ ser-ʿaskeri küffāra çekdi leşkeri
Oldur cihānıñ reh-beri bu dehre olmaz müşterī K-3-XXIV

Raḥm-ı māderde iken yandı hele cān u tenim
Emdigi ḫūn-ı cigerdir gėce gündüz dehenim
Çāk **çāk_olsa** n'ola ḳanlu olan pīrehenim G-113-I

[189] Haluk İpekten, *a.g.e*, s. 300-302; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 226; Muhsin Macit, *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, 3. baskı, Kapı Yay., İstanbul 2016, s. 83.
[190] Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 12; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 142-143; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 208.

Olan müşrikleri hem āteş-i dūzaḫla **ḫasf_eyle**
Dem-i maḥşerde luṭfuñ kāffe-i İslāma **ṣarf_eyle**
Şefāʿat bābını zīrā ten-i evzāra **keşf_eyle** G-144-II

Gel_ėy sāḳī-i gül-çehre cihān fānī degil bāḳī
Eliñde cām-ı furṣat **var_iken** erbāb-ı ezvāḳı
Gözet şām u seḥer vėr anlara ṣahbā-yı berrāḳı G-187-I

Ėdüp bu nefs-i emmāre dil-i nā-şādımı bed-nām
Esīr-i ġam giriftār-ı sitemle eylemiş ilzām
Rehā-yāb_olmaḳ_üzre dā'im_eyler ʿarż-ı istirḥām G-203-X

Māteminde çekilen āh u fiġān u hem bükā
Çekdigim miḥnetleriyle **neşr_ėder** bād-ı ṣabā
Eşk-rīz_oldı bu yüzden cümle-i arż u semā M-5-[II]-I

Cānımdan_uṣandırdı beni āteş-i hicrān
Gözyaşına **ġarḳ_ėtdi** beni dīde-i giryān
Bu ḥālet-i buḥrānda iken bu dil-i sūzān Kıt.-2-I

Manzumede vezin gereği sonu ünsüzle biten bir kelimenin "he" harfiyle başlayan kelimeye yapılan ulama *vasl-ı hâ* denir. Aruzda büyük bir kusur sayılmasına rağmen bazı şairler bu yola başvurmuşlardır.[191] Abdurrezzâk Ağa da muhtemelen vasl-ı hâ'yı daha önce gelen şairlerin şiirlerinde rastlamış olduğundan dolayı tahmislerinde uygulamakta bir sakınca görmemiştir. Tahmislerinde bu kusur dört yerde tespit edilmiştir:

Éden sūz-ı derūnıyla Muḥarrem mātemin icrā
Görür ḳaṣr-ı cinānıñ ravża-i zībāsını zirā
Bu dār-ı pür-kederde **görmez_hergiz** miḥnet-i ferdā M-2-VI

[191] Haluk İpekten, *a.g.e*, s. 144-146.

Hīçbir fā'ide vérmez bu olan sīm ü zeriñ
Āḫiret mülküñe āḫir düşecek reh-güẕeriñ
Dā'im **isterseñ_hemān** olmaya hergiz kederin G-2-VII

Ṭarīḳ-ı istiḳāmetde olan her ḳā'if-i vāḳıf
Vücūdun naḥrgāh-ı ʿiyde ḳurbān **eyler_her** ṭā'if
Gel étme naḳd-i cānıñ maṣraf-ı dünyāya éy ṣārif G-60-IV

Eşʿār-ı dil-pesendiñ oḳundı her maḥalde
Noḳsānı **yoḳdur_hergiz** elfāẕ hem cümelde
Nāzım daḫi dėmişdir bu naẕm-ı bī-bedelde G-94-IX

Vasl-ı 'ayn da sonu ünsüzle biten bir kelime ile 'ayn harfiyle başlayan bir kelime arasında ulamalardır.[192] Divan şairlerinin şiirlerinde daha sık tesadüf edilen vasl-ı 'ayn örneği, Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde görülmemiştir.

Bunların dışında bir başka ulama konusu ise Türkçe kelimelerde ünlünün ünlüye vasıl yapılmasıdır. Divan şiirinde bazen ünlüyle biten bir kelimenin arkasında yine ünlüyle başlayan bir kelime gelince iki ünlüden birinin düşürülmesi durumudur ki Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde sıkça rastlanmaktadır.[193]

Ėy ḫāme-i ḥamd u s̱enā **v'ey** mādiḥ-i Āl-i ʿAbā
Gülşen-serāy-ı dehrde olduñ bu naʿta āşnā
Ās̱ār-ı ṣunʿ-i Īzedi bildir nedir söyle baña K-3-I

Her ʿāşıḳ-ı ḫātır-şiken çekmekdedir renc ü miḥen
Gülşen-serāy-ı ʿaşḳdan olsun **n'ola** bir kerre şen
Hicrāniñı dā'im çeken vaṣlıñ diler pīr-i kühen G-69-IV

Sūz-ile pervāneāsā nūr u nāra ölmeyüp

[192] M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 209.
[193] Gös. yer.

Āşyān-ı gülşen içre bir naşībi ḳalmayup
Derde yoḳ ṣabrı **anıñ'çün** bezm-i re'ye gelmeyüp G-72-II

Beni āşüfte ḥāl ėtmiş kemend-i ṭurra-i şeb-gün
Yine Leylā-yı ḥüsnüñ pertevinden olmuşum mecnūn
Hele bir noḳṭada yoḳdur ḳarārı baʿd ez īn **n'ėtsün** G-79-IV

Hele ṣahbā-yı ʿaşḳ-ıla der-i cānānede **n'ola**
Ḳadeḥ-nūş-ı maḥabbetle yatup kāşānede **n'ola**
Görürsem ṣūret-i dil-dārımı peymānede **n'ola** G-80-VI

Ėy ṣāḥib-i ser-māye-i bāzār-ı şerīʿat
V'ey mālik-i ser-ḥalḳa-i irşād-ı ṭarīḳat
Ger vėrmese Ḥassān u Lebīd naʿtıña zīnet Kıt-3-V

2.1.1.2. Çekme veya uzatma anlamına gelen *imâle,* vezin gereği bir açık heceyi uzatarak kapalı hâle getirmektir. Genellikle Türkçe kelimelerdeki ünlüler ile Farsça izafet kesrelerinde yapılır. Bu durum aruzda kusur sayılır.[194] Tahmislerdeki imâle kusurlarına örnek:

Bu cihānıñ yoḳ **vücūdı** var **ise** vehm ü ḫayāl
Bu ḫayāl ü vehm **içinde dėdi** bir ṣāḥib-maḳāl
Geç bu **dünyā-yı** denīden dehre **ėtme** ittiṣāl G-37-II

Kaʿbe-i kūy-ı ṭavāf ėtmek içün dil-dārıñ
Ṣarf ḳıl **dergehine** her ne kì vardır **varıñ**
Vaṭanımdır güzelim ol der-i pür-züvvārıñ G-113-VII

Ravża-i pākiñ olupdur **gülşen-i dār-ı** cinān
Andadır āşār-ı cennet ḥūr u ġılmān pāsbān

[194] Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 13; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 146; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 210.

Gėce gündüz oldı dā'im **ḳıblegāh-ı** mü'minān G-117-VI

Dem-ā-dem **ṣaḥne-i** deyr ü **kilīsāda** olan ġavġā
Sebeb **ḥüsn-i** cemāliñdir hemān ėy **ḳāmet-i** raʿnā
N'ola ḥasret-keş-i didārıñ olsun **Ḥażret-i** ʿĪsâ G-132-III

Ḳudretiñle rūḥ-ı **ādemde** ṣebāt
Ẓāhir **oldı** anda esmā' u ṣıfāt
Emriñe münḳād olan **aldı** berāt Mev- XI

2.1.1.3. *Medd (İmâle-i memdûde),* uzatma demektir. Aruzda Arapça ve Farsça kelimelerde bir kapalı heceyi biraz daha uzatarak veya sonu iki ünsüzle biten bir heceyi bir kapalı bir açık iki hece olarak okumaktır.[195] Arapça ve Farsça kelimelerde med yapılması gereklidir, aksi takdirde zihaf kusuru olarak kabul edilir.

2.1.1.3.1. Tahmislerde uzun ünlü hecede med örnekleri:

Hem şecāʿatde mehābetde olunca **nāmve**r
Ḥarb içinde düşmeni bir ḥamlede maḳhūr ėder
Saṭvet-i seyf-i celāli vėrse āfāḳa ḫaber G-2-XV

Yüz terinden ḥāṣıl oldı nefḥa-i **gülzār** gül
Aḥmed-i Muḫtārı dā'im eyler **istiġfār** gül
Ḥüsnüñe ʿarż-ı teşekkür ėtmege her **bār** gül G-4- I

Ehl-i erbāb-ı kemāli luṭfuñuzdan **dūr** ṭut
Sāyeñizde yaşıyan mechūlleri **mesrūr** ṭut
Muḳṭeżā-yı ṭīnetiñdir gel bizi **mecbūr** ṭut G-61-IV

Mürekkebdir bütün nevʿ-i beşer bu **çār** ʿunṣurdan

[195] Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 14; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 151; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 211.

Kimi āteş mizācında olupdur dilleri rūşen
Kimi āb u hevā vü ḫāk içinde oldı müstaḥsen G-187-IV

Ruḫ-ı **dil-dār** gören ṣanma kì memnūn çıḳdı
Dā'imā baġrı yanıḳ gözleri pür-ḫūn çıḳdı
Cān-fedā ėtmiş-iken ṣanma kì maġbūn çıḳdı G-194-I

2.1.1.3.2. Tahmislerde iki ünsüz harfle biten hecede med örnekleri:

Ṣanma gülzār-ı cihānda saña ḳarşu **şevḳ** var
Hem ḥicābından ḳızarmış ṣanma anda **aşḳ** var
Bir gül-i pür-ḫārdır ṣanma çemende **ẕevḳ** var K-4-XXII

ʿAşḳ her dā'im cihānda cilvegāh-ı **ẕevḳ**dir
Ehl-i ʿaşḳıñ leẕẕeti dīdār ile **pür-şevḳ**dir
Dā'imā pervāneniñ şemʿ-i viṣāli **ḥarḳ**dır G-3-III

Kā'ināt içre bulunmaz böyle bir **mā-fevḳ** kim
Çeşm-i aḥvel tek cihānı ʿāşıḳ-ı **pür-ẕevḳ** kim
Biri dā'im iki görmez bu olunca **ḫalḳ** kim G-7-IV

ʿĀlem-i hestīde dā'im ravża-i ebrārsın
Her ḳulūb-ı mü'minīne ġonçe-i gülzārsın
Derdnāk olan kesāne dafiʿ-i ekdārsın G-7-[XIII]- IX

Türkçe kelimelerde yalnız vezin gereği yapılan medler aruz kusuru sayılır. Bu çeşit medler, şiirin ahengi arttırmasına sebep olması ve diğer kelimelerle uyum sağlanmasıyla ancak olumlu karşılanabilir. Divan şairleri en çok "baş", "var", "az", "ağ", "dağ" gibi tek heceli kelimelerde med yapmışlardır.

Yüz ḳara gitmiş iken **<u>aġ</u>** döner
ʿAvdet eylerse de pür-**dāġ** döner

Münkirīn ḳuşları çün **zāġ** döner K-17-[I]-V

Hurûf-ı ma'zûle (Düşürülen harfler) olarak kabul edilen hece sonlarındaki uzun ünlü olan elif ve nun harflerinde şairler genellikle med yapılmasından sakınmışlardır. Zaten aruzda bu durumun med değerinde sayılması kusur olarak görülmüştür.[196] Abdurrazzak Ağa da tahmislerinde genelde bu kurala uymuştur. Aşağıdaki örneklerde "nun" ile biten uzun heceler tek ve kapalı hece değerinde kullanılmıştır:

Ṣu kì **ser-gerdā<u>n</u>** gezerken gözler oldı eşk-rīz
ʿĀşıḳ-ı dīdār iken dünyāda olmuşdur ʿazīz
Nehr-i Kevs̱er tek olupdur gerçì ol āb-ı leẕīẕ K-1-XIV

Bahār eyyāmıdır ṣaḥn-ı çemenler ābdār oldı
Gül-i surḫ u sefīd ü zerd ü mā'ī nāmdār oldı
Ḳızardı **erġuvā<u>n</u>** zerrīn ḳadeḥ hep zernigār oldı M-12-[V]-I

Cümle-i ḫalḳ-ı **cihā<u>n</u>** bende-i dergāhıñ kim
Ẕikr ü efkār-ı Ḫudā zīver-i efvāhıñ kim
Seni medḥ ėtmiş-iken Ḥażret-i Allâhıñ kim G-1-VI

Hele bu Ḳonya şehri fā'iḳ-ı āfāḳdır çünkì
Olan her bürkesi bir zemzem-i eẕvāḳdır çünkì
Hemā<u>n</u> iḥrāmları tennūre-i eşvāḳdır çünkì G-13-VI

Şair, tahmislerinde vezin gereği yapılan bazı medleri yükleme hâli (-i/ı) ekiyle belirtmiştir. Transkripsiyonlu metinde gösterilmeye gerek duyulmayan bunlardan bazıları:

Ebkem oldı ol zamānda lehçe-i aḳvālden
Ḳaṭʿ-ı ümmīd eyledi hem cümle-i **emvāl<u>i</u>den**

[196] Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 153; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 219.

Göz ḳapandı fāriġ oldı yaʿni **mā-fi'l-bāl̲iden**
*Aḳrabası fehm ėder encām-ı kārı **ḥāl̲iden***
Şükr ėderler ʾāḳıbet aḥvālini hep ol zamān K-12- X

Bu miḥnet-ḫāne-i hestīde ṣanma fāriġü'l-bālim
O ṣūḫ-ı dil-rübānıñ dā'imā ʿaşḳıyla pā-mālim
Uṣandım **züh̲idden** şimdi hevā-yı ʿaşḳa ḫoş ḥālim
Beni mey-ḫānede mey nūş ėden maḥbūba meyyālim
Görüp ṭaʾn eyleme zāhid kì aḥvāl-i şebābetdir G-74-IV

Zaḫmdār oldı vücūdum ḫancer-i **dil-dārı̲dan**
Merhem-i vaṣlıñ dirīġ ėtse ten-i **bīmārı̲dan**
Gėce gündüz bī-ḥużūram nāle-i **pür-zārı̲dan**
*Ḫ ʿābe varmaz çeşmimiz endīşe-i **aġyārı̲dan***
Pāsbān-ı genc-i esrārız velāyet bekleriz G-87-IV

Bilür aḥvāl-i ṣıḥḥat ḳadrini bīmārdan ṣoñra
Ėdince varını ṣarf reh-i **Cebbārı̲dan** ṣoñra
Açar bāb-ı cinānı Aḥmed-i **Muḫtārı̲dan** ṣoñra
*Ḫaṭar görmez tevānger naḳdini **īṣārı̲dan** ṣoñra*
*Kì ṭaş atmaz nihāle kimse berg ü **bārı̲dan** ṣoñra* G-160-I

2.1.1.4. *Zihâf,* uzun okunması gereken bir hecenin vezin gereği kısa okunmasıdır. Sadece uzun ünlü heceleri bulunan Arapça ve Farsça kelimeleri aruz kalıplarına uyum sağlamak için uygulanır.[197] Tahmislerdeki zihaf kusurundan örnekler:

Çoḳdan berü dil-beste-i zencīr-i cünūnum
Bir **Leyl̲iveşiñ** ʿaşḳı ile zār u zebūnum
Naḳdīne-i cān vėrmek ile ġarḳ-ı düyūnum G-131-V

[197] Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 15; Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 157; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 215.

Laʿnet olsun **ruḥuna** nesl-i Ebū Sufyānıñ
Urdı dendān-ı güher-bārına hem çevgānıñ
Dikdiler nīzelere belkì ser-i ʿuryānıñ G-175-II

Rutān aḥkām-ı şerʿiñ sāyesiyle rū-sefīd oldı
Girer cennet sarāyına cehennemden baʿīd oldı
Benim günden güne her cürm ü ʿiṣyānım cedīd oldı G-144-III

İlk örneğin ikinci mısraındaki "Leylī", ikinci örneğin ilk mısraındaki "rūḥuna" ve üçüncü örneğin ilk mısradaki "rūtān" kelimelerinde, vezin gereği zihaf yapılarak kelimeler kısa okunmuştur. Aşağıdaki mısralarda da "sākī", "keşti-i" ve "vādī" kelimelerinin sonlardaki uzun ünlüler vezin gereği kısa okunmuş ve zihaf yapılmıştır. Ancak genellikle bu tür yapılan zihaflar şairler tarafından kusur sayılmamıştır.[198]

Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezmde maḥbūbdur
Her şükūfe bir ḳadeḥ almış ele meczūbdur
Ṣāġar-ı luṭfuñ dirīġ ėtme göñül mendūbdur K-4-VI

Ḳuruldı **keşti-i** vuṣlat açıldı yelken-i re'fet
Seyāḥatdār olur elbet bütün ġavvāṣ-ı pür-miḥnet
Sezādır bād-ı Raḥmānī hübūb ėtsün gerek ḳat ḳat K-5- LXXXII

Menhec-i ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳīde olan buldı necāt
Vādi-i ʿaşḳ-ı mecāzīde yoḳ ümīd-i ḥayāt
ʿĀşıḳıñ olmasa destinde bir imżālu berāt G-183-V

Tahfif veya kasr, şeddeli bir kelimeyi vezin gereği şiirde şeddesiz yani hafifleştirerek okumaktır.[199] Abdurrezzâk Ağa da tahmislerinde tahfife yer vermiştir.

[198] M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 216.
[199] M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 219.

Aşağıdaki son mısrada kan dökücü anlamına gelen Arapça *seffāk* kelimesinde tahfif yapılmıştır.

Ol dil-ber-i zībā kì gelüp ravża-i ḫāke
Her şām u seḥer düşmüş iken merkez-i pāke
Her bir çiçegi beñzer iken tīr-i **sefāke** G-85-VIII

Bunların dışında özellikle şair, muzâri bahrinin Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün (muzâriʻ-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-ı mahzûf) kalıbıyla yazılmış manzumeleri tahmis etmekte başarı sağlayamamış, eklenen mısralar vezin hatalarıyla doludur. Metinde vezni sorunlu olan mısraların sonunda (*) işareti konulmuştur.

2.1.2. Kafiye

Kaynaklarda en az iki mısra arasındaki ses tekrarı olarak tanımlanan *kafiye*, divan şiirinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Kafiyenin bulunduğu kelimelerin lafızca veya anlamca farklı olması şarttır. Kafiyelerde ses tekrarı oluşturan harfe *revî* adı verilir. Mısralarda revîden sonra aynı şekilde tekrarlanan ek ve kelimelere ise *redif* denilir.[200]

Nazım şekli olarak çalışmamızın ana konusunu teşkil eden tahmiste sonradan yazılan mısralar eklendikleri beytin ilk mısraı ile kafiyeli olmak zorundadır. Bazen eklenen mısraın son kelime, kafiyeye uygun düşmüyorsa, bir önceki kelime üzerinde kafiye yapılır, son kelime ise redif olur. Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde her kafiye çeşidini görmek mümkündür.

Yapılan tahmislerde kafiye çeşitleri şu şekildedir:

2.1.2.1. *Kafiye-i mücerrede:* sadece revî harfinin tekrarıyla oluşan kafiyedir. Tahmislerden örnek bentler:

Ḥażret-i Şāh-ı cihānıñ yoluna her rūz u şe**b**
Dā'imā ḫār-ı muġaylān ḳoydı zevc-i Bū-Leh**eb**

[200] Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 77; Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyâtı Târihi I*, MEB Yay., İstanbul 1998, s. 182; Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 59; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 257.

Māye-i ādem edebdir istemez ḥasb u nese**b**
*Ḫˇāh seyyid ḫˇāh ʿāmī kām almaz bī-ede**b***
Fiʿli müstaḥsen olan müstevcib-i iḥsān olur K-2-IX

Urunca dest-i fürḳat sīne-i sūzānıma ḫance**r**
N'ola ḳan aġlamaḳdan gözler olsun lāle-i aḥme**r**
Tesellī-baḫş-ı mātemdir egerçì girye-i ḫod-se**r**
*Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşkim gibi gevhe**r***
Gel ėy cān riştesi şimdengerü dürr-i ʿAdenden geç G-39-IV

Rūḥdur ervāḥa vėrmiş dā'imā neşv [ü] nüm**ā**
Bu cihetden eylemiş pīr-i muġāna iḳtid**ā**
Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezmden olmaz cüd**ā**
*ʿĀlem-i ecsāma cārī eylemiş hükmün Ḫud**ā***
Devr ėder cevvāleāsā neş'e-i ṣahbā-yı rūḥ G-42- X

İnceldi tenim hecrde mānend-i ser-i m**ū**
Biñ yara açup sīnede ol ḫancer-i ebr**ū**
Bu zaḫma ʿilāc ėtmeyecek merhem ü dār**ū**
*Var yāra peyāmım yetür ėy düşmen-i bed-g**ū***
Düşsün bu melāmet tikeni reh-güẕerimden G-131-IV

Ger bāġ-ı cinān içre ḫırām ėtse o meh-r**ū**
Āḫir bizi aġyāra fedā ėtdi ol āh**ū**
Dil-beste ėder anda olan ḥalḳa-i gīs**ū**
*Ger cennete de böyle giderse o perī-r**ū***
Kimse ṭuramaz ḥūr ile ġılmān arasında G-157-V

2.1.2.2. *Kafiye-i mürekkebe:* revî harfi ve ondan önceki harflerin de tekrarıyla yapılan kafiyeye denilir. Kafiye-i mürekkebe; mürdef, mukayyed ve müesses olarak üç çeşide ayrılır:

2.1.2.3. *Kafiye-i mürdefe:* revî harfinden önce "elif (ā), vâv (ū), yâ (ī)" harflerinden birinin tekrar etmesidir. Bu harflere (elif, vâv, yâ) *ridf* denilir. *Kafiye-i mürdefe* için birkaç örnek:

Geldiñiz mehd-i cihāna ʿizz-ile ėy ẕāt-ı p**āk**
İşte küffār-ı Ḳureyş oldı bu yüzden hep hel**āk**
Merhem-i luṭfuñ diler her ʿāşıḳān-ı derdn**āk**
*Ẕevḳ-ı tīġından ʿaceb yoḳ göñlüm olsa çāk ç**āk***
Kim mürūrıyla bıraḳur raḫneler dīvāra ṣu K-1-II

Senden umar şefāʿat-i ʿuẓmā bu kā'in**āt**
Göster aña şu merḥale-i hevlde nec**āt**
Ol maḥşer-i ʿumūmīde ėy ferişte-ṣıf**āt**
*Vaṣlıñ baña ḥayāt vėrir fürḳatiñ mem**āt***
*Subḥān^{e} Ḫāliḳ^{in} ḫalaḳa'l-mevt^{e} ve'l-ḥay**āt*** G-21- I

Her laḥẓa ėder pīr-i muġān ile mülāḳ**āt**
Ėtdikçe ėder aña mübāhāt u mükāf**āt**
Bu bābda ėder mi saña bir kimse mücāz**āt**
*Teklīf-i şarāb ėtse saña pīr-i ḫarāb**āt***
Redd eyleme Rūḥī suḫan-ı ehl-i ṣalāḥı G-190- IV

Pür-ḫumār ėtdi beni cām-ı şarāb-ı eng**ūr**
Oldı bu nefsi ḫabīṯim bu ḫaṭāya mecb**ūr**
ʿĀḳıbet olmalıyım dergeh-i Ḥaḳdan mehc**ūr**
*Gāh ser-mest-i mey-i ma'ṣiyetim geh maḫm**ūr***
*Dilde dā'im heves-i lehv ü ṭarab meyl-i fuc**ūr*** M-1-[II]-I

Kāffe-i ervāḥ-ı ʿālem ʿarş içinde cān-ḫur**ūş**
Mesken-i Kerrūbiyāndır andadır cümle sür**ūş**
Ṭutmalı bu mıṣraʿ-i ātīye her laḥẓa g**ūş**
*'İtimād ėtmez devām-ı meḵşine erbāb-ı h**ūş***

*Rişte-i enfās iken zencīr-bend-i pāy-ı r**ūḥ*** G-42-IV

Ėy Ḫāliḳ-ı ʿarş-ı berīn senden ʿināyet yā Muʿ**īn**
Sīnemde mużmerdir hemīn ḥubb-i Emīrü'l-mü'min**īn**
Oldur imāmü'l-müslimīn taḫt-ı ḫilāfetde mek**īn**
*Ḫaṭ vėrdi reyḥāna yaḳīn var Tañrı ėy ehl-i d**īn***
ʿAvẕū bi-rabbi'l-'ālemīn estaʿiẕ^{ü} *mimmā nehā* K-3-VII

İştihār eyledi bu ʿālem-i hestīde Yezī**d**
Küfrine nāṭıḳ olup āye-i Ḳur'ān-ı Mecī**d**
Ḳaṣd-ı cān ėtmek içün ėtmiş-iken vaʿd-ı şedī**d**
*İşte bu māh-ı Muḥarremde Ḥüseyn oldı şehī**d***
*Her ne kim perdede maḫfī idi hep oldı bedī**d*** M-7-[II]-I

2.1.2.4. *Kafiye-i mukayyede:* revîden önce ridf (elif, vâv, yâ) dışındaki, tekrarlanan sakin harflerdir. Bu harflere *kayd* denilir. Mukayyede kafiye için örnek bentler:

Şeb-i encüm şümārı gör bütün āfāḳı **pest** ėtdi
Cihān-ı nīl-gūnī perdesiyle pāy-**best** ėtdi
Şu vech-ile meger ḫurşīd-i tābānı be-**dest** ėtdi
*Kedū-yı āftābı şaḥne-i gerdūn **şikest** ėtdi*
Sülāf-ı ṣāfına peymāne ṭutdı encüm-i zehrā K-5-V

Cümle-i ervāḥ-ı ʿālem mecmaʿ-ı kübrāda he**st**
Bāde-i laʿl-i lebiñle oldılar ḥayrān u me**st**
Ėtmeyen ol kimse kim peymāne-i ʿahdın şike**st**
*Mest ü medhūş oldı ol cem'iyyet-i bezm-i ele**st***
Bāde-i tevḥīd-i rūḥ-ı ḳudsiyāndır lebleriñ G-107-III

Cūy-bār-ı midḥatiñde mā-cerā çün se**yl**dir
Naʿtıñı iʿlān ėden Ḳur'ān-ı ṣāḥib ne**yl**dir
Ḫāme-i çāpuk-zebān ancaḳ aña bir ẕe**yl**dir

*Nūn ʿaynıñ ve'l-ḳalem ḳaşıñ şaçıñ ve'l-le**yl**dir*
Ve'ḍ-ḍuḥā ve'ş-şems vechiñ zülf ü aġzıñ ḥā' vü mīm G-117-II

Āteş-i hicrānıña ʿālem yanupdur çün sipe**nd**
Nūr-ı ʿaşḳıñ eylemişdir kā'ināt pāy-be**nd**
Ḳıblegāh-ı ʿālem olduñ ėy ḫıdīv-i ercüme**nd**
*Yā Resūlallâh ḳapuñda bu Selāmī derdme**nd***
Ḫˇān-ı luṭfuñ sā'ili bir kemter ü ednā yetim G-118-VIII

Bu dünyā-yı denīde yoġ-iken bir neş'e vü bir ke**yf**
Maḥall-i cürm ü ʿişyāndır devām ėtmez miṣāl-i ṭa**yf**
İçinde dā'imā cevlān ėder ceng ü cidāl ü se**yf**
*Zebānım olmadı fikr-i daḳīḳa maʿṣiyetden ḥa**yf***
Çürütdi dāne-i ʿömri bu ḫırmen yā Resūlallâh G-152-II

Oldı ol Faḫr-i cihān ṣāḥib-i tāc-ı ʿaleme**yn**
Pertev-i nūr-ı vücūdıyla münevver ş̱aḳale**yn**
Anı tavṣīfe sezā yoḳ şuʿarāda şefete**yn**
*Ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ḥasen Ḥażret-i ceddü'l-Ḥasene**yn***
ʿĀleme ẕātı ẓuhūr eyledi raḥmet bu gėce G-174-VII

Ėy yekke-tāz-ı lāhūt refref-süvār-ı dāre**yn**
Evreng-i ʿarşa çıḳdıñ olduñ sipihre bir ʿa**yn**
Şeh-bāz-ı evc-i ʿalā maḥrem-serāy-ı mābe**yn**
*Ėy şāh-ı mülk-i dehreyn fermān-revā-yı kevne**yn***
Zī-bend-i "ḳābᵉ ḳavseyn" mānend-i ṭāḳ-ı ebrū G-180-II

Hem ʿāli iken ʿālem-i hestīde olup pe**st**
Bu gülşen-i ʿişretde göñül olmadı serbe**st**
Ol sāġar-ı gül-gūnı daḫi ėtmedi der-de**st**
*Ẕevḳı ol ėder kim gėce gülşende yatup me**st***
Çeşm-i terini gül yüzüne açsa ṣabāḥī G-190-II

Gülzār-ı cemāliñle cihān oldı rebīʿa**yn**
Ol bāġ-ı risāletde kì ėy ġonçe-i dāre**yn**
Her şāʿir ü nāẓım kì olup s̱āni-i i̱sne**yn**
*Nābī ḳulunuñ añladıġı ėy şeh-i kevne**yn***
Bu nüktede īcād-ı vücūd-ı üdebadan *Kıt-3*-IV

2.1.2.5. *Kafiye-i müessese:* te'sis (revî ile arasında harekeli bir harf bulunan elif) harfinin bulunduğu kafiyedir. Revî ile te'sis arasındaki harfler farklı olabilir. Bu kafiye türüne örnek bentler:

Böyle bāġ-ı dil-güşānıñ vaṣfı gelmez ḫ**ā**ṭıra
Baḳ ne zībā ḫalḳ ėdüpdür anda ẕāt-ı F**ā**ṭıra
Ṣunʿ-ı Bārī müncelīdir gėce gündüz n**ā**ẓıra
*Her seḥer gülzār levḥine çeker yüz d**ā**'ire*
Ġālibā minḳār-ı bülbülden alur pergār gül K-4- XXVIII

Görmedi çeşm-i cihān böyle seḫ**ā**vetmendi kim
Maẓhar-ı iḥsānı oldı her riʿ**ā**yetmendi kim
Hem seḫāvet hem şecāʿatde meh**ā**betmendi kim
*Şāh-ı dīn Sulṭān Süleymān-ı sa'**ā**detmendi kim*
Kesb ėder ḫulḳ-ı ḫoşundan nüzhet-i eṭvār gül K-4- XLII

Seyyi'ātım maḥvına Ḥaḳdan ber**ā**'et bekleriz
Bāb-ı vālā-yı risāletden şef**ā**ʿat bekleriz
Çār yār-ı bā-ṣafādan hem ʿin**ā**yet bekleriz
*Nice yıllardır ser-i kūy-ı mel**ā**met bekleriz*
*Leşker-i sulṭān-ı 'irfānız vel**ā**yet bekleriz* G-87- I

ʿÖmrüñ teceddüd ėtsün mi̱sl-i giyāh-ı n**ā**bit
Dānişverānı ėtdiñ luṭfuñla gerçì ṣ**ā**mit
S̱ābit-ḳadem olupsun merkezde gerçì s**ā**kit
*Sen ṣafḥa-i cihānda ol noḳta gibi s̱**ā**bit*

Döndükçe çarḫ dönsün perkār-ı ʿizz ü cāhıñ G-101-II

Tahmislerde kayd (revîden önce gelen harekesiz harf) harfi farklı olan kafiyeler de göze çarpmaktadır. Bu durum belli bir kusur sayılmasa da yapılmaması yapılmasından evladır.[201] Bu konuda birkaç örnek bent:

Efʿāl ile aḳvāline aldanma bu de**hr**iñ
Āṣārını gösterdi bize vėrdigi ce**vr**iñ
Hep girye vėrir ḫandesi yoḳ baḳ kì bu de**vr**iñ
*İḳbāl ile idbārı budur işte bu ʿa**ṣr**ıñ*
Ol şaḥsı görüp olma ne meʾyūs ü ne ḫurrem M-8-[III]-VII

Çıḳdı semāya geçti nüh eflāk fe**vḳ**ıñı
ʿAyn-ı başarla gördi Ḥaḳıñ nūr-ı be**rḳ**ıñı
Feyż-i Ḫudādan aldığı dem āb-ı ẕe**vḳ**ıñı
*Tökmüş rıyāż-ı tabʿıma bārān-ı şe**vḳ**ıñı*
Men enzeleʾl-miyāh[e] ve aḥyā bihiʾn-nebāt G-21-IV

Tīşe-i cürm ile mülk-i dili he**dm** ėtdigime
Ḍarbe-i tevbe ile kendini re**cm** ėtdigime
Ṭāʿat-ı Ḥaḳda niyāz ėtmege ʿa**zm** ėtdigime
*ʿAceb ol ṭāʿat u taḳvā vü bu zu**ʿm** ėtdigime*
Varıcaḳ nʾolsa gerekdir naẓar-ı Cebbāra *G-140*-V

Şefāʿat naḳdını ol millet-i İslāma va**ḳf** eyle
Zülāl-i şefḳatıñ her zümre-i ʿaṭşāna ṣa**rf** eyle
Fuʾādımda muḳarrer lekke-i sevdāyı ḥa**ẕf** eyle
*Şeb-i ʿiṣyānda ḳaldım mihr-i iḥsānıñla lu**ṭf** eyle*
Beyāż eyle meded rūy-ı siyāhım yā Resūlallâh G-145-II

[201] Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 81-82; Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 271.

Nefes maʿdūd olup sermāye-i cān oldığıñ ce**zm** ėt
Hevā-yı ʿaşḳ-ı cānān tek anı ḫātırda gel re**sm** ėt
Teneffüsle dimāġ-ı şīşe-i endāmıñı ge**rm** ėt
*Hübūb ėden hele āmed ü şud enfāsdan fe**hm** ėt*
Gelür elbette iḳbāl ādeme idbārdan ṣoñra G-160-II

Ayrıca, Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde çeşitli kafiye kusurlarına rastlanmaktadır. Bu kusurları konuyla ilişkin kaynaklara göre iki ana gruba ayırmak mümkündür:

1. Adı konulan kafiye kusurları (Uyûb-ı mülakkaba-i kafiye): Sinâd, ikvâ, ikfâ ve îtâ olarak dört bölüme ayrılır. Bu gruba giren tahmislerdeki kafiye kusurlarından ikvâ, ikfâ ve îtâ tespit edilmiştir.

1.1. İkvâ, kafiyede revi harfinden önceki harekelerin birbirinden farklı olmasıdır. Aşağıdaki tahmis bendinde revi harfi olan harekeleri farklı olduğundan ikvâ kusuru vardır:

Mehdī ẓuhūr ėtse bile bülbül oḳur gūş-ı g**ül**e
Güller açar sünbül ile ṣafvet vėrir her bir d**il**e
Ḳalmaz cihānda ġā'ile taḥvīl ėder iş ʿād**il**e
*Vakt oldı ġonçe açıla gül ḫurdesin ẓāhir ḳ**ıl**a*
Mehdī ẓuhūrını bile fāş ėde sırrını ḳażā K-3- XXV

Nuʿātı büsbütün ḳayd-ı şuk**ūk**dur
Zer ü sīm-i cihāna bir miḥ**ek**dir
Anıñ her tābiʿi ḫayli mül**ūk**dur
*Büyükdür cāhı 'inda'llâh büy**ük**dür*
Büyüklük ẕātına muḫtaş müsellem K-9-XV

Ḳalmadı ḫˇān-ı siyāsetde hemān münʿ**im**-i ʿayş
Ḳalmadı gülşen-i ʿālemde meger şeb-n**em**-i ʿayş

Ṣanma meydāna gelür bir daḫi bir maḥr**em**-i ʿayş
*Gitdi feryād ėderek ḥasret ile mevs**im**-i ʿayş*
Aġla ėy dīde kì ḳan aġlamanıñ geldi demi M-7-[I]-VII

Şeh-bāz-ı ḫayāliñ gibi pervāza gelen ṭ**ayr**
Bir s̱āniye ẓarfında bu dünyāyı ėder s**eyr**
Reftār ile eṭvārıñı gördükçe gören d**ėr**
*Dünyāda hemān ḳalmadı keşf ėtmediġiñ y**ėr***
Geçdiñ ṭabaḳāt-ı felek ü mihr ile māhı M-8-[VII]-V

İstedim bāġ-ı ruḫuñdan vėrmediñ bir tāze g**ül**
Bülbülāsā başladı feryād u efġāna göñ**ül**
ʿArṣa-i maḥşer-sezādır hep seni ḳılsun ḫac**el**
*Bir içim ṣu istedi hecriñde Bāḳ̄ī ḫaste-d**il***
Vėrmedi ḳaṭʿā cevāb aña ṭayandı ḫanceriñ G-99-V

Vardı envār-ı İlâhī sāh**ir**e
Şuʿle-endāz oldı nūr-ı bāh**ir**e
Çıḳdı ol nūr-ı celī her bir y**ėr**e
*Düşdi ol nūr çünkì raḥm-i mad**er**e*
*Geldi çoḳ esrār-ı ḥikmet ẓāh**ir**e* Mev-XCVII

1.2. İkfâ, mahreç yakınlığı olan harflerden kafiye yapılmasıdır. Bu durum, genellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle yapılan kafiyelerde görülür. Aşağıdaki ilk bentte "sin (س) ile sad (ص)" diğer bentlerinde ise "p (پ) ile b (ب)" harfleriyle kafiye yapılarak ikfâ kusuru bulunmaktadır:

Sözüni bilmez olanlar ola meydānda ḳışā**ş**
Gevherin baḥr-i edebden hergiz ėtmez iḫtilā**s**
Rāḥat ėtmez dā'imā söz bilmeyen her bir ḫavā**ş**
*Ter-zebān olmaz ġam-ı seyl-i ḥavādi̱sden ḫalā**ş***
Ḫāk-līsān-ı dehen bī-güftügū rāḥatdadır G-64-V

Çün ġubār-ı maḳdemiñle çoḳ remedlü göz ṭolu**p**
İktiḥāl ėtmek içün ġāyet de vāżiḥ yol bulu**p**
N'ola ger olsa münevver çeşm-i erbāb-ı ḳulū**b**
*Tūtiyā çeşm içün her ṣubḥ-dem yollar ṭutu**p***
Ḫāk-i dergāhıñ ṣabādan eyler istifsār gül K-4-XXIV

Çıḳup evc-i semāya nāle-i cān-sūzı çün her şe**b**
Görünce zāde-i Āl-i ʿAbādan ḳalmadı bir ā**b**
Mücāzāt eyler elbet anları ẕāt-ı cenāb-ı Ra**b**
*Ṣadā-yı el-'aṭaşdan ḫuşk-leb ḳaldı melekler he**p***
Ḥarāretden felek mātem libāsın nīl-gūn ėtdi M-2-[IV]-IV

ʿĀḳıbet nūr-ı risāletle bu dünyāya gel**üp**
Ravża-i pāki hemīşe nūr-ı ʿirfānla ṭol**up**
ʿĀlem-i hestī gibi dā'im budur gāhi bul**up**
*Fevc fevc āhū gibi anı ṭavāf eyler ḳul**ūb***
Var ise şimdi odur ehl-i dile Beytü'l-Ḥarām M-7-[XIII]-IV

Müşk ü ʿanber ḳoḳusı her ṭarafa ėtdi hüb**ūb**
İstedi ḫavlı bürünsün dėdi bir ehl-i ḳul**ūb**
Mihr-i endāmı yine eyleyecek meyl-i ġur**ūb**
*Çıḳdı ḥammāmdan ol perde-i çeşmim ṣarıl**up***
Dutdı āsāyiş-ile gūşe-i çeşmimde maḳām G-111-VIII

Ḳurşanan tām ḳılıcı ṭālib-i mekt**eb** bilüri
Ṭaḳılan formaları ġayr-ı müẕehh**eb** bilüriz
Böyle mekteblüleri ṣanma mü'edd**eb** bilüriz
*Bergler şu'le-i şevḳ oldıġını h**ep** bilüriz*
Ṣaḳlasun ister ise dāġ-ı derūnuñ lāle G-142-III

2. Îtâ, bir manzumede aynı kafiyenin tekrarlanmasıdır. Bu kafiye kusuru, îtâ-yı celî ile îtâ-yı hafî olarak iki türe ayrılır:

2.1. Îtâ-yı celî (açık kafiye tekrarı), şiirde aynı kafiyenin tekrarlandığı besbelli olan bir durumdur. Kaside, gazel vd. nazım şekillerinde aynı kafiyenin tekrarlandığı gibi tahmis bentlerinde de kafiyenin tekrarı kusur sayılır ve bu durum hoş görülmez. Aşağıdaki örnek bentlerde Adurrezzak Ağa'nın kafiye tekrarına düştüğü görülmektedir:

Gel ėt gülistāna naẕar her bir çiçek bir tuḫm eker
Dā'im zemīn üzre biter vicdānları tesrīr **ėder**
Evrāḳları tesbīḥ ėder şām u seḥer tevḥīd **ėder**
Cem'-i perīşān kim iter reh-berleri sünbül yeter
Kim tīre ṭopraḳdan biter eyler göñüller mübtelā K-3-V

Cihānda ṣādıḳ u vāṯıḳ ḫalāyıḳ içre hem fā'iḳ
Ḥużūr-ı Ḥaḳḳa pek ʿāşıḳ olunca ḫażrete **lāḥıḳ**
"Le'amrük" söyledi Ḫāliḳ ḫiṭāb-ı ʿizzete lā'iḳ
*Nebiyy-i erḥam u müşfiḳ şefī'-i sābıḳ u **lāḥıḳ***
Nüket-dānā-yı "mā yentıḳ" rümūz-āmūz-ı "mā evḥā" K-5- XX

Eñ evvel sebḳ ėden ol mā-cerā-yı ʿaşḳı **buldıysa**
Hevā-yı ẕevḳ-ı vaḥdetle cenānı gerçi ṭoldıysa
Yine gülzār-ı cennetden gül-i tevḥīdi **buldıysa**
Ḥabībiyle cenāb-ı Ḥaḳ bilürler her ne oldıysa
Ma'āni-i ledünne maḥrem olmaz ḫāme-i imlā K-5- LXXXIV

Gūş-ı küffāra gelen vaḫşī ṣadā
Ol ṣadādan anlara vėrdi eẕā
Ẕāt-ı hātifden gelen bir ḫoş **nidā**
*Geldi eṣnām arasından bir **nidā***
Terk ėdin eṣnāmı ėy ehl-i şeḳā Mev-CL

Hem muṣāḥib olmaḳ içün Cebre’īl
Hem zemīne indi ol peyk-i **cemīl**
Çün s̱enādan fāriġ oldı ol **cemīl**
Sidreye vardıḳda maḥbūb-ı Celīl
Açdı altı yüz ḳanadın Cebre’īl *Mev-* CLXXXVI

Ḫāk-i pāyin çekseler her laḥẓa çeşm-i **ḫīreye**
Gözleri rūşen olur düşmez hemīşe **ḫīreye**
Böyle müstaġni olan baḳmaz nuḳūd u lireye
Sāye-i luṭf u kerem ger ṣalsa ḫāk-i tīreye
Cirm-i ḫāk-i tīre reşk-i ravżа-i Rıḍvān olur K-2- XXV

Göñül bir rinddir her bāde-i **taḳlīde** meyl ėtmez
Ḫarābāt ehlidir her rişte-i **taḳlīde** meyl ėtmez
Furūġ-ı ḥüsne ḳarşu pertev-i ḫurşīde meyl ėtmez
Cemāliñ ser-ḫoşı cām u Cem-i Cemşīde meyl ėtmez
Gözüñ ṣāġar nigeh sāḳī lebiñ mey gerdeniñ mīnā G-14-III

Bī-fā’ide hep bunca cefālar kì **çekersiñ**
Sencīde-i mīzān-ı fenāda ne **çekersiñ**
Ḥayfā kì bu efkār ile ʿuḳbāya gidersiñ
Eyvāh kì bir mevt ile maʿrūż-ı ḫaṭarsıñ
Eyvāh kì eyyām-ı ḥayātıñ mütenāhī M-8-[VII]-VIII

İrtifāʿ ister iseñ sevmeli bir vech-i melīḥ
Cān u dilden oluñuz ṣubḥa-keş-i ẕikr-i **sebīḥ**
Lücce-i baḥr-i ḥaḳīḳatde oluñ mis̱l-i **sebīḥ**
Rūḥ-ı pāk ol yėriñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ
Ḳalmaġa ḫāk-i me̱zelletde bu tendir bāʿiṣ G-33-IV

Son dört bentte lafzen tekrarlanan kafiyeler ayrı anlamlarda kullanıldığından dolayı hoş görülerek önceki örnekler gibi kusur sayılmayabilir.

Aşağıdaki bendin ilk iki mısrada da "'işretgāh / menzilgāh" kelimelerindeki Farsça *"-gâh"* eki tekrarı ile îtâ-yı celî kusuru işlenmiştir:

Bezm-i Cemşīd-i cihān olsa da **ʿişretgāh**ım
Ḳaṣr-ı İskender ü Dārā daḫi **menzilgāh**ım
Olamaz dehr-i denī bāʿiṣ-i ʿizz ü cāhım
Çıḳmadı āḫarı evreng-i ġurūr-ı şāhım
Ne Hümāyūn ne Felāṭūn ne Ferīdūn çıḳdı G-193-IV

2.2. Îtâ-yı hafî (gizli kafiye tekrarı), aynı kafiyenin tekrarlandığı pek belli olmayan bir durumdur. Aşağıdaki bentlerde "ḫōş-āb / āb / sīr-āb; ḫōş-āb / çirk-āb; zerrīni / müşkīni; zerrīn / müşkīn" ile yapılan kafiyeler bu kusura örnektir:

Hemīşe ḫaste-i ʿaşḳa şarāb-ı ḫˇāb ėder peydā
Ḳoruḳdan ḥāṣıl eyler ʿīneb-i **ḫōş-āb** ėder peydā
Zehī Ṣāniʿ kì her maṣnūʿ içün īcāb ėder peydā
*Ne Ṣāni'siñ kì ṣun'uñ seng içinde **āb** ėder peydā*
*Dıraḫt-ı ḫārdan gül ġonçe-i **sīr-āb** ėder peyda* G-9-I

Ṣayḳal-i ʿaşḳ-ıla ṣāf olsa dil-i pür-tābıñ
Giderir meykede-i dilde olan **çirk-ābıñ**
Olmasun bāde-i gül-gūnı hemān **ḫōş-ābıñ**
Derd-i serdir ṣonı elbette şarāb-ı nābıñ
Neş'eyi dilde ara cām-ı muṣaffādan geç G-41-IV

Mücevherle muraṣṣaʿ gerdeninde ṭavḳ-ı **zerrini**
Semend-i ṭāz-perverdir başında caʿd-ı **müşkīni**
Mükemmeldir sevād-ı noḳṭa-i çeşm-i cihān-bīni
Düşürmüş perçemi sevdāsı nāf-ı āhū-yı Çīni
Perīşān dūd-ı būy-ı kākülünden 'anber-i sārā *K*-5- XLV

Burc-ı ʿAḳrebde iken çıḳdı meh-i pür-**zerrīn**
Dėdiler gökden inüp anda olan ehl-i zemīn
Ṭoldı ḥammām içine rāyiḥa-i nāfe-i Çīn
Kākülüñ şāne açup ḳıldı hevāyı ***müşkīn***
Tīġ-i mūyun ṭaġıdup ėtdi yėri ʿanber-fām G-111-VI

Farsça çoğul ve sıfât-ı müşebbehe eki (-ân) ile yapılan ve literatürde *kâfiye-i şâyegân* olarak bilinen kafiye kusuru da bu gruba girer. Kafiye-i şâyegân ile oluşturulan bentlerden:

Ṣanma bir kimse bugün nā'il-i **cānān** oldı
Dem-i vuṣlatda iken āḫiri **hicrān** oldı
Çekdiġi derd ü ġam u miḥnet-i **nālān** oldı
Elem-i hecr ile āḫir cigeri ḳan oldı
Ėrmedi menziline ḫāk ile yeksān oldı M-4-[II]-VI

Āb-ı vuṣlat ger gelürse ḫāne-i **sūzān**ıña
Çāre-sāz olmaḳ gerekdir āteş-i **hicrān**ıña
ʿArż-ı istirḥām ėdüp yüz sür der-i **cānān**ıña
Ėy Fużūlī ola kim raḥm ėde yār efġānıña
Aġlagıl zār onca [kim] zār aġlamaḳ imkânıdır *G-54*-V

Āteş-i ʿaşḳ-ıla yandı bu dil-i **nālān**ımız
Gėce gündüz ʿarşa çıḳdı lühbe-i **sūzān**ımız
N'ola sükkān-ı felek olsun bizim bir yanımız
Ṣanmayıñ kim gėceler bī-hūdedir efġānımız
Mülk-i ʿaşḳ içre ḥiṣār-ı istiḳāmet bekleriz G-87-VI

Yemen ṣaḥrāsına düşdüm baña **giryān**lıḳ el vėrdi
Hemīşe nār-ı fürḳatle hemān **sūzān**lıḳ el vėrdi
Gezerken murġ u vaḥş-ıla meger ḥayvānlıḳ el verdi
*Ayaḳ baṣdım der-i ümmīde ser-**gerdān**lıḳ elvėrdi*

Hüner ser-riştesiñ ṭutdum elimde ejdehā gördüm G-112-V

Cānımdan uṣandırdı beni āteş-i **hicrān**
Gözyaşına ġarḳ ėtdi beni dīde-i **giryān**
Bu ḥālet-i buḥrānda iken bu dil-i **sūzān**
*Eyyām-ı zemistānda beni gerdiş-i **devrān***
Bir ḫāne-i vīrān-şudeye eyledi mihmān Kıt-2-I

3. Adı Konulmayan kafiye kusurları (Uyûb-ı gayr-ı mülekkaba-i kâfiye) belagat kitaplarında adı konulmamış ve sınıflandırılmamış kafiye kusurlarıdır. Revî harfinin biri harekeli biri harekesiz veya başka deyişle kafiye ve redif arasındaki revi harfinin biri sakin diğeri izafet kesresi olması bu kusurlardan sayılır. Aşağıdaki bentler bu duruma örnektir:

Ola bu ism-i Celāl ālet-i mişkā**t-ı** dilin
ʿĀḳıbet görmelidir ʿālemi biʾẕ-ẕā**t** dilin
Maḥv ėder çirk-i dili nūrını iṣbā**t-ı** dilin
*Nūr-ı ẕikr-ile münevver ola mirʾā**t-ı** dilin*
Göstere saña nice maʿni-i pinhān Allâh G-148-II

Sürüpdür sürʿat-i berḳiyye tek şebdī**z** ʿarş üzre
Zehī naʿl-i şerīfiñ eyledi tehzī**z** ʿarş üzre
Nevāl-i ḫˇān-ı niʿmetden olup leb-rī**z** ʿarş üzre
*Döşendi niʿmet-i elvān-ı Ḥaḳ dehlī**z-i** ʿarş üzre*
Ṭufeyl-i ḫˇānı oldı Aḥmediñ dünyā vü mā-fīhā K-5- LXX

Sürüpdür sürʿat-i berḳiyye tek şebdī**z** ʿarş üzre
Zehī naʿl-i şerīfiñ eyledi tehzī**z** ʿarş üzre
Nevāl-i ḫˇān-ı niʿmetden olup leb-rī**z** ʿarş üzre
*Döşendi niʿmet-i elvān-ı Ḥaḳ dehlī**z-i** ʿarş üzre*
Ṭufeyl-i ḫˇānı oldı Aḥmediñ dünyā vü mā-fīhā K-5- LXX
Bu miḥnet-ḫāne-i gülzāra ḳondı bülbü**l-i** Rūḥī

Olup dāstān-serāy-ı vaḳʿa-i mātem di**l-i** Rūḥī
Bu miḥnet-ḫānede mātem-keşāndır muttaş**ıl** Rūḥī
*Şuyup ceng içre çengin öyle şīrīn şerḥ ḳı**l** Rūḥī*
Ėdüp ṣavḥile yetmiş zaḫm-ı mühlikden zebūn ėtdi M-2-[IV]-III

Tahmislerde işlenen buna benzer bir kafiye kusuru da revîden önce gelen sakin harfin biri(leri) harekesiz diğer(leri) harekeli durumudur. Bu tür kusurlu olan bentlerinden bazıları bunlardır:

Ḳaṣr-ı evṣāfıñ yaparken dėdi erbāb-ı ra**ṣad**
Şeş cihetle çār erkān üzredir ḳaṣr-ı e**sed**
Ḥüsn-i aḫlāḳı olupdur ālem-i hestīde fe**rd**
*Ḳaṣr-ı vaṣfınıñ bināsın ḳılsa mi'mār-ı ḫı**red***
'İzz ü cāh u devlet ü iḳbāl dört erkān olur K-2- XXIX

Defterdedir her nīk u bed mīzān ėder z̲āt-ı A**ḥad**
Ol dem dile Ḥaḳdan meded tā olasın maḥşerde fe**rd**
Dünyāda her bir muʿtemed ʿuḳbāda çekmez renc ü de**rd**
*Rāh-ı ṭalebdir bī 'aded ma'būda ėy ehl-i ḫı**red***
Ger isteseñ ḳurb-i Ṣamed ṣad berg olur reh-ber saña K-3- X

Kāẓım ise necl-i esed yardımcısı Ḥayy u Ṣa**med**
Oldur bugün ehl-i ḫıred ʿālem alur andan me**ded**
Dünyāda olmuş muʿtemed ger olsa da erbāb-ı de**rd**
*Ḳahr ile çarḫ-ı lāciverd ger yāsemīni ḳılsa ze**rd***
Ne ġam kì görgeç ehl-i derd eyler aña Kāẓım devā K-3-XX

Gülistān-ı maḥabbetde hele ėy bülbül-i pür-ʿa**şḳ**
Yeter bu āh u feryādıñ der-i gülzārda anc**aḳ**
İşit bu beyt-i rengīni bu ḥālet el vėrir muṭl**aḳ**
*Debistān-ı maḥabbet içre al pervāneden ser-me**şḳ***
Taḥammül ḳıl cefā vü cevre feryād ėtme ḫāmūş ol G-110-IV

Cereyān ėtmededir ezmīne-i maḥşere **dek**
Dīde-i eşk-i terim gerçì biḥār olsa ge**rek**
ʿĀḳıbet olsa n'ola gözlerime gerçì be**bek**
*Seni görmek müteʿaẕẕīr görünür böyle kì e**şk***
Saña baḳdıḳda ṭolar dīde-i giryānımıza G-137-III

Aşağıdaki bent ise tahmis edilen beytin ilk mısraının sonunda "*Ḥażret-i Ẕi'n-nūreyniñ"* ibaresindeki izafet kesresi ile eklenen mısralarının yönelme hâli (-i) ekiyle yapılmış kafiyeyle kafiyelenmiş, dolaysıyla bazı işlemlerden geçerek kafiye yapılmaya uygun hâle getiren *kâfiye-i maʿmûle*ye bir örnektir:

Ṣarf olup ġāzilere ṣerve**ti** Ẕi'n-nūreyniñ
Böyle bir vāsṭa ile şöhre**ti** Ẕi'n-nūreyniñ
Oldı dāmād-ı Nebī raġbe**ti** Ẕi'n-nūreyniñ
*Menbaʿ-ı ḥilm ü ḥayā Ḥażre**t-i** Ẕi'n-nūreyniñ*
Şöyle naḳş olmuş idi levḥ-i dilinde Ḳur'ān K-7-XXXV

Yazılışta imla birliğini korumak için kelimenin imlasını değiştirmek de *uyûb-ı gayr-ı mülekkaba-i kâfiye*ye girer. Şair, aşağıdaki bentte kafiye gereği peltek ze (ذ) harfi ile yazılan Arapça *leẕīẕ* kelimesini normal z (ز) harfi ile vererek böyle bir kusur işlemeye sebep olmuştur. Fakat, transkripsiyonlu metinde kelimenin imlasının düzeltilerek verilmesi tercih edilmiştir.

Ṣu kì ser-gerdān gezerken gözler oldı **eşk-rīz**
ʿĀşıḳ-ı dīdār iken dünyāda olmuşdur ʿ**azīz**
Nehr-i Kevṣer tek olupdur gerçì ol āb-ı **leẕīẕ**
*Eylemiş her ḳaṭreden biñ baḥr-i raḥmet **mevc-ḫīz***
El ṣunup urġaç vużū' içün gül-i ruḥsāra ṣu K-1-XIV

Bundan başka; eski şairler, Osmanlı Türkçesinde hitap veya izafet için kullanılan sağır kef/geniz nesi (ڭ) harfi mahreç yakınlığından dolayı imlasını

değiştirerek normal ne (ن) harfiyle revî yaparlar.[202] Ancak, Abdurrezzâk Ağa genelde bu tür kafiyeyle tahmis yaparken kelimenin imlasına sadık kalarak bu kusuru işlemiştir. Öyleyse bu duruma *ikfâ* kusuru de denilebilir. Bu konuda örnek bentler:

İlâhī raḥmetiñ vāsiʿdir a**n**da
Ḫiṭāb-ı ʿizzetiñ vardır teni**ñ**de
Beşāretle buyurmuşsuñ kì se**n**de
*Şefāʿat sendedir raḥmet de be**n**de*
Benim ben anlara ben senden erḥam K-9- XXXII

Ḳıyāmetde şefīʿü'l-müẕnibīnsa**ñ**
Niyāz-ı nāza artıḳ müsteḥaḳsa**ñ**
Ḫitāb-ı ʿizzetiñ emr eylemişke**n**
*Şefāʿat eyleseñ ʿafv eylerim be**n***
Olurlar dār-ı ḫuldumda müna''am K-9- XXXIII

İlâhī ümmetim çün eyle erke**n**
Ḳararmış yüzlerin nūruñla rūşe**n**
Kì sensiñ anlara maḥşerde me'me**n**
*Şefīʿi anlarıñ mādām kì sense**ñ***
Yaḳar mı anları nār-ı cehennem K-9- XXXV

Zamānıñ görmüşüm ḳahr ü sitemle saṭvet-i saḫtı**n**
Hemīşe ḳurtuluş yoḳdur elinden böyle bed-baḫtı**ñ**
Cihānıñ istemem tezyīn olup zer-dūz olan raḫtı**ñ**
*Muḳīm-i gūşe-i mey-ḫāne neyler salṭanat taḫtı**ñ***
Yanında pāye-i aʿlāsı pāy-ı ḫumm-ı ṣahbādır G-67-III

[202] Muallim Naci, *a.g.e.*, s. 99-100.

Şair, aşağıdaki tahmis bentlerinde "ḥaḳḳā, Mevlā, irvā, hüdā vd." kelimelerde med harfi olan elif ile Türkçe "aña ve bañа" kelimelerindeki elif arasında kafiye yaparak başka bir kafiye kusuru işlemiştir.

Ḳıyāmetdir maḥall-i faṣl-ı daʿvā baʿd ez īn ḥaḳḳ**ā**
ʿAdāletle ėder icrā cenāb-ı Ḥażret-i Mevl**ā**
Bu ẓālim bed-meniş ol teşnegānı ėtmedi irv**ā**
*Felek ḳanına girdi bir içim ṣu vėrmedi añ**a***
Anıñ'çün kūzesin dest-i melāmet ser-nigūn ėtdi M-2-[IV]-II

Çehre-i şems ü ḳamerde pertev-i nūr-ı hüd**ā**
Lemʿa-pāş oldı cihāna ṣuʿleverdir dā'im**ā**
Zīr-i bār-ı maʿṣiyetde kaddim olmuşdur dü-t**ā**
*Ẕerre-i üftādeyim yā Rabbi rif'at vėr bañ**a***
Eyleyim ḫurşīd-i rūḥāniyyetine iḳtirān G-134-IX

Olacaḳ ol mertebe ḳadri yüc**e**
Olur elbet enbiyā muḥtāc añ**a**
Anuñ ile faḫr ėder arż u sem**ā**
*Ḥażret-i Nūḥ şehr-i Şevvālde bañ**a***
*Dėdi kim ḥamliñ mübārekdir sañ**a*** Mev- CX

Abdurrezzâk Ağa, bütün mısraları iki eşit parçaya bölebilen aruz kalıplarıyla genelde ilk beyitleri hariç iç kafiye ve redifler kullanılarak yazılan musammat kaside ve gazelleri tahmis ederken aynı şeklide iç kafiye örgüsüne riayet etmiştir. Şair, ilk iki bendi aşağıya alınan Ruhî-i Bağdadî'nin 30 beyitten oluşan musammat na'tını sonuna kadar musammat şekilde tahmis etmiştir:

Ḥażret-i Faḫru'l-verā / maṭlaʿ-i nūr-ı hüdā
Cümle ṣıfāt-ı Ḫudā / oldı aña reh-nümā
Māḥi-i cürm ü ḫatā / yaʿni o bedrü'd-ducā
Tāc-ı ser-i enbiyā / pīşrev-i evliyā

Seyyidinā Muṣṭafâ / ṣalli ve sellim ʿaleyh K-6-I

Kevn ü mekāna sebe**b /** ṭayyib ü ṭāhir-ḥase**b**
Eylerim her rūz u şe**b /** merḥāmet andan ṭale**b**
Şāfiʿ-i rūz-ı ġaża**b /** oldı o izzü'l-ʿAra**b**
*Şāh-ı Ḳureyşī-nese**b / ʿālem-i ümmī-laḳa**b***
Ḥażret-i maḥbūb-ı Rab / ṣalli ve sellim ʿaleyh K-6-II

Ayrıca hemşehrisi Erbilli Süleymân Râcî'nin tahmis yaptığı bir musammat gazelinden iki örnek bent:

Olup her zümre-i ʿirfā**n** / hemān dergāhıña ḳurbā**n**
Kì sensiñ vāḳıf-ı subḥā**n** / devā-yı derdime Nuʿmā**n**
Seniñ bīmāruñam ėy cā**n** / devā almaḳ içün her **ān**
*Hemīşe eylerim efġā**n** / n'olur ḳılsañ baña dermān*
*Ṭabīb-i cümle ins ü cā**n** / meded yā sākinü'l-Baġdād* G-49-II

Ḫarābāt ehliyem her bā**r** / egerçì olmadım hüşyā**r**
İşim düşvārdır bisyā**r** / cihānda sensiñ ėy serdā**r**
Bu ʻālemde ferīd eṭvā**r** / hemīşe vāḳıf-ı esrā**r**
*Benim ʿāṣī-i bed-kirdā**r** / işimdir fi'l-i nā-hemvā**r***
*Bu cürm ile beni ḳurta**r** / meded yā sākinü'l-Baġdād* G-49-V

Tahmislerde iç kafiye ve redif dışında söz tekrarlarıyla şiirin ahengini sağlayan örnekler de dikkat çekmektedir:

Ẓulmet-i ḫār-ı sitem lā-bud **olur** bustāna ʿarż
Bülbülüñ dād u fiġānı hem **olur** ḫāḳāna ʿarż
İctināb ėtmez ise her cürm **olur** şāhāna ʿarż
*Yoḳsa nā-gāh ṣūret-i ḥāli **olur** Sulṭāna ʿarż*
Ḳahra uġrar muḳteżā-yı vaż'-ı nā-hemvār gül K-4-XXXVI

Leyle-i ẓulmetde olmuşdur çerāġ-ı rūşenim
Görmedi renc ü keder devrinde bu cān u tenim
Gülşenimdir gülşenimdir gülşenimdir gülşenim
Hem enīsim hem celīsim hem refīḳımdır benim
Gönlüm eglerdi ṣorardı ḫāṭırım ṣubḥ u mesā M-5-[II]-III

Oldı ol nūr-ı celī sālike bir şemʿ-i sübül
Oldı envār-ı ḳudūmıyla cihān me'ḫaẕ-ı kül
Oldı küffār-ı cihān işte bu ṣūretle ḫucül
Çıḳdı bir gün kì żiyāsında temāmī-i rüsül
Böyle maḥv oldı kì ḫurşīd żiyāsında Sühā G-1-II

Merḥabā ėy şāh-ı merdān merḥabā
Merḥabā ėy ḫān-ı ḫānān merḥabā
Merḥabā ėy ḥāmi-i Āl-i ʿAbā
Merḥabā ėy *iftiḫār-ı enbiyā*
Merḥabā ėy *şemʿ-i cemʿ-i evliya* Mev-CXXXII

Bazı bentlerde zorlama yoluyla yapılan kafiyeler de göze çarpmaktadır:

Zümre-i erbāb-ı ʿirfān ḥalḳa-i bābındadır
Kāffe-i züvvār-ı ʿālem ṣaḥn-ı miḥrābındadır
Miḥver-i ḳuṭbeyn-i ʿālem çarḫ-ı ṭolābındadır
Tā felek pāyendedir şems ü ḳamer tābendedir
Tā kì luṭf u ḳahr-ı Īzedden ḳala ʿālemde nām M-7-[XIII]-XII

Yüzlerim çirk-i maʿāṣī-le egerçì ḳaradır
İstinādım yine ol südde-i Beytü'llâhadır
Yüzleri aġ ėdecek zemzemeli bir çehedir
ʿAzmimiz Kaʿbeyedir dergeh-i şāhenşehedir
Şimdiden nūş ėdelim ṣuları zemzemcesine G-142-IV

Bir gėce uymuşdı ol ẕāt-ı celīl
Ümmühānī ḫānesinde münfaṣıl
Emr-i Ḥaḳla nāzil oldı Cebre'īl
Ol zamān geldi aña peyk-i Celīl
Ėrgürür Ḥaḳḳıñ selāmın ol cemil Mev- CLXVII

Bu kafiye kusurlarının yanında kafiyenin olmadığı veya ahengin sadece rediflerle sağlandığı tahmisler de mevcuttur:

Buradan münkir olan**lar gėçemez**
ʿĀḳıbet zümre-i būm**lar gėçemez**
Şöyle kì dėv vü perī**ler gėçemez**
*Uçsa da zāġ u zeġan**lar gėçemez***
Burası bülbül-i nālān yolıdır K-17-[IV]-IV

Micmer-i nār-ı firāḳam anı ġam**dan bilürim**
Beni hicrāna ḳoyan cevr-i felek**den bilürim**
Baña bu derdi vėren ṣanma kì sen**den bilürim**
*Bize āh āteşiniñ yandığı an**dan bilürim***
Kì çerāġ eyledi rūşen şeb-i hicrānımıza G-138-III

Aşağıdaki bentlerde ise revî harfleri arasında ortaklık görülmemektedir:

Ġulām-ı bāb-ı raḥmetdir anı maġm**ūm** döndürme
Semūm-ı hecr ile maʿlūl olup mesm**ūm** döndürme
O tiryāḳ-ı luʿābıñ vėr aña mehc**ūr** döndürme
*Selāmī ḳapıña geldi anı maḥr**ūm** döndürme*
Ne deñlü müsteḥaḳ ise ʿitāba yā Resūlallâh G-148-V

Bugün dest-i felek ser-levḥa-i iḳbālimi **silmiş**
Baña cevr ü sitem şām u seḥer her vech-ile **ėtmiş**
Bu eṭvārı gerekdir ḳuvve-i ḳudsiyye ger **bilmiş**

*Daḫīlim dest-gīr ol kim binā-yı ṭāli'im **ḳılmış***
Zamāne gerdiş-i zīr ü zeber yā Ġavş-ı Geylānī G-203-VI

Ġazālān-ı çemen ṣaḥrā-yı Çīni nāfezār **ėtmiş**
Meşām-ı ʿāleme ol nāfeden hep müşk-i ter **vėrmiş**
Bu nisbetle Ḫuten meydānını ʿanberle **ṭoldurmuş**
*Siyeh çeşmiñ Ḫaṭā āhūlarıyla perveriş **bulmuş***
Degildir sürmeye muḥtāc ḳudretden mukeḫḫaldir G-79-III

Ervāḥ-ı enbiyāya evvel imāmet **ėtdiñ**
Cibrīli Sidre ḳoyduñ bir baş ḥarīme **sürdüñ**
Bī-keyf ü ṣavt u ṣūret envār-ı Ḥaḳḳı **gördün**
*Bir göz açınca ṭurduñ mi'rācı 'arşa **ḳurduñ***
Küstāḫlıḳla urduñ pīş-i Ḫudāya zānū G-180-III

Cām-ı rıḥlet nūş ėdenler oldı dünyā **fāriġi**
Süfregāh-ı zindegānīden tükendi **ḳatıġı**
Çıḳdı baḥr-i ʿayşdan erbāb-ı ẕevḳıñ **ḳayıġı**
*Bezm-i keşretden biz eñ evvel götürdük **ayıġı***
Meclis-i 'işret tükendi elde sāḳī ḳalmadı G-184-II

Söyleme bī-hūde sözler ʿāḳıbet Yezdān **seni**
Dā'imā bilsün mükerrem zübde-i insān **seni**
Keşret-i ẕikr-i Ḥaḳḳı tenvīr ėder cān u **teni**
*Rāh-ı Ḥaḳda cehd ḳıl dūr ėtmesün şeyṭān **seni***
Aç gözün ėy bī-ḫaber illāya yapış lāyı ḳoy M-3-[I]-V

Saña ḫādim ehl-i manṣı**b**lar bile
Gökde mādiḥ necm ü kevke**b**ler bile
Naʿtıñ eylerler mü'ez̲z̲i**n**ler bile
*Hem melā'ikden muḳarre**b**ler bile*
Geldiler bu ḫıdmete iclāl ile *Mev-* CLXXX

Her beyti kendi içinde kafiyeli olan mesnevi şekli tahmis edilirken musarra beyitler gibi her iki mısraın kafiye ve redifine riayet edilmek şarttır. Ancak, Abdurrezzâk Ağa bazı mesnevi beyitlerini tahmis ederken bu kurala uymayarak musarra olmayan bir beyit şeklinde tasarruf etmiş ve öylece geleneğin dışına çıkmış olduğu anlaşılmaktadır. Konuya ilişkin örnek bentler:

Ḥaḳ Teʿālâ ol maʿālī **mesnedi**
ʿĀlem-i hestīniñ ėtmiş **esʿadı**
Dā'imā ol nūr-ı tāb-ı **Aḥmedi**
Her biri Mevlāyı tevḥīd ***eyledi***
Başḳa başḳa şükr ü taḥmīd ***eyledi*** Mev-LIX

Hep melā'ik baña taʿẓīm **ėtdiler**
Hem ṣalātı gerçi taḳdīm **ėtdiler**
Nüsḫa-i Mevlūdı taʿlīm **ėtdiler**
Enbiyā ervāḥı bir bir ***geldiler***
Ḥamlime ta'ẓīm ü tekrīm ḳıldılar Mev-CXVI

Çünkì olduñ nezd-i Ḥaḳda **kām-bīn**
ʿĀlem-i nāsūtı gördüñ **şeksizin**
ʿĀlem-i dünyā vü ʿuḳbāya **muʿīn**
Pes buyur meydān seniñdir ***ba'd ez īn***
İşte bu seyrān seniñdir ***ba'd ez īn*** Mev-CXCVI

2.1.3. Redif

Mısraların veya beyitlerin sonlarında revîden sonra aynı şekilde ek, sözcük, ek + sözcük veya söz öbeği olarak tekrarlanan redif, şiirde ses ve anlamın odak noktası sayılır ve şiirin kendi içinde varlık bütünlüğünü sağlar.[203] Abdurrezzâk Ağa, tahmislerinde kullandığı redifler çoğunlukla Türkçe ek ve kelimelerden oluşmaktadır.

[203] Muhsin Macit, *a.g.e.*, s. 91.

Tahmislerinde kullanılan rediflerinden bazıları üç ayrı başlık altında vermek mümkündür:

3.1.3.1. Ek Hâlindeki Redifler:

-a: G-189-IV
-a: G-46-V
-a: K-4-XXVIII
-a: K-5-LV
-a: K-5-LXV
-a: K-5-XCI
-a: K-7-XXIX
-a: Mev- CLXXIV
-asan: K-4-VIII
-da: K-1-XIX
-dan: G-10-II
-dan: G-77-IV
-dan: K-7-XX
-de: G-114-V
-de: G-49-VI
-de: K-5-LXXII
-de: K-5-LXXXIII
-dedir: G-64-I
-den: G-110-III
-den: K-12-X
-den: K-5-LXXXVII
-den: K-5-XVI
-den: K-7-XXXIV
-den: Kıt-1-II
-dır: K-5-XXI
-dır: K-7-II
-dıysa: K-5-LXXXIV
-dir: G-38-IV
-dir: K-5-XLVI
-dir: K-5-XXIII
-dur: K-4-VI
-dur: K-5-LXXVII
-dürür: K-2-XXX
-e: G-7-II
-e: G-94-VIII
-e: K-2-XIX
-e: K-4-LVI
-e: K-4-XLVI
-e: K-5-LXXVI
-e: K-5-LXXXIX
-e: K-5-LXXXVI
-e: K-5-XC
-eye: K-2-XXV
-eyem: K-5-XXX
-ı: G-197-II
-ı: G-76-V
-ı: K-5-II
-ı: K-5-IX
-ı: K-5-LXXIV
-ı: K-5-LXXVIII
-ı: K-5-XXIX
-ı: K-5-XXXVI
-ı: M-12-[I]-III
-ım: G-27-V

-ım: G-51-II
-ıma: Mev- CXXXIV
-ımız: K-5-X
-ıñ: G-29-IV
-ıñ: G-58-IV
-ıñ: G-91-IV
-ıñ: K-5-XXXI
-ıñ: K-7-XIX
-ıñ: K-7-XVIII
-ıñam: K-1- XVIII
-ında: K-14-VIII
-ıñı: K-4-XXIII
-ī: G-15-VII
-i: K-2-XI
-ī: K-2-XXXI
-i: K-3-IX
-i: K-4-LI
-i: K-4-XIV
-i: K-4-XXXVII
-i: K-5-IV
-ī: K-5-LXXXI
-i: K-5-X
-i: Mev- CXLVII
-īde: K-5-XXXIV
-im: K-7-XXIV
-im: K-7-XXVI
-iñ: G-5-VI
-in: K-3-VIII
iñ: K-7-III
-iñ: K-7-XIV
-iñ: Mev- CXIX
-inden: G-160-VI
-inden: K-5-XXX
-iñdir: K-5-XL
-ine: K-4-XVI
-iyle: K-5-LXXX
-iyle: K-5-XII
-lar: G-32-III
-le: K-5-LXVIII
-le: K-5-XIV
-leri: K-1-XXII
-leri: K-4-XIII
-ligi: K-2-XIV
-mi: K-5-XXV
-muş gibi: K-4-IX
-ni: K-4-IV
-ni: K-5-XLV
-se: G-78-III
-sıñ: G-VII
-sız olmaz: G-12-IV
-umuz: G-88-III
-umuz: G-88-III
-uñ: K-7-V
-uñdan: K-7-VI
-uñı: G-21-V
-ya: K-5-LVII
-ya: K-5-XI
-ya: K-5-XLVIII
-ya: K-7-X
-yı: G-12-II
-dır: K-4-XI

3.1.3.2. Ek + Kelime Hâlindeki Redifler:

-dir şarāb: G-20-I
-dir tecellisi: K-5-XXIV
-lıḳ gözet: G-37-III
-nıñ ḥurmeti: Mev: CCXXVII
-a ʿarż: K-4-XXXVI
-a bir anda: K-5-XLVII
-a müşābih: G-85-III
-a ṭutulduḳ: G-98-III
-a yol buldı: G-149-VIII
-da gördüm: G-173-II
-da gördüm: G-173-II
-da yā Rab: M-1-[III]-VI
-de kim: K-1-XI
-den geç: G-39-I
-den o şūḫ: G-72-III
-dır bu: G-181-I
-dır lebleriñ: G-104-I
-dır o kim: K-7-XXXVIII
-dır ol: K-5-XXIX
-dır ol: K-5-XXVIII
-dir bāʿiṣ: G-33-I
-dir kim: M-12-[IV]-IV
-dir ol: K-5-XIV
-dir size: G-202-XI
-duñ ʿaşḳdan: G-3-VII
-dur baña ol söz: G-51-V
-durur ṣanma: G-84-VII
-e dönderdi līk: XXXI
-e kim: K-7-XI
-ı bulmuş: K-10-XXIV
-ı her yerde: K-14-VI
-ı unut: G-22-I
-ı: K-5- LXVII
-ım çoḳdur: M-1-[I]-VIII
-ım n'ola: K-1-IV
-ım sensen: G-113-VI
-ım: G-125-II
-ıñ bī-dirīġ: G-42-VIII
-ıñ ise: K-7-XXXVII
-ıñ kenzini: G-8-V
-ın sensiz: G-116-II
-ına ėrdi: G-203-II
-ında gibi: G-44-V
-i başımda: K-7-LVII
-i gel kim: G-138-VII
-i incitme ṣaḳın: G-82-III
-idir: K-4-XXXIII
-im vardır: G-80-I
-iñ kimdir: G-70-I
-iñ nedir: G-16-IX
-iñ yeñiden: G-57-III
-inden ẕerreyi: K-2- XXIII
-ine göre: G-1-IV
-iş buyur: K-12-II
-le yine her birisi: K-7-XL
-lık el vėrdi: G-112-V
-mendi kim: K-4-XLII
-sın yaz: M-2-[I]-VII
-u şādīden: K-5-LXVI
-ya baḳ: G-97-I

-yim luṭf ėt: K-15-XVIII

-ıñ Feyyāż-ı Muṭlaḳuʿl-feyż: G-101-VII

-fezāyı mülkdür: K-4-LIII

3.1.3.3. Kelime veya Söz Öbeği Hâlindeki Redifler:

ancaḳ: G-161-VI

ancaḳ: K-5-LXXIX

añlatmaḳ: K-17-[IV]-II

añlatmaḳ: K-17-[IV]-II

ʿarş üzre: K-5-LXX

ʿayş: M-7-[I]-VII

bilüriz: G-141-III

çarḫ: K-5-L

çün Yūsufa: K-2-V

değil: G-52-IV

dehrdir: K-4-LX

dehre: K-5-VI

derkdir: K-2-XXVII

dine: K-7-XXXIX

döner: K-17-[I]-V

ėdecek: M-1-[I]-V

ėdemez: Mev: CCIX

ėder: K-3-IV

ėdüp: K-4-VII

ėdüp: K-4-XXV

ėrişdi: G-III-177

erişmez: K-9-XII

ėtdi: K-5-V

ėtdi: K-5-VII

ėtdi: K-5-VIII

ėtdi: K-5-XLI

ėtdi: K-5-XXXVII

ėtdigimiz: G-VI-140

ėtdiler: K-4-II

ėtmek: G-189-III

ėtmek: G-39-III

ėtmekdir: G-71-II

ėtmesün: K-4-XXXV

ėtsem: K-7-XXX

ėy Sāmī: G-102-IX

eyle bu mevsimde kim: K-4-V

eyle: K-5-XXXII

eyledi: Mev: CLXXXIV

eylediler: M-7-[II]-VI

eylemiş: XXVI

eyler: G-60-III

eyleyeyim: VII

eyleyüp naẓmı[n] Belīġ: G-64-IX

ġayb: K-5-XVII

gelse meclise: G-75-IV

gerek: Mev- LXXXIX

gibi: K-4-L

gitdi: K-5-LX

gösterir: G-204-VII

gösterir: G-62-I

gül: G-95-III

gül: K-4-I

gül: K-4-XXI
Ḥaḳ: K-5-XXV
ḥürriyyet: G-32-I
ʿIrāḳa: G-83-V
içün yoḳsa: K-5-XXVIII
idim: M-7-[XIII]-X
ile: M-3-[III]-VI
ʿilmdir: K-2-XXVI
istese: K-2-XXII
ʿişret: G-28-I
kesmede: G-62-VI
ḳıl meded: G-48-I
ḳıl: G-19-IV
ḳıldıñ: M-2-[II]-I
ḳılmaġa: K-4- XXIX
ḳılmaġa: K-4-III
kim: K-4-LIX
kim: K-4-X
kim: K-4-XLIX
kim: K-4-XVIII
kim: K-7-XXIII
kim: K-7-XXV
ḳudsī: K-5-XXXV
lāzım saña: G-166-I
luṭf-ı Ḥaydar: G-28-VI
maḥabbet: G-23-I
maḳām-ı ḳurb: G-5-IV
mecmūʿasın: K-4-XX
medḥiniñ: K-4-LVIII
Mevlānā: G-13-I
muʿcizeniñ: K-7-XXII
n’ėdeyim: M-5-[IV]-V
Nevres: G-195-V
nice mümkin: G-23-V
ol: M-8-[II]-IX
ola dėrsiñ: Kıt-2-V
ola: K-3- XXVII
olagör: M-1-[IV]-VII
olalı: K-4-XL
oldı: LVIII
oldıġıma: G-183-IV
olmalı: G-81-IV
olmaya: G-98-IV
olmayam: K-1-XXIII
olmaz: G-124-IV
olmuş: G-74-VI
olmuş: K-8-XIII
olsun olmasun: G-133-I
olup: K-7-XIII
olur mı: G-90-VI
olur: K-2-I
ʿÖmer-i Fārūḳuñ: K-7-XXXIII
peyda: G-4-I
raḥmet: G-24-I
revnaḳıñ: K-1-X
sebze: M-12-[II]-II
sensin: K-8-XXI
seyrin ėt: G-61-II
ṣu: K-1-I
şimdi: G-70-IV
tek: K-3- XII
üzre: G-151-III
vaḳtidir: G-63-II
vaṣfını: G-196-V

Vaṣfî: G-41-V
yā Resūlallâh: K-8-I
yemez: G-99-III
yenilendi: G-201-I
yine: G-165-IV
yoḳdur: G-169-V
yüregimde: G-122-IV
Ẕi'n-nūreyniñ: K-7-XXXV
zühd: G-127-V
degil: G-59-IV
olandan ṣor: G-53-I

2.2. Tahmislerin Muhteva Özellikleri

2.2.1. Üslup ve Dil Özellikleri

2.2.1.1. Yerel Söyleyiş ve Kelimeler

Irak Türkmenleri, Irak'a Osmanlıların gelişinden (1534) bu yana yazı dili olarak Osmanlı Türkçesini benimsemişlerse de konuştukları konuşma dilinde Azerbaycan Türkçesinin özellikleri ağır basmaktadır.[204] O yüzden bu sosyal çevrede yetişen divan şairleri tıpkı Balkanlarda yetişmiş Türk şairleri gibi zaman zaman farkında olmadan veya kendi tercihlerine bağlı olarak manzumelerinde yerel söyleyiş ve kelimelere yer vermişlerdir. Söz konusu, manzumelerinde yerlilik kimliği taşıyan Kerküklü Fâ'iz (ölm. 1897-98), Kâsimî (ölm. 1845'ten sonra) ve Tabîboğlu (ölm. 1906) ilk akla gelen şairlerdir.[205] Erbilli Abdurrezzâk Ağa da tahmis yaparken bazen farkına varmadan veya vezin icabı yahut da kafiyeyi tutturmak için yerli deyiş ve kelimelerden faydalanmıştır.

Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki, "görmek, uymak, demek" gibi fiillere getirilince "görür, verir, uyur, der" şeklini alırlarken Irak Türkmen Türkçesinde "gör-

[204] Hidayet Kemal Beyatlı, *Irak Türkmen Türkçesi*, TDK Yay., Ankara 1996, s. 329; Suphi Saatçi, *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 308; Habib Hürmüzlü, *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, 2. baskı, Fuzuli Matbaası, Kerkük 2013, s. 17.
[205] Bu şairlerle ilgili geniş bilgi edinmek için bkz.: Ata Terzibaşı, *a.g.e.*, cilt: 1, s. 259-291, 73-94, ; cilt: 2, s. 33-53.

er, vėr-er, uy-ar, di-y-er" şekline girer.[206] Bu filler, aşağıdaki tahmislerde kafiye gereği Irak Türkmen Türkçesindeki geniş zaman şekliyle kullanılmıştır:

Her kimiñ var ise ḳalbinde ṣadāḳatdan eşer
Ḳūl olur Āl-i ʿAbāya ʿāḳıbet çekmez keder
ʿAḳl-ı kül ḥāṣıl ėder nūr-ı semāveti **görer**
V'er melek hem ṭapsa 'ayn-ı iltifātından naẓar
'Aḳl-i kāmil kesb ėder elbette bir insān olur K-2-XVIII

Ėy maḥkeme her ṣūret-i daʿvāyı bozarsın
Her mes'eleniñ ḥükmüni vicdānı **vėrersin**
Ėy maḥkeme her bir işi rüşvetle **görersin**
Ėy mürtekib-i ḫar bu ne zillet kì çekersin
Birḳaç ġuruşa müddet-i 'ömrüñce ḫacālet M-10-[I]-V

Dā'im saña musaḫḫar olan luṭfuñı **görer**
Hem nāmıñı ṣalāt ü selām içre yād ėder
Āḫir diler ʿināyetini ėy ebü'l-beşer
Hicrānıña taḥammül ėden vaṣlıñı bular
Ṭūbâ li-men yüsā'idühü'l-ṣabr[u] ve'ş-şebāt G-21-II

Ol şūḫ-ı dil-ārā der-i aġyāra giderken
Bed-māyeleriñ ḫāne-i vaṣlında **uyarken**
Esrārını hemvāre o ḫūn-ḫˇāra **diyerken**
'Āşıḳ nice ketm ėdebilür rāzı ṭurarken
Ol ġamze-i fettān gibi ġammāz-ı maḥabbet G-23-III

[206] Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 391.

Ayrıca, şairin kafiye gereği yerel söyleş tasarrufu, aşağıdaki bendin üçüncü mısraının sonunda "vurmasaḳ > vurmasaġ" şeklindeki çekimli fillin kullanışında da görülmektedir:[207]

Her zamān pervāneniñ nūr-ı viṣālidir çerāġ
Bende-i ḥalḳa-be-gūşuñ bilmege ėy yüzi aġ
Tamġa basmaḳ alnına her bendegāna **vurmasaġ**
Sīne-i mecrūḥuma açdıñ yine bir tāze dāġ
Nev-bahār eyyāmıdır ezhār kendin gösterir G-75-II

"İyi > eyyi, ikiz > ekkiz" gibi kelimelerinde dar ünlülerin genişlemesi Irak Türkmen Türkçesindeki ünlü değişimleri kategorisinde değerlendirilen bir durumdur.[208] Tahmislerde bu yerli kullanım inmek > enmeğ fiilinde gözlemlenmiştir.

Muṣāḥibdir aña her laḥẓa Cibrīl
Anıñ vaṣfındadır Tevrāt u İncīl
Zemīne **endi** ol nūra muḳābil
Żiyāsıdır o nūruñ ʿarşa ḳandīl
Kevākib mihr ü māh olmazdan aḳdem K-9-III

Şankì sükkān-ı felek **endi** zemīne bi'l-ʿumūm
Mevlevī āyīnini icrā ėder Monlā-yı Rūm
Hem çerāġān olmaḳ üzre çoḳ fürūzān oldı mūm
Bir donanma var Belīġā cemʿ olup ḫayl-i nücūm
Gėce At Meydānına meşʿal yaḳar meh-tāb-ı çarḫ G-45-VII

Kelimelerde ünsüz düşmesi olayı Azeri Türkçesinde olduğu gibi Irak Türkmen Türkçesinde de yaygın bir şekilde görülmektedir. Örneğin, "yılan > ilan, yüz > üz, çeyrek > çerek, bilir > bili, eksik > essük vb.". Aşağıya alınan ilk iki örnekteki vezin gereği "ṣoñra" yerine "ṣora", "serpe" yerine "sepe" olup son bentteki "yıl" yerine "il" kullanılması ise şairin kendi tercihi olduğu söylenebilir. Nitekim, başka

[207] Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 402.
[208] Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 26-28.

tahmislerinde "ṣoñra" ile "yıl" kelimelerinde Türkiye Türkçesindeki kullanış şekillerini kullanmayı tercih etmiştir.

Āṯār-ı herem geldi tenim buldı kemāli
Bundan **ṣora** hergiz eremem bezm-i viṣāli
Olduḳça emel cān u göñülde mütevālī
Aʿṣābımı teheyyüc ėdiyor şevḳ-ı teʿālī
Bir nefḥa-i cān-baḫş-ı ḥayāta nigerānız M-8-[VIII]-III

Baḳamaz kimse bizim nāle vü efġānımıza
Yandı pervāne gibi şemʿ-i fürūzānımıza
Kimse yoḳdur ṣu **sepe** āteş-i sūzānımıza
Küfr-i zülfüñ ṣalalı raḫneler īmānımıza
Kāfir aġlar bizim aḥvāl-i perīşānımıza G-137-I

Hem vėrirdi herkesiñ maʿāşını
Ṭabḫ ėderdi **ilde** ʿāşūr āşını
Ḳahr ėderdi düşmeniñ evbāşını
Ṣıġar idi her yetimiñ başını
Siler idi gözleriniñ yaşını Mev-XLIII

Yerel ağzın bir diğer özelliği ise bazı kelimelerdeki ünsüz ikizleşmesidir. Mesela: deli > delli, iki > ikki, sakal > sakkal, yedi > yeddi, sakız > sakkız vb.[209] Aşağıdaki bendin ikinci mısraında da "ṭoḳuz (dokuz)" kelimesi vezin gereği yerel ağızdaki şeddeli biçiminde "ṭoḳḳuz (dokkuz)" okunmalıdır:

Çün seni daʿvet ėdince ẕāt-ı Ḥaḳ
Nerdbān oldı saña **ṭoḳḳuz** ṭabaḳ
Hep seniñ'çün vażʿ olundı bu nesaḳ
Ḥażrete eyle şitāb ėy yüzi aḳ
Çün getürdüm saña cennetden Burāḳ Mev-CLXXII

[209] Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 355-356.

Kelime içinde ünsüzlerin yer değiştirmesi Irak Türkmen Türkçesinde sık görülen bir durumdur. Örneğin: *toprak > torpağ, avrat > arvad, bayram > baryam, çıplak > çılpağ vb.*[210] Şair de aşağıdaki verilen örnek bentlerde *"kirpik"* kelimesini yerel kullanım şekliyle *"kiprik"* olarak yazmıştır:

Dil-dār olanıñ **kiprigi** oḳ ḳaşı kemāndır
Ol tīr ü kemāna dil-i ʿuşşāḳa nişāndır
ʿAşḳ āteşiniñ rūzı ʿayān sözi nihāndır
Cān vėrme ġam-ı ʿaşḳa kì ʿaşḳ āfet-i cāndır
ʿAşḳ āfet-i cān oldıġı meşhūr-ı cihāndır G-55-I

Zīr-i ḳadem-i yāra düşmekle hemān ḫāk ol
Her **kiprigi** bir oḳdur gel zaḫmıña çālāk ol
Meydān-ı maḥabbetde ġam çekme ṭarabnāk ol
Cevrī nigeh-i yāra cān vėrmede bī-bāk ol
İṯbāt-ı vücūd eyle daʿvā-yı maḥabbetle G-155-IV

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan bazı kelimelerin Osmanlı Türkçesi ve günümüz Türkiye Türkçesinde kullanım şekli değişmesine rağmen Irak Türkmen Türkçesinde hâlâ eski şekliyle kullanılır. Şairin aşağıdaki verilen bendin ilk mısraındaki *saç* veya *ince kıl* anlamına gelen "tüy > tük" kelimesi buna örnektir:[211]

Hele bu cürm-i ḳasvetle siyeh **tükler** sefīd oldı
Bu ʿiṣyānım baña müstevcib-i ḳahr-ı şedīd oldı
Bu yüzden cism-i zārım gėce gündüz çün ḳadīd oldı
Anı luṭfuñla refʿ ėt ḳalbime sedd-i sedīd oldı
Vücūdumdur benim cürm ü günāhım yā Resūlallâh G-145-III

[210] Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 32; Hidayet Kemal Beyatlı, *a.g.e.*, s. 360.
[211] Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 304; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, cilt: 5, 2. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 5947.

"Yok edilmek, tahrip edilmek, temeline kadar yıkılmak" anlamına gelen "*Yerle Yeksan olmak"* deyimi Abdurrezzâk Ağa, tahmisinde yerli söyleyişteki "yere yeksan olmak" şeklinde kullanmıştır.[212]

Kaʿbeye merbūṭ olan bütler bütün
Yėre yeksān oldılar zār u zebūn
Bu ḫaberden oldı düşmen vājgūn
Bu şeb olsun cümle bütler ser-nigūn
Hem ḫacīl olsun o ḳavm-i müşrikūn Mev-CXXIV

Bunların dışında, şair efsanevi bir kuş olan "kaknûs/kaknus" kelimesini, yetiştiği çevrede telaffuz edildiği gibi "kaknes" olarak, tahmislerinin birkaç yerinde kullanmayı tercih etmiştir. Belki de bu tasarruf kafiyeyi tutturmak pahasına yapılmıştır.

Biñ şīrmerdi tābiʿ ėder bir müʾenneşe
Biñ pāk dāmeni ḳul ėder bir ecnese
Nār-ı celī ṭoḳunmadı her murġ-ı **ḳaḳnese**
Zenbūr kimden eyledi taḥsīl-i hendese
Bülbüllere kim eyledi ta'līm-i zemzeme M-13-IV

Şeb-i hicrān içinde yoḳ saña imdād ėden bir kes
Güle ḳarşu fiġān ėtme miṣāl-i bülbül ü **ḳaḳnes**
Bu mihmān-ḫāne-i ẕilletde herkesden ümīdiñ kes
Cihān-ı bī-vefāda hīç yoḳ ẕevḳ u ṣafā Nevres
Bulunmaz naḳş-ı sūr elbette mātem-ḫāne-i ġamda G-169-VII

Yanupdur cān u göñlüm āteş-i fürḳatde çün **ḳaḳnes**
Baña imdād ėden yoḳ ʿālem-i hestīde bir nev-res
Aña pend ü naṣīḥatla dėdi bir ḫˇāce-i aḳdes
Bu devr-i ma'deletden müstefīd olmuş iken herkes

[212] Habib Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 326; Yaşar Çağbayır, *a.g.e.*, s. 6361.

Mücerred bendeñiz ilḳā ėdildim baḥr-i nisyana Kıt-4-I

Buna benzer kullanım da aşağıdaki bendin üçüncü mısralarında gözlenir. İtalyanca kökenli *tiyatro* kelimesi ile Fransızcadan Türkçeye giren *pantolon* kelimesi yerli telaffuzlarıyla "tiyatura" ve "panıṭeolon" olarak vezne uydurulmuşlardır:

Āyīne-i devrān ḳurulup gerçì muḳaʿar
Biñ şekle ḳoyar ṣūret-i insānı ser-ā-ser
Aḥvāl-i beşer ṭoġrı **tiyaturaya** beñzer
Bir şaḫs çıḳar perdeye dervīş ü ḳalender
Çoḳ sürmez öbür perdede bir şāh-ı muʿaẓẓam M-8-[III]-IV

Ḳurduḳça dām-ı kākülüñe dāne-i benin
Murġ-ı dili esīr ėdecek şübhesiz ānıñ
Hem ḳola gömlek ile **panıṭeolon** tenin
Şıḳmış meger o süsli boyunbaġ-ı gerdeniñ
Çözdi göründi sīne-i berrāḳ-ı tābdār K-16-VI

2.2.1.2. Yanlış Kullanımlar

Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde dil açısından dikkati çeken bir başka husus da birtakım kelimelerin mevcut olan yanlış kullanılmalarıdır. Aşağıdaki bendin ikinci mısraı "**Beḳā isteyen** lāzım gelür terk-i fenā ḳılmaḳ" olması gerekirken muhtemelen şair mısraın veznini tutturmak için "**Beḳā istek ėden** lāzım gelür terk-i fenā ḳılmaḳ" diyerek mısraı Türkçeye aykırı bir kalıba sokmuştur.

Cihān-ı fānіniñ yoḳdur yüzünde bāḳi bir revnaḳ
Beḳā istek ėden lāzım gelür terk-i fenā ḳılmaḳ
O dil-dār-ı melāḥat-perveri görmek içün muṭlaḳ
Berī oldı Fużūlī ġayrdan ol dil-rübā ancaḳ
Enīsim mūnisim yārım nigārım nāzenīnimdir G-51-VII

Benzer bir durum da aşağıda verilen bentlerin üçüncü mısralarında Farsçada ay yüzlü anlamına gelen "meh-rū" kelimesine "gibi" anlamında kullanılan Farsça "-veş" eki, diğer mısrada ise "gül rengi" demek olan "gül-gūn" kelimesinin sonuna Türkçede "…renginde, …renkli" anlamını veren "fām" kelimesi getirilerek, yanlış ve abes ifadeler meydana getirilmiştir. Bu bir noktada vezin doldurmak ile kafiye tutturmak için yapılmıştır, denilebilir.

Ḫançerāsā dīde-i pür-ḫūnuñ üzre her ḳaşıñ
Zaḫmdār ėtmekden özge yoḳ seniñ hīç ilişiñ
Bu cihān-ı pür-sitemde sen gibi **meh-rūveşiñ**
ʿĀşıḳı öldürse ġam yoḳ ġamze-i merdüm-küşiñ
ʿĪsâ-yı devrān Mesīḥā-yı zamāndır lebleriñ G-104-III

Ramażān orucı farż oldı bütün İslāma
ʿĀḳıbet ṣā'im olan nā'il olur inʿāma
İçemez bāde-keşān bāde-i **gül-gūn-fāma**
Ramażānda giyer ol ġonçe-dehān āl cāme
Ġayr ḫūbān bu kesimle çıḳamaz bayrama G-158-I

Aynı durum aşağıdaki örneklerinde Arapçada *"na'leyn"* bir çift nal, *"ʿayneyn"* bir çift göz anlamlarına gelen kelimelerin başına Farsça "dü" yani iki sayısı getirilmiş ifadeler için de geçerlidir.

Ḳudūmuñla ṣuʿūd ėtdiñ şeref buldı **dü na'leyniñ**
Ṣuʿūduñla naẓar ḳıldı semāvāta **dü ʿayneyniñ**
Ḳudūmuñla cilālandı maḳām-ı "ḳābe ḳavsey"niñ
Çıḳan bu ferşden ʿarşa dü naʿleyn-i şerīfeyniñ
Ġubārı gözde iksīr-i cilādır yā Resūlallâh K-8-XIV

Açıldı ẕātına ebvāb-ı mā-beyn
Varup dergāh-ı Ḥaḳḳa şāh-ı kevneyn
Münevver oldı rü'yetle **dü ʿayneyn**
Olup nüzhetgehi tā "ḳābe ḳavseyn"

Ve-ṣallallâhᵘ ʿaleyhⁱ ş̲ümmᵉ sellem K-9-XXVII

Aşağıdaki bentlerin ikinci mısralarında geçen "rūḫlandı, siyehlendi" kelimeleri anlam bakımından yanlış olmamakla beraber alışık olmadığımız ifadeler biçimi sayılırlar:

Āb-ı ruḫsārında var ḫāṣiyyet-i āb-ı ḥayāt
Ḳaṭresiyle **rūḫlandı** bu cemīʿ-i mümkināt
Neşve-i sūzān-ı ʿaşḳa oldı mānend-i Furāt
Curʿa-i āb-ı lebiñdir neş'e-baḫş-ı kā'ināt
Reşk-i cām-ı bezm-i Cemşīd-i zamāndır leblerin G-107-II

Yanupdur cism ü cānım āteş-i kānūn-ı dil-berde
Siyehlendi kömür tek ḳaldı āḫir işbu micmerde
Mürekkebdir meger ol ʿunṣur-ı nār-ı semenderde
N'ola āhımla çeksem ṭāḳ-ı ʿarşa ʿanberīn perde
Beni leb-rīz-i sevdā ėtdi bir şūḫ-ı siyeh-çerde G-143-I

Alta alınan bendin ilk mısraında Türkçe *yıldız* kelimesiyle Farsça terkip yapılmıştır:

Görmedi **yıldız-ı fīrūzını** mīzān u ḥamel
Görmedi ṭāliʿ-i mesʿūdını hem çeşm-i emel
Burc-ı ʿaḳrebde olan kevkeb-ile ėtdi cedel
Ḥalebe ėrdigi dem ḳarşulayup anı ecel
Eyledi pençe-i ḳahr-ile vücūdun derhem M-4-[III]-IV

Aşağıdaki tahmislerde geçen *mücrim-kār* ile *ṭāʿat-keş* birleşik kelime ve sıfatlar daha önce kullanıldığı görülmemiştir:

Sihām-ı cürm ü ʿiṣyānla vücūdum oldı ṣad-pāre
Meded ėrmezse her dā'im bu **mücrim-kār-ı** pür-zāra
Gelince çeyş-i ʿiṣyānım muʿīn oldıḳça evzāra
Ėder İblīs iġvā bir ṭarafdan nefs-i emmāre

Ḥiṣār-ı ḳalbi düşmen ṣardı ḳol ḳol yā Resūlallâh G-153-II

Rūz u şeb ol ġārda iskān idi
Ḫˇāb-ı irhāṣātda seyān idi
Dā'imā **ṭā'at-keş-i** Yezdān idi
Baġrı yanıḳ dīdesi giryān idi
Ḥasret ile ol Ḥırā nālān idi Mev- CLIX

Aşağıdaki bentlerde ise altı çizilen ifadeler ise şairin neyi kastettiği anlaşılmamaktadır:

Vehm ile çıḳmadadır ʿişret ile her yoḳuşa
<u>Nīşe ḥālinde daḥi ėtmeyecek her inişe (?)</u>
Ben daḫi varmış iken şām u seḥer bu gidişe
Her ḳaçan vaḳt-i namāz olsa ḳomaz kim ėrişe
Dem-be-dem nefḫa-i ney gūşıma gül-bāng-i ezan K-7-XLVIII

Böyle bir gerdiş-i devrānı nice ḳandırayım
Cāy-ı ʿālīde olan çarḫı nice andırayım
Ṣanma talṭīf ėderek **<u>bir de anı candırayım (?)</u>**
Ben de çarḫa çıḳarup nālelerim yandırayım
Āh-ı pey-der-pey ile ḥādiṣe-i dem-be-demi M-7-[I]-VI

Çün hücūm ėtdi saña hem bir alay ejder ile
Zaḫmdār ėtdi anı nīze vü hem şeş-per ile
Döndi zenbūr evine **<u>tīr-dem-i dü ser ile (?)</u>**
Ẓulm ėdüp sīneñi çāk eylediler ḫancer ile
Nice ḳıydı saña bilmem bu sipihr-i cellād M-7-[X]-IV

Gėce bu ẕikri ėden vardı **<u>nehār-ı lemʿa (?)</u>**
İştiġāliyle döner ḳalb ü cenānı şemʿe
Varmaḳ isterseñ eger mecmaʿ-i cemü'l-cemʿe

Ḳaṭre-i cismi Selāmī ḳo bihār-ı cemʿe
Dürr-i farḳ-ı ser-i cemʿi ėde iḥsān Allâh G-148-V

2.2.1.3. Değişik Benzetme ve Tasarrufları

Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinde dikkat çeken bir başka husus, gelenekçe belirlenmiş teşbihler dışında pek yaygın olmayan bazı değişik benzetmeler kullanmış olmasıdır. Divan şiirinde sevgilinin manalı yan bakışı olarak tanımlanan gamze; kılıç, ok, hançer, neşter, makas, iğne gibi kesici ve yaralayıcı aletlere benzetilerek daima âşığın/şairin canına kastetmektedir. Manzumelerde en çok "tîg-i gamze", "tîr-i gamze", "gamze-i fettân", "hancer-i gamze-i bürrân", "gamze-i câdû", "gamze-i cellât" vb. terkipler şeklinde kullanılmıştır.[213] Aşağıya alınan örnekte Abdurrezzâk Ağa'nın, sevgilinin gamzesinin acımasızlığı, kan dökücülüğü, zulmedici vasıfları taşımasından ve tahmiste geçen Hazret-i Musa ile de ilişkilendirerek "Firʿavn-ı gamze" şeklinde değişik bir terkip kullandığı tespit edilmiştir:

Beni bu çeşm-i seḥḥārıñ feżā-yı Tīhde cānā
Olup **Firʿavn-ı ġamzeñle** ḳılupdur vālih ü şeydā
Gözüm nūrı bugün imdāda gel çün Ḥażret-i Mūsâ
Bināgūşundan at perçemleriñ göster yed-i beyżā
Tekellüm ḳıl görülsün lebleriñden muʿciz-i ʿĪsâ G-14-I

Şairin bir diğer sıra dışı benzetmesi

Her ʿāşıḳ ėder girye ile şāmı seḥer-ḫīz
Her dānesi bir **eşk-i semender** şerer-engīz
Ser-defter-i ʿuşşāḳa yazar ḫāme-i ser-tīz
Her ebrū-yı ḫam ḳatliñe bir ḫançer-i ḫūn-rīz
Her zülf-i siyeh ḳasdıña bir efʿi yılandır G-55-III

[213] İskender Pala, *a.g.e.*, s. 147-148; Mehtap Erdoğan, *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yay., İstanbul 2013, s. 68-80.

tahmisinde geçen "eşk-i semender" terkibiyle ilgilidir. Semender, Şark efsanesine göre ateşten yaratılıp ateşte yaşayan ve ağzından alevler saçan bir hayvandır.[214] Bu özelliğinden dolayı beyitlerde ateş ve şu'le unsurlarıyla münasebet kurularak divan şiirinde çok konu olmuştur. Bazen usta şairlerin eserlerinde "semender-tinet", "bâl-i semender", "semender-sûz" gibi yapılan terkipler şeklinde de karşımıza çıkmaktadır.[215] Abdurrezzâk Ağa'nın yukarıda verilen tahmis örneğinde ise, her âşık sevgilisinin ayrılığından ağlayarak döktüğü gözyaşlarını, her biri kıvılcım saçan semenderin gözyaşına (eşk-i semender) benzetmesi divan şiiri geleneğinde yaygın bir kullanım değildir.

Lügatte, Farsçada "yağ" anlamına gelen "revġan" kelimesiyle yapılmış terkiplerin başka anlamlar kazandığı görülmüştür. Mesela, "revġan-ı ḫod (kendi din ve mezhebi)", "revġan-ı maġz (akıl ve tedbir)", "revġan-zebān (tatlı dilli veya dalkavuk)" vs.[216] Fakat aşağıdaki na'tta şairin "Peygamber'e karşı duyduğu özlemden dolayı içi yanıp içindeki revġan-ı şen (eski neşesi ve sevinci) kalmadığını" dile getirerek farklı ve alışılmadık bir terkip ve teşbih kullanmıştır:

Derūnum yanıyor mānend-i külḫan yā Resūlallâh
İçinde ḳalmadı bir **revġan-ı şen** yā Resūlallâh
Seniñ müştāḳınam ey ẕāt-ı rūşen yā Resūlallâh
Ḥaḳīḳat bāġına aç baña revzen yā Resūlallâh
Şenīden key büved mānend-i dīden yā Resūlallâh G-152-I

Sevgilinin güzellik unsurlardan biri olan kaş (ebrû) eğrilik özelliğinden dolayı en çok keman (yay), mihrap, hilâl, tak, tuğra, hançer gibi nesnelere teşbih edilmiştir.[217] Aşağıdaki bentte ise sevgilinin kaşı divanlarda örneği az rastlanan bir keskin kılıca benzetilerek verilmiştir:

[214] İlham Ayverdi, *a.g.e.,* s. 1081.
[215] Ömer Ferit Kam, *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tedkîkâtı),* Haz: Halil Çeltik, Birleşik Yay., Ankara 2008, s. 147-148; Özer Şenödeyici, *Nâilî Divanı Sözlüğü Cilt II [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]*, Kitap & Cafe Serüven Yay., [Ankara] 2015, s. 960-961.
[216] Ziya Şükûn, *Farsça – Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya 2*, M.E.B. Yay., İstanbul 1984, s. 1034-1035.
[217] İskender Pala, *a.g.e.,* s. 120.

Bu bīmār-ḫāne-i ʿālemde dā'im būy-ı ḥikmet yoḳ
Müdāvā-yı dil-i bī-çāra dārū-yı maḥabbet yoḳ
Ḳaşıñ bir seyf-i ḳātiʿdir kì andan başḳa ālet yoḳ
Nigārā Mücrimi öldürmege şemşīre ḥācet yoḳ
Murādıñ ḳaṣd-ı cān ise ḳaşıñla eyle bir īmā G-14-VI

Bir şairin diğer bir şairin manzumesinden bir beyti veya bir mısraı kendi manzumesi içinde kullanmasına tazmin sanatı denilmektedir.[218] Beyitlerle kurulu kaside, gazel vb. nazım şekillerinde yapılan tazmini, tahmis sanatına uyarlamak ancak Abdurrezzâk Ağa'nın şairlik yaradılışına yakışabilir. Şair tahmislerinde, biri Nâbî'nin meşhur na'tından bir mısraı diğeri İranlı meşhur şairlerinden Sa'dî-i Şirâzî'ye ait bir beyti iki bentte tazmin yoluyla kullanmıştır. İlk tahmiste mısraın şair Nâbî'ye ait olduğu işaret edilmiş, ikinci örnekte ise belli ki beyit meşhur olduğundan, şairin adının zikredilmesine ihtiyaç duyulmamıştır:

Bu cāy-ı pür-ṣafā dā'im olupdur nūr ile memlū
İşit ol beyt-i rengīni buyurmuş **Nābi**-i dil-cū
"Naẓargāh-ı İlâhīdir maḳām-ı Muṣṭafâdır bu"
Feżāsı dil-güşā ābı ḥayāt-efzā güli ḫoş-bū
Degil mi cennetü'l-me'vā Medīne yā Resūlallâh G-149-VI

"Şeref-i merd be-cūdest u kerāmet be-sucūd
Her kì īn her du ne-bāşed ʿademeş beh zi-vucūd"
Hele bu beyti yazınca dėdi bir ehl-i şühūd
Medfeni olmayacaḳ Kaʿbe-i taḥḳīḳ ne sūd
Āb-ı zemzemle yunılmuş ṭuṭalım kim kefeni G-189-IV

[218] M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)*, 12. baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2014, s. 280.

Arapça ile Farsça manzumeleri üzerine şairin Türkçe olarak söylediği mülemma tahmisler dışında bir Türkçe tahmisten alınan aşağıdaki bendi Farsça olarak tahmis etmeyi tercih etmiştir:

Yekī hemtā-yı tū çün māder-i gītī ne-mīzāyed
Be-yek tāb-ı naẓar tersem be-rūyet rence miyāyed
Ez-īn maʿnā dü çeşmem rūz u şeb pūşīde mībāyed
Ėder ḫār-ı müjem āzürde pāy-ı nāzükiñ şāyed
Degilsem ėy gül-i nev-reste maʿẕūr ola pāmāliñ G-102-V

Belagatte bir beytin veya bir mısraın sonundaki kelimeyi ondan sonra gelen beytin veya mısraın başında tekrarlamaya *iâde* (reddü'l-acüz ale's-sadr) sanatı denilir.[219] Divan şiirinde bir gazelin bütün mısra ve beyitleri iâde sanatıyla yazıldığı örnekler mevcuttur. Yerli şairlerden Hasan Tevfik'in bu şekilde yazmış olduğu bir na't Abdurrezzâk Ağa tarafından aynı şekilde tahmis edilerek spesifik bir tahmis örneği meydana getirilmiştir. Söz konusu olan iâde sanatıyla yazılmış tahmisin ilk iki ve son iki bentleri şöyledir:

Devr ėder evc-i risāletde bu çarḫıñ **çenberi**
Çenber-i dolāb-ı ʿaṣrıñ oldı dā'im **miḥveri**
Miḥver-i ḳuṭbeyn-i ʿālem Ḥażret-i Peyġamberi
Nīmnigāh lutf ėderse gāh ḫūbān ***serveri***
Server-i *ḫūbān olur dergāh-ı ḥüsn-i* ***kemteri*** G-204-I

Kemterīn bir bendedir dergāh-ı ḥüsnüñde **ümem**
Her **ümemdir** devletiñde oldılar ṣāḥib-**ʿalem**
ʿİlm ü irfānıñ bilinmez dü-zebān olsa ḳalem
Kemter-i *bāb-ı serāy-ı dād u eltāf* ***lā-cerem***
Lā-cerem *bir āsmān-ı ʾaşḳıñ oldur* ***ḫāveri*** G-204-II

[219] Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 486-487; M. A. Yekta Saraç, *a.g.e.*, s. 263.

Reh-berim yoḳdur benim naḳş-ı ḳademdir **reh-nümā**
Reh-nümā-yı ʿāşıḳāndır **rişte-i zülf-i dü-tā**
Rişte-i zülf-i dü-tāya her kim eyler ilticā
Reh-ber-i *kūy-ı viṣāldir būy-ı zülf-i* ***dil-rübā***
Dil-rübālar *“aḥsen*^{i} *ṭaḳvīm”iñ oldı* ***cevheri*** G-204-VIII

Cevher-i esrār-ı ḥikmet isteyen bir **tācdār**
Dār u varın cism ü cānıñ eylemişdir **tārmār**
Mār-ı nefsi öldürenler vāṣılı ḳutb-ı medār
Cevheri *ol “ʿalleme’l-esmā”nıñ ėy Tevfīḳ-ı* ***zār***
Zār *u feryād ėtme olduñ şāh-ı ḫūbān çākeri* G-204-IX

2. BÖLÜM: METİN

2.1. Nüsha Tavsifi

2.1.1. Ata Terzibaşı Kitaplığında Bulunan Mecmua[220]

Kısaltması: AT

Ss: 384 [383], ölç: 21 X 16,5, Yz: rıka, bşs: 5-7 arası, kt: sarımtırak, yzr: siyah, bazı başlıklar, beyit ve kelimeler kırmızı kalemle yazılmıştır. Cildi karton kapaklı kahverengi kapağın ön ve arka zemini siyah kartonla kaplı, iç kapakları ise açık sarı kâğıtla kaplanmış, üstünde *"Pirbal Ağa'nın babası Abdurrezzâk Ağa tarafından Türkçe olarak yazılmıştır. Mecmua çok güzel ve benim için Aziz Demirci Efendi tarafından gönderilmiş / Usta Rıf'at"* notu bulunmaktadır. Eserin yaprakları gayet güzel, oldukça iyi durumdadır. Sayfa başı olarak numaralandırılan mecmua, 178. sayfasından itibaren bir numara atlayarak sayfaya 179 yerine 180 numarası verilmiştir. Böylece eser sonuna kadar bir sayı atlayarak devam etmiştir. Sonuçta eser 383 sayfayken 384 sayfa olarak görünmektedir.

Metin: 128 Tahmis, 1 Kaside, 3 tesdis, 2 naat, 3 nazire, 23 tarihli manzume, 2 tarihli beyit, 3 rubai bulunmaktadır. Mecmuanın içinde Ağa'nın manzumeleri dışında 1 tahmis, 2 kaside ve 2 gazel daha vardır.

Baş: Muḫammes-i ʿAbdurrezzāḳ Aġa Ber-Ġazel-i Naʿt-ı Şeyḫ Selāmī Efendi

……

Son: … ... Ḥarf-i menḳūt ile tārīḫ-i vefātın dédiler

Çıḳdı Firdevs-i berīn ḳaṣrına ol Şeyḫ Cāmī (Sene 1338)

[220] Vaktiyle bu nüshanın bir fotokopisini, rahmetli Ata Terzibaşı'nın rızası üzere, araştırmacı Necat Kevseroğlu bana lütfedip göndermiştir. Terzibaşı'nın vefatı ardından araştırmamın eksiklerini tamamlamak için el yazmasının orijinalini görme teklifinde bulunmuşsam da varislerinden ne yazık ki bir sonuç alınamamıştır. Bu nedenle burada verilen bir kısım bilgiler, Necat Kevseroğlu'nun *Fihrist Maḫṭutāṭ Ḫazānet ʾAṭā Terzibaşı* (Fuzuli Matbaası, Kerkük 2018, s. 284-285. Arapça)" çalışmasına dayanılarak yazılmıştır.

2.1.2. Senan Ahmet Ağa Kitaplığında Olan Müellif Mecmuaları

2.1.2.1. Birinci Mecmua

Kısaltması: SA

Ss: 185 [184], ölç: 20 X 14, Yz: rıka, bşs: 4-6, kt: sarı, yzr: siyah, cildi siyah karton kapaklı şirazesi dağılmış vaziyettedir. Eserinin son 5 yaprağı olduğu gibi birçoğu cetvel çizgisinden kopup ayrılmıştır. Arka iç kapakta başkası tarafından yazılan Abdurrezzâk Ağa'ya ait hicviye mahiyetinde bir manzume bulunmaktadır. Bu mecmuada da sayfaların numara verme konusunda aynı yanlışlık söz konusudur. Mecmuanın 174. sayfasına 175 numarası verilmiştir. Nitekim eserin son sayfası, 184 sayfa olmalıyken 185 gösterilmiştir.

Metin: 109 tahmis, 2 tesdis, 1 terbi', 2 nazire, 4 tarihli manzume; ayrıca şaire ait olmayan 1 manzume ve 1 kıt'a bulunmaktadır.

Baş: Şāʿir-i Meşhūr Merḥūm ʿAbdurraḥmān Sāmī Paşa Ḥażretiniñ Naʿt-ı Şerīf-i Risālet-penāhı Üzerine… ...

Son: … ... Ḥaydarī-zāde fażīletlü İbrāhīm Efendi ḥażretlerine taḳdīm ḳılınmışdır.

2.1.2.2. İkinci Mecmua

Kısaltması: SB

Ss: 115, Ölç: 24 X 17, Yz: rıka, bşs: 5-6, kt: sarımtırak, yzr: mavi-siyah, telli defterlerden olup yaprakları bir santim aralıklı yatay çizgili, kenarlarında ise iki santim içeriye doğru kırmızı çizgiler çizilidir. Mecmuanın cildinin deseni yılan derisine benzeyen, koyu gri karton kapaklı olup içinden ayrılmış durumundadır. Sırtında yaprakları ortada iki telle bağlanmıştır.

Metin: başında 4 sayfası eksiktir. Mecmuanın 49. sayfasında sadece Farsça bir beşlik vardır, 50-53 sayfaları ise boş bırakılmıştır. 54-58. sayfalarda bulunan İzzeti münacatı üzerine Abdurrezzâk Ağa'nın tahmisi metinde şairin yazdığı notuna göre "bazı sehviyattan dolayı" tahmis, 68-71 sayfalarda tekrar yazılmıştır. Mecmuada Abdurrezzâk Ağa'ya ait 47 tahmis, 5 tarihî manzume, 1 kaside ve 1 müseddes; ayrıca diğer şairlerden 4 tahmis, 1 kıta, 3 manzume mevcuttur.

Baş: ʿAṭa Beg Tārīḫiniñ 228'inci Ṣaḥīfe Numerosunda Vāḳıʿ Rāsiḫ Aġanıñ Müseddesi Üzerine… …

Son: … … Feryād ez-īn nevʿ vücūd-i ʿadem-ālūd

2.1.2.3. Tahmis-i Mevlîd-nâme-i Re'fet Nüshası

Kısaltması: SM

Ss: 40, Ölç: 24 X 17, yz: rıka, bşs: 6, kt: sarımtırak, yzr: mavi, eser kapaksızdır. Bu mecmuanın yaprakları üçüncü tahmisler nüshasının özellikleriyle aynıdır.

Metin: 1-2 sayfaları eksik, 3-4 sayfaları ise yarısı kopmuş durumda, Şairin Mevlid-nâme tahmisi metni dışında 37. sayfasında Abdürrezzak Ağa'nın Kenân Rifa'î Beg na'tının üzerine tesdîsi ve 39. sayfada Hicri Dede'nin na'tına tahmisi yer almaktadır.

Baş: Çün Muḥammed ümmeti olmuş cehūl
Ḫāne-i ʿiṣyān içinde hem ḫamūl
ʿAfva dā'ir iʿtiẕārın ét ḳabūl
Éy raḥīm éy şefḳati iḥsānı bol
Éy kì şehler dergehinde cümle ḳul ……

Son: …… Otururken dem-i maḥşerde çü mirāt-ı ṣafā
ʿAks éder āyīne-i ḳalbiñe ruḫsār-ı ḫaṭā
Naẕar u merḥametiñle aña baḳ rūz-ı cezā

Gerçì Hicrī'de ḫaṭā var ise éy bāb-ı ʿaṭā
Dergeh-i eḳdasıña étdi deḫālet bu géce

2.1.3. Hacı Casim Hacı Muhammed Tütüncü Şahsî Kütüphanesinde Bulunan Tahmis-i Mevlîd-nâme-i Re'fet'in Diğer Nüshası[221]

Kısaltması: HC
İstinsah tarihi: Salı günü 13 Zilhicce sene 1369 (26 Eylül 1950)
Müstensihi: Haydar bin Reşid Efendi

Ss: 56, ölç: 20 X 24, yz: nesih, bşs: 4, kt: ??, Bu nüshanın metni mevlit törenlerinde okunacak şekle uygun harekeli, güzel ve iri bir hatla yazılmıştır. Sayfalarında ortalama 4 beşlik vardır. Metinde "ve" bağlacı da ötre (zamme) şeklinde gösterilmiştir. Müellif nüsfhasına (SM) göre bu nüshada 17 bent eksiktir.

Metin: mevlid-nâmenin tahmisi ve sonunda hatim duası bulunmaktadır.

Baş: Bismillâhi'rraḥmâni'rraḥīm

Hāẕā Kitābü Mevlidü'n-Nebeviyyü'ş-Şerīf

Yā Kerīm ü yā Raḥīm ü yā İlâh
Salṭanat ʿarşında sensiñ dād u ḫˇāh ……

Son: …..hāzihi Mevlidi'n-Nebeviyyi'ş-şerīf el-fātiḥa maʿe'ṣ-ṣalavāt

[221] Bu nüshanın orijinalini de görme imkânımız olmadı. Aslından fotokopi çektirilen bir nüshadan faydalanılmıştır.

2.2. Metin Hazırlanırken İzlenen Yöntem

2.2.1. Metnin Tertibiyle İlgili Hususlar

1. Çalışmamızın metin bölümü şairin el yazısıyla yazılmış ve kendisine ait olan dört ayrı şiir mecmuasından (AT, SA, SB, SM) meydana gelmektedir. Mecmualar, şairin düşürdüğü bazı tarihler ile yazdığı birkaç tesdis ve nazire dışında tamamen Abdurrezzâk Ağa tarafından başka şairlerin manzumelerine yazılmış tahmislerden oluşmaktadır. Metinde yalnızca çalışmamızın ana konusunu teşkil eden şairin yazdığı tahmislere yer verilmiştir.

2. Metinde, "*kaside, terkîb-bend, tercî-bend, gazel, kıta…vs."* büyükten küçüğe her türlü tahmisi yapılmış nazım şekli mevcut olduğundan dolayı klasik divan tertibine göre tasnif edilmesi uygun görülmüştür.

3. Metinde -tahmis edilen- her bir nazım şekli kendi kategorisinde Arap rakamlarıyla numaralandırılmış, bent numaraları ise Romen rakamlarıyla verilmiştir.

4. Tahmisler, hangi mecmuadan alınmışsa, yer alan sayfa numaralarıyla dipnotta gösterilmiştir.

5. Tahmislerin kaynaklarını tespit edebilmek amacıyla mecmualarda tahmis edilen manzumeler, neşirleri yapılmış divanları başta olmak üzere, ulaşabildiğimiz yazma nüshaları ya da daha önce bir vesileyle yayınlanan metinleri ile karşılaştırılmıştır. Söz konusu neşirlerin tam künyeleri, kaynakça bölümünde verildiğinden şiirlerin dipnotlarında eser adı (italik olarak), şiir ve sayfa numarası şeklinde kısaltılarak verilmiştir. Örnek: "Fuzûlî Dîvânı, K. 7., s. 32-34.; *Bâḳî Dîvânı,* G. 30., s. 119."

6. Metindeki tahmisler divanlarda/eserlerde tespit edilen şiirlerle mukayese edilerek eksiklikler ya da nüsha farklılıkları ve divanlarda olup mecmuada olmayan beyitler dipnotta verilmiştir. Söz konusu farklılıklar hem metinde hem de karşılaştırma yapılan eserde anlam ve vezin bakımından bir sorun oluşturmuyorsa, tahmislerdeki şekil esas alınmıştır. Tahmisler ve karşılaştırma yapılan eser arasındaki farklar aralarına iki nokta işareti (:) konularak diğer metindeki şekli "Divanın/eserin" kısaltması ile dipnotta gösterilmiştir. Örnek: "gülşende: ʿālemde D.; Mekteb-i: Vādī-i D. vb.". Neşirlerde yanlış okunmaktan kaynaklandığını tespit ettiğimiz farklılıklar dipnotta işaret edilmemiştir.

7. Mevlid tahmisin müellif nüshası (SM), baş tarafının sayfa eksikliğinden dolayı daha sonra istinsah edilmiş diğer bir nüshayla (HC) karşılaştırılarak eksiklikleri tamamlanmıştır. Belirlenen iki nüsha (SM, HC) da metnin kuruluşunda kullanılmış, nüsha farkları dipnotta gösterilmiştir.

8. Dipnotta, nüsha farkları gösterilirken her bir farklılık noktalı virgül (;) işareti ile birbirinden ayrılmış, beyitlerin mısraları arasına ise eğik çizgi (/) işareti konulmuştur.

9. Yazmadaki başlıklar metne olduğu gibi aktarılmıştır. Yalnız, sadece *Bu Daḫi* ibaresi taşıyan başlıklar -orijinal metindeki- bir önce gelen tahmisin/manzumenin başlığıyla köşeli ayraç içinde verilmiştir. Örnek: "**BU DAḪİ [HERSEKLİ ʿĀRİF ḤİKMET EFENDİNİÑ ĠAZELİNE TAḪMĪSDİR**]". Bazı başlıklarda geçen yanlış bilgilere ise düzeltilerek dipnotlarda işaret edilmiştir.

3.2.2. Vezin ile İlgili Hususlar

1. Metindeki tüm manzumelerin başında aruz kalıbı yazıyla italik olarak gösterilmiştir.

2. Tahmislerde vezin bozukluğu olan mısralara, mümkün olabildiği kadar müdahale edilmiş ve ekleme yapılmışsa bunlar köşeli ayraç [ ] içinde verilmiştir. Vezne uymayan ve düzeltilemeyen mısraların sonuna yıldız işareti (*) üst simge olarak konulmuştur.

3. Şeddeli kelimelerin yazımında vezne uyulmuştur.

4. Vezin gereği tahfif etme gerçekleştirilmiştir.

5. Vezin gereği zihaf olması gereken yerlerde uzatma işareti konulmamıştır.

6. Mısralarda vezin veya anlam gereği çıkarılması gereken ses, hece veya kelimeler ok ayraç < > içine alınmıştır.

7. Vezin ve söyleyiş gereği bitişik kelimelerin oluşumunda düşen ünlüler kesme (') işaretiyle gösterilmiştir. Örnek: "v'ey, n'oldu, vb."

3.2.3. Metnin Transkripsiyonu ve İmlâ Hususiyetleri

1. Metin tespitinde bilimsel çalışmalarda uygulanan transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Bu işaretler *transkripsiyon işaretleri* bölümünde gösterilmiştir.

2. Metin tespitinde bir birlik sağlamak amacıyla İsmail Ünver tarafından yayımlanan *"Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler"*[222] adlı makaledeki tekliflere uyulmaya çalışılmıştır.

3. Orijinal metinde "b" ile yazılan zarf-fiil eki "-up, - üp" şeklinde yazılmıştır. "görüp, vėrip, alıp vb."

4. Metinde Farsçadaki *vâv-ı madûle*li kelimeler "ḫ̆ān, ḫ̆ār, ḫ̆āb vb." şeklinde yazılmıştır. Yazmada, *vâv*sız yazılan bazı *vâv-ı madûle*li kelimelerin doğru şekli metinde dipnotta işaret etmeksizin verilmiştir.

5. Farsçadaki "e-i" arası sesi belirtmek için "ì" harfi kullanılmıştır. Örnek: "kì, çünkì, belkì, vb."

6. Orijinal metinde zaman zaman izafet kesresi (ٔ/ۂ) ile gösterilen belirtme durumu ekleri "-yi,-yı" şeklinde yazılmıştır.

7. Yazmada, bazen *hemze* (ء) bazen de *ye* (ى) harfiyle yazılan seslerin yer aldığı kelimelerin tamamının metinde hemzeli şekli tercih edilmiştir. Örnek: "māyil > mā'il, dāyim > dā'im vb."

8. Yazmada "mı/mi" soru eki ve "de/da" bağlacı önceki kelimeye bitişik yazılmış olsa da metinde Türkçe kurallara uygun olarak ayrı yazılmıştır.

9. Lafz-ı Celâl (Allâh)'le kurulmuş kelimeler birleşik yazılmıştır. Örnek: "Resûlullâh, Abdullâh vb."

10. Metinde geçen Arapça veya Farsça ibareler tırnak içinde *italik* yazı stili ile aktarılmış, Türkçe çevirisi dipnotta yazılmıştır.

11. Tahmis edilen beyitler eğik (italik) karakterle belirtilmiştir.

12. Āftāb, pādşāh, āsmān vb. kelimelerde ses türemeleri (āfitāb, pādişāh, āsumān vb. şeklinde) gösterilmemiştir.

---

[222] İsmail Ünver, "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi*, C.: XI, S. 1, Ankara 1993, s. 51-89.

13. “İle, için” edatlarıyla “idi, imiş, ise, iken” daha önceki kelimeye bitişik yazılması durumunda birleşik yazıldığı kelimeyle arasına çizgi işareti (-) konulmuştur. Bu hususta ses uyumu ve vezne dikkat edilmiştir.

14. Yazmada, “elbetde” şeklinde hatalı yazılan “elbette” kelimesi, doğru şekliyle metinde yazılmıştır.

15. Farsçada, kelime tekrarıyla meydana gelen ikilemler arasına giren ekler, birleşik isim ve sıfatlar metinde kısa çizgi (-) işaretiyle ayrılmıştır. Örnek: “dem-be-dem, ser-te-ser, gūn-ā-gūn; mey-ḫ̆ārān, melek-sīmā vb.”

16. Metin tamiri yapılan mısralarda, mısraya eklenen harf, ek veya kelimeler köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

17. İzafet kesresi, atıf vavına dair yaygın imla hatalarının dipnotta gösterilmesine gerek görülmemiştir.

18. Yazmada, bazı kelimelerdeki medler akuzatif (-i hâli) ekiyle gösterilmiştir. Bu durum, transkripsiyonlu metne yansımamıştır. Örnek: “zühdiden > zühdden; bezmide > bezmde; dil-dārıdan > dil-dārdan vb.”. Vezin bölümünde de bu konuya temas edilmiştir.

19. Okunamayan kelimelerin nüshadaki fotoğrafı verilmiştir.

20. Anlaşılmayan kelime ya da mısraların sonuna ise parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.

21. Kelimelerde elif-i maksûre (ى),“â” şeklinde gösterilmiştir.

22. Arapça kelimelerdeki harekeli ve tenvînler üst simge olarak yazılmıştır. Örnek: “nūr^{en}; şems^{en}; Naḥn^{ü} ḳasemnā; taḥayyer^{e}; İbn^{i} Ziyād; şems^{ün}; Ümmet^{ün} vs.” gibi

23. Özel isimler büyük harfle başlamış, aldıkları ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır.

24. Metinde, bütün başlıklar koyu ve büyük harfle yazılmıştır.

25. Atıf vâvları sessiz harfle biten kelimelerden sonra incelik-kalınlık uyumu dikkate alınarak “u-ü” şeklinde, sesli harflerden sonra ise daima “vü” şeklinde okunmuştur: Örnek: “şām u seḥer; şāh u gedā; enbiyā vü evliyā; dünyā vü ʿuḳbāda vb.”

26. Yazmalarda açıkça müellifin imla hatası olduğu anlaşılan yanlışlar metinde düzeltilmiştir. Bu husus, dipnotta işaret edilmek yerine topluca liste hâlinde verilmiştir.

27. Sin (س) yerine sad (ص), peltek se (ث) yerine sin (س), ta' (ط) yerine te (ت), te (ت) yahut dal (د) yerine ta' (ط) kullanıldığı; nazal n sesi yerine kullanılacak olan kef (ك) harfi yerine nun (ن); nun (ن) ile yazılması gereken yerlerde ise kef (ك) harfinin kullanıldığı abes imlalar düzeltilerek verilmiştir. Bu gibi imla hatası olan kelimeler, *"Metinde İmlası Düzeltilmiş Kelimeler Listesi"* bölümüne alınmıştır.

28. Şair tarafından tahmis yapılan manzumeler, farklı dönemlerine ait şairlerin eserleri ihtiva etmektedir. Çalışmada, tutarsızlıkları önlemek ve birliği sağlayabilmek için tahmis edilen manzumeleriyle eklenen mısralar, tahmis yapan şairin dönemine ait dil özellikleri dikkate alınarak okunmuştur.

29. Metinde, ayet, hadis, dua, darbımesel gibi Arapça iktibaslar transkripsiyonlu ve tırnak içinde italik bir şekilde yazılmış, anlamları ve ulaşabildiğimiz kaynakları ile ilgili bilgiler dipnotta belirtilmiştir.

30. Tahmislerde geçen "didi, idüp, diyü, gice" gibi Türkçe kökenli kelimelerin yazılışında, kafiyeli kelimelerde hareke benzerliği gerekmediği takdirde "ė" harfi tercih edilmiştir. Örnek: "dėdi, ėdüp, dėyü, gėce vb."

3.2.4. Metinde İmlâsı Düzeltilmiş Kelimler Listesi

Kelimelerin yazmada geçen şekli	**Metinde düzeltilmiş şekli**	**Metinde bulunduğu yer nu.**[223]
bād-kāṣānsañ	bād-keṣānsañ	M-8-[II]-VI-c
baḥs̱	baʿs̱	G-149-I-e
Bastom	Baston	K-16-IV-e
buraḳ	bıraḳ	M-8-[IX]-I-c
cā-nūṣīn	cā-nīṣīn	K-12-V-b
Cemāliñiñ	Cemāliñ	K-8-I-e, K-8-II-e, K-8-III-d, K-8-III-e
cūnbiṣ/cūnbuṣ	cünbiṣ	K-5-XLIX-d
çıḳalmaz	çıḳılmaz	G-7-II-c
dildeñ	dilden	M-10-VII-a
Elbetde	Elbette	G-84-VI-c, M-8-[VI]-VI-e
ġerdīṣ-i	ġerdiṣ-i	G-159-V-d
gördükse	gördükçe	G-165-V-c, G-201-VII-c
ḥüsñüñ	ḥüsnüñ	G-204-III-b, K-8-III-a
ḥüsñüñ	ḥüsnünüñ	G-204-III-a
ḥüsñüñe	ḥüsnüñe	G-65-VII-d, K-8-III-c
inzimām	inżımām	K-5-VII-b
ḳalmış	ḳılmış	G-93-I-a
Ḳubāba	Ḳubāda	G-100-V-a
ḳulzün-i	ḳulzüm-i	G-160-V-a
leziz	leẕīẕ	K-1-XIV-c
meʿāẓım	muʿaẓẓam	K-9-XVI-e
menziliñiñ	menziliñ	K-8-IX-e
muḳaṣṣīr	muḳaṣṣır	G-38-VI-b
muḳaṣṣīrde	muḳaṣṣırda	G-38-VI-a
mü’ennese	mü’enneṣe	M-13-IV-a
nekṣüfte	n’eṣküfte	K-4-XXXIX-c
Noḳṭa	Nuṭḳa	G-75-V-c
ṣā’ime	ṣanma	G-141-III-c

[223] Burada, başta gelen büyük harfler tahmis edilen nazım şekli (K: kaside, M: musammat, G: gazel); Arap rakamlar, o bölüme ait olan tahmisin/manzumenin sıra numarası, Romen rakamları bentler, küçük harfler ise alfabetik sırasıyla (a, b, c, d, e) bendin içindeki mısraları ifade etmektedir. Ayrıca, kısaltmalarda musammatlar bölümüne dahil olan tahmis edilen terkîb-bend ve tercî-bendlerin bend numarası, normal tahmislerin bend numarasına ayırmak için köşeli ayraç içinde verilmiştir.

Seniñiñ	Seniñ	K-8-XVIII-a
ṣapa	sepe	G-137-I-c
servet	s̲ervet	G-38-V-d
ṣordum	açdım	M-8-[V]-V-a
Ṣöndirdi	Söndirdi	G-120-II-b, M-8-[IX]-VII-b
suḫanvār	suḫanver	G-156-V-c
sultāna	sulṭāna	G-195-VIII-a
sultānı	sulṭānı	G-22-IV-e
ṣürüldü	sürüldi	M-7-[II]-II-a
ṭāġlar	dāġlar	M-7-[XII]-II-c
ṭelḫ	telḫ	G-135-IV-c
varmasaġ	vurmasaġ	G-75-II-c
yaḳındı	yıḳandı	K-7-VII-c

3.2.5. MANZUMELERİ ABDURREZZÂK AĞA TARAFINDAN TAHMİS EDİLEN ŞAİRLERİN İSİMLERİNİN ALFABETİK SIRALANMASI VE TAHMİS EDİLMİŞ MANZUMELERİN NAZIM ŞEKİLLERİNE GÖRE DAĞILIMI LİSTESİ

Nu.	*Şair mahlası/adı*	*Dili*	*Kaside*	*Gazel*	*Tercî-bend*	*Terkîb-bend*	*Müse-ddes*	*Tahmis*	*Kıt'a*	*Rubâ'î*	*Dü-beyit*	*Mesnevî*	*Beyit*	*Top.*
1.	**Abdülganî Efendi**	*T.*				1								1
2.	**Abdurrezzâk Ağa**	*T.*		1										1
3.	**Âgâh Paşa**	*T.*	1											1
4.	**Ahmed Cevdet**	*T.*		1										1
5.	**Ahmed Hilmî Hâce-zâde**	*T.*		1										1
6.	**Ahmed Reşîd Efendi**	*T.*		1										1
7.	**Ârif Hikmet**	*T.*		7										7
8.	**Atâ Bey**	*T.*	1	1										2
9.	**Azîz (Şeyhü'il-İslâm A. Efendi)**	*T.*				1								1
10.	**Bâkî**	*T.*		17										17
11.	**Basîrî**	*T.*		18										18
12.	**Belîğ**	*T.*		11										11
13.	**Bînîş**	*Far.*		1										1
14.	**Cevrî**	*T.*		3										3
15.	**Ebubekir's-Sıddik**	*T.*	1											1
16.	**Es'ad (Kerküklü Na'ibzâde Es'ad)**	*T.*		1										1
17.	**Es'ad (Fahrî-zâde)**	*T.*		1										1
18.	**Esrâr (Derviş Esrâr Dede)**	*T.*		1										1
19.	**Eşref Efendi**	*T.*		1										1
20.	**Fâ'iz**	*T.*		1										1
21.	**Fatîn**	*T.*		4										4
22.	**Ferîd İ. Bey**	*T.*		1										1
23.	**Fevzî (Mehmed Fevzî)**	*T.*		3										3
24.	**Fevzî (Abdulbakî F. Uluboy)**	*T.*		1										1
25.	**Fuzûlî**	*T.*	4	29	1									34
26.	**Hâfız**	*Far.*		6										6

27.	**Hâlid-i Bağdâdî**	*Far.*		1										1
28.	**Hasan-ı Dehlevî**	*Far.*		1										1
29.	**Hasan Tevfik**	*T.*		2										2
30.	**Haylî**	*T.*		1										1
31.	**Hayyâm**	*Far.*								15			3	18
32.	**Hazânî (İbrahim Haydarî)**	*T.*	1	2		1								4
33.	**Hicrî (Kerküklü Hicrî Dede)**	*T.*		1										1
34.	**Hilâlî**	*Far.*		1										1
35.	**İbni İmâd**	*Far.*		1										1
36.	**İsmet-i Buhârî**	*Far.*		1										1
37.	**İzzetî**	*Far.*	1											1
38.	**İzzet Monla**	*T.*	1	8					1					10
39.	**Kâbil**	*T.*		2										2
40.	**Lâedrî**	*T.*		2							1		1	4
41.	**Lebîb**	*T.*	1											1
42.	**Leylâ Hanım**	*T.*		3										3
43.	**Mâhir Bey**	*T.*		1										1
44.	**Mazhar Paşa**	*T.*		1										1
45.	**Mehmed (Erbilli Monla Mehmed)**	*T.*		1										1
46.	**Mevlânâ C. Rûmî**	*Far.*		1										1
47.	**Mevlânâ Emîr-i Hümâyûn**	*Far.*									1		2	3
48.	**Mihrî**	*Far.*		1										1
49.	**Mücrim**	*Far.*		2										2
50.	**Nâbî**	*T.*		9					2					11
51.	**Nâbînî**	*Far.*		1										1
52.	**Nâmık Kemâl**	*T.*		2										2
53.	**Nâzım Paşa**	*T.*	1											1
54.	**Nazîm (Yahyâ Nazîm)**	*T.*		1										1
55.	**Necâtî**	*T.*		1										1
56.	**Necmî (Erbilli Necmî)**	*T.*		1										1
57.	**Nef'î**	*T.*		1										1
58.	**Nevres (Osman Nevres)**	*T.*		3		1								4
59.	**Nevres-i Kadîm**	*T.*		5										5

60.	**Râ'if Bey**	*T.*		1										1
61.	**Râcî (Erbilli Süleymân Râcî)**	*T.*		3										3
62.	**Râsih**	*T.*		1										1
63.	**Re'fet (Diyarbakırlı İ.)**	*T.*										1		1
64.	**Rif'at (Manastırlı Rif'at)**	*T.*	1											1
65.	**Rûhî**	*T.*	1	17		5								23
66.	**Sa'îd (Erbilli Molla Sa'îd)**	*T.*		2										2
67.	**Sâdık (Kerküklü Molla Sâdık)**	*Far.*	1											1
68.	**Sabrî-i Şâkir**	*T.*		1										1
69.	**Sâmî (Arpaemîni Mustafa Sâmî)**	*T.*		3										3
70.	**Selâmî (Şeyh Selâmî)**	*T.*		10										10
71.	**Selmân**	*Far.*		1										1
72.	**Seyyid Ali**	*T.*											1	1
73.	**Seyyid Kâsım**	*Far.*		1										1
74.	**Seyyid Şükrî Berzencî**	*T.*						1	1					2
75.	**Sıddîk Ali Baba**	*T.*		1										1
76.	**Şâdî (Süleyman Şâdî)**	*T.*					1							1
77.	**Şerîf Efendi**	*T.*	3											3
78.	**Şinâsî Bey (M. Çelebi)**	*T.*		1										1
79.	**Şinâsî**	*T.*									1			1
80.	**Tal'at Efendi**	*T.*							1					1
81.	**Vasfî (Şeyh Vasfî)**	*T.*		1										1
82.	**Ziyâ Paşa**	*T.*			2	3								4
	Toplam	***T.: 234 Far.: 42***	***18***	***210***	***3***	***12***	***1***	***1***	***5***	***15***	***3***	***1***	***7***	***276***

3.2.6. Transkripsiyon Alfabesi

ء : ’
ا : A, a; E, e; Ā
آ : Ā, ā; A, a
ب : B, b
پ : P, p
ت : T, t
ث : Ṡ, ṡ
ج : C, c
چ : Ç, ç
ح : Ḥ, ḥ
خ : Ḫ, ḫ
د : D, d
ذ : Ẕ, ẕ
ر : R, r
ز : Z, z
ژ : J, j
س : S, s
ش : Ṣ, ṣ
ص : Ṣ, ṣ
ض : Ż, ż, Ḍ, ḍ
ط : Ṭ, ṭ
ظ : Ẓ, ẓ
ع : ʿ
غ : Ġ, ġ
ف : F, f
ق : Ḳ, ḳ
ك : K, k; G, g; ñ
ل : L, l
م : M, m
ن : N, n
و : V, v; O, o, ō; Ö, ö; U, u, Ū, ū; Ü, ü
ه : H, h; a, e; ì
ى : Y, y, I, ı, Ī, ī, â, ė

3.3. Tahmisler

3.3.3. Türkçe Tahmisler

ḲASÎDE TAḪMÎSLERİ

1. TAḪMĪS BER-NAʿT-I ŞERĪF-İ FUŻŪLĪ[224]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I

Gözyaşıyla verse bülbül vechi var eşcāra ṣu
Ġonçe-i baḫtı açılmışdır vėrir naḳḳāra ṣu
Naʿtıña dā'ir vėrildi ḫāme-i güftāra ṣu
Ṣaçma ėy göz eşkden gönlümdeki odlara ṣu
Kim bu deñlü ṭutuşan odlara ėtmez çāre ṣu[225]

II

Geldiñiz mehd-i cihāna ʿizz-ile ėy ẕāt-ı pāk
İşte küffār-ı Ḳureyş oldı bu yüzden hep helāk
Merhem-i luṭfuñ diler her ʿāṣıḳān-ı derdnāk
Ẕevḳ-ı tīġından ʾaceb yoḳ gönlüm olsa çāk çāk[226]
Kim mürūrıyla bıraḳur raḫneler dīvāra ṣu[227]

III

Bī-ḫazān bir ṭāze bāġ-ı dil-güşāda rū-nümün

---

[224] AT, s. 281 [280]-286 [285]; Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Türkçe Divan*, TTK Yay., Ankara 1958, K. 3., s. 23-25.
[225] *ėtmez: ḳılmaz D;* bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Āb-gündur günbed-i devvār rengi bilmezem
Ya muḥīṭ olmuş gözümden günbed-i devvāre ṣu
[226] *gönlüm olsa: olsa gönlüm D.*
[227] *mürūrıyla: mürūr ilen D;* bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Vehm ilen söyler dil-i mercūḥ peykānuñ sözin
İḥtiyāṭ ilen bırağur içer her kimde olsa yâre ṣu

Bāġbāna minnet ėtmem bir gül ü bir ḫār içün
Anı sīr-āb eylemem mīzāb-ı ḫāmemle bugün
Ṣuya vėrsün bāġbān gülzārı zaḥmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzüñ tek vėrse biñ gülzāra ṣu[228]

IV

Zaḫmdār-ı tīġ-ı ʿiṣyānım bu ʿiṣyānım n'ola
Nūş-dārū-yı şefāʿat olsa dermānım n'ola
Ẕikr ü fikriñle müdāvāt ėtse Loḳmānım n'ola
'Ārıżıñ yādıyla nemnāk olsa müjgānım n'ola
Żāyiʿ olmaz gül temennāsıyla vėrmek ḫāra ṣu

V

Böyle bir ṣamṣam-ı ḳāṭıʿ ḳında ṭurmaz yaʿni tīġ
Ḍarbesiyle ḳahr olur bi'l-cümle küffār-ı yezīġ
Sensiñ ėy Faḫr-i cihān fenn-i feṣāḥatda belīġ
Ġam güni ėtme dil-i bīmārdan tīġıñ dirīġ
Ḫayrdır vėrmek ḳaranlıḳ gėcede bīmāra ṣu[229]

VI

Millet-i merḥūmeniñ her laḥẓa fikr-i ṣā'ibi
İster olsunlar hemīşe āb-ı Keṯver şāribi
Anları maḥrūm ėder mi rūz-ı maḥşer ṣāḥibi
Men lebiñ müştāḳıyam ẕühhād Kevṯer ṭālibi
Nitekim meste mey içmek ḫoş gelür hüşyāra ṣu

[228] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Oḫşadabilmez ġubārını muḥarrir ḫaṭṭuña
Ḫāme tek baḫmaḳdan inse gözlerine ḳare ṣu

[229] *ḳaranlıḳ: ḳarañu D;* bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
İste beykānın göñül hercinde şevḳum sākin it
Ṣusuzam bir kez bu ṣaḥrāda menüm'çün are ṣu

VII

Cūy-bār-ı dīdeden cāri olup leyl ü nehār
Pāyıña dökmek içün servī-i ḫırmānıñ arar
Māye-i neşv ü nümādır serve āb-ı ḫoş-güvār
Ravża-i kūyında her dem devr ėder eyler güẕār[230]
ʿĀşıḳ olmuş ġālibā ol serv-i ḫoş-reftāra ṣu[231]

VIII

Münteşir envār-ı ʿirfānıñ ser-ā-ser ādeme
Bād-ı ḫayret-i ʿulūmuñ dā'imā her aʿleme
Āb-ı rūyından düşünce ḳaṭre bi'r-i Zemzeme
Ṭīnet-i pākini rūşen ḳılmış ehl-i ʿāleme
İbtidār ḳılmış ṭarīḳ-ı Aḥmed-i Muḫtāra ṣu[232]

IX

Ṭāḳ-ı Kisrā baḥr-i Sāvā nār-ı Fārsda keẕā
Hem yıḳıldı yėre geçdi söndi āteş-ḫānehā
Hem ḳudūmıyla żiyālandı bütün arż u semā
Seyyid-i nevʿ-i beşer deryā-yı dürr-i ışṭıfā
Kim sepübdür muʿcizātı āteş-i eşrāra ṣu[233]

X

Faṣl-ı güldür gördüler vird-i leṭāfet revnaḳıñ
Bir naẓarla ezdiyād ėtdi naẓāret revnaḳıñ

---

[230] *devr ėder: durmayub D.*
[231] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Şu yolın ol kūydan ṭoprağ olub dutsam gerek
Çun raḳībümdür daḥi ol kūya ḳoymañ vare ṣu
Dest-būsı ārzūsiyle ger ölsem dōstlar
Kūze eyleñ ṭoptağum ṣunuñ anuñla yâre ṣu
Serv ser-keşlük ḳılur ḳumrī niyāzından meger
Dāmenin duta ayağına düşe yalvare ṣu
İçmek ister bülbülüñ ḳanın meger bir reng ile
Gül budağınuñ mizācına gire ḳurtare ṣu
[232] *İbtidār: İḳtīdā D.*
[233] *eşrāra: küffāra AT.*

Aldı gülzār-ı risālet çün ṭarāvet revnaḳıñ
Ḳılmaḳ içün tāze gülzār-ı nübüvvet revnaḳıñ
Mu'cizinden eylemiş iẓhār seng-i ḫāra ṣu

XI

Seng-i nīgīn yoḳ ʿalāmet ḫilḳat-ı ādemde kim
Geldiñiz işbu cihāna bir dem-i ḫurremde kim
Muʿcizātıñ ẓāhir oldı ʿāḳıbet ḫātemde kim
Mu'ciziñ bir baḥr-i bī-pāyān imiş 'ālemde kim[234]
Yetmiş andan biñ biñ āteş-ḫāne-i küffāra ṣu

XII

Nūr-ı İslāmı nübüvvetle sen ėtdiñ iḫtirāʿ
Muʿciz-i ẕāt-ı şerīfiñ vėrdi dünyāya şuʿāʿ
Yalıñız küffār içinde ḳaldı edyānca nizāʿ
Ḥayret ile parmaġıñ dişler kim ėtse istimā'[235]
Parmaġından vėrdigi şiddet güni Enṣāra ṣu

XIII

Ser-fürū eyler saña dā'im cemīʿ-i kā'ināt
Şerʿiñe minḳād olan āḫir bulur fevz ü necāt
Hep muḫālifler içer bi'l-āḫere cām-ı memāt
Dostı ger zehr-i mār içse olur āb-ı ḥayāt
Ḫaṣmı ṣu içse döner elbette zehr-i māra ṣu

XIV

Ṣu kì ser-gerdān gezerken gözler oldı eşk-rīz
ʿĀşıḳ-ı dīdār iken dünyāda olmuşdur ʿazīz
Nehr-i Kevṯer tek olupdur gerçì ol āb-ı leẕīẕ
Eylemiş her ḳaṭreden biñ baḥr-i raḥmet mevc-ḫīz

---

[234] *Mu'ciziñ: Mu'cizi D.*
[235] *ile: ilen D.*

El ṣunup urġaç vużū’ içün gül-i ruḫsāra ṣu

XV

Ḥavż-ı Kevs̱erle raḥīḳ u bir de nehr-i zencebīl
ʿArşdan inmiş cināna bir de ʿayn-ı selsebīl
Gėce gündüz ʿāṣıḳıñdır senden olmaz münfaṣıl
Ḫāk-i pāyına yetem dėr 'ömrlerdir muttaṣıl
Başını ṭaşdan ṭaşa urup gezer āvāre ṣu

XVI

Ḫādim-i bāb-ı risāletdir hemān ġılmān u ḥūr
Sen Süleymān-ı zamān anlar daḫi mānend-i mūr
Bārgāha yüz sürüpdür dā’im isterler ḥużūr
Ẕerre ẕerre ḫāk-i dergāhına ister ṣala nūr
Dönmez ol dergāhdan ger olsa pāre pāre ṣu

XVII

Bir yüzi gül ṣaçı sünbül ẕāta oldum cān-fedā
Bülbül-i ṣeydā anıñ’çün hem-zebān oldı baña
Sensiñ ėy Sulṭān-ı kevneyn sāye-i nūr-ı hüdā
Ẕikr-i na'tıñ virdini dermān bilür ehl-i ḫaṭā
Eyle kim def'-i ḫumār içün içer mey-ḫ ˇāra ṣu

XVIII

Rūz-ı maḥşerde eñ evvel ʿuhde-i miṣāḳıñam
Almışım feyż-i naẓar dā’im seniñ ʿuṣṣāḳıñam
Mekteb-i naʿtıñda ḳalben ḳāri’-i evrāḳıñam
Yā Ḥabīballâh yā Ḫayre’l-beşer müştāḳıñam
Şöyle kim leb-teşneler yanup diler hemvāra ṣu[236]

[236] *Şöyle: Eyle D.*

XIX

Hem ṣuʿūd ėtdiñ ṣuʿūbet çekmediñ minhācda
ʿArş-ı aʿlāya oturduñ ṣankì taḫt-ı ʿācda
Çoḳ ṣuver çoḳ nehr gördüñ leyle-i vehhācda
Senseñ ol baḥr-i kerāmet kim şeb-i Miʿrācda
Şeb-nem-i feyżiñ yetürmüş ṯābit ü seyyāra ṣu

XX

Şuʿle-i cevvāle tek indi zemīne ser-te-ser
Pertev-i nūr-ı risāletdir yāḫūd şems ü ḳamer
Teşnegānı dā'imā reyyān ėder şām u seḥer[237]
Çeşme-i ḫurşīdden dā'im zülāl-i feyż iner[238]
Ḥācet olsa merḳadiñ tecdīd ėden miʿmāra ṣu

XXI

Micmer-i nār-ı cefāyım baḳ kì āteş-ḫāneme
Böyle bir tenvīr içinde kimse gelmez yanıma
Merḥamet ėtmezse luṭfuñ sīne-i biryānıma
Bīm-i dūzaḫ nār-ı ġam ṣalmış dil-i sūzānıma
Var ümīdim ebr-i iḥsānıñ sepe ol nāra ṣu

XXII

İşbu naʿtı şevḳ-ile taḫmīs ėdüp ʿācizleri
Vechi vardır dāne dāne düzse ḥūrī ḳızları
Var ümīdim şād ėde rūz-ı cezāda bizleri
Yümn-i naʿtıñdan güher olmuş Fużūlī sözleri
Ėbr-i nisāndan düşen tek lü'lü'-i şeh-vāra ṣu[239]

---

[237] Bu mısraʿın altında ayrıca şu "Teşne-i dīdār olan ʿāşıḳları sīr-āb ėder" mısraʿı yazılmıştır.
[238] *dā'im: her dem D.*
[239] *düşen: dönen D;* bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ḫāb-i ġafletden olan bīdār olanda Rūz-i Ḥaşr
Eşk-i ḥasretden tökende dīde-i bīdāre ṣu

XXIII

Rū-siyeh bir mücrimim maḥşerde meẕmūm olmayam
Yār u aġyār arasında cürme maḥkūm olmayam
Efʿi-i dūzaḫ içinde gerçì mesmūm olmayam
Umduġum oldur kì rūz-ı ḥaşr maḥrūm olmayam
Çeşme-i vaṣlıñ vėre bu teşne-i dīdāra ṣu[240]

2. TAḪMĪS BER-ḴAṢĪDE-İ ḤAŻRET-İ ŞĀH-I VEYLĀYET (FUẔŪLĪ)[241]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Ṣanma kim ʿaşr-ı muḥarremde göñül şādān olur
Mātem-i Āl-i ʿAbādır dīdeler giryān olur
Vaḳʿa-i pür-ġuṣṣaya beyt-i aḫīr burhān olur
Ġonçe baġrı dehr bī-dādiyle evvel ḳan olur
Ṣoñra yüz luṭf ile göñli açılur ḫandān olur

II

Gerçì deryā-yı velāyetde ṣadef şām u seḥer
Munṭaẓırdır ebr-i nisāndan yaġan her ḳaṭreler
Dāne dāne her biri olduḳça bir dürr ü güher
Ḳaṭre-i bārān kì bir müddet ṣadef ḥapsiñ çeker
Yoġ-iken ḳadri ṭapup ḳıymet dür-i ġalṭān olur[242]

III

Dās-ı ʿibretle biçilmişken demetler büsbütün
Vėrmedi nān u nemek Ḥaḳḳın hemān dihḳān-ı dūn
Baʿd ez īn ger düşse de rūy-ı zemīne ser-nigūn

[240] *vaşlıñ: viṣālıñ? AT. / bu: men D.*
[241] AT, s. 273 [272]-280 [279]; *Fuzûlî Türkçe Divan,* K. 7., s. 32-34.
[242] *ṭapup: ṭapar D.*

Dāne ṭopraḳ içre şiddet çekdigiyçün niçe gün
Baş çeküp ḫırmenlenür ārāyiş-i bustān olur

IV

Fāriġ olmaz ḳahrdan tā var ise cānda ramaḳ
Dehrde maḳhūr olan mesrūr olur ehl-i meraḳ
Ḳahr u luṭfa ḳarşu cāridir cihānda bu nesaḳ
Ḳahrdan ikrāh ėdenler luṭfa olmaz müsteḥaḳ
Müsta'idd-i derd olanlar ḳābil-i dermān olur

V

Ol Züleyḫā-yı zamāne söz atar çün Yūsufa
Ḥüsnüni taḳdīm ėder belkì ṣatar çün Yūsufa
Vaḳʿa-i meşhūrede ʿişmet yatar çün Yūsufa
Miḥnete ṣabr eyleyen rāḥat ṭapar çün Yūsufa
Salṭanat taḫtınıñ evvel pāyesi zindān olur

VI

Ḥaḳ Teʿālâ gösterirse ʿāşıḳa rūy-ı cemāl
Dilde ḳoymaz renc ü ġam ḫāṭırda endūh ü melāl
Dā'imā taḳdīre ḳarşu pend-i erbāb-ı maḳāl
Ger rıżā olsa ḳażāya müşkil olmaz hīç ḥāl
'Ārife ṣabr ile her müşkil kì var āsān olur

VII

Daʿvi-i emr-i ḫilāfetde Yezīd-i pür-ġażab
Ḥażret-i Āl-i ʿAbāya vėrdi çoḳ renc ü taʿab
Ḥüsn-i aḫlāk olmasa lāzım degil nesl ü ḥaseb
Fi'ldir aṣl-i rıżā-yı Ḥak ne kim aṣl ü neseb
Ḫāk-i fermān-ber beşer 'āṣī melek şeyṭān olur

VIII

Dā’imā tehẕīb-i aḫlāḳ eyleyen kim muttaṣıl
Ḳāmet-i zībā ḫırāmı servi eyler münfaʿil
Tāb-ı ruḫsārı ėdince mihr ü māhı müştaʿil
Sā’ir-i maḫlūḳdan ol kimse olur pāk-dil[243]
Ehl-i Beytiñ fırḳasından ṣayılur Selmān olur

IX

Ḥażret-i Şāh-ı cihānıñ yoluna her rūz u şeb
Dā’imā ḫār-ı muġaylān ḳoydı zevc-i Bū-Leheb
Māye-i ādem edebdir istemez ḥasb u neseb
Ḫˇāh seyyid ḫˇāh ʾāmī kām almaz bī-edeb[244]
Fiʾli müstaḥsen olan müstevcib-i iḥsān olur

X

Feṭḥ-i Ḫayberde hemān ol pehlevān-ı nāmdār
Seksen üç baṭmān ḳapuyı ḳırdı ol dilden süvār
Ceng ü ḥarbin hep görenler dėdiler bī-iḫtiyār
Yüz meşaḳḳat çekse kām-ı dil ṭapar encām-ı kār
Her kimiñ ʾālemde mevlāsı Şeh-i Merdān olur

XI

Zaḫm-ı ġuzāta ṣoruldukça luʿāb-ı merhemi
Ceng ü ġavġādır anıñ her dem zamān-ı ḫurremi
Pey-rev ėtmiş kendine her laḥẓa nevʿ-i ādemi
Tābiʾ-i fermān ėder ḥükmine cümle ʾālemi
Murtażā ḥükmine her kim tābiʾ-i fermān olur

XII

İstiḳāmetde şecāʿatde emirü’l-mü’minīn

[243] *ol kimse olsa: bir kimse olur D.*
[244] *almaz: bulmaz D.*

Nuṣreti cemʿiyyet-i İslāma burhān-ı yaḳīn
Müjdeler vėrmiş Resūlallâha Cibrīl-i Emīn
Tīre olmaz rāst-rev ger çekse bend-i āhenīn
Rāst-rev tīr-i ḫadengiñ zīveri peykān olur

XIII

Nüsḫa-i ʿilminde meknūndur şü'ūnı kā'ināt
Andadır remz ü işārāt-ı cemīʿ-i mülhemāt
İltifātı dā'imā müstevcib-i feyż ü necāt
Ol şehenşeh kim eger bir mūra ėtse iltifāt[245]
Mūr ḥükm eyler Süleymān üstüne sulṭān olur

XIV

ʿĀlemi başdan başa ṭutmuş anıñ rūşenligi
Lāzım olmuşdur anıñ'çün hep çerāġān şenligi
Bā'iṣ-i nīrān olur kim gösterirse neyligi
Ol imām-ı dīn ü dünyā kim anıñ düşmenligi
Müşrikiñ hem dīnine dünyāsına noḳsān olur[246]

XV

Hem şecāʿatde mehābetde olunca nāmver
Ḥarb içinde düşmeni bir ḫamlede maḳhūr ėder
Saṭvet-i seyf-i celāli vėrse āfāḳa ḫaber
Ṭaş olur ger arslana ḳahr ile ḳılsa naẓar[247]
Ḥükm ḳılsa düşmeni ḳaşdına ṭaş aslan olur[248]

XVI

Hāle-i meh ol meh-i tābānı ėtse der-miyān

[245] *ėtse: ḳılsa D.*
[246] *hem dīnine: dīnine vü D.*
[247] *ger arslana ḳahr ile ḳılsa: arslan eger ḳahr ile ḳılsa bir D.*
[248] *aslan: arslan D.*

Ḥāle māh u māh mihr ü mihr olur pertev-feşān
Şuʿle-i ruḫsārını lā-bud görür kerrūbiyān
Ẕerre-i mihr-i ruḫundan ṭapsa pertev āsmān
Āsmān üzre temām encüm meh-i tābān olur

XVII

Başına ḳonsa sezādır bir hümā-yı salṭanat
Vech-i vardır irtifāʿ ėtmekle bulsun menzilet
Şāh-ı merdāna ṣadāḳat eyleyenler ʿāḳıbet
Feyż-i luṭf-ıla eger insāna ḳılsa terbiyet[249]
Ḳadr-ile insān melek-nisbet ʾaẓīmü'ş-şān olur

XVIII

Her kimiñ var ise ḳalbinde ṣadāḳatdan eṣer
Ḳūl olur Āl-i ʿAbāya ʿāḳıbet çekmez keder
ʿAḳl-ı kül ḥāṣıl ėder nūr-ı semāveti görer
V'er melek hem ṭapsa ʾayn-ı iltifātından naẓar
ʾAḳl-i kāmil kesb ėder elbette bir insān olur[250]

XIX

Bende-i Āl-i ʿAbāyım dā'imā anlar bile
Bendegānı vāṣıl eyler bir maʿāli menzīle
Bir içim ṣu Şāh-ı Merdān-ı velāyetden dile
Kevṣer ü cennet anıñ ḥükmindedir bu vechile[251]
Cümle neslinden hemīn Ādem aña mihmān olur[252]

[249] *luṭf-ıla: luṭfiylen D.*
[250] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Luṭf u ḳahrından tapar muḳbil ʾaṭā müdbir cezā
Ḳaṭʿ u faṣl-i ḥaşr içün ol lâḥẓa kim dīvān olur
[251] *Kevṣer ü cennet: Kevṣer-i cennet D.*
[252] *Cümle: Munca D.*

XX

Dā’imā fenn-i maʿārifde olupdur destgāh
Nīm naẓarla her kime bir kerre ger ėtse nigāh
Ḳurtarır mevc-i belā-yı baḥrden bī-iştibāh
Nūḥ ṣandūḳına keştī tek aparmışdır penāh
İḥtiyāṭ eyler kì nā-gāh bir daḥi Ṭūfān olur

XXI

Ḳıṣṣa-i Āl-i ʿAbādır cümleye dāġ-ı derūn
Vechi vardır mātem ėtsün ol sipihr-i nīl-gūn
Gerdiş-i gerdūn sezādır dā’im ola ser-nigūn
Gerçì İsmāʿīle ḳurbān gökden inmiş ḳadr içün
Ḥaḳ bilür ḳadr içün İsmāʿīl aña ḳurbān olur

XXII

Her çemende naġme-i murġānı dā’im istese
Nev-bahārāsā cihānı gerçì ḳā’im istese
N’ola kendin ʿālem-i İslāma ḥākim istese
Muʿcizi bir gülşen-i pākīzedir kim istese
ʿAndelīb ol gülşene Dāvūd-ı ḫoş-elḥān olur

XXIII

Ol gėce aldı cenāb-ı Aḥmedinden ẕerreyi
Dīde-i küffāra ṣapdı erşedinden ẕerreyi
İstese ol ḫāk-i pāy-ı emcedinden ẕerreyi
Her kim iḫlāṣ-ıla ḫāk-i merḳadinden ẕerreyi
Alsa anıñla ṭabābet eylese Loḳmān olur

XXIV

Āb-ı rūyı āb-ı zemzemdir yaḫūd āb-ı nemīr
Nūş ėdenler oldılar dünyā vü ʿuḳbāda vezīr
Tābiʿ-i fermān olan oldı meserretle müşīr

Dostı ger ma'ṣiyet ḳılsa olur ġufrān-peẕīr
Düşmeni biñ ṭā'at ėtse mūcib-i 'iṣyān olur

XXV

Ḫāk-i pāyin çekseler her laḥẓa çeşm-i ḫīreye
Gözleri rūşen olur düşmez hemīşe ḫīreye
Böyle müstaġni olan baḳmaz nuḳūd u lireye
Sāye-i luṭf u kerem ger ṣalsa ḫāk-i tīreye
Cirm-i ḫāk-i tīre reşk-i ravża-i Rıḍvān olur

XXVI

ʿAḳl-ı kül ʿarş-ı muʿallāda cemāl-i ʿilmdir
Ḳaʿr-ı deryādan çıḳan lā-bud le'āl-i ʿilmdir
Nāḫun-ı faẓl u kemāli inḥilāl-i ʿilmdir
'Aḳl kim ġavvāṣ-ı deryā-yı kemāl-i 'ilmdir
Cevher-i ẕātıñ taṣavvur eylese ḥayrān olur

XXVII

ʿİlm ü ʿirfānı meger ḳuṭb-ı medār-ı derkdir
Teşnegānı saḳy ėden hem cūy-bār-ı derkdir
Dā'imā seyr ü temāşāsı bahār-ı derkdir
Fehm kim seyyāḥ-ı iḳlīm-i diyār-ı derkdir
Vādi-i idrākini seyr ėtse ser-gerdān olur

XXVIII

Ceng ü ḥarbinde olanlar dėdiler bī-iḫtiyār
Lā fetâ īllā ʿAlī lā seyfᵉ illā ẕülfiḳār
Çün ḫilāfetle şecāʿat andadır leyl ü nehār
Devri anıñ āl u aṣḥābından almaz rūzgār
Devr anıñdır devr ėden her niçe kim devrān olur[253]

[253] *ėden: ilen D.*

XXIX

Ḳaṣr-ı evṣāfıñ yaparken dėdi erbāb-ı raṣad
Şeş cihetle çār erkān üzredir ḳaṣr-ı esed
Ḥüsn-i aḫlāḳı olupdur ālem-i hestīde fer(e)d
Ḳaṣr-ı vaṣfınıñ bināsın ḳılsa mi'mār-ı ḫıred
'İzz ü cāh u devlet ü iḳbāl dört erkān olur[254]

XXX

Āteş-i küffārı dā'im āb-ı Ḥaydar ṣöndürür
Ehl-i ʿiṣyānıñ hemān cürm ü ḫaṭāsın yandırır
Çarḫ-ı devrān devr ėdince miḥverīn ol döndürür
Ol sipihr-i devlet ü iḳbālden yüz döndürür
Devlet ü iḳbāl her kimden kì rū-gerdān olur

XXXI

Münteşirdir ʿāleme çoḳdan berü nūr-ı celī
İncilā buldı cihān tā āsmān devr ėdeli
Gelmemiş dünyā vü mā-fīhāya bir böyle velī
Dā'imā ėtsem sezādır na't-ı evlād-ı 'Alī[255]
Mādiḥ-i Āl-i 'Alī müstevcib-i ġufrān olur

XXXII

Oldı ḫāk-i Kerbelā bir ravża-i ʿālī-maḳām
Gėceler tā ṣubḥa dek olmuş ziyāretgāh-ı ʿām
Ḫāk-i rāḥıñ iktiḥāl ėtse sezā çeşm-i enām
Var ümīdim feyż-i luṭfundan Fużūlī kim müdām
Tā dilimde ḳuvvet-i nuṭḳ u tenimde cān olur

[254] *dört: çār D.*
[255] *Dā'imā ėtsem sezādır na't-ı evlād-ı 'Alī: Dem uram evṣāf-i evlâd-i 'Alī'den kim müdām D.*

3. ḲASĪDE-İ FUŻŪLĪ DER-MEDḤ-İ ŞĀH-I VELĀYET VE SİTĀYİŞ-İ E'İMME-İ İṮNĀ ʿAŞER ÜZERİNE TAḪMĪSDİR[256]

Müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün

I

Ėy ḫāme-i ḥamd u s̱enā v'ey mādiḥ-i Āl-i ʿAbā
Gülşen-serāy-ı dehrde olduñ bu naʿta āşnā
Ās̱ār-ı ṣunʿ-i Īzedi bildir nedir söyle baña
Elḥamdulillâhi'lleẕ̲[i] ḫalaḳa's-semāvāti'l-'ulā[257]
Andan bulur ḫāk-i zemīn feyż-i bahār-ı dil-güşā[258]

II

Ėy ġonçe-i gülzār-ı dil fāṣl-ı bahār geldi açıl
Her bir varaḳ oldı yeşil ḳılma gülistānı ḫacīl
Her bir şecer tevḥīd ėder eyler ḳulūbı müştaʿil
Burhān-ı Ḥaḳdır ėy göñül her nesteren nisbetlü gül
Ṣāni' olan mümkin degil maṣnū'dan ola cüdā[259]

III

Eyler seni bu çarḫ-ı dūn müstaġraḳ-ı baḥr-i düyūn
İlḳāb ėder ḥadden füzūn ger var ise ʿaḳlıñ bugün
Çıḳ bu cihāndan büsbütün olma içinde ser-nigūn
Tā ḫatm-ı aḥvāl-i derūn 'arż ėtdi 'aḳl-i ẕ̲ū-funūn
Ma'būda oldı reh-nümūn buldı ṭarīḳ-ı ihtidā[260]

---

[256] AT, s. 302 [301]-309 [308]; *Fuzûlî Türkçe Divan*, K. 8., s. 35-36.
[257] *Elḥamdulillâhi'lleẕ̲[i] ḫalaḳa's-semāvāti'l-'ulā:* "Yüksek gökleri yaratan Allah'a hamd olsun". Tam şekli "***Elḥamdulillâhi'lleẕ̲[i] ḫalaḳa's-semāvāt[i]*** ve'l-arḍ[a] ve ceʿale'ẓ̲-ẓ̲ulumāt[i] ve'n-nūr[a] s̱ümme'l-leẕ̲īn[e] keferū bi-Rabbihim yaʿdilūn" olup "**Hamd, gökleri ve yeri yaratan**, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. Böyle iken inkâr edenler başka şeyleri Rablerine denk tutuyorlar." meâlindeki Kur'ân-ı Kerîm En'âm sûresi 1. âyetten kısmî iktibastır.
[258] *Andan bulur: K'andan tapar D.*
[259] *ola: olmaḳ D.*
[260] *buldı: tapdı D.*

IV

İnsānları hüşyār ėder hem Ḥaydar-ı Kerrār ėder
Bülbülleri bīdār ėder dil-beste-i gülzār ėder
Eṣdāfdan her bār ėder dürr ü güher iḥżār ėder
Ṣābit Ḥaḳı gül-nār ėder ḫalḳı kì yoḳdan var ėder
Bir kāndan iẓhār ėder biñ ṭurfe la'l-i ḫoş-nümā

V

Gel ėt gülistāna naẓar her bir çiçek bir tuḫm eker
Dā'im zemīn üzre biter vicdānları tesrīr ėder
Evrāḳları tesbīḥ ėder şām u seḥer tevḥīd ėder
Cem'-i perīşān kim iter reh-berleri sünbül yeter
Kim tīre ṭopraḳdan biter eyler göñüller mübtelā

VI

Vėr gülşene dā'im emek her bir fidānı anda ek
Neşv ü nümā vėrmek gerek tā bir gül-i raʿnaya dek
Ḳoyma ṭoḳunsun dā'imā ruḫsār-ı gülzāra sinek
Ḥaḳ maẓharıdır her çiçek ger ėtmese naḳḳāş şek[261]
Bir tārdan şeklini çek vėrgil aña neşv ü nümā[262]

VII

Ėy Ḫāliḳ-ı ʿarş-ı berīn senden ʿināyet yā Muʿīn
Sīnemde mużmerdir hemīn ḥubb-i Emīrü'l-mü'minīn
Oldur imāmü'l-müslimīn taḫt-ı ḫilāfetde mekīn
Ḫaṭ vėrdi reyḥāna yaḳīn var Tañrı ėy ehl-i dīn[263]
'Avẕū bi-rabbi'l-'ālemīn esta'iẕ[ü] *mimmā nehā*[264]

[261] *ėtmese: dutsañ ey D.*
[262] *tārdan: nārven D.*
[263] *reyḥāna: reyḥān kim D. / var: bir D.*
[264] Alemlerin Rabbine sığınırım, yasak kıldığı şeylerden sakınırım.

VIII

Hem gör semānıñ yuldızın ez̲kārı var ḳışla güzin
Āş̲ār-ı Ḥaḳḳı gel de gör gökden yaġan ḳarla buzın
Āş̲ār-ı Ḥaḳḳa isteyen lāzım gelür ṭutmaḳ sözin
Ṭutmuş Ḥaḳa nergis gözin açmış ḥaḳīḳat-bīn gözin[265]
Ḳılmış naẓar görmüş özin sırr-ı Ḥaḳıyla āşnā

IX

Gülzār-ı Ḥaḳ sünbülleri olmuş ṣıfātıñ maẓharı
Her bir gülüñ evrāḳları tevḥīdiñ olmuş defteri
Keşf olmada esrārları oldı taṣavvurdan beri
Būstānda gör nīlūferi ṭutmuş ṭarīḳ-ı ber-teri
Ezhārıñ olmuş reh-beri gör anda esrār-ı Ḫudā

X

Defterdedir her nīk u bed mīzān ėder z̲āt-ı Aḥad
Ol dem dile Ḥaḳdan meded tā olasın maḥşerde ferd
Dünyāda her bir muʿtemed ʿuḳbāda çekmez renc ü derd
Rāh-ı ṭalebdir bī ʿaded maʿbūda ėy ehl-i ḫıred
Ger isteseñ ḳurb-i Ṣamed ṣad berg olur reh-ber saña

XI

Şükr eyle Rabb-i izzete gel baḳ bu ḫ̆ān-ı niʿmete
Her gün vėrir bu hey'ete düşme ṣafā-yı ʿişrete
Ḥaḳḳı bilen lā-bud varır gülşen-serāy-ı cennete
Zīnhār maḥv ol ḥikmete gel baḳ kemāl-i ḳudrete[266]
Nīlūfer-i ḫoş-ṣūrete gör kim vėrir āb u hevā

XII

Dutma eliñde sāġarı mey-ḫānede ser-ḫôş tek

[265] *gözin açmış: yüzin açmış D.*
[266] *gel baḳ: baḫġıl D.*

Her bir şecer tevḥīd ėder ṣanma anı ḫāmūş tek
Arż u semā taḳdīs ėder şām u seḥer pür-cūş tek
Sen olmasañ medhūş tek baḳsañ bir ehl-i hūş tek[267]
Ḥaḳḳā kì bir berzengūş tek tesbīḥ-ḫ ʿāndır her giyā[268]

XIII
Rūstem gibi bir pehlevān oldı cihāna ḳahramān
Āl-i ʿAbāya pāsbān ol ẕātı gördi bāġbān
Gülzāra oldı tercemān aḥvāli olduḳça beyān
Ṣaḥn-ı çemende erġavān her bergini ėtmiş zebān
Tekrār eyler her zamān medḥ-ı ʾAliyyü'l-Murtażā

XIV
Yolunda ėtmiş nesterīn ėtmiş aña ferş-i cebīn
Zehrāya zehrādır muʿīn zevc-i Emīrü'l-mü'minīn
Oldur cihānda ehl-i dīn gülzāra olsun āferīn
Żāyiʿ geçürmez yāsemīn ʾömr-i laṭīf [ü] nāzenīn
İḫlāṣ ile eyler özin ḫāk-i reh-i Ḫayru'n-nisā

XV
Āṯār-ı Ḥaḳḳa ḳıl naẓar tezīn ėder nūr-ı baṣar
Çeşm-i baṣar şām u ṣeḥer gülşende gördükçe ṯemer
Devrān ėder şems ü ḳamer eyler cihānı şuʿlever
Ṭurfe reyāḥin ser-be-ser kesb ėtdi ʾıṭr-ı müşkter
Ḫulḳ-ı ḥasenden bir eṯer gülzāra göstermiş ṣabā[269]

XVI
Her rūz u şeb murġ-ı çemen gülzārda zāġ-ı zaġan

[267] *Sen: Ger D.*
[268] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Şāh oldı minber yek-sere çıḥdı şikūfe minbere
Ṣalvāt ider Peyġam-ber'e ṣallû'alâ ḫayrü'l-verā
[269] *göstermiş: göstergeç D.*

Dā'im olunca naġme-zen mātem ṭutar ehl-i vaṭan
ʿĀlem çeker derd ü miḥen şiven ėdince cān u ten
Ẓāhir ḳılur ḫūnīn kefen lāle ḳılur yüz pāre ten
Dutar ṭönüp ṭarf-ı çemen Şāh-ı Şehīd içün 'azā

XVII

Ėy ḫāme-i müşkīn-raḳam taḳdīre yoḳdur çāre hem
Aldıḳda aʿdādan sitem aldı anı ḫāk-i ʿadem
Rūy-ı cihāna çekdi tem düşdi gül-i gülzāra nem
'Ābid-ṣıfāt çekmekde ġam olmuş benefşe ḳaddi ḫam
Gūyā ḳılup ol pāk hem Zeyne'l-'Abāya iḳtidā[270]

XVIII

Baḥr-i velāyetde ṣadef gerçì ṭoġup dürr-i Necef
Çün oldı Zerāya ḫalef görmüş degil çeşm-i selef
Ḳıldı anı düşmen telef maḥşerde bulduḳça şeref
Ġam def'i içün her ṭaraf gülşende çekmiş tīre ṣaf[271]
Bāḳır ʂenāsında şeġaf bulmuş ḳılur vird-i ʂenā

XIX

Dünyā ise bī-āb-rū lazım degildir güftügū
Devrān ėtmez ser-fürū baḳmaz aña şimdengerü
Ėtmez cihānı cüstücū dünyāya olduḳça ʿadū
Feyż-i Ḥaḳ ėtmiş ārzū çıḳmış şeḳāyıḳ sürḫ-rū
Ḳılmış bi-emr-i Ḥaḳ ġulū Ṣādıḳı ḳılmış pīşvā

XX

Kāẓım ise necl-i esed yardımcısı Ḥayy u Ṣamed
Oldur bugün ehl-i ḫıred ʿālem alur andan meded
Dünyāda olmuş muʿtemed ger olsa da erbāb-ı derd

[270] *ḳılup: ḳılur D. / Zeyne'l-'Abāya: Zeyne'l-'İbāda D.*
[271] *tīre: sebze D.*

Ḳahr ile çarḫ-ı lāciverd ger yāsemīni ḳılsa zerd
Ne ġam kì görgeç ehl-i derd eyler aña Kāẓım devā[272]

XXI

Oldur cihānda mā-sabaḳ olmuş imām-ı müsteḥaḳ
Geldi aña zerrīn ṭabaḳ sīm ü zerrīn ḳıldı felaḳ
Cānında var iken remaḳ min baʿd çekmez meraḳ
Keşf ėtmege esrār-ı Ḥaḳ açmış semen sīmin varaḳ
Vėrmiş aña gūyā sebaḳ ʾilm içre şāh-ı dīn Rıżā

XXII

Geldi cihāna bir taḳī her bir cihetle müntaḳī
İslāmıñ oldı mülḥaḳı devrinde ẓāhir ü şaḳī
İksā ėder ṣanma şaḳī hem ḥılyeyi istebraḳı
Luʾbet-ṣıfat gör zanbaḳı gülzāra vėrmiş revnaḳı
Olmuş hevā-ḫ ˇāh-ı Taḳī kesb eylemiş andan ṣafā

XXIII

Nūr-ı naḳıyy oldı celī ḫurşīdi eyler müncelī
Ẕātındadır nūr-ı ʿAlī oldur cihānda bir velī
ʿİlm ü fażılda mümtelī tā āsmān devredeli
Meddāḥ tek sūsen dili olmuş medāyiḥ nāḳıli
Medḥiniñ olmuş ḳā'ili Sulṭān Naḳıyy-ı baḥr-i ʾaṭā

XXIV

Dā'im olupdur ʿaskeri aṣḥāb-ı dehriñ serveri
Yaʿnī cihān ser-ʿaskeri küffāra çekdi leşkeri
Oldur cihānıñ reh-beri bu dehre olmaz müşterī
Nesrīniñ açıḳ defteri olmuş ḥaḳāyiḳ maẓharı
Andan ṣıfāt-ı ʾaskeri fehm ėtmiş erbāb-ı ẕekā

[272] *kì: çu D.*

XXV

Mehdī ẓuhūr ėtse bile bülbül oḳur gūş-ı güle
Güller açar sünbül ile ṣafvet vėrir her bir dile
Ḳalmaz cihānda ġā'ile taḥvīl ėder iş ʿādile
Vakt oldı ġonçe açıla gül ḫurdesin ẓāhir ḳıla
Mehdī ẓuhūrını bile fāş ėde sırrını ḳażā

XXVI

Āl-i ʿAbāya tercemān olmuş Fużūlī her zamān
Ḳıldı bu naʿtı der-miyān medḥe sezādır her zamān
Gülşen-serāy-ı cāvīdān taḫt-ı ḫilāfetde hemān
Ya'nī gül-i gülzār-ı cān Ḥaydar imām-ı mü'minān
Ol kim añadır bī-gümān miskīn Fużūlī bir gedā

XXVII

Her yılda bir nev-rūz ola her bir çiçek zer-dūz ola
Bülbül ṭarab-āmūz ola her gėcesi imrūz ola
Küffār olan dil-dūz ola aʿdāları dil-sūz ola
Her yėrde tā nev-rūz ola gül būstāna fīrūz ola[273]
Nev-rūz tek fīrūz ola eyyām-ı Şāh-ı Evliyā

4. ḲASĪDE-İ FUŻŪLĪ DER-MEDḤ-İ ḤAŻRET-İ ḪĀTEMÜ'L-MÜRSELĪN VE SİTĀYİŞ-İ SULTĀN SÜLEYMĀN ʿALEYHİ'R-RĀḤMETİ VE'L-ĠUFRĀN ÜZERİNE TAḪMĪSDİR[274]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Yüz terinden ḥāṣıl oldı nefḥa-i gülzār gül
Aḥmed-i Muḫtārı dā'im eyler istiġfār gül

[273] *būstāna fīrūz: būstān-efrūz D.*
[274] AT, s. 287 [286]-302 [301]; *Fuzûlî Türkçe Divan*, K. 9., s. 37-40.

Ḥüsnüñe ʿarż-ı teşekkür ėtmege her bār gül
Çıḳdı yaşıl perdeden ʿarż eyledi dīdār gül[275]
Ṣaldı mir'āt-ı żamīr-i pākden jengār gül[276]

II

Gül-perestān-ı zamāne rekz-i gülzār ėtdiler
Faṣl-ı güldür bülbül-i şeydāyı iḫtār ėtdiler
Bāġbānlar şevḳ-ile bu beyt-i iḥżār ėtdiler
Cām dut sāḳī kì gülbünler gül iẓhār ėtdiler
Sen daḫi bir gülbün-i raʿnāseñ ėt iẓhār gül

III

Ḥaḳ Teʿālâ vėrdi dünyāyı ʿibādet ḳılmaġa
Hem nübüvvet hem risālet hem şerīʿat ḳılmaġa
Aḥmed-i Muḫtārı gönderdi şefāʿat ḳılmaġa
Geldi ol dem kim ola iẓhār-ı ḥikmet ḳılmaġa
İnşirāḥ-ı ṣadr-ıla ṣadr-ı ṣaf-ı ezhār gül

IV

Gezdirir baḥr-i şerīʿatda hemīşe fülkini
İntişār ėtmiş cihāna būy-ı raḥmet miskini
Vaṣf-ı naʿtında muḥarrer yondı nevk-i kilkini
Yetdi ol mevsim kì uçmaġa göñüller mülkini[277]
Ola gülşende reyāḥin ḫayline serdār gül

V

Göñlüñi şādān u ḫandān eyle bu mevsimde kim
Cümle varıñ ṣarf-ı gülzār eyle bu mevsimde kim
Vechi vardır ḥūr u ġılmān eyle bu mevsimde kim

[275] *dīdār: ruḫsār D.*
[276] *Ṣaldı: Sildi D.*
[277] *uçmaġa: açmağa D.*

Ādem iseñ bāġı seyrān eyle bu mevsimde kim[278]
Bāġı reng ü būy ile ḳıldı behişt-āṣār gül

VI

Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezmde maḥbūbdur
Her şükūfe bir ḳadeḥ almış ele meczūbdur
Ṣāġar-ı luṭfuñ dirīġ ėtme göñül mendūbdur
Çār-sū-yı bāġ-ı seyrānı bugün merġūbdur
Her şükūfe anda ṣarrāf oldı hem ʿaṭṭār gül[279]

VII

Sāye-i gülşende rindān-ı çemen ʿişret ėdüp
Gülşen-i tevbe-şiken mey-ḫˇāreye minnet ėdüp
Cām-ı Cemşīdiñ anıñ'çün rūḥuna raḥmet ėdüp
Çıḳmış iken bezm-i gülşenden yine ʿavdet ėdüp
Cām-ı mey añdırdı ehl-i tevbedentekrār gül[280]

VIII

Gel kì ėy şeh-bāz-ı sidre ʿāleme dürr dānesen
Yelden esraʿ sidreye dā'im çıḳan ferzānesen
Aḥmed-i Muḫtārı tenhā anda ḳoysañ yanasan
Çāk olup bulmuş ṣafā bād-ı seḥerden ṣanasan
Bāddır Cibrīl ü ḳalb-i Aḥmed-i Muḫtār gül

IX

Ol Züleyḫā-yı zamāne Yūsufı bulmuş gibi
Olmadı maḳṣūda nā'il hem anı görmüş gibi
Bir zamān zindānda ḳaldı ʿāḳıbet ṣolmuş gibi

[278] *bāġı: bāğ D.*
[279] *Her: Kim D. / hem: vü D.*
[280] *añdırdı: ṣuñdurdı D. / tevbeden: tevbeye D.*

Ḥabsden Yūsuf çıḳup sulṭān-ı Mıṣr olmuş gibi[281]
Oldı açup ġonçesin ārāyiş-i gülzār gül

X

ʿAşḳ bāzārında bir baḳ Yusūf-ı ber-geşte kim
Bir naẓarda hem zenān-ı Mıṣrı ėtdi ḫaste kim
Perde-i ʿiṣmetde ḳaldı Yūsuf-ı dil-reste kim
Ṣan Züleyḫā ḫalvetidir ġonçe-i der-beste kim
Çıḳdı andan dāmen-i çākiyle Yūsufvār gül

XI

Cālis-i taḫt-ı risāletde kì şāhenşāhdır
Medḥ ü evṣāfı hemīşe zīver-i efvāhdır
Ṣanmayıñ būy-ı gül-ābı māye-i gül-şāhdır
Şeb-nem-i gülzār-ı ruḫsār-ı Resūlallâhdır
Neşr-i ʾıṭr ile ḳılur her dem anı işʿār gül

XII

Ṭoġmamuşdur ümm-i dünyā sen gibi ḫayrü'l-ḫalef
Şimdi oldı sen gibi bir dürr-i yek-tāya ṣadef
Vaṣf-ı ẕātında dėmiş gül-çīde-i bāġ-ı şeġaf
Dürr-i şeb-nem ṣaçdı rengin berg-i gülden her ṭaraf[282]
Laʾl-ı ḫandān ėtdi ḫublar gibi gevher-bār gül[283]

XIII

Pençe-i tesḫīre aldı her olan cāhilleri
Şerʿiniñ aḥkāmına vāḳıf ėdüp ʿāmilleri
Gėce gündüz cemʿ ėder ʿallāme-i fāżılları

[281] *gibi: kimi D.*
[282] *berg-i gülden: berglerden D.*
[283] *gibi: kimi D.*

Ṣūret-i ḥāline ḥayrān eyledi ġāfilleri[284]
Açdı ʿirfān ehline gencīne-i esrār gül

XIV

Geldi bu gülşen-serāy-ı dehre bir nūr-ı celī
Oldı hep bu nev-bahār-ı ʿālem-ārā müncelī
Gülşeniñ ṭavrı budur kim āsmān devr ėdeli
Sebze üzre gezdirir bād-ı ṣabā berg-i güli[285]
Ṣankì sebze āsmāndır sebʿa-i seyyār gül[286]

XV

Ḫār elinden dā'imā bülbül çeker renc ü taʿab
Ḥüsn-i aḫlāḳ olsa ger lāzım degil aṣl ü neseb
Beyt-i ātiyle bunu te'yid ėder ehl-i edeb
Yüz çevirmiş ḫārdan ayrılmaḳ ister bī-sebeb
Münʿam-i nākes gibi aṣlından eyler ʿār gül[287]

XVI

Zaḫmdār-ı ḫār olan güller ṭayanmaz ḳahrına
Hem benefşe sünbül ü reyḥān u nesrīn cevrine
Döndi aḥvāl-i çemen bu çarḫ-ı devrān devrine
Ḫār-ı ġayret n'ola ger ṣancılsa gülbün bağrına
Ayrılup andan olur hem-ṣoḥbet-i aġyār gül

XVII

Bunı taṣdīḳ eylemişdir her maḥalde ḫāṣ u ʿām
Her çemende bülbüli āzürde eyler bi't-temām

---

[284] *ġāfilleri: ʿārifleri D.*
[285] *berg-i güli: gül bergini D.*
[286] *sebʿa-i seyyār: kevkeb-i seyyār D;* bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ḳıldı pinhan ġoncenüñ lūʿb ile gözden ḥoḳḳasın
Bulmaḳ olmaz hīç reng ile zihī ʿayyār gül
[287] *gibi: kimi D.*

Ben niçe bülbül gibi āh ėtmeyem her ṣubḥ u şām
Bī-vefālıḳ 'ādeten dutmuş anıñ'çündür müdām[288]
'Ömrden olmaz cihān bāġında ber-ḫūrdār gül

XVIII

Ḫār biñ dürlü nevāziş eylese her bār kim
Bestedir ḫāra açılmaz ol gül-i pür-ḫār kim
Nāfile çāk-i girībān ėtmesün gülzār kim
Yėridir odlara yansa ḥasretiyle ḫār kim
Andan alur ẕīb ü zīnet ġayre olur yār gül

XIX

Rūy-ı dil-dārı görenler andan olmaz münfaṣıl
Ḥayretinden gülşen-i ezhārı eyler münfaʿil
Bülbül-i bī-çāre oldı ḥasretinden mużmaḥil
Ḳanġı bülbül ḳanı dutmuş bilmezem kim muttaṣıl[289]
Geh esīr-i ḫār olur geh mübtelā-yı nār gül

XX

Ṣıdḳ-ıla her kim oḳur ḫayrü'l-beşer mecmūʿasın
Ḥażret-i şāh-ı cihānıñ hem görer mecmūʿasın
Çün baña bir dem vėrince gül şeker mecmūʿasın
Seyr-i bāġ ėtdim açup gördüm seḥer mecmū'asın[290]
Ḥıfż ėdüp bu maṭla'ı eylerdi istiḥżār gül

XXI

Ḥüsnüñe beñzetmek ister ol gül-i pür-ḫār gül
Hem ḥicābından ḳızarmış çehre-i gül-nār gül
Bülbül-i bī-çāre görmüş ṣad hezār āzār gül

---

[288] *müdām: bu kim D.*
[289] *Ḳanġı: Ḫansı D.*
[290] *açup gördüm seḥer: seḥer gördüm açup D.*

ʿĀşıḳ olmuş ḥüsnüñe ėy serv-i ḫoş-reftār gül
Çāk çāk ėtmiş seniñ'çün sīne-i efgār gül

XXII

Ṣanma gülzār-ı cihānda saña ḳarşu şevḳ var
Hem ḥicābından ḳızarmış ṣanma anda aşḳ var
Bir gül-i pür-ḫārdır ṣanma çemende ẕevḳ var
Gül ne nisbetdir saña senden aña yüz farḳ var
Sen büt-i perde-nişīnsen şāhid-i bāzār gül

XXIII

Yād ėden pervānedir şemʿ-i cihānda ḥarḳıñı
Bülbül-i dil-sūḫte dā'im unutamaz şevḳıñı
Ṭīnetinde mürtesimdir zā'il ėtmez ẕevḳıñı
Böyle pinhān eylemiş göksinde sırr-ı ʿaşḳıñı[291]
Kim ayaġından aṣarlar eylemez iẓhār gül

XXIV

Çün ġubār-ı maḳdemiñle çoḳ remedlü göz ṭolup
İktiḥāl ėtmek içün ġāyet de vāżiḥ yol bulup
N'ola ger olsa münevver çeşm-i erbāb-ı ḳulūb
Tūtiyā çeşm içün her ṣubḥ-dem yollar ṭutup
Ḫāk-i dergāhıñ ṣabādan eyler istifsār gül

XXV

Nev-nihālān-ı çemen gülzārı dā'im şemm ėdüp
Bülbül-i şūrīde-ḥāli dā'imā sersem ėdüp
Pençe-i minḳār ile her gül-ʿizārı resm ėdüp
Seyr-i gülzār ėtdiġiñ biñ kez ṣabādan fehm ėdüp[292]
Genc-i zer ḳılmış müheyyā ḳılmaġa īṯār gül

[291] *Böyle: Eyle D.*
[292] *biñ kez: peyk-i D.*

XXVI

Her gėce bu sūziş-i pervāneye şemʿ eylemiş
Ṭālib-i dīdār olan ʿāşıḳları ḳatʿ eylemiş
Bülbül-i dil-besteyi gülzārdan menʿ eylemiş
Berg-i gül ṣanma kì zerrīn ḫıştler cemʾ eylemiş[293]
Çekmege ol genc-i zer ḥıfzına bir dīvār gül

XXVII

Her zamān nām-ı şerīfiñ eylerim göñlümde yād
Böyle bāġ-ı dil-güşālar her ṭarafdan oldı şād
Hep anıñ'çün ʿālem-i hestīde eyler imtidād
Tā serīr-i sebzeyi depretmeye taḥrīk-i bād
Sāyesinde urdı her levḥine bir mismār gül[294]

XXVIII

Böyle bāġ-ı dil-güşānıñ vaṣfı gelmez ḫāṭıra
Baḳ ne zībā ḫalḳ ėdüpdür anda ẕāt-ı Fāṭıra
Ṣunʿ-ı Bārī müncelīdir gėce gündüz nāẓıra
Her seḥer gülzār levḥine çeker yüz dā'ire
Ġālibā minḳār-ı bülbülden alur pergār gül

XXIX

Bu gülistānı diler dā'im muṣavver ḳılmaġa
Her bir eşcār u riyāḥını muʿaṭṭar ḳılmaġa
Hem müşemmaʿ hem müzeyyen hem müdevver ḳılmaġa
ʾAyş içün gülşen şebistānı münevver ḳılmaġa[295]
Her aġaçda aṣdı bir ḳandīl-i pür-envār gül[296]

[293] *gül ṣanma kì zerrīn: güller ṣanma rengin D.*
[294] *levḥine: dürcine D.*
[295] *şebistānı: şebistānın D.*
[296] *aġaçda: aġaçdan AT.*

XXX

Şems-i tābān her gün eyler ʿarş-ı aʿlāya sucūd
Ḥażret-i Faḫr-i cihānıñ nūrı ėtdikçe ṣuʿūd
Hem çerāġān ėtmege lāzım degil çarḫ-ı kebūd
Bunca ḳandīli fürūzān eyledi ammā ne sūd
Dūd-ı dilden ḳıldı bülbül rūzgārın tār gül

XXXI

ʿİzzet-i küffārı artıḳ zillete dönderdi līk
Ẓumet-i edyānı nūr-ı raḥmete dönderdi līk
Niḳmet-i dünyāyı āḫir niʿmete dönderdi līk
Dār-ı dünyāyı feżā-yı cennete dönderdi līk
Ġonçe gibi bülbüle dünyāyı ḳıldı dar gül[297]

XXXII

Nev-nihālān-ı çemen evrāḳını şām u seḥer
Her görenler ṣanʿat-ı āṯār-ı Ḥaḳḳı yād ėder
Ṣāniʿin āṯārıdır hep görülen bunca eṯer
Bir zebān-ı ḥāldir her yapraġı fehm ėtseler
Perdedār-ı ḫāk olanlardan vėrir aḫbār gül

XXXIII

Ḫārlar gülzārı ḫabṭ ėtmek gülüñ taḥḳīridir
Ḫārlar bu bāġbānıñ ṣankì dāmen-gīridir
Bu cihetler būstānıñ ṣanma kim teşhīridir
Bülbül-i zār ėtdügi feryādlar teʾṯīridir[298]
Bī-sebeb ḫˇāb-ı ʾademden olmamış bīdār gül

XXXIV

Geldi eyyām-ı bahār gülşenler oldı yemyeşil

[297] *gibi: kimi D. / dar: tār AT.*
[298] *Bülbül-i: Bülbülüñ D.*

Bülbül-i āşüfte-ḥāle ėtmesün āzār gül
Nāẓırān-ı bāġ-ı devlet olmasun hem münfaʿil
Bāġbān Sulṭān-ı ʿādil devridir tenbīh ḳıl
Urmasun gülzāra āteş ẓulm ėdüp zīnhār gül

XXXV

Bülbül-i zārı çemende ḫār u ḫāşāk ėtmesün
Gül var iken āşyānıñ ḳahr ile ḫāk ėtmesün
Anları ḫār-ı sitemle derde işrāk ėtmesün
Cevr eliyle ġonçeveş pīrāheniñ çāk ėtmesün
Cünbiş-i nā-muʿtedilden ḳılsun istiġfār gül

XXXVI

Ẓulmet-i ḫār-ı sitem lā-bud olur bustāna ʿarż
Bülbülüñ dād u fiġānı hem olur ḫāḳāna ʿarż
İctināb ėtmez ise her cürm olur şāhāna ʿarż
Yoḳsa nā-gāh ṣūret-i ḥāli olur Sulṭāna ʿarż
Ḳahra uġrar muḳteżā-yı vażʿ-ı nā-hemvār gül

XXXVII

Cūy-bār-ı maʿdeletle buldı raġbet şevketi
Oldı bu ṣavfet hemān bāġ-ı cihānıñ raġbeti
Var ümīdim pāydār olsun kì şe'n ü ḥaşmeti
Ol gül-i bāġ-ı leṭāfet kim bahār-ı devleti[299]
ʿĀlem-efrūz olalı görmez cefā-yı ḫār gül

XXXVIII

Baʿd ez īn ol şāh-ı devrāna sezādır intisāb
Ḳıldı dünyāyı ser-ā-ser luṭfı ile behre-yāb
Dā'imā feyż-i hevāsında mülāyim āb u tāb

[299] *leṭāfet: ḫilāfet D.*

Oldı devrinde hevā maḥbūs-ı zindān-ı ḥabāb
Ġālibā görmüş hevādan şemme-i āzār gül

XXXIX

Şāh-ı gül ṣaḥn-ı çemende ḳurdı evreng-i ṣafā
Ṣaḥn-ı gülşen beñzedi semt-i behişte cā-be-cā
Ġonçe-i n'eşküfte nāz eyler açılmaz bir dahā
Berg-i gül gezdürmez oldı maḥmil-i bād-ı ṣabā
Ḥaddi yoḳ kim çekdire bād-ı ṣabāya bār gül

XL

Nām u şānı ʿālem-i hestīde çün şāh olalı
Dā'imā naṣr-ı Ḫudā ʿadliyle hem-rāh olalı
Sell-i seyfiyle şaḳiyyin ʿömri kūtāh olalı
Ṣarṣar-ı ḳahr-ı cihān-sūzundan āgāh olalı
Açmaz oldı būstān-ı fitneden eşrār gül[300]

XLI

ʿAndelībiñ n'ola ger olsa derūnı dāġ dāġ
Serv-i bālāya zaġın ḳondı nihāl-i bāġa zāġ
Bülbül ü ḳumrīye artıḳ ḳalmadı cāy-ı ferāġ
Ḫalvet-i luṭfunadır nūr-ı dil-i düşmen çerāġ[301]
Düşmen-i ḳahrınadır dāġ-ı dil-i küffār gül[302]

XLII

Görmedi çeşm-i cihān böyle seḫāvetmendi kim
Maẓhar-ı iḥsānı oldı her riʿāyetmendi kim
Hem seḫāvet hem şecāʿatde mehābetmendi kim

[300] *fitneden: fitne-i D.*
[301] *düşmen: mü'min D.*
[302] *Düşmen-i: Gül-şen-i D.*

Şāh-ı dīn Sulṭān Süleymān-ı saʿādetmendi kim[303]
Kesb ėder ḫulḳ-ı ḫoşundan nüzhet-i eṭvār gül

XLIII

Ṣafḥa-i gülzāra yazdı şöyle kì kilk-i debīr
Dergehinde pāsbāndır kāffe-i şāh [u] vezīr
N'ola ger zā'il ėderse nūrını şems-i münīr
Başa çalmış mihrini rūz-ı ezelden çarḫ-ı pīr[304]
Eyle kim gül-ruḫlar eyler zīnet-i destār gül

XLIV

İşbu dünyāyı ḳudūmıyla ėdüp cennet-miṣāl
Sāye-i ʿadlinde olmuşdur cihān āsūde-ḥāl
Bu ʿadālet ėtmeseydi işbu dehre ittiṣāl
İnḳilāb-ı devrden bulmazdı hergiz iḫtilāl
Alsa andan ḥükmüne fermān-ı istimrār gül

XLV

Bāġ-ı devrinde ḳonuldı başına bir sebze tāc
Bāġbāna emr olundı tācını başından aç
Ġonçe açıldı cihāna vėrmeseydi ibtihāc
Ẕevḳ bāzārında bulmazdı bu reng ile revāc
Ėtmeseydi naḳş-ı mührin sikke-i dinā[…] gül

XLVI

Sāḥa-i dünyāyı ıṣlāḥ ėtdi seyf-i ḳāhire
Ḳoymadı rūy-ı zemīnde eşḳiyā-yı sā'ire
İşte esbāb-ı ṭarabdır şimdi çıḳdı ẓāhire
Olmaḳ içün muṭribiñ bezmi dutup bir dā'ire[305]

---

[303] *saʿādetmendi: saʿādetmend D.*
[304] *çalmış: ṣalmış D.*
[305] *muṭribiñ: muṭrib-i D.*

Ögrenür her ṣubḥ bülbülden fen-i edvār gül

XLVII

Dā'imā ḫˇān-ı seḫāvetde ḳuruldı her ṭaʿām
Būy-ı niʿmetle muʿaṭṭar oldı dā'im her meşām
Hem tenāvül ėtdiler ol süfreden her ḫāṣ u ʿām
Maṭbaḫ-ı cūdıyla hem dūdına sünbüldür ġulām[306]
Ḫār-keşlik ṣanʿatıñ dutmuş degil bī-kār gül

XLVIII

Dā'imā rāḥatdadır devrinde erbāb-ı vaṭan
Ḳoymadı bir kimseniñ göñlünde āṣār-ı miḥen
Her küdūret zā'il oldı şād olup her cān u ten
Ḳurtulur feṭḥ ėtdügi kişver belā-yı fitneden
Kim açıldıḳda dikenden ayrılur nā-çār gül

XLIX

Pek de ʿālīdir ʿadālet gerçì düşmez hīçe kim
Böyle parlaḳ günleri ṣanma ḳaranlıḳ gėce kim
Düşmedi aḥvāl-i ʿālem ṣankì pīç-ā-pīçe kim
Şerḥ ėdüp sūsenlere evṣāf-ı ḫulḳı nice kim[307]
Ġonçeden her ṣubḥ açup gülşende bir ṭūmār gül

L

Baḥr-i ʿadlinde ṣadef bir ḥākim-i ʿādil gibi
Muntaẓırdır ebr-i nisāndan çıḳan vābil gibi
Cevfine belkì düşer bir gevher-i ḳābil gibi
Ḳaṭre-i şeb-nem midir yā el açup sā'il gibi[308]
Ḫāzin-i lutfundan almış lü'lü'-i şehvār gül

[306] *cūdıyla hem: cūdına kim D.*
[307] *ḫulḳı nice kim: ḫulḳın gezdürür D.*
[308] *gibi: kimi D.*

LI

Māder-i güldür sezādır beslemek dā'im anı
Hem fedā olsun aña her bülbülüñ cān u teni
Berg-i nesrīnden be-cādır olsa ger pīrāheni
Ḳoymayup devrinde vīrān kārgāh-ı gülbüni
Bir ayaḳ üzre ṭurup olmuş aña mi'mār gül

LII

Pāsbānı ḫār-ı güldür dā'imā ġonçe gülüñ
Naḳd-i cānı būy-ı güldür ʿāḳıbet her sünbülüñ
Gerçì istişmām ėderken her seḥer anı biliñ
'Adli eyyāmında şeb-nem ṣanmañız kim bülbülüñ
Aḳçasın ḳoynunda ḥıfẓ ėtmiş olup ġam-ḫˇār gül

LIII

Ol gülistān-ı zamān devlet-fezāyı mülkdür
Anı istişmām ėden nüzhet-fezāyı mülkdür
Dā'imā her bāġbān nevbet-fezāyı mülkdür
Dāmen-i pākiyle ol behcet-fezāyı mülkdür
Ger cihān bāġında cennet güllerinden var gül

LIV

ʿAndelībān-ı zamāne her bir aḥvāli bilür
Furṣatı fevt ėtmeyen ʿālemde gülzārı bulur
Gül gibi ḫandān olur şām u seḥer anda ḳalur
Vaż'-ı 'ālemden felek maḳṣūdı oldı kim olur
Beslemekden ḫārı manżūr-ı ulū'l-ebṣār gül

LV

Furṣatı fevt ėtme ėy gül böyle gitmez kā'ināt
ʿAvdet ėtmek üzre almış her tiken gerçì berāt
Çıḳ kì yaşıl perdeden vėr gülşene būy-ı ḥayāt

ʿİzzine vėrmez ḫalel ḫār ile ḳılmaḳ iltifāt[309]
Zīb ü zīnet vėrdigiyçün ḫāra olmaz ḫār gül

LVI

Her dıraḫt-ı mīvedārı çıḳdı evc-i rifʿate
Ḥamdulillâh bārver oldı bu mülk ü millete
Zīr-i destānı bu yüzden ḳıldı nāʾil niʿmete
Mīve ol Sulṭān-ı ʿādildir nihāl-i devlete
Sābıḳā gelmiş selāṭīn-i felek-miḳdār gül

LVII

Kişver-i ṣıḥḥat-nümāsında bulunmaz bir maraż
Cevher-i ẕātında yoḳdur ẕerrece gerd-i ʿaraż
Ḫıdmeti sebḳat ėden eşḫāṣa vėrdikçe ʿavaż
N'ola ger sābıḳlar oldıysa fenā oldur ġaraż
Mīve gösterdikde dökmek resmdir eşcār gül

LVIII

Ehl-i dāniş şemʿdāndır şeb-çerāġ-ı medḥiniñ
Şuʿlesi dāʾim fürūzāndır ocaġ-ı medḥiniñ
Ḳubbe-i fīrūzeāsādır otaġ-ı medḥiniñ
Ḳıl Fużūlī medḥiñ ol Şāhıñ kì bāġ-ı medḥiniñ
Bülbüli olurdı olsa ḳuvvet-i güftār gül

LIX

Ḫāme-i vaṣfında çoḳdur böyle bir işʿār kim
Anı taḫmīs eyleyen bir ṣāḥib-i güftār kim
Cāʾize vėrmek sezādır Ḥażret-i Ḫunkār kim
Gerçì yoḳdur iʿtibārıñ medḥiñ ėt iẓhār kim
ʿĀdet-i devr-i zamāndır ḫāra vėrmek bār gül[310]

[309] *ʿİzzine: Ferrine D.*
[310] *vėrmek bār: olmaḳ yār D.*

LX

Dā’imā devr-i zamānı nev-bahār-ı dehrdir
Luṭf u ikrām u seḫāsı cūy-bār-ı dehrdir
Her bir eşçār u dıraḫtı mīvedār-ı dehrdir
Var ümīdim nice kim resm-i medār-ı dehrdir
Yılda bir kez ʿāleme ʿarż eylemek dīdār gül

LXI

Luṭf u inʿām u seḫāsı cāridir mānend-i nehr
Devr-i ʿadlinde bulunmaz ḳuvve-i āsār-ı ḳahr
Ḳalmamışdır kişver-i ḥükmünde hergiz ẓulm ü cevr
Feṭḥ bāġında aña her dem ḫilāf-ı bāġ-ı dehr[311]
Tāze tāze aça luṭf-ı Īzed-i Cebbār gül

5. MERḤŪM ʿİZZET MONLĀNIÑ İŞBU MİʿRĀC-NĀMESİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN YAPILAN TAḪMĪSİDİR[312]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Teʿālallâh zehī gülşen nevāz-ı çehre-i dünyā
Gül ü ezhār-ı cennetle olup bir ravża-i raʿnā
Görünce nuṭḳa geldi ḥasretinden ḳubbe-i ḫażrā
Ḫoşā ve’n-necm-aḫter leyle-i pür-nūr-ı şevḳ-efzā
Kì evc-ārādır anda māh-ı burc-ı sūre-i İsrā

II

Sipihr-i şām-ı gerdūna ḳuruldı çıḳmaḳ esāsı
Nümāyān oldıgım günden güne miḳdār [u] miḳyāsı

311 *bāġında: bāġından D.*
312 AT, s. 10-30; Ömür Ceylan – Ozan Yılmaz, *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2005, s. 56-63.

Görünce ẕirve-i bām-ı felekde mefḫar-ı nāsı
Ser-i mihr-efser-i çarḫa yaraşdı tāc-ı Abbāsī
Çıḳardı sādesin giydi siyeh zer-baft bir dībā

III

Ser-i bām-ı sipihre bir zamān olmuşdı ʿālī-cāh
Kenār-ı ebrde mihr ü miyān-ı hālede çün māh
Kemāl-i ṣıdḳ-ıla maʿlūm iken ḫidmetleri her gāh
[D]egil encüm ḳırıldı pīr-i çarḫıñ sübḥası nā-gāh
N'ola ėtse benān-ı māh-ı nevle virdini iḥṣā

IV

Debīr-i ḫāme-i ʿulvī ėderken gün yüzin tesvīd
Varır limān-ı leyle ʿāḳıbet zevraḳça-i ümmīd
Şenāverlik ėder baḥr-i semāda encüm ü Nāhīd
Kenār-ı ḳulzüm-i eflāke düşdi keşti-i ḫurşīd
Nice ṣāfī güher varmış kevākib eyledi yaġmā

V

Şeb-i encüm şümārı gör bütün āfāḳı pest ėtdi
Cihān-ı nīl-gūnī perdesiyle pāy-best ėtdi
Şu vechile meger ḫurşīd-i tābānı be-dest ėtdi
Kedū-yı āftābı şaḥne-i gerdūn şikest ėtdi
Sülāf-ı ṣāfına peymāne ṭutdı encüm-i zehrā

VI

Ṭoḳundı ẓulmet-i şeb ʿāḳıbet ol rūşen-i dehre
Siyeh bir boya sürdi çehre-i pīrāhen-i dehre
Bu yüzden tāze cān geldi bütün merd ü zen-i dehre
Felek bir lāciverdī tente çekdi gülşen-i dehre
Çerāġān-ı nücūma lāle oldı ġurre-i ġarrā

VII

O şebdir encüm-i zehrā semāvātı maḳām ėtdi
Bürūc-ı āsmānı semt-i re'se inżımām ėtdi
Tenevvür eyledi seyyāreler ʿazm-ı ḥızām ėtdi
Neheng-i āftābı ḥūt-ı gerdūn iltiḳām ėtdi
Siyeh-mevc-i libās-ı mātem oldı nīl-gūn deryā

VIII

Güneş çıḳdı şeb-i gerdūn ile bir demde rezm ėtdi
Ėgerçì bir yūnus-māhī anı imḥāya cezm ėtdi
Şikemde bir zamān ḳaldıysa da ẓann ėtme haẓm ėtdi
N'ola gerdūn ararsa şems-i raḫşān Şāma ʿazm ėtdi
Olup ser-geşte-i devr-i firāḳī hem-çü Mevlānā[313]

IX

Muʿaṭṭar ḳıldı āfāḳī nesīm-i ṣubḥ-ı fīrūzı
Fürūzān oldı ḫurşīdiñ çerāġ-ı ʿālem-efrūzı
Döşendi bezmgāh-ı ʿāleme bir ferş-i zer-dūzı
O şeb kim zülf-i Leylā reşki Mecnūn eyleyüp rūzı
Degil ẓulmet getürdi farṭ-ı nūrundan felek sevdā

X

Bu yüzdendir cihānıñ rūşen oldı dīde-i cismi
Bu şāmıñ s̱āḳıbından oldı hep şeyṭānlarıñ recmi
Vuruldı ṣafḥa-i eflāke āḫir tuḥfe-i veşmi
Ne şeb nūr-ı ṣabāḥa ḫande eyler dīde-i necmi
Açıldı şeb-neminden ṣad-hezārān ġonçe-i zībā

[313] *devr-i: derd-i D;* bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Hoşâ maʿşûka-i dîn leyle-i müşgîn-gîsû kim
Perîşân eyledi küfrü misâl-i kâkül-i Leylâ

XI

Güneş yüz sürmek üzre çıḳdı el-yevm bāb-ı Mevlāya
Bugünden böyle seyr eyler libās-ı nīl-gūn aya
Çıḳarken sebʿa-i seyyāre söyler gūş-ı Zehrāya
Ne şeb nūr-ı siyāhı tūtiyādır çeşm-i aʿmāya
Uyandı ḫˇāb-ı ġafletden o gėce dīde-i dünyā

XII

Ḳamer dā'im sipihr üzre döner şemsiñ ḫayāliyle
Furūġ-ı rūy-ı tābānı görülmek iḫtimāliyle
Anı ol şām içinde bulmadı nūruñ cemāliyle
O şebdir ġıbṭa-i ṣad rūze eyyām u leyāliyle
O şebdir eyleyen bī-şübhe Ḳadriñ ḳadrini bālā

XIII

Yaratmışdır anı luṭf u keremle Ḫāliḳ-ı bī-çün
Ṣafādan farḳ olunmaz rūz-ı rūşenle şeb-i efzūn
Anıñ'çün ol şeb-i yeldā olupdur nūr-ıla meşḥūn
Revāḳ-ı mihr-i zerrīn ṭabla-i māha ḳoyup gerdūn
O şeb tertīb olundı āsmānda ṣoḥbet-i ḥelvā

XIV

Çıḳarken bārgāh-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳa risāletle
ʿAdāletle kerāmetle feṭānetle riyāsetle
Semādan ʿavdet ėtdi ḥükm-i ḳānūn-ı şerīʿatle
Getürmişdi remed çeşm-i kevākib eşk-i ḥasretle
Degil şeb bir siyeh-gün perde aṣdı ṭārem-i vālā

XV

Çıḳınca bārgāh-ı Kibriyāya ol melek-peyker
Ẓalām-ı leyli refʿ ėtdi cenāb-ı ẕāt-ı Peyġamber
Ėder pervāneveş nūr-ı nübüvvet anı ḫākister

Ḥarīm-i Kibriyāya bir ṭavāşīdir adı ʿanber
O şebdir maḥrem-i ḫalvet-serāy-ı Ḥażret-i Mevlā

XVI

Melā'ik müstefīd oldı cenāb-ı ẕāt-ı Aḥmedden
Şeb-i deycūr-ı ʿālem rūşen oldı nūr-ı emcedden
Münevver oldı ʿālem rūz u şeb ol nūr-ı sermedden
O şeb ecrām-ı eflāk aldı fer vech-i Muḥammedden
Şuʿāʿ-ı āftābı neylesün ol leyle-i ḳamrā

XVII

Anı yek-tā yaratmış Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı bī-eşbāh
Açıldı perde-i vaḥdet göründi bir tecellīgāh
Küşād oldı ḥusūl-i intiẓām-ı millete şeh-rāh
O gėce ẓāhir oldı gün gibi sırr-ı fenāfīllâh
O gėce bāhir oldı nūr-ı Aḥmed n'oldıġı ḥaḳḳā

XVIII

Resūl-i Müctebā el-ḥaḳ giyüp yaldızlı istebraḳ
Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳıñ bütün esrārına evfaḳ
Semāya vėrdi revnāḳ bārgāha oldı hem mülḥaḳ
Ḥabīb-i Ferd-i Muṭlaḳ yekke-tāz-ı āsmān-eblaḳ
Cemāl-efrūz-ı Ḥaḳ mir'āt-ı ẕāt-ı Ḥayy-ı bī-hemtā

XIX

Cihān bir ravża-i Rıḍvān içinde bir gül-i ḫandān
Muḥammed server-i ʿirfān cenāb-ı Ḥaḳḳa hem mihmān
Olupdur ṣāḥib-i Ḳur'ān bu yüzden oldılar her an
Medār-ı süllem-i devrān temānü'-müṣbet-i lev-kān
Resūl-i ṣāḥibü'l-burhān delīl-i cümle-i da'vā

XX

Cihānda ṣādıḳ u vāṯıḳ ḫalāyıḳ içre hem fā'iḳ
Ḥużūr-ı Ḥaḳḳa pek ʿāṣıḳ olunca ḫażrete lāḥıḳ
"Leʿamrük" söyledi Ḫāliḳ ḫiṭāb-ı ʿizzete lā'iḳ[314]
Nebiyy-i erḥam u müṣfiḳ ṣefīʿ-i sābıḳ u lāḥıḳ
Nüket-dānā-yı "mā yentıḳ" rümūz-āmūz-ı "mā evḥā"[315]

XXI

Çıḳarken saḳf-ı gerdūna cenāb-ı Ḥażret-i Emced
Ḳumāṣ-ı çarḫ-ı Aṭlāsdan yapıldı ẕātına muḳʿad
Semāvāt ehline iḥsānı bī-ʿad ṣefḳatı bī-ḥad
Şeh-i çarḫ-āstān Aḥmed ḫıdīv-i lā-mekān-mesned
Ebü'l-Ḳāsım Muḥammed tāc-baḫş-ı sūre-i Ṭāhā

XXII

Zebān-ı rūḥ-baḫşāsı olup ser-çeşme-i ḥikmet
İçerken nūṣ-ı cān eyler bütün dil-teşne-i ümmet
Bunı dā'im Buḫārī hem de Müslim söyledi ḳat ḳat
Yegāne ʿālem-i müşkil-küşā-yı mebḥaṯ-i vaḥdet
Muḥaḳḳiḳ ḫ ʿāce-i darü'l-ḥadīṯ-i ʿālem-i maʿnā[316]

XXIII

Vücūdı pek muṭahhar nūr-ı maḥż-ı Rabb-i ʿizzetdir
ʿUyūn-ārā-yı millet āsmān-pīrā-yı vaḥdetdir
Mübārekdir muḳaddesdir şeref-baḫş-ı risāletdir
O ṣadrü'l-enbiyā kim ḥāmil-i mühr-i nübüvvetdir

---

[314] *Leʿamrük*: "ömrüne/hayatına and olsun". Tamamının meâli "Senin **hayatına and olsun ki**, onlar sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlardı" olan Hicr Sûresi 72. âyetten kısmî iktibastır.
[315] *Mā yentıḳ: konuşmaz, mā evḥā: vahyettiğini. Tamamının meâlleri "O, nefis arzusuyla **konuşmaz**.", "Böylece Allah kuluna **vahyettiğini** şeyi vahyetti." olan Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 3. ve 10. âyetlerden kısmî iktibastır.*
[316] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Muʻallâ-pâye şâhenşâh-ı taht-ı lî maʻ-Allâhî
Ganiyy-i her dü ʻâlem pâdişâh-ı mülk-i istiğnâ

Anıñla dest-i ḳudret eylemiş ḫatmiyyetin imżā

XXIV

ʿUmūm ehl-i semāvātıñ hep andandır tecellīsi
Eser her bir cihāna nūrlu revzendir tecellīsi
Bütün ümmet içün bir cāy-ı me'mendir tecellīsi
Cemīʿ-i enbiyānıñ anda rūşendir tecellīsi
Olur Firʿavn-ı ḫaşma her bir engüşti Yed-i Beyżā

XXV

Seḫāvetle şecāʿat māye-baḫş-ı Ḥātem-i Ṭay mı
Hemīşe Meşnevī-ḫˇānı semāʿa sevḳ ėder ney mi
Resūl-i Ekremiñ iʿcāzını inkār ėden ḫay mı
Ṭabīb-i kā'ināta redd-i rūḥ-ı mürde bir şey mi
Ḳudūmı çarḫ-ı çārümde Mesīḥi eyledi iḥyā

XXVI

Dem-i hicretde dā'im yār-ı ġārı mażhar-ı āmāl
Giderken ḳaç güni ġār-ı Ḥirāda ėtdiler ikmāl
Nihān olmaḳ içün çeşm-i ʿadūdan ṣāḥib-i iclāl
ʿAnākib bāb-ı ġāra çekdi dībā perdesin fi'l-ḥāl
Kebūter beyẓasıyla vėrdi zīb-i lü'lü'-i lālā

XXVII

Bir engüşt-i nübüvvetle ḳamer şaḳḳ oldı bi'l-īcāb
Ġazāda cāri oldı parmaġından ṭoġrı bir ḫōş-āb
Mücāhid nūş ėderken oldılar her vechile pür-tāb
Zülāl-i āb-ı engüştiyle ḳıldı ʿālemi sīr-āb
Yemiş vėrse n'ola bir an içinde dikdigi ḫurmā

XXVIII

Cihānı Ḥaḳ yaratdı yalñız ol ẕāt içün yoḳsa

Olan şaḳḳ-ı ḳamer iʿcāzını iṯbāt içün yoḳsa
Anıñ nuṭḳı hemān ḥay-kerde-i emvāt içün yoḳsa
Ġılāẕ-ı müşrikīni eyledi iskāt içün yoḳsa
Behāyım nuṭḳa gelmek Ḥażrete bir iş midir gūyā

XXIX

Cemīʿ-i evliyānıñ her bir aḳvāl ü beyānātı
Aḥadiṯ-i şerīfiñ ḥükmüne tābiʿ sünūḥātı
Alınca nūr-ı pāk-i Muṣṭafâdan her füyūżātı
Anıñ ümmetlerinden söyledir vardır cemādātı
Birisi işte ʿabd-i āstānı Ḥażret-i Monlā[317]

XXX

Yazıpdır rūz-ı evvel nebẕecek medḥ-i ẕarīfinden
Zebān-ı ḫāme ebkemdir bugün vaṣf-ı laṭīfinden
Diler bir tāze cān bulsun yine naʿt-ı elīfinden
Suḫanda istiʿānet ėtmese nuṭḳ-ı şerīfinden
Cemād-ı ḫāme mümkin mi ola ṭūṭī gibi gūyā

XXXI

Teʿālallâh zehī ʿarş-ı berīn oldı ḳarārgāhıñ
Vücūd-ı pākiñiz mihmān olur elbette Allâhıñ
Zebān-ı ḫāme ḳāṣırdır yazarken midḥat-ı cāhıñ
Lebi çāk oldı dehşetden yazarken şaḳḳını māhıñ
Ne mümkin muʿcizātıñ eylemek ḫāmeyle istīfā

İbtidā-yı miʿrāc bā-her lā-ibtihāc[318]

XXXII

Cenāb-ı Faḫr-i ʿālem naʿtını tanẕīme cezm eyle

[317] *āstānı: āsmānī AT.*
[318] *D.*'de bu başlık yoktur.

Riyāż-ı gülşen-i evṣāfıñı irvāya ḥazm eyle
Ḳulūb-ı ehl-i inkārı ṣıḳup şiddetle hezm eyle
Gel ėy kilk-i sebük-rev maḳsad-ı Aḳsāya 'azm eyle
Ėdüp mi'rāc-ı vaṣfın ile kesb-i pāye-i a'lā

XXXIII

Açıldı bāb-ı vuṣlat ḳalmadı endīşe-i fürḳat
Açıldı perde-i eyvān-ı dīvān-ḫāne-i vaḥdet
İrāde eyledi Ḥażret cemāliñ görmege raġbet
Ḥarīm-i ḫāṣṣına bir şeb ḥabībin eyledi da'vet
Ėdüp her ānına biñ leyletü'l-ḳadri fedā Mevlā

XXXIV

Vücūd-ı ẕāt-ı pāki muḫtefī cāy-ı nihānīde
Gezer rūḥ-ı revānı sāyebān-ı cāvīdānīde
Biḥamdillâh uyurken ḫˇābgāh-ı ḫākdānīde
Gelüp Cibrīl o māhı buldı burc-ı Ümmühānīde
Güneşden rūşen oldı çeşmine ol leyle-i ẓulmā

XXXV

Görür her ẕerre-i kevn ü mekānı nāẓır-ı ḳudsī
Zemīne vaḥy u Ḳur'ān indiren ol ḳādir-i ḳudsī
Gelüp bā-emr-i fermān-ı İlâhī zā'ir-i ḳudsī
Derinde ferş ėdüpdür bāl ü perrin ṭā'ir-i ḳudsī[319]
Zemīne indi gūyā çıḳdı ma'nā sidreye ammā

XXXVI

Gürūh-ı enbiyā vü evliyānıñ şāh-ı ẕī-şānī
Şeh-i refref süvār-ı yekke-tāz-ı ḳurb-ı yezdānī
Oturmuşken ḥużūr-ı ḳalb-ile ẕāt-ı cihānbānī

[319] *ėdüpdür: edince D.*

Selām-ı Ḥażreti teblīġ ḳıldı peyk-i Rabbānī
Ėdüp ādāb ile erkān-ı me'mūriyyeti īfā

XXXVII

Ṣuʿūd-ı mesʿadet melzūmuña Ḥaḳḳ iḫtirām ėtdi
Ḳudūmuñla ber-ā-ber āsmānı intiẓām ėtdi
Hemān nūr-ı cemāliñ görmege pek iltizām ėtdi
Dėdi ėy nāzenīn-i Rabb-i 'izzet Ḥaḳ selām ėtdi[320]
Seni mihmān-serāy-ı ḳurbe ister Īzed-i yek-tā

XXXVIII

Ṣuʿūduñla ber-ā-ber ḳalmadı ʿālemde bir müşkil
Gürūh u enbiyā vü evliyā ervāḥı müstāḳbil
Saña Cibrīl ü Mikā'īl ü İsrāfīl olur maḥmil
Çıḳup tekrār seyr ėt bildigiñ menzilden ol menzil[321]
Bilürsiñ sū-be-sū sen cism-i pākiñdir göre ḫālā[322]

XXXIX

Ṣuʿūduñ ḥaḳḳına fermān-ı Subḥānı olup ṣādır
Bu eflāk-i bülend-pāye saña çoḳdan berü nāẓır
Yine ol ṭārem-i aʿlāya gel çıḳ ėy Ebū Ṭāhir
Seniñ menzilgehiñdir 'arş u kürsī evvel ü āḫir
Daḫi ḫalḳ olmadan aḳdem vücūd-ı Ādem ü Ḥavvā

XL

Saña bu imtiyāzı baḫş ėden Rabb-i Kerīmiñdir
Gelen rūḥu'l-emīn dā'im seniñ yār-ı ḳadīmiñdir
Eñ evvel ʿālem-i ʿulvī seniñ cāy-ı muḳīmiñdir
Melā'ik anda bekler āşnāyān-ı ḳadīmiñdir

---

[320] *Ḥaḳ: çok D.*
[321] *menzilden: menzildir D.*
[322] *pākiñdir: pâkin de D.*

Açıldı dergeh-i gerdūn döşendi ḳubbe-i ḫaḍrā[323]

XLI

Nübüvvet āftābı maṭlāʿ-i eflākde seyyār
Anıñ'çün māh-nev deryūze-i envār ėder her bār
Buña yüz biñ delīl ü şāhid ü burhān u ḥüccet var
Münevver ṣadrını şakḳ ile żāhir oldı çoḳ esrār[324]
Tecerrüd cevherin ʿarż ėtdi sāḥib-"kenz-i lā-yefnā"[325]

XLII

Cemāliñ görmegi ehl-i semā pek ārzū ėtdi
Yine nūr-ı cemāl-i pākine hep ser-fürū ėtdi
Naẓāfetle ṭahāret merkezinde cüstücū ėtdi
Muṭahharken ezelden āb-ı zemzemle vużūʿ ėtdi
Ėdüp "nūrun ʿalâ nūr" āyetin tefsīr ü icmālā[326]

XLIII

Ne rehvārdır kì her bir ḫaṭvesi esb-i ṣabā-reftār
Ne rehvārdır varır ser-menzil-i maḳṣūda pek seyyār
Ne rehvārdır olur bir laḥẓada hem şāhid-i dīdār
Getürdi Cebre'īl ışṭabl-ı cennetden ʿaceb rehvār
Vücūdı çār-pā şeklinde insān çehresi gūyā

---

[323] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Sabâ oldu nesîm-i perr ü bâli murg-ı lâhûtun
Açıldı gülbün-i şâdîde hemçün gonçe-i zîbâ

[324] *esrār: envâr D.*

[325] "El-ḳanāʿatü kenzün lā-yefnâ: "Kanaat tükenmez bir hazinedir." anlamına gelen ve hadis olduğu şüpheli olan sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzüde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yay., İstanbul 2013, s. 354.)

[326] *tefsīr ü icmālā: tefsîr icmâlâ D;* Nūrun ʿalâ nūr: "Nur üstüne nur". Tamamının meâli "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan ne doğuya ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. **Nur üstüne nur**. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."olan Kur'ân-ı Kerîm Nûr sûresi 35. âyetten kısmî iktibastır.

XLIV

Ne rehvārdır süvār oldı aña ol ẕāt-ı ʿİzze'd-dīn
ʿUṭārid ṣafḥa-i eflāke yazdı ruḳʿa-i āmīn
O rehvārı görünce söyler oldı ehl-i ʿilliyyīn
Şaçında saʿd-ı ekber bir muṭalsam nüsḫa-i zerrīn
Maṣūn olmaḳ içün dīv [ü] perīden ol melek sīmā

XLV

Mücevherle muraṣṣaʿ gerdeninde ṭavḳ-ı zerrīni
Semend-i ṭāz-perverdir başında caʿd-ı müşkīni
Mükemmeldir sevād-ı noḳṭa-i çeşm-i cihān-bīni
Düşürmüş perçemi sevdāsı nāf-ı āhū-yı Çīni
Perīşān dūd-ı būy-ı kākülünden ʿanber-i sārā

XLVI

Ėrişmez ḳuş bile reftārına bir berḳ-ı sürʿatdir
Anıñ evvel sürʿat seyri ʿaceb bir cāy-ı diḳḳatdir
Teʿālallâh zehī şāyeste-i merkūb-ı Ḥażretdir
Ṣabāḥu'l-ḫayr-ı pīşānīsi reşk-i ṣubḥ-ı cennetdir
Siyeh-gündur kuṭāsı ġıbṭasından gīsū-yı ḥavrā

XLVII

Çıḳup ıṣṭabl-ı cennetden yürür her yana bir anda
Çıḳar bir sürʿat-ı berḳiyyeniñ keyvāna bir anda
Varır eyvān-ı dīvān-ḫāne-i ʿirfāna bir anda
O rütbe tīz-revdir kim gelür cevlāna bir anda
Urur dünbāle-i mevzūnuna reng-i şafaḳ ḥınnā[327]

XLVIII

Şu vechile yürürken bārgāh-ı evc-i aʿlāya

[327] *Urur: olur D.*

Cemālin görmege ehl-i semā çıḳdı temāşāya
Münāsibdir rikāb-ı şeh-süvār-ı şāh-ı Baṭḥāya
Ayaġın başmaz ammā başsa farżā ṣaḥn-ı ġabrāya
Yetişmez vüs'-i na'l-i pāyına bu 'arṣa-i pehnā

XLIX

Çıḳarken ẕirve-i evc-i semāya raḫş-ı çāpükter
Kì Cibrīl-i Emīn ṣaff-ı niʿālinde açar şeh-per
Furūġ-ı gevher-i tācıyla rūşen dīde-i aḫter
Ėderse ḫurde cünbiş 'ālemi şems-ile seyr eyler
Ḳalur zīr-i sümünde ẕerre deñlü sāḥa-i ġabrā

L

Musaḫḫardır yed-i iclāline dā'im ʿinān-ı çarḫ
Burāḳ-ı pür-niṭāḳıñ sürʿatinde sālikān-ı çarḫ
Görünce rūz u şeb söyler zebān-ı farḳadān-ı çarḫ
Mücevher sīne-bendi kehkeşān-ı zer-feşān-ı çarḫ[328]
'Adīl-i sidre zīn-ḫāne rikābı 'arş-ıla hem-pā

LI

Açıldı bāb bāb oldı der-i dervāze-i eflāk
Biḥamdillâh küşāde bāb-ı nīrān eyledi imsāk
Görünce devre geldi sebʿa-i seyyāre-i çālāk
Başup ol raḫşa pāyın tācdār-ı kişver-i "levlāk"[329]
Ġubār-ı sümmüne reşk ėtdi taḫt-ı devlet-i Kisrā

[328] *zer-feşān: zer-nişân D.*
[329] *Levlāk*[e]*:* "Sen olmasaydın". "**Levlāk**[e] levlāk[e] le-mā ḫalaḳtü'l-eflāk[e]: "**Sen olmasaydın**, sen olmasaydın (ey Muhammed) felekleri (kâinâtı) yaratmazdım." anlamı olan ve kimi hadis bilgilerince sahih kabul edilmeyen hadisler arasında nitelenen ve çoğunca da lafzen değilse de mânen sahihliğinde ittifak edilen sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 113.)

LII

Olundı kendine ādāb-ı sürʿat şevḳ-ile taʿrīf
Gelüpdür zīb-i zīverle burāḳ-ı miḥnet-i terdīf
Süvār oldı aña ẕāt-ı risālet çünkì bī-teklīf
Rikāb-ı ḫidmeti peyk-i Ḫudāyı eyledi teşrīf
Teʿālallâh olursa böyle olsun şevket-i ʿuẓmā

LIII

Ėdince encüm ü şems ü ḳamer ḫāk-i rehiñ taḳbīl
Aṣıldı pāye-i miʿrācıña mānende-i ḳandīl
Çıḳarken ẕirve-i ʿarş-ı berīne ẕāt-ı müzemmil
Mübārek destine vėrdi uyanı Ḫażret-i Cibrīl
Uyanıvėrdi ol şeb ḫuftegān-ı ʿālem-i bālā

LIV

ʿAzīmetdār iken semt-i semāya ol felek dergāh
Ḫudā evṣāf-ı ẕātın eylemişdir zīver-i evfāh
Saʿādetle süvār oldı çekince medd-i Bismillâh
Nuḫustīn ḫaṭvesinde ḳıldı Ḳudsi raḫşı menzilgāh[330]
Bu vadīlerde sürme tevsen-i ʿaḳlı düşersin hā

LV

Eñ evvel bir muvaḳḳit mesken olmuşken şehenşāha
Yumup bir göz açınca vardı Ḥaḳḳa ol ḫaremgāha
Furūġ-ı cism-i pākiyle ėrişdi bāb-ı dergāha
Ėdüpdür peyk-i Ḫażret müjde ṣaḥn-ı Ṣaḫretu'llâha[331]
Ḳılup tebrīk-i maḳdem ẓāhir oldı sırr-ı "bāreknā"

LVI

Bu şebde vārid oldı Mescid-i Aḳsāya ol āṣaf

[330] *ḳıldı Ḳudsi: Kudsü kıldı D.*
[331] *Ėdüpdür: Edince D.*

Şerāfet vėrdi ervāḥ-ı resūle zübde-i eşref
Anıñ'çün muḳtedā oldı o demde ṣāḥib-i muṣḥaf
İmām-ı enbiyāya uydı ervāḥ-ı rüsül ṣaf ṣaf[332]
Dėdi Allâhᵘ ekber sākinān-ı maḥfil-i bālā

LVII
Olunca ḫᵕābgāhıñ ḳubbe-i ḫaḍrāya pīrāye
Ṣuʿūduñ bir meserret-baḫş-ı nevdir çarḫ-ı mīnāya
Olupdur bārgāh-ı ʿarş u kürsī evvelīn pāye
Yöneldi mürselīnden ibtidā ol naḥv-i Mevlāya
Mu'aḫḫar mübtedānıñ anda oldı nüktesi peydā

LVIII
O şeb ḳudsī şerīf-i aḳdesiñ şāmı ṣabāḥ oldı
Hele rūḥāniyānlar ḥā'iz-i feyż-i ṣalāḥ oldı
Mü'ezzin ḳāmet ėtmekle ʿumūm ehl-i felāḥ oldı
Ṣalāt-ı şükr içün tekbīr[e] bend-i iftitāḥ oldı
Ḳılındı żamm-ı sūre naşş-ı "sübḥāne'llezī esrā"[333]

LIX
Bu miʿrāc-ı şerīfiñ olmasaydı bādi-i vuṣlat
Bütün erbāb-ı vicdānda ḳalurdı sūziş-i fürḳat
Küşād ėtdi hevā-yı rūḥ-baḫşā perde-i raḥmet
Cemāl-i pākine müştāḳ idi çoḳdan berü furṣat[334]
Cebīn-i Muṣṭafâya secde ėtdi Mescid-i Aḳsā

[332] *İmām-ı enbiyāya: İmâmü'l-enbiyâya D.*
[333] "*Sübḥāne'llezī esrā….": tamamının meâli* "**Yüceliğinde sınır olmayan o Allâh ki** kulu bir gece kendisine bazı âyetleri göstermek için Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya **götürdü**. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir". Miraç hadisesini anlatan İsrâ sûresinin 1. âyetinden kısmî iktibastır.
[334] *berü: bulup D.*

LX

Vedāʿ ėtmekle ervāḥa şerefle göz yumup gitdi
O cennetden çıḳan bir ḥulle-i zībā giyüp gitdi
Ḥużūr-ı ḳalb-ile refref süvār oldı çıḳup gitdi
Gürūh-ı enbiyāya luṭf-ile Yā Hū dėyüp gitdi
Żamīriñ merciʿ-i ḳurbın gözetdi Ḫ ʿāce-i dānā

LXI

Çıḳarken el-vedāʿ ėtdi aña Aḳṣāda ḫāk-i pāk
Anıñ işʿādına pek münṭażırdır dīde-i eflāk
O demde ḫuṭbe-i naʿtıñ oḳurken vāʿiẓ-i çālāk
Melā'ik aldı inna'llâheyi ol maẓhar-ı "levlāk"[335]
Saʿādetle ėdince minber-i eflāke vażʿ-ı pā

LXII

Teʿālallâh zehī refref-süvār-ı bāb-ı ḳudsiyyet
ʿİbādetle olunca vāṣıl-i ser-menzil-i vaḥdet
Feleklerle melekler oldı gerden-dāde-i ḫidmet
Burāḳıñ sürdi Sulṭān-ı risālet ėtmedi raġbet
Felek ėtmişdi māhın zeyn ėdüp gerdūne-i raʿnā[336]

LXIII

Olupdur saḳf-ı gerdūna bugün ser-ḥalḳa-i irşād
Anıñla ḫātem-i mühr-i nübüvvet ḳıldı istiṣʿād
Anıñ'çün maḳdemiñle oldı ecrām-ı semā dil-şād
Recezler ėtdi enṣāra naẓīre Müşteri inşād
Zenān-ı Yeṯribāsā çaldı deffin Zühre-i Zehrā[337]

---

[335] "levlāk" için bkz.: 329. dipnot.
[336] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Güzel tahrîr kılmış zâtına menşûr-ı mi'râcı
Debîr-i âsumânı mansıbında eyledi ibkâ
[337] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Yed-i pâkinde destenbûy idi hikmetle mezc olmuş
Mesîhe etdi kurs-ı âfitâbı gizlice ihdâ

LXIV

Açıldı meşrıḳ u maġrib göründi nūr-ı ʿūlviyyet
Olupdur encüm-i zehrā birer ḳandīl-i pür-ṣafvet
Cihāna gelmemiş bir böyle şehr-āyīn-i ẕī-şevket
Olurdı nā'il-i pā-būsı erken gelse bir sāʿat
O şāhenşāhı istiḳbāle indi mihr-i evc-ārā

LXV

Alınca ṣīt-i ḥüsnüñ Zühre girdi burc-ı mīzāna
ʿUṭāridle Züḥal vardı verā-yı evc sereṭāna
Çıḳınca ṣayḥa-i gül-bang-i naʿtıñ ṭāḳ-ı keyvāna
Ẓarāfet ėtdi gerdūn mihrin aldı zīr-i dāmāna
O ḫurşīdiñ yanında ẕerreden kemter ḳalur zīrā

LXVI

Ḳamaşdı mihr ü māhıñ gözleri ol berḳ u şādīden
Ḳarışdı birbirine göz göz oldı ẕevḳ u şādīden
Cilālandı felekde necm ü s̱āḳıb ʿaşḳ u şādīden
Görüp ol mihr-i burc-ı ışṭıfāyı şevḳ u şādīden
Ḳırān ṣanma biri birine girdi encüm-i zehrā[338]

LXVII

ʿAnāṣırdan mürekkebdir ėgerçi ṣulb-ı insābı
Eñ evvel nūrdan maḫlūḳdur rūḥ-ı cihān-tābı
Melā'ik fıṭratında ḫalḳ olunmuş ṭabʿ-i nā-yābı
Geçüp Behrām ile tīri hevādan āteş ü ābı[339]
Ṭutuşdı nār-ı inkāra olup ġarḳ-ı 'araḳ aʿdā

LXVIII

Vücūd-ı nāzenīniñ çıḳdı āġūş-ı maḥabbetle

[338] *encüm-i Zehrā: encüm ü Zehrā AT.*
[339] *hevādan: hevâveş D.*

Verā-yı müntehā-yı sidreye vardı ẓarāfetle
Olupdur neyyireyniñ ḫidmeti nūr-ı baṣīretle
Olup eyvānına Keyvān-ı derbān istiḳāmetle
Nuḥūsetden ḫalās ėtdi niyāzın eyleyüp ışġā

LXIX

Teʿālallâh zehī şām-ı saʿādetdir kì ol sāʿat
Şerāfetle ser-i bām-ı sipihre ḳondı ol ṣavfet
Göründi dīde-i idrākine nūr-ı ulūhiyyet
O şeb oldı nümāyān ṣūret-i yek rengi-i vaḥdet
Baṣup kürsīye pāyın ėtdi reşk-i Kaʿbe-i ʿulyā

LXX

Sürüpdür sürʿat-i berḳiyye tek şebdīz ʿarş üzre
Zehī naʿl-i şerīfiñ eyledi tehzīz ʿarş üzre
Nevāl-i ḫˇān-ı niʿmetden olup leb-rīz ʿarş üzre
Döşendi niʿmet-i elvān-ı Ḥaḳ dehlīz-i ʿarş üzre
Ṭufeyl-i ḫˇānı oldı Aḥmediñ dünyā vü mā-fīhā[340]

LXXI

O demde sāye-endāz-ı şeref olduḳda biʾt-teʿcīl
Ėdince peyk-i Raḥmānı bütün ḫidmetlerin<e> tekmīl
Melāʾik ḳıldı sürʿatle yed-i iḳbālini taḳbīl
Olup dehlīz-i sidre müntehā-yı menzil-i Cibrīl
O yolda ḳaldı tek tenhā ėgerçì lā-mekān pīrā[341]

LXXII

Varınca müntehā-yı sidregāha nezd-i Ḥażretde

[340] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ezelden sîr idi ıt'âm kıldı hissesin halka
Nevâl-i lutfun etdi enbiyâ vü evliyâ yağmâ
[341] *tenhā ėgerçì lā-mekān pīrā: tenhâ-rev Nebiyy-i lā-mekân-peymâ D.*

Müccered enbiyā ervāḥı ḳaldı evc-i rifʿatde
Mücerred çıḳdı hep erbāb-ı gerdūn ḳaldı ġurbetde
Ḳoyup Rūḥü'l-emīni āteş-i inbīḳ-ı fürḳatde
Ṣu'ūd ėtdi dımāġ-ı şīşe-i çarḫa gül-ābāsā

LXXIII

Burāḳ u refref ü raḫşıñ olup ücretleri maʿrūż
Cenāb-ı Muṣṭafâdan aldılar ḥaḳḳıyla bir maḳbūż
Hemān pāy-ı feraḥla oldılar ışṭablda merkūż
Ḥużūr-ı şevketinde ḳıldı refref ḫıdmetin mefrūż
Geçerken sidreyi ol pādşāh-ı Yeṯrib ü Baṭḥā

LXXIV

Verā-yı müntehā-yı sidreniñ erkān-ı efzūnı
Kì bir cāy-ı yücedir lā-ḫalā ve'lā-melā ṣonı[342]
Derūnunda görüp bir noḳṭaveş bu rubʿ-i meskūnı
Göründi bir maḥal kim şeş cihet dehlīz-i bīrūnı
Gidüp refref de nā-būd oldı hep peydā vü nā-peydā

LXXV

Egerçì bī-kem ü keyf ü ṣuverdir ḫāne-i vuṣlat
Hemīşe münteşirdir ʿāleme nūr-ı ulūhiyyet
Hemān mir'āt-ı ʿālem gösterince kendine ṣūret
Göründi kendi sırrın keşf ėdüp āyīne-i vaḥdet
Ḥużūra vardı tenhāca Ḥabīb-i lā-mekān pīrā

LXXVI

Cemāliñ pertevidir nūr-baḫş oldı dü ʿayneyne

[342] *Lā-ḫalā ve'lā-melā:* arşın ötesindeki âlem, ulûhiyyet âlemi veya âlem-i lâhut da denilir. (İsmail Hakkı Bürsevî, *Şerhu'l-Muhammediyye (Ferâhu'r-rûh)*, cilt I, Bulak Matbaası, Kahire 1256 (1840), s. 224; Seyyid Mustafa Rasim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü (Istılâhât-ı İnsân-ı Kâmil)*, İnsan Yay., İstanbul 2008, s. 1241.)

O nūruñ şuʿlesiyle vāṣıl oldı ḳurb-ı mā-beyne
Yeter bu rütbe-i ʿālī bütün Sulṭān-ı kevneyne
Nihāyet buldı menzil dāḫil oldı "ḳāb[e] *ḳavseyn"e*[343]
Ḳuşı ḳonmuşdı gerdūn Aṭlasıñ meyl ėtmedi ammā[344]

LXXVII

Bu cāy-ı dil-güşā çoḳdan berü hem gördigiñ yoldur
Ḳudūm-ı nūr-ı pākiñle dil-i eflāki gel ṭoldur
Bugün çeşm-i ʿamā-yı ümmete bir tūtiyā buldur
Ḳadīmī āşnāsın gördigi dem bildi kim oldur
Mukaddem daḫi yoḳdur şübhesi şekk ėtmedi aṣlā[345]

LXXVIII

Bunı inkār ėden münkirleriñ yoḳ göziniñ yaġı
Bu yüzden nūrdan mahrūmdur görmez ḳara aġı
Hemīşe böyle bir ḫuffāş-ı ṭīnet böyle bir ṭāġī
ʿAceb mi münkir olsa görmeyenler çeşm-i "mā zāġ"ı[346]
Ne bilsün nūr-ı mihri söylesek de dīde-i aʿmā

LXXIX

Nebīlerde cenāb-ı Müctebādır muḳtedā ancaḳ
Kì olmuş ʿarṣa-i rūz-ı cezāda mültecā ancaḳ
Hemīşe ḳıṣṣa-i Miʿrāc ile ḳadr-i ʿulā ancaḳ
Nedīm-i ḫāṣṣ-ı Ḥażret oldı bunca enbiyā ancaḳ
Bu bezme dāḫil olmuş Muṣṭafâdan ġayri yoḳ aṣlā[347]

---

[343] Tamamı "Ḳab[e] ḳavseyn[i] ev ednā" olup "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu" anlamına gelen Miraç olayının anlatıldığı Necm sûresi 9. âyetten kısmî iktibastır.
[344] *Ḳuşı ḳonmuşdı: Koşu koymuşdu D.*
[345] *aṣlā: kat'â D.*
[346] Tamamı "Mā zāğa'l-baṣar[u] vemā ṭaġâ" olup "Gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı" anlamına gelen Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.
[347] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Değil hem kadr ü pâye *len-terânî üdnü minnî*yle
Kalır aʿlâ-yı ʿilliyyîn zîr-i kurb-ı *ev-ednâ*

LXXX

Yüzüñ nūrı ḳarışmış çünkì Ḥaḳḳıñ nūr-ı cismiyle
Tecellīgāh-ı vaḥdetde yėr oldı nūr-ı resmiyle
Biḥāmdillâh ḥaḳīkāt noḳṭasında nūr-ı çeşmiyle
Cenāb-ı Muṣṭafâ Allâhı gördi çeşm-i cismiyle
Degil mi'rāc-ı rūḥānī ṣaḳın ẓann eyleme rü'yā

LXXXI

Taḥayyür-ḫāne-i pür-nūrdur dehlīz-i subḥānī
Muḳaddes şeş-cihetden ol tecellīgāh-ı nūrānī
Göründi dīde-i ecsāmına envār-ı Rabbānī
Libās-ı dīger oldı ḥarf ü ṣavta ṣevb-i dīvānī
Çıḳardı cāme-i elfāẓı andan ḫüsrev-i ma'nā

LXXXII

Ḳuruldı keşti-i vuṣlat açıldı yelken-i re'fet
Seyāḥatdār olur elbet bütün ġavvāṣ-ı pür-miḥnet
Sezādır bād-ı Raḥmānī hübūb ėtsün gerek ḳat ḳat
Ṭaşup baḥr-i şefā'at cūşa geldi ḳulzüm-i raḥmet
Telāṭum-ḫīz-ı ġufrān oldı birden ol iki deryā

LXXXIII

Şerefle taḫtgāhıñ āsmāna ėrdigi demde
Nümāyān oldı āṣār-ı feraḥ ervāḥ-ı ādemde
Ḥayāt-ı tāze geldi işbu nüzhetgāh-ı ḫurremde
Günāh-ı evvelīn ü āḫirīn ġarḳ oldı bir demde
Hemān cürm ü 'uṣātı iltiḳām ėtdi neheng-i lā

LXXXIV

Eñ evvel sebḳ ėden ol mā-cerā-yı ʿaşḳı buldıysa
Hevā-yı ẕevḳ-ı vaḥdetle cenānı gerçì ṭoldıysa
Yine gülzār-ı cennetden gül-i tevḥīdi buldıysa

Ḥabībiyle cenāb-ı Ḥaḳ bilürler her ne oldıysa
Maʿāni-i ledünne maḥrem olmaz ḫāme-i imlā

LXXXV

Bu bir emr-i bedīhīdir gelüp ėy münkir-i gejdüm
Ṣaḳın bu ḳıṣṣa-i miʿrāc içinde eyleme hem hüm
Gözüñ aç gel temāṣā eyle gör ol dāver-i merdüm
Giyüp miʿrāc tācın zer-feşān oldı gül-i encüm
Yürütdi sikkesin çarḫa o Sulṭān-ı kerem-fermā

LXXXVI

ʿUrūc ėtdikde cismen bārgāh-ı evc-i eflāke
Nüzūl ėtmekle ḳondı bir daḫi evreng-i *"levlāk"e*[348]
ʿAṭā-yı luṭf-ile ḳıldı tereḥḥum ḫāk-i nemnāke
Dėyü elʿavd[ü] *Aḥmed şefḳat ėtdi ẕillet-i ḫāke*[349]
Hemān oldı şeref-yāb-ı ḳudūmı Mescid-i Aḳṣā

LXXXVII

Görünce böyle bir şefḳat hemān ḳurtuldı miḥnetden
N'ola şükrāna vėrsün cümle varın işbu ʿavdetden
Cüdā olsaydı ger biraz zamānda ẕāt-ı Ḥażretden
Zemīn eflāke elbet ʿazm ėderdi farṭ-ı ḫasretden
İḳāmet ėtse çarḫ üzre miṯāl-i Ḥażret-i ʿĪsâ

LXXXIX

Şu miʿrāc-nāmeyi taḫmīs ėderken düşmedim rence
Bu yüzden nā'il oldum bī-muṭalsam böyle bir gence
Yazup taḳdim ėderken ol ḥużūr-ı āsmān-sence
Ṣalāt-ı ḫams-ıla çekmiş debīr-i āsmān pençe
Berāt-ı ʿafv ile miʿrācın ėtdi ümmete inhā

---

[348] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.
[349] *Dėyü: Deyip D.*

XC

Bu ʿālem zer gibi düşmüşdi her dem dest-i erẕāle
İẕābe oldı āḫir düşdi el-yevm būte-i ḳāle
Bu kerre müjde olsun her gelen erbāb-ı iġfāle
O gėce müẕnibīniñ defteri atıldı baṭṭāla
Yekūnun ḫāme-i ṭaṣdīḳa Ṣıddīḳ eyledi imḥā

XCI

Hele āyetle muṣbetdir ne ḥācet başḳa taḥḳīḳa
Cehennem var bunı inkār ėden erbāb-ı zindīḳa
Niẓāmü'l-Mülk-i ʿālemdir anınca ḫāk-i tedḳīḳa
Çıḳardı yār-ı ġārın süllem-i miʿrāc-ı taṣdīḳa
Daḫi hicretden evvel "iẕ-hümāyı" eyledi īmā[350]

XCII

İlâhī zübde-i miʿrāca dā'ir naʿtı taḳdīr ėt
Dil ü cān-ı ḥazīni ʿarṣa-i maḥşerde tesrīr ėt
Sevād-ı nāme-i aʿmālimi tebyīże teysīr ėt
Ḫudāvendā benim de ḳalbimi nūruñla tenvīr ėt
Leyāl-i rū-siyehden dil-siyehdir ʿİzzet-i rüsvā[351]

---

[350] İẕ-hümā: "İkisi iken" Tevbe sûresi 40. âyetten kısmî iktibastır.

[351] *dil-siyehdir: vâ- siyehdir D;* bu makta' beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr'*da olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Dükân-ı dilde bir sermâye-i îmân var ancak
Mesûbâtı değişdim cürme oldum müflis-i takvâ
ʿAtâyî Nâdirî Sâbit yazıp evsâf-ı miʿrâcın
Mekânın eylemiş bî-şübhe anlar cennetü'l-me'vâ
ʿİnâyet kıl bana rahm eyle ancak mahz-ı lutfundan
Bir iki beyt içün ihsânın ümmîd eylemem hâşâ
Cihânlar bahş eden bir şehriyâr-ı sâhib-ihsânsın
Güneh bağışlamak bir şey mi ey şâh-ı 'atâ-fermâ
Kenâr-ı cennete bir sebze-i bîgânecik eyle
Koma ayaklar altında beni ol rûz-ı vâveylâ
Zebânım cennet-i evsâfının Rıdvânı olmışken
Zebânîler elinde kalma lâyık mı keremkârâ
Hamûş ey dil ki bî-pervâ nigehdâr-ı edeb bâşî
Müheyyâ-yı du'â şüd kudsiyân-ı mahfil-i a'lâ
İlâhî salli minnâ Ahmedü'l-Muhtâri bi'l-mi'râc
Bi-envâ'i't-tehâyâ mâkirü'l-eflâki devvârâ

Ṣallⁱ ve sellim ʿaleyhⁱ[352]

6. TAḪMĪS-İ MŪMĀ-İLEYH BER-NAʿT-I ŞERĪF-İ RŪḤĪ[353]

Müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün

I

Ḥażret-i Faḫru'l-verā maṭlaʿ-i nūr-ı hüdā
Cümle ṣıfāt-ı Ḫudā oldı aña reh-nümā
Māḥi-i cürm ü ḫatā yaʿni o bedrü'd-ducā
Tāc-ı ser-i enbiyā pīşrev-i evliyā
Seyyidinā Muṣṭafâ ṣalli ve sellim ʿaleyh

II

Kevn ü mekāna sebeb ṭayyib ü ṭāhir-ḥaseb
Eylerim her rūz u şeb merḥāmet andan ṭaleb
Şāfiʿ-i rūz-ı ġażab oldı o izzü'l-ʿArab
Şāh-ı Ḳureyşī-neseb ʿālem-i ümmī-laḳab
Ḥażret-i maḥbūb-ı Rab ṣalli ve sellim ʿaleyh

III

Nāṣır-ı emr-i cihād ʿāḳib-i yevmü't-tenād
Vāṣıl-ı mevṣūl ü hād nāṣiḥ-i ehl-i ʿinād
Fātiḥ-i bāb-ı murād oldı ḫalīlü'l-fu'ād
Gevher-i ʿālī-nijād merciʿ-i ḫalḳ-ı bilād
ʿAvn u melāẕ-ı ʿibād ṣalli ve sellim ʿaleyh

IV

Ḥażret-i Ḥaḳ maḥremi ḳıldı o muʿcīz-demī

---

[352] *D.*'de bu ibâre yoktur.
[353] AT, s. 37-42; Çoşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001, Naʿt 1. s. 63-65.

Cümle melek hem-demi bāġ-ı İrem şeb-nemi
Cūd u seḫā Ḥātemi ḳıldı Ebü'l-Ḳāsımı
Ḫayl-i rüsül ḫātemi sırr-ı ezel ʿālimi
Muṭṭalib-i Hāşimī ṣalli ve sellim ʿaleyh[354]

V

Mehdi-i manẓūr-necā şāhid ü meşhūd aña
Ḥāşir-i rūz-ı cezā nūr-ı sirāc-ı hüdā
Pādşeh-i dü serā oldı o ẕāt-ı ʿulā
Meyve-i naḫl-i vefā maʿden-i ṣıdḳ u ṣafā
Menbaʿ-i cūd u seḫā ṣalli ve sellim ʿaleyh[355]

VI

Ġayṯ-ı ḫaṭībü'l-ümem nāṣiḥ-i müncī-şiyem
Muṣliḥ-i ʿālī-himem ġonçe-i bāġ-ı İrem
Ḳā'id-i ṣāḥib-ḥaşem ʿālim-i ümmī-raḳam
Serv-i ḥırām-ı ḥarem ṣadr-ı kirām-ı kerem
Emn ü selām-ı selem ṣalli ve sellim ʿaleyh[356]

VII

Vāṣıl-ı ḥüsn [ü] me'āb kāmil-i dāʿ u mücāb
Kātib-i rūz-ı hisāb fātiḥi yüz biñ ḥicāb
Ġavṯ-ı ġiyāṯ-ı ṣiḥāb oldı o ʿālī-cenāb
Nāṭıḳ-ı ṣıdḳ u ṣavāb kāşif-i ümmü'l-kitāb
Ṣāḥib-i faṣlü'l-ḫiṭāb ṣalli ve sellim ʿaleyh

---

[354] *Muṭṭalib-i: Maṭlab-i (!) D.*
[355] *Menbaʿ-i cūd u seḫā: Menbaʿ-i Hāşimi (!) D;* bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Nūr-ı ʿuyūn-ı kerem nūr-ı ġuṣūn-ı kerem
ʿŪd-ı fünūn-ı kerem ṣalli ve sellim ʿaleyh
[356] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Bülbül-i bustān-ı ḳuds verd-i gülistān-ı ḳuds
Murġ-ı ḫoş-elḥān-ı ḳuds *ṣalli ve sellim ʿaleyh*

VIII

Oldı ḥabīb-i Ḫudā gevher-i kān-ı ḥayā
Birr ü mübir[ün] Müctebā server-i ṣāḥib-ridā
Ṣāḥib-i seyf-i Ḫudā oldı o şemsü'ḍ-ḍuḥā
Menbaʿ-i cūd u ʿaṭā aṣl-ı vücūd-ı seḫā
Şāh-ı cünūd-i vefā ṣalli ve sellim ʿaleyh

IX

Görmedi çeşm-i selef böyle muḳaddes ḫalef
Şāyiʿ olup her ṭaraf zümre-i ehl-i ḳaẕef
Tīrine oldı hedef anları ėtdi ḫaẕef
Dürr-i Ḳureyşī-ṣadef ṣāḥib-i ʿizz ü şeref
Ersel-i ebhi'n-Necef ṣalli ve sellim ʿaleyh

X

Ṣāḥib-i burhānımız āsaf-ı devrānımız
Ṣāḥib-i sulṭānımız bāʿiṯ-i Ḳur'ānımız
Eşref-i insānımız mihr-i dıraḫşānımız
Mülk-i dile ḫānımız ʿāleme sulṭānımız
Mürde dile cānımız ṣalli ve sellim ʿaleyh

XI

Ṣāḥib-i nesl-i ṣaḥīḥ ʿārif-i dānā naṣīḥ
Nuṭḳ u lisānı faṣīḥ cümle resūle recīḥ
Arż u semāda sebīḥ oldı nizāʿa ṣalīḥ
Ṣubḥ-ı cemāl-i ṣabīḥ vech-i cemīl ü melīḥ[357]
Ḳolları Ḫıżr u Mesīḥ ṣalli ve sellim ʿaleyh[358]

XII

Ṣāḥib-i cāh-ı celāl ekmel-i bedr-i kemāl

[357] *cemīl ü melīḥ: cemīl-i melī (!) D.*
[358] *Ḳolları: Ḳulları (!) D.*

Künhüne varmaz ḫayāl vaṣfına yoḳdur mecāl
Dėdi Züleyḫā miṯāl ṣāʿir-i ṣīrīn-maḳāl
Yusūf-ı Mıṣr-ı cemāl meh yüzi ḳaşı hilāl
Menbaʿ-i āb-ı zülāl ṣalli ve sellim ʿaleyh[359]

XIII

Ṣāḥib-i dürr-i yetīm Ḥażret-i Ḥaḳḳa nedīm
Maẓhar-ı ʿaynuʾn-naʿīm ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ʿaẓīm
Merhem-i ḳalb-i saḳīm yaʿni o nūr-ı ḳadīm
Mālik-i mülk-i ʿaẓīm şāriʿ-i şerʿ-i ḳavīm
Merd-i reh-i müstaḳīm ṣalli ve sellim ʿaleyh[360]

XIV

Bāʿiṯ-i raḥmetdir ol nūr-ı ḥaḳīḳatdir ol
Fātiḥ-i cennetdir ol ṣāḥib-i ḫüccetdir ol
Tāc-ı risāletdir ol ṣāḥib-i niʿmetdir ol
Şems-i saʿādetdir ol bedr-i celāletdir ol
Necm-i hidāyetdir ol ṣalli ve sellim ʿaleyh

XV

Fāʾiḳ-ı ehl-i ḳitāl dāfiʿ-i ceng ü cidāl
Ḳāhr-i ehli ḍalāl āṣaf-ı ferḫunde-fāl
Ḫaşmı ėder pāymāl ḳıldı anı Ẕüʾl-Celāl

[359] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Meyve-i bustān-ı luṭf lüʾlüʾ-i ʿummān-ı luṭf
Baḥr-i kerem-kān-ı luṭf ṣalli ve sellim ʿaleyh
[360] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Nāṣıḥ-ı edyān-ı ġayr ḫādim-i esnam u deyr
Bāni-i bünyān-ı ḫayr ṣalli ve sellim ʿaleyh
Dīn aña maḥsūsdur ṯābit ü manṣūṣdur
Muḥkem ü manṣūṣdur ṣalli ve sellim ʿaleyh
Ẕāt-ı muḳırr-ı şeref bāb-ı melāẕ u kenef
Efdāl-i "mimmā selef" ṣalli ve sellim ʿaleyh
Muṣḥaf-ı āyāt-ı ḥüsn mecmaʿ-ı gāyāt-ı ḥüsn
Rāfiʿ-i āyāt-ı ḥüsn ṣalli ve sellim ʿaleyh

Māh-ı sipihr-i cemāl maṭlaʿ-ı mihr-i kemāl[361]
Ṣāḥib-i ʿizz ü celāl ṣalli ve sellim ʿaleyh

XVI

Ḳıldı cenāb-ı Ḫudā muʿciz-i Āl-i ʿAbā
Dāver-i kişver-küşā ʿārif-i arż u semā
Ṣaf-der-i nuṣret-livā şāfiʿ-i rūz-ı cezā
Maḫzen-i sırr-ı Ḫudā kān-ı seḫā vü ʿaṭā
Gevher-i genc-i hüdā ṣalli ve sellim ʿaleyh

XVII

Ġonçe-i gülzār-ı ġayb şāfi-i muḫtār-ı ġayb
Kāfi-i cabbār-ı ġayb şāhid-i dīdār-ı ġayb
Merkez-i aḳṭār-ı ġayb vāfıḳ-ı aḫbār-ı ġayb
Maṭlaʿ-ı envār-ı ġayb miḥver-i devvār-ı ġayb[362]
Maḥrem-i esrār-ı ġayb ṣalli ve sellim ʿaleyh[363]

XVIII

Āsaf-ı devrān odur mülk-i Süleymān odur
Şeş-cihet aʿyān odur eşref-i erkān odur
Menbaʿ-ı iḥsān odur bāʿiṯ-i furḳān odur
Taḫt-ı dile ḫān odur dīn ile īmān odur
Ḫalḳ-ı beden-cān odur ṣalli ve sellim ʿaleyh[364]

XIX

Bendeki cürm ü günāh ḳıldı vücūdum siyāh
Ḥālim olunca tebāh āḫir ėder bir nigāh

---

[361] *Māh-ı: Mihr-i AT.*
[362] *Maṭlaʿ-ı envār-ı ġayb miḥver-i devvār-ı ġayb: Maḥrem-i esrār-ı ġayb vāḳf-ı aḥbār-ı ġayb D.*
[363] *Maḥrem-i esrār-ı: Maṭlaʿ-ı envār-ı D.*
[364] Bu beyitten önce *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Cāna ṭābīb-i maraż ḫilḳate oldur ġaraż
Cevher ü bāḳi ʿaraż ṣalli ve sellim ʿaleyh

Bedraḳa-i ʿizz ü cāh yaʿni risālet-penāh
Maḳsem-i luṭf-ı İlâh ṣāḥib-i tāc u külāh
Ḫalḳa melāẕ ü penāh ṣalli ve sellim ʿaleyh

XX

Ḫāliḳ-ı levḥ ü ḳalem ḳılmış anı muḥterem
Fażıl-ı ṣaḥib-ḳadem nāẓım-ı tabʿ-ı ümem
Ṣaf-şiken-i her ṣanem oldı o ṣāḥib-ʿalem
Mihr-i sipihr-i kerem sırr-ı ʿArab hem ʿAcem
Ḥāfıż-ı levḥ ü ḳalem ṣalli ve sellim ʿaleyh

XXI

Ṣāḥib-i ıṣlāḥdır ṣāḥib-i miftāḥdır
Sāyiḳ-ı işbāḥdır münẕir ü hem māḥdır
Cenkde seyyāḥdır cūdda seyyāḥdır
Neyyir-i miṣbāḥdır ẕikr-i dile rāḥdır[365]
Rāḥat-ı ervāḥdır ṣalli ve sellim ʿaleyh

XXII

Maẓhar-ı sırr-ı ecīr oldı Bedrde ḳadīr
Ėtdigi aʿdāya tīr cümlesin ėtdi esīr
Oldı sirāc-ı münīr yaʿni o ṣāḥib-dilīr
Sırr-ı ezelden ḫabīr ṣāḥib-i fażl-ı kebīr
Ḫalḳa beşīr ü neẕīr ṣalli ve sellim ʿaleyh

XXIII

Ṣāḥib-i her muʿcizāt ḳātiʿ-i Lāt ü Menāt
Vėrdi cihāna ṣebāt āyīne-i kā'ināt
Menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt maẓhar-ı ẕāt u ṣıfāt
Şāh-ı şefīʿ-i ʿuṣāt āyet-i luṭf u necāt[366]

[365] *rāḥdır: rāhdur D.*
[366] *luṭf u: ḥıfẓ-ı D.*

Rūḥuna yüz biñ ṣalāt ṣalli ve sellim ʾaleyh

XXIV

Ḥażret-i nūrü'l-verā bedraḳa-i dü serā
Eyledi ʿazm-i semā vāṣıl-ı evc-i denā
Ėtdi ḥicābıñ küşā yine de dėrsem sezā
Ẓıll-ı ẓelīl-i Ḫudā mihr-i münīr-i hüdā
Yoluna canlar fedā ṣalli ve sellim ʾaleyh

XXV

Fāris-i meydān-ı Ḥaḳ seyyid-i ekvān-ı Ḥaḳ
Ṣāḥib-i ʿirfān-ı Ḥaḳ sāye-i Yezdān-ı Ḥaḳ
Çeşme-i ḥayvān-ı Ḥaḳ mihr-i dıraḫşān-ı Ḥaḳ
Maẓhar-ı iḥsān-ı Ḥaḳ merdüm-i insān-ı Ḥaḳ[367]
Ṣāḥib-i Fāruḳ-ı Ḥaḳ ṣalli ve sellim ʾaleyh

XXVI

Neyyir-i meşrıḳ odur hem-dem-i müşfiḳ odur
Bāʿiṯ-i tensīḳ odur sā'iḳ-ı sāyiḳ odur
Ḳāhir-i zindīḳ odur işte müdaḳḳıḳ odur
Maʾden-i taḥḳīḳ odur maḫzen-i tefvīḳ odur
Ṣāḥib-i Ṣıddīḳ odur ṣalli ve sellim ʾaleyh

XXVII

Ḫˇāce-i ʿālī-suḫan eyledi dünyāyı şen
Eylerim her laḥẓa ben aña fedā cān [u] ten
Yoluña cānlar vėren ḳoymadı dilde miḥen
Cedd-i Ḥüseyn ü Ḥasan mihr-i sipihr-i köhen
Ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ḥasen ṣalli ve sellim ʾaleyh[368]

---

[367] *Maẓhar-ı iḥsān-ı Ḥaḳ merdüm-i insān-ı Ḥaḳ: Nāṭıḳ-ı güftār-ı Ḥaḳḳ ʾālim-i ḫalḳ-ı tabaḳ D.*
[368] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur: *Görse cemālüñ gözüm pāyuña sürsem yüzüm*

XXVIII

Ḫasteye dermāndır ol ġonçe-i ḫandāndır ol
Gülşen-i ʿirfāndır ol māye-i īmāndır ol
Şemʿ-i şebistāndır ol defter-i dīvāndır ol
Maʿden-i iḥsāndır ol merdüm-i insāndır ol
Ṣāḥib-i ʿOs̱māndır ol ṣalli ve sellim ʿaleyh

XXIX

Mażhar-ı cabbārdır ol ḳāhir-i küffārdır ol
Ṣāḥib-i çār-yārdır ol maṭlaʿ-i esrārdır ol
Menbaʿ-ı envārdır ol merhem-i bīmārdır ol
ʿAḥmed-i Muḫtārdır ol Seyyid-i Ebrārdır ol[369]
Ṣāḥib-i Kerrārdır ol ṣalli ve sellim ʿaleyh

XXX

Nefs-i pür-emmāreyem mā'il-i dil-dārayem
Bende-i yüz ḳarayam cürmde hemvāreyem
Zaḫm ile bīmāreyem z̤enb ile yek-pāreyem
Rūḥi-i bī-çāreyem vālih ü āvāreyem
Bir dili pür-yārayam ṣalli ve sellim ʿaleyh[370]

Yoḳ saña lāyıḳ sözüm ṣalli ve sellim ʿaleyh
[369] *Seyyid-i: ṣāḥib-i AT.*
[370] Bu maktaʿ beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Taḫt-ı dilüñ ḫānı ḳıl hācı-i ḳurbānı ḳıl
Anı beden cānı ḳıl ṣalli ve sellim ʿaleyh
Efdāl-ı ḫalḳ-ı Ḫüdā eyle ṣalātı añа
Ḫaṣṣeṣehullah bahā ṣalli ve sellim ʿaleyh

7. ŞUʿARĀ-YI MÜTEḳADDİMEDEN ḪAYLĪ EFENDİ MERḤŪMUÑ NAʿT-I GÜZĪN-İ FAḪRU'L-MÜRSELĪN ḤAŻRETLERİ ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḳ AĠA ṬARAFINDAN TANẒĪM OLUNAN BİR TAḪMĪSDİR[371]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ravżadan çıḳdı ḫazān geldi bahār-ı ḫandān
Ḥāsıl-i mezraʿa-i şeş-cihet ü çār-erkān
Cūy-bār-ı keremiñle olur elbet reyyān
Vechi var teşne-i āb-ı keremiñ olsa cihān
Kì yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı seniñ kevn ü mekān

II

Pertev-i nūr-ı Ḫudā ṣafvet-i mir'ātıñdır
Görülen āyīne-i dilde şühūdātıñdır
Bu olan muʿcizeler hep seniñ āyātıñdır
Bildi çün ḫilḳatına bā'iṯ olan ẕātıñdır
Oldı ser-geşte o şevḳ-ıla sipihr-i gerdān

III

Hele bu kevn ü mekān ile bu berr ü baḥriñ
Yaʿni bu arż u semā ile bu tīre dehriñ
Şuʿledār olsa gerek bunca nücūm u bedriñ
Sensin ol nūr-ı Ḫudā kim iki ednā ẕerriñ
Biri māh oldı cihāna biri mihr-i raḫşān

IV

Vardı Ḳur'ān-ı ʿazīm ẕātıñı ḳıldı tebcīl

[371] SB, s. 36-48; Ahmed Haylî, *Na't-ı Şerîf (İÜ)*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu. NEKTY10873/03, v. 18-19.

Ser-i iḳbāliñe Ḥaḳ ḳoydı muraṣṣaʿ iklīl
Parladı ʿālem-i hestīde miṣ̱āl-i ḳandīl
Sensin ol şemʾ-i şebistān-ı hüdā çün Cibrīl
Oldı pervāne-ṣıfat şevḳıñ ile raḳṣ-kunān

V

Rebīʿiñ evvelidir Mevlid-i pür-mesʿūduñ
On ikinci gėceniñ vaḳt-i seḥer mevcūduñ
Geldi gehvāre-i ümmīde ten-i ḫoşnūduñ
Ādeme burc-ı şerefsin kì şeb-i mevlūduñ
ʾİyd-i Nev-rūz gibi ḳıldı cihānı şādān

VI

O gėce ḫayli melek ḫāne-i maʿmūruñdan
Birbirin görmeyerek bāriḳa-i sūrundan
Lemʿa-pāş oldı cihān çehre-i manẓūruñdan
Odur ol şeb kì żiyā buldı cihān nūruñdan[372]
Daḫi gün ṭoġmadan ėy mihr-i sipihr-i ʾirfān

VII

Ḳadem-i meymeneti ḳıldı cihānı mebrūr
Anı ḳundaġa ṣaran dāye-i ḫūr-ı pür-nūr
Ab-ı Zemzemle yıḳandı bedeni oldı ṭuhūr
Odur ol şeb kì olup ḳalb-i eḥibbā maʾmūr[373]
Ṭāḳ-ı Kisrā dil-i aʿdā gibi oldı vīrān[374]

VIII

Ḥażretiñ ṭoġdıġı şebdir bu şeb-i rūḥ-efzā
Çoḳ ẓuhūrāt u şuʾūnātı göründi ḥaḳḳā

[372] *żiyā buldı cihān: cihān buldı żiyā İÜ.*
[373] *Odur: Oldur SB.*
[374] *Kisrā: Kisrâ İÜ.*

Görülüp ḫalḳa o şeb ḫayli ʿacā'ib eşyā
Odur ol şeb kì olup nūr-ı cemāliñ peydā
Dīdeden eyledi āteşkede-i küfri nihān

IX

Yaradupdur seni Ḥaḳ nūr-ı mücessem el-ḥaḳ
Nūr-ı pākīzeleriñ oldı cihāna mülḥaḳ
Olalı taḫt-ı risāletde vekīl-i muṭlaḳ
Odur ol şeb kì vėrüp dīne vücūduñ revnaḳ[375]
Ḳıldı dünyā yüzini reşk-i behişt-i Rıḍvān

X

Mevlidiñ döndi hemān ravża-i pür-raʿnāya
Bu şeb-i pür-şerefiñ ḳadri çıḳup bālāya
Vėriñiz ʿizz ü şeref böyle güzel Leylā'ya
Nice reşk eylemesün cennet o şeb dünyāya
Kì seniñ kūyıña ʿazm eyledi ḥūr u ġılmān

XI

Ḫilḳatı gerçì muḳaddem ṭutulup ādeme kim
Enbiyānıñ şerefi hep verilüp ḫāteme kim
Ḥażretiñ ṭoġdıġı şebde görilen zemzeme kim
Bir ʿaceb zelzele ṣaldı ḳademiñ ʿāleme kim
Ser-nigūn oldı ṣanemler yıḳılup deyr-i muġān

XII

Āteş-i küfr-ile yandıḳça dil-i mülḥideler
Bu olan muʿcizeyi añlaşılan görmediler
Ḳalacaḳ baḥr-i ḍalāletde hemīşe üzeler
Görüp ol ḥāleti ammā kì nice müşrikeler[376]

[375] *dīne: dīnde İÜ.*
[376] *müşrikeler: müşrikler İÜ.*

Cehl ile eylediler ḥaḳḳıña çoḳ ẓann u gümān

XIII

Küfri der-ʿuhde ėden küfrde pek müżmir olup
Fırḳa-i ehl-i ḍalālet dėmege mücbir olup
Fikr-i cāḥid olan ḥaşrda hem münẕir olup
Āyet-i raḥmet-i Ḥaḳ oldıġıña münkir olup
Küfri ez-ber oḳıdı nice ʿadüvv-i nādān

XIV

Ceyş-i küffārı bozup gerçì sipāh-ı ḳahrıñ
Lemeʿān ėtmiş iken evc-i semāda bedriñ
Şöhretiñ ṭutmuş iken gūş-ı şımāḫ-ı dehriñ
Gördi kim bilmediler ḫalḳ-ı zamāne ḳadriñ
Seni bildirmek içün indi zemīne Ḳur'ān

XV

Eyledik nūruñ ile tīre cihānı rūşen
Ḫas u ḫāşāki daḫi oldı miṣāl-i gülşen
Sizde bu nūr-ı nübüvvetle risālet var iken
Sensin ol fāris-i meydān-ı nübüvvet kì ḳaçan
Ḥaḳ Resūl oldıġıña istedi aʿdā burhān

XVI

Olalı emr-i risāletle cihānda mümtāz
Hele muḥtāc-ı deriñ oldı bütün ehl-i niyāz
Var ümīdim ėdesiñ anları her dem iʿzāz
Gösterüp devr-i ḳamerde nice yüzden iʿcāz
Eylediñ gün gibi ʿālemlere ḥaḳ dīni ʿayān

XVII

Oldı mir'āt-ı ruḫuñ işbu cihāna nāẕir

Şaḳḳ-ı ṣadr oldıġına oldı fu'ādıñ ṭāhir
Muʿcizeñ ʿālem-i hestīde olunca bāhir
Māhı parmaḳla işāret ḳılup ėtdiñ ẓāhir[377]
ʿArṣa-i muʿcizede ṣan'at-ı gūy-ı çevgān

XVIII

Ṭutdı āfāḳı bütün bāriḳa-i elḳābıñ
Bellidir ʿālem-i vaḥdetde seniñ insābıñ
Hāleden çıḳdı meger māh-ı ruḫ-ı nā-yābıñ
Görėcek ṣa'ṣa'a-i mihr-i kef-i pür-tābıñ
Sīne-çāk oldı o şeb şevḳ-ıla māh-ı tābān

XIX

Ṣafvet-i rūyuñ olup şām u seḥer mir'ātıñ
Ṣūret-i kevn ü mekān oldı kì meşhūdātıñ
Senden oldı sebeb-i ḫilḳat-ı mevcūdātıñ
Maẓhar-ı mevhībe-i luṭf-ı Ḫudādır ẕātıñ
Cümle eşyāya olursañ ne ʿaceb feyż-resān

XX

Her çemen tāzelenür āb-ı ruḫ-ı nābıñdan
Feyż-yāb olsa sezā teşne olan ābıñdan
Dėdi her murġ-ı seḥer gülşen-i insābıñdan
Oldıġı'çün ʿaraḳ-ı cübbe-i pür-tābıñdan
Ḥaşre dek gülleri oldı bu cihānıñ ḫandān

XXI

Terini vėrdi gülistāna Resūl-i Ekrem
Eyledi şām u seḥer bāġ-ı cihānı ḫurrem
Gülşeniñ güllerini gördigine müstaḫdem

[377] *Māhı: Māha İÜ. / ẓāhir: iẓhār İÜ.*

Çeşm-i nergisde degildir ḳaṭarāt-ı şeb-nem
Güle bu luṭfı görüp oldı ḥasedden giryān[378]

XXII

İntişār ėtmiş iken Faḫr-i rüsül muʿcizeniñ
Ṣayamaz biñde birin cümle göñül muʿcizeniñ
Ṣıġamaz yėr ü göge gilde çikil muʿcizeniñ
Ḥaddi yoḳ ḳanġı biriñ şerḥ ėde dil mu'cizeniñ[379]
Vėre mi ḳaṭre-i nāçīz ġınā-yı 'ummān

XXIII

Seni Ḥaḳ ḳıldı meger bedraḳa-i raḥmet kim
Seni bir görmek içün vėrdi saña rifʿat kim
Bu şerāfet bu kerāmetler olup ḳat ḳat kim
Bā-ḫuṣūṣ ol şeb-i Mi'rāc o dem-i vuṣlat kim
Ėdemez kimse anı 'aḳl ile tafṣīl ü beyān

XXIV

Ser-fürū eyleyerek işbu cihāna geldim
Ḳalmadı ʿālem-i hestīde hemān bir derdim
Seni vaṣf ėtmek idi şām u seḥerde ḳaṣdım
Nice taḳrīr ėdeyim anı degildir ḥaddim[380]
Varmaz ol rütbeye zīrā kì 'uḳūl-i insān

XXV

Açılupdur o gėce dā'ire-i vaḥdet kim
Bī-kem ü keyf ü ṣuver-ḫāne-i pür-ḥikmet kim
Görmedi çeşm-i cihān böyle dem-i ṣafvet kim
Bā-ḫuṣūṣ ol şeb-i mi'rāc o dem-i vuṣlat kim

---

[378] *Güle: Güldi İÜ.*
[379] *biriñ: birin İÜ. / mu'cizeniñ: mu'cizeñiñ İÜ.*
[380] *ėdeyim: ėdeyin İÜ.*

Ėdemez kimse anı ʿaḳl ile tafṣīl ü beyān

XXVI

Dā'imā naʿt-ı şerīf-i nebevīdir virdim
Oldı bu naʿt-ı celī gercì devā-yı derdim
Ṣarf-ı cān ėtmek içün yoluña yoḳdur naḳdim
Nice taḳrīr ėdeyim anı degildir ḥaddim[381]
Varmaz ol rütbeye zīrā kì ʿuḳūl-i insān[382]

XXVII

Geldi hengām-ı herem ḳoymadı gözde ṣafvet
Ḳoymadı kārgeh-i dilde metāʿ-ı raġbet
Ḳalmadı nūr-ı naẓar cānda ṣafā-yı leẕẕet
Seni medḥ ėtmege yoḳ bende kemāl-i ḳudret
Eyledim ḥaḳḳ-ı edāda bilürüm çoḳ noḳṣān

XXVIII

Sensiñ evreng-i risāletde şeh-i ʿālem-gīr
Olmuşum cürm ü şeḳāda hemān tīre-żamīr
Nūr-ı luṭf u keremiñle anı eyle tenvīr
Ḳalma eksikligime sen benim ėy mihr-i münīr[383]
Çünkì yoḳdur kerem ü luṭfuña ḥadd ü pāyān

XXIX

ʿĀḳıbet bu ġazeli yazmalıyım dīvāna
Yādigār olmaḳ içün elde olan yārāna
Ḫāme-i cilve-nümā gelmiş iken cevlāna
Çār yārıñ daḫi medḥinde girüp meydāna
Esb-i ṭabʿa dilerim eyleyim irḫā-yı ʿinān

---

[381] *ėdeyim: ėdeyin İÜ.*
[382] Son iki beyit tekrar tahmis edilmiştir.
[383] *mihr: bedr İÜ.*

XXX

Vechi var düşmen-i bed-ḫūlarını ḳadḥ ėtsem
Anlara muʿriż olan fırḳaları cerḥ ėtsem
Bu maḥabbetle hemān bu ġazeli şerḥ ėtsem
Ḳādir oldıḳca n'ola anları da medḥ ėtsem[384]
Vėrdiler şer'iñe zīrā kì nice revnaḳ u şān

XXXI

Cān-fedā olmalıdır yoluña ol merd-i şefīḳ
Rūz u şeb olmuş iken bedraḳa-i yār u refīḳ
Āsyāb-ı der-i devletde ėder fikr-i daḳīḳ
Yār-ı ġārıñ olan ol Ḥażret-i Ṣıddīḳ-ı 'atīḳ
N'ola oldıysa ṣadāḳatle güzīn-i aḳrān

XXXII

Hem-dem-i Faḫr-i rüsül aʿḳal-i aṣḥāb-ı ʿuḳūl
Ḥüsn-i aḫlāḳına dā'ir dėdi aṣḥāb-ı nuḳūl
Ėtdi rüyāsı ile meslek-i İslāma duḫūl
Cümleden evvel ėdüp dīniñi taṣdīḳ [u] ḳabūl
Ṣıdḳ-ı pāki aña oldı sebeb-i istiḥsān[385]

XXXIII

Görülen bunca mehābet ʿÖmer-i Fārūḳuñ
Ḳadrine vėrdi meziyyet ʿÖmer-i Fārūḳuñ
Gösterir ḳadrini ḳat ḳat ʿÖmer-i Fārūḳuñ
Ma'den-i 'adl ü kerāmet 'Ömer-i Fārūḳuñ
Devr-i 'adlinde cihān bulmuş idi emn ü emān

XXXIV

Aña ṭay oldı zamān şöyle kì ṣaġ u ṣoldan

[384] *medḥ: vaṣf İÜ.*
[385] *aña: saña SB.*

Ḫuṭbede ėtdi nidā “El-cebel” eñ evvelden
“El-cebel” ṣavtı gelüp Sāriyeye her ḳoldan
Yed-i ṭūlāsını gör kim nice günlük yoldan
Dīde-i ḳayṣere bir demde ėrişdirdi benān

XXXV

Ṣarf olup ġāzilere ṣerveti Ẕi’n-nūreyniñ
Böyle bir vāsṭa ile şöhreti Ẕi’n-nūreyniñ
Oldı dāmād-ı Nebī raġbeti Ẕi’n-nūreyniñ
Menbaʿ-ı ḥilm ü ḥayā Ḥażret-i Ẕi’n-nūreyniñ[386]
Şöyle naḳş olmuş idi levḥ-i dilinde Ḳur’ān

XXXVI

İçdiler meykede-i ḥarbde ṣahbā-yı müdām
Urdılar gerden-i küffāra hemīşe ṣamṣam
Ḳırılup tīşe-i ḳahr ile hemān her eṣnām
Mülk-i şerʿinde vėrüp ḳāʿide-i dīne niẓām
Ḳıldı ādāb ile tertīb-i kelām-ı Yezdān[387]

XXXVII

Her ġazāda görülen ḳātil-i küffārıñ ise
Ḥāmi-i dīn-i mübīn sāmiʿ-i güftārıñ ise
Belde-i Yeṯribe de Cābir-i Enṣārıñ ise
Fātiḥ-i Ḫayber olan Ḥaydar-ı Kerrārıñ ise
Zehresin ḥaṣmıñ ėderdi ḳılıcı āb-ı revān[388]

XXXVIII

Ne mehābet ne ferāset ne metānetdir o kim
Ne celādet ne feṭāşet ne saʿadetdir o kim

[386] *ḥilm: ʿilm SB.*
[387] *Yezdān: Sübḥān İÜ.*
[388] *Zühresin: Zühre-i SB.*

Bu ḳadar ceng ü cidāle meger āletdir o kim
Ne kerāmet ne velādet ne şecāʿatdir o kim
Ṭıfl iken ejderi çāk ėtdi o şīr-i Yezdān[389]

XXXIX

Naḳd-i cān eylediler gerçì berāy-ı dīne
Ser-fürū eylediler ṣānkì behā-yı dīne
Pāsbān olmuş iken yaʿni sarāy-ı dīne
Kişver-i şerʿ-i şerīfinde binā-yı dīne[390]
Anlar olmuşlar idi pādşeh[im] çār erkān

XL

Bu şecāʿatle mehābetle yine her birisi
Bu celādetle ferāsetle yine her birisi
Rūz u şeb böyle mahāretle yine her birisi
Bu ḳadar ḳudret ü ḳuvvetle yine her birisi[391]
Bendedir ḥażretiñe anlara sensin sulṭān

XLI

Ėy İmāmu'l-Ḥaremeyn seyyid-i her dü dāreyn
Şeb-i İsrāda idiñ ṣadr-nişīn-i mābeyn
Sendedir nūr-ı risāletle żiyā-yı ʿayneyn
Ėy Resūlü'ş-şaḳaleyn ėy meh-i bedr-i kevneyn
Sensin ol eşref-i maḫlūḳ ḥabīb-i Raḥmān

XLII

Ser-fürū ėtmiş iken ẕātıñıza her bir ṭaş
Ėtmeyen mülḥideniñ ṭīneti olsun ḫaşḫaş
Ola Firʿavn ile Nemrūda hemīşe yoldaş

---

389 *Yezdān: 'Urbān İÜ.*
390 *binā-yı: sarây-ı İÜ.*
391 *ḳudret ü ḳuvvetle: ḳuvvet ü ḳudretle İÜ.*

Dürr-i yek-tā ise de yėrlere geçsün ol baş
Kì seniñ ʾaşḳıñ ile olmaya her dem ġalṭān[392]

XLIII

Ḥażret-i Faḫr-i cihān ṣāḥib-i seyf ü cevşen
Tīġ-i meslūki olup cīn-i ʿadūya rūşen
ʿĀlem-i kevn ü mekān içre olupdur meʾmen
Rūḥ-ı ṯānī ise de odlara yansun ol ten
Kì revān eylemeye yoluña yüz şevḳ ile cān

XLIV

Ėy delīl-i ʿaẓimiñ ʿizz ü ḫiṭāb-ı *"levlāk"*[393]
Ẕāt-ı ʿālī-şiyemiñ ḳuṭb-ı medār-ı eflāk
Yoġ-iken ḥavṣala-i dilde ḳuvā-yı idrāk
Ben ne ḫākem kì seni medḥ ėdem ėy cevher-i pāk
Ġarażım ḥālimi ʾarż eylemedir saña hemān

XLV

Almadım ʿayş u ṭarabdan ötürü gerçì nefes
Almadım rıḥlet içün ḳāfile-i bāng-i ceres
Bulmadı murġ-ı dilim ʿālem-i ʿişretde ḳafes
Benim ol bādiye-peymā-yı beyābān-ı heves[394]
Benim ol sākin-i beyġūle-i dārü'l-ʾiṣyān[395]

XLVI

Çekdigim āh u nedem olmuş-idi hem-rāhım
Ger göge çıḳsa n'ola āh-ı dil-i āgāhım
ʿĀḳıbet söyleyerek bu suḫanı efvāhım

---

[392] *her dem ġalṭān: gözden rīzān İÜ.*
[393] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.
[394] *Benim: Menem İÜ.*
[395] *Benim: Menem İÜ.*

Ne kì ser-menzil-i maḳṣūda ėrişdi rāhım[396]
Ne ḳarār ėtmege bir kūşede buldı imkān[397]

XLVII

Böyledir bü'l-hevesiñ şām u seḥer aḥvāli
Rūz u şeb olmadadır ʿayş u ṭarabla mālī
Süfehā fırḳasına olmuş-iken çün tālī
Olmadı meclis-i 'ālemde derūnum ḫālī[398]
Heves-i lāzıme-i 'ayş u ṭarabdan bir ān

XLVIII

Vehm ile çıḳmadadır ʿişret ile her yoḳuşa
Nīşe ḥālinde daḫi ėtmeyecek her inişe
Ben daḫi varmış iken şām u seḥer bu gidişe
Her ḳaçan vaḳt-i namāz olsa ḳomaz kim ėrişe
Dem-be-dem nefḫa-i ney gūşıma gül-bāng-i ezān[399]

XLIX

Dā'imā elde iken bāde-i serşāra mülüm
Ḳalmadı kārgeh-i dilde metāʿ-ı emelim
Rūz u şeb meykededе nūş-ı ḳadeḥdir ʿamelim
Āb-dest almaġa varmaz elim ammā göñlüm
Şu gibi olmadadır kūy-ı ḫarābāta revān[400]

L

Baña sāḳī gibi bir tāze ġulām ėrdikde
Bezm-i ʿişretde daḫi şurb-i müdām ėrdikde

---

[396] *Ne kì ser: Kî ser-i İÜ.*
[397] *buldı: oldı İÜ.*
[398] *Olmadı meclis-i 'ālemde derūnum: Bezm-i 'ālemde dilim olmadı hergiz İÜ.*
[399] *İÜ nüshası*nda bu beytin mısralarının sadece ilk kelimeleri yazılıp devamını boş bırakılmıştır.
[400] Bu beyitten sonra *İÜ nüshası*nda olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:
Oldı ma'lūm namāza ne ḳadar yüz yuduġum
Rūz-ı ṣavm eyledigim kāri de ėtmem pinhān

ʿİyd-i fıṭratda hemān nuḳl-i badām ėrdikde
Ḥırşım ol deñlü kim eyyām-ı ṣıyām ėrdikde[401]
Bir dilim nān görünür baña hilāl-i Ramażān

LI

Beni cānımdan uṣandırsa bile cām-ı sebū
Çıḳamam meykede-i ẕevḳ u ṣafādan ser-i mū
Dile ṣafvet göze ḳuvvet vėrecekdir ol ṣu
Almayım destime şimdengerü peymāne ṭolu[402]
Ėtsem inṣāfa gelür cām [ile] ʾahd ü peymān[403]

LII

Bāde-i pīr-i muġān oldı baña gerçì naṣīb
Mey vėrir meclis-i rindāna kì mānend-i ḥabīb
Çāre-cū olmaḳ içün derdime ol cām-ı lebīb
Derd-i ser ḥāṣıl ėder isterim ol demde ṭabīb[404]
Umarım tā kì diye derdine meydir dermān[405]

LIII

Olmuşum meclis-i ʿişretde hemīşe dāver
Dā'imā olmuş iken burc-ı ṭarabda ḫāver
Olalı şām u seḥer pīr-i muġāna yāver
Ayaġım meykede yolunda elimde sāġar
Dilde yoḳ ẕerre ḳadar ḫavf-ı ṣırāt u mīzān

LIV

Ṭāʿat-ı Ḥaḳda hemān bunca zamāndır keselim
Beni laġzīde ėder pāy-ı günāhımla elim

---

[401] *kim: kì İÜ. / ėrdikde: ėtdikde İÜ.*
[402] *ṭolu: dėyü İÜ.*
[403] *gelür cām: gelüp cān İÜ.*
[404] *ėder: ėdüp İÜ.*
[405] *derdine: derdiñe İÜ.*

Beni sevḳ ėtmelidir nāra ẕünūb-ı ẕilelim
Nic'olur keffe-i mīzāna ḳonursa ʿa[m]elim[406]
Bezm-i ʿiṣyānda [o] nūş eyledigim raṭl-ı girān

LV

Maʿṣıyet eylemişim gerçi ʿibādet yėrine
Hem ne yüzle gideyim ḥaşr-ı ḳıyāmet yėrine
İçmişim cām-ı merāret kì ḥalāvet yėrine
Ben ne ḥāletle ḳoyum kendimi ümmet yėrine
Ḳuluñum dėmege ėy pādşeh-i Sidre-mekān[407]

LVI

Sensiñ ėy taḫt-ı risāletde vezīr-i yek-tā
ʿİzzet ü ḥaşmet ü iclāl ile tā rūz-ı cezā
Naʿt-ı pākiñ oḳuna elsinede ṣubḥ u mesā
Ḳılmadım sünnetiniñ biñde birisiñ icrā[408]
Ėtmedim hergiz iṭāʿat kì ne ḳıldıñ fermān

LVII

Var iken meykedeniñ şarḳı sesi başımda
Rūḥ-baḫş olmadadır her nefesi başımda
Neş'e-i sāḳisiniñ bāde-resi başımda
Görėcek bunca hevā vü hevesi başımda
İttifāḳ eyleyüp ışlāḥıma zühhād-ı zamān[409]

---

[406] *Nic'olur: İncelür SB. / ʿa[m]elim: ḥālim İÜ.*
[407] *dėmege ėy: dėsem ėyā İÜ.*
[408] *sünnetiniñ: sünnetiñiñ İÜ.*
[409] *eyleyüp: eylese İÜ;* bu beyitten sonra *İÜ nüshası*nda olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Müşkülüñ var ise ḥal eyleyelim gel dėseler
Gelmez ilā ……cevlān
Heves-i mūy-ı miyān-ile bütān-ı dehriñ
Tār-ı zülf-i ʿamelim gerçi degildir çespān
Bir ḳılın rişte-i ümmīdimiñ ammā ki yine
Ne ḳadar ḳılsa keş-ā-keş ḳıramaz ādemiyān

LVIII

Bende-i rū-siyehim cürm ü ḫaṭā bulmaḳdan
Kimse maḥrūm olamaz sen gibi bir eşfaḳdan
Şefḳatiñ ėtme dirīġ ben gibi bir alçaḳdan
Yine ḳatʿ eylemem ümmīdimi luṭf-ı Ḥaḳdan[410]
Kì seniñ gibi şefīʿim var eyā Faḫr-i cihān

LIX

Olmadı şimdiye dek fikr ü ḫayālim tenḳīḥ
Ėtmedi ṭavrımı zühhād-ı zamāne teşrīḥ
Baʿd ez īn ėtmeliyim fikr ü ḫayāli taṣḥīḥ
Ėtmedim şimdiye dek gerçì kì ẕikr ü tesbīḥ[411]
Bāri şimdengerü naʿtıñ ėderim vird-i zebān

LX

İltifāt olsa eger ben gibi bir mes'ūle
Naḳd-i cānım vėririm şām u seḥer mebẕūle
Dilerim nūş-ı şefāʿat bu dil-i maʿlūle
Dergehinde umarım tā kì gėçe maḳbūle[412]
Yazıla nāme-i aḥvālime āḫir ʿunvān[413]

LXI

Şerʿiñe münkir olan ehl-i bedāyiʿ yüzine
Kimse baḳmaz yüzine saḫtelü her sözine
Saña düşmenliḳ ėden mīl çekilür her gözine
Benim ol ʿāciz ü bī-kes kì ayaġıñ tozına[414]
Eli boş geldim ümīd eyleyü luṭf u iḥsān[415]

---

[410] *Yine: Neye İÜ. / eylemem: eylerim İÜ.*
[411] SB nüshasında bu mısra yanlışlıkla bendin ikinici mısraı olarak kaydedilmiştir.
[412] *Dergehinde umarım: Dergehiñde dilerim İÜ.*
[413] *aḥvālime: aʿmālime İÜ.*
[414] *Benim: Menim İÜ.*
[415] *eyleyü: eyleyüp SB.*

LXII

Hele ol bādiye-i faḳrda fevḳa'l-ʿāde
Ḳalmışım zār u zebūn dā'ire-i tenhāda
Görmedim s̱ervet ü sāmānı daḫi rü'yāda
Bir yeşil yapraġa mālik degilim dünyāda[416]
Kì saña lāyıḳ ola ėy gül-i gülzār-ı cinān[417]

LXIII

Pul ḳadar yoḳ degerim gelmek içün ḫidmetiñe
Naḳd-i mālim olacaḳ olsa idi ʿizzetiñe
Ṣarf-ı cān eyler idim şām u seḥer devletiñe
Degilim nesneye ḳādir getürem ḥażretiñe
Aña ḳadir idim ancaḳ kì getürdüm īmān

LXIV

Sensiñ ėy ẕāt-ı behī sadr-nişīn-i ümmet
Bu nihān-ḫāne-i hestīde muʿīn-i millet
Yār u aġyārıñ içinde kì emīn-i millet
Ḥażretiñden seniñ ėy ḥāfıẓ-ı dīn-i ümmet
Ṣoñ nefesde dilerim anı be-ḥaḳḳ-ı Yezdān

LXV

Çāre ėtmez Buḳrāṭ olsa bile Loḳmānım
Sendedir edviye-i derd-i dil-i dermānım
Dem-i rıḥletde duʿā eyle baña sulṭānım
Beni tenhā ḳomayup ḥıfẓ ėde Ḥaḳ īmānım[418]
Melekü'l-mevt gelecek ḳasd ėdeceḳ almaġa cān[419]

---

[416] *mālik: ḳādir İÜ.*
[417] *cinān: cihān SB.*
[418] *ėde Ḥaḳ: ėdesin SB.*
[419] *gelecek: gelüp İÜ.*

LXVI

Görecek ehl-i şeḳāvet ḫaṭarāt-ı mevti
Çekecekdir süfehā hem derekāt-ı mevti
Baña sehl eyle İlâhī derecāt-ı mevti
Ṭuymasun cān-ı ża'īfim sekerāt-ı mevti[420]
Olmayam nūş ėdecek cām-ı memātı sekrān

LXVII

Düşme endīşe-i uḫrāya Cenāb-ı Ġaffār
Giderir lekke-i cürm ü günehi leyl ü nehār
Pāk ėder çirk-i dili mişḳale-i istiġfār
Ola şol nesne kì 'āṣīlere yarın düşvār
Anı Ḫaylī ḳuluña ḳıl keremiñden iḥsān[421]

8. ŞU'ARĀ-YI MEHERE-İ BE-NĀMDAN ŞĪRĪN-MAḲĀL Ü GÜFTĀR-I DİL-PESEND-İ SİḤR-İ ḤALĀL OLUP ESBAḲ KERKÜK TELĠRAF MÜDĪRİ 'İZZETLÜ ŞERĪF EFENDİ ḤAŻRETİNİÑ NA'T-I ŞERĪF-İ RİSĀLET-PENĀHI ÜZERİNE VĀḲİ' OLAN 'ABDURREZZĀḲ AĠANIÑ TAḪMĪSİDİR[422]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Ġubār-ı ḫāk-i pāyiñ ṭūtiyādır yā Resūlallâh
Remedlü gözlere 'ayn-ı cilādır yā Resūlallâh
Vücūd-ı ḫilḳatıñ nūr-ı hüdādır yā Resūlallâh
Şu'ā'-i ṭal'atıñ şemsü'ḍ-ḍuḥādır yā Resūlallâh
Cemāliñ 'āşıḳı bedrü'd-dücādır yā Resūlallâh

[420] *Ṭuymasun: duymaya İÜ.*
[421] *iḥsān: āsān İÜ.*
[422] SA, s. 33-38.

II

Cihānı luṭf ile reyyāñ ėden āb-ı zülāliñdir
Ḳulūb-ı ʿāşıḳı tenvīr ėden fikr ü ḫayālindir
Şefāʿatle ʿināyet eyleyen ẕāt-ı celāliñdir
Felekde mihr ü māhıñ pertevi nūr-ı cemāliñdir
Cemāliñ zīneti arż u semādır yā Resūlallâh

III

O dem Leylā-yı ḥüsnüñ sāye ṣaldı işbu devrāna
Hezārān Ḳaysı Mecnūn eyleyüp ṣalmış beyābāna
Çerāġ-ı ḥüsnüñe ʿālem olup mānend-i pervāne
Cemāliñ nūrunı her kim kì gördi geldi īmāna
Cemāliñ maẓhar-ı nūr-ı Ḫudādır yā Resūlallâh

IV

Recā vü iltimāsıñ bāʿiṯ-i ġufrān-ı ādemdir
Çıḳan zikriñle eflāke meger ʿİsī-i Meryem'dir
Vücūduñ maḫzen-i esrār-ı Ḥaḳla çünkì maḥremdir
Ḫaberde nūr-ı pākiñ mebde-i īcād-ı 'ālemdir
Muḳaddemdir maḳāmı mübtedādır yā Resūlallâh

V

Bu ebyāt-ı şerīfī oḳuyan her ʿāmil-i kāmil
Çerāġ-ı naʿtıña pervāneāsā oldılar mā'il
Bu yüzden gitdi ẓulmet rūşen oldı dīde-i cāhil
O nūruñ perteviñden oldı deycūr-ı 'amā zā'il
'Amā-yı 'āleme nūruñ żiyādır yā Resūlallâh

VI

Bu naẓm-ı dil-pesendi oḳuyan her fāżıl u dānā
Furūġ-ı ḥüsnüñe mā'il olanlar söyledi Ḥaḳḳā
Ṭoġurmaz sen gibi mehd-i vücūda māder-i dünyā

Vücūduñla bilindi ḥikmet-i dünyā vü mā fī hā
Vücūduñ raḥmet-i her dü serādır yā Resūlallâh

VII

Olup her mevḳıʿ-ı cennetde nāmıñ şevḳ ile imlā
Hemīşe nām-ı Ḥaḳla nām-ı nāmıñ yād olur zīrā
Anıñ'çün ẕikr ü fikriñ her fu'ādı şād ėder Ḥaḳḳā
Seniñle eyledi Ḥaḳ kelme-i tevḥīdini a'lā
Seni ḥaḳ bilmeyen Ḥaḳdan cüdādır yā Resūlallâh

VIII

Gülistān-ı risāletde gül ü reyḥān u sünbülsüñ
Cihād-ile ġazāda rākib-i Ḳaṣvā vü Düldülsüñ
Cemīʿ-i enbiyā vü evliyāya me'ḫaẕ-ı külsüñ
Serīr-i ḫātemiyyet şāhı Sulṭān-ı rüsül sensiñ
Ḳapuda pādşāhlar hep gedādır yā Resūlallâh

IX

Seni Ḳur'ān ile vaṣf eylemişdir Ḥażret-i Mevlā
Ne vechile seni tavṣīf ėder her ḫāme-i imlā
Yazılmaz naʿt-ı ẕātıñ kātib olsa kāffe-i dünyā
'Ulüvv-i şānıñı a'lā ėden ser-sūre-i İsrā
Maḳāmıñ menziliñ 'arş-ı 'ulādır yā Resūlallâh

X

Ḥużūr-ı bārgāh-ı Ḥażret-i Mevlāya cezm etdiñ
Meleklerle görüşdüñ anlar ile ḫoşça bezm ėtdiñ
Hemān Miʿrācıñı tekẕīb ėden küffārı hezm ėtdiñ
'Acāyib mesned-i 'ulyā ile Mi'rāca 'azm ėtdiñ
'Urūcuñ ġıbṭagāh-ı enbiyādır yā Resūlallâh

XII

İşitdi Ṭūr-ı Sīnāda meger bir ṣubḥa-i pür-cūş
Nüzūl-i ṣāʿiḳa ḳıldı anı her vechile medhūş
Bu aḥvāli görünce Ḥażret-i Mūsā olup ḫāmūş
Cevāb-ı "len terānī" den Kelīmüllâh olup bī-hūş[423]
Seniñ'çün emr-i "ūdn[u]*" ḫoş-nidādır yā Resūlallâh*[424]

XIII

Hemīşe Ḥażret-i Cibrīl seniñle tercemān olmuş
Risālet mabḥaşı Tevrāt u İncilde beyān olmuş
Anıñ'çün nāmıñız peyġamber-i āḫir zamān olmuş
Mesīḥānıñ 'ulüvvī cilvegāhı āsmān olmuş
Seniñ nüzhetgehiñ maḥż-ı liḳādır yā Resūlallâh

XIV

Ḳudūmuñla ṣuʿūd ėtdiñ şeref buldı dü na'leyniñ
Ṣuʿūduñla naẓar ḳıldı semāvāta dü ʿayneyniñ
Ḳudūmuñla cilālandı maḳām-ı "ḳāb[e] ḳavsey"niñ[425]
Çıḳan bu ferşden 'arşa dü na'leyn-i şerīfeyniñ
Ġubārı gözde iksīr-i cilādır yā Resūlallâh

XV

Gülistān-ı risāletde siyāset taḫtını egmiş
Anıñ'çün ḥükmüñe şāh u gedā dā'im boyun egmiş
Bu yüzden çeşm-i ʿālem çehre-i envārıña degmiş
Melek gökde beşer yėrde alup çeşmānıña çekmiş
Mübārek gerd-i rāhıñ tūtiyādır yā Resūlallâh

---

[423] *Len terānī:* "Sen beni göremezsin." Kur'ân-ı Kerîm Aʿraf sûresi 143. âyetten kısmî iktibastır. Âyette Hz. Musâ'nın Allâh'a 'bana kendini göster' demesi ve Allâh'ın ona bu sözle cevap vermesi olayı anlatılmaktadır.

[424] *Ūdn*[u]: "yaklaş" Miraç olayını anlatan Necm sûresindeki "Fekān[e] ḳab[e] ḳavseyn[i] ev ednā (iki yay aralığına kadar yahut daha az oldu)" 9. âyetine telmihen söylenmiş bir sözdür.

[425] *"ḳāb[e] ḳavseyn"* için bkz.: 343. dipnot.

XVI

Cihān fānī ise nūr-ı cemāliñ cāvīdānīdir
Anıñ'çün Ḥażret-i Cibrīl-i ḳuddus mihribānīdir
Bu envār-ı celīlin her melekler pāsbānīdir
Maṭāf-ı ḳudsiyāndır āstānıñ āsmānīdir
Zemīni būsegāh-ı evliyādır yā Resūlallâh

XVII

Fuʿād-ı milleti tenvīr ėder nūr-ı mükāfātıñ
Dil-i küffāra kār ėtmiş iken ḳahr u mücāzātıñ
Cihān içre zebān-zeddir hemīşe işbu ḥālātiñ
Kelāmüllâh-ı şerʿiñ muʿcizāt-ı feyż-ı āyātıñ
Ḳulūb-ı ümmete nūr-ı Hudādır yā Resūlallâh

XVIII

Seniñ her muʿcizātıñ ʿadd olunmaz ėy kerem-fermā
Egerçì parmaġıñdan cāri olmuş āb-ı ṣāf ammā
Bir iki mıṣraʿ-ı ātīle de mesṭūr olup zīrā
Vėrir dil-ṭaşlara eşcār u emvātı ėder iḥyā
O rütbelileriñ muʿciz-nümādır yā Resūlallâh

XIX

Ṣadefde cevher-i meknūn iken olduñ cihān-ārā
Kì olduñ ʿālem-i dünyā vü ʿuḳbāda dür-i yek-tā
Kì sensiñ bāʿiṯ-i īcād-ı ʿālem ėy melek-sīmā
Zebān-ı ḥikmet-efşānıñ ḥadiṯ-i ʿilm-i "mā evḥā"[426]
Cenānıñ sırr-ı Ḥaḳḳa āşnādır yā Resūlallâh

XX

Risāletle seni Ḥaḳ bilmeyen küffār-ı cāhildir

[426] *Mā evḥā:* "Allâh'ın kuluna **vahyettiğini** vahyetti." mealindeki Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 10. âyetten kısmî iktibastır.

Serīr-i devletiñ taḫt-ı Süleymāna muḳābildir
Devā-yı raḥmetiñ her bir dil-i bīmāre şāmildir
Dehānıñda luʿābıñ cān-baḫşlar bür' ü ʿācildir
Mübārek rīḳıñ her derde devādır yā Resūlallâh

XXI

Mükerrem ḳā'id-i her bir ṭarīḳ-ı nāzenīn sensiñ
Muʿazzez ravża-i Rıḍvān içinde ḫālidīn sensiñ
Yed-i milletde dā'im rişte-i ḥablu'l-metīn sensiñ
Şefīʿü'l-müẕnibīnsiñ raḥmeten li'l-ʿālemīn sensiñ
Güzel naʿtıñ ḥabīb-i Kibriyādır yā Resūlallâh

XXII

Bu millet teşnedir rūz-ı cezāda ėy melek-perver
Sezādır anları irvā ėder ėy ṣāḥib-ı kevṯer
Sezā bu naẓma ḳarşu nūş ėderse nāẓım-ı aḥḳar
Bu naʿtı ėtdim inşā ėy kerem-güster rıżā göster
Ecille-i maṭlabım rūy-ı rıżādır yā Resūlallâh

XXIII

Zamān-ı māżī gitmişdir kì istiḳbālimi bilmem
Esīr-i pençe-i cürmem geçen efʿālimi bilmem
Ġarīḳ-ı baḥr-i ʿiṣyānam olan aḳvālimi bilmem
Günāhkāram ḳuṣūrum ḥadden efzūn ḥālimi bilmem
Ne yüzle ʿarż ėdim yüzüm ḳaradır yā Resūlallâh

XXIV

Vücūdumda hemīşe ḫayra dā'ir bir bedel yoḳdur
Cihānda seyr ü seyrān ėtmege bir dem maḥal yoḳdur
Cihānda şanma nūş ėtmek içün cām-ı ecel yoḳdur
Ṭalebkār-ı şefāʿat olmaġa bende ʿamel yoḳdur
ʿAmelde kār u bārım hep hebādır yā Resūlallâh

XXV

Dü-tādır zīr-i bār-ı maʿṣiyetde ḳāmet ü ḳaddim
Dem-i eşk-i nedāmetle ḳızarmış çehre-i zerdim
Ümīdim iltimāsım rūz u şeb feryād u pür-derdim
Şefāʿatdir niyāzım naʿtını naẓm ėtmede ḳaṣdım
Tevessüldür recādır ilticādır yā Resūlallâh

XXIV

Giderken ḫāk-i pāy-ı Kerbelānıñ meskeniñ ṭutdum
Şehīd-i Kerbelānıñ gėce gündüz şīveniñ ṭutdum
Ṭavāf-ı ravżasında merḳad u pīrāheniñ ṭutdum
Ṣarıldım ḥüzn ile evlād-ı Zehrā dāmeniñ ṭutdum
Mededgāhım şehīd-i Kerbelādır yā Resūlallâh

XXV

Şehīd-i Kerbelānıñ ḳadri çoḳdur nezd-i Mevlāda
Olup anlar içün Firdevs ü Kevs̱er dā'im āmāde
ʿİzā ṭutmaḳ gerekdir rūz u şeb dergāh-ı Zehrāda
Ṣıġındım anlarıñ elṭāfına dünyā vü ʿuḳbāda
Melāẕ u melce'im ehl-i ʿabādır yā Resūlallâh

XXVI

Bu vechile buyurmuş ḥaḳlarında Ḥazret-i Vehhāb
Ebū Bekr ü ʿÖmer ʿOs̱mān ʿAlī'dir efḍal-ı aṣḥāb
Ṣaḥābīler içinde oldılar mānende-i mehtāb
Muʿazzezdir mübeccel muḥteremdir āl ile aṣḥāb
Hüdâ-yı ümmete hep muḳtedādır yā Resūlallâh

XXVII

Nücūmāsā ṣaḥābi muḳtedādır mühtedi elḳāb
Ġazāda oldılar serʿasker-i her firḳa-i aḥzāb
Cihānı şuʿledār eyler hemīşe işbu çār aḳṭāb

Mu'azzezdir mübeccel muḥteremdir āl ile aṣḥāb
Kemerbendir rıżā-yı Muṣṭafâdır yā Resūlallâh

XXVIII

Bugün şol ḥāldeyim hem bu gelen iḳbālime raḥm ėt
Sefāhetle aġarmış saç ile ṣaḳḳalıma raḥm ėt
Günāh u maʿṣiyetle ėtdigim efʿālime raḥm ėt
Kerem ḳıl anlarıñ ḥürmetleri'çün ḥālime raḥm ėt
Meded senden meded ḥālim fenādır yā Resūlallâh

XXIX

Enīs ü mū'nisimsiñ rūz-ı maḥşerde penāhımsıñ
Şefāʿat mevḳıʿında bāʿiṣ-i maḥv-ı günāhımsıñ
Müselmān oldıġım aḥvālime dā'ir güvāhımsıñ
Şefīʿimsiñ penāhım melce'-i ümmīdgāhımsıñ
Fedā olsun saña rūḥum fedādır yā Resūlallâh

XXX

Dil-i mecrūḥuma merhem sürer kim ol melek-sīmā
Zülāl-i āb-ı Kevṣerle ėdince ḫātırım irvā
Rıyāż-ı ravża-i cān-baḫşıña şām u seḥer iʿṭā
Ṣalāt'ullâhi ėtdim ol muḳaddes ravżaya ihdā
Kabūl eyle tażarru'dur du'ādır yā Resūlallâh

XXXI

Ġarīḳ-ı baḥr-i ʿiṣyānım hele ʿummān-ı zilletden
Ne yüzle ḳurtulur ʿuṣāt-ı ʿālem mevc-i miḥnetden
ʿİnāyetle teraḥḥum eyle meydān-ı ḳıyāmetden
Şefā'atle beni maḥşerde ḳurtar ḫafv u ḫaşyetden
Eşedd-i ḫaşyetim rūz-ı cezādır yā Resūlallâh

XXXII

Sen ol iḳlīm-i Sulṭān-ı risāletsiñ cihān-perver
Seni tebşīr içün geldi cihāna cümle peyġamber
Ḳapu[ñ]da şāh u sulṭān u gedā birdir eyā server
Şefā'atden Şerīfi ėtme maḥrūm ėy kerem-güster
Ġarīḳ-ı lücce-i baḥr-i ḫatādır yā Resūlallâh

9. BU DAḪİ MŪMĀ-İLEYH ŞERĪF EFENDİNİÑ DĪGER NAʿT-I ŞERĪF[İ] ÜZERİNE VĀḲİʿ OLAN TAḪMĪSDİR[427]

Mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

I

Eñ evvel nūr-ı Yezdānla mücessem
O nūr-ı muḥteşemle oldı tev'em
Olup gencīne-i ʿirfāna her dem
Muḥammed Muṣṭafâ kenz-i muṭalsam
Anıñ ḥışn-ı ḥaṣīn-i ism-i a'ẓam

II

Münevver eyledi bu tīre ḫāki
Cihāndan hergiz olmaz infikāki
Zemīn ü āsmānıñ şuʿlenāki
Muḥammed Muṣṭafânıñ nūr-ı pāki
Yaradılmışdır ekvāndan muḳaddem

III

Muṣāḥibdir aña her laḥẓa Cibrīl
Anıñ vaṣfındadır Tevrāt u İncīl
Zemīne endi ol nūra muḳābil

[427] SA, s. 39-45.

Żiyāsıdır o nūruñ ʿarşa ḳandīl
Kevākib mihr ü māh olmazdan aḳdem

IV

Odur rūz-ı cezāda ḫalḳa raḥmet
Ėder ehvāl-i maḥşerde şefāʿat
Nebīler andan aldı nūr-ı ṣatvet
Bu nūruñ lemʿasındandır bu ḫilḳat
O nūruñ pertevindendir bu ʿālem

V

Ẓuhūra geldi ol nūr-ı ḳıdemden
Muḳaddemdir gelen her bir ümemden
Yapıldı ḫāk-i pāk-i muḥteremden
Bu nūruñ cilvesindendir ʿademden
Vücūda geldi Ādem oldı ḫurrem

VI

O nūruñ ṣafveti'çündür kì Ḥaḳdan
Resūlüñ raġbeti'çündür kì Ḥaḳdan
Ḥabībiñ ʿizzeti'çündür kì Ḥaḳdan
O nūruñ ḥürmeti'çündür kì Ḥaḳdan
Tellaḳī eylemiş esmā'-i ādem

VII

Melā'ikle gele[n] ġılmān ile ḥūr
Cihānı eyledi şevḳ ile mesrūr
Egerçì ʿāḳıbet ol nūr-ı mebrūr
Görünmüş cebhe-i ādemde ol nūr
Melekler secdeye baş ḳoymuş ol dem

VIII

Cihānda ādemi ėtseydi taḳdīs
Bütün bu ʿālemi ėtmezdi taḫbīs
Kì olmazdı melā'ik içre telbīs
O nūruñ revnaḳın görseydi İblīs
Ėderdi secdeler ḳalmazdı sersem

IX

Zemīn ü āsmānı nūr-ı sermed
Münevver ḳıldı āfāḳı mücedded
Ḳalemle vaṣfa gelmez ẕāt-ı emced
O nūruñ ṣāḥibi Aḥmed Muḥammed
Mükerremdir mu'aẓẓamdır mufaḫḫam

X

Muṣavver olmadı endām u resmi
Kì ḫāk ü āb içinde yoḳdı ismi
Cihānda yoġ-iken hem nām u vesmi
Yatarken ādemiñ balçıḳda cismi
Nebiyyüllâh imiş ol ẕāt-ı ekrem

XI

Anıñ nūrı ėder dā'im tecellī
Olupdur ʿālem-i hestīde miṯli
Seḥābıñ sāyesi başında belli
Görünmezmiş yürürken yėrde ẓıllı
Ser-ā-pā nūr imiş nūr-ı mücessem

XII

Bülend erkānına eflāk ėrişmez
Aña her dīde-i çālāk ėrişmez

Aña her ḳuvve-i “levlāk” ėrişmez[428]
Muḥammed nūrına idrāk ėrişmez
Budur ḳavl-i eṣaḥḥ Allâh[u] ʾa'lem

XIII
Ṣıfāt-ı ẕātını mir’āta yazmış
Kì ʿaksiñ ṣafḥa-i işbāta yazmış
Olan Ḳur’āndaki āyāta yazmış
Mübārek na'tını Tevrāta yazmış
Mübeccel nāmını İncīlde muraḳḳam

XIV
Anı sevmiş anıñ’çün ẕāt-ı Mennān
Yaratdı ʿālem-i hestīde insān
Sezādır aña ḫādim şāh u sulṭān
Anı ṭa'ẓīm ėdüp Mūsâ b’n[i] ʾİmrān
Ėdüp tekrīm anı ʾĪsâ b’n[i] Meryem

XV
Nuʿātı büsbütün ḳayd-ı ṣukūkdur
Zer ü sīm-i cihāna bir miḥekdir
Anıñ her tābiʿi ḫayli mülūkdur
Büyükdür cāhı ʾindallâh büyükdür
Büyüklük ẕātına muḫtaṣ müsellem

XVI
Ḥużūr-ı Ḥaḳḳa leyl[en] vāṣıl olmuş
İki dünyā içinde ʿādil olmuş
Ser ü şān ḫidmetiyle fāżıl olmuş
Aña vaḥy-ile Ḳur’ān nāzil olmuş

[428] *“levlāk”* için bkz.: 329. dipnot.

Muʿazzez ḳadrini ḳılmış muʿaẕẕam

XVII

Sebebdir ḫilkāt-ı īcād-ı dehre
Şefīʿü'l-müẕnibīndir ehl-i ḥaşre
Hemīşe sāʿīdir erbāb-ı neşre
Nüzūl ėtmiş o ṣadr-ı ʿāli-ḳadre
Kelāmu'llâhıñ āyātı müneccem

XVIII

Şeb-i Miʿrācda nūr-ı cebīni
Cenāb-ı Ḥaḳḳı gördi çeşm-i bīni
Olunca ẕāt-ı Ḥaḳ anıñ muʿīni
Tecerrüde bıraḳmış ins ü cinni
Belāġat zümresiñ ėtmişdir ebkem

XIX

Lisānında olan ḫüsn-i ṭalāḳat
Hele ümmī iken bunca belāġat
Vėrüp erbāb-ı ʿirfāna sükūnet
Baş indirmiş aña ehl-i feṣāḥat
Olup dem-beste vü mebhūt u ebsem

XX

Gelince ḫātıra hem nām-ı nāmı
Niṯār ėt rūḥ-ı pākine selāmı
Rehā-yāb eyleyen oldur enāmı
Degil ḳavl-i beşer Ḥaḳḳıñ kelāmı
Nuṣūṣı muʿciz ü āyātı muḥkem

XXI

Ṣuʿūd ėtdi semāya oldı bālā

Olupdur cāygāh-ı ʿarş-ı aʿlā
Ḥużūra vardı ol ẕāt-ı muʿallā
Münezzehdir nevāḳışdan mübberā
Müvażżaḥdır beyānı ġayr-ı mübhem

XXII
Çerāġ-ı şevketi dā'im fürūzān
Ėdüp ṣaḥn-ı cihānı şuʿle-efşān
Oḳur bu beyt-i rengīni suḫandān
Muḥammed mu'cizātıdır bu Ḳur'ān
Aña īmān ėtmek emr-i mübrem

XXIII
Furūġ-ı mihr ü māhıñ enveridir
Bütün erbāb-ı İslām reh-beridir
Cenāb-ı Kibriyānıñ maẓharıdır
Muḥammed enbiyānıñ serveridir
Odur ṣadr-ı risāletde muḳaddem

XXIV
Ṣuʿūdun necm-ile eflākden ṣor
Celāl-i ʿizzetiñ emlākden ṣor
Anı her ḳuvve-i derrākden ṣor
Sümüvv-i şe'niñi "levlāk"den ṣor[429]
'Ulüvv-i ḳadrine Mi'rācı ėt żam

XXV
Açıldı ġonçe-i bāġ-ı nübüvvet
Burāḳa bendi ol ṣadr-ı risālet
Ėdüp Rūḥu'l-ḳudüsle ʿarşa rıḥlet

[429] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.

Ėdilmişdir bişāt-ı ḳurba da'vet
Ḳurulmuş nūrdan Mi'rāca süllem

XXVI

Şeb-i İsrāda çıḳdı āsmāna
Ḳadem başdı ḳurulmuş nerdibāna
Melekler alḳış ėtdi ʿāşıḳāna
Sefer ėtmiş mekān-ı lā-mekāna
O yėrde baḫşe girmez keyf ile kem

XXVII

Açıldı ẕātına ebvāb-ı mā-beyn
Varup dergāh-ı Ḥaḳḳa şāh-ı kevneyn
Münevver oldı rü'yetle dü ʿayneyn
Olup nüzhetgehi tā "ḳāb^{e} ḳavseyn"[430]
Ve-ṣallallâh^{u} 'aleyh^{i} ẕümm^{e} sellem

XXVIII

Olunca Ḥazret-i Ḥaḳḳıñ ḳarībi
Ḫiṭāb-ı izzetiñ oldı ḫaṭībi
Müyesser oldı her maṭlab naṣībi
Buyurmuşdur aña "udn^{u}" ḥabībi[431]
Kì senden başḳayı ben böyle sevmem

XXIX

Dem-i vuṣlatda dā'im manẓar olmuş
Gürūh-ı enbiyāya reh-ber olmuş
O nūruñ perteviyle mehter olmuş

[430] Tamamı "***ḳāb^{e} ḳavseyn^{i}*** ev ednā" olup "iki yay aralığına kadar yahut daha az oldu" anlamına gelen ve Miraç olayının anlatıldığı Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 9. âyetten kısmî iktibastır.
[431] *Udn^{u} minnī*: "Bana yaklaş" Miraç hadisesini anlatan "ḳab^{e} ḳavseyn^{i} ev ednā" Kur'ân-ı Kerim 53. Necm suresinin 9. âyetine telmihen söylemiş bir sözdür.

Tecellī-i cemāle maẕhar olmuş
Olup ḫalvet-serāy-ı sırra maḥrem

XXX

Cemāl-i Ẕü'l-Celāli gerçì görmüş
Olan müẕnībleriñ ẕenbini bulmuş
ʿUbūdiyyet ėderken luṭfuñ almış
Olunca luṭfa maẕhar ʾarż ḳılmış
Günehkār ümmetiñ aḥvālini hem

XXXI

Ṭarīḳ-ı istiḳāmetde olanlar
ʿUbūdiyyetde dā'im cān vėrenler
Şerīʿat menhecinden çıḳmayanlar
Buyurmuş ʾafvıma maẕhar olurlar
Ḥabībim anlar içün çekme hem ġam

XXXII

İlâhī raḥmetiñ vāsiʿdir anda
Ḫiṭāb-ı ʿizzetiñ vardır teniñde
Beşāretle buyurmuşsuñ kì sende
Şefāʾat sendedir raḥmet de bende
Benim ben anlara ben senden erḥam

XXXIII

Ḳıyāmetde şefīʿü'l-müẕnibīnsañ
Niyāz-ı nāza artıḳ müsteḥaḳsañ
Ḫitāb-ı ʿizzetiñ emr eylemişken
Şefāʾat eyleseñ ʾafv eylerim ben
Olurlar dār-ı ḫuldumda müna ʾʾam

XXXIV

Hemīşe nūş ėderler āb-ı kevs̱er
Olurlar zümre-i aḳvāma server
Cehennemden baʿīd olur erenler
Şarāb-ı cenneti içdikde anlar
Cehennemde içer düşmenleri sem

XXXV

İlâhī ümmetim çün eyle erken
Ḳararmış yüzlerin nūruñla rūşen
Kì sensiñ anlara maḥşerde me'men
Şefīʿi anlarıñ mādām kì senseñ
Yaḳar mı anları nār-ı cehennem

XXXVI

Kimiñ olsa bu erkāna s̱ebātı
Cenāb-ı Ḥaḳ vėrir ġufrān berātı
Bulur aḥvāl-i dūzaḫdan necātı
Ṣalāt u ṣavm ile ḥacc u ẕekātı
Şehādetle edā ėtmekdir eslem

XXXVII

Fürūż-ı ḫamse eyler dilleri şen
Bu vechile ḳılur efkārı rūşen
Sezādır bu kelāmı gūş ėderseñ
Ṣalāt-ı ḫamseyi farż eyledim ben
Edā ėtmek anı ümmetce elzem

XXXVIII

Bu emrimle baña muʿtād olanlar
Münāhīden çıḳup müzdād olanlar
Resūlüñ emrine dil-şād olanlar

Budur emrim aña münḳād olanlar
Olurlar āḫiretde şād u ḫurrem

XXXIX
Biḥamdillâh dönüp dīvān-ı Ḥaḳdan
Alup millet içün ġufrān-ı Ḥaḳdan
Bu vechile olup şādān-ı Ḥaḳdan
Bu vech üzre alup fermān-ı Ḥaḳdan
Ėdüp ʾavdet o mihmān-ı mükerrem

10. BU DAḪİ MŪMĀ-İLEYH ŞERĪF EFENDİNİÑ DĪGER NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ'NİÑ ÜZERİNE VĀḲİʿ OLAN TAḪMĪSDİR[432]

Mefāʾīlün mefāʾīlün feʾūlün

I
Beşīr ü hem neẕīr ü hem mümecced
Odur ḳaṣr-ı cinān içre muḫalled
Vücūdıyla cihān oldı mücedded
Esāsı ḫilḳat-ı ādem Muḥammed
Muḥammed Muṣṭafâ Maḥmūd u Aḥmed

II
Cenāb-ı lem-yezel resm-ile yazmış
Resūl-i ekremi cism-ile yazmış
Cinān dergāhına ʿazm-ile yazmış
Muḳaddes ismini ism-ile yazmış
Ḥabīb ėtmiş anı ol ẕāt-ı sermed

[432] SA, s. 46-51.

III

Odur bu ʿālem-i ʿulvīde ekmel
Odur bu ʿālem-i süflīde ecmel
Odur her enbiyā içre mükemmel
Yaratmış nūrını ḫalḳından evvel
Anıñla ėtmiş ekvānı mümehhed

IV

Risālet manṣıbın evvelce almış
Cemīʿ-i enbiyāya sāye ṣalmış
Zamān-ı ḥaşre dek aḥkāmı ḳalmış
Nebī oldur odur āḫirde gelmiş
Nübüvvet bābı olmuş anla mesned

V

ʿUmūmuñ zīver-i efvāhıdır ol
Ḥukümdārān-ı dehriñ cāhıdır ol
Fu'ād-ı milletiñ hem-rāhıdır ol
Serīr-i ḫātemiyyet şāhıdır ol
Aña muḫtaṣṣdır mecd-i mü'eyyed

VI

Bu millet ʿāḳıbet ol ẕātı bulmuş
Ḳudūmıyla cihān nūrıyla ṭolmuş
Bu şeb ol ġonçe-i raḥmet açılmış
Bu ferş üzre ayaḳ baṣdıḳda olmuş
Şeb-i mevlūdı 'arşa 'iyd-i es'ad

VII

Odur bir gevher-i tābında taʿbīr
Ėdüp gehvāre-i dünyāyı tenvīr
Vėrüpdür kā'ināta ʿizz ü tevḳīr

Ėdüp ʿarş ehlini Cibrīl tebşīr
Dėmiş ṭoġdı bu şeb ol ẕāt-ı emced

VIII

Çıḳup rūy-ı zemīne bir ḫazīne
Zer ü sīmi saçıldı ʿālemīne
Olunca meskeni şehr-i Medīne
İnüp taʿẓīmine gökden zemīne
Melekler ṣaf-be-ṣaf bī-ḥadd u bī-ʿad

IX

Gelüp mehd-i vücūda ḥamdulillâh
Bizi hep ümmet ėtdi aña Allâh
Olunca nām-ı nāmı zīb-i efvāh
Görüp vechiñ dėmişler bārekallâh
Ṣalātullâha olmuşlar zebān-zed

X

Aña baş egdi Miʿrācda felekler
Görüpdür rūyını gözde bebekler
Olunca dāyesi ḥūr u melekler
Naṣıl taʿẓīmine ėtmez melikler
Ḥabībullâhdır ol ẕāt-ı erşed

XII

Olunca nūr-ı Yezdānla mücessem
O nūr-ı muḥteşemle oldı ḫurrem
Olupdur nūr-ı Ḥaḳla gerçì tev'em
Odur ol server-i evlād-ı Ādem
Penāh ėtmiş anıñla ebb ü hem ced

XIII

Cihān ol pertev-i nūrıyla ṭolmuş

Zemīn ü āsmāna sāye ṣalmış

Biḥamdillâh bu ümmet ānı bulmuş

Odur ol seyyid-i ʿālem kì olmuş

ʿUlüvv-i şe'nine meftūn her ferd

XIV

Şefāʿat andadır rūz-ı cezāda

Saʿādet andadır dār-ı beḳāda

Fażīletde semāḥatda seḫāda

Keremde cūdda baḫş u ʿaṭāda

Yed-i ʿulyāları üstünde yoḳ yed

XV

Cemāliñ görmeyen rüʿyāda bulmaz

Müselmān olmayan hem anı bilmez

Şefāʿat ėtmeyen bir ferd ḳalmaz

Naẓīri gelmemiş ʿālemde gelmez

Odur ol "künt[ü] kenzeh" dürr-i müfred[433]

XVI

Kilīdiyle açar bāb-ı cinānı

Görür çeşm-i basīret cāvīdānı

Görür elbet liḳā-yı ʿāli-şānı

Odur ol ṣāḥib-i seb'a'l-meṯānī

Muḳaddes ẕātı evṣāfı Muḥammed

[433] ***Kün[tü] kenz[en]*** *maḫfiyy[en] feḫalaḳtü'l-ḫalḳ[a] li-ya'rifūnī*: "**Ben bir** gizli **hazineydim**, görülmek, bilinmek istedim, bu yüzden âlemi yarattım" anlamındaki sahih olmayan hadisten anılan bir sözdür. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 91.)

XVII

Ṣuʿūdıyla melekler oldı ḥāmid
Olupdur sebʿa-i seyyāre ḳā'id
Yolunda ser-fürū ėtdikde nāhid
Sümüvv-i şe'nine "levlāk^{e}" şāhid[434]
'Ulüvv-i ḳadrine Miʿrācı mesned

XVIII

Riyāż-ı ravża içre ḫālidīndir
Ḳıyāmetde şefīʿü'l-müẕnibīndir
Ġazālarda emīrü'l-mü'minīndir
Vücūdı "raḥmet^{en} li'l-'ālemīn"dir[435]
Muḳaddes naʿtı Ḳurʿānda muḳayyed

XIX

Yüz on dört maṣḥaf içre nāmı mezbūr
Furūġ-ı lemʿa-i envārı mevfūr
Bu yüzden millet oldı ḫayli mesrūr
Anıñ Tevrātda teşrīfi meẕkūr
Anıñ tebşīr hem İncīlde mü'ekked

XX

Kilīdi andadır bāb-ı cinānıñ
Anı vaṣf ėtmege her bir lisānıñ
Hemān yoḳ ḳudreti ol tercemānıñ
Odur peyġamberi āḫir zamānıñ
Anıñla rükn-i dīn olmuş müşeyyed

---

[434] *"levlāk^{e}"* için bkz.: 329. dipnot.

[435] Tamanını "Vemā erselnāk^{e} illā **raḥmet^{en} li'l-ʿālemīn**" olup "Biz seni ancak **âlemlere rahmet** olarak gönderdik" meâlenideki Enbiyâ sûresi 107. âyetten kısmî iktibastır.

XXI

Odur müẕnib içün eyler şefāʿat
Odur mīzān-ı ʿadlinde ʿadālet
Ser-i ṣadrındadır tāc-ı saʾādet
Odur Sulṭān-ı evreng-i risālet
Kelāmullâh ile şerʿi müʾeyyed

XXII

Kitāb-ı şerʿiniñ ebvāb u faṣlı
Nümāyāndır cihānda metn u fażlı
Anıñla rūşen eyler ḳalb-i cehli
Zemīni ḳaplamışdır nūr-ı ʿadli
Şerīʿat sāyesi olduḳça mümted

XXIII

Cihānıñ her zamān leyl ü nehārı
Hemīşe devr ėder yoḳdur ḳarārı
Cihān ṭurduḳça olsun üstüvārī
Nuṣūṣ-ı şerʿiniñ aḥkāmı cāri
Fuṣūs-ı muʿcizi Ḳurʾānda mesned

XXIV

Olup nuṭḳ-ı belīġi hem teʾennī
Kì ḥāṣā ṭīnetinde yoḳ tedennī
Kelām-ı ḥikmet-āmūzı çü fenni
Ḥadīṯ ü muḥbiri ʿilm-i ledünni
Müdevver şerḥi biñlerce mücelled

XXV

Şeb-i ẓulmetde ḳalmışken bu dünyā
Olup subḥ-i saʿādet nūrı ifşā
Risāletle olunca ḳadri bālā

O ėtmiş kelme-i tevḥīdi aʿlā
Ḍalāle küfre ṭuġyāna çeküp sed

XXIV
Aña pey-rev olanlar ẕevḳı bulmuş
Ḫilāfında olanlar ḥarḳı bulmuş
Bu vechile ṭarīḳ-ı ʿaşḳı bulmuş
Aña īmān ėdenler Ḥaḳḳı bulmuş
Olup ṭuġyān ėdenler ṭāliʿ-i bed

XXV
Aña tābiʿ olan hep evliyādır
Şeriʿat menhecinden aṣfiyādır
Anı ḥaḳ bilmeyen ehl-i ḫaṭādır
Esīr-i dūzaḫ olmuş eşḳiyādır
Evāmirle nevāhīsiñ ėden red

XXVI
Hemīşe bāʿiṯ-i ġufrānımız var
Anı bilmek içün izʿānımız var
Anı taṣdīḳ ėden vicdānımız var
Biḥamdillâh aña imānımız var
Ẓunūndan şübheden şekden mücerred

XXVII
Egerçì çeşm-i pāki düşdi ḫāke
Varup ruḥı maḳām-ı tābnāke
Hemān şām u seḥer ol ḫāknāke
Ṣalātullâh ola ol rūh-ı pāke
Hezārān ṣad hezārān ṣad hezār ḥad

XXVIII

Zamān-ı iḥtişāmı oldı fīrūz
Hemīşe ravżası gülzār-ı nev-rūz
Ola aʿdāları ḳahr ile dil-dūz
Ṣabāḥa şām ėrince her şeb ü rūz
Meh ü ḫurşīd olduḳça mücedded

XXIX

Egerçì cismiñ aldı merkez-i ḫāk
Olup rūḥ-ı revānı hem feraḥnāk
Serīr-i salṭanatda şāh-ı "levlāk"[436]
Devām ėtdikçe ḫāke devr-i eflāk
Deñizler eyledikçe cezr ile med

XXX

Olupdur ümmete esbāb-ı teshīl
ʿİbādetle iṭāʿat oldı taʿdīl
Daha ḥācet degil mescidde taʿcīl
Ṭuta eflāki tekbīr ile tehlīl
Olup bu ümmete yėryüzi maʿbed

XXXI

Muṭavveldir nuʿūtı ḳaṣra gelmez
Edāsı naẓm ile hem neṣre gelmez
Zebān-ı ḫāme gerçì devre gelmez
Muḳaddes naʿt-ı pāki ḥaṣra gelmez
Bütün ʿālem ėderse cehd ile cid

XXXII

Anıñ medḥinde ḳāṣır her suḫandān

[436] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.

Edā ėtmez anı erbāb-ı ʿirfān
Olupdur ḫāme-i dil-beste ḥayrān
Anı vaṣf eylemişken naṣṣ-ı Ḳur'ān
Anı medḥ ėtmege yoḳ kimsede ḥad

XXXIII
Bu taḫmīsi yazan ehl-i ḫaṭādır
Hemīşe maṭlabı ḫayr u duʿādır
Egerçì nāẓımıñ fikri recādır
Şefā'atdir niyāzı ilticādır
Muḳaddes na'tınıñ naẓmında maḳṣad

XXXIV
Egerçì nāẓımıñ çoḳdur günāhı
Kì oldur rūz-ı maḥşerde penāhı
Kì sensiñ pādşāhlar pādşāhı
Kerem eyle şefī' olsun İlâhi
Şerīf'e rūz-ı maḥşerde Muḥammed

11. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-MÜNĀCĀT-I ḤAŻRET-İ EBŪ BEKİR-İ ṢIDDĪḲ RAḌİYALLÂH[U] ʿANH[U][437]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I
Eyledi Ṣıddīḳ-ı ekber varını Ḥaḳḳa sebīl
Aġlamaḳdan çeşm-i giryānı olup tār-ı ʿalīl

[437] AT, s. 42-44; Mahmud Hakkı, *Ebû Bekir es-Sıddîk Radıyallâh[u] 'Anhın Hayatı*, [İstanbul] 1337 (1921), s. 7-9; *not:* Hz. Ebû Bekir'e isnat edilen bu münâcât, onun adına neşredilen divanlarında bulunmamaktadır (Muhammed Şefîk el-Beytâr, *Dîvân[u] Ebî Bekir es-Saddîk (Radıyallâh[u] Anh[u])*, Şirâ' lil-Dirâsât ve'l-Neşr ve't-Tevzî', Dimaşk 1993; Dervîş el-Civeydî (tahkîk), *Dîvân[u] Ebî Bekir es-Saddîk*, el-Mektebet el-Hazariyye, Beyrût 2009; Kenan Demirayak, *Hazreti Ebû Bekir Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Gül Kitap Yay., İstanbul [2011].)

Ḫāne-i ẕilletde dā'im söyler ol ẕāt-ı aṣīl
Cud bi-luṭfik yā İlâhī men leh^{u} *zād*^{un} *ḳalīl*
Müflis^{ün} *bi'ṣ-ṣıdḳ*^{i} *ye'tī 'ind*^{e} *bābik yā Celīl*[438]

II

Zīr-i bār-ı maʿṣiyetde ḳalmışım zār u saḳīm
Zaḫm-ı ẕenbiñ çāre-i tedbīrine yoḳdur ḥakīm
Nūş-dārū-yı ʿilācım Ḥażret-i Rabbi'r-Raḥīm
Ẕenbüh^{ü} *ẕenb*^{ün} *'aẓīm*^{un} *faġfiri'ẕ-ẕünbe'l-'aẓīm*
İnneh^{u} *şaḫṣ*^{un} *ġarīb*^{un} *müẕinb*^{ün} *'abd*^{ün} *ẕelīl*[439]

III

Nār-ı fürḳatle yanupdur cism-i zārım mū-be-mū
Sehve mebnī ėtmedim miḥrāb-ı Ḥaḳḳa ser-fürū
Cüstücū ėtmem cihān-ı dūna ġāyr-ı ez-nām-ı Hū
Minh^{u} *'iṣyān*^{un} *ve nisyān*^{un} *ve sehv*^{in} *ba'de sehv*
Mink^{e} *iḥsān*^{un} *ve faẓl*^{in} *ba'd*^{e} *i'ṭā'i'l-cezīl*[440]

IV

Ḫˇāb-ı ġaflet perde çekdi gözler oldı pür-remed
Ḳalmışım gird-āb-ı nefs içre İlâhī ḳıl meded
Perde-i ẓulmet içinde dėdi ol merd-i ḫıred
Ḳāl^{e} *yā Rabb*^{i} *ẕünūbī miṯl*^{e} *reml*^{in} *lā-yu'ad*
Fa'f^{u} *'annī küll*^{e} *ẕenb*^{in} *ve-ṣfaḥa'ṣ-ṣafḥa'l-cemīl*[441]

V

Boynuma zencīr olunca rişte-i ṭūl-i emel

[438] "Hayrı pek az olan kuluna kerem et Allah'ım gerçekden bir müflis ki kapına geldi yâ Celîl"
[439] "Günâhı çok büyük sen suçunu mağfiret et onun O ki garîb, günâhkâr ve zelîl bir kulun"
[440] "Ondan isyân, unutma ve hatâ üstüne hatâ senden lutuf, ihsân ve 'atâ üstüne 'atâ"
[441] "Yâ Rabbi! Günâhlarım kum tâneleri gibi sayılamayacak kadar çok bütün günâhlarımı affet ve onlardan safh-ı cemîl ile vazgeç". Aṣfaḥa'ṣ-ṣafḥa'l-cemīl: "Şimdilik onlara güzel muamele et". Hicr sûresi 85. âyetten kısmî iktibastır.

Ḥırṣ-ı aḥvālim vėrüpdür ʿarż-ı ṭāʿāt-ı ḫalel
İḫtiyārlıḳ ʿāleminde ėy Ḫudā-yı lem-yezel
Keyf[e] *ḥālī yā İlâhī leys*[e] *lī ḫayru'l-'amel*
Sū'[u] *a'mālī keşīr*[iin] *zād*[u] *ṭā'ātī ḳalīl*[442]

VI

İşte ol Ṣıddīḳ-ı ekber yār-ı ġār-ı Ḥażreti
Varlığın yoḳ eylemekle buldı rūḥāniyyeti
Yā İlâhī sence maʿlūm oldı maḳbūliyyeti
'Āfinī min küll[i] *dā'*[in] *vaḳḍi 'annī ḥācetī*
İnn[e] *lī ḳalb*[en] *saḳīm*[en] *ent*[e] *men yeşfī'l-'alīl*[443]

VII

Yā İlâhī sendedir āyīne-i ʿālem-nümā
Her şü'ūn-ı ḥādiṩātı gösterir ṣubḥ u mesā
Luṭf-ıla ḳurtulmaḳ üzre nār-ı dūzaḫdan şehā
Ḳul li-nārī übrüd[ī] yā Rabb[i] *fī ḥaḳḳī kemā*
Ḳult[e] *"ḳulnā nār*[u] *kūnī" ent*[e] *fī ḥaḳḳi'l-Ḫalīl*[444]

VIII

Nīk ü bed mir'āt-ı ʿālemden çıḳar eyler ẓuhūr
İstiʿāne senden eyler merd-i erbāb-ı duhūr
İntẓār-ı raḥmet eyler ʿāḳıbet ehl-i ḳubūr
Ent[e] *Şāfī ent*[e] *Kāfī fī mühimmāti'l-umūr*
Ent[e] *Rabbī ent*[e] *Ḥasbī ent*[e] *lī ni'me'l-vekīl*[445]

---

[442] "Allah'ım! Hiçbir iyi amelim yok iken, günâhlarım ise o denli çok ve ibâdetim de bu denli az iken hâlim nice olur"
[443] "Beni her türlü derdden kurtar ve isteklerimi kabûl et benim kalbim hastadır, hastalara şifâ veren ise sensin"
[444] "İbrâhim Halîlullah hakkında 'Ey ateş! İbrâhîm için serin ve selâmet ol' buyurduğun gibi beni de cehennemden âzâd eyle Allah'ım"; tam şekli "**Ḳulnā yā nār**[u] **künī** berd[en] vesālm[en] ʿalâ İbrâhim" olup "**Ey ateş** İbrahim için serinlik ve esenlik **ol dedik**" anlamına gelen ve Hz. İbrahim'in ateşe atılması olayının anlatıldığı Enbiyâ sûresi 69. âyetten kısmî iktibastır.
[445] "Sensin şifâ veren sensin bütün işlerde kuluna yeten, sensin Rabbim sensin her derdime çâre sensin en güzel vekîl"

IX

Yā İlâhī sendedir āyāt-ı Ḳur’ānu’l-Ḥakīm

Yā İlâhī sendedir rāh-ı tarīḳ-ı müstaḳīm

Yā İlâhī sendedir miftāḥ-ı cennātu’n-nāʿīm

Rabb[i] *heb lī kenz*[ü] *faḍl*[in] *ent*[e] *Vehhāb*[un] *Kerīm*[446]

Uʿṭınī mā fī żamīrī düllenī ḫayre’d-dalīl[447]

X

Göz yaşıyla rākiʿ ü sācid olan ol ḳalb-i ṣāf

Ḳıble-i ḥācāta ḳarşu ẕenbiñ eyler iʿtirāf

Buldıġı yoldur ḥaḳīḳatde maḳām-ı iʿtikāf

Heb lenā mülk[en] *kebīr*[en] *neccinā mimmā neḫāf*

Rabbanā iẕ ent[e] *ḳāḍī ve’l-münādī Cibre’īl*[448]

XI

Gitdiler Ḥaḳḳ-ı cināna şimdi aṣḥāb-ı fütūḥ

Faḫr-i ʿālemdir ḳulūb-ı mü’minīne cān u rūḥ

Bende-i Ṣıddīk ėder bu mışraʿi dā’im vużūḥ

Eyne Mūsâ eyne ʾĪsâ eyne Yaḥyâ eyne Nūḥ

Ent[e] *yā Ṣıddīḳ*[ü] *ʾāṣī tüb ile’l-Mevlâ’l-Celīl*[449]

12. NEYNEVĀ ĠAZETESİNİÑ 42 NÜMERO 29 NİSAN TARİḪLÜ NÜSḪASINIÑ ḲISM-I EDEBĪSİNDE MUḤARRER İMĀM ʿALĪ KERREMELLÂH[U] VECHE[HU] VE RAḌḌIYALLÂH[U] ʿANH[U] EFENDİMİZİÑ “ÖLÜMDEN GÜZEL BİR VĀʿİẒ YOḲDUR” ḲAVL-İ CELĪLİNİ ŞEYḪ SAʿDĪ MERḤŪMUÑ TEFSĪR VE MANASTIRLI RİFʿAT BEGİÑ DE NAẔM[EN] TERCEME EYLEDİGİ ḲAṢĪDE-İ NĀ-DĪDE

[446] *Rabb*[i]*: Ent*[e] *AT.*

[447] “Sen ki Vehhâb ve Kerîm’sin kalbimdeki istekleri bana hazînenden ihsân et ve beni dâimâ hayra ilet”

[448] “Yâ Rabbi! Senin "Kâdı" (Hâkim), Cebrâil'in de "Münâdî" olduğu o mahşer gününde bizlere "mülk-i kebîr" (cennet) ihsân eyleyip korktuklarımızdan da (cehennem) emîn eyle”

[449] “Nerede Mûsâ nerede Îsâ nerede Yahyâ nerede Nûh, Ey günâhkâr Ebûbekr tövbe edip Yüce Mevlâ'ya dön”; *tüb ile’l: ente lī AT.*

ḤİDMET-İ MAḪLŪḲ İLE MAḪẒŪL Ü HAVĀCİS-İ NEFS İLE MEŞĠŪL-İ ṬĀʿĀT-İ İLÂHİYEDEN RŪ-GERDĀN MAĠRŪR-I ŞERVET Ü SĀMĀN ÖLÜMDEN ĠĀFİL ĀLĀYİŞ-İ DÜNYĀYA MĀ'İL OLANLARA MŪCİB-İ TENBĪH VE TEYAḲḲUẒ OLUR ÜMMĪDİYLE DERC EDİLEN ḲAṢĪDE-İ MEẒKŪREYİ BU KERRE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TANẒĪM ḲILINAN TAḪMĪSDİR[450]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Nuṭfe-i aḫlāḳ-ı ādem ṣanma bī-nām u nişān
Raḥm-ı māder sīnesinde besli iken bir zamān
Baʿd ez īn kervān-serāy-ı dehre ḳondı nāgehān
Āh o günler kim olur bu ḫāk içinde ten nihān
Zübde-i efʿāl ü aʿmāliñ olur bir bir ʿayān

II

Ḳondığı gehvāre-i ümmīde güncāyiş buyur
ʿUnfuvān-ı ʿömrden hem ḳaṭʿ-ı ālāyiş buyur
Her zamān ışlāḥ-ı nefse bir de efzāyiş buyur
Yā İlâhī ʿabdıña luṭfuñla baḫşāyiş buyur
Ol zamān kim eylerim ʿazm-ı reh-i dīger cihān

III

Āb-ı ḥayvān nūş ėderse ṣāḥib-i fikr-i daḳīḳ
Yār-ı ġār-ı Faḫr-i ʿālem olsa mānend-i Ṣadīḳ
Ehl-i sükkān-ı felekle olsa ger yār u refīḳ
Bundaki bī-çāre ādem bulmaz artıḳ bir ṭarīḳ
Alsa bir mühlet ecelden olsa biñ yıl kāmrān

[450] SA, s. 78-80.

IV

Dīde-i yārān u aġyārı bütün nemnāk ėder
Her vücūd-ı nāzenīni zīr-i pāy-ı ḫāk ėder
Ehl-i Beytiñ dā'imā dāmān-ı ṣabrıñ çāk ėder
'Āḳıbet bir gün 'azīmet nevbetiñ idrāk ėder
Ṣad hezārān āh u ḥasretle olur rāha revān

V

İşbu ʿişretgāh içinde kimse olmaz neş'e-bīn
Olsa da taḫt-ı cihān üzre egerçì cā-nīşīn
Yardım ėtmezse cenāb-ı luṭf-ı Rabbu'l-ʿālemīn
Āh u feryād ol zamāndan kim bu cism-i nāzenīn
Pister-i rence düşer bī-tāb u ġāyet nā-tüvān

VI

Geldi cism-i nā-tevāna çünkì āṣār-ı herem
Derdini teşḫīṣ ėdince söyledi doḳtor o dem
Çāre ėtmez nūş-dār u ḫastegāna lā-cerem
Ḥāl-i bīmārı ṭuyan ḫˇīşān u aṣḥāb-ı kerem
Resm-i dīrīn-i 'iyādet ḳaṣdıñ eylerler hemān

VII

Ḫānesinde ṭoplanurken zümre-i merd ü zenān
Cüstücūya başladı yārān u ḫˇīşānı hemān
Kimi Ḳu'rān oḳuyor kimi duʿā-yı ḥırz-ı cān
İçlerinden mihrbān u ṣāḥib-i şefḳat olan
Çāre-i dārū içün eyler o dāmen der-meyān

VIII

Anı istimzāc ėderken gördi aḥvāliñ tebāh
Hem dėdi bu ḫastelikte yoḳdur aṣla iştibāh
Az zamān içre ėder mülk-i beḳāya ʿazm-i rāh

ʿAdet üzre geldigi demde ṭabīb eyler nigāh
Ḥāli ḫoş görmez tefekkürle olur pek bed-gümān

IX

Ḥāli istiḥżāra geldi vėrdi yārāna ḫaber
Müdde bitdi āḫiret mülküne lāzımdır sefer
Yaʿni bīmār-ḫāne-i ʿālemde çoḳ çekdi keder
Böyle birḳaç gün mürūr eyler bu ḥāl üzre meger
Nā-tüvānı izdiyād eyler gider tāb ān-be-ān

X

Ebkem oldı ol zamānda lehçe-i aḳvālden
Ḳaṭʿ-ı ümmīd eyledi hem cümle-i emvālden
Göz ḳapandı fāriġ oldı yaʿni mā-fiʾl-bālden
Aḳrabası fehm ėder encām-ı kārı ḥālden
Şükr ėderler ʿāḳıbet aḥvālini hep ol zamān

XI

Şīb-i mūy-ı ser göründi vėrdi rıḥletden ḫaber
Żaʿf-ı tenden gözlerinde ḳalmadı tāb-ı naẓar
Pister-i ẕilletde artıḳ ḥāl-i ṣıḥḥatden eṯer
Tā o dem kim ḫastede gözler döner lebler düşer
Rūyuñ istīlā ėder zerdi miṯāl-i zaʿferān

XII

Söndi ol şemʿ-i ḥayātı şemʿdānda ḳaldı dūd
Rūḥı aġzından çıḳarken ėtdi ʿalāya ṣuʿūd
Merḥamet ėtmezse artıḳ Ḥażret-i Rabb-i Vedūd
Varṭa-i baḥr-i helāke yaḳlaşur fülk-i vücūd
İpleri gevşer döner keştī ḳalur bī-bādbān

XIII

Maʿṣiyetden gerçi rūy-ı ṭāʿatım olmuş siyāh
İşte şimdi aldı ḫaste bu cihetden intibāh
İşte geldi ḳapuña şermendelikle yā İlâh
Ḳābıżu'l-ervāḥ olur ḥāżır o müdhin demde āh
Aḫẕ-ı rūḥ eyler gider ḳalmaz bedende ṭatlı cān

13. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀK AĠA BER-SER-İ ḲASĪDE-İ ĀGĀH PAŞA[451]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Yaradup Ḥażret-i Ḥaḳ fiṭrat-ı ehlullâhı
Nūr-ı ẕāt ile hemān ṭīnet-i ehlullâhı
Ḫidmet-i fāḫire-i Ḥazret-i ehlullâhı
Almaḳ isterseñ eger himmet-i ehlullâhı
Bī-edeb olma gözet ḥürmet-i ehlullâhı

II

Anlarıñ meslegine ḳā'im olan her münḳād
ʿĀḳıbet ʿālem-i vaḥdetde olur ehl-i reşād
Var ise sende eger ẕā'iḳa-i istiʿdād
Nām-ı 'ālīlerini yād ile ḳıl istimdād[452]
Göresiñ tā kì nedir ḳuvvet-i ehlullâhı

III

İntiẓār ėtmededir bunca remedlü gözler

[451] SA, s. 52-56; Sedanur Uzun, *Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2020, K. 2., s. 75-78.
[452] *Nām-ı 'ālīlerini yād: Yād edüb nāmların ṣıdḳ D.*

İktimāl ėtse sezā şām u seḥer nūr-ı baṣar
Sürme-i çeşm-i cihāndır dėdi erbāb-ı naẕar
Ḥāṣıl ėtmek dileyen ʿayn-ı yaḳīn kuḥl eyler
Ḫāk-i pāk-i ḳadem-i ʿizzet-i ehlullâhı

IV
Baḳmaḳ isterse cihān ehline erbāb-ı emel
Anlara baḳmalı ol ṭīnet-i mirʾāta bedel
Anlarıñ ṭīnetini Ḥażret-i Ḥaḳ ʿazze ve cel
Ṣayḳal-i nūr ile ėtmiş ḳalem-i ṣunʿ-ı ezel
Müncelī āyine-i sīret-i ehlullâhı

V
Şühedā zümresine dāḫil iken hep anlar
Rızḳlarıñ vėrmededir ẕāt-ı Cenāb-ı Ekber
Ėdeler şām u seḥer ravża-i cennetde güẕer
Ebedī ḥayy olaraḳ terk-i fenā ėtmişler[453]
Ṣanma herkes gibidir rıḥlet-i ehlullâhı

VI
Bildi erbāb-ı semā māʾide-i Mevlādan
Vėrilür anlara ol eṭʾime-i eşhādan
Müstefīd olmaḳ içün ehl-i semā dünyādan
İnerek cünd-i melāʾik meleʾ-i aʿlādan
Devr ėder ṣubḥ u mesā türbet-i ehlullâhı

VII
Baḳıñız cünbiş-i reftārına bu ekvānıñ
Dāʾimā devr ėdilür rūy-ı zemīnde anıñ
Ḳadrini bilmek içün gerçì o ʿālī-şānıñ

[453] *ėtmişler: eylerler D.*

Resm ü āyīnini seyr ėt felek-i devrānıñ
O da icrā ėdiyor ʿādet-i ehlullâhı

VIII

Anlara vėrdi velāyet hele ẕāt-ı Bārī
Anlara pey-rev olan oldı cihān serdārı
Ṭoldı ṭīnetlerine ẕāt-ı Ḥaḳıñ esrā[r]ı
Kātib-i kilk-i ḳażā yazdı ḫaṭādan ʿārī[454]
Nüsḫa-i ẕāt-ı melek-tıynet-i ehlullâhı

IX

Ḥażret-i Ḥaḳdır olan anlara dā'im eşfaḳ
Ḳoydı ḳandīllerine bāriḳa-i pür-revnaḳ
Anlarıñ meslekine tābiʿ olanlar el-ḥaḳ
Maẓhar-ı sırr-ı ʿulūm-ı ezelī eyledi Ḥaḳ
Dil-i pākīzeter-i Ḥażret-i ehlullâhı

X

Çıḳar olmazsa hemān dilde olan nefs ü hevā
Münkeşif olmaz ise dilde olan kenz-i ḫafā
Çekmeyen ʿālem-i hestīde hemān cevr ü cefā
Kişi mümkin mi ola ʿārif-i esrār-ı Ḫudā[455]
Oḳumazdan nüsaḫ-ı āyet-i ehlullâhı

XII

Fāriġ ol silsile-i zemzeme-i ʿizzetden
İḫtilāṭ ėtmek ile ḳurtulamaz miḥnetden
Gerçì hüşyār olamaz meykede-i ʿişretden
Ḳurb-i Ḥaḳḳa varamaz dağdağa-i keşretden
Bulmayan şāh-reh-i vaḥdet-i ehlullâhı

---

[454] *ḫaṭādan: ṣafādan D.*
[455] *Ḫudā: maʿād D.*

XIII

Ṭutmayan meslek-i pīrān-ı ṭarīḳatda maḳām
Vėremez āyīne-i ḳalb-i mürīdāna niẓām
Devr-i aḳdāḥ ėdiyor sāḳi-i sīmīn-endām
Mey-i ʿaşḳ-ıla meger ṭālib ola mest-i müdām
Yoḳsa bilmez nicedir ḥālet-i ehlullâhı

XIV

Necm-i seyyāre gibi eylemeyen ḳatʿ-ı bürūc
Ėtmeyen mekteb-i ʿirfān-ı Ḥaḳa gerçi vülūc
Ėtmeyen dehr-i denīden hele bir kerre ḫurūc
Ėtmeyen zirve-i ʿarş-ı ḥikem-i Ḥaḳḳa ʿurūc
Ne bilür mertebe-i rifʿat-i ehlullâhı

XV

Olmayan rāh-ı ḥaḳīḳatde hemīşe dil-rīş
Ėtmeyen şām u seḥer ḳalbini her dem teftīş
Olmayan ʿālem-i hestīde hemān dūr-endīş
Ḥākim-i mülk-i şühūd olmayıcaḳ bir dervīş
Giyemez tāc-ı ser-i devlet-i ehlullâhı

XVI

Bilmeyen girye içün geldigini bu dehre
ʿĀḳıbet düşmelidir renc ü cefā vü ḳahre
Aġla ėy dīdelerim eşkiñi döndür nehre
Ḫˇān-ı elvān-ı ḥaḳīḳatdan olur bī-behre
Bulmayan vāsıṭa-i niʿmet-i ehlullâhı

XVII

Kör olan görmeyecek salṭanat-ı vālāsın
Göremez āyīne-i dehrde hem muʿallāsın
Bilemez ümmi olan rāz-ı cihān-ārāsın

Añlamaz medrese-i ḳāle düşen maʿnāsın
Oḳusun ṭut kütüb-i ḥikmet-i ehlullâhı

XVIII

Micmer-i dār-ı fenā içre hemān sūzān ol
ʿĀḳıbet ḳayd-ı ʿalāyıḳda daḫi pinhān ol
Maʿrifet ister iseñ anlara gel iḫvān ol
Mā-sivā cāmelerinden ṣoyunup ʿuryān ol
Giymek isterseñ eger kisvet-i ehlullâhı

XIX

Evliyā olmasa da ʿālem içinde maʿrūf
Anlarıñ ḳalbi olur ʿālem-i dehre maẓrūf
Her şuʾūnātı ėder ehline dāʾim maṣrūf
Ger olursa saña iḳlīm-i velāyet mekşūf
O zamān gör şeref ü şevket-i ehlullâhı

XX

Rāz-ı pinhānı alıñ ḥāfıẓa-i vicdāna
Anlarıñ sırrını bildirme sebük-maġzāna
Bilmeyen şeş ciheti zümre-i bī-izʿāna
Zīver-i gūşı ḳabūl eylemeyen nādāna
Açma baḫş-i dürer-i ṣoḥbet-i ehlullâhı

XXI

Her olan şaḫṣa dėme şöyle kì ser-ḫoş olaraḳ
Belkì de cezbe-i dil-dār ile bī-hūş olaraḳ
Ādeme lāzım olan dehrde ḫāmūş olaraḳ
Ekşerisi görünür ḫalḳa ʿabā-pūş olaraḳ
Ẓāhirinden arama zīnet-i ehlullâhı

XXII

Anlarıñ ḥāli olup rābıṭa-i āsāyiş
İstemez ḫāneḳa-i verʿada hem ārāyiş
Gerçì bu beyti oḳur ḫˇāce-i ehl-i dāniş
Ḥūr u cennetden ėder ḳatʿ-ı nigāh-ı ḫˇāhiş
Görse zāhid ḥarem-i vuṣlat-ı ehlullâhı[456]

XXIII

Rām ėder Ḳayser ile salṭanat-ı Dārāyı
Yėrde Sulṭān-ı cihān gökde melek-sīmāyı
Vėrir elbette aña mefḫaret-i dünyāyı
Ḳapusunda ḳul ėder māh-ı cihān-ārāyı[457]
Vėrse bir ʿabdine Ḥaḳ zīnet-i ehlullâhı

XXIV

ʿİlim-efrāz-ı cihān olsa gerek ḳadri refīʿ
Dem-i maḥşerde sezādır ola ʿuṣāta şefīʿ
Bāb-ı tevḥīde vėrir ġonçe-i gülzār-ı rebīʿ
Zīr ü bālāyı ėder emrine münḳād u muṭīʿ
Düşen iḫlāṣa alan rāyet-i ehlullâhı[458]

XXV

İçmek isterseñ eger āb-ı beḳāyı her gāh
Eyleme meslek-i īşānı meger istikrāh
Dā'imā nāmlarını ėtmeli zīb-i evfāh

---

[456] Bu beyitten sonra *Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı*'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Şañma muḥtāc-ı tenāvül ola yā vuṣlat-ı ḥūr
Böyle bilmek ne ġalaṭ cennet-i ehlu'llāhı

[457] *māh: şāh D.*

[458] *Düşen iḫlāṣa alan: Düş iḫlāṣa el-an (!) D;* bu beyitten sonra *Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı*'nda olup SA nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
'Adet-i Ḥaḳḳa muḫālif bir iş etmez yoḫsa
Etse seyret o zamān ḳudret-i ehlu'llāhı
Der-peyi silsile-i dūzaḫ olur her nefsiñ
Sedd ederseñ nefsi rāḥat-ı ehlu'llāhı

Sebeb-i devlet olur her dü serā ey Āgāh

İltizām eyle hemān ḫidmet-i ehlullâhı

14. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-NAṢİḤAT-NĀME-İ NĀẒIM PAŞA[459]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Fu'ād-ı ʿālemi tenvīr ėden ḥüsn-i tabiʿatdır

Her eczā-yı beden ıṣlāḥına ṭoġrı bir āletdir

Hemān ıṣlāḥ-ı nefs ėtmek içün o ān furṣatdır

Birāder ādemi ādem ėden pākī[-i] sīretdir[460]

Beşerde ṣanma kim maṭlūb olan bu cism ü ṣūretdir[461]

II

Ėderken nefs-i ser-keş ḫışmıñı sürʿatle ger taʿcīl

Oḳu ol āye-i *"ve'l-kāẓimīne'l-ġayẓı"* bi't-tekmīl[462]

Gel ėtme zīr-i destānı gerekdir ḫayr-ıla tenkīl

---

459 AT, s. 51-53; Mehmed Nâzım, *Muhataba (Mu)*, 3. tab', Selanik Matbaası, Dersaadet 1328 (İstanbul 1912-1913), s. 83-86; Mahmut Kaplan, "Mevlevî Şairi Nâzım Paşa'nın "Nasihat" Manzumesi" (MK), *Akademik BAKIŞ, (Üç Aylık Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi)*, yıl 1, sayı 1, (Şanlıurfa) Bahar 1997, s. 28-29.

460 *ādem: insān Mu, MK.*

461 *Beşerde ṣanma kim maṭlūb olan bu cism ü ṣūretdir: Ser-ā-pā cism ü sūret 'ayn-ı şekil ma'neviyyetdir Mu;* bu beyitten sonra *Mu ve MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Olurlar hüsn-i hulkun her biri meczûb-ı âsârı
Gerek ikbâl u devlettir gerekse mâl u servettir
Eder arz-ı eser nîk ü bed-i fi'l-i beşer zîrâ
Bütün kâr-ı cihân mahkûm-ı fermân-ı hakîkâttir
Olur sanma uluvv-i kadre bâis mesned ü ikbâl
Eden i'lâ kişiyi husn-ı ahlâk u tabîattir
Gel imdi dinle nush-âmiz olan şi'r-i güher-bârı
Ki her bir harfi bir dür-dâne-i bî-misl ü kıymettir
Haşînü't-tab' olup beyhûde halkı eyleme takdîr
Müdârâ vü pulûsa inhimâk etme denâettir
Halîm ol cebr-i nefs et ihtirâz et dil-şikenlikten
Yıkan ekser binâ-yı ayşı seyl-i çeşm-i rikkattir

462 *Ve'l-kāẓimīne'l-ġayẓ:* "öfkelerini yenenler". Tamamının meâli "Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, **öfkelerini yenenler**, insanları affedenlerdir. Allah, iyilik edenleri sever." olan Âl-i ʿİmrân sûresi 134. âyetten kısmî iktibastır.

Tevāżuʿ-pīşegānıñ herkes eyler nāmını tebcīl
Cihānda maẓhar-ı nefrīn olan erbāb-ı naḫvetdir[463]

III

Bu efrād-ı beşer yekdīgeriñ mir'ātıdır tekmīl
Olur āyīne-i timṯālde her dem saña temṯīl
Olunca her muḫāṭab ṣūreti gerçì saña teşmīl
Ṣabūr ol boş bulunma eyleme bir kimseyi techīl
Kişiye kendi cehlin bilmemek maḥż-ı cehāletdir[464]

IV

Ḥarāmī daʿvet eyler kārbānı pür-ceres ḳılma
Ṣaḳın murġ-ı diliñ mānend-i ṭūṭī der-ḳafes ḳılma
Ḳafes ḳaydına bāʿiṯ nuṭḳıdır gel sen de ses ḳılma
Sözi az söyle her meclisde tażyīʿ-i nefes ḳılma
Kemāl-i ʿaḳla burhān-ı ḳavī ṣamt u sükūnetdir

V

Yalancı kendiniñ taṣdīḳine farṭ-ı yemīn eyler
Olur her bir yemīni kendine bir şāhid-i ebter
Durūġ-ı maṣlaḥat-āmīze de gel olma ḫˇāhişger
Yemīn ėtme sözün gerçekse olsa kesr-i ḳadr eyler[465]

---

[463] *Cihānda maẓhar-ı: Hemīşe lāyıḳ-ı Mu.*
[464] Bu beyitten sonra *Mu ve MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Görünsen de mazarrat geçme sıdk u istikâmetten
Özü doğru olan insânın encâmı selâmettir
Hasûd olma olursun matlabından mutlaka mahrûm
Aliyyü'l-himmet ol kim rıfʿat u feyze delâlettir
Ketûm ol fâş-ı esrâr etme olma nâkil-i meclis
Nemîme çünkü aslâ afv olunmaz bir kabâhattir
Kabûl etme kerem de eylese nâmerd olanlardan
Leîme arz-ı hâcet eyleme beyhûde zahmettir
Seni tezlîl ederler kimseye ikrâr-ı fark etme
Lüzûmundan ziyâde bahs-ı servet mahz-ı hiffettir
Devâm etme konağ-ı âğniyâya kâse-lîs olma
Fakat mâ-fevkini bazan ziyâret örf ü âdettir
[465] *gerçekse: doġrı da Mu, MK. / kesr-i kadr: kesri kadr MK.*

Yalan hīç söyleme zīrā kì encāmı ḫacāletdir[466]

VI

Vefā bir şūḫ-ı zībā tek ruḫ-ı pür-tābı her yėrde
Hemīşe ceẕb ėden her bir dil-i aṣḥābı her yėrde
Eñ evvel gel gözet ol dil-ber-i nā-yābı her yėrde
Unutma hüsn-i ülfet ėtdigiñ aḥbābı her yėrde
Vefādār ol vefā insāna lāyıḳ bir meziyyetdir[467]

VII

Zebān şemşīr-i ḳātıʿdır olupdur ālet-i ẕātıñ
Ġılāfından çıḳarken gösterir māhiyyet-i ẕātıñ
Anı söyletme dā'im ḳoy görülsün fıṭrat-ı ẕātıñ
Dilerseñ dem-be-dem müzdād ola ḥayṯiyyet-i ẕātıñ[468]
Anıñ da çāresi terk-i durūġ u terk-i ġıybetdir

VIII

Bu taʿẓīm u taʿaẓẓum nām-ı Ḥaḳdır cümle yanında
Dem-ā-dem ẕikr olunca ġıll u ġış ḳalmaz ziyānında
Bu naẓm-ı dil-pesendiñ ṭoġrı bir sözdür dehānında
Eger ḳaṣdıñ teʾālī ise aḳrānıñ miyānında[469]
Ṭarīḳi herkese ḥālince taʾẓīm u riʾāyetdir

IX

Vefādār olmasa ādem bu miḥnet-ḫāne-i ġamda
Ḥayā vü ḥilm ü riḳḳat ḳalmamışdır her bir ādemde

---

[466] *zīrā kì: elbette Mu;* bu beyitten sonra *Mu* ve *MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Yolunca harc u sar eyle sakın isrâfa meyl etme
Bahîl olma cihânda en fenâ huy buhl u hissettir

[467] Bu beyitten sonra *Mu* ve *MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Anılmaksa murâdın her zamân bezm-i ahillâda
Onun tedbîri şart-ı ülfete ifrât-ı dikkattir

[468] *Dilerseñ dem-be-dem müzdād ola ḥayṯiyyet-i ẕātıñ: Dilerseñ ola refʿ u iʿtibārıñ dem-be-dem müzdād Mu, MK.*

[469] *Eger ḳaṣdıñ Teʾālâ ise: Murādıñ muḥterem olmaḳsa Mu.*

Gelüp tehẕīb-i aḫlāḳ ėtmeli her laḥẓa her demde
Eger āzurde-ḫāṭır olmamaḳ isterseñ ʿālemde
Yolı bir kimseyi incitmeyüp ḥilm ile ülfetdir[470]

X

Cehālet mekteb-i ʿirfān içinde zā'il olmuşsa
Bu yüzden nā'il-i ʿirfān olanlar fāżıl olmuşsa
Aña şükrān-ı niʿmet eyleyenler vāṣıl olmuşsa
Saña emr-i maʿīşet hangi yėrden ḥāṣıl olmuşsa
Aña iḫlāṣ ile ancaḳ vaẓīfeñ hüsn-i ḫidmetdir[471]

XI

Celāl-i cāh-ıla ger iktisāb-ı şöhret ėtmekse
Bu maṭba-ḫāne-i ʿālemde aḫẕ-i niʿmet ėtmekse
Cihānıñ eñ büyük dergāhına bir nisbet ėtmekse
Merāmıñ vüs'-ı miḳdārınca mülke ḫidmet ėtmekse[472]
Aña çāre mücerred her işiñde ṣıdḳ u 'iffetdir[473]

XII

Ṭarīḳ-ı istiḳāmetde vücūduñ maḥv [u] ifnā ėt
Namāz u ḥacc u ṣavmıñla ẕekātıñ ṭoġrı icrā ėt
Nevāhīden teḥāşīle evāmir ḥaddin ibḳā ėt
Saña mevdū' olan her ḫidmeti ḥaḳḳıyla īfā ėt
Kişiniñ ḳadrini terfī' ėden ġayret reviyyetdir[474]

---

[470] Bu beyitten sonra *Mu* ve *MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Hatânı i'tirâf et boş yere bahs u inâd etme
Cihânda âdemi terzîl eden cehl ü eniyyettir
[471] Bu beyitten sonra *Mu* ve *MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Vatandır bâis-i efzâyiş-i emn ü huzûr ancak
Ona insanların borcu hulûs ile muhabbettir
[472] *Merāmıñ vüs'-i miḳdārınca mülke: Eger ḫālince 'azmiñ mülke ḫüsn-i Mu. / Merāmıñ vüs'-ı: Murâdın vüs' u MK.*
[473] *mücerred her işiñde ṣıdḳ u 'iffetdir: ṣamīmīyet metānet ḫüsn-i niyyetdir Mu.*
[474] *terfī': a'lā Mu;* Bu beyitten sonra *Mu* ve *MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Sebât et mesleğinde intizâr et vakt-i merhûna
Mükâfât isteme her gördüğünden çünkü zillettir

XIII

Yetīm ü bī-nevānıñ gözlerinden eşk-i ḥasret sil
Cihānda bunlarıñ infāḳını herkesçe vācib bil
Bu efrād-ı beşer ḥaḳḳında her şām [u] seḥer ėy dil
Çalış kesb-i kemāl ėt cinsiñe baḫş-ı menāfiʿ ḳıl
Geçen şu ʿaṣr-ı müsteṯnāda zīrā ʿilm ü ṣanʿatdır[475]

XIV

Betā'etle geçirme vaḳtiñi dünyāya imrenme
Zamān bir ẕıll-ı zā'il tek geçer āṯāra aldanma
Saña tevdīʿ olan emriñ gel icrāsında uṣanma
Mükāfātıñ görürsüñ ḫidmetiñ bī-hūdedir ṣanma
Mücerred hüsn-i ḫidmet mūcib-i iḳbāl ü rifʿatdır[476]

XV

Utan bunca zamān keyfiyyet-i nā-lā'iḳıñdan kim
Ne taḥṣīl ėtdiñiz peymāne-i pür-ẕā'iḳıñdan kim
Ḥayā ėt ʿāḳıbet sevḳ eyleyen ol sā'iḳıñdan kim
Mübālāt eyle emr-i dīne ḫavf ėt Ḫāliḳıñdan kim[477]
Saña hādī-i rāh-ı istiḳāmet ḫavf u ḫaşyetdir

XVI

Bu naẓm-ı dil-pesendiñ sırrına māhir degilsem de
Buña fihrist-i ḥikmet söylerim şāʿir degilsem de
Ne vechile dėmişdir evvel ü āḫir degilsem de

---

[475] Bu beyitten sonra *Mu* ve *MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Üzülme dâimâ mâfevkine hasr-ı nazar kılma
Hayâlât u tasavvur nâfile nefse eziyyettir

[476] *Mücerred hüsn-i ḫidmet mücib-i iḳbāl ü rifʿatdir: Ṣamīmīyetle ḫidmet bā'iṯ-i envā'-ı rifʿatdir Mu. / rifʿatdir: devlettir MK;* bu beyitten sonra *Mu* ve *MK'de* olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Umûma hüsn-i zann eyle taharrî-i uyûb etme
Görürsen kendi aybın gör ki irfân u fazîlettir
Darılma her söze âlîcenâb ol tavrını bozma
Mazarrat gördüğün hasma mürüvvet gâlibiyyettir

[477] *ḫavf ėt: havf-ı MK.*

Ḥakīmāne sözi naẓm ėtmege ḳādir degilsem de
Bu ḳıṭʿam gūş ėden aḥbāba Nāẓım bir naṣīḥatdır

15. ÜDEBĀ-YI MÜTEḲADDİMEDEN CENĀB-I ʿAṬĀ BEGİÑ BEŞİNCİ CİLD TĀRİḪİNİÑ 412 NÜMEROLU ŞAḤĪFESİNDE KENDİ GÜFTĀRINDAN OLUP NAʿT-I CENĀB-I ʿALİYY'ÜL-MURTAŻA RAḌIYALLÂH[U] ʿANH[U] ÜZERİNE ZĪRDE YAZILAN ʿABDURREZZĀḲ AĠANIÑ TAḪMĪSİDİR[478]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I
Vücūduñ miṯl-i şeh-bāl-i hümā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Olupdur cāy-ı pervāzıñ semā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Maḳām-ı āşyānıñ iʿtilā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Saña ḥubb ile faḫr eyler ʿAṭā yā Ḥaydar-ı Kerrār
Sezāvārī-i luṭfuñdur vefā yā Ḥaydar-ı Kerrār

II
Fu'[ā]dıñ nūrdan maḫlūḳ olup ėy cevher-i yek-tā
Eñ evvel genc iken imāna geldiñ ėy kerem-fermā
Bu eşrāf-i ḳarābet sendedir ėy yāver-i ʿuẓmā
Aḫ-i Maḥmūd u İbn[i] ʿAmm-i Aḥmed hem-ser-i Ẕehrā
Saña ẓāhir ʿulūm-ı dü serā yā Ḥaydar-ı Kerrār[479]

III
Bu heybet bu şecāʿat sendedir ėy ḫāver-i dānā
On iki evliyā nesliñden oldı ʿāḳıbet peydā
Temedduḥ medḥ-i ẕī-şānıñda ẕüldür bu tīr-i ḥaḳḳā

[478] SB, s. 58-61; bu manzume, şairin divanında bulunmamaktadır (Tayyârzâde Atâ Bey (Atâ'ullah Ahmed el-İstanbulî), *Dîvân-ı Atâ*, Millet Kütüphanesi, koleksiyon Nu. AEMzm 301; Muhittin Eliaçık, *Tayyâr-zâde Atâ Dîvânı*, y.y., Ankara 2003); Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 623-625.
[479] *dü: her TE.*

ʿAliyyü'l-Murtażā şīr-i Ḫudā nūr-ı düvüm me'vā
Eṣerle ẕātıñ oldı muḳtedā yā Ḥaydar-ı Kerrār

IV

Hemīşe sendedir ʿirfān naẓīriñ görmedi devrān
Melek eşrāfıña ḥayrān felek vaṣfıñda ser-gerdān
Ḳalemde yoġ-iken izʿān ne vechile ėder iʿlān
Muʿāvin zāt-ı pākiñdir Resūl-i Ekreme her ān[480]
Seniñle oldı icrā-yı ġazā yā Ḥaydar-ı Kerrār

V

Fütūḥātıñ yazılmıştır hemīşe ʿarş-ı ekberde
Anuñ'çün nām u şānıñ ḳaldı ḥālā gerçì dillerde
Zebān-zeddir sünūḥātıñ degildir baḥr ile berde
Bedirde hem Uḥudda Ġazve-i Ḫayberde her yerde[481]
Olup kāfī-i ʿavn-i Muṣṭafâ yā Ḥaydar-ı Kerrār

VI

Hemīşe vādi-i ceng ü cedelde intişār ėtdi
Egerçì ḥarbe girmekle hemīşe iftiḫār ėtdi
Ġazāda cān-fedālıḳ rütbesiñ hem iḫtiyār ėtdi
Vücūd-ı ẓulm ü küfri Ẕü'l-fiḳārıñ iḳtitār ėtdi[482]
Ser-i aʿdāya yaġdırdı[ñ] belā yā Ḥaydar-ı Kerrār

VII

Seni ʿālemde mümtāz eylemişken Ḥażret-i Mevlā
Ḳażā ḥükmiyle olmuşdur Ebū Bekre meger iʿṭā
Ḳader ger düşmeseydi ortaya ey server-i zībā

[480] *pākiñdir: pâkiñdi TE.*
[481] *hem: vü TE.*
[482] *ẓulm ü: ẓulm-i TE.*

Ḫilāfet şübhe yoḳdur ẕātıña mevrūṯ iken zīrā[483]
Nühāsıñ aldı ḥubb-ı mā-sivā yā Ḥaydar-ı Kerrār

VIII

Mühācirle olan Ensārdaki ara dü nīm oldı
Biri Bū Bekre dā'ir dīgeri saña żamīm oldı
Egerçì ẕāt-ı pākiñ ẕāt-ı Ṣıddīḳa nedīm oldı
Saña ḫalḳa cesāret irtikābıyla elīm oldı
Kì ḥāsimdir bu da'vā-yı Ḫudā yā Ḥaydar-ı Kerrār[484]

IX

Seniñ seyf-i celāliñdir ėden küffārı hep tedmīr
Ṣufūf-ı ḥarb-ı aʿdāya vėren bir ḥamlede teşhīr
Bu yüzden eyledik ḳalb-i Resūl-i Ekremi tebşīr
Seniñ ẕāt-ı şerīfiñdir bu dīni eyleyen tenvīr
Vücūduñ ėtdi teş'īl-i ẕükā yā Ḥaydar-ı Kerrār

X

Cihādıñ sevḳına teşvīḳ ėder yārān u aḥbābıñ
Mükemmel eyleyen emr-i cihādıñ her bir esbābıñ
Ẓafer bulmaḳ duʿāsı'çün açupdur bāb-ı miḥrābıñ
Necāḥıñdır kemāl-i feyż-i çār-erkān-ı aṣḥābıñ
Seniñ şe'n-i 'aẓīmiñ muḳtedā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XI

Şeb-i hecrinde olduñ hem Resūle cā-nīşin taṭbīḳ
Hemān ġār-ı Ḥirāda düşmeni her vechile taḥḳīḳ

[483] *zīrā: ba'żın TE.*
[484] Bu beyitten sonra *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi*'nde olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:
Buña burhân yeter 'Ammâr'ıñ 'Amr'a cânını 'arżı
Ḳażâ gösterdi ḥayf 'aks-i rıżâ yâ Ḥaydar-ı Kerrâr

Sen ėtdiñ ʿālemi dīn-i Resūle ʿāḳıbet teşvīḳ
Sen ėtdiñ ibtidā Ṣıddīḳ ile Miʿrācı çün taṣdīḳ
Saña keşf oldı her sırr-ı semā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XII
Ebū Bekr ü ʿÖmer Oṯmān ʿAlīdir ʿāḳıbet her bār
Seniñle oldılar şām u seḥer ceng-āver-i küffār
Olunca Ẕü'l-feḳārıñ ġazvede meslūl-i ḫūn-efşār
Tevaḳḳufsuz edüp Fārūḳ u ʿAffān ṣıdḳını iẓhār
Ėdüp bunlar da ol farżı edā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XIII
Yaratmışdır seni Yezdān kemāl-i luṭf ile her ān
Seni gördükçe ins ü cān olur eṭvārıña ḥayrān
Çıḳarken göklere nāmıñ felekde raḳs ėder Keyvān
Bu dīni eyleyen itḳān u cemʿ-i Ḥażret-i Ḳurʾān
ʿÖmer ʿOṯmāndır hem-pā saña yā Ḥaydar-ı Kerrār

XIV
Günehkārım ḫaṭādārım bu yüzden pür-melālim kim
Bu dünyā-yı denīniñ ṯervetinden bī-nevālim kim
Ḳalem vaṣfıñda ḳāṣır ben daḫi hem bī-maḳālim kim
Ben ol vādī-neverd-i ḥayret-efzā-yı ḫayālim kim
Giderken rāh-ı Ḥaḳḳa yoḳ sivā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XV
Ḳuṣūrum olsa bī-pāyān elem çekme gel ėy yārān
Hemīşe saña püştībān olur şāh-ı Necef her ān
Cihānda çekme ḫusrānı müsāʿiddir saña Yezdān
Yazılsa deftere dünyā vü mā-fīhā ḳadar ʿiṣyān[485]

[485] *Yazılsa: Yazılda TE.*

Olur imdād ile ḳalb-i hevā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XVI

Zebānım dā'imā bu mışraʿıñ mażmūnını söyler
Ṣaḥābīler sezādır eylesün her vechile ezber
Dil-i āşüfte kim bundan ziyāde maṭlabı n'eyler
Şefā'at Muṣṭafâdan şefḳati senden ümīd eyler[486]
Muḥibb-i ḫānedānıñ dā'imā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XVII

Saña ḫidmet içün yoḳdur benim bir s̱ervet ü cāhım
Olunca żaʿf-ı pīrī māniʿ-i ḫidmet dil-āgāhım
Olunca ẕikr-i evṣāfıñ hemīşe zīb-i efvāhım
Tehī-destdir bu 'abd-i 'ācizi[ñ] ser-māyeden şāhım
Baña medḥiñde vėr ẕevḳ-ı nühā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XVIII

Ḳapudan başḳa yoḳdur meskenim bī-sāyeyim luṭf ėt
Bu sinn ü sālde bī-s̱ervet ü bī-māyeyim luṭf ėt
Tecerrüd ʿāleminde her zamān bī-ġāyeyim luṭf ėt
Ol 'āciz bī-kes ü bī-ṭā'at u bī-vāyeyim luṭf ėt
Ṣaḥābetdir temennī vü recā yā Ḥaydar-ı Kerrār

XIX

Şefāʿat isterim senden meger rūz-ı ḳıyāmet hem
Şefīʿü'l-müz̲nibīnsin ṣāḥib-i luṭf u kerāmet hem
Dürūdum tuḥfe-i şāyestedir taḳdīme elbet hem
Ṣalāt olsun Resūle saña her ān bī-nihāyet hem
Selām aṣḥāb ile āle 'Aṭā yā Ḥaydar-ı Kerrār

[486] *ümīd eyler: ider ümmîd TE.*

16. CİDDE NĀ'ĪBİ ḤAYDARĪ FAŻĪLETLÜ ĪBRĀHĪM ḪAZĀNĪ EFENDİNİÑ SER-GÜZEŞTİNE DĀ'İR OLUP TAḪMĪS OLUNMAḲ ÜZRE ʿABDURREZZĀḲ AĠAYA GÖNDERMİŞ OLAN ḲAŞĪDENİÑ TAḪMĪSİDİR[487]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Devr-i felek kì ḳıldı beni gerçì tārmār
Geldi ḫazānı der-pey olan faṣl-ı nev-bahār
Sāḳī hemīşe vėrmeli bir cām-ı ḫoş-güvār
Bir gün zebūn-ı miḥnet olup ḳalb-i dāġdār
Gönlümde sūz-ı ʿaşḳ başımda hevā-yı yār[488]

II

Ḳıldı şarāb-ı ʿaşḳ beni böyle der-be-der
Ėtdi hemīşe bādiye-peymā-yı baḥr ü ber
Çeşm-i siyāh bir āhū içün serserī meger
Gezdim o gün cevānib-i āfāḳı ser-te-ser
Rencūr-ı derd-i fürḳat u maḥzūn [u] dil-fikār

III

Ṣayd u şikāre çıḳmaḳ içün rūz u şeb müdām
Ḳurdum feżā-yı ʿaşḳ u maḥabbetde özge dām
Āhū bu dām-ı ʿaşḳa düşünce ʿale'd-devām
Dutdum naṣılsa gūşe-i ṣaḥrāda bir maḳām
Çıḳdı o demde ḳarşuma bir şūḫ-ı gül-ʿiẕār

IV

Āhū degil bu avladıġım mīr-i pür-funūn

[487] AT, s. 100-106; Ataullah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, t.y., s. 2-4.
[488] *Gönlümde: Gönülde AA.*

Geldi serildi yanıma eṣvābı nīl-gūn
Bilmem ne yolda ʿarż ėdeyim ṭavrını bugün
Şehlā gözünde gözligi üstünde rind-gūn
Baston elinde ser-ḫoş u maġrūr ʾişvekār

V

Ġunc u delāl ü ġamze ile nāz u ʿişvesi
Taṣvīr olundı ʿālem-i mestīde cilvesi
Bir ḳat daha göründi güzellikde şīvesi
Artırdı şīvesin o alafranḳa kisvesi
Bir başḳa renge girdi o mīr-i ṣafā-şiʾār

VI

Ḳurduḳça dām-ı kākülüñe dāne-i beniñ
Murġ-ı dili esīr ėdecek şübhesiz ānıñ
Hem ḳola gömlek ile panıṭeolon tenin
Ṣıḳmış meger o süsli boyunbaġ-ı gerdeniñ[489]
Çözdi göründi sīne-i berrāḳ-ı tābdār

VII

Mihr-i ruḫuñda ḫıyrelenüp dīde-i ḳamer
Çarḫ vücūd-ı [e]ncüm-ile oldı şuʿlever
Yāver olunca meclis-i ʿuşşāḳa ser-be-ser
Eṭrāfa şuʾle vėrdi o pırlanṭa ḳopçalar
Şāyeste ėtse ʾıḳd-ı Süreyyāya iftiḫār

VIII

Ruḫsārı pek ḫaṭarlı olup nāz-perveriñ
Her dem yanında uymuş olan mār-ı bī-periñ
Bir bir muṭalsam oldı dü zülfeyn-i ejderiñ

[489] *süsli: ṣuṣlı AT.*

Gūyā kì genc-i sīne-i ḥüsnüñde dil-beriñ[490]
Aġyāra ḳarşu her biri bir ḳufl-i istitār

IX

ʿAşḳı hemīşe zinde ėder İbn-i Fārıżı
Hergiz derūn-ı dilde ḳomaz her ʿavārıżı
Rūy-ı nigāra ṣarf ėdiñiz naḳd u fā'iżi
Bildirdi ḳıymetiñ yed-i beyżāya ʿārıżı
Ḳāmet ʿaṣā-yı muʿcizi ėtmişdi şermsār

X

Ceyş-i Ḥabeş kì sevḳ olıyor mülk-i Rūma bes
Yaʿni cihānı ḳapladı ẓulmet o nev-heves
Dėdi Ḫazāni başḳa cihetden ümīdi kes
Perçem ṭaġıldı rūyuna ebrūya düşdi fes
Ḳopdı derūn-ı sīnede feryād u āh u zār

XI

Dėdim perī mi yoḳsa melekdir bu gül-beden
Dėrler emīr-i Cidde midir māye-i Yemen
İşte bu mīr-i tevbe-şiken yaʿni ol Ḥasan
Açdı dehān-ı nāzı[nı] ṣordı bilür misin
N'oldı Ḫazāni nerdedir o rind-i bāde-ḫˇār

XII

Ol mīr-i pür-ṣafā ne güzel şāh-bāz imiş
ʿUşşāḳı aldı baġrına yekke-tāz imiş*
Dėrler Ḫazāni orda daḫi ser-firāz imiş
Duydum kì şimdi sākin-i ḫāk-i Ḥicāz imiş
Girmiş libās-ı ṭāʿate olmuş da tevbekār

[490] *ḥüsnüñde: ḥüsnünde AT.*

XIII

Girdik egerçì ḥażret-i mīriñ bu mihrine
De’b-i maḥabbet üzre bulun düşme hicrine
Elden bıraḳma ʿiffeti aldanma ẕikrine
Niyyet ṣaḥīḥ ise acıdım ʾaḳl ü fikrine
Maḥv oldı ḥayf eski şeref eski iʾtibār

XIV

Gönlüm egerçì leẕẕet-i dīdārı derk ėdüp
Her dem nigāh-ı ġamze-i ḫūbānı fekk ėdüp
Uymuş cünūna ḫırḳa-i zühhādı berk ėdüp
Ayırdı yār çeşm-i vefādārı terk ėdüp
ʾĀḳil ėder mi gūşe-i miḥrābı iḫtiyār

XV

Bu ḳıṭʿada kì sen de benem ben de hem senem
Artıḳ fütāde-i dergāhıñ oldum ėy ṣanem
Rāh-ı ʿaşḳda küşte olan Ḥaydarīdenem*
ʾArż ėtdim ol faḳīr-i ḳalender-ṣıfaṭ benem
Maḥbūs-ı ḳayd-ı ġurbet ü maġdūr-ı rūzgār

XVI

Burc-ı Yemende ẓāhir olup mīr-i pür-meẕāḳ
Çekdi diyār-ı Necde beni şūḫ-ı ẕū-niṭāḳ
Ṭıfl-ı ümīdi yaʿni alup dāye-i firāḳ
Āġūş-ı şefḳat[iñ]den ayırdı bizi ʾIrāḳ
Geh Cizre Cidde gāh Sitanbul olup diyār

XVII

Geldi oturdı yanıma ol mīr-i ʿişve-sāz
Nāz u niyāza başladı ol şūḫ-ı ser-firāz
Lābüd beni esīr ėdecek çeşm-i şāh-bāz

Mümkin mi meslekimden ayursun beni Ḥicāz
Muḥtāc-ı luṭfuñum bugün ėy mīr-i kāmkār

XVIII

Ėtdim egerçì Kaʿbe-i ḥüsnüñ ṭavāfını
Gönlüm riyāż-ı mīrden almış kifāfını
İstek ėdince bir gülünüñ iḳtiṭāfını
Bir ḳahḳahayla güldi o dendān-ı ṣāfını
Gösterdi ṣanki her biri bir dürr-i şāhvār

XIX

ʿİşret-serāy-ı Necde düşürdükde ḳıymeti
Geldi oturdı yanıma bir mīr-i ḫalveti
Vėrdi meẕāḳ-ı ṭabʿıma bir cām-ı ṣafveti
Cemʿ ėtdi nāy u muṭrib [ü] erbāb-ı ʿişreti
Mir'at-ı dilde ḳalmadı bir ẕerrece ġubār

XX

İşte ḳuruldı çenber ü hem-sāz-ı Ermyeniñ[491]
ʿAyyūḳa çıḳdı nefḫa-i āvāz-ı Ermyeniñ
Hey hey ḳarışdı perde-i şehnāz-ı Ermyeniñ
Ditretdi çarḫı zemzeme-perdāz-ı Ermyeniñ
Rūy-ı zemīne çeşm-i felek oldı eşk-bār

XXI

Göz göz olup göñülde olan cerḥ ile ḳaraḥ
Vėrdi tedāvi anlara bir cām-ı pür-feraḥ
Parmaḳlar oldı dā'ire-i ḳavs u hem ḳaẕaḥ

[491] Ermiya (Jérémie/Yeremya), İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. MÖ 6. yüzyılda Kudüs Buhtunnasar tarafından tahrip edilmesine karşı ağıt yakmasından "ağlayan peygamber" olarak adlandırılmıştır. (Bkz.: Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm*, cilt: 2, Mihran Matbaası, İstanbul 1306 (1889), s. 841.)

Leb-rīz-i neş'e <olup> olmaz idi ʿişvesiz ḳadeḥ
Vėrmezdi būsesiz elime cām-ı zer-nigār

XXII

Geldi bahār ėrdi dem-i intiẓārımız
Bu encümende cām-ı ḳadeḥdir medārımız
Dest-i feraḥla vėrdi baña ol nigārımız
Keyf-i şarāba uydı dil-i bī-ḳarārımız
Bünyād-ı ṣabr u ṭāḳatimi ḳıldı tārmār[492]

XXIII

Ser-ḫoş görünce dīde-i ḫūn-bār-ı mehveşi
Kākül çözüldi ḳapladı ruḫsār-ı mehveşi
Gördüm ḫusūf içinde iken yār-ı mehveşi
Āġūş-ı ʿaşḳa aldıḳ o dil-dār-ı mehveşi
Beh beh ne ʿālem oldı o gün ẕevḳ-ı nev-bahār

XXIV

Dört beş ḳadeḥle işte gören ḥasb u ḥālini
Refʿ ėtdirüp başında olan her ḫayālini
Her bir nigehle añlar iken her maḳālini
Mestāne luṭf ėdüp bize künc-i viṣālini
Vėrdi murādı ḳalmadı āmāle intiẓār

XXV

Ol ḫıṭṭa-i mübārekede kimse ḳılmaz ā
Ben tek hemīşe cürm ile ʿiṣyān u hem ḫaṭā
Bu bende-i kemīneñizi ʿafva ḳıl sezā
Yā Rab be-ḳadr-i Kaʿbe-i Sulṭān-ı Enbiyā
Yā Rab be-ḫāk-i ravża-i faż̇l-ı Çehār Yār

[492] *tārmār: tārumār AT.*

XXVI

İşbu ḳaṣīde ḳoymadı bir iştibāhımı
Terk eyledim bu yolda hemān ʿizz ü cāhımı
Cürm ü ḫaṭāya ḳarşu unutmam İlâhimi
Uydum hevā-yı ʿaşḳa baġışla günāhımı
Yoḳ bende hīç muḳāvemet-i ḥüsne iḳtidār

XXVII

Sensiñ İlâhi rūz-ı cezānıñ nedāmetin
Erbāb-ı cürme gösterici her merāretin
"Lā taḳneṭū" egerçi yazupdur berā'etin[493]
Gösterme maḥşeriñ bize hevl-i ḫacāletin
Her bir ḳuṣūra merḥametiñ vėrdi ictisār

17. ʿĀLĪ-CENĀB LEBĪB EL-MEVLEVĪNİÑ ALTI BENDLİK ḲASİDESİ ÜZERİNE ERBİL EŞRĀFINDAN ʿĀLĪ-CENĀB ʿABDURREZZĀḲ AĠA'NIÑ TAḪMĪSİDİR[494]

Feʿilātün feʿilātün feʿilün

Birinci Maḳalesi

I

İʿtikāf-ḫāne-i Yezdān yolıdır
Pāyitaḫt-ı şeh-i devrān yolıdır
Hem serā-perde-i ḫāḳān yolıdır
Mevlevī meslegi ʿirfān yolıdır
ʿAşḳdır menheci rindān yolıdır

[493] "De ki ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allâh'ın rahmetinden **ümit kesmeyin**! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Allâh'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin." Kur'ân-ı Kerîm Zümer sûresi 53. âyetten kısmî iktibastır.
[494] SB, s. 100-106; Muhammed Lebîb b. Mustafa El-İstanbuli, *Mecmua-i Eş'ar (ME)*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, Nu. 01989, v. 44a-45b.

II

İntişār ėtdi selefden ḫalefe
Yapılup nūri anıñ her ṭarafa
Gidelim Ḥażret-i Şāh-ı Necef'e
Çıḳar encāmda semt-i şerefe
Dergeh-i Ḥażret-i Sulṭān yolıdır

III

Şu vėrir teşne ṣadīḳa orası
Oldı āṣār-ı ʿatīḳa orası
Nūrdur rāh-ı refīḳa orası
Şapma bir başḳa ṭarīḳa orası
Semt-i tecrīdde dīvān yolıdır

IV

Oraya gitmiş olan her cühelā
Oldılar anda hemīşe fużalā
Söyledi zümre-i erbāb-ı vefā
Cān ṣıḳılmaz gidiyorken zīrā
Kūy-ı cānāna giden cān yolıdır

V

Yüz ḳara gitmiş iken aġ döner
ʿAvdet eylerse de pür-dāġ döner
Münkirīn ḳuşları çün zāġ döner
Oraya ḫaste giden ṣaġ döner
Derdmend-i ġama dermān yolıdır

VI

Gözüñ aç şām u seḥer ėy meh-rū
Nūş-dārū gibidir anda kì ṣu
Pek muḳaddesdir orası yāhū

Pek yeginlikdir o rāhda tek ü pū
Derdmend-i ġama dermān yolıdır[495]

İkinci Maḳalesi

I
Naʿtları oldı hemān zīb-efvāh
Dergehinde dėdiler māşāllâh
Ḳapusunda yazılup bismillâh
Çillesini çekene eyvallâh
Ḳuvvet ister kì bu merdān yolıdır

II
Dā'imā sālik olanlar pür-āh
Oraya gitmeyecek her gümrāh
Orası bārgeh-i şāhenşāh
Keç [ü] muʿavveclere olmaz şeh-rāh
Ṭoġrıdan ṭoġrı Müselmān yolıdır[496]

III
Oraya uġrayamaz her canbāz
Dā'imā ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳatle mecāz
Oldılar anda hemīşe mümtāz
Mevlevī meşrebi ʿirfān u niyāz
Meşnevī meẕhebi īmān yolıdır

IV
Dā'imā gėçmede fāżıl oradan
Gėçemez ʿāṭıl u cāhil oradan

[495] Bu beytin ilk mısraı ME nüshasında bulunmamaktadır, ikinci mısraı ise bir önceki beytinin son mısraın tekrarıdır.
[496] *Ṭoġrudan ṭoġrı: Ṭoġrıdan ṭoġru ME.*

Gėçecek ʿālim-i vāṣıl oradan
Rāh-ı rāstī bulur ʿāḳil oradan[497]
O yolı ṣanma kì nādān yolıdır

V

Anda hep ʿāḳil olur her Mecnūn
Her giden oldı oradan maḥnūn
Nūr-ı irfān ile olmuş meşḥūn
Her devirde bulunur ẕevḳ-ı derūn
Ne güzel bir dem ü devrān yolıdır

VI

Ravża-i bāġ-ı cināndır vaṭanıñ
Gülşeniñ oldı hemān pīreheniñ
Oldı gülzāra sezā cān u teniñ
Añla yā hū bu mezāyayı seniñ
Gitdiginiñ vādi-i iẕʿān yolıdır

Üçüncü Maḳalesi

I

İntişār ėtdi hemīşe nūrı
Parladı ravżasınıñ her sūrı
Hep müsaḫḫardır aña dīv ü perī
Şīr olur işbu ṭarīḳıñ mūrı
ʿĀşıḳa mülk-i Süleymān yolıdır

II

Oldı gülzār-ı irem müştāḳa
Ḳoḳusı çıḳdı hemān āfāḳa

[497] *Rāh-ı: reh-i ME.*

Vechi var çıḳsa bile işfāḳa
Gül açar ḫāk-i reh-i ʿuşşāḳa
Ravża-i ḫuld u gülistān yolıdır

III

Dergeh-i pīre eger çāker iseñ
Mevlevī meşrebine maẓhar iseñ
Menhec-i ʿaşḳa hemān reh-ber iseñ
Ṣoḥbetiñ ṭoġrısını añlar iseñ
Meşnevī şīvesi Ḳur'ān yolıdır

IV

Vaḥşiyān rām olacaḳ çöllerde
Dā'imā ṣaġ ile hem ṣollarda
Gemiler gezmededir pullarda (?)
Ḳaṭre deryālanur ol yollarda
Sāḥil-i ḳulzüm-i iḥsān yolıdır

V

Bu kerāmet kì olup şām u seḥer
Sāye-i pīrdedir gerçì meger
Mevlevī nāẓımı her laḥẓa dėr
Giryeyi ḫande ėder zehri şeker
Ḥāṣıl-i ẕevḳ-ı firāvān yolıdır

VI

Ḳışlasında neferān oldı ferīḳ
Baʿd ez īn münkir olan oldı şefīḳ
Olmalı şām u seḥer aña refīḳ
Kendine gel be hey ʿāşıḳ bu ṭarīḳ[498]

[498] kendüñe : kendine ME.

Menbaʿ-i vuṣlat-ı cānān yolıdır[499]

Dördinci Maḳalesi

I

Mevlevī dergehidir ḳutb-ı medār
Hem semāʿ-ḫāneleri pür-envār
Çün Lebīb söyledi her leyl ü nehār
Gidemez münkir-i ḫar leng ü süvār
Bād-ı pā esb-i küḥeylān yolıdır

II

Her sözi kendine düz añlatmaḳ
Vechi var her şeb u rūz añlatmaḳ
Aña erbāb-ı rümūz añlatmaḳ
Müteʿaṣṣıblara söz añlatmaḳ
Neme lāzım bu suḫandān yolıdır

III

Bu gidiş böyle gider maḥşere dek
Gėçme bu bādiyeden dizgini çek
Doġrı yoldur bu aralıḳ bī-şek
Çirkin işdir buralardan dönmek
Ser-te-ser zümre-i ḫūbān yolıdır

IV

Buradan münkir olanlar gėçemez
ʿĀḳıbet zümre-i būmlar gėçemez
Şöyle kì dėv vü perīler gėçemez
Uçsa da zāġ u zeġanlar gėçemez

[499] *Menbaʿ-i vuṣlat-ı cānān yolıdır: Merdüm-i vāle vü ḥayrān yolıdır ME.*

Burası bülbül-i nālān yolıdır

V

Bu ṭarīḳatda varır Firdevse
Baʿd ez īn bir de döner Firdevse
ʿĀḳıbet ḫaṭve atar Firdevse
Bu yoluñ uçı çıḳar Firdevse
Münkiriñ rāh-ı beyābān yolıdır

VI

ʿAhdine ṣābit olan ehl-i vefā
Gidecek ravżaya erbāb-ı ṣafā
Ṣābit ol ehl-i dil ol subḥ u mesā
Dönme iḳrārdan ʾāşıḳ zīrā
Mevlevīniñ yolı peymān yolıdır

Beşinci Maḳalesi

I

Düşürür başıma her dem sāye
Andadır her bir olan ser-māye
Luṭf u iḥsānı olup bī-ġāye
Düşelim şehre-i Mevlānāya
Pāyitaḫt-ı şehe ẕī-şān yolıdır

II

Nāẓımıñ naẓmı olup siḥr-i ḥelāl
Oḳununca ḳoyamaz dilde melāl
Söyledi nāẓım-ı Mevlāna Celāl
Aramaz başḳa delīl ehl-i kemāl
O yol ʾāşıḳlara burhān yolıdır

III

Mıṣra olduḳda hemīşe hem-rāh
Gördi zindānı göziyle ol şāh
ʿĀḳıbet oldı hemān ʿālī-cāh
Yūsufistān-ı maḥabbetde bu rāh
ʾĀşıḳ-ı ġam-keşe Kenʿān yolıdır

IV

Niʿmet ü eṭʿimeyi buldı nişāb
Dergehe geldi hemān şīb ü şebāb
Çün seḫāvetde olupdur pür-tāb
Fuḳarāya ne güzel rāh-ı ṣavāb
Maʾnevī ṣervet ü sāmān yolıdır

V

Baḥrda ʿāşıḳa nevl vėrmezler
Teşneye eṭʿime bol vėrmezler
Gülşeniñden aña gül vėrmezler
Şaḫs-ı bīgāneye yol vėrmezler
Bu revīş zümre-i yārān yolıdır

VI

İçmemişken Cem ü İskender ü Key
Cām-ı Cemşīd ile bir sāġar-ı mey
Ėtdiler ʿālem-i dünyādan ṭay
Çeşm-i aġyāra görünmez bir şey
Gözi açıḳlara seyrān yolıdır

Altıncı Maḳalesi

I

Devreye başladılar ḫayli mürīd

Hem semāʿ-ḫāneleri oldı mezīd
Nefḥa-i nāy u nevā oldı bedīd
Nāydan aldı ḫaber dėdi berīd[500]
Bu ṭarīḳ āh ile efġān yolıdır

II
Her kim olsa bu ṭarīḳa mālik
Olamaz ʿālem içinde hālik
Şuʿleverdir bu ṭarīḳ-ı nāziḳ
Ḳurtulur burda bulunmuş sālik[501]
ʾAşḳıñ ol rāh pek āsān yolıdır

III
Ne bilür ehl-i ṭarīḳat ne imiş
Ne bilür ehl-i maḥabbet ne imiş
Baʿd ez īn künh-i ḥaḳīḳat ne imiş
Hīç bilür mi reh-i raḥmet ne imiş
Münkiriñ gitdigi ʾiṣyān yolıdır

IV
Andadır ḳand u nebāt-ı cāvīd
Andadır ʿahd ü s̱ebāt-ı cāvīd
Andadır remz ü nükāt-ı cāvīd
Bulunur anda ḥayāt-ı cāvīd
Menbaʾ-i çeşme-i ḥayvān yolıdır

V
Gitmeyen añlayamaz ėy ḫoş-ḫū
Anda yoḳdur hele siḥr ü cādū
Nūrunı almış iken her bir sū

[500] *berīd: rebāb ME.*
[501] *Ḳurtulur burda bulunmuş: Ḳorḳulu yolıda bulunmaz ME.*

Giden añlar bu ṭarīḳ-ı dil-cū
Semt-i ʿaşḳıñ niçe pinhān yolıdır

VI

Gizli ʿaşḳıñ var ise bildirme
Dil-i aġyāra hemān ṣaldırma
Münkiriñ ṭaʿnesine dil vėrme
Sen Lebībā oradan ayrılma
Bu gidiş cümle muḥibbān yolıdır

MUSAMMĀṬ TAḪMÎSLERİ

1. ŞEYḪÜ'L-İSLĀM ʿABDULʿAZĪZ EFENDİ MERḤŪMUÑ DERGĀH-I ḤAŻRET-İ ḴAḌIYÜ'L-ḤĀCĀTA ʿARŻ-I NİYĀZ U MÜNĀCĀT VE CENĀB-I SEYYİDÜ'L-KĀ'İNĀT ʿALEYHİ EFḌALÜ'Ṣ-ṢALĀVĀT EFENDİMİZ ḤAŻRETLERİNİÑ NAʿT-I CEMĪLİNİ MÜŞTEMİL TERKİB-İ BEND-İ ḪOŞ TAʿBĪRĀTI ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḴ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[502]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Birinci Bendi

I

Dār-ı dünyāda olan firḳa-i aṣḥāb-ı zenīm
Her sefāhatde olan zümre-i erbāb-ı ẕemīm
Raḥmet-i Ḥaḳla olur nā'il-i gülzār-ı naʿīm
Ḥasbiyallâh zehī maġfiret-i Rabb-i Raḥīm
Niʿm[e] Mevlā-yı Ḫudāvend-i ʿaṭā-baḫş-ı Kerim

II

Kāffe-i ḫalḳ-ı cihān dergehine mihmāndır
Rāzıḳ-ı her dü cihān ẕāt-ı ʿaẓīmü'ş-şāndır
Mālik-i kevn ü mekān ḥāmi-i ins ü cāndır
Ḫ ʿān-ı iḥsānı küşāde deri bī-derbāndır
Süfre-i niʿmet ü luṭf u keremi ḫalḳa ʿamīm[503]

III

Mücrimiñ ẕenbi ile olmalıdır ḳalbi siyāh

[502] SA, s. 17-32; Nevzat Kaya, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli (Tahlîl ve Metin) 1732 (RE)*, TTK Yay., Ankara 2003, s. 102-108.
[503] *niʿmet ü: niʿmet-i RE.*

Ṭāʿat-ı Ḥaḳdan eger ėtse bile istikrāh
Günde biñ kerre nedāmetle çeker nāle vü āh
Dāmen-i merḥameti perde-keşi rūy-ı günāh[504]
Setr ėder ḳullarınıñ cürmün o Settār-ı Ḥalīm

IV

Ḳaṭredir maʿṣiyet-i ehl-i kebāʾir aṣlā
Baḥr-i raḥmetde ėder luṭf ile her dem imḥā
Bunı hergiz ėdemez kilk-i zebānım imlā
Faż̇l-ı Mevlā-yı Kerīme ola ġālib ḥāşā
Her ne deñlü çoḳ ise maʾṣiyet-i ʾabd-ı leʾīm

V

Dāʾimā ḫayr u şeri Ḥażret-i Allâh ėdecek
ʿĀḳıbet ḫayrı sever şirkden ikrāh ėdecek
Her ne eylerse ėder ḫalḳı da āgāh ėdecek
Ehl-i ṭāʿat ʾamelin tuḥfe-i dergāh ėdecek
Bu günāhkārıñ ola pīş-keşi cürm-i ʾaẓīm

VI

Cürmüme muʿterifim ḫavf u recā içre mekīn
Olamam cürm ü ḫaṭādan hele bir kerre emīn
Ḳahr u luṭfı var iken eyleyemem āh u enīn
Yā ėder faż̇lı beni dāḫil-i Firdevs-i berīn[505]
Yā olam ʾadli ile ġūṭe-ḫor-ı nār-ı caḥīm[506]

VII

ʿAzm-ı rāh eyleyemem dergeh-i şāhenşāha
Düşemem dağdağa-i ẕevḳ u ṣafā vü cāha

---

[504] *perde-keşi: perde-gî-i RE.*
[505] *ėder: ide RE.*
[506] *ʾadli: ʾadl RE. / ḫor: har RE.*

Baʿd ez īn yüz veremem zümre-i her gümrāha
Ṭutmuşumdur yüzümi cünkì kelām-ı Allâha[507]
Umaram faẓlı ile menzil ola dār-ı naʿīm

VIII

Ėtdigim maʿṣiyete gerçì güvāhım çoḳdur
Anı inkār ėdemem nāle vü āhım çoḳdur
Dergeh-i merḥamete medd-i nigāhım çoḳdur
Ėy Kerīm ism-i Ḫudā gerçì günāhım çoḳdur[508]
Sañadır rūy-ı rıżā ġayra penāhım yoḳdur[509]

İkinci Bendi

I

Pür-ḫumār ėtdi beni cām-ı şarāb-ı engūr
Oldı bu nefsi ḫabīṯim bu ḫaṭāya mecbūr
ʿĀḳıbet olmalıyım dergeh-i Ḥaḳdan mehcūr
Gāh ser-mest-i mey-i maʿṣiyetim geh maḫmūr
Dilde dāʿim heves-i lehv ü ṭarab meyl-i fucūr

II

Uyanıḳ olmayan ėrmez hedef-i maḳṣūda
Atılan nāvek-i iḳbāli düşer mefḳūda
ʿĀḳıbet düşmelidir dağdağa-i maḥdūda
Nevm-i ġafletden uyanmaz bu hevā-alūde[510]
Gūşuna ėrmeyecek velvele-i nefḫa-i sūr

III

Açılur maḥkeme-i rūz-ı cezā içre kitāb

---

[507] *kelām-ı: kerîm RE.*
[508] *Kerīm ism-i: kerem-ıssı (!) RE.*
[509] *rıżā ġayra: recâ gayri RE.*
[510] *Nevm-i: Hân-ı RE.*

Cümle ḫalḳıñ görinür eyledigi cürm ü s̱evāb
Verilür defter-i aʿmāle göre ḥükm-i ʿaz̲āb
Gelmiyor yādına hīç keşmekeş-i rūz-ı ḥisāb[511]
Göre ḥālin ṭurıcaḳ maḥkeme-i yevm-i nüşūr

IV

Bende-i rū-siyehim rūz-ı cezā neyleyeyim
Bende yoḳ tāb-ı naẓar kendimi hem bildireyim
ʿArz̤uḥālim var iken yoḳdı yüzüm ʿarz̤ ėdeyim
Ne yüz-ile ṭurayım ḳarşuña söz söyleyeyim
Ḥükmüñ iẓhār ėder ise ger o dem ism-i ġayyūr

V

İçdigim bāde ile çūn u cerādan düşdüm
Maḥşeriñ yādı ile cevr ü cefādan düşdüm
Sā'iḳ-ı nefsim ile cürm ü ḫaṭāya düşdüm
Yañılup yol ne ʾaceb deşt ü hevāya düşdüm[512]
Oldı maʾmūre-i ʾiṣmet bana ṣad merḥale dūr

VI

Yolcıya bedraḳa-i nūr-ı Hudā olma[z]sa
Kevkeb-i baḫtı daḫi şuʿle-fezā olma[z]sa
Şeb-i ẓulmetde hemān nūr-ı Ḫudā olma[z]sa
Kim bulur rāst yolı rāh-nümā olma[z]sa[513]
Raḥmet-i Ḥażret-i Bārī kerem-i Rabb-i Ġafūr

VII

Salṭanat sende şefāʿatle ṣıyānet sende
Dā'imā cürm ü ḫaṭā ile şeḳāvet bende

---

[511] *Gelmiyor: Gelmedi RE.*
[512] *deşt ü: deşt-i ER.*
[513] *rāst: doğru RE.*

Maʿṣiyetden ötüri ḳalmadı ṣavfet tende
Padişāhā sañа şāyeste ʾamel yoḳ bende
Bende-i rū-siyehim muʾterif-i ʾacz u ḳuṣūr

VIII
ʿArṣa-i ḥaşrda yā Rab beni maḳhūr ėtme
Ḫāne-i renc ü sitemde beni rencūr ėtme
Cām-ı ʿiṣyānım ile bir daḫi maḫmūr ėtme
Naẓarından men-i bī-çāreyi mehcūr ėtme
ʾĀm olan merḥametiñden beni de dūr ėtme

Üçünci Bendi

I
Pür-dımāġ ėtdi beni cām-ı mey-i istibdād
Pīr-i mey-ḫāne bu yüzden baña oldı münḳād
Bu cihetden ötüri eylerim her dem feryād
Menhec-i zühdi ḳoyup özlemişim semt-i fesād
Āh kim ḳaldı muḫālif ṭaraf-ı rüşd ü sedād

II
Gözüñ aç yolı şaşırma seni elbet dūzaḫ
İndirir ḳaʿr-ı caḥīme hele ḳat ḳat dūzaḫ
Ėdemez kimseye bir kerre şefāʿat dūzaḫ
Gitmişim bir yola kim aña nihāyet dūzaḫ
Yā İlâhi reh-i taḳvāya beni ḳıl irşād

III
Olmuşum bādiye-i cürmde her dem muḥtāc
ʿĀḳıbet olmuş-iken tīr-i belāya āmāc
Ḳalmadı ḫāṭır-ı ẓulmetde çerāġ-ı minhāc
Ėdiyor bād-ı ecel ḫurmen-i ʾömri tārāc

Yāda gelmez gidiyor ḥayf ġam-ı zād u miʿād

IV

Hele āvāze-i cürmi yapılup eṭrāfa
Seng-dildir gelemez dergeh-i istiʿṭāfa
Münhemiñ olmalıdır cām-ı şarāb-ı ṣāfa
Nefs-i ser-keş ne ʿaceb gelmedi hīç inṣāfa
Artırır maʿṣiyeti niʿmetiñ olduḳça ziyād[514]

V

Ėy Ḫudāvend-i cihān senden ümīdim kesmem
Zaḫm-ı ʿiṣyānıma her dem dilerim bir merhem
Dil-i āvāre n'ola olsa bu yüzden ḫurrem
ʿAfv ü ġufrānıña yā Rabbi ümīdim muḥkem
Bende yoḳ gerçì kì lutf u kereme istiʿdād

VI

Bir zamān cürm ü maʿāṣīle ḫaṭā ėtmiş idim
ʿĀḳıbet nādim olup tevbe kunān olmuş idim
Dāmen-i ʿafva ṣarılmaġla ṣafā bulmuş idim
Bilmeyüp ḳadr-i ʿubūdiyyeti ser çekmiş idim
Ėy Ḫudāvend-i ḫaṭā-pūş u ʿaṭā-bāḫş-ı ʿibād

VII

Gönlümüñ nādim olan āhını şimdi bildim
Bāʿiṯ-i nekbet olan cāhını şimdi bildim
Der-i Mevlāya vuṣūl rāhını şimdi bildim
Şeref-i ḫidmet-i dergāhını şimdi bildim
Ḳullıġa eyle ḳabūl ėtme ḳapu[ñ]dan ibʿād

[514] *olduḳça: oldukda RE.*

VIII

Ḳıdemiñ zāt u ṣıfātıñla sezādır bileyim
Ḫalḳa āṣār-ı ulūhiyyeti hep bildireyim
Hele bu beyt-i aḫīri cān-ıla söyleyeyim
Āstānıñ var iken ḳangı ḳapuya varayım
Yā kimiñ dergehine yüz süreyim yalvarayım

Dördünci Bendi

I

Ėtdigim cürm ü ḫaṭā vėrmededir cāna ḫalel
Dāʿimā esmededir silsile-i bād-ı ecel
Çāre-cū olmaz ise Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ezel
Ėtdi bed-ḥāl beni sū'-i 'amel ṭūl-i emel[515]
Merḥamet senden eyā Ḥażret-i Ḥaḳ 'azze ve cel

II

Bende-i rū-siyehim rūy-ı sefīdim yoḳdur
Cürm üʿiṣyāna göre baḫt-ı saʿīdim yoḳdur
Dār-ı dünyāda benim başḳa mürīdim yoḳdur
Luṭfuña ḳaldı hemān ġayra ümīdim yoḳdur[516]
Āh eger ėrmez ise dāmen-i iḥsānıña el

III

ʿArż-ı ḥāl ėtmiş-iken bārgeh-i maʿbūda
Varmadım ʿālem-i hestīde meger maḳṣūda
Olmuşum miḥnet ü ġam içre hemān fersūde
Gitdi sermāye-i 'ömr oldı telef bī-hūde
Rūz-ı ferdāya sezā eylemedim ḥüsn-i 'amel[517]

---

[515] *sū'-i 'amel ṭūl-i emel: tûl-i emel sû'-i amel RE.*
[516] *ġayra ümīdim yoḳdur: gayrıdan ümmidim yok RE.*
[517] *sezā: size SA.*

IV

Bende yoḳ eṭʿime-i rūz-ı ḳıyāmet elbet
Dād-ı Ḥaḳdan baña yoḳ nuṣret-i feyżi ḳudret
Yapamam ebniye-i āḫireti bī-ṣervet
Benim ol kīse-tehī müflis-i naḳd-i ṭāʿat
Ḫˇāce-i şehr-i beṭālet şeh-i iḳlīm-kesel[518]

V

Bī-ḫumār olsa bile sāġar u peymāneyi ḳoy
Olma mestāne-ṣıfāt dergeh-i mey-ḫāneyi ḳoy
Aġırup ṣaç ṣaḳalıñ neşe-i rindāneyi ḳoy
Yeter ėy nefs yeter cünbiş-i ṭıflāneyi ḳoy[519]
Nāṣiḥ-i rīş-i sefīdiñ sözüni gūş ėt gel

VI

Aġla ėy dīdelerim çeşmiñi aḥvel eyle
Dökülen däneleri ḳana mübeddel eyle
Diyemez kimse saña çeşmi mükaḥḥal eyle
Dürr-i eşk-i teri ḫūn-ābe ile ḥall eyle
Ṣafḥa-i rūyuña çek surḫdan iki cedvel

VII

Eşk-i ḫūnbār-ı sitemle ruḫuñı āl olagör
Ḳāmetiñ bār-ı melāletle hemān dāl olagör
Cismiñi gilde ėrit çün zerre emṣāl olagör
Āteş-i āh-ı nedāmetle yaḳup ḳāl olagör
Sikke-i feyż-i ḳabūle olasın belkì maḥall

VIII

ʿĀlemiñ ṭaʿne-i ishāmına olduḳça hedef

[518] *şehr-i: şerh-i RE.*
[519] *ḳoy: ko RE.*

Ḳalmadı kārgeh-i dilde mezāyā-yı şeref
Beni cānımdan uṣandırdı nedāmetle esef
Ḥayf [u] efsūs kì naḳdīne-i ʿömr oldı telef
Gelmiyor ḫāṭıra ammā ġam-ı taḳṣīr-i selef

Beşinci Bendi

I

Dehri terk eyleyen ʿuḳbāyı ėder istikrāh
Ne ėder sen gibi maḥşerde olan her gümrāh
Açılurken varaḳ-ı defter-i erbāb-ı tebāh
Dāmen-ālūde-i çirk-āb-ı günāhım ṣad āh[520]
Seyyi'āt-ı ʿamelim ṣafḥaları cümle siyāh

II

Nādimim eyledigim cürm ü ḫaṭādan yā Rab
Bende-i rū-siyehim ʿarżı recādan yā Rab
Diyemem ḳurtılayım rūz-ı cezādan yā Rab
Yėre geçmek dilerim şerm ü ḥayādan yā Rab
Ḫāṭıra gelse kaçan eyledigim cürm ü günāh

III

Ayırır nīk ü bedi Ḥazret-i Sulṭān-ı ḥaşr
Gösterir maʿdelet-i Ḥażret-i Yezdān-ı ḥaşr
Ḳahr u luṭfuñ görecek müslim ü edyān-ı ḥaşr
Nice'lur ḥāl o gün kim ṭura dīvān-ı ḥaşr
Ḥākim-i maḥkeme-i ḥükm-i ḳażā ola İlâh

IV

Açılan defter-i ʿamāle göre ḥükm ėdeler

[520] *günāhım: hatâyım RE.*

ʿĀṣi nīrāna taḳı cennet-i ʿadne gideler
İşte ḳānūn-ı ʿadālet bu kì iʿlān ėdeler
Ḫuṣamā dāmenine dest-i taẕallum uralar
Anlarıñ ėtdigi da'vāya Ḫudā ola güvāh

V

Vaḳtidir bir daḫi ėtmek hele istiġfārıñ
Çāre yoḳ ėy dil-i şūrīde olan esrārıñ
Dāmen-i ʿafva ṣarılmaġla tīr-i efkārıñ
'İlm-i ḳaḍī var iken ḥükmi çü yoḳ inkārıñ[521]
Ḫaṣma vėrmekde cevāb ola zebānıñ kūtāh

VI

Sensiñ ėy ẕāt-ı Ḫudāvend cihānda sermed
Melce'-i ʿālemiyān sendedir ėy ẕāt-ı Ṣamed
İstiyor ʿāṭıfetiñ sürme gibi çeşm-i remed
Bir ṭarafdan saña ėrişmeye bī-çāre meded
Sū-be-sū eyleyesiñ dīde-i ḥasretle nigāh

VII

Nefs-i emmāreyi kim ḳahr ile ḳaẕf ėt şimdi
Levḥa-i dilde olan ḳasveti ḫaẕf ėt şimdi
Naẕarıñ maḥkeme-i ʿadline ʿaṭf ėt şimdi
Mā-sivādan naẕar-ı raġbeti ṣarf ėt şimdi[522]
Ṭut yüzüñ dergeh-i Mevlāya anı eyle penāh

VIII

……
……..
……

[521] *ḥükmi: hükme RE.*
[522] *şimdi: imdi RE.*

Dāmen-i faż̧l-ı Ḫudāvend-i enāma el ur
Girye vü nāle ile ḫāk-i niyāza yüz sür[523]

Altıncı Bendi

I

Reh-i ḫ ̌ābīde-i ẓulmetde iken leyl ü nehār
Dīde-i aḫter-i baḫtım nice olsun bīdār
Ḳalmışım bādiye-i cürmde bī-dār u diyār
Ẓulmet-i ġaflet ile ḫāne-i dil tīre vü tār
Ḳurretü'l-'ayn göz açtırmadı dūd-ı evzār[524]

II

Ter dımāġ ėtdi beni bāde-i leb-rīz-i ḫaṭā
ʿĀḳıbet renc ü ḫumārı çoḳ olur ṣubḥ u mesā
Baʿd ez īn eyleyemem köhne şarāb ile ṣafā
Ser-girān ėtdi bu denlü beni ṣahbā-yı hevā
Ṣanurum ėtmeye ġavġā-yı ḳıyāmet hüşyār

III

……
……
…….
Üstüvār eylemedim ʿahd bināsıñ hergiz[525]
Bozulur ʿaḳd-ı şebāne ėrecek ḥükm-i nehār[526]

IV

Hele miḥrāb-ı ʿibādetde olan ʿābid-i şehr

[523] Yazmada bu beyit yazılıp tahmis edilmeyerek yeri boş bırakılmıştır.
[524] *Ḳurretü'l-'ayn: Turfetü'l-'ayn RE.*
[525] Bu beyit de yazılıp tahmis edilmeyerek yeri boş bırakılmıştır.
[526] *nehār: bahār SA.*

Gösterir reng-i dīger elbise-i şāhid-i şehr
Dā'imā buḳalemūn gibi gezer ḳā'id-i şehr
Gāh olur rind-i ḫarābāt u gahī zāhid-i şehr
Ėtmedi bir [r]eviş üzre dil-i şūrīde ḳarār

V

Çıḳamaz naḳş-ı cihān manẓara-i nāẓırdan
Çıḳamaz ġā'ile-i memleketi āmirden
Çıḳmadı şimdiye dek ḥavṣala-i bāhirden
Dem-i ṭā'atde riyā çıḳmadı hīç ḫātırdan
İki rek'atda gelür göñlüme yüz biñ efkār

VI

Ma'ṣiyet üzre beni ḳoyma nifāḳda yā Rab
Olmuşum zār u zebūn bāb-ı soḳāḳda yā Rab
Tā be-key ḳalmalıyım renc ü meşāḳda yā Rab
Dest-gīr olmaz iseñ ḳaldım ayaḳda yā Rab
Eyledi ṣadme-i ġaflet beni üftāde vü ḫ'ār

VII

Cism-i 'uryān bürünüp sūfli olan bir ş̲evbe
Sevḳ ėder ḳullarını ṣavb u ş̲evāb-ı evbe
N'ola sevḳ ėtse beni rāh-nümāyı ṣavba
Ėtdigim zerḳ u riyā 'amd u ḫaṭāya tevbe
Bildigim bilmedigim cürme hezār istiġfār

VIII

Ėy olan bā'iş̲-i īcād-ı umūr-ı insān
Mücrim aḥvālini 'arż ėtmege yoḳdur imkān
Ṭavr u mişvārı olur 'ālem-i 'uḳbāda 'ayān
Basṭ-ı 'özr ėtmege bir vechile ḳādir mi zebān
Yüz urup yalvarayım dergeh-i Bārīye hemān

Yedinci Bendi

I

Ėy Ḫudā-yı dü cihān hem ezelīsiñ sermed
Bu olan ẕāt u ṣıfātıñ olamaz hergiz ʿad
Raḥmetiñ ehl-i kebā'irde olunca mesned
Bilürüm işledigim işleri cürmüm bī-ḥad
Maḥż-ı iḥsānıña ḳaldı işim ėy Ḥayy u Aḥad[527]

II

Verilür defter-i aʿmāl-i ümem ḫıdmetiñe
Günehim ʿarż olunur bārgeh-i hey'etiñe
Ḳorḳarım uġrayayım ḳahr-ı ulūhiyyetiñe
Nic'olur ḥāl yüzüm yoḳ ṭutacaḳ ḥażretiñe[528]
Ḥaşr olunduḳda ne ṣūretle varam āh meded

III

Ėy olan bāʿiṯ-i īcād-ı vücūd-ı insān
ʿĀḳıbet ʿarż olunur maʿṣiyet-i her ʿiṣyān
Senden ümmīd-i necāt ėtse n'ola ehl-i cihān
Saña ṭutdum yüzüm ėy ḳıble-i ḥācetmendān
Naẓar-ı merḥamet olursa zehī ʿizz-i ebed

IV

Ḳalmadı ḥavṣala-i dilde fetīl ü revġan
Söndi fānūs-ı fu'ādımda olan şemʿa-i şen
Ölmege ḥāżır olup bende olan cān ile ten
Gelmişim dergehiñe tīg ü kefen der-gerden[529]
Emriñe müntaẓırım ėtme İlâhī beni red

---

[527] *Ḥayy u: Hayy-ı RE.*
[528] *yoḳ: ben RE.*
[529] *der: ber RE.*

V

Melceʾ-i ʿālemiyān maḥkeme-i kübrādır
Böyle bir maḥkemede ḳatʿ olunan icrādır
Sāye-endāz-ı ʿadāletde ḥuküm-fermādır
İlticā eyledigim çünkì der-i Mevlādır
Bāb-ı iḥsānını ḥāşā yüzime eyleye sed

VI

Beni bu dāmgeh-i cürme ėden üftāde
Bu ḳara yüzli olan defteri fevḳaʾl-ʿāde
Var ümīdim ḳalem-i ʿafv ile olsun sāde
Ṣafḥa-i maʿṣiyeti eylemişim āmāde
Rū-nümā olmaġʾiçün şāhid-i faż̈l-ı sermed

VII

Ẓulmet ü ġaflet ile olma cihānda nāʾim
Raḥmet-i Ḥazret-i Ḥaḳ luṭf-ı risālet dāʾim
Olma ʿuḳbāda olan rūz-ı cezāya vāhım
Ḥüsn-i ẓannım buña olduḳda ḳıyāmet ḳāʾim
Raḥmet-i Ḥaḳ ėre yā ėde şefāʿat Aḥmed

VIII

Nām-ı nāmīsi olup besmele-i Rabb-i Raḥīm
Raḥmet ü maġfireti ʿālem-i hestīde muḳīm
Mücrimīn olsa nʾola gerçì sezāvār-ı naʿīm
Umarım kim ola ẓāhir e͟ser-i fāż̈l-ı ʿamīm
İʿtiḳādımda beni ėtmeye ḫāʾib O Kerīm

Sekizinci Bendi

I

Beni bu ḥāle ḳoyan ġā'ile-i cām-ı şarāb
Fürḳatiyle yanıyor cān u göñül hem çü kebāb
Münṭafī olmaḳ içün bulmayaraḳ āb-ı ḫōş-āb
Āteş-i āh-ı ġam ile bu dil-i pür-tef ü tāb[530]
Yėridir kim ṭutuşup mülk-i vücūd ola ḫarāb

II

Cürm ü ʿişyānda iken bu dil-i şūrīde meger
Geldi eyyām-ı herem rıḥleti vėrdikde ḫaber
Ḳalmadı manẓara-i dīdede bir nūr-ı naẓar
Seyl-i eşkim tükenüp aġlamadan şām u seḥer
Ne ʾaceb çeşme-i çeşmimden aḳarsa ḫūn-āb

III

Ėtmedim ravża-i Rıḍvānına bir kerre ʿubūr
Vādi-i ġaflet ü ẓulmetde iken şām u suḥūr
Bāde-i ʿişret-ile olmuş-iken mest ü ġurūr
Ėtmişim ḫidmet-i dergāh-ı risāletde ḳusūr
Ḥürmetin gözlemedim āh zehī şerm ü ḥicāb

IV

Gösterir olsa bile z̲erre ḳadar rūy-ı keder
Keẓm-i ġayẓ ėtmek ile bir de o ferḫunde-e̲ser
Maḥşer-ārā-yı ʿumūmīde daḫi şefḳat ėder
Nic'olur şāh-ı Rüsül rūz-ı ḳıyāmetde eger
Gösterüp renciş-i ḫātır baña eylerse ʾitāb

[530] *Āteş-i āh-ı: Âh kim âteş-i RE.*

V

Evvelā maṭlab-ı maḳṣūdımı hem bellemeye
Ḥāl ü zārım ne olur bunları ger eylemeye
Yüzüme ḳarşu olan maṭlabımı söylemeye
Yüzime baḳmaya yalvardığımı diñlemeye
ʿArż-ı ḥāl im oḳuyup eylemeye redd-i cevāb

VI

İçeli meykede-i cürmde bir bāde ṣabū
Neş'e-i cürm ü ḫaṭā ėtdi beni ḳırmızı ṣu
Āb-ı raḥmetle benim kirli olan yüzimi yu
Ėy muʿīn-i żüʿafā dest-i men u dāmen-i tū
Ḳomam elden etegiñ kesse başım tīġ-i ʿiḳāb[531]

VII

Şevḳ-ı vicdānı ile ravża-i pākīze seni
Her ṭavāfında fedā ėtmeli bu cān u teni
Maṭlabıñ raḥmet ise söyle tażarruʿla anı
Kezm-i ġayẓ eylemedir lāyıḳ-ı şe'niñ çü seni
Raḥmet-i ʿālemiyān diye oḳur naṣṣ-ı kitāb[532]

IX

Beni āvāre ėden dehrde olʿaşḳ-ı mecāz
Gösterirse baña bir kerre daḫi çehre-i rāz
Ėderim ʿazm-ı reh-i ḳāfile-i semt-i Ḥicāz
Ḫāk-i dergāh-ı Resūle sürerim rūy-ı niyāz
Dilerim kim yüzime bāb-ı şefāʿat ola bāz[533]

---

[531] *ʿiḳāb: ʿitāb SA.*
[532] *diye: dėyü RE.*
[533] *Dilerim: Umarım RE.*

Doḳuzıncı Bendi

I

Rūḥ-ı ʿālīsi dutup evc-i muʿallāda maḳām
Ser-fürū-bürdesidir kevkebe-i heft ecrām
Sāḳi-i Kevs̱er aña vėrmededir şürb-i müdām
Rūḥ-ı pākini anıñ Ḥażret-i Ḳuddūs [u] Selām[534]
Ėde teşrīf-i ṣalāt ile dem-ā-dem ikrām

II

Ėy serā-perde-i iclāl-i Cenāb-ı Maʿbūd
V'ey şehenşāh-ı cihān taḫt-ı risālet peymūd
Ḥaḳ seni cāh u celāl ile ėdince mesʿūd
Yazıla nāmına menşūr-ı maḳām-ı Maḥmūd
Rūz-ı maḥşerde ėde ṣadr-ı şefāʿatde ḳıyām

III

Bu şerāfet bu risālet bu faẓīlet bu ṣafā
Seni ser-defter-i sālār-ı cihān ėtse sezā
Bu cihetden ötüri ümmetine ėtdi du'ā
Ümmetinden vère ol Ḥażrete Ḥaḳ ḫayr-ı cezā
Himmeti ėtdi bizi sadr-nişīn-i İslām

IV

Yoḳ liyāḳatle feṣāḥat ḳalem-i dūdemde
Yaʿni ikmāl ėdemez başını ḳaṭʿ ėtsem de
Bunuñ itmāmını hem ben yazarım sīnemde
Şefeḳat böyle gerek eyledi āḫir demde
"Ümmetī" lafẓ-ı güher-bārı ile ḫatm-ı kelām

[534] *pākini: pākine RE.*

V

Maẓhar-ı feyż-i necāt-ı Nebevī olsa n’ola
Çün ṣalāt ile selām vėrmegi farż oldı ḳula
Bunı tekrār ėdeniñ ef’idesi nūrla ṭola
Budur ümmīd-i İlâhī keremiñden kì ola
Nāme-i ʿömrümüze aña selām ile ḫitām

VI

Mihr ü māh devr ėdeli merḳad-ı aḥbābına hem
Ümmet ü ʿizzetine cümle-i ensābına hem
Çār-yār-ı Ḥażretiñ meşhed-i pür-nābına hem
Ṣad taḥiyyāt ü durūd āline aṣḥābına hem
Buldı ḳānūn[çe]-i şerʿ bunlar ile ḥüsn-i niẓām

VII

Hele taʿdād olunur eyledigim cürm ü ḫaṭā
Anı taḳdīr ėder ol maḥkeme-i rūz-ı cezā
Ben ne yüzle alayım merḥamet-i bār-ı Ḫudā
Mücrimim gerçì yüzüm yoḳ kì açam dest-i recā
Ėy Ḫudāvend-i kerem-güster eyā Rabb-i enām

VIII

Ḫāme-i beste-demiñ yazdıġını āsān ėt
Ḥażret-i Faḫr-i rüsül naʿtına hem şāyān ėt
Dā’imā cān u teni ravżasına ḳurbān ėt
Beni ṯābit-ḳadem-i dā’ire-i īmān ėt
Meslegim şer’-i Nebī rāh-berim Ḳur’ān ėt

Onuncı Bendi

I

Ḥūr u ġılmāna mekān bāġ-ı cinān ḥürmetine

Leyl ü Mecnūnda olan āh u fiġān ḥürmetine
Ḥażretiñ ḥüsni olup andaki ān ḥürmetine
Çeşm-i ʿāşıḳda olan eşk-i revān ḥürmetine
Dil-i ṣādıḳda ḳonan sūz-ı nihān ḥürmetine

II
Hele Faḫr-i rüsülüñ milleti tenvīri içün
Gerden-i müşrike ḍarb ėtdigi şemşīri içün
Her olan maʿrekede düşmeni tedmīri içün
Girye-i şām-ı ġarībāndaki teʾs̱īri içün[535]
Nāle-i ṣubḥ-dem-i ṭāʿatiyān ḥürmetine

III
Açılur bāb-ı ʿināyet o maḥāmidler içün
Anlarıñ ḥürmetine kāffe-i ʿābidler içün
Kì olup şām u seḥer rākiʿ u sācidler içün
"Cāhidū" ḥükmüne dil-beste mücāhidler içün[536]
Ḫarc olan rāh-ı ġazāda ser ü cān ḥürmetine

IV
Hele iḥrāma giren cümle-i ḥaccāclar içün
Āb-ı zemzemden içen teşne-i ḫāṭırlar içün
ʿArafāt ṭaġına şevḳ ile çıḳan server içün
Daʿvet-i Ḥażrete "lebbeyk" diyen diller içün[537]
Kaʿbe ol ḳıblegeh-i ʿālemiyān ḥürmetine

---

[535] *teʾs̱īri: teʾsîr RE.*
[536] *Cāhidū: "cihad edin/savaşın" Kur'ân-ı Kerîm Mâide sûresi 35., Tevbe sûresi 41. ve Hac sûresi 78.* âyetlerden kısmî iktibastır.
[537] *Lebbeyk[e] Allâhümme Lebbeyk:* "Allâh'ım emret, emrine hazırım" anlamındaki olan bu söze "telbiye" denir. Haccın sıhhatinin şartlarındandır. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük),* s. 109-110.)

V

Her sene kisve-i zībā yapılan ravża içün
ʿĀlemiñ manẓarına vażʿ olunan ravża içün
Yėre ṣaf-beste inüp Kerrübiyān ravża içün[538]
ʿArşdan ḳadri muʿallāter olan ravża içün
Ṣadef-i dürr-i risālet o mekān ḥürmetine

VI

Yüz süren ravżasına ʿarż-ı şifāhiyye içün
Ber-ḥayāt oldıġına feyż ü cāhiyye içün
İsterim raḥmetini tūşe-i rāhiyye içün
Kütüb-i münzele esmāʾ-i İlâhiyye içün
Şeb-i Miʿrācdaki rifʿat ü şeʾn ḥürmetine

VII

Cān vėren dāire-i ḥarbde aḥzābı içün
Tīr-i aʿdāya siper sīne-i aṣḥābı içün
Çār-yār Ḥażretiniñ ḫāṭır-ı pür-tābı içün
ʿİtret-i pāk-i Nebī āli vü aṣḥābı içün[539]
Zīnet-i bāġ-ı cinān Faḫr-ı cihān ḥürmetine

VIII

Bu münācāt-ı nuʿūtuñ kì olunca tehzīz
Ḫāme-i maʿrifetiñ olsa sezā gevher-rīz
Bende taḫmīsini ėtdimse egerçì tecvīz
Ecel alup yolumı baġlanacaḳ rāh-ı gürīz
Ola tevḥīd-i Ḫudā ḫātime-i ʿömr-i ʿAzīz

[538] Kerrūbiyān: Allah'a en yakın ve en büyük melekler (Cebre'îl, İsrâfil, Mikâ'il ve Azrâ'il). (İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı-Milliyet Yay., İstanbul 2011, s. 658.)
[539] *ʿİtret: ʿİzzet SA.*

2. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ TERKĪB-BEND-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ DER-ḤAḲḲ-I MERŞİYE-İ ḤAŻRET-İ İMĀM ḤÜSEYN RAḌİYALLÂHU ʿANHU'L-MUʿĪN[540]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

[1]

I

Muḥarrem vaḳʿa-i pür-ġuṣṣasın neşr-i cihān eyle
Vuḳūʿātı gözüñ yaşıyla yaz ḫāṭır-nişān eyle
Ḳara baġrıñdaki ḳanı dü çeşmiñden revān eyle
Gel ėy nevk-i ḳalem mātem ser-encāmıñ beyān eyle[541]
Döküp evrāḳa derdiñ ḳara baḫtından fiġān eyle[542]

II

Gel ėy tīġ-i ḳalem gel intiḳām al ḳanlu ḫaşmıñdan
Yezīd ü Şimr-i bī-dīniñ çekilme ḳahr u ḫışmıñdan
Şü'ūnāt-ı cihān dā'im geçüpdür ḳayd-ı resmiñden
Midādāsā siyeh ḳanlar dökülsün nemlü çeşmiñden[543]
Liḳā gibi müşevveş ḳıṣṣalar şerḥin beyān eyle

III

Muḳadderdir ḳażā bir dem cüdā olmaz meṣā'ibden
Ḳader maṭlūbı her dā'im arar bī-şüphe ṭālibden
Daha ḳurtulmadı her ṭaʿne-i ḳahr-ı ʿaḳāribdan
Ḳażā levḥine vāfir serzeniş ḳıl dest-i kātibden
Ḳader mecmūʿasın yırtup perīşān dāstān eyle

---

[540] AT, s. 313 [312]-318 [317]; şair, başlıkta terkīb-bend yerine tercī-bend yazmıştır; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 1., s. 168-169.
[541] *encāmıñ: encāmın D.*
[542] *derdiñ: derdin D.*
[543] *nemlü: yine D.*

IV

Vuḳūʿāt-ı ciger-sūzuñ kì elzem ḥarfini yazsañ
Gerek her laḥẓa ẓarfında kì pür-ġam ḥarfini yazsañ
Anı taḥrīr ėderken gerçì muḥkem ḥarfini yazsañ
Kül eyler mermeri āteş gibi kem ḥarfini yazsañ[544]
İnanmazsañ bir āhen-levḥa ol [da] imtiḥān eyle

V

Çıḳar bu ḳıṣṣa-i mersūmeyi her bir devā'irden
Bu ġuṣṣa ḥaşre dek çıḳmaz ḫayāl-i her meşāhirden
Alur bu intiḳāmı Ḥażret-i Ḥaḳ Şimr-i kāfirden
Ḥużūr erḳāmını ḥakk eyleyüp levḥ-i ḫavāṭırdan
Meserret-nāmeler ẕevḳın göñüllerden nihān eyle

VI

Bulunmaḳ ister iseñ dā'imā Allâh rıżāsında
Ṣafālar sürmek isterseñ gerek cennet-serāyında
Bulunmaḳ lāzım oldı ḫāk-i pāk-i Kerbelāsında
Siyeh giy ehl-i beytiñ Ka'beveş rūz-ı ġazāsında
Bu mātem ḫidmetinde sen de dāmen-der-miyān eyle

VII

Bugün Āl-i ʿAbānıñ gördigi cevr ü cefāsıñ yaz
Hemān ʿaşr-ı muḥarremdir siyeh-pūş ol bükāsın yaz
Bu miḥnet-ḫānede ʿāşıḳlarıñ āh u nevāsın yaz
Yazarsañ Kerbelā yazusın ėy dil sen ġazāsın yaz
Şehādet şehdin içmiş teşne-diller mā-cerāsın yaz

[544] *kem: kim D.*

[2]

I

Eñ evvel bu cihān aṣḥābına mevti revā ḳıldıñ
Bu miḥnet-ḫāne-i dehre gelen ṣaḫṣı fenā ḳıldıñ
Bu yüzden zübde-i Āl-i ʿAbāya çoḳ ez̲ā ḳıldıñ
Ni'çün eẏ çarḫ-ı ẓālim naḳd-i kevneyni hebā ḳıldıñ
ʿAliyyü'l-Murtażānıñ nūr-ı çeşmin bī-żiyā ḳıldıñ

II

Şebistān-ı cihānda şuʿleverken enver-i ʿömrüñ
Yed-i ẓulmetle ḳaṭʿ ėtdiñ nihāl pür-s̲emer-i ʿömrüñ
Egerçì cevher-i ferd-i cihānken peyker-i ʿömrüñ
Güm ėtdiñ Kerbelā ḫākinde anıñ gevher-i ʿömrüñ
Ne kendinden ḥicāb ėtdiñ ne ceddinden ḥayā ḳıldıñ

III

Çekilmez bu sipihriñ vaż'-ı ṭāḳat-sūz-ı āzārı
Olupdur ʿālemiñ bu dār-ı miḥnetde sitemkārı
Hemīşe dām-ı tezvīr u ḥıyeldir cümle efkārı
Zülāl-i pāk aḳan gülzāra zehr-āb eylediñ cāri
Resūlüñ būsegāhın āh-ı ḳahr-ı mā-cerā ḳıldıñ[545]

IV

Vücūdın zaḫmdār ėtdiñ hemān ol z̲āt-ı yek-tānıñ
Yüzin tek ḳara ėtdiñ ẓulm-ile ruḫsār-ı dünyānıñ
Vücūdından ayırdıñ başını şāh-ı şehīdānıñ
Ḳopardıñ ġonçe-i nev-restesin gülzār-ı Zehrānıñ
Zehirler yutdurup pejmürde-ḥal ėtdiñ cefā ḳıldıñ

[545] *būsegāhın: būs-gāhun D.*

V

Elinde rü'yet-i iḳbāli dā'im ser-nigūn ėtdiñ
O günde Kerbelā ṣaḥrāsını hep lāle-gūn ėtdiñ
Bu yüzden kişver-i İslāmı ḳahrıñla zebūn ėtdiñ
Resūlüñ ālini şerm ėtmediñ mi ġarḳ-ı ḫūn ėtdiñ
Girüp ḳanına ol maẓlūmuñ ėy ġāfil ḫaṭā ḳıldıñ

VI

Ṭolup āḫir bu gül-bang-i nevādan ʿālemiñ semʿi
O günde ḳana döndürdüñ gözünden dökülen demʿi
Fu'ād-ı dīde-i Zehrādan aldıñ pertev-i lemʿi
Söyindirdiñ risālet ḫānedānında yanan şem'i
Melāmet ẓulmetin ta'yīn-i ehl-i Muṣṭafâ ḳıldıñ

VII

Alur bu intiḳāmı Ḥażret-i Ḥaḳ Şimr-i bed-ferden
Hemān bu fitneye bāʿiṯ Yezīd-i pür-sitemgerden
Ḳoyar ḳaʿr-ı ceḥīme hem çıḳarmaz nār-ı aḫkerden
Serin ol serveriñ dūr ėtdigiñ yėtmez mi efserden
Mürüvvetsizlik ėtdiñ ni'çün ayırdıñ tenin serden[546]

[3]

I

Bu ḫāk-i Kerbelānıñ ḳıṣṣası ʿayn-ı cināyetdir
Ėsīr-i ġam giriftār-ı elem bāb-ı küdūretdir
Hele kilk-i debīriñ yazdıġı maḳrūn-ı ṣıḥḥatdır
Ne yazudur kì deşt-i Kerbelā pür-derd ü miḥnetdir
Meger kerb ü belālardan mürekkeb bir muṣībetdir

[546] *tenin serden: (o) serverden D.*

II

Yıḳup seyl-i ḥavādiṯ ʿāḳıbet Āl-i ʿAbānıñ ol
Kì ḳaṣr-ı dīne müstaḥkem olan dā'im binānıñ ol
Emīrü'l-mü'minīn ẓıll-ı cenāb-ı Kībriyānıñ ol
Niẓāmın bozdı çün kim ehl-i beyt-i Muṣṭafânıñ ol
Ne naẓm-ı bī-selāsetdir ne nā-mevzūn ḥikāyetdir

III

Gel ėy ʿaşr-ı muḥarrem ehl-i beyt olduḳça maḳhūruñ
ʿEzāsında olan ʿālem olur maḥşerde maġfūruñ
Oḳunsun ravżasında dā'imā bu beyt-i maʿmūruñ
Ḳopar bir demde ġavġa-yı ḳıyāmet līk ʾāşūruñ
Dem-i mātemde her rūz evc-i nevbet-i ḳıyāmetdir

IV

Fürūzān oldı ṣaḥn-ı ravżasında ḫaylice ḳandīl
Yanan pervāneāsā şuʿle-i envārına her dil
Gelen gülşen-serāy-ı māteme şām u ṣeḥer bülbül
Yatur gül gibi gül-gūn perdesinde ravżanıñ ol gül
Gezer merṯiye-ḫ ʿānlar bülbülān-ı bāġ-ı ḥayretdir[547]

V

Muḥibb-i Āl-i Beyt āṯārı var ḳalb-i selīm içre
ʿAlemdār-ı ḥarem mātem ṭutar bāġ-ı naʿīm içre
Görür Şimr-i leʿīni dūde-i nār-ı caḥīm içre
O gül-gūn ṭurfe sancaḳlar kì ṣaf bağlar ḥarīm içre
O bāġıñ serv-i ḫūnīn oldıġından bir ʾalāmetdir

VI

Ėden sūz-ı derūnıyla Muḥarrem mātemin icrā

[547] *Gezer: Gezen D.*

Görür ḳaṣr-ı cinānıñ ravża-i zībāsını zirā
Bu dār-ı pür-kederde görmez hergiz miḥnet-i ferdā
İḳāmet düşdigi yėrde ḳıyāmet ḳopmamaḳ maḥżā[548]
Anıñ tā ḥaşr olunca mātemin her yıl iḳāmetdir

VII

Vücūduñ nār-ı fürḳatle hemīşe ṭaġla ėy dīde
ʿEzāsında dem-ā-dem naḫl-i mātem baġla ėy dīde
Tesellīdir gözüñ eşk-i sitemle zāġla ėy dīde
Dögün ṭaşlarla sen ėy sīne ḳan aġla [sen] ėy dīde
Dem-i mātem durur baḥr ile yaşın çaġla ėy dīde

İŞBU MERŞİYENİÑ BEND-İ AḪĪRİNDE ÜÇ BEYTİ NOḴṢĀN OLMAĠLA DĪVĀNINIÑ NÜSAḪ-I MÜTEʿADDİDESİ TETEBBUʿ KILINMIŞ İSE DE İTMĀMINA DEST-RES OLAMADIĠINDAN OLANCA İŞBU DÖRT BEYTİ TAḪMĪS ḴILINMIŞDIR[549]

[4]

I

Eñ evvel ėtdigi ẓulmı bugün andan füzūn ėtdi
Bu teşne ḫānedānıñ ṣuyını eşk-i ʿuyūn ėtdi
Ḳulūb-ı ehl-i İslāmı hemān dāġ-ı derūn ėtdi
Şehīdān ḳanı ol dem kim Fırātı ġarḳ-ı ḫūn ėtdi
ʿAdū hem ḳanmasun andan dėyü aḫker-nümūn ėtdi

II

Ḳıyāmetdir maḥall-i faṣl-ı daʿvā baʿd ez īn ḥaḳḳā
ʿAdāletle ėder icrā cenāb-ı Ḥażret-i Mevlā
Bu ẓālim bed-meniş ol teşnegānı ėtmedi irvā

[548] *İḳāmet: Ḳıyāmet AT.*
[549] AT, s. 318 [317]-319 [318].

Felek ḳanına girdi bir içim ṣu vėrmedi aña
Anıñ'çün kūzesin dest-i melāmet ser-nigūn ėtdi[550]

III

Bu miḥnet-ḫāne-i gülzāra ḳondı bülbül-i Rūḥī
Olup dāstān-serāy-ı vaḳʿa-i mātem dil-i Rūḥī
Bu miḥnet-ḫānede mātem-keşāndır muttaṣıl Rūḥī
Ṣuyup ceng içre çengin öyle şīrīn şerḥ ḳıl Rūḥī
Ėdüp ṣavḥile yetmiş zaḫm-ı mühlikden zebūn ėtdi[551]

IV

Çıḳup evc-i semāya nāle-i cān-sūzı çün her şeb
Görünce zāde-i Āl-i ʿAbādan ḳalmadı bir āb
Mücāzāt eyler elbet anları ẕāt-ı cenāb-ı Rab
Ṣadā-yı el-'aṭaşdan ḫuşk-leb ḳaldı melekler hep
Ḥarāretden felek mātem libāsın nīl-gūn ėtdi

3. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-MERṢİYE-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ BERĀY-I MERḤŪM ḤASAN BEG ṬĀBE ŞERĀHU KÌ DEFTERDĀR-I BAĠDĀD BŪD[552]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

[1]

I

Manṣıb-ı cāh-ı celāl ü rütbe-i bālāyı ḳoy
Olma Mecnūn tek hevā-yı ṣūret-i Leylāyı ḳoy

[550] *melāmet: selāmet D.*
[551] *mühlikden: mühlikin D.*
[552] AT, s. 320 [319]-326 [325], 339 [338]; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 2., s. 171-173.

Ẓıll-ı zā’ildir cihānıñ yėrine ʿuḳbāyı ḳoy
Ėy göñül ʿömre beḳā yoḳ devlet-i dünyāyı ḳoy[553]
Ḫākdir āḫir maḳāmıñ pāye-i aʿlāyı ḳoy

II

Var iken şerʿ-i mübīn tek elde mīzān-ı ʿadel
Her işe sencīde-i mizān-ı Ḥaḳ vėrmez ḫalel
ʿĀlemi maḥv ėtmege meydāndadır tīġ-i ecel
Dost düşmen dėyü ėtme ḫalḳla ceng ü cedel
Cāhil olma iki günlük ʿömr içün ġavġāyı ḳoy

III

Eyleme mey-ḫāne-i dünyāda kim ṣahbāya meyl
Bāʿiṯ-i renc ü ṣudāʿ-i ser olan mīnāya meyl
Elde furṣat var iken ḳıl ṭāʿat-ı Mevlāya meyl
Ġayret-i aḳrāna düşme eyleme dünyāya meyl
Ḥāṣıl olmaz nesne dünyādan ḳurı sevdāyı ḳoy

IV

Beş cihet erkān-ı dīn terki teġāfülden gelür
Bunları terk eylemek dā’im tekāsülden gelür
Rāh-ı Ḥaḳḳu’l-inḳıyād ėtmek tekāmülden gelür
Ḥaḳ söze ıġmāż-ı ʿayn ėtmek tecāhülden gelür[554]
Ḳatı ḥayret yėridir bī-çāre istihzāyı ḳoy

V

Söyleme bī-hūde sözler ʿāḳıbet Yezdān seni
Dā’imā bilsün mükerrem zübde-i insān seni
Keṣret-i ẕikr-i Ḥaḳḳı tenvīr ėder cān u teni

[553] *ḳoy: ḳo D.*
[554] *gelür: gelüp D.*

Rāh-ı Ḥaḳda cehd ḳıl dūr ėtmesün şeyṭān seni[555]
Aç gözün ėy bī-ḫaber illāya yapış lāyı ḳoy

VI

Rāh-ı Ḥaḳḳa pey-rev ol vaḳti iṭāʿatla geçür
Ẕikr ü fikriñ dā'imā ṣubḥ-ı saʿādetle geçür
Gėce gündüz ẕikr ü fikriñ nām-ı Ḥażretle geçür
Maġfiret isterseñ evḳātıñ ʿibādetle geçür
Müddet-i ʿömrüñ Ḥasan Beg tek ʿibādetle geçür[556]

[2]

I

Nām-ı Ḥaḳḳıñ ẕikr ü fikri zīver-i efvāh idi
Ẕikr-i ḳalb-ile derūnı nūr ile hem-rāh idi
Ẕāt-ı Ḥaḳḳıñ ẕikr ü fikri dilde menzilgāh idi
Şuġl-ı ḥaḳ dā'im o ʿālī-ḳadre ḫāṭır-ḫᵛāh idi
Hīç şek yoḳ kim o ʿālī-ḳadir ehlullâh idi[557]

II

Her gelen eşḫāṣı aldı ʿāḳıbet çarḫ-ı ʿasīr
Ḳoymadı rūy-ı zemīnde nev-cevān u hem de pīr
Ḥaḳlarında mā-ṣadaḳdır mıṣraʿ-ı beyt-i aḫīr
"Mā ḫaleḳtu'l-cinne ve'l-ins" üñ rümūzundan ḫabīr[558]
Remz ü sırr-ı "men ʿaref"den vāḳıf u āgāh idi[559]

---

[555] *Ḥaḳda: Ḥaḳdan D.*
[556] *tek ʿibādetle: gibi ṭā'atle D.*
[557] *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda bu mısraʿ yoktur.
[558] *Mā ḫaleḳtu'l-cinne ve'l-ins:* "Ben cinleri ve insanları yarattım". Tamamının meâli "**Ben cinleri ve insanları**, ancak bana kulluk etsinler diye **yarattım.**" olan Kur'ân-ı Kerîm Zâriyât sûresi 56. âyetten kısmî iktibastır.
[559] **Men ʿaref**[e] nefseh[u] fekad ʿaref[e] Rabbeh[u]: "Kendini bilen Rabbini bilir" anlamına gelen ve bazı hadis alimleri tarafından sahih kabul edilimeyen hadisler arasında sayılan sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 122-123.)

III

Medḥ-i evṣāf-ı şerīfiñ ḫāme-i muʿciz-kelām
Biñde birin ger yazarsa eylemez medḥin temām
Dār-ı ʿuḳbāda olupdur revnaḳ-ı Dārü’s-selām
Murġ-ı rūḥı ėrse uçmaġa ʿaceb midir müdām[560]
Reh-nümāyı luṭf-ı Ḥaḳdır rāhı ṭoġrı rāh idi[561]

IV

Tā olunca olmadı me’mūrluġundan münfaṣıl
Gėce gündüz ẕikr ü fikriyle derūnı müştaġil
Re’y-i ṣā’ible umūr-ı dünyevīde mustaḳil
Ehl-i faḳra ḫayr u iḥsān idi kārı muttaṣıl
Rāh-ı Ḥaḳda yapdıgı dā’im ʿibādetgāh idi

V

Ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ḥasendir böyle bir merdāne bik
Gelmedi bir de cihāna böyle bir aṣḥāb-ı nīk
ʿĀḳıbet dār-ı fenāda ėtmedi fiʿl-i rekīk
Gerçì defterdārlıḳ beglikle geçdi ʿömri līk
Cümleden gėçmişdi ol maʿnīde kāmil şāh idi[562]

VI

Olmadı dünyā vü ʿuḳbāda egerçì çün ġarīb
Ḥūr u ġılmān arasında şimdi olmuşdur ḥabīb
Ḫırmen-i ʿömrin biçince ol sipihr-i pür-fırīb
Gėçmeyen dünyādan olmaz dergeh-i Ḥaḳḳa ḳarīb
Ulu devletdir bu devlet her kime olsa naṣīb

[560] *ʿaceb midir: ʿaceb mi kim D.*
[561] *Reh-nümāyı luṭf-ı Ḥaḳdır: Reh-nümāsı luṭf-ı Ḥaḳdı D.*
[562] *gėçmişdi ol: çekmişdi el D.*

[3]

I

Varını ṣarf eylemişdir ʿālem-i ʿuḳbāya tām
Hem ʿibādet-ḫāne-i ʿālemde olmuşken be-kām
Ḳaṣr-ı Firdevs-i cināna vardı ol ʿālī-maḳām
Pīrlik bükmüşdi ḳaddin ṣanmañ ol ferḫunde-nām
Dilde vird ėtmişdi "men kān[e] maʿallâh[i]" müdām[563]

II

Ḳıldı bu dār-ı fenādan dār-ı ʿuḳbāya mürūr
ʿĀḳıbet buldı bu yüzden pertev-i nūr-ı surūr
Kendüyi ḳaṣr-ı cināna aldı hep ġılmān u ḥūr
İstemezdi ṭāʿat-ı Ḥaḳdan ola bir laḥẓa dūr
Ḥażret-i Ḥaḳḳa rükūʿ ėtmekte idi ṣubḥ u şām

III

Dā'imā s̱ābit-ḳadem idi feżā-yı ṣabrda
Ḳalmadı bir laḥẓa bu köhne-serāy-ı dehrde
Çıḳdı gitdi ḳalmadı bir de belā-yı ḳahrda
Devlet ol ẕī-himmetiñ kim tengnā-yı ḳabrde
ʿArż-ı ḥāl ėde Cenāb-ı ʿİzzete mālā-kelām

IV

Berzaḫ-ı ʿālem olan ol ḥufre-i ġamnākda
Hep gidenler ebkem olur ḫāne-i idrākda
Merḥamet olmazsa aḫir zümre-i seffākda
Vāy aña kim öldiginden ṣoñra zīr-i ḫākde[564]

[563] *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda bu mısra bir sonraki beytin ikinci mısra ile yer değiştirmiştir.
[564] *aña kim: kim aña D.*

Ḫışmile alur ḥisābın Mālik-i "Yuḥi'l-'iẓām"[565]

V

Ėtdigi ḫayr-ı ʿamel dā'im o dil-āgāhda
Tūşe-i rāh-ı ʿibādetdir o menzilgāhda
Ẕāt-ı Ḥaḳḳıñ ẕikr ü fikri zīver-i efvāhda
Olmasaydı ger selāmet ehli arżullâhda
Cismine olmazdı medfen ravża-i Dāru's-selām

VI

İrtiḥāl-i dār-ı ʿuḳbā eyleyen ʿirfān ile
Dā'imā ışrār-ı evḳāt eyleyen vicdān ile
Pāk-i meẕheb pāk-i meşreb bu olan iḫvān ile
Geçse evḳātı cihānda her kimiñ Ḳur'ān ile
Hīç şek yoḳdur kì şoñ demde gider īmān ile

[4]

I

Mālıñ Allâh mālıdır sen bir muvaḳḳat bir [ve]kīl
ʿÖmriñe dā'im güvenme ẓıll-ı zā'il tek ḳalīl
Dā'imā ʿizzet dilerseñ olma dünyāda baḫīl
Ol celīlü'l-ḳadr tek kim Ḥażret-i Rabbü'l-Celīl[566]
Ṭutalım saña müyesser eylemiş 'ömr-i ṭavīl

II

Kāffe-i ḫalḳ-ı cihān olsa gerek sīm ü zeriñ
Olsa ger dehr-i denī bi'l-āḫere ḫˇāhişgeriñ

[565] *alur: ala D; Yuḥi'l-'iẓām:* "Kemikleri diriltecek". Tamamının meâli "Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?" olan Kur'ân-ı Kerîm Yâsîn sûresi 78. âyetten kısmî iktibastır.
[566] *tek: gibi D.*

Olsa bu ehl-i cihān şām u seḥer hem dil-beriñ
Zīr-i ḫāk olsa gerekdir ʾāḳıbet çünkim yėriñ
Yā keşīr olmuş cihānda mülk ü mālıñ yā ḳalīl

III

Elf-i ḳaddiñ bār-ı ġam altında dā'im ėtme dāl
Ṣonı fānīdir cihānıñ olma anda pāymāl
Baʿd ez īn cemʿ eylemek bī-hūdedir māl ü menāl
ʾĀrif iseñ ol ʾazīziñ rıḥletinden ḥişşe al
Varlıġıñ eyle ṭarīḳ-ı Ḥażret-i Ḥaḳda sebīl

IV

Ġayr-ı ṭāʿat ʿālem-i hestīde bir şey' bulmadı
Ẕikr ü fikr-i Ḥażret-i Ḥakdan fu'ādı ṭolmadı
Āb-ı ṭāʿatle gül-i bāġ-ı derūnı ṣolmadı
Ṭāʾat-i Ḥaḳdan o ḫod bir laḥẓa fāriġ olmadı
Kendüye Ḳur'ān gibi ʾālemde buldı bir delīl

V

Ėdilen her bir sü'āle ḳarşu aḳvāliñ n'olur
Merḥamet olmazsa Ḥaḳdan sū'-i efʿāliñ n'olur
Vezn olur mīzān-ı Ḥaḳla cümle aʿmāliñ n'olur
Rūz-ı maḥşer olacaḳ āyā seniñ ḥāliñ n'olur
Dest-gīriñ yoḳ ḫażīż-i ḫākda ḳaldıñ ẕelīl

VI

ʿAfv-ı nā-ḳābil ḫaṭādan geçmege yoḳdur mecāl
Ėtmeyen endāmını hem būte-i ṭāʿatde ḳal
Mā'il-i ʿişret olan āḫir çeker renc ü melāl
Vāy eger geçmezse cürmünden Ḫudā-yı Ẕü'l-celāl

Ġafleti ḳoy hīç ḥāle beñzemez zīrā bu ḥāl[567]

[5]

I

Sebʿa-i seyyāre vü şems ü ḳamerle kehkeşān
ʿĀlem-i ʿulvīle dā'im zümre-i kerrūbiyān
Ḥūr u ġılmānla ber-ā-ber sākin-i ehl-i cinān
Ḥaşre dek dönse bu ḥāl üzre eger kim āsmān
Gelmeye dehre Ḥasan Beg gibi bir ehl-i beyān

II

Behremend ėtdi o ʿālī-cāhı menzilgāhda
Ẕāt-ı Ḥaḳḳıñ ẕikr ü fikri zīver-i efvāhda
Bu olan ṭāʿatleri bir tūşedir hem-rāhda
Gėçürüp ʿömrin riyāżetle sebīlullâhda
Cānib-i Ḥaḳdan elem çekdikçe ola şādmān

III

Bu ʿibādetle olunca vāṣıl-ı bāġ-ı naʿīm
Ḥūr u ġılmāna olupdur ṣankì bir yār-ı ḳadīm
Dār-ı ʿuḳbāda olunca maẓhar-ı luṭf-ı ʿamīm
Ola manẓūr-ı rıżā-yı Ḥażret-i Rabb-ı Raḥīm
Ḫāṭırından geçmeye endīşe-i sūd u ziyān

IV

Vāṣıl olur herkesiñ ṣıdḳ u ṣadāḳat Rabbine
Hem ʿibādet hem ḥināyet hem diyānet Rabbine
Herkesiñ nīk ü bedi ṣubḥ-ı saʿādet Rabbine
Böyle ėtsün bir kişi ėtse ʿibādet Rabbine

[567] *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda bu beytin mısraları yer değiştirilmiştir.

Böyle vėrsün bir kişi vėrse ṭarīḳ-ı Ḥaḳda cān

V

İştiġāl ėtdikçe oldı dā'imā manẓūr-ı Ḥaḳ
ʿĀḳıbet oldı bu yüzden ṭoġrıca mesrūr-ı Ḥaḳ
Ravża-i cennetden aldı ġonçe-i mebrūr-ı Ḥaḳ
Rūḥiyā ta'rīfden geçmişdir ol maġfūr-ı Ḥaḳ
Ol yėrin buldı bize vācib bu olmuşdur hemān[568]

VI

Ẕikr ü tehlīl-i ḳırā'at ḫatmı irād ėdelim
Bunları her rūz u şeb ḳabrinde muʿtād ėdelim
Ḳubbesinde şemʿ-i pür-envārı īḳād ėdelim
Kim añup nāmın hemīşe ḫayr ile yād ėdelim
Fātiḥayla rūḥ-ı pākin dā'imā şād ėdelim

4. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-MERṢİYE-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ DER-ḤAḲḲ-I BEYĀNĪ-ZĀDE AḤMED ÇAVUŞ EZ-AʿYĀN-I BAĠDĀD[569]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

[1]

I

Ḫāne-i dehri hemān ḳahr ile vīrān ėdelim
Saḳf-ı gerdūnı daḫi hecr-ile sūzān ėdelim
Ḳıṣṣa-i pür-sitemiñ ʿāleme iʿlān ėdelim
Geliñiz dīde-i bīnāmızı giryān ėdelim
Bir yėre cemʿ olalım nāle vü efġān ėdelim

[568] *bu olmuşdur: olan oldur D.*
[569] AT, s. 339 [338]-342 [341], 327 [326]-333 [332]; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 3., s. 173-176.

II

Felekiñ ḳahrı ile cān u teni dāġlaşalım
Murġ tek ṣanma daha yavrı ile zaġlaşalım
ʿĀḳıbet dehr-i denīde olamaz ṣaġlaşalım
Ḳanla yaşlar dökelim iñleşelim dağlaşalım[570]
Ṭaşlar-ile döginüp baġrımızı ḳan ėdelim

III

Kimse yoḳ ʿālem-i hestīde ola memnūnuñ
Baʿd ez īn olmayacaḳ kimse seniñ meftūnuñ
Oldı erbāb-ı cefā cümle seniñ maḥzūnuñ
Bize ėtdikleri ẓulmuñ aña kim gerdūnuñ[571]
Ḥüznle aġlaşalım ʾālemi nālān ėdelim

IV

Gülşeniñ ġonçe-i zībāsına mecbūr olmaḳ
Pek ḫaṭādır bu ḫazān-dīdeye maġrūr olmaḳ
Vechi var nevʿ-i beşer dehrde mehcūr olmaḳ
Daḫi min-baʿd yaraşmaz bize mesrūr olmaḳ
Dil-i mesrūrımızı zār u perīşān ėdelim[572]

V

Göremez bir de gözüm yüzüni fevḳa'l-ʿāde
Görecek olsa bile belkì görür rü'yāda
Kimse yoḳdur gelecek anıñ içün imdāda
Ḫāke yeksān ola ḳabr içre Beyānī-zāde
Ṣaġ olup n'eyleyelim biz bu fenā dünyāda

---

[570] *iñleşelim dağlaşalım: aġlaşalım iñleşelim D.*
[571] *aña kim: añalum D.*
[572] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı'*nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur*:*
Gelüñ ey ehl-i vefā bir ulı mātem ṭutalım
Zarluḳlar ḳılalum terk-i dil ü cān idelüm

[2]

I

Felegiñ ḫilḳatıdır böyle gelür böyle gider
Dā'imā olmalıdır sā'iḳa-i ḥükm-i ḳader
Şerbet-i mevti içer z̲ā'iḳa-i nevʿ-i beşer
Gerçì dünyāya gelen ʿāḳıbetü'l-emr geçer[573]
Ḫ ̌āh nā-ḫ ̌āh eder menzil-i ʿuḳbāya sefer

II

Hele pervāne gibi şemʿini farḳ eylemeyüp
Nev-cevānlarla daha cilve-i ʿaşḳ eylemeyüp
Bülbül-i ṭabʿını hem gülşene sevḳ eylemeyüp
Ḥayfdır līk o miskīne kì z̲evḳ eylemeyüp
Gėçdi evḳātı ġam u miḥnet ile şām u seḥer[574]

III

Genç iken rūḥı ėdüp ʿālem-i bālāya ṣuʿūd
Çekilen āh ile hep oldı siyeh çarḫ-ı kebūd
ʿAfv ėder olsa n'ola merḥamet-i Rabb-i Vedūd
Nev-cevān ola vü münʿim ola vü mālik-i cūd
Iżṭırārı ola çekdikleri endūh u żarar

IV

Dėmemişken aña bir kimse cihāndan ṣavuş
Sā'iḳ-ı ḥükm-i ḳader söyledi ġılmāna ḳavuş
Nāgehān geldi ecel eyledi ʿadnana yarış
Cümleden vāṣıl-ı cennet olan Aḥmed Çavuş
Sāye-i merḥametinde geçinürken niceler

[573] *geçer: göçer D.*
[574] *Gėçdi: Geçe D.*

V

Anı cānından uṣandırdı sipihr-i ḫūn-ḫˇār
Ḳoymadı kārgeh-i dilde metāʿ-ı güftār
Nice ʿarż eyleyeyim ḥāli olunca düşvār
Nāgehān der-be-der ėtdi anı çarḫ-ı ġaddār
Ṣaldı bir miḥnete kim görmedi rāḥatdan eṯer

VI

Ṣanma bir kimse bugün nā'il-i cānān oldı
Dem-i vuṣlatda iken āḫiri hicrān oldı
Çekdiġi derd ü ġam u miḥnet-i nālān oldı
Elem-i hecr ile āḫir cigeri ḳan oldı
Ėrmedi menziline ḫāk ile yeksān oldı

[3]

I

Görmedi çeşm-i cihān böyle zamān-ı pür-ġam
Böyle bir mevsim-i ġam-dīde eṯer kim ʿālem
Cismi terkīb olunup ṣankì sitemle her dem
Kime olmuşdur o miskīne olan ẓulm u sitem
Kime ėrmişdir o maẓlūma olan derd ü elem

II

Her zamān cān-ı ʿazīzinden olupdur bīzār
Dā'imā renc ü keder içre olunca bīmār
Olmadı kimse anıñ derdini ėtsün tīmār
Cebr ü ḳahr ile edüp niçe zamān terk-i diyār
Baṣdı biñ miḥnet ile şehr-i Sitānbūla ḳadem

III

Gelmedi derdine bir çāre ėde gerçì ṭabīb

Yaşamaḳ olmadı ʿālemde aña bir de naṣīb
Olmadı kendisine yār olacaḳ merd-i ḥabīb
Āciz ü bī-kes ü bī-çāre vü tenhā vü ġarīb
Hem-demi derd ü elem hem-nefesi miḥnet ü ġam[575]

IV

Görmedi yıldız-ı fīrūzını mīzān u ḥamel
Görmedi ṭāliʿ-i mesʿūdını hem çeşm-i emel
Burc-ı ʿaḳrebde olan kevkeb-ile ėtdi cedel
Ḥalebe ėrdigi dem ḳarşulayup anı ecel
Eyledi pençe-i ḳahr-ile vücūdun derhem

V

Açılan defter-i icmāline anıñ n'ėdeyim
Cīlve-i şāhid-i āmāline anıñ n'ėdeyim
Çehre-i şuʿlever alına anıñ n'ėdeyim
Zār zār aġlamayup ḥāline anıñ n'ėdeyim
Bu sitem kime olupdur gelüñ inṣāf ėdeyim

[4]

I

Şimdi ḫāk içre olan böyle güzel cānānıñ
Mūnis ü hem-demidir ḥūrīleri Rıḍvānıñ
Maẓhar-ı luṭfı olur ẕāt-ı Celīl'üş-şānıñ
Böyle maʿlūmı iken pādşeh-i devrānıñ
Dāniş ü cūdile mümtāzı iken aḳrānıñ

[575] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ne bela ise hele ḥāṣıl idüp maḳṣūdın
Eyledi ʿazm-ı vaṭan kim ola şād u ḫurrem

II

Her zamān çarḫ-ı bediñ maẓhar-ı menfūrı olup
Böyle bir şuʿleveriñ ṣanma kì mesrūrı olup
Yoḳsa bu mesleke idḫālleri mecbūrı olup
Vüzerā zümresiniñ gül gibi manẓūrı olup
Ser-firāz olmuş iken nisbetine aʾdānıñ

III

Gösterir ʿālem-i ʿirfāna özin her yėrde
Dā'imā ḥüsn-i cemālile yüzin her yėrde
Ḳapamaz bāb-ı seḫāvetde gözin her yėrde
Diñledüp ḥüsn-i edāsıyla sözin her yėrde[576]
İsm [ü] resmi ile maʾlūmı iken aʾyānıñ

IV

Azacıḳ görmüş iken süfre-i nāz u niʿmet
Ḳoymadı menzil-i dünyāda kì görsün rāḥat
ʿĀḳıbet çekmededir renc ü belā vü miḥnet
Āsmāna bu reviş geldi ḫilāf-ı ʾādet
Nev-cevān oldıġına baḳmadı aṣlā anıñ

V

Dā'imā vėrmededir dillerine hep kederin
Düşürür seng-i sitemle şecer-i pür-ṣemerin
Yol içün ḥāżır iken dilde metāʿ-ı seferin
Ḫ ̌āh nā-ḫ ̌āh fenā mülkine ṣalup güẕerin
Ḳoymadı bir nice gün ẕevḳıñ ėde dünyānıñ

VI

İzdiyād ėtmededir derd ü belā-yı miḥeni

[576] *edāsıyla: edā ile D.*

ʿĀḳıbet renc ü belāya ḳoyacaḳ cān u teni
Herkesiñ şevheridir atmalı bu pīre-zeni
Ṭolunur anıñ'çün 'ālemi bu çarḫ-ı denī
Kì ṣala esfele her ḳābil-i idrāk olanı

[5]

I
Ser-i eflāke çıḳup āh u fiġānıñ şereri
Görmesün çeşm-i cihān bir daḫi böyle kederi
Mātemiñ ṭutmuş-iken söyledi bir yeñiçeri
'Acabā geldi[gi] sā'atde vefātı ḫaberi
Cümle bir yėrde bulundı mı ḳarındaşları

II
Ser-i eflāke çıḳup bu çekilen dūde-i āh
Ehl-i Baġdādı ėdüp ḥasret-ile mātem-ḫʿāh
Mātem içre ḳara elbīse giyüp cümle sipāh
Āh ėdüp eylediler rūy-ı sipihri mi siyāh
Aġlayup ḳana mı ġarḳ eylediler yoḫsa yėri

III
Cemʿ ėdüp mezraʿa-i bāġ-ı cihān ḫūşesini
Hele dünyāda iken vėrdi yoluñ tūşesini
Ṭoldırır nīk-i nevā revzene-i gūşesini
Her biri baġrına başdıḳda ciger-gūşesini
Gözlerinden dökülüp aḳdı mı ḫūn-ı cigeri

IV
Ḳahrı nā-ḳābil olan böyle kederler her gün
Ḫançer-i ḥasret-ile dilleri eyler pür-ḫūn
Böyle bir tesliyeler mātemi eyler efzūn

Yoḳsa biri biriniñ vėrmege ḳalbine sükūn
Dėdiler mi bu durur cümlemiziñ reh-güẕeri

V

Vėrilen ḳara ḫaber ʿārıża-i rü'yā kim
Böyle bir vāḳıʿalar sā'iḳa-i maʿnā kim
Nice ʿarż eyleyeyim mātemini zīrā kim
Nice düş gördiler idi gėcesi āyā kim
Vėrdi bu ḳara ḫaber sem'lerine seḥeri[577]

VI

Böyle bir ḥādiṩeye nevʿ-i beşer d[ā]ḫildir
Her ḳażā vü ḳadere rāżı olan ʿāmildir
Bunı taṣdīḳ ėden elbette büyük fāżıldır
Nice ṣabr eylesün ādem buña kim ḳā'ildir
Beñzemez ġayra birāder acısı müşkildir

[6]

I

Anı ʿuḳbāya alup ḳahr ile bu dār-ı miḥen
Mātemiñ ṭutmadadır ḥasret ile ehl-i vaṭan
Hele müstaḥżar iken söyledi erbāb-ı suḫan
Veh ne geçdi ola cān vėrdigi dem göñlünden
Kim ṣarup ṣarmaladı cism-i laṭīfine kefen[578]

II

Ḫāme-i beste-zebān dīdeleri ḫūn-efşān
Niçe taḥrīre gelür vaḳʿa-i mātem-ʿunvān
Bunı ġassāl ėder ancaḳ bu cihāna iʿlān

[577] *Vėrdi: İrdi D.*
[578] *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda bu mısra bir sonraki beytinin ikinci mısraʿ ile yer değiştirilmiştir.

Kim teninden çıḳarup cāmesin ėtdi ʿuryān
Kim idi ola o sāʿat üzerinde bulunan

III

Bu ḳalan ʿā'ile ger ėtse taḥammül ṣabra
ʿĀḳıbet nā'il olur ḫayli ṣevāb u ecre
Dād-ı Ḥaḳdan vėrilür anlara feyż-i behre
Kim götürdi ola tābūtun iletdi ḳabre
Kim ṭutup mātemini ėtdi fiġān u şiven

IV

Bir naẓarda götürür nuṭḳa olan emvātı
Anlara oḳuyacaḳ bu yazılan ebyātı
Cānib-i Ḥażret-i Ḥaḳdan verilür aḳvātı
Şimdi ḳabr içre ʿaceb neyle geçer evḳātı
Kimdir eglencesi kimlerle ėder ola suḫan

V

Bellidir ʿālem-i hestīde olan aḥvāli
Luṭf-ı Ḥaḳla ṭoludur sīne-i pür-āmāli
Ḥaşre dek maḥv olamaz anda olan eşkāli
Ṭoprаḳ altında bozulmuş mı ola timṣāli
Yoḳsa evvel ki melāḥatdedir ol vech-i ḥasen[579]

VI

Zīb ü zīnetde idi ʿālem-i hestīde o yār
Şimdi bāzār-ı ḳıyāmetde olup şuʿle-niṣār
Rūḥ-ı pākīzeleri buldı cinān içre ḳarār
Yazıḳ ol cism-i laṭīfe kì ola ḫūriş-i mār
Ḥayf ol peykere ḫāk içre yata leyl ü nehār

[579] *melāḥatdedir: melāḥatde mi D.*

[7]

I

Tesliyetler demidir ey ḳalem-i ḫūn-efşān
Baʿd ez īn āh u fiġān eylemek olmaz her ān
Beyt-i ātiyle hemān anlara vėr bir iʿlān
Rūḥiyā gitdi çün ol ṣāḥib-i luṭf u iḥsān
Bir daḫi ʿāleme ḫod gelmege yoḳdur imkān

II

Āteş-i fürḳati vėrmişdi hemān cān [u] dile
Çevre-i mātem ise dīde-i giryānı sile
Gerçì ol bād-ı ḫazān vurmuş-iken bāġ-ı güle
Ele girmez bilürüz āh u fiġān ėtmek ile
Aġlayup biz niçe bir eyleyelim āh u fiġān

III

Dā'imā türbesine gitmegi muʿtād ėdelim
Nīl-gūn ḳubbesine hem fener īḳād ėdelim
Oḳuyan ḫ̆āceleri ḳabrine minḳād ėdelim
Budur evlāsı kì ḫayr ile anı yād ėdelim
Rūḥ-ı pākine hemīşe olalım fātiḥa-ḫ̆ān

IV

Fuḳarā fırḳasına olmuş idi ṭālib-i ḫayr
İşbu ʿālemde odur keşret-ile cālib-i ḫayr
Yoġ-idi bāb-ı ʿaṭāsında hemān ḥācib-i ḫayr
Hem muʿīn-i fuḳarā idi vü hem ṣāḥib-i ḫayr
Şübhe yoḳ bāġ-ı naʿīm oldıġına aña mekān

V

Ḳalmadı ʿālem-i dünyāda kì tenhā n'ėdelim

Anı celb ėtdi meger sā'iḳ-ı ʿuḳbā n'ėdelim
Dā'imā böyle midir ḥikmet-i Mevlā n'ėdelim
Kim idi gitdigini isteyen ammā n'ėdelim
Bilirüz gitmez idi olmasa Ḥaḳdan fermān

VI

Şemʿalar yansun öñünde yüzi hem aġ olsun
Ḥūr u ġılmānlar ile ḳaṣrda ortaġ olsun
Merḳad-i pāki hemān ravża-i gül-bāġ olsun
Kendi gitdiyse ḳarındaşları ṣaġ olsun
Muttaṣıl yatduġı yėr nūr ile uçmaġ olsun

5. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-MERṢİYE-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ DER-ḤAḲḲ-I YŪSUF ÇELEBĪ EZ-AʿYĀN-I BAĠDĀD EZ-ZEBĀN-I BİRĀDER-İ MÜŞĀR[ÜN]-İLEYH[580]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

[1]

I

Cāy-ı emniyyet degildir bu cihān-ı raḫnedār
Böyle bir dehr-i denīde kimse olmaz pāydār
İstiḳāmet ėtmek üzre çekme dünyāya ḥiṣār
'Arṣa-i dünyā-yı fānī çün degil cāy-ı ḳarār
Ölmedin 'āḳil odur kim ėde dünyādan firār

II

Ṭālib-i ʿizzet olan ṣanma kì zillet çekmeye
İrtifāʿ-ı ḳadr içün ʿālemde miḥnet çekmeye

[580] AT, s. 333 [332]-338 [337], 343 [342]-345 [344]; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 3., s. 176-178.

ʿİzz ü rifʿat bāʿiṣ olmuş gerçi nikbet çekmeye
Rifʿate ṭālib olup bī-hūde zaḥmet çekmeye
Ḳılmaya māl u menāl ü manṣıb ile iftiḫār

III

Böyle bir dehr-i denīde kimse olmaz kāmver
Merd-i ʿirfān-pervere dā'im vėrir renc ü keder
Bu cihānıñ yoḳ vücūdı var ise söz muḫtaṣar
İʿtibārāt-ı cihāndan eyleye ḳaṭʿ-ı naẓar
Ẕerre deñlü ḳılmaya gerdūn-ı dūna iʿtibār

IV

Lāzım oldur sāġar-ı ẕevḳ u ṣafādan el çeke
Ḥākim ise böyle bir köhne-serādan el çeke
Elde furṣat var iken dār-ı fenādan el çeke
İḫtiyārı elde iken mā-sivādan el çeke
Aña ol vaḳti kì dünyādan çıḳa bī-iḫtiyār

V

Cūy-bār-ı dīdeden her laḥẓada ṣular aḳar
Vara vara böyle ṣular ʿömrden ḳoymaz eṣer
Dā'imā bu mıṣraʿ-ı ātīye lāzımdır naẓar
ʿÖmr bir ṣudur kì aḳmaḳdır işi şām u seḥer
Mevt bir yeldir kì eyler her gelen andan güẕ[ā]r

VI

Dā'imā rāh-ı ḥaḳīḳatde olan bī-iştibāh
ʿĀlem-i hestīde oldur müslimīne ḫayr-ḫˇāh
Terk-i dünyā eyleyen eşḫāṣa Ḥaḳdandır penāh
Menzil-i maḳṣūda yėtmez bulmayan [bu] yolda rāh[581]

[581] *bulmayan [bu] yolda: bu yolda bilmeyen D.*

Devlet anıñ kim refīḳi ola tevfīḳ-ı İlâh

[2]

I

Māteminde çekilen āh u fiġān u hem bükā
Çekdigim miḥnetleriyle neşr ėder bād-ı ṣabā
Eşk-rīz oldı bu yüzden cümle-i arż u semā
Aġlayup āh ėtdigim 'ayb ėtme ėy ehl-i ṣafā[582]
Yār-ı cānımdan ayırdı beni çarḫ-ı bī-vefā

II

Böyle bir şiddetle cānımdan teni ayırdı kim
Böyle bir ẕāt-ı maʿāli me'meni ayırdı kim
Böyle bir dil-dārdan dehr-i denī ayırdı kim
Çarḫ-ı gerdūn bir birāderden beni ayırdı kim[583]
Ḥaşre dek dönse getürmez bir daḫi ānı be-cā[584]

III

Leyle-i ẓulmetde olmuşdur çerāġ-ı rūşenim
Görmedi renc ü keder devrinde bu cān u tenim
Gülşenimdir gülşenimdir gülşenimdir gülşenim
Hem enīsim hem celīsim hem refīḳımdır benim[585]
Gönlüm eglerdi ṣorardı ḫāṭırım ṣubḥ u mesā

IV

Ḫaşre dek seng-i mezārı üzre ḳoysam başımı
Bulmazam işbu cihānda bir daḫi ḳardaşımı

---

582 *ėtme: itmeñ D.*
583 *beni ayırdı: ayırdı beni D.*
584 *ānı be-cā: māned aña D.*
585 *refīḳımdır: refīḳımdı D.*

Vechi vardır ṣarf ėdem ḫayrātına maʿāşımı
Aġladıḳça dest-i şefḳatle silerdi yaşımı
Ġam-güsār olurdı ġamnāk oldıġım demler baña[586]

V

Mürtesimdir levḥa-i dilde mükerrer acısı
Zā'il olmaz biñ teselliyle göñüller acısı
Ḳaplamışdır cānımı böyle kederler acısı
Dostlar ġāyetde müşkildir birāder acısı
Kimseye çekdirmesün bu acıyı Bār[ī] Ḫudā

VI

Serserī gezmekdeyim şām u seḥer mecẕūbvār
Aldı bu çarḫ-ı sitemger cānını meskūbvār
ʿAḳl u fikrim gitdi el-yevm kāle-i menhūbvār
Giryeden çeşmim aġarsa ġam degil Yaʿḳūbvār
Yūsufumdan ben dil-efgārı ayırdı rūzgār

[3]

I

Ėy ḫoş ol günler kì güftārıñ baña siḥr-i ḥelāl
Güftügūñuz gerçì vėrdi dār-ı ʿuḳbāya maḳāl
Bir daḫi görmem cihānda böyle bir ṣāḥib-cemāl
Ḳanı ol demler kì ṣıḥḥatdeydi ol ferḫunde-fāl
Ṣoḥbetiyle defʿ olurdı ḳalb-i zārımdan melāl

II

Bir zamān bu ʿālem-i hestīde ben mümtāz idim
Zümre-i ehl-i maʿārifde suḫan-perdāz idim

[586] *demler: demlerde (!) D.*

Bu vefāt ėden birāderle hemān dem-sāz idim
Ol baña hem-derd idi [vü] ben aña hem-rāz idim
Ḫāṭıra gelmezdi ola aramızda infiṣāl[587]

III

Manṣıb-ı cāh u celālinde olunca müstaḳil
Ḥayfdır ol ẕāta kim ʿuḳbāya oldı müntaḳil
Bezmgāh-ı ʿālem-i hestīde oldı muttaṣıl
Meskenetle ḥilm-ile ėtmişdi ḫalḳı münfaʿil
Kendüye uymuş idi ḫıdmetle hep ehl-i kemāl

IV

Ehl-i vicdānıñ gerekdir herkese ḥākim ola
Her sözi her bir kelāmı ḥükmüne ḳā'im ola
Ṭoġrılıḳda istiḳāmetde meger dā'im ola
Söylemezdi bir sözi kim ʾāḳıbet nādim ola
Bir iş ėtmezdi kì andan ḥāṣıl ėde infiʿāl

V

Şöhret-i ẕāt u ṣıfātı ʿālem-i hestīde var
Bir daḫi görmez cihān bir böyle ẕāt-ı nāmdār
İftirāḳı cümle aḥbābı ėdince dāġdār
Bir daḫi gelmez vücūda böyle ḳardaş böyle yār[588]
Ol vefāt ėde ʾaceb midir ben olsam ḫaste-ḥāl

VI

Gitdi dünyādan küdūretle hemān ol ẕāt-ı pāk
İftirāḳ ile olupdur cism ü cānım çāk çāk
Gėce gündüz ḥasret ile eylerim ben iştirāk

[587] *ola: k'ola D.*
[588] *Bir daḫi: Degmede D.*

Ėy birāderler beni ʿayb ėtme olsam derdnāk[589]
Kim birāder iftirāḳı ādemi eyler helāk

[4]

I

Bir ṭarafdan cevr-i gerdūn bir ṭaraf derd-i derūn
Ḳaplamış cān u cenānı eylemiş baġrımı ḫūn
Bir ṭarafdan ḳaṣd-ı cān ėtmiş sipihr-i nīl-gūn
Āh kim bir dem baña yār olmadı bu baḫt-ı dūn
Dem-be-dem olmaḳdadır feryād [u] efġānım füzūn

II

Çün Züleyḫā ḫalvetidir ėtdi anıñ düşmeni
Bir zamān ḳahr u sitemle oldı zindān meskeni
Bu olan dehr-i denīde çıḳdı cānından teni
Yūsuf adlu bir ʿazīze mālik ėtmişken anı
Reşk ėdüp āḫir cüdā ḳıldı sipihr-i vājgūn

III

Bu cihānıñ yoḳ vücūdı var ise miṣl-i ḫazān
Nev-bahār-ı gülşen-i āmāli eyler ḫākdān
Dā'imā cevr ü sitemdir ṭavr u efkārı hemān
İki gün bir bī-kesi gül gibi ėtmez şādmān
Kim ṣoñunda ġonçe gibi ėtmeye baġrını ḫūn

IV

Kiminiñ [t]īġ-i sitemle eylemiş baġrın kebāb
Kimine ẕevḳ u ṣafālarla vėrir cām-ı şarāb
Bu sipihriñ ḳahr u luṭfına inanmam bī-ḥisāb

[589] *ėtme: itmeñ D.*

Mışr-ı vuṣlatda kimiñ 'izzetle eyler kām-yāb
Çāh-ı zindāna ṣalup eyler kimiñ zār u zebūn[590]

V

Giryenāk olan gözi hem bir de silsem n'ėdeyim
Baʿd ez īn ḳayd-ı muṣībetden açılsam n'ėdeyim
Bu sipihriñ ḳahr u cevrin gerçì bilmem n'ėdeyim
Yalıñızlıḳ cānıma kār ėtdi bilmem n'ėdeyim[591]
Ḫāṭırım ġamnāk u sīnem çāk ü baḫtım ser-nigūn

VI

Şādlıḳ āvānı geçdi geldi hengām-ı nekāl
Baʿd ez īn şādān u ḫandān olmaġa yoḳdur mecāl
Bir daḫi ol ẕātı görmek hem baña emr-i muḥāl
Ġam degil öldürse ben miskīni endūh [u] melāl
Müşkil işdir özge ḥāle beñzemez zīrā bu ḥāl

[5]

I

Hem muḳadderdir cihānda gerçì mīzān-ı ʿadel
Böyle mīzān-ı ʿadālet kimseye vėrmez ḫalel
Dest-i ḳudretle nevāzī eylemiş her bir ʿamel
Ėy göñül bulmaz taġayyür ḳısmet-i rūz-ı ezel
Kimseye vėrmez amān yitdikde cellād-ı ecel

II

Baʿd ez īn bu devr elinden dād ile imdādı ḳoy
Devre-i dehr-i denīde kişver-i dil-şādı ḳoy
Gördigiñ cevr ü sitemle ḫancer-i bī-dādı ḳoy

[590] *zindāna: hicrāna D.*
[591] *n'ėdeyim: neyleyem D.*

Yār-ı cānım gitdi dėyü derd ile feryādı ḳoy[592]
Bu imiş ḥükm-i ḳażā kimiñle eylersin cedel[593]

III

Baʿd ez īn dār-ı fenāda ol maḥabbet şarṭı kim
Gördigiñ andan hemīşe hem nezāket şarṭı kim
Fürḳat ile çekdigiñ renc ü küdūret şarṭı kim
Gitdi ol şimdengerü bu derd ü miḥnet şarṭı kim[594]
Ola rūz u şeb saña yolunda ḫayr ėtmek ʿamel

IV

Anı yād ėtmek sezādır ḥalḳa-i ez̲kār ile
Hem mezārında ḳırā'at eyleyen ebrār ile
Her şeb-i cumʿa anı z̲ikr eyleyen dil-dār ile
Cemʿ olup bir yėre Rūḥī gibi nice yār ile
Ḳaldırup ṣavb-ı Cenāb-ı Ḥażret-i Mevlāya el

V

Dā'imā yād ėt anı raḥmet-nümā-yı ḫayr ile
Hem mezārında taṣadduḳdur edā-yı ḫayr ile
Z̲āt-ı pākiñ yād ėdiñ dā'im nidā-yı ḫayr ile
Rūḥ-ı pākiñ dā'imā yād ėt duʿā-yı ḫayr ile
Ėde ol merḥūma raḥmet Īzed-i ʿAzze ve Cell[595]

VI

Bir zamān ʿaşḳıyla olmuşdum hemīşe cān-fedā
ʿĀḳıbet oldum cemāl-i pür-kemālinden cüdā
Dā'im olsun ḥūr u ġılmān ile her dem āşnā

[592] *ḳoy: ḳo D.*
[593] *eylersin: eylersiñ AT.*
[594] *bu derd ü miḥnet: budur maḥabbet D.*
[595] *Ėde: K'ide D.*

Ḫākda yatdıḳça ola maẓhar-ı luṭf-ı Ḫudā[596]
Cān-ı pāki rūḥ-ı ḳudsīlerle hem-pervāz ola

6. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-MERŞİYE-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ DER-ḤAḲḲ-I ḤASAN ḪĀN KÌ NEV-CEVĀN REFT EZ-ʿĀLEM-İ FĀNĪ[597]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

[1]

I
Ḳalmaz bu zīr-i çarḫ-ı denīde bir āşnā
Miḥnetle oldı hem-çü kemān ḳadleri dü-tā
Vurduñ hemīşe anlara hem ḫancer-i ḳażā
Şerm ėtmediñ bu ẓulmden ėy çarḫ-ı bī-vefā
Ḳıldıñ cihānı miḥnet ü hicrāna mübtelā

II
Böyle sitemle bu ʿālem ne eylemiş saña*
Urduñ o nāvek-i dil-dūzi hem cān hem tene*
Bu ėtdigiñ ẓulmı ėtmedi kimse düşmene*
Vaż'-ı muḫālifiñle bir iş işlediñ yine
Kim ṭa'n ėder ḳıyāmete dek işte ḫalḳ saña[598]

III
Tīġ-i sitemle eylediñ ālūde ādemi
Ṣaldıñ hemīşe ḫānelere āh u mātemi
Āḫir ḳurutduñ gülşen-i hestīde şeb-nemi*
Ḳıldıñ bu fi'l-i sehv ile rencīde 'ālemi

[596] *ola: olup D.*
[597] AT, s. 345 [344]-353 [352]; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, Tk. 4., s. 181-183.
[598] *işte ḫalḳ: işiden D.*

Fikr eyle gör ne mertebedir ėtdigiñ cefā

IV

Sensiñ cihānda ḳātili ol nāzenīn tenin
Senden ziyāde düşmeni yoḳdur hemān anıñ
İnkār olunmaz sende olan ḳahr-ı zehrinin*
Ḥaḳḳā budur kì ḫayli cefā-pīşesin seniñ
Mecrūḥdur eliñden eger şeh eger gedā

V

Yoḳ sende luṭf u merḥamet ėy çarḫ-ı bī-cihet
Var vechi ḳana bedel senden alsalar diyet*
Belkì ḫusūfa girdi bu şeb ol ḳamer-ṭalʿat
Bāʾiş nedir görünmemege ol perī-ṭīnet[599]
Niʾçün ṭulūʾ eylemez oldı o meh-liḳā

VI

Sen pīr-i sāl-ḫurde o bir ṭıfl-ı ḫurde-sāl
Ḳahr u sitemle ėtdiñ anı böyle pāy-māl
Cevriñle oldı ḳāmet-i zībāsı çün hilāl
Ḫurşīdvār gördüñ ėder daʾvi-i cemāl
Reşk eyleyüp yetürdüñ aña [ʾā]ḳıbet zevāl

[2]

I

Bāġ-ı cihānda ḫāriḳa-i gül-cemāldir
Aḥvāl-i nāz-perveri cāy-ı suʾāldir
Dāʾim bu peyker-i zībā ṣāḥib-celāldir*
Gerçek midir bu vāḳıʾa yā bir ḫayāldir

[599] *perī-ṭīnet: perī-ṣıfat D.*

Ol ġonçe ḫ ʿāba varmış ola iḥtimāldir

II

Her şām u her seḥerde çemendir o gül-ruḫuñ
Cāy-ı ḥazīni şimdi dikendir o gül-ruḫuñ
Bülbülleri kì nağme-şikendir o gül-ruḫuñ
Zerd oldıġı bu deñlü nedendir o gül-ruḫuñ
Ėy bülbülān-ı ʿaşḳ görüñ bu ne ḥāldir

III

Gerçì cihān-ı ḥüsn-i melāḥatde ḳaldı tek
Çeşm-i cihāna olmuş-iken ṣankì merdümek
Aldı anı o gülşen-i iḳbālden felek
Ol nev-bahār-ı ḥüsn çıḳarmış mıdır çiçek
Cism-i laṭīfi üzre yaḫūd ṣaçma ḫāldir

IV

Bilmem perī mi yoḳsa melekdir bu gül-beden
Maḫlūḳ degil [bu] ṣankì mevād-ı ʿanāṣrdan
Gülzār-ı ḥüsnüne bād-ı ḫazāna ilişmeden*
Buldı şikest bād-ı ḥavādiṯ ṭoḳunmadan
Bālā-yı ser-bülendi ne nāzük nihāldir

V

Ger vėrse de o ravża-i dil-dāra bir de ṣu
Neşv [ü] nümā eyleyemez o gülşen-i dil-cū*
Dünyāya gelmeyecek bir daḫi o çār-ebrū*
Biñ yıl dönerse daḫi bu çarḫ-ı siyāh-rū
Gelmek cihāna böyle bir āfet muḫāldir[600]

[600] *böyle: öyle D.*

VI

Pervāza gelse bile gerçì o ṭā’ir-i ḫayāl*
Naḫl-i riyāż-ı midḥatına ėtmez intiḳāl
Farṭ-ı kederle ebkem olur ḫāme-i maḳāl
Ḳan aġlasaḳ bu vāḳı'adan rūz u şeb muḥāl
Yazıḳ degil mi gide Ḥasan Ḫān gibi güzel

[3]

I

Andı bu dehr-i denīden zamān-ı müstaḳbel*
Oldı zamāne gerçì aña ḳanlu bir maḳtel*
Bāġ-ı cihāndan kesdi anı tīġ-i lā-yüs’el*
Bir nāzenīn idi meger ol şūḫ-ı bī-bedel[601]
Būs ėtmege ayaġını cānlar vėrirdi el

II

Ḫūbān içinde bedrāḳa-i ḥüsn ü ān idi
Bu ʿālem-i hestīde meger nev-cevān idi
Dānişverān-ı dehre hemān tercemān idi
Maḥbūb idi ẓarīf idi [vü] nükte-dān idi
Şehr içre mā-ḥaṣal yoġidi kendüden güzel

III

Emṣāli görünmez oldı ruḫsār-ı ālınıñ*
Baḫṣı cihānda ḳaldı meger ḥüsn-i ḥāliniñ
Vaṣfı lisāna ṣıġmayacaḳ çifte ḫāliniñ
Açılmadıydı gülleri bāġ-ı cemāliniñ
Bir nev-resīde ġonçe idi kendi fi’l-meṣel

[601] *Bir: Bin D. / idi meger: cevān idi D.*

IV

Yandırmalı zamānede bu çarḫ-ı aḫrası
Āḫir görür şikāyet içün ʿarş-ı aṭlası
Ḳoymaz ḳala cihāna gelen bu olan kesi
Ėrgürmedin murādına āḫir o nev-resi
Yan vėrdi bī-vefālıḳ ėdüp çarḫ-ı pür-ḥiyel

V

Nār-ı sitemle ḥarḳ olunup şāḫ-ı gülşeni
Söndi cihānda şuʿle-i envār-ı rūşeni
Ḳurtulmadı bu ḥādiṣeden cān hem teni
Ṭopraġa ṣaldı bād-ı fenā berg-i ʾömrüni
Egdi nihāl-i ḳāmetini ṣarṣar-ı ecel

VI

Her dem ḫaṭādır gerdiş-i devrāna inḳıyād*
Dā'im odur bu ʿālem-i hestīde bir cellād*
Ėtmez kimse bu çarḫ-ı denīden istimdād*
Yoḳdur vefā-yı gerdiş-i gerdūna iʾtimād
Bėl bağlayanlar aña gider böyle nā-murād

[4]

I

Devr-i felek kì ḳıldı anı gerçì bāde-ḫˇār
Ṣaldı elinden sāġar-ı ṣahbā-yı zer-nigār*
Geldi ḫazānı der-pey olan faṣl-ı nev-bahār
Meşġūl-ı ʾayş u nūş iken o şūḫ-ı şīvekār
Elden müdām ṣalmaz iken cām-ı ḫoş-güvār

II

Bezm-i felekde bāde vü peymāneler ṭolup
Bu ʿayş u ʿişret içün o<l> nev-cevānı bulup
Āḫir bu eyledigi muʿāşereden dönüp
Sāḳī-i dehr aña ecel cāmını ṣunup
Ṭopraġa ṣaldı ʾāḳıbetü'l-emr cürʾavar

III

Devr-i felek bu ʿālemi ẓulmetde belledi
Dā'im bu beyt-i āḫiri görünce añladı
Ol çarḫ-ı sifle-pervere aḥvāli söyledi
İnṣāf ėdince ḫayli vefāsızlıḳ eyledi
O şūḫ-ı ʾişve-bāz ile çarḫ-ı sitīze-kār

IV

Bād-ı ḫazāna uġradı āsīb-i dehrden
Ḳurulmadı bu bāġ-ı ḥayātı bu devrden
Aldı anı bu cevr ü sitemle zamāneden
Pejmürde oldı ġonçe-i ʾömri açılmadan[602]
Lāyıḳ degildi böyle cefāya ol gülʾiẕār

V

Bī-hūş olunca meykede-i rāḥ-ı ḳuds-ile
El-yevm münevver oldı o mıṣbāḥ-ı ḳuds-ile
Açdı der-i cinānı o miftāḥ-ı ḳuds-ile
Ẕevḳ eylemekde gerçì ol ervāḥ-ı ḳuds-ile
Ḳan aġlamaḳda derd ile biz bunda zār zār

VI

Gerçì bu nev-cevānı alup pençe-i duhūr

[602] *oldı: eyledi (!) AT.*

ʿAfv eyleye anı o<l> cenāb-ı Rab-i Ġafūr
Ḥūrīlere ḳavuşmuş iken bu beyti oḳur
Ammā ne çāre ḥükm-i İlâhi yerin bulur
Ḳan aġlamaḳ müfīd degil olacaḳ olur

[5]

I
Eṭvār-ı dil-pesendi daha bulmadan niẓām
Kām almadı bu köhne serādan ʿale'd-devām
Sāḳī-i ecel ṣundı aña sāġar-ı encam*
Ḥaḳḳā kì ḥüsn ü ḫulḳı ile ol ḫuceste-nām
Dünyāyı mā'il ėtmiş-idi kendüye temām

II
Taṣvīri bu dār-ı fenāda o mehveşiñ*
Emṣāli yoḳ o dār-ı beḳāda o mehveşiñ
Hem ʿaksi vardı<r> cām-ı ṣafāda o mehveşiñ
Yoḳdı bahāsı ḥüsn-i bahāda o mehveşiñ[603]
Cānlar deger cevān idi ve'l-ḥāṣıl-ı kelām

III
Ol cism-i nāzenīnde olan zīb ü zīnetin
Keşf ėtmedi kimesne anıñ bu meziyetin
Her bir muṣavver almış-iken ḥüsn-i ṣūretin
Bu ḫākdānda bilmediler gördi ḳıymetin
Cān atdı bir maḳāma k'odur eşref-i maḳām

IV
Ḥayf oldı bu dār-ı fenādan infikākine

[603] *ḥüsn-i: ḥüsn ü D.*

Ehl-i cinān muntaẓır iken iştirakine*
Oldı sebeb bu ʿā'ileniñ inhimākine
Peyk-i İlâhi reh-ber olup rūḥ-ı pākine
Ervāḥ-ı ḳudse vāṣıl olup buldı iḥtirām

V

Ḳaṣr-ı cinānda sākin olan ḫāṣ u ʿām olup
Ol nāzenīniñ emrine her laḥẓa rām olup
Ol bāġ-ı dil-güşā da hemīşe be-kām olup
Dā'im revān-ı pākine cennet maḳām olup
Luṭf-ı Ḫudā refīḳ u şefīḳi ola müdām

VI

Bir kimse olmadı [aña] ʿālemde çāre-sāz
Vardı cināna sürʿat-ile ol suḫan-perdāz
Ėdince zümre-i ḥūrān ile ʿişve vü nāz*
Söz āḫir oldı eyleyelim Rūḥiyā niyāz
Tā kim ḳabūl ėde anı Maʿbūd-ı kār-sāz

7. ŞĀʿİR-İ MEŞHŪR [OṢMĀN] NEVRES EFENDİ MERḤŪMUÑ DĪVĀN-I BELĀĠAT- ʿUNVĀNIÑ ALTINCI ṢAḤĪFE NÜMEROSUNDA MERḲUM OLUP MUḤTEŞEM ḲĀʿİDESİNE TEVFĪḲAN TANẒĪM ĖYLEDİGİ MERṢİYE-İ CİGER-SŪZI ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA'NIÑ TAḪMĪSLERİDİR[604]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Birinci Bendi

[604] AT, s. 353 [352]-377 [376]; Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Geliştirimiş 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2010, Tk. 2., s. 238-245.

I

Bellidir ʿālem-i hestīde sipihriñ sitemi
Başdı hem Āl-i ʿAbā bağrına dāġ-ı elemi
Sen de güftāra getür ḫāme-i müşkīn raḳamı
Demdir ėy dil alayım destime levḥ ü ḳalemi
Şūr u mātem ile tecdīd ėdeyim köhne ġamı[605]

II

Çarḫ-ı devrānı bütün nevk-i ḳalem yaralayup
Ṣafḥa-i yıldızını āh u sitem ḳaralayup
Kehkeşān-ı felegi şāne-i ġam taralayup
Tīġ-i ḫāmemle sipihriñ cigerin pāreleyüp
Ben de icrā ėdeyim ḳāʿide-i muḥteşemi

III

Saḳf-ı gerdūna ulaşmam kime imdād ėdeyim
Nice ol server-i ʿālī-nesebi yād ėdeyim
İsterim āhım ile ʿālemi ber-bād ėdeyim
Derd ile vāy Hüseynim dėyü feryād ėdeyim
Yaḳayım āteş-i ḥasretle ḳulūb-ı ümemi

IV

Micmer-i nār-ı firāḳım kì bütün cānım ile
Yaḳdı bu cān u teni hem dil-i biryānım ile
Hele pervāne-ṣıfat şemʿ-i fürūzānım ile
Sīnemi yandırayım āteş-i sūzānım ile
Dāġlayup şuʿle-i şiʿrimle dil-i pür-elemi

V

Gelemez cünbiş ü güftāra kì ʿarż ėde zebān

[605] *Şūr u mātem: Şūr-ı mātem D.*

Cilveger ėtmiş iken ḫāme-i müşkīni hemān
Olamaz ḥavṣala-i ʿālem-i hestīde nihān
Bir bir ardınca gelür ḥādiṯe-i devr-i zamān
Eksik olmaz felegiñ ʾāleme ẓulm ü sitemi

VI

Böyle bir gerdiş-i devrānı nice ḳandırayım
Cāy-ı ʿālīde olan çarḫı nice andırayım
Ṣanma talṭīf ėderek bir de anı candırayım (?)
Ben de çarḫa çıḳarup nālelerim yandırayım
Āh-ı pey-der-pey ile ḥādiṯe-i dem-be-demi

VII

Ḳalmadı ḫᵛān-ı siyāsetde hemān münʿim-i ʿayş
Ḳalmadı gülşen-i ʿālemde meger şeb-nem-i ʿayş
Ṣanma meydāna gelür bir daḫi bir maḥrem-i ʿayş
Gitdi feryād ėderek ḥasret ile mevsim-i ʾayş
Aġla ey dīde kì ḳan aġlamanıñ geldi demi

VIII

Görülen ḳanlar ise ṣanma cinān şeb-nemidir
Kerbelāda dökülen zaḫm-ı Ḥüseyniñ demidir
Şādlıḳ vaḳti degil āh u fiġān ʿālemidir
Bu Muḥarrem mehidir mātem ü şīven demidir
Āh ėdüp derd ile ḳan aġlamanıñ mevsimidir

İkinci Bendi

I

İştihār eyledi bu ʿālem-i hestīde Yezīd
Küfrine nāṭıḳ olup āye-i Ḳur'ān-ı Mecīd
Ḳaṣd-ı cān ėtmek içün ėtmiş-iken vaʿd-ı şedīd

İşte bu māh-ı Muḥarremde Ḥüseyn oldı şehīd
Her ne kim perdede maḫfī idi hep oldı bedīd

II

Nīl-gūn boya sürüldi dehen-i ḫāmelere
Vaḳʿa-i pür-sitemi ṭoġrı yazan nāmelere
Ḳavuşur rūz-ı cezā zümre-i ʿallāmelere
Ġarḳ olup ḫalḳ-ı cihān cümle siyeh cāmelere
Girye-i mātem ile dīdeleri oldı sefīd

III

Lāle-reng oldı şafaḳ ḫūn-ı şehādetle bugün
Şāhid-i rūz-ı cezādır gidemez rengi bütün
Dā'imā ḳaʿr-ı cehennemde olur cürmi füzūn
Eylemiş ẓulm ile ol serveri āġaşte-i ḫūn[606]
Lāyıḳ-ı la'net ü ḳahr-ı ebedī oldı Yezīd

IV

Zümre-i Āl-i ʿAbā olmadı bir dem ḫurrem
Ehl-i beyt ṭoġdı meger cevr ü sitemle tev'em
Dā'imā ḳara girer anlar içün elde ḳalem
O dem az ḳaldı kì zīr ü zeber olsun 'ālem
Kì düşüp ḫāke boyandı ḳana ol naḫl-i ümīd

V

Böyle bir fāciʿa-i pür-elemi çeşm-i felek
Baʿd ez īn görmeyecek maḥkeme-i maḥşere dek
Lühbe-i nār-ı miḥen ʿarşa ṣuʿūd ėtse gerek
Nīze üzre ser-i pür-ḫūn-ı Ḥüseyni görecek
Ḥayretinden baş açup ṭaġlara çıḳdı ḫurşīd

[606] *Eylemiş: Eyleyip D.*

VI

Böyle bir ḥādiṩede ceng-i şedīd eylediler
Bu şehādetle ʿumūm mātem-i vaʿīd eylediler
Bu ḫilāfet var iken şimdi cedīd eylediler
Neve-i Aḥmed-i Muḫtārı şehīd eylediler
N'ėtdiler āl-i Resūle görüñ ol ḳavm-i ʿanīd

VII

Menbaʿ-ı şeb-nem olan ġonçe-i raʿnā gözine
Ṣarṣar-ı bād-ı fenā urdı ėgerçì özine
Urdılar nār-ı şehābı kì o dem yıldızına
Açdılar bāb-ı ġam u mātemi ḫalḳıñ yüzine
Urdılar āh der-i merḥamet ü ʿafva kilīd

VIII

ʿĀḳıbet Şimr-i laʿīni kì şikāk eylediler
Ehl-i Beyt üzre anı ʿarbedenāk eylediler
Tīġ-i bürrān ile ol ẕātı helāk eylediler
Ẓulm-ile sīne-i pür-nūrunı çāk eylediler
Sidre-i raḥmeti üftāde-i ḫāk eylediler

Üçünci Bendi

I

Ṣaff-ı ḥarb içre hemān ehl-i funūn oldı Ḥüseyn
Lāle-gūn çehre ile şevḳı füzūn oldı Ḥüseyn
Farṭ-ı aʿdāya göre ḳavlini dūn oldı Ḥüseyn
Āh kim ẓulm-ile āġaşte-i ḫūn oldı Ḥüseyn
ʿĀlem-i raḥmet iken ḫāke nigūn oldı Ḥüseyn

II

Zāde-i şīr-i Ḫudā ḥarbde ḫaṣmāne ṭurup

Düşmene ḳarşu gelüp gerçì levendāne ṭurup
Şāhı māt ėtmek içün ruḫ vère ferzāne ṭurup
Mevḳıf-ı hā'il-i teslīmde merdāne ṭurup
Ḳuvve-i pençe-i taḳdīre zebūn oldı Ḥüseyn[607]

III
Kesmedi ṣūret-i Leylāya bedel zencīrin
Urdılar gerdenine ṭavḳ-ı ecel zencīrin
Vėrdi Mevlāsına mīzān-ı ʿadel zencīrin
Ḳaṭʿ ėdüp gerden-i gerdūndan emel zencīrin
Ḥalḳa ser-māye-i sevdā-yı cünūn oldı Ḥüseyn[608]

IV
Münḫasif oldıġı dem ʿayn-ı cihān ėtdi semāʿ
Ḳalmadı anda meger ẕerre ḳadar nūr-ı şuʿāʿ
Munḳaṭıʿ olmayacaḳ ḥaşre degin böyle nizāʿ
Naḳşını dīde-i merdümden ėdüp maḥv-ı vedāʿ
Sebeb-i cūşiş-i enhār-ı ʿuyūn oldı Ḥüseyn

V
Şevḳ-ile vāṣıl olup Āl-i ʿAbā zümresine
Murteżā fırḳasına ḫayr-ı nisā zümresine
Kerbelāda bulunan ehl-i ʿazā zümresine
Mest olup cām-ı şehādetle vefā zümresine
Bāʿiṡ-i rīş-i dil ü dāġ-ı derūn oldı Ḥüseyn

VI
Bir zamān nūr-ı risāletle dili ṭolmuş-iken
Altı ay taḫt-ı ḫilāfetde özin bulmuş-iken
Nāgehān meykede-i dilde ḳadeḥ ṣolmuş-iken

[607] *Ḳuvve-i: Ḳuvvet-i D.*
[608] *sevdā-yı: sevdā vü D.*

Gün gibi şu'lever-i bezm-i ẓuhūr olmuş-iken
Mey-i taḳdīr ile medhūş-ı buṭūn oldı Ḥüseyn

VII

Geçdi eyyāmı ġam u ġuṣṣa ile şām u seḥer
Niçe gün menzil-i dünyāda ḳalup bī-ser ü ber
ʿĀḳıbet cismi olup nīze-i ʿadāya siper
Kerbelā ḥādiṯegāhında düşüp ḫaste-ciger
Ḫayme-i mātem-i eflāke sütūn oldı Ḥüseyn

VIII

Aḫẕ-ı s̱ār ėtmek içün cemʿ-i sipāh eyleyelim
Dā'imā düşmen-i bed-ḫᵛāhı tebāh eyleyelim
Dem-i maḥşerde olan ḫalḳı güvāh eyleyelim
Biz daḫi ėy dil-i mātem-zede āh eyleyelim
Āhımız dūdı ile çarḫı siyāh eyleyelim

Dördünci Bendi

I

Felegiñ ḳahrı içün yevm-i ḥisāb olsa idi
Rūz-ı maḥşerde gerek aña ʿiḳāb olsa idi
Ėtdigi cürme göre gerçi ʿitāb olsa idi
Kāş ol dem felegiñ ḳaṣrı ḫarāb olsa idi
Dil-i ḫalḳ āteş-i ḥasretle kebāb olsa idi

II

Eline düşdi sipihriñ yine bir tīşe-i ḳahr
Yaḳdı çoḳ ḫāneleri ẓulmet ile pençe-i cevr
ʿAks bir devre iken ʿālem-i hestīde bu devr
Yıḳılup lāne-i bülbül ḳuruyup gülşen-i dehr
Mesken-i ḫār u ḫas u būm u ġurāb olsa idi

III

Baḥr-i devrinde meger cümle ḫalel mevce gelüp
Ṣanma bu devrde ol nehr-i emel mevce gelüp
Böyle bir ḥādiṩede ceng ü cedel mevce gelüp
Ṣarṣar-ı ḳahr ile ṭūfān-ı ecel mevce gelüp
Keşti-i ʾömr-i cihān ġarḳa-i āb olsa idi

IV

Bir içim ṣu ile yoḳ kimse seniñ reyyānıñ
Zübde-i Āl-i ʿAbā oldı hemān ḳurbānıñ
Luṭf ile ḳahrına aldanma bugün devrānıñ
Ḳaplayup ebr-i ġażab her ṭarafı dünyānıñ[609]
Şems-i ümmīd-i felek zīr-i seḥāb olsa idi

V

Bilemem bu felegiñ ḳaṣdı nedir böyle saña
Dā'imā vėrdigi ḫam çıḳmadı dilden aṣlā
Derdden ḳurtılamaz ʿā'ile-i Āl-i ʿabā
Çalḳanup zelzele-i maḥşer ile arż u semā
Ümem-i rūy-ı zemīn cümle türāb olsa idi

VI

Böyle sīmīn-bedene gerçi Yezīd ḳātil olup
Laʿnet ü ḳahr-ı Ḥaḳa şām u seḥer nā'il olup
Ṣanma sükkān-ı felek ehl-i zemīn ḳā'il olup
Felek-i ḥādiṩeden ṣā'iḳalar nāzil olup
Ser-i āb-ı emel-i ḫalḳ serāb olsa idi

VII

Cism-i nā-pāk-i Yezīdi kì cenābet bürüyüp

[609] *ṭarafı: ṭarafın D.*

Ten-i murdārını hem āb-ı necāset bürüyüp
Her bir eṭvārını hep ḥubb-ı riyāset bürüyüp
Ġaybdan ʾālemi ṭūfān-ı ḳıyāmet bürüyüp
Günbed-i heft-felek anda ḥabāb olsa idi

VIII

Ol siyeh-pūş-ı ḳalem vaḳʿa-nüvīsān-ı ümem
Diyemez beste-zebāndır başını ḳaṭʿ ėtsem
Söylerim ben bu gelen beyt-i ḥazīni her dem
Ėrmeseydi veled-i Fāṭımaya tek bu sitem[610]
Olmasaydı ciger-i ḫalḳ kebāb-ı mātem[611]

Beşinci Bendi

I

Ḳaṣd ėdüp Āl-i Resūle bu Yezīd-i bed-fer
Laʿnet olsun rūḥ-ı nā-pākine her şām u seḥer
Eyledi Şimr-i laʿīni bu işe ālet-i şer
Bu mürüvvet mi kì ehl-i ḥarem-i ḫayr-ı beşer
Bī-sebeb maʾrekede teşne-ciger cān vėreler

II

Böyle bir fāciʿadan ehl-i cihān oldı melūl
Dāġlar oldı bütün sīne-i Zehrā-yı Betūl
Bunı gördükde dėdi zümre-i erbāb-ı ʿadūl
Ḳangı bī-merḥamet eyler bu ḳadar ẓulmi ḳabūl
Kim ėder cevr ü cefā Āl-i Resūle bu ḳadar

III

Çāk çāk ėtdi anı ol Şimir-i pür-seffāk

[610] *Ėrmeseydi: Ėrmeyeydi D.*
[611] *Olmasaydı: Olmayaydı D.*

Ḳanını dökdi yère seyf-i sitemle bī-bāk
Āl-i Beyt üzre odur şām u seḥer ʿarbedenāk
Ḫānedān-ı nebevī teşne-leb üftāde-i ḫāk
Nice çarḫ olmadı ol ḥāli görüp zīr ü zeber

IV

Ser-i eflāke çıkup ṣubḥa-i gül-bang-i nevā
Birisi vā-esefā dėdi biri vāveylā
Böyle bir mātem ėdüp ʿā'ile-i Āl-i ʿAbā
Nāle-i "vā-ʿaṭaşā vā-ebetā vā-ümetā"[612]
Ṣaçdı eflāke çıḳup ḫargeh-i ḫurşīde şerer

V

Oldı bu ḥādiṣeler velvele-endāz-ı vaṭan
ʿArş-ı aʿlāya ṣuʿūd eyledi āvāz-ı miḥen
Bir ṭarafdan olunup āh u fiġān u şīven
Bir ṭaraf naʿra-i aʿdā vü hücūm-ı düşmen
Bir ṭaraf nāle-i ferzend ü fiġān-ı māder

VI

Gerçì devr ėtmededir ʿālem-i hestīde dü ʿayn
Birisi gökde münevver digeri ʿāleme zeyn
Urdılar rūy-ı zemīn …… ḍarbe-i şeyn
Müyken müye-kün ol maʿrekede ehl-i Ḥüseyn
Cümlesi ḫuşk-zebān sūḫte-cān teşne-ciger

VII

Münḫasif oldığı dem ẓulm-ile ol mihr-i münīr
Ṭabl-i şādī çalınup ḳaṣr-ı Yezīd üzre nefīr
İntişār ėtdi cihān içre Yezīd oldı emīr

[612] "Susuzluktan yandım, kavruldum, ey babacığım, ey anneciğim"

Baş açıḳ yalın ayaḳ cümlesi aʿdāya esīr
Ṣankì ol ṭā'ifeniñ başına ḳopdı maḥşer

VIII

Giryenāk oldı bütün baḥr-i maḥabbetde semek
Oldı pür-mürde hemān rūy-ı zemīn üzre çiçek
Mātem-i Āl-i ʿAbā lāzım olup maḥşere dek
Ḳaralar giydi bugün mātem ėdüp çarḫ-ı felek[613]
Āh ėdüp derd ile ḳan aġladılar cümle melek

Altıncı Bendi

I

Oldı bu ḥādiṯe-i müdhişeden ḳāmeti dāl
Mātemiñ ṭutmuş olan ʿālem-i ʿulvīde hilāl
Ḳuvve-i nāṭıḳada ḳalmadı güftāra mecāl
Benden ol vāḳıʿa-i müdhişeyi ėtme suʾāl
Kì beyān eyleyemez vāḳıʿını kilk-i maḳāl

II

Gelemez cünbişe kim ḥālini ʿarż ėde zebān
Ben gibi ebkem olup ḫāme-i mātem-efşān
ʿĀḳıbet oldı Ḥüseyn Şimr ü Yezīde ḳurbān
Veled-i Ḥaydarı ol Şimr olacaḳ bī-īmān
Ẕebḥ ėdüp ḳanı ile eyledi ṣaḥrāları al

III

Küfrine nāṭıḳ olup naṣṣ-ı Celīl-i Ḳurʾān
Kāfiriñ ḳatli ile oldı şehīd-i Yezdān
Murġ-ı rūḥı ṭayerān eyledi Firdevse hemān

[613] *bugün: o gün D.*

Rāst geldikçe cigergāh-ı Ḥüseyne peykān
ʿArşda ditrer idi rūḥ-ı Resūl-i müteʿāl

IV

ʿİlm-i Ḥaḳ vāsiʿ olup cümle cihetden yoḳsa
Beridir Ḥażret-i Ḥaḳ nevm ü sinetden yoḳsa
Ėdemez ṣarf-ı naẓar böyle diyetden yoḳsa
Pākdir ẕāt-ı Ḫudā böyle ṣıfatdan yoḳsa
Dāmen-i ʿizzete ḳondı dėr idim gerd-i melāl

V

Kāfiriñ ḳaṣdı olup Āl-i ʿAbāya her bār
Gitdi ol vechile dünyāda olan ḳuṭb-ı medār
Yėr ü gök mātem ėder anlar içün leyl ü nehār
Coşdı ṭūfān-ı belā çalḳalanup mevc-i biḥār
Ḳopdı evtād-ı zemīn pārelenüp ṣulb-i cibāl

VI

Ṭoplanup başına pervāne-ṣıfat ʿā'ileler
Ḳalmadı dīde-i mātem-zede de nūr-ı naẓar
Zaḫmdār oldıġını Faṭıma-i ẖayr-ı beşer
Şehribānū görecek cism-i Ḥüseyni bī-ser
Nāvek-i düşmen ile her yanı ġırbāl-miṣāl

VII

Ḳalmadı kārgeh-i dilde metāʿ-ı sūdı
Görmedi ḥavṣala-i dilde olan maḳṣūdı
Ḳalmadı ʿālem-i hestīde hemān mevcūdı
Aldı āġūşuna ol peyker-i ẖūn-ālūdı
Dėdi ėy vāy Ḥüseynim saña n'oldı ne bu ḥāl

VIII

Ḫˇāb-ı ġafletde iken şimdi uyandıñ böyle
Düşmene ḳarşu gelüp ṣankì uṣandıñ böyle
Bir ṭaḳım melʿanet-efrūza inandıñ böyle
Ne içün ḫāke düşüp ḳana boyandıñ böyle
Nedir ėy mūnis-i cān sende bu ḥālet söyle

Yedinci Bendi

I

Ṣorma bu melʿanetiñ biñde biri olmaz edā
Ėtseler ḥaşre ḳadar böyle naẓımlar inşā
Bunı taḳdīr ėder elbette Cenāb-ı Mevlā
Söylemezsin n'içün ėy serv-i çemenzār-ı ṣafā
Saña n'oldı cigerim yandı amān söyle baña

II

Saña giydirdi bugün Şimr-i laʿīn ḳanlu kefen
Māderiñ ėtmededir āh u fiġān u şīven
Ḳalma bu maẓleme-i dehrde ėy vech-i ḥasen
İşte ḫurşīd ṭoġup ėtdi cihānı rūşen
Aç gözüñ ḫˇābdan ėy nergis-i gülzār-ı vefā

III

Sen kì evlād-ı Resūle zer ü zīver olasın
Böyle bir ümmet için sāḳi-i Kevṣer olasın
Cān-sipārāne olan maʿrekede ser veresin
Bu mürüvvet mi kì sen zāde-i Ḥaydar olasın
Pāy-māl-i sitem-i düşmen ola āl-i velā

IV

Sen kì bu tāze bahārıñ gül-i nev-rūzı iken

Şimdi düşmen o ḳanıñ ġonçe-i dil-dūzı iken
Gül-i gülzāre bedel bülbül-i dil-sūzı iken
Dün beḳā meclisiniñ şem'-i şeb-efrūzı iken
Bugün olduñ mey-i taḳdīr ile medhūş-ı fenā

V

Bugün ol meykede-i cenkde ser-ḫōş olduñ
Cām-ı ṣahbā-yı ḳaderle hele bī-hūş olduñ
Düşmeniñ cebhe-i ḥayretde ferāmūş olduñ
Nefes-i āfet-i düşmen ile ḫāmūş olduñ[614]
Şem'-i dīdārıñ iken meclis-i īmāna żiyā

VI

Ḥarbe sevḳ ėtdi seni zümre-i aʿvān-ı vaṭan
Oldı aʿvān-ı vaṭan ṣādıḳ-ı erbāb-ı fiten
Yalıñız ḳalmış-iken cenkde ėy ġonçe-dehen
Her ṭarafdan yürüyüp geldi sipāh-ı düşmen
Ḳalḳ amān ġayrı uyan ėy ḫalef-i şīr-i Ḫudā

VII

Nevm-i ġafletden uyan olma ḥarbde nā'im
Rūḥ-ı nā-pākine laʿnet olunur her dā'im
Çün Ḥüseyn oldı şehīd kendi olunca ḥākim
Yazıḳ oldı saña ėy Seyyid-i Āl-i Hāşim
N'ėdeyim çāre nedir böyle imiş ḥükm-i ḳażā

VIII

Her sene mātem ile rūḥlarını şād ėdeyim
Nāmını vird-i zebān ėtmek ile yād ėdeyim
Dā'imā merḳadine gitmegi muʿtād ėdeyim

[614] *Olduñ: oldu D.*

ʿÖmrüm olduḳça hemān derd ile feryād ėdeyim
Ḫāne-i ʿālemi feryād ile ber-bād ėdeyim

Sekizinci Bendi

I
Her zamān fenn-i şecāʿatde kì ser-defter iken
Cān-sipārāne olan maʿrekede bī-ser iken
Ben-i aʿdāya hücūm eyleyecek bir er iken
Sen nihāl-i çemenistān-ı dil-i Ḥaydar iken
Ḳurre-i bāṣıra-i Ḥażret-i Peyġamber iken

II
ʿİlm ü ʿirfānı olup ʿālem-i hestīde s̱übūt
Oldılar fenn-i maʿārifde sezāvār-ı nüʿūt
Ṭutamam midḥat-ı ẕātında hemān semt-i sükūt
Şemʿ-i ḫalvetgede-i ḫāne-i rāz-ı melekūt
Ṣadef-i maʿrifet-i lem-yezele gevher iken

III
Ḳaṣd-ı cān ėtdi Ḥüseyne Şimir-i pür ʿġāsıḳ
Ėtdigi cürme göre oldı ḥimār-ı nāhıḳ
Maẓhar-ı laʿnet-i Ḥaḳḳ oldı Yezīd-i fāsıḳ
ʿĀlim ü ʿārif ü dānā vü emīn ü ṣādıḳ
Feyż-i esmā'-i İlâhiyeye hep maẓhar iken

IV
Gerçì miḥrāb-ı emānetde iken ḳıble-nümā
Murtażā meslekine sālik olup ṣubḥ u mesā
Pāydār olmadı bu köhne-serāda zīrā
Dīde-i rūḥa żiyā āyine-i ḳalbe cilā
Beşere rāh-nümā vü melege reh-ber iken

V

Dün gėce taḫt-ı ḫilāfetde żiyā-āver iken
Ḳana ġarḳ oldı bugün işte o bir ġonçe-dehen
Mātemin ṭutmadadır şām u seḥer ehl-i vaṭan
Bāġbān-ı ceberūta gül-i nev-ḫīz-i çemen
Pādşāh-ı melekūta güher-i efser iken

VI

Medḥden başḳa sözüm yoḳ bu suḫan-perdāza
Māteminde çekilüp ḫayli zamān ḫamyāze
Ḫāme-i pür-raḳamı geldi hemān ihzāza
Nüsḫa-i ḥikmet ü ʾilm ü ʾamele şīrāze[615]
Meclis-i vāsiʾ-i ḥilm ü kereme zīver iken

VII

ʿĀrif-i rāh-ı hüdā server-i cümle şühedā
Zübde-i Āl-i ʿAbā zümre-i erbāb-ı vefā
Ḳanları cūşa gelüp lāle-ṣıfat oldı hevā
Ḥüsn-i aḫlāḳ-ıla mülk-i edebe ḥükm-i revā
Neseb-i pāk-ile burc-ı şerefe aḫter iken

VIII

İşte bu dār-ı fenādan hele ḳalḳdıñ gitdiñ
Azacıḳ peyker-i dünyāya kì baḳdıñ gitdiñ
Dār-ı ʿuḳbāya hemān pençeyi ṭaḳdıñ gitdiñ
Beni bu derd ile encāmı bıraḳdıñ gitdiñ
Cigerim āteş-i ḥasret ile yaḳdıñ gitdiñ

[615] *ḥikmet ü: ḥikmet-i D.*

Ṭoḳuzuncı Bendi

I

Mehd-i dünyāya gelüp ṣankì sitemle tev'em
Zāde-i ṣīr-i Ḫudā sibṭ-ı Resūl-i ekrem
Bu gelen bendi yazar kilk-i debīr-i mātem
Çeşm-i giryānıma şimdengerü demdir hem-dem
Dil-i mātem-zedeme derd ü elemdir muḥarrem[616]

II

Böyle ḫūnīn kefeni her şeb ü rūz göstereli
Böyle bir fāciʿadır dillere söz göstereli
Māteminde ėdilen giryeyi göz göstereli
Bu muṣībet bu belā ʿāleme yüz göstereli
Gözümüñ yaşı gibi çıḳdı gözümden ʿālem

III

Ehl-i beyt taʿziyesi arż u semāda görülür
Faṣl-ı daʿvā-yı sitem rūz-ı cezāda görülür
Bu olan ḥādiṣeler nezd-i Ḫudāda görülür
Devr-i peymāne-i sūr olsa da bī-cā görülür[617]
Baña hicrānıñ ile ḥalḳa-i dām-ı mātem

IV

Dāġdār ėtse n'ola dilleri bundan ṣoñra
Ḳahr ola cümle ʿadū Āl-i ʿAbādan ṣoñra
Ėdilür āh u enīn hem daḫi benden ṣoñra
Umarım memleket-i sīnemi senden ṣoñra
Dem-be-dem eyleye pā-māl-i fenā leşker-i ġam

[616] *muḥarrem: mātem D.*
[617] *bī-cā görülür: sensiz görünür D.*

V

Vechi var sīne-i aʿdāyı cihān ḳaralasun
Nīze-i ḳahr u sitemle anı hem yaralasun
Şāne-i laʿnet ile Şimri daḫi taralasun
ʾÖmr-i şīrīnimi telḫ ėtsün ecel pārelesün
Bī-sütūn-ı emelim tīşe-i Ferhād-ı elem

VI

Hele meydānda olan melʿanet-i İbn-i Ziyād
Eyledi kendüsine Şimr ü Yezīdi münḳād
Ėtmedi şimdiye dek böyle sitem bir Şeddād
Şuʾle-i berḳ-ı fenā ḫırmenim ėtsün ber-bād
Mūy-ı āşüfte gibi ḫāṭırım olsun derhem

VII

Cāy-ı emniyyet olan ḳaṣr-ı ḳuʿūdı sensiz
Baʿd ez īn isteyemem ḥubb u sürūdı sensiz
Sitem ü ġuṣṣa içinde bu suʿūdı sensiz
N'eylerim kişver-i cān-sūz-ı vücūdı sensiz
Baña menzil ola şimdengerü ṣaḥrā-yı ʾadem

VIII

Bu ḫazān-dīde çemen-zārda gül ġonçelerim
Ṣarṣar-ı bād-ı fenāya düşerek nīlüferim
Şühedā zümresine varı bugün yavrılarım
Nice bir āteş-i āhım ile yansun cigerim
Eylesün mürdemi ġarḳ-āb-ı belā çeşm-i terim

Onuncı Bendi

I

Nīze-i miḥnet ile cümle vücūdun ber-bād

Zaḫmdār ėtmiş anı tīr-i Yezīd-i şeddād
Olmadı renc ü ġam u derd ü belādan āzād
Bir ṭarafdan daḫi feryād ile Zeyn-i 'İbād
Ṣarılup vālidine ėtdi fiġān u feryād

II
Nevm-i ġafletden uyan olma cihānda nā'im
Ḳaṣd-ı cān ėtmek içün geldi Yezīd-i ẓālim
Olıñız daġdaġa-i ḥükm-i ḳażāda dā'im
Ėy benim vālidim ėy seyyid-i Āl-i Hāşim[618]
Aḫter-i burc-ı hüdā ḳuṭb-ı medār-ı irşād

III
Nice bu ceng ü cedelde heme ān aġlamayım
Böyle mātemde nice ben de hemān aġlamayım
Nice bu maʿrekede bī-ser ü cān aġlamayım
Nice āh eylemeyim derd ile ḳan aġlamayım
Kì ėrişdi bize a'dā-yı Ḫudādan bī-dād

IV
Çün hücūm ėtdi saña hem bir alay ejder ile
Zaḫmdār ėtdi anı nīze vü hem şeş-per ile
Döndi zenbūr evine tīr-dem-i dü ser ile (?)
Ẓulm ėdüp sīneñi çāk eylediler ḫancer ile
Nice ḳıydı saña bilmem bu sipihr-i cellād

V
Cereyān ėtdigine ḳanlu sirişk-i çeşmiñ
Şühedā zümresine girdi bu demle resmiñ
Yaḳıyan olmadı kim ḳaldı bu zinde vesmiñ

[618] *Ėy: K'ey D.*

Bu mürüvvet mi kì al ḳana boyansun cismiñ
Ādemiñ ḳalbi ṭayanmaz buña olsa fūlād[619]

VI

Yūsufāsā seni hem almış iken çāh-ı vaṭan
Meskeniñ oldı bugün mātem ile beyt-i ḥazen
Yūsuf-ı güm-şude tek çekmededir renc ü miḥen
Ḥayf kim oldı esüp ṣarṣar-ı kīn-i düşmen
Ḫırmen-i silsile-i Āl-i Muḥammed ber-bād

VII

Çekdigim āh u fiġān u sitemi yā ebeti
Ḳonsa ṭaġ üzre ėrir böyle ġamı yā ebeti
Nice ben ḥaml ėdeyim bunca hemi yā ebeti
Felemen ba'dük[e] *eşkū elemī yā ebetī*
Keyf[e] *emsâ feraḥ*[an] *nārük*[e] *tekvi'l-ekbād*[620]

VIII

Böyle bir ẓulmi revā görmedi Şeddād-ı le'īm
Olalar rūz-ı ḳıyāmetde cināyetle elīm
Görmedi çeşm-i cihān şimdiye dek cürm-i ʿaẓīm
Bu revā mı kì pedersiz ḳalayım böyle yetīm
Ne muṣāḥib ne muvāfıḳ ne refīḳ u ne nedīm

On Birinci Bendi

I

Ḳāf tek ḳāmet-i Zehrāyı bükenler bī-şek
Dāḫil-i micmere-i nār-ı ceḥīm olsa gerek

[619] *fūlād: pūlād D.*
[620] Ey baba, senden sonra dertlerimi kime anlatayım, nasıl mutlu olayım [ayrılık] ateşin ciğerlerimi dağladı.

Ḫūn-ı gülzār-ı Ḥüseyn maḥşeri reng eyleyecek
Kāş kör olsa idi gözlerim ėy mihr-i felek
Görmeseydi seni bu ḥālde ėy reşk-i melek

II

Çıḳdı eflāke hemān dūd-ı dil-i pür-kederim
Nīl-gūn oldı felek anda göründi eşerim
ʿĀlemi yaḳsa n'ola nā'ire-i pür-şererim
Kāş ol tīr benim pāreleseydi cigerim
Ėrmeseydi bu ziyān ol beden-i nāzüke tek

III

Ḳatliñe Şimr ü Yezīd gerçi ḳasem eylediler
Böyle bir ḥādiṣede cemʿ-i ḥaşem eylediler
Anları taḫt-ı ḫilāfetde ḥakem eylediler
Saña aʿdā-yı Ḫudā ḫayli sitem eylediler
Yazıḳ oldı saña ėy ẕāt-ı Muḥammed-meslek

IV

Urdılar ḫancer-i ḫūn-rīzi hemān sīm-bere
Atdılar seng-i sitem ol şecer-i pür-ṣemere
Anlarıñ nār-ı cehennemde olur yüzi ḳara
Ẕāt-ı pākiñ gibi bir seyyid-i nīkū-gühere
Gör ne bī-dād ne ẓulm ėtdi ʾadū-yı bed-reg

V

Sīne-i düşmene uġrar bu zamāndan ṣoñra
Açılur bāb-ı fiten şöyle kì bundan ṣoñra
Ḳalalım çekdiġimiz renc ü kederden ṣoñra
Umarım derd ü elem ḫanceri senden ṣoñra
Feraḥıñ naḳşın ėde ṣafḥa-i sīnemden ḥak

VI

Daha oturmadıñız gerçi belā dārında
Buldıñız ḥūrileri ḳaṣr-ı beḳā dārında
Pederiñ görmelisin Āl-i ʿAbā dārında
Beni ḥasret ile ḳoyduñ bu fenā dārında
ʿAzm-i iḳlīm-i beḳā eylediñ Allâh maʿāk

VII

Dehenim yoḳ kì olan ḥādiṣeyi vaṣf ėdeyim
Ḳudretim yoḳ kì cihān mihrini hem ḫasf ėdeyim
Ẓulmet-i düşmen içün nūr-ı mehi kesf ėdeyim
Kime şimdengerü rāz-ı güherin keşf ėdeyim[621]
Yalıñız bir sen idiñ gevher-i esrāra miḥek

VIII

Ḳader-i Ḥaḳla çıḳup gitmege olduñ mecbūr
ʿĀḳıbet nūr-ı liḳā ile olursun mesrūr
Ḫādimiñ olmalıdır şām u seḥer zümre-i ḥūr
Sen de ėy māh bugün dīdeden olduñ mehcūr
Girye-i mātem ile çeşmimi ėtdiñ bī-nūr

On İkinci Bendi

I

Ṣuyı ḳaṭʿ oldı bugün bāġ-ı ṣafānıñ Nevres
Sāḳīsi ḳalmadı ol neşv ü nümānıñ Nevres
Açmadı ġonçeleri şāḫ-ı beḳānıñ Nevres
Gör ne gelmiş başına Āl-i ʿAbānıñ Nevres
Neler ėrmiş gülüne bāġ-ı Velānıñ Nevres

[621] *rāz-ı: rāzım D.*

II

Naḫle-i mātemi erbāb-ı vefā bāġlar ise
Māteminde bulunan aġlayaraḳ çaġlar ise
Sīnesin seng-i maḥabbetle döküp dāġlar ise
ʿAyb olunmaz bu muṣībetlere ḳan aġlar ise
Ḥaşre dek dīdesi erbāb-ı vefānıñ Nevres

III

Girye-i ḥasret ile gözlerime ḳan ṭolsa
Rūşen eyler anı ger ḫāk-i mezārın bulsa
Nev-bahār-ı emelim bād-ı ḫazānla ṣolsa
Derd [ü] āh u ġam [u] mātem ile tārīk olsa
Yėri var āyinesi ehl-i ṣafānıñ Nevres

IV

ʿĀḳıbet ḫaṣm-ı Ḥüseynden bu diyetler alunur
Ḥākim-i rūz-ı cezā anları nīrāna ṣalur
Rūz u şeb nā'ire-i ḳa'r-ı cehennemde ḳalur
Ṣabrdan ġayrı ne tedbīr elimizden ne gelür
N'ėdeyim böyle imiş ḥükmi Ḫudānıñ Nevres

V

Ḳaṣd-ı cān ėtdi ḥayā eylemedi ceddinden
Ḳahr-ı Ḥaḳ cūşa gelüp Şimr-i laʿīn ḳaṣdından
Münḫasif olsa n'ola şems ü ḳamer ḥaddinden
Nice bunca sitem ü ẓulmi görüp derdinden
Ser-nigūn olmadı eyvān-ı semānıñ Nevres

VI

Dėdi ḥaḳḳında Fużūlī bu edādan başḳa
Ne olur yüzi ḳara ḳulda ḫaṭādan başḳa
Şimiriñ ėtdigi çoḳ çevr ü cefādan başḳa

Kim ėder tīr ile aʿdā-yı Ḫudādan başḳa
Üstüḫ ʿānını şikest böyle Hümānıñ Nevres[622]

VII

Böyle bir ḥādiṯede ceng-i şedīd eylediler
Şühedā maḥv ile mātem-i vaʿīd eylediler
Bu ḫilāfet var iken şimdi cedīd eylediler
Ẓulm ile zāde-i Zehrāyı şehīd eylediler
Hīç mümkin mi vuḳūʾı bu belānıñ Nevres

VIII

Yoġ-imiş anda meger meẕheb-i dīn ü āyīn
Küfr ü ṭuġyānıña nāṭıḳ hele āyāt-ı mübīn
Maẓhar-ı laʿnet-i Ḥaḳḳ oldı Yezīd-i bī-dīn
Bunı kim ėtdi ise rūḥuna yüz biñ nefrīn
Ėde Allâh anı dūzaḫda müʾebbed āmīn

Āmīn Ṯümme Āmīn

[On Üçüncü Bendi]

İŞBU ON İKİ BENDİ ŞĀMİL TERKĪB-BENDİÑ ḪĀTİMESİNDEKİ NAʿT-I ŞERĪFİÑ TAḪMĪSİDİR[623]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I

Kaʿbe-i maḳṣūdı dāʾim isteyen her nīk-nām
Gelsün iṯbāt-ı vücūd ėtsün burada biʾt-temām
Bir naẓarda refʿ olur mirʾāt-ı ḫāṭırdan ẓalām

[622] *böyle: öyle D.*
[623] AT, s. 378 [377]-381 [380]; *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, K. 3., s. 245-246.

Bu ne dergāh-ı mu'allādır ne ferḫunde-maḳām
Kim döner başına anıñ günbed-i fīrūze-fām

II

Her ziyāret eyleyen olmaz bu dünyāda elīm
ʿĀlem-i ʿuḳbāda görmez ʿāḳıbet ḫavf-ı ceḥīm
Zā'irīn emrāżınıñ oldur devāsında ḥakīm
Bu ne meymūn bārgehdir ravża-i pür-feyż kim
Ḫāk-i dergāhıñ ṭavāf eyler melā'ik ṣubḥ u şām

III

Göz yaşa[n]dır tūtiyādır ravżada ḫāk-i mezār
Ṭaşları dürr-i Necefdir şuʿledir elmāsvār
Ḳudsiyān dā'im ṭavāf eyler anı leyl ü nehār
Ḫāk-i pāyine muḳābil mihr zerrīn kem-'ayār[624]
Günbed-i ḳaṣrına nisbet çarḫ cirm-i nā-temām

IV

ʿĀḳıbet nūr-ı risāletle bu dünyāya gelüp
Ravża-i pāki hemīşe nūr-ı ʿirfānla ṭolup
ʿĀlem-i hestī gibi dā'im budur gāhi bulup
Fevc fevc āhū gibi anı ṭavāf eyler ḳulūb
Var ise şimdi odur ehl-i dile Beytü'l-Ḥarām

V

Medḥ-i evṣāfı hemīşe zīver-i evfāhdır
Evliyā mecmūʿasında şimdi ʿālī-cāhdır
Ḥāl-i mevtinde daḫi züvvārdan āgāhdır
Bu maḳām ol server-i millet Ḫalīlullâhdır[625]
Menba'-ı esrār-ı cedd-i Ḥażret-i Ḫayrü'l-enām

---

[624] *zerrīn: zer-i D.*
[625] *maḳām ol: maḳām D. / millet: millet-i D.*

VI

Dā'imā ehl-i rıżā ḥaḳkındadır ḥükm-i ḳażā
Gitdigi dār-ı fenādan dār-ı ʿuḳbāya sezā
Bāʿiṯ-i şehd-i şehādetdir aña cevr ü cefā
Şeyḫ-i erbāb-ı kerem ser-ḥalḳa-i ehl-i rıżā
Pādşāh-ı kişver-i teslīm ulü'l-ʿazm-i hümām

VII

Böyle bāb-ı ʿālīden merdūd olan erbāb-ı ḳadḥ
Eylemez naʿt-ı şerīfiñ ṣafḥa-i ʿālemde şerḥ
Mıṣraʿ-ı ṯānī nihāyet eylemiş ḥaḳḳıyla medḥ
Bunda Ḫallāḳ-ı cihān teslīm bābın ėtdi fetḥ
Bunda menşūr-ı nübüvvet misk ile buldı ḫitām[626]

VIII

Melce'-i ʿālem iken olduñ maḳām-ı ḳudsiyān
Şuʿle-i dergāhıña pervānedir kerrūbiyān
Zümre-i ʿuşşāḳa olduñ dā'imā ḫāṭır-nişān
Ėy maḳām-ı dil-güşā ėy menzil-i ʿarş-āstān
Ka'be-i ʿuşşāḳ u reşk-i ravża-i Dārü's-Selām

IX

ʿĀlem-i hestīde dā'im ravża-i ebrārsın
Her ḳulūb-ı mü'minīne ġonçe-i gülzārsın
Derdnāk olan kesāne dafiʿ-i ekdārsın
Sen maḳām-ı cedd-i pāk-i Aḥmed-i Muḫtārsın
Āstānıñdan ümīd-i feyż ėder ʿālem müdām

[626] Bu beyitten sonra *Osman Nevres ve Dîvânı'*nda olup da AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Bunda ẓāhir oldu cümle beyyināt-ı luṭf u ḳahr
Bunda ḥall oldu cemīʿ-i müşkilāt-ı ḫāṣṣ u ʿām

X

Ḫayli dem kim ʿuhde-i peymānıña miṣāḳ idim
Yād-ı ismiñle hemīşe luṭfuña miṣdāḳ idim
Şemʿa-i dergāhıña pervāne tek iḥrāḳ idim
Ben saña yüz sürmege çoḳdan berü müştāḳ idim
Ḥamdi lillâh kim müyesser oldı ber-vefḳ-ı merām

XI

Sensiñ ėy şems-i hidāyet maṭlaʿ-ı burc-ı Necef
Pertev-i rūyuñla oldı şuʿlever her bir ṭaraf
Senden aldı lemʿa-i ruḫsārını dürr-i ṣadef
Yüz sürüp bu āstāna ṣıdḳ ile buldum şeref
Feyżmend o kimse kim bu āstāndan aldı kām

XII

Zümre-i erbāb-ı ʿirfān ḥalḳa-i bābındadır
Kāffe-i züvvār-ı ʿālem ṣaḥn-ı miḥrābındadır
Miḥver-i ḳuṭbeyn-i ʿālem çarḫ-ı ṭolābındadır
Tā felek pāyendedir şems ü ḳamer tābendedir
Tā kì luṭf u ḳahr-ı Īzedden ḳala ʾālemde nām

XIII

Dā'imā tevḥīd-i Bārīle gider ḳahr u elem
Taʿabbüd her bir ḳulūbı taṣfiye eyler o dem
Devr ėdince çarḫ-ı gerdūn ʿālem-i hestīde hem
Mevc-i deryā rīg-i ṣaḥrā ṣayısınca dem-be-dem
Rūḥ-ı pür-nūr-ı Ḫalīl ü Aḥmede olsun selam

8. TAḪMĪS BER-TERKĪB-BEND-İ İBRĀHĪM EFENDİ EL-ḤAYDARĪ[627]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

[1]

I

ʿİşret ḳurılup meclisi rindāna düzen vėr
Bu pīr-i kühen-sāleye bir tāze cevān vėr
Cānımda ramaḳ ḳalmış-iken rūz u şebān vėr
Sāḳī bize bir bāde ile rūḥ-ı revān vėr
Luṭf eyle biraz mürde-dilān-ı ġama cān vėr

II

Çehremde beşāşetle ṭabīʿatda leṭāfet
Ṣoḥbetde ḥalāvetle dü çeşmimde naẓāret
Hep gitdi bütün ḳalmadı cānımda ṭarāvet
Ẓaʿf-ı tene uġratdı bizi ḫˇāb-ı ʿaṭālet
Bekletme uyandır bize bir tāb [u] tüvān vėr

III

Mir'āt-ı vücūdumda hemān ḳalmadı ṣavfet
Jeng-āver olup gösteremez ṣūret-i ʿişret
Ṣahbā-yı feraḥdan alamaz bir daḫi neş'et
Ġayb eyledi ḫāṣiyyetini ḫūn-ı ḥamiyyet
Bir cām-ı ʿazm-baḫş ile aʿṣābıma ḳan vėr

IV

Mey-ḫāne-i ʿālemde göñül pīr-i muġāndır
Dā'im mey-i gül-gūn ile peymāne-keşāndır
Defʿ-i ġam-ı devrāna musāʿid bu zamāndır

[627] AT, s. 80-99; Ataullah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, t.y., s. 6-14.

Mey cāndır anıñ cism-i ḥaḳīḳīsi cihāndır
Bir cām-ı ḥaḳīḳatle bize cān-ı cihān vėr[628]

V

Ėy sāḳi-i gül-çehre seniñ revnāḳ-ı bāġıñ
Pervāne gibi duḫter-i rez oldı çerāġıñ
Ḫurşīd gibi bezme cilā vėrdi yanaġıñ
Ḳalsun yėri var 'izz-ile başımda ayaġıñ
Bir mūr-ı ḥaḳīriz bize ḥayṯiyyet ü şān vėr

VI

Miḥrāb-ı dü ebrūsı olup ferş-i cebīnim
Ol çehre-i pür-tābdadır feṯḥ-i mübīnim
Her şām u seḥer cān u göñül dīde-i bīnim
Gözler seni çoḳdan berü bu ḳalb-i ḥazīnim
Ḳurbān olalım ḥalḳa-i bāzūya miyān vėr

VII

Bintü'l-'inebiñ ṣanma kì ser-māyesi dūndur
Techīzine baḳ mehr-i musemmāsı füzūndur
Tecvīzine raġbet dėme āṯār-ı cünūndur
Dünyāda ḥayātım vaṭan-ı pākiñ içündür[629]
Öldürme beni ġamze-i mestiñle āmān vėr

VIII

Dünyā-yı denī ḳaddimi döndürdi kemāna
Bu daġdaġadan geçmeli her rūz u şebāne
Bu beyti oḳu şām u seḥer pīr ü cevāna
Degmez bu tekāpūya göñül ẕevḳ-ı zamāne
'İzz-ile çekil dā'ire-i vaḥdete yan vėr

---

[628] *cān-ı cihān: cān u cihān AA.*
[629] *pākiñ: tākiñ AA.*

IX

Vaḥdetde olan bāb-ı humāyūna ḳapılmaz
Bir loḳma içün süfre-i mā-dūna ḳapılmaz
İskender ü Dārā vü Ferīdūna ḳapılmaz
Merdim diyen ārāyiş-i gerdūna ḳapılmaz
Sevḳ-ı emel-i ḥām ile her dūna ḳapılmaz

[2]

I

Miḳrob-ı cihān bāʿiṯ-i īcād-ı veremdir
Her bir ʿilel-i müzmineniñ ṣonı ʿademdir
Dārū-yı şifā-baḫşına aldanma sitemdir
Dünyā kì anıñ māḥaṣalı miḥnet ü ġamdır
Ẕevḳ añladıġıñ ülfeti teʾṯīrde semdir[630]

II

Erbāb-ı diliñ ėtmededir baġrını pür-ḫūn
Hep raġbeti alçaḳlaradır çarḫ-i diger-gūn
Dāʾim felek-i sifle-nevāzıñ işi her gün
Devrinde neler yuṭdı bu ṭāḥūne-i gerdūn[631]
Her dānesi ʿaṣrında Ferīdūn ile Cemdir

III

Terkībini bend eyleyen evlād-ı ʿAlīdir
Āṯār-ı sünūḥātı bilen belḳì velīdir
Her ḥādiṯe-i kevn ü mekān ṣanma celīdir
Hep gördigiñ esrār-ı ḳadīm ü ezelīdir
Her ḥādiṯe bir berḳ-ı şebistān-ı ḳıdemdir

---

[630] *añladıġıñ: aldıġıñ AA.*
[631] *yuṭdı: buldı AA.*

IV

Her remz ü işārāt u şü’ūnāt-ı zamānıñ
Bir ḥükmüne bend olmalıdır rāz-ı nihānıñ
Ḥall olmayacaḳ ʿālem-i hestīde kì anıñ
Her bir varaḳ-ı ṣanʿatı üstād-ı zamānıñ
Fihrist-i kütüb-ḫāne-i ʿirfān u ḥikemdir

V

Bir encümen-i dāniş iken şehr-i Sitānbūl
Ol şehr-i dil-ārāya varup ʿizz ü şeref bul
Ḫoş-merḥaledir mekteb-i ʿirfāna giden yol
Ol medrese-i ḥükmüne gir ṭālib-i feyż ol
Etfāl-ı sebaḳ-ḫ ʿānı esātīẕ-i ümemdir

VI

Deryā-yı hüner ḳaʿrını gel ṣanma bulansañ
Ġavvāṣ gibi gevher-i nā-yābı görenseñ
Yelken gibi emvāc üzere bād-keşānsañ
Ṭūfān geçirüp mesʿadet-i Nūḥı ḳazansañ
Bu keşti-i ʿömrüñ yolı deryā-yı ʿademdir

VII

Dīvān-ı ṣadāret bile ger olsa muʿīniñ
Evreng-i serā-perde-i şāhīde mekīniñ
Engüşt-i Süleymāna bedel olsa nigīniñ
İḳbāline göz dikme bu dünyā-yı denīniñ
Aldanma bu ārāyişe encāmı nedemdir

VIII

Bu ḳubbe-i fīrūzede ġam fā’ide vėrmez
Geçmişler içün dīde-i nem fā’ide vėrmez
Dünyāya ṣarılsañ bile <bir> [hem] fā’ide vėrmez

Añ ol güni dīnār u direm fā'ide vėrmez
Esbāb-ı felāket saña iḳbāl ü ḥaşemdir

IX

Geç ẕevḳ u ṣafādan hele bir kerre melūl ol
ʿĀlī himem ol ʿaṣrda aṣḥāb-ı ʿadūl ol
İdrākıñ eger var ise erbāb-ı ʿuḳūl ol
İḫlāṣ ile maʿbūduña sāʿī-i vuṣūl ol
Her ḥāliñ ile mültemes-i ḥüsn-i ḳabūl ol

[3]

I

Milyonca gelüp zübde-i ẕürriyyet-i Ādem
Ḫāḳān-ı cihān yaʿni şehenşāh-ı muʿaẓẓam
İskender ü Dārā vü Ḳubād u şeh-i aʿẓam
ʿİbretle baḳılsa bu cedel-ḫāne-i ʿālem
Bu ḳubbe-i fīrūze vü bu ṭāḳ-ı muṭalsam

II

Bir kerre düşün maḳbere-i sāḥa-i pesti
Her şeş-cihete ḥākim olan dehr-peresti
Ser-mest-i cihān olmuş-iken merdüm-i mesti
Bu tūde-i ġabrā ile bu ʿālem-i hestī
Bu ʿarbede vü şūriş ü ġavġā-yı dem-ā-dem

III

Nevʿ-i beşeri çün yaradan Ḫażret-i Mevlā
Bi'l-āḫare hem eyleyecek anları ifnā
Her nefḫa-i ṣānīde ėder bir daḫi iḥyā
Beñzer o temāṣī-le kì yapmış anı maḥżā
Göstermek içün ḳudretini Ḫāliḳ-ı aʿẓam

IV

Āyīne-i devrān ḳurulup gerçì muḳaʿar
Biñ şekle ḳoyar ṣūret-i insānı ser-ā-ser
Aḥvāl-i beşer ṭoġrı tiyaturaya beñzer
Bir şaḫs çıḳar perdeye dervīş ü ḳalender
Çoḳ sürmez öbür perdede bir şāh-ı muʿaẓẓam

V

Baḳ dīde-i ʿibretle bu āyīne-i devrān
Göstermeyecek bir daḫi hem ṣūret-i insān
Aḥvāli görünce dėdi bir ṣāḥib-i ʿirfān
Bir perdede giryān u öbür perdede ḫandān
Bir perdede nālān u öbür perdede ebkem

VI

Āyīne-i iḳbāl-i beşerde hele her bār
Göstermededir ʿaks-ıla bir ṣūret-i idbār
Artıḳ olalım sāḥa-i hestīde sebük-bār
Her perdede bir başḳa ġarābet ėder iẓhār
Bu āyine naẓẓāre eger bīş ü eger kem

VII

Efʿāl ile aḳvāline aldanma bu dehriñ
Āṯārını gösterdi bize vėrdigi cevriñ
Hep girye vėrir ḫandesi yoḳ baḳ kì bu devriñ
İḳbāl ile idbārı budur işte bu ʿaṣrıñ
Ol şaḫsı görüp olma ne meʾyūs ü ne ḫurrem

VIII

Āṯār-ı vefā ḳalmadı ebnā-yı zamānda
Ümmīd-i beḳā eyleme bu kevn ü mekānda
Hep şūriş ü ġavġā ile ʿālem heyecānda

Herhangi şü'ūnātı kì görseñ bu cihānda
Ümmīd-i ḳarār eyleme ger şādi vü ger ġam

IX

Gel körliği terk eyle bu ʿālemde baṣīr ol
Bu cehli bıraḳ mekteb-i ʿirfāna naẕīr ol
Ol çeşm-i baṣīretle füyūżāta ḫabīr ol
Āzāde-ser ol ḥākim-i aḫlāḳa esīr ol
Ẓāhirde gedā-pīşe vü ma'nīde emīr ol

[4]

I

Yolsuzlığı meydāna ḳoyan ḥükm-i zamāndır
Erbāb-ı ḥased muḥteriṣ-i kevn ü mekāndır
Ol ḳıṣṣa-i mesrūda kì dillerde ʿayāndır
Dünyāda büyüklük sözi muḥtāc-ı beyāndır
Her ṣāḥib-i şeyne dėme kim ṣāḥib-i şāndır

II

İcrām-ı semāvīde olan zīnet-i ʿulvī
Bu ḳubbe-i fīrūzede her raġbet-i ʿulvī
Esbāb-ı şeref māye-i şaḫsiyyet-i ʿulvī
Dünyāda büyüklük denilen ṭīnet-i 'ulvī[632]
Ḫāk-i vaṭana beẕl-i fedā-yı ser ü cāndır

III

Aḫlāḳ-ı cihān ʿālem-i hestīde muʿaṭṭal
Bozġunlığı hep ṣafḥa-i ʿālemde müseccel
Tehẕīb-i mizāc ėtse eger bir de mükemmel

[632] *ṭīnet-i: raġbet-i AA.*

Dünyāda büyüklük denilen vaṣf-ı mübeccel
Efrād-ı benī nev'a te'āvünde 'ayāndır

IV

Maḥv oldı raṣad-ḫāne-i ʿālemde menāẓır
Taḳdīre sezā ḳalmadı dünyāda meḳādir
Efkār-ı cihāndāra göre müslim ü kāfir
Birleşmedi herkesde żavāhirle żamā'ir
Bu bir eṣer-i ḥikmet-i Ḫallāḳ-ı cihāndır

V

Devr-i felegiñ ḳalmadı bir merd-i edībi
İnsān olanıñ ḳalmadı ʿālemde naṣībi
Dünyā-yı denīniñ bu filān şaḫṣı firībi
Gördüm niçe yüz sübḥali ḳallāş-ı 'acībi
Ẓāhirdeki eṭvārı ile ḳuṭb-ı zamāndır

VI

Ḥürriyyet-i şaḫṣiyyesine gerçì fedāyı
Zāhid gibi göstermeyecek zühd-i riyāyı
Ḫuffāş-ṣıfat isteyemez nūr-ı żiyāyı
Gördüm niçe rindān-ṣıfat merd-i Ḫudāyı
Esbāb-ı 'alāyıḳ aña bir bār-ı girāndır

VII

Ṭopraġ-ıla tefrīş olunup ʿarṣa-i ġabrā
Her ẕerre-i ḫākinde nihān cümle-i eşyā
Her ẕerre-i eşyāda olan oldı hüveydā
Bu ḫākde mestūr birer gevher-i yek-tā
Vīrānede medfūn birer genc-i nihāndır

VIII

Mir’āt-i dil-i ʿālemi gel eyleme muġber
Yoḳsa seni biñ şekle ḳoyar olsa mükedder
Hīç kimseniñ aḥvālini hem görme muḥaḳḳar
Ẓāhirde serāsīme vü ḥayrān u ḳalender
Maʿnīde faḳaṭ her biri bir şāh-ı cihāndır

IX

Bir baḳ kì neler söyledi bu nüsḫa-i manẓūm
Erbāb-ı ḥased şām u seḥer ḳahr ile maġmūm
Dünyā-yı denīde bulunan ḥırṣ ile maḥrūm
Ḫāṣ oldı dirīġā bize bu ḫaṣlet-i meş’ūm
Kim kiẕb ola memdūḥ ḥaḳīḳat ola meẕmūm[633]

[5]

I

Māhiyyetini bilmek içün şāh u gedādan
Erkān-ı velāyetle livālarla ḳażādan
Ḳurtulmaḳ içün daġdaġa-i çūn u çerādan
Ḥürriyyeti şordum niçe erbāb-ı dehādan
Ḳurtulmadı bir vechile maʿnāsı ḫafādan

II

Ḥürriyyet-i iḫvān ile bir ḫayli oturdum
Esāsı hevādır diyerek bir söz uçurdum
Cemʿiyyeti bir ḥāl-i teẕebẕübde kì gördüm
Bu müşkili bir ʿāşıḳ-ı bī-çāreye şordum
Baḫṣ ėtdi baña vuṣlat-ı cānān u liḳādan

[633] *ola: ėde AA.*

III

Her vāḳıf-ı esrār olacaḳ ẕāta da ṣordum
Her zümre-i yārān-ı müsāvāta da ṣordum
Erbāb-ı şü'ūnāt u sünūḥāta da ṣordum
Rindān u cevānān-ı ḫarābāta da ṣordum
Kām al dėdiler meykede-i ẕevḳ u ṣafādan

IV

Hem ėtmez iken ḳubbe-i eflāke tevessül
Şimdi ėderim meşreb-i rindāne tenezzül
Bu mes'eleniñ ḥalli içün ėtme taʿallül
Bir ḳısm esāfilce de bī-ḫavf u te'emmül
Dūr olmaḳ içün dā'ire-i şerm ü ḥayādan

V

Keyfiyyet-i aḥvālini aḳlāma da açdım
İʿlānı içün gerçi beyān-nāme de açdım
Ṭūmār-ı muṭavvel gibi şeh-nāme de açdım
Bu nükte-i ser-besteyi ḥükkāma da açdım[634]
Farḳ eylememekdir dėdiler şāhı gedādan

VI

Bu re'yi beyān ėtmek içün ėtme te'essüf
Ḳābil mi bu meydān-ı uḫuvvetde taḫalluf
Bu mes'elede ḳalmadı teklīf ü tekellüf
Bu re'yi beyān eyledi pīrān-ı taṣavvuf
Tecrīd-i ḫavāss ėt dėdiler ḥubb-ı sivādan

VII

Bu mes'eleyi herkesiñ efkārına ṣaldım

[634] *nükte-i: ḥikmeti AA.*

Bir kimse baña ėtmedi bu mebḥaṣa yardım
Bi'l-āḫare çün ʿālem-i tenhāīde ḳaldım
Eñ ṣo[ñ]ra ḥakīmān-ı cihān-dīdeye vardım
Bu ḥükmini aḫz ėtdim o erbāb-ı nihāden

VIII
Nevʿ-i beşeriñ māyesi bir nuṭfe-i dūndur
İçdikleri hep perde-i māderdeki ḫūndur
Dünyāya ḫırīdār olalı ġarḳ-ı düyūndur
Mādām kì beşer loḳma-i dünyāya zebūndur
Mādām kì ḳurtulması yoḳ nefs ü hevādan

IX
Ḥürriyyeti meydāna ḳoyan aldı şehādet
Vāreste-i irşād olur elbette bu millet
Ḥürriyyetimiz olsa eger ḳıble-i devlet
Bu baḥṣi muvāfıḳ göremez ḥükm-i ṭabīʿat
Ḥürriyyetiñ olsun edeb ü ḥaḳḳ u ḥaḳīḳat

[6]

I
Yoḳ nüsḫa-i aḳvāl-i beşerde hele ʿiffet
İrşāda sezāvār olamaz bir de bu millet
Aḥvāl-i beşerden azacıḳ vėrdi iżāḥāt
Hem-rāz idi bir gün baña bir şeyḫ-i ṭarīḳat
Baḥṣ ėtdi dėdi yetdi o idbār-ı hezīmet

II
Ḥürmetlü olan nesneyi ḥelvā gibi yutduḳ
Āyīnimiziñ menbaʿını ṣankì ḳurutduḳ
Hep dīnimiziñ üss [ü] esāsını çürütdüḳ

Dīniñ bize emr ėtdigi beş şey'i unutduḳ
Elbette tevālī ėder esbāb-ı ma'ṣiyyet

III

Mīzān-ı ʿadāletle görür her işi Mevlā
Her emri ḳażā vü ḳadere bestedir aṣlā
Nevʿ-i beşeriñ çekdigi bī-fā'ide zīrā
'Arż ėtdim a şeyḫim buña biz ḳā'iliz ammā
Esbāba bizi baġladı ḳānūn-ı meşiyyet

IV

İṣlāḥ-ı cihān tīşe-i bī-dād ile bitmez
Allâh bitirir pençe-i bī-dād ile bitmez
Luṭf-ı ezelī olmasa imdād ile bitmez
Dīniñ bize emr ėtdigi ta'dād ile bitmez
Her çend o beş şey' ise mīnā-yı ḥaḳīḳat

V

Her şām u seḥer Ḥażret-i Mevlāya tevessül
Ümmīd-i necāt olmalıdır aña tevaġġul
Evḳātıñı ṣarf ėtmek içündür bu teselsül
Sa'y u 'amel ü 'ilm ü hüner 'izz ü tevekkül
Seyf ü ḳalem ü 'adl u müsāvāt u aḫavāt

VI

Ser-besti-i her cürm ü ḫaṭādan kì üşünmez
Her şām u seḥer kisve-i taḳvāya bürünmez
Madām kì anıñ menḳıbe-i ẕātı oḳunmaz
Bir ḳavm kì bir laḥẓa bu esbāba düşünmez
Elbette olur 'āḳıbet-i ḥāli meẕellet

VII

Ser çekdi göge dağdağa-i ẓulmet-i dünyā
Jeng-āver olunca hele bu ḳubbe-i ḫażrā
Her laḥẓa fesādāt-ı cihān oldı hüveydā
Kirlendi bugün nāṣiye-i millet-i beyżā
Yoḳ ortada bir şey' ne ṭarīḳāt ne ḥaḳīḳat

VIII

Yolsuzlıġı meydāna ḳoyan ḥükm-i cihāndır
Her nīk ü bediñ münşi'i ebnā-yı zamānduır
Tezyīn-i ṣıfāt ėtmeyeniñ ḥāli yamandır[635]
İslāma bu ḥāliñ ṣonı bi'llâh[i] ziyāndır[636]
Şeyḫim bu ʿaṭāletde devām ėtse bu millet

IX

Ėy mürşid-i ser-ḥalḳalarıñ ferʿ ü uṣūlı
Dil-beste-i irşādıñ olan ehl-i ẕühūlı
Ḳurtarmaḳ içün mühlikeden şaḫṣ-ı melūlı
Añlat bize sen maḳṣada esbāb-ı usūlı
Yoḳsa emel ėtme naẓar u ḳurb-ı Resūli[637]

[7]

I

Deryā-yı vücūd içre diliñ oldı şināhī
Fikren çıḳarır dürr ü güher cevher-i şāhī
Ḥaḳ ḳıldı seni şekl-i mükerremle mübāhī
Ėy nevʿ-i beşer ėy eşer-i ṣunʿ-ı İlâhī
Ėy ḳudret-i ʿilmīsine āṣār-ı güvāhī

[635] Yazmada, bu mısraın son kelimesi bir sonraki mısraın son kelimesiyle yer değiştirmiştir.
[636] *ziyāndır: yamandır AT.*
[637] *ḳurb-ı Resūli: ḳurb u Resūli AA.*

II

Bu cīsm-i faṭīn içre olan ḳuvve-i efkār
Tedvīr ėdiyor şām u seḥer ʿālemi her bār
Bu ḳubbe-i fīrūzede ėy ṣāḥib-i reftār
Her laḥẓa ėdersiñ yeñi bir ḫāriḳa iẓhār
Yoḳ vüsʿat-ı efkārıña pāyān u tenāhī

III

Īcād ėdilen māḵineniñ nār-ı muḥīṭi
Her şeş-cihete baġladı efkār-ı muḥīṭi
Vapur u şemenduferiñ ibḫār-ı muḥīṭi
Şeh-rāh-ı necāt eyledi ebḫār-ı muḥīṭi
Sīm u zere ḳalb eylediñ enhār u miyāhı

IV

Fikriñle cihān ʿunṣurunuñ ḳaʿrına vardıñ
Āteşle hevā āb ile hep ḫākini ṣardıñ
Hep fenn-i bedāyiʿle bu dört ʿunṣurı yardıñ
Dil-dāra dil-i sengden āyīne çıḳardıñ
Kemḫā vü ḳumāş eylediñ efsürde giyāhı[638]

V

Şeh-bāz-ı ḫayāliñ gibi pervāza gelen ṭayr
Bir s̱āniye ẓarfında bu dünyāyı ėder seyr
Reftār ile eṭvārıñı gördükçe gören dėr
Dünyāda hemān ḳalmadı keşf ėtmediğiñ yėr
Geçdiñ ṭabaḳāt-ı felek ü mihr ile māhı

VI

İnsān uçuyor ḳuş gibi bu cevv-i hevāda

[638] *giyāhı: külāhı AA.*

Erbāb-ı funūn ḳoymadı yėrlerde piyāde
Devrān ėdiyor fikr-i cihān fevḳ-ı serāda
Balon ile ṭayyāreleriñ evc-i semāda
Sevḳ eyledi tā ḳubbe-i gerdūna sipāhī

VII

Maġzın çıḳarır ḫāke ḳoyar ḳışrını aʿlā
Her dāneyi ṣarf ėtmeden evvel ėder ifnā
Ṭāḥūneye beñzer reviş-i māder-i dünyā
Bir ḳısm benī cinsiñi maḥv eylediñ ammā[639]
Bir ḳısmı vücūduñla ser-efrāz u mübāhī

VIII

Bī-fā'ide hep bunca cefālar kì çekersiñ
Sencīde-i mīzān-ı fenāda ne çekersiñ
Ḥayfā kì bu efkār ile ʿuḳbāya gidersiñ
Eyvāh kì bir mevt ile maʿrūż-ı ḫaṭarsıñ
Eyvāh kì eyyām-ı ḥayātıñ mütenāhī

IX

Bī-cā yėre geçdi hele ʿömr-i güẕerānıñ
Ümmīdini ḳatʿ ėtdigine bülbül-i cānıñ
Çekmezdi elem ḫārını gülzār-ı zamānıñ
Bāḳī olabilseydi bu dünyāda mekānıñ
Her noḳṭası gülzāra dönerdi bu cihānıñ

[8]

I

Çoḳdan berü dil-beste-i bir tāze cevānız

[639] *cinsiñi: cinsini AA.*

Cevlāngeh-i ʿaşḳında esīr-i dü cihānız
Pervāne-ṣıfat şām u seḥer sūḫte-cānız
Yā Rab kerem ėt mużṭarib-i dāġ-ı nihānız
Her devrde bir derd ile maḥkūm-ı fiġānız

II
Ol bādiye-i ʿaşḳda bir dil-berimiz yoḳ
Ol merḥale-i hā'ilede maẓharımız yoḳ
Rāh-ı ṭalebi bulmaḳ içün aḫterimiz yoḳ
Āvāre-i ṣaḥrā-yı ġamız reh-berimiz yoḳ
İmdāda gel ėy Ḫıżr kì bī-tāb u tüvānız

III
Āṯār-ı herem geldi tenim buldı kemāli
Bundan ṣora hergiz erememem bezm-i viṣāli
Olduḳça emel cān u göñülde mütevālī
Aʿṣābımı teheyyüc ėdiyor şevḳ-ı teʿālī
Bir nefḥa-i cān-baḫş-ı ḥayāta nigerānız

IV
Dā'im ṣafevī-ṭīnet olup hestīde hestiz
Biz zübde-i ḫayru'l-beşeriz ṣanma kì pestiz
Erbāb-ı cihān ṣanma bizi dehr-perestiz
Biz gerçì ḫarābātdayız kāse be-destiz[640]
Dervīşleriz kisve-i rindīde ʿayānız

V
Biz Āl-i ʿAbā-zādesiyüz rifʿatimiz var
Mir'āt-ı dü ʿālemde bizim ṣūretimiz var
Vaḥdetde bizi ṣanma kì cemʿiyyetimiz var

[640] *kāse: kām AA.*

Dūd-ı siyehiz nūra faḳaṭ nisbetimiz var
Ḥaydar-güheriz biz neseb[en] ṣāḥib-i şānız

VI

Mey-ḫāneleriñ neş'esi dünyāda bozuḳdur
Her ʿāşıḳ-ı dīdār olanıñ ḳalbi yanıḳdır
Bī-āb u hevā ḳalsa bile ṣanma yazıḳdır
Evlāddınız bāb-ı ʿulâ Kevs̱er açıḳdır[641]
Ẓann ėtme kì ėy sāḳi saña bār-ı girānız

VII

Żann ėtme kì ol ḳubbe-i gerdūna ṣadīḳız
Ol merḥale-i ʿaşḳ-ı mecāzīde ḥarīḳız
Şīrīn ile Leylāya daḫi çünkì şefīḳız
Ferhāda ḫalef Ḳays ile hem-derd ü refīḳız
Ṣanma ser-i kūyuñda kì bī-nām u nişānız

VIII

Dārū-yı cemāliñdir olan derdime şāfī
Bu rütbe sezādır saña ėy dil-ber-i vāfī
Aḥvāli görünce dėdi bir nāżım-ı ṣāfī
Hīçbir şerefim olmasa dünyāda bu kāfī
Olduḳça birer mürşid-i ebnā-yı zamānız

IX

Yārān-ı cihān-dīdeye bir kerre ṣadīḳ ol
Her şām u seḥer sāḳi-i tesnīm-i raḥīḳ ol
Düşdükçe yoluñ meykede-i ʿaşḳa ʿatīḳ ol
Feyż-i ḳadeḥiñle baña bir yār-ı raḳīḳ ol
Bu rind-i ḫarābāta biraz sen de şefīḳ ol

[641] *Evlāddınız: Evlāddınız[a] AA.*

[9]

I

Maʿmūrede yėr ḳalmadı tebdīl-i maḳām ėt
Çıḳ tepe-i ḥürriyyete gel rekz-i ḫıyām ėt
Ser-nāme-i ümmīdi bıraḳ ʿazm-i devām ėt
Ėy ḫāme görün sen de biraz basṭ-ı kelām ėt
Āfāḳı ṭolaş her yėre iṣāl-i selām ėt

II

Neşr ėtmek içün işte bu terkīb-i pesendi
Naẓm eyledi hep Ḥaydarī İbrāhīm Efendi
Maḳṣūre-i ġurbetde oḳu nuṣḥ-ıla pendi
Git Çīn u Buḫārāya gez İrān ile Hindi
Her Muslimi īḳāẓ ile ifhām-ı merām ėt

III

Devrānı bütün ṭutmadadır perde-i nekbet
Refʿ olmayacaḳ ʿālem-i hestīde bu ḥālet
İflāḥ olamaz ḳubbe-i firūzede millet
Bu ġafletiñ encāmı fenā oldıġın añlat
Maḥşer ḳopuyor başıñıza söyle tamām ėt

IV

Maḥv olmadadır ḫalḳ-ı cihān ėy dil-i şeydā
İḥyā-yı mevāt olmayacaḳ bir daḫi zīrā
Ol merkez-i ḫāke inemez şimdi Mesīḥā
Ėy ümmet-i Ḫayru'l-beşer ėy millet-i beyżā
Mustaḳbele ṭoġrı ne olur sen de ḳıyām ėt

V

Māżī gibi ḥālā çıḳamaz iş nesaḳıñdan

Pertev alamaz kimse bu çarḫıñ şafaḳıñdan
Ḳānūn-ı ʿadālet çözülüpdür varaḳıñdan
Tā'rīḫi oḳu 'ibret alup mā-sebaḳıñdan
Şāhāne yürü sedde-i iclāle ḫırām ėt

VI
Yüz vėrme göñül dağdağa-i ehl-i nifāḳa
Dil vardı bugün merḥale-i çāh-ı firāḳa
Gel çāre-i tedbīri içün düşme merāḳa
Ėy bād-ı ṣabā ḫıṭṭa-i dil-cūy-ı 'Irāḳa
Bir fāris-i Necdi gibi taḥrīk-i licām ėt

VII
Aḫlāḳı bozulmağla bugün āb u hevānıñ
Gülzārını şondurdı bütün bāġ-ı fenānıñ
Bildirmelisiñ vėrmiş olan derd ü belānıñ
Her ferdine cem'iyyet-i yārān-ı vefānıñ
Aḥvālimi aç 'arż u taḥiyyāt u selām ėt

VIII
Söz bitdi ḳalem söyledi ebyāt-ı nihāye
Eski üdebā vü fużalā gitdi fenāya
Anlar yėrine gelmiş olanlar bu araya
Beñzetse n'ola şi'rimi Rūḥī vü Żiyāya
Bu beyt ile teblīġi peẕīrāyı ḫitām ėt

IX
Şāʿirde olan ẕevḳ u ṣafā ḫüsn-i edādır
Ḳadr u şerefi ʿālem-i maʿnâda yücedir
Ẓann eyleme zāhid gibi güftārı riyādır
Ser-māye-i feyż ü hüneri 'aşḳ u hevādır

Yoḳsa bu vaṭan devri ne Rūḥī ne Żiyādır

Temmet

9. MUḤAMMES BER-TERKĪB-BENDİ ŻİYĀ BEG[642]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Ṭāḥūne-i dehre ḳonulan dāne derekdir
Maġzıñ bıraḳup ḳışrını aʿlā edecekdir
Devr-i felegiñ gerdīş-i mānend-i elekdir
Pek rengine aldanma felek eski felekdir
Zīrā felegiñ meşreb-i nā-sāzı dönekdir

II

Gülzār-ı bahārīde hemān ẕevḳa ḫazān vėr
Bu ḳubbe-i fīrūzede sāmāna nihān vėr
Her gūşe-i vaḥdetde bulunmaġla nişān vėr
Yā bister-i kemhāda yā vīrānede cān vėr
Çün bay u gedā ḫāke ber-ā-ber girecekdir

III

Bu ʿaṣrda hīç kimseniñ eṭvārını görme
Erbāb-ı maʿārifden olup kendiñi yorma
Hergiz vėrilen rütbe nişān mesnedi ṣorma
Bed-aṣla necābet mi vėrir hīç üniforma
Zer-dūz pālān ursan eşek yine eşekdir

[642] AT, s. 106-108; yazmada, başlıkta terkīb-bend yerine gazel yazılmıştır; Önder Göçgün, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP)*, Kültür Bakanığı Yay., Ankara 2001, Tk. 2./9. bend, s. 164.

IV

Bu neş’e nedir bilmiyorum bāde vü neyde
Esrārını bildirdi hemān ʿālem-i ḫayda
Hep ġıl u ġışıñ zā’il ėder perde-i ġayda
Bed-māye olan añlaşur meclis-i meyde
ʾİşret güher-i ādemi temyīze miḥekkdir

V

Nevʿ-i beşeriñ ẕāti-i merciʿ nesebinden
Bu ḳuvve-i meẕmūma çıḳar mı ʿaṣabından
Yoḳ ḳurtuluşuñ pençe-i ḳahr u taʿabından
Allâha ṣıġın şaḫs-ı ḥalīmiñ ġażabından
Zīrā yumuşaḳ ḫūylı aṭıñ çiftesi pekdir

VI

Güftār-ı firībānesi mānende-i kejdüm
Ger olsa bile nāṭıḳa-perdāz-ı tekellüm
Ḳatlanma anıñ her sözine ḳılma tefehhüm
Yaḳdı nice cānlar o nezāketle tebessüm
Şīriñ daḫi ḳaṣd ėtmesi cāna gülerekdir

VIII

Bed-ṭīnet olan kimsede var māye-i tezvīr
Hergiz vėremez pend ü naṣīḥat aña teʾṯīr
Erbāb-ı suḫan dėdi budur anlara tedbīr
Nuṣḥ ile yola gelmeyeni ėtmeli tekdīr
Tekdīr ile uṣlanmayanıñ ḥaḳḳı kötekdir

IX

Çün ėtdi göñül dergehi cānānla teleẕẕüẕ
Pervāne daḫi şuʿle-i sūzānla teleẕẕüẕ
Bülbül de yine ġonçe-i ḫandānla teleẕẕüẕ

Nādānlar ėder ṣoḥbet-i nādānla teleẕẕüẕ
Dīvāneleriñ hem-demi dīvāne gerekdir

X

Şerʿ ile mükellef ise erbāb-ı meẕāhib
Ḳānūn-ı siyāset var iken ehl-i menāṣıb
Bilmem ne içün olmayacaḳ emre meʿātıb
ʾAfv ile mübeşşer midir aṣḥāb-ı merātib
Ḳānūn-ı cezā ʾācize mi ḫāṣ dėmekdir

XI

Ḳānūnumuzuñ ṭārı bozuḳdur düzen almaz
Şimdengerü tehzīz-i maḳām eylemek olmaz
İş perdede ḳalsaydı duyulmazdı bu āvāz
Milyonla çalan mesned-i ʾizzetde ser-efrāz
Birḳaç ġuruşı mürtekibiñ cāyı kürekdir

XII

Taḳdīr-i ezel böyle imiş "*ḳālū belāda*"
ʿAllāmeleriñ işleri ḳalsun cühelāda
İş añlaşılur maḥkeme-i rūz-ı cezāda
Īmān ile dīn aḳçedir erbāb-ı ġınāda
Nāmūs u ḥamiyyet sözi ḳaldı fuḳarāda

10. BU DAḪİ [MUḪAMMES BER-TERKĪB-BENDİ ŻİYĀ BEG][643]

Mefʿūlü mefāʾīlü mefāʾīlü feʾūlün

I

ʿĀlem ėdiyor ṭabʿ-ile ḳānūna iṭāʿat

[643] AT, s. 108-112; *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP)*, Tk. 2./6. bend, s. 162.

Hep maḥkemedir ḳıldı anı rüşvete ālet
Çarḫıñ revişi böyle gider böyledir elbet
Ġadr ėde reʿāyāsına vālī-yi eyālet
Dünyāda vü ʿuḳbāda ne zillet ne rezālet

II

Tanẓīm olunup meclis-i ḫāṣ-ı vükelāda
Ḳānūn-ı ʿadāletleri neşr oldı ʿabāda
Bu mes'ele var ise bu ḳānūn-ı cezāda
Lāyıḳ mıdır insān olana vaḳt-i ḳażāda
Ḥaḳ ẓāhir iken bāṭıl içün ḥükmi imālet

III

Ol maḥkemeniñ her işi başkātibe ʿā'id
Aʿżāları her müddeʿiye düşmen-i cāḥid
İʿlāmı vėrir beş ġuruşa ḥükmi de fāsid
Ḳāḍı ola daʿvācı vü muḥżır daḫi şāhid
Ol maḥkemeniñ ḥükmüne dėrler mi ʿadālet

IV

Ḫā'in olana hem vėrülüp māye-i raġbet
Bir sözle tedāvül ėdiyor naḳd-i emānet
Söz ṭorbaya girmez dėdi erbāb-ı ḥükūmet
Ṣādıḳ görünür kisvede aṣḥāb-ı ḥıyānet
Mürşid ṣanılur vehlede erbāb-ı ḍalālet

V

Ėy maḥkeme her ṣūret-i daʿvāyı bozarsın
Her mes'eleniñ ḥükmüni vicdānı vėrersin
Ėy maḥkeme her bir işi rüşvetle görersün
Ėy mürtekib-i ḫar bu ne zillet kì çekersin
Birḳaç ġuruşa müddet-i ʿömrüñce ḫacālet

VI

Zilletle ḥaḳāretle bu bir loḳma-i nānıñ
Yoḳdur degeri zā'il ėder nām u nişānıñ
Her ṭaʿne-i ednāya hedef eyleme cānıñ
Laʿnet ola ol māle kì taḥṣīline anıñ
Yā dīn ola yā ʿırż u yā nāmūs ola ālet[644]

VII

Ṭāḥūne-i dilden çıḳarıñ fikr-i daḳīki
Hengām-ı felāketde gözet cümle refīḳi
Ṭūfān-ı belādan çıḳarıñ merd-i ġarīḳi
İnsān aña dėrler kì ėde ḳalb-i raḳīki
Ālām-ı benī-nevʿi ile kesb-i melālet

VIII

Çün şerḥ-i Buḫārīde yazup Ḥażret-i Müslim
Müslim o kì destinden emīn ola ʿavālim
Hergiz olamaz ṭabʿ u lisānında meẓālim
Ādem aña dėrler kì ġarażdan ola sālim
Nefsinde daḫi eyleye icrā-yı ʿadālet

IX

Ṭabʿında ẓarāfet olanıñ zilleti çekmez
Mīzān-ı ʿadāletde olan egrilik ėtmez
Her nīk ü bedi bilmiş iken her sözi duymaz
Ekṣer kişiniñ ṣuretine sīreti uymaz
Yā Rab bu ne ḥikmetdir İlâhī bu ne ḥālet

---

644 Bu beyitten sonra *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler* eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Âdem olanın hayr olur âdemlere kasdı
İnsânlığa insânda budur işte delâlet

X

Bir cām u ḳadeḥ ḳalmadı ḫum-ḫāne-i mülde
Tek renci ḳalup şöyle kì maḫmūre-i dilde
Bülbül gibi evḳātını ṣarf eyleme gülde
Ümmīd-i vefā eyleme her şaḫs-ı daġalde
Çoḳ ḥācılarıñ çıḳdı ḫaçı zīr-i baġalde

11. MŪṢUL ʿADLİYE MÜSTANṬIḲI ʿABDULĠANĪ EFENDİNİÑ ZĀDE-İ ṬABʿ-I EDİBĀNELERİ OLAN TERKĪB-BENDİNİÑ İŞBU PĀRÇESİNE YAZILAN TAḪMĪSDİR[645]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Buldum der-i mey-ḫānede bir ehl-i ṣevābı
Sīḫ-i sitem-i ʿaşḳa geçirmişdi kebābı
Tā çekmeyelim ġuṣṣa vü ġam renc ü ʿitābı
Sāḳī bize ṣun neş'e-fezā bāde-i nābı
Peymāne-i ṣāf-ı mey-i perverde-ḥabābı

II

Baġlandıġına meykedeniñ bāb-ı fütūḥı
Mestāneleriñ ḳalmadı bir neş'e-i rūḥı
Tevbe-şikenim nūş ėdemem pend-i naṣūḥı
Sāḳī bize ṣun cām-ı dil-ārā-yı ṣabūḥı
Ḫum-ḫāne-i vaḥdetde olan köhne ṣarābı

III

Ṣanma feleğiñ ḳavl-ile efʿāli muṭābıḳ
Şām-ı ṭarabıñ fecri gibi kāẕib ü ṣādıḳ

[645] AT, s. 117-119.

Hergiz ėdemem meykededen terk-i ʿalāyıḳ
Sāḳī bize ṣun bāde-i ṣahbā-yı ḥaḳāyıḳ
Nūş eyleyerek gūş ėdelem feyż-i ḫiṭābı

IV

Kānūn-ı maḥabbetde yanan ḳalb-i raḳīḳi
Ol nā'ireden gel de çıḳar cism-i ḥarīḳi
Düşdürme reh-i miḥnete yārān u ṣadīḳi
Sāḳī bize ṣun kāse-i gül-gūn-ı raḥīḳi
Çalsın bize rāmişger-i ḥikmet de rübābı

V

Her muʿtekīf-i bādiyeniñ düşdi ayaġı
Bi'l-āḫere mey-ḫāne olup cāy-ı ferāġı
Peymāne-i ʿişretle açıldıḳça dudaġı
Sāḳī bize ṣun ṭurma o şeffāf ayāġı
Tā çekmeyelim rūz-ı ḳıyāmetde ʾaẕābı

VI

Sāzende vü ḫˇānendeleriñ naġme-i ẕevḳı
ʿAyyūḳa çıḳup zemzeme-i sūziş-i şevḳı
Mey-ḫānede ḥāżırladıġıñ bāde-i ḥarḳı
Sāḳī bize ṣun bāde-i leb-rīze-i ʾaşḳı
Bī-hūş olalım bilmeyelim rāḥat u ḫˇābı

VII

Bedr-i emeliñ düşse eger şekl-i hilāle
Ol dāfiʿ-i ġam elde iken düşme melāle
Gelmiş bu gėce duḫter-i rez bezm-i viṣāle
Sāḳī kerem ėt ṣun bize rindāne piyāle
Zīrā dil-i āzürdemiziñ ḳalmadı tābı

VIII

Ẓann ėtme bizi ṭālib-i dīdār-ı naʿīmiz
Biz meykede-i ʿaşḳ-ı mecāzīde muḳīmiz
Şanmañ bizi kim ḥalḳa-i zühhāda nedīmiz
Biz cürʿa-keş-i meclis-i rindān-ı ḳadīmiz
Biz vāḳıf-ı esrār-ı Ḫudāvend-i Raḥīmiz

12. MUḤAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-TERCĪʿ-BEND-İ FUŻŪLĪ[646]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

[1]

I

Düzülmüş lāleler zerrīn ḳadeḥler bāde-peymādır
Derūn-ı bāġ-ı ʿişret menbaʿ-ı gülzār-ı raʿnādır
Bu cāy-ı dil-güşā āṣār-ı feyż-i Ḥaḳ Teʿālādır
Getür sāḳī ḳadeḥ kim nev-bahār-ı ʾālem-ārādır
Zemīn sebz ü hevā cān-baḫş u gülşen rāḥat-efzādır

II

Nesīm-i ṣubḥ-ı nev-rūzı beşā'irdir bu revzende
Eser gülzāra ḳarşu sünbül ü reyḥān u gül-ḫande
Şafā-yı nev-bahārīde görürsüñ ʿāḳıbet sen de
Perīşān olma kim gül-berg tek ḥālā bu gülşende
Neşāṭ u ʾayş içün esbāb-ı cemʾiyyet müheyyādır

III

Ḳalupdur cām-ı Cemşīdiñ cihānda bir ḳurı nāmı
Zamān-ı ʿişretinden ḳaldıġı ṣahbā-yı gül-fāmı

[646] AT, s. 70-76; *Fuzûlî Türkçe Divan,* Tc. 2., s. 438-442.

Anıñ ʿaşḳıyla ėy sāḳī getür ol cām-ı fercāmı
Açıldı lāle güldi ġonçe geldi ʿişret eyyāmı
Zebān-ı ḥāl-i sebze ʿişret īmāsına gūyādır

IV

Ḳuruldı bezm-i ʿişret devre geldi sāḳi-i ecmel
Baña bir bāde vėr yārān-ı ʿişret gelmeden evvel
Şarāb-ı erġuvānıyla olunca mest-i lā-yaʿḳal
Gör öz aḥvāliñi çekme ġam-ı māżī vü müstaḳbel[647]
Kì ḥālā mevsim-i gül-geşt ü cām u ṣāf-ı ṣahbādır[648]

V

Yeşil bir ferş ile tefrīş olundı gülşen-i ʿālem
Yeşillendi yine taḫt-ı riyāsetde gül-i ḫurrem
Gülistān-ı cihānda ḳalmadı endīşe-i şeb-nem
Seḥer gülzāra gir billâh bu mevsimlerde kim her dem[649]
Temāşā ḳıl gülüñ dīvānına kim ḫoş temāşādır[650]

VI

Bahār erdi ṭutup āfāḳı belkì rubʿ-ı meskūnı
Nihāyet buldı ʿişret sāḳiyā ṣun bāde-i ṣonı
Gidince lāleniñ dāġ-ı derūnı baġrınıñ ḫūnı
Açıldı ġonçe ṭūmārı vü maʿlūm oldı mażmūnı
Budur kim fevt ḳılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-gūnı

[647] *aḥvāliñi: ḥālüni vü D.*
[648] *cām u ṣāf-ı: devr-i cām-ı D.*
[649] *kim: vü D.*
[650] *gülüñ dīvānına kim: ki dīvānında gülüñ ḫoş D.*

[2]

I

Bahār eyyāmı gerçì māye-i bezm-i maḥabbetdir
Hemīşe müdde-i mühliyyesi pek cüz'i müddetdir
Bu az bir müddeniñ seyr ü temāşāsı muvaḳḳatdir
Getür sāḳī ḳadeḥ bil kim ta'allül fevt-i furṣatdır
Bu furṣat var iken fevt ėtme kim furṣat ġanīmetdir

II

Zemīn ü kūh-ı ṣaḥrālar bürünmüş câme-i sebze
Ḥayāt-ı tāze reng-i ġāze buldı ʿāme-i sebze
Bugün āṯār-ı Ḥaḳḳı gösterince nāme-i sebze
Zemīne "keyfe yuḥyi'l-arḍa" yazmış ḫāme-i sebze[651]
Naẓar ḳıl kim bu hem āṯār-ı raḥmetden bir āyetdir

III

Şafaḳ ṣanma ḳızıldır reng ü rūy-ı bī-sebebdir kim
Hemīşe lāleniñ dāġ[ı] diliyle pür-lehebdir kim
Hezārı yandıran güldür degil nār-ı ḥaṭabdır kim
Çü dėrler cennet içre āteş olmaz bu 'acebdir kim[652]
Gülistān āteşīn gül birle reşk-i [bāğ-ı] cennetdir

IV

Bahārıñ revnaḳı āṯār-ı feyẕ-i Kirdgār imiş
Benefşe sünbül ü nesrīn ü gül ḫidmet-güẕār imiş
Anıñ her ġonçesi bir ṣanʿat-ı Perverdgār imiş
Cihānı reşk-i gülzār-ı Ḫalīl ėden bahār imiş

---

[651] *Keyfe yuḥyi'l-arḍa:* "Nasıl toprağa can verir." Tamamının meâli "Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak, **yeryüzünü** ölümünden sonra **nasıl diriltiyor**, şüphesiz ölüleri O diriltir. O, her şeye kadirdir." olan Rûm sûresi 50. âyetten kısmî iktibastır.
[652] *Çü derler: Diyeler D.*

Bu feyż-i bezm-i İbrāhīm Ḫān-ı pāk-sīretdir[653]

V

Eñ evvel cennetü'l-ʿulā egerçi cavīdānīdir
Bahār-ı dil-güşā gülşen-sarāy-ı ʿAdne şānīdir
Çerāġ-ı bezm-i gülzārıñ çiçekler şemʿdānıdır
Anıñ yanında kim gül-berg-i gülzār-ı maʿānīdir
Anıñ bezminde kim serv-i revān bir bāġ-ı behcetdir[654]

VI

Tecellā ėtmeseydi ḥüsn-i Leylā böyle Mecnūnı
Yemen ṣaḥrālarında kim görürdi Ḳays-ı meftūnı
Gülistān ḫaymegāhında göründi rūy-ı memnūnı
Açıldı ġonçe tūmārı vü maʿlūm oldı mażmūnı
Budur kim fevt ḳılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-gūnı

[3]

I

Bu çarḫ-ı ʿālem-ārā ẕirve-i bālāda kim her gāh
Cihānı devr ėder evc-i felekde rūz u şeb nā-gāh
Bu bezm-i pür-ṭarab ṭūlāsyıla oldı ḫavāṭır-ḫᵛāh
Getür sāḳī ḳadeḥ olduñsa ḥāl-i dehrden āgāh[655]
Kì devrān üzredir peyveste ṣubḥ u şām u sāl ü māh

II

Bahār eyyāmıdır şevḳ u ġarāmı āb-ı gülden bil
Göründi ṣaḥne-i bāġ-ı cihānda nergis ü sünbül
Benefşe gül açınca refʿ olur faṣl-ı ḫazān her yıl

[653] *bezm-i: ʿadl-i D.*
[654] *revān bir: revān-ı D.*
[655] *ḥāl-i: rāz-ı D.*

Ḫazāndan ḳu[r]tulup gülzār bezminde olan bülbül[656]
Çerāġ-ı gül yaḳup ḫalvet-serāy-ı vaṣla bulmuş rāh[657]

III

Gelüp murġ-ı seḥer gülşen-sarāy-ı dehre pek aḳdem
Taḳaddüm ḥaḳḳı hep bülbüldedir ey ġonçe-i ḫurrem
Sezādır āşyān-ı ravża-i ʿaşḳıñda müstaḫdem
Gül açmış ḫ ʿān-ı vaṣlıñ bülbüle teklīf eder her dem
Kì ger mihmān iseñ ḫ ʿān-ı Ḫalīlu'llâha bismi'llâh

IV

Gülüñ tesḫīrine bülbül gezer siḥr-i ḥelāl içün
Bu gülşen-ḫāne-i ʿişretde dā'im işbu ḥāl içün
Gülistān-ı cemāliñ görmege defʿ-i melāl içün
Cihānda dün mükedder-ḫāṭır idim fetḥ-i fāl içün[658]
Bugün gülzāra girdim gül kitābıñ açmaġa nā-gāh

V

Bu günde erġavān u ürcüvānıñ çeşm-i gül-gūnı
Ḳızıl-elmaya döndürdi biḥār u rūy-ı Ceyḥūnı
Ṣafā-yı nev-bahārı ʿālemi ėtdikçe memnūnı
Açıldı ġonçe ṭūmārı vü maʿlūm oldı mażmūnı
Budur kim fevt ḳılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-gūnı

[4]

I

Gül ü reyḥān u sünbül müctemiʿdir āşyānında
Benefşe zanbaḳ u nesrīn ü nergis āstānında

[656] *bezminde olan: bezminden azan D.*
[657] *bulmuş: tapmış D.*
[658] *fetḥ-i fāl: fāl-i fetḥ D.*

Oḳundı ḳıṣṣa-i gül-bang-i şādī gül dehānında
Getür sāḳī ḳadeḥ kim ʿayş ḫoşdur gül zamānında
Zamān fevt ėtme dehriñ ġuṣṣa-i sūd u ziyānında

II

Bugün bülbül zebān-zeddir gül-i dil-dār vaṣfında
Şeb ü rūz ḳıṣṣa-ḫˇāndır ravża-i dīdār vaṣfında
Zebān-ı ḫāme nāṭıḳdır bütün eşcār vaṣfında
Ḳamārī "taḥtiha'l-enhār" oḳur gülzār vaṣfında[659]
ʿAnādil "hāẕih[i] *cennāt" oḳur gülzār şānıñda*[660]

III

Hemīşe şeş-cihetle dört ṭarafdan hem ʿaceb olmaz
Hübūb-ı bād-ı nev-rūzı cihānda bī-sebeb olmaz
Bu gülşenden çıḳan ezhārdan ṣanma ẕeheb olmaz
Ṣabā ġonçe dehānıñ pür-zer ėtse hīç ʿayb olmaz
Kì medḥ-i Ḫān-ı Ḫāḳān-ḳadrdir ġonçe dehānında

IV

Egerçì bu gelen bād-ı muḫālif ṣarṣarīdir kim
Nesīm-i ṣubḥ-ı nev-rūzı gülistāna ṭarīdir kim
Bu gülzār-ı bahārı ṣanma şeb-nemden beridir kim
Hevā sebze zebānıñ ter eger ḳılsa yėridir kim[661]
Ṣenā-yı [Ḫān-ı] ḫayr-encāmdır sebze zebānında

---

659 "İçinde ebedî kalacakları, **zemininden ırmaklar** akan Adn cennetleri! İşte arınanların mükâfatı budur" Kur'ân-ı Kerîm Tâ-hâ sûresi 76. âyetten kısmî iktibastır.

660 *şānında: vaṣfında AT;* **Hâzih**[i] **cennât**[ü] ʿadn[in] fe'dhulûhâ hâlidîn[e]: "**Bunlar** Adn **cennetlerdir**, sürekli kalmak üzere buraya girin". Kur'ân-ı Kerîm'de on bir âyette (Tevbe, 9/72; Raʿd, 13/23; Nahl, 16/31; Kehf, 18/31; Meryem, 19/61 vd.) geçen "cennât[ü] ʿadn[in]"; (Zümer, 39/73)'te geçen "fe'dhulûhâ hâlidîn[e]" ile birleştirilmiş, başına "**Hâzih**[i]" kelimesi eklenerek bir mısraʿ haline getirilmiş sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzüde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 218.)

661 *ter: tīz D.*

V

Bahār ėrdi çiçeklerle donandı çehre-i gülşen
Ḳızardı lāleler gülzāra vėrdi zanbaḳ u sūsen
Mey ü maḥbūbdan fāriġ degildir çünkì cān u ten
Ḳadeḥ ṭutmaḳda ikrāh ėtmezem tā ki işitdim ben[662]
Seḥer bülbül dilinde gül ḳatında ġonçe yanında[663]

VI

Bahār eyyāmı dā'im gösterir āṩār-ı Bī-çūnı
Ṣafā-yı nev-bahārīde olan ʿaḳl-ı Felāṭūnı
Taḥayyür-ḫāne-i ḥayretdedir keşf olmadan ṣonı
Açıldı ġonçe ṭūmārı vü ma'lūm oldı mażmūnı
Budur kim fevt ḳılmañ mevsim-i gül cām-ı gül-gūnı

[5]

I

Bahār eyyāmıdır ṣaḥn-ı çemenler ābdār oldı
Gül-i surḫ u sefīd ü zerd ü mā'ī nāmdār oldı
Ḳızardı erġuvān zerrīn ḳadeḥ hep zernigār oldı
Getür sāḳī ḳadeḥ kim dāġ u saḥrā lālezār oldı
'Aceb faṣl-ı ḫuceste mevsim-i ḫoş-rūzgār oldı

II

Ḫazānı nār-ı fürḳatle bütün gül-nāra yandırdım
Binā-yı şevḳı dāʿim ġonçe-i raʿnāya aldırdım
Bu gülşen-ḫāne-i zevḳ u ṣafādan ṣanma el çekdim
Şükūfe bergi ṭopraġ üzre zerrīn ḫışтlerdir kim[664]
Esās-ı 'ayş-ı ḫalḳ ol ḫışтlerden üstüvār oldı

[662] *ki: kim D.*
[663] *ġonçe: sebze D.*
[664] *zerrīn: sīmin D.*

III

Güneş ḥūtdan çıḳup burc-ı cemel bālāsına naḳli
Ḫazānı defʿ ėdince bir zamān ġayb oldı gül faṣlı
Bahār ėrmekle geldi ehl-i şevḳıñ başına ʿaḳlı
Ciger ḳanı gibi gitmişdi gözden tāze gül şekli[665]
Yine dāġ-ı dil-i ehl-i vefā tek āşkār oldı

IV

Vėrince ṣubḥ-ı nev-rūzı tesāvī çün şeb ü rūza
Çemenler lāleler güller fedādır şām u nev-rūza
Hezārān müjde olsun ʿandelīb-i gülşen-āmūza
Çıḳardı sebze vü gül ḫākden çoḳ laʾl u fīrūze
Velī yüz şükr kim Ḫān ḫāk-i pāyına niṯār oldı

V

Bugün tā var eliñde ġonçe-i ārāyiş-i dünyā
Bu gülşen-ḫāne-i ʿişretden al peymāne-i ṣahbā
O sulṭān-ı cihān-ārā gününde çekme ġam aṣlā
Fużūlī ger ḫazān vaḳtinde olduñ müttaḳī ḥālā
Mey iç kim mevsim-i gül geldi eyyām-ı bahār oldı

Açıldı ġonçe ṭūmārı vü maʾlūm oldı mażmūnı
Budur kim fevt ḳılmañ mevsm-i gül cām-ı gül-gūnı

13. MERḤŪM ŻİYĀ BEG EFENDİNİÑ BER-TERCĪʿ-BENDİ ÜZERİNE TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[666]

Mefʿūlü fāʾilātü mefāʿīlü fāʿilün

[665] *gibi: kimi D.*
[666] SA, s. 56-58; *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP)*, Tc. 1./9. bend, s. 156.

I

Kimdir vėren bu girye vü ḫandānı ʿāleme
Kimdir vėren bu giryeleri çeşm-i pür-neme
Kimdir vėren bu ḫandeleri şaḫs-ı ḫurreme
Kimdir bu ʿaczi ḫāṣ ḳılan nevʿ-i ādeme
Kimdir bu nevʿi eşref ėden cümle ʿāleme

II

Āyīne-i cemāl-i Ḫudā maẓhar-ı ẓuhūr
Esmā-yı ḳabż u basṭı vėrir miḫnet ü sürūr
"Lā-yusʾelu" ḳażiyyesini eyle der-ḫuṭūr[667]
Şeyṭān u nefsi kimdir ėden ālet-i şürūr
Kimdir ḳoyan zebūn-ı hevāyı cehenneme

III

Āḫir düşünce gördigi nūruñ medārına
Artıḳ güvendi kendisiniñ iḳtidārına
Vā-bestedir ḳażā vü ḳader pāydārına
Manṣūr kim düşerdi "Eneʾl-Ḥaḳ" diyārına[668]
Kim vėrdi ḥükm ḳatli içün şerʿ-i ekreme

IV

Biñ şīrmerdi tābiʿ ėder bir müʾenneşe
Biñ pāk dāmeni ḳul ėder bir ecnese
Nār-ı celī ṭoḳunmadı her murġ-ı ḳaḳnese
Zenbūr kimden eyledi taḥsīl-i hendese
Bülbüllere kim eyledi taʿlīm-i zemzeme

---

[667] Tamanını "**Lā yusʾelu** ʿammā yefʿalu vehum yusʾelun" olan "O, yaptığından **sorumlu değildir**, onlar ise sorumlu tutulacaktır." meâlenideki Enbiyâ sûresi 23. âyetten kısmî iktibastır.

[668] *Manṣūr: Mansûrʾu ZP; Eneʾl-Ḥaḳ*: "Ben Hakkım" anlamında bir söz olup Hallâc-ı Mansûr tarafından söylenmiştir. Bu sözü yüzünden asılmıştır. Bu söz, aslında bir varlık iddiası değil, aksine vecd halinde bir hiçlik ifadesi olarak yorumlanmıştır. (Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul 2012, s. 123.)

V

Olmuş kimi serīr-i salṭanatda ser-be-tāc*
Çoḳlar çeker meşāḳ u teʿab <u> derd-i iḫtilāc
Bu ḳıṣṣadan ferāġat ėdüp gel de gözün aç
Kimdir vėreñ ʿalīle tedāviye iḥtiyāc
Kimdir vėren müretteb-i ıṣlāḥı merheme[669]

VI

Kimdir zemīni sebze ile nīl-<ü> fām ėden
Üstünde ḳubbe-i ḫaḍrāyı çün ḫiyām ėden
Leyl ü nehār u nehārı mānend-i şām ėden*
Kimdir şarābı ḥürmet ile telḫ-kām ėden
İʿmāl-i cām u bādeyi hem ögreden Ceme[670]

VII

Kimdir meh-i münīri bir engüştle şaḳḳ ėden
Şīrīn suḫanla Ḫüsrev-i Pervīzi ġarḳ ėden
Leylāya ḳarşu gelen o Mecnūn-ı ḥarḳ ėden
Kimdir Yahūdi münkiri iʿcāz-ı Ḥaḳḳ ėden
Kimdir Mesīḥi nefḫ ḳılan z̲āt-ı Meryeme

VIII

Bu ʿaṣr-ı bī-vefāya ṣaḳın vėrme raġbeti
Bu köhne-sāl-i dehre hemān vėrme ülfeti
Dā'im ṣafāsına ġālib gelür küdūreti*
Kimdir vėren cesāret-i şerr ü feżāḥati[671]
Süfyān u Caʿdeye Şemr ü İbn[i] *Mülceme*[672]

---

669 *vėren müretteb-i: koyan mezziyyet-i ZP.*
670 *İʿmâl-i: İʿmāl ü SA. / hem: kim ZP.*
671 *cesāret-i şerr: cesāret ü şerḥ SA.*
672 *Süfyān u: Süfyân'a ZP. / Şemr ü: Şemr'e ZP;* bu beyitten sonra *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler* eserinde olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Kimdir Nasîr-ı Tûs'u Hülâgû'ya sevk eden

IX

Meydān-ı cenge girince o zāde-i betūl*

Düşdi abādi-i aʿdāya zār u hem melül*

Ḳana boyandı ẓulm ile ol zübde-i Resūl

Subḥāne men taḥayyer[e] fī ṣunʿihi'l-ʿuḳūl

Subḥāne men bi-ḳudretih[i] yaʿcüzü'l-fuḥūl[673]

X

Kimse bu remzi ḥall ėdemez sende ėy Żiyā

Ḳalsun göñülde fetḥ olamaz işbu mā-cerā

Olmaz bu sırr-ı mübheme bīgāne āşnā

Kimdir çeken bu bārgehe perde-i ḫafā[674]

Kimdir vėren taṣavvur-ı teftīş ādeme[675]

14. İKİNCİ BENDİNDEN İŞBU İKİ BEYİT TAḪMĪS OLUNMUŞDUR[676]

Mefʿūlü fā'ilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Aldanma loḳma-i gerdūna ḥażmı nā-sezā

"Naḥn[u] ḳasemnā" loḳmasına eyle iştihā[677]

Düşme hevā-yı dağdağa-i cāha dā'imā

Ėtmiş kimisi rāḥatın iḳbāl içün fedā[678]

Olmuş kimi beliyye-i idbāra mübtelā

Musta'sımı etdi karîn İbn-i Alkem'e

673 "Sanatı ve eserleriyle akılları hayrete düşüren, kudretiyle anlayışları aciz bırakan Allah'ı tesbih ederim (anarım)"

674 *çeken bu bārgehe: bu kâr-gâha çeken ZP.*

675 *tasavvur-ı: taṣavvur u SA.*

676 SA, s. 58; *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler (ZP)*, Tc. 1./10. bend, 156.

677 *Naḥn[u] ḳasemnā:* Biz paylaştırdık. Kur'ân-ı Kerîm Zuhruf sûresi 32. âyetten kısmî iktibastır.

678 *rāḥatın: rāḥat u SA.*

II

“Naḥnü ḳasemnā” āyeti olduḳça bir delīl
Bu ḳıṣṣadan ferāġat ėdüp ėtme ḳāl ü ḳīl
Bu maṭlaba girişme hemān olma pek rezīl
Olmuş kimi tevānger-i devrān iken ẕelīl
Olmuş kimine devleti sermāye-i ʿanā[679]

15. BU DAḪİ CENĀB-I ŞĀDĪ ḤAŻRETLERİNİÑ DĪVĀNINDA GÖRÜLÜP ZĪRDE MURAḲḲAM DÖRT BEYTİ ḤĀVĪ NAʿT-I ŞERĪF-İ ḤAŻRET-İ RİSĀLET-PENĀHI ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA’NIÑ TAḪMĪSİDİR[680]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Ḫalḳ olmuş iken nūr-ı tecellīsi muḳaddem
Ol nūr ile dünyāya gelüp gerçì mücessem
Hem gökde melek yėrde beşer söyledi her dem
Ėy baḥr-i kerem bāʿiṯ-i īcād-ı dü ʿālem
V’ey kişver-i “Levlāk” de Sulṭān-ı mufaḫḫam[681]

II

Gördükde seni çıḳdı göge zāde-i Meryem
Hem Ṭūra varup Ḥażret-i Mūsâ-yı mükerrem
Sensiñ hele evreng-i risāletde muʿaẓẓam
Mümkin mi teḳaddüm ėde ḥāşā saña Ādem
Senden ilerü yoḳ ḥarem-i ḥażrete maḥrem

[679] *devleti: devlet ü SA. / ʿanâ: ġınā: SA.*
[680] SB, s. 64-65; yazmada, başlıkta beş beyit yazılmıştır; Abdulkerim Abdulkadiroğlu – Ömer Demirbağ, *Dîvan Süleyman Şâdî (Karslı)*, Ankara 1993, Müs. 1./2. Bend, s. 19-20.
[681] *mufaḫḫam: muʿazzem D; “levlāk”* için bkz.: 329. dipnot.

III

Miʿrācıñızıñ pāyesidir işbu nüh eflāk
Aḫlāḳıñı taʿrīf ėdemez ḳuvve-i idrāk
Minhācıñı gördükde ʿadüvv oldı elemnāk
Māhiyyetiniñ mādiḥidir ḫāme-i çālāk
Sensiñ ṣadef-i baḥr-i ḥaḳīḳatde dür-i pāk[682]

IV

Her ḫāne-i ẓulmet-zedeye nūr-ı Hudāsıñ
Her ḫaste olan ümmetiñe ʿayn-ı şifāsıñ
Çün nūr-ı Hudā şöyle kì her medḥe sezāsıñ
Hem eşref-i maḫlūḳ Ḫudāvend-i ʿulāsıñ[683]
Maḥbūb-ı Ḫudā hükm-rev-i rūz-ı cezāsıñ

16. SEYYİD ŞÜKRĪ BERZENCĪNİÑ TAḪMĪSİ ÜZERİNE TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[684]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Bu miḥnet-ḫāne-i hestīde düşme çāh-ı eşkāle
Maʿāş erbābı tek ḥaşr-ı naẓar ėtme meh ü sāle
Hemīşe baḳma ėy dil şevket-i aṣḥāb-ı iḳbāle
Tevekkül ṣāḥibi ol emr-i tefvīż eyle Faʿāle
Düşün "Naḥnᵘ ḳasemnā" yı alış ḥaşr ėtme āmāle[685]

[682] Farklı bir kafiyeye sahip olan bu beyit, *Dîvan Süleyman Şâdî (Karslı)* adlı eserinde yer almamaktadır.
[683] *Hem: Sen D.*
[684] SB, s. 97.
[685] Naḥnᵘ ḳasemnā: "Biz paylaştırdık.", tamamının meali "Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında **biz paylaştırdık**. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır." olan Kur'ân-ı Kerîm Zuhruf sûresi 32. âyetten kısmî iktibastır.

II

Dem-ā-dem faḳr içinde eyleme şām u seḥer nāle
Vücūduñ ʿāḳıbet döndürme dā'im rişte-i nāle
Ḳulaḳ vėr baʿd ez īn ātīde kì naṣṣıyla aḳvāle
Muḳadderdir seniñ rızḳıñ anı alma saḳın ḳāle
Müreccaḥdır ḳanāʿat her zamān her dürlü iḳbāle
Baḳup mā-dūna insān dā'imā şükr ėtmeli ḥāle

ĠAZEL TAḪMÎSLERİ

ELİF HARFİ

1. TAḪMÎS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-NAʿT-I ŞERÎF-İ FUŻŪLÎ[686]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ṭoldı bu ḳubbe-i fîrūzeye envār-ı żiyā
Pertev-i nūrı vėrüp çehre-i dünyāya cilā
Nāgehān söyledi bir şāʿir-i ferḫunde-edā
Eşraḳat min feleki'l-behcet[i] şems[en] ve behā
Mele'e-lʿālim[i] nūr[en] ve sürür[en] ve behā[687]

II

Oldı ol nūr-ı celī sālike bir şemʿ-i sübül
Oldı envār-ı ḳudūmıyla cihān me'ḫaẕ-ı kül
Oldı küffār-ı cihān işte bu ṣūretle ḫucül
Çıḳdı bir gün kì żiyāsında temāmī-i rüsül
Böyle maḫv oldı kì ḫurşīd żiyāsında Sühā[688]

III

Ṣadef-i baḫr-i risāletde iken gerçì muḳīm
Buldı ol gevher-i yek-dāneyi ol Ẕāt-ı ḳadīm
Yed-i Ḳudretde iken oldı şeref-yāb-ı naʿīm
Buldı bāzār-ı cihān revnaḳı bir dürr-i yetīm[689]
Kì degil iki cihān ḥāṣılı ol dürre behā

---

[686] SA, s. 166-167; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 5., s. 129.
[687] "Neşe semasında alemi aydınlık, sevinç ve güzellikle dolup taşıyan bir güneş çıktı"
[688] *Böyle maḫv oldı: Oldı maḫv eyle D. / żiyāsında: şuʿāʿında D.*
[689] *Buldı: Oldı D.*

IV

Ḥażretiñ nuḫbe-i iḳbāl-i celāline göre
Böyle ẕāt-ı şiyemiñ ṣıdḳ-ı maḳāline göre
Çıḳsa eflāke n'ola ṣīt-i celāline göre
Rütbe-i ḥikmet-i miʿrāc-ı kemāline göre
Ḥükemā fırḳa-i dūn felsefe cemʿ-i süfehā

V

ʿĀḳıbet olmalıdır cürm ü ḫaṭādan sālim
Şerʿiñe pey-rev olan olsa gerekdir ḳā'im
Dā'imā şerʿine baḳ olma cihānda nā'im
Münhi-i maʿrifeti ḥāl dil ile dāʿim
Ḳılur ehl-i Ḥaḳa esrār-ı ḥaḳīḳat inhā

VI

Cümle-i ḫalḳ-ı cihān bende-i dergāhıñ kim
Ẕikr ü efkār-ı Ḫudā zīver-i efvāhıñ kim
Seni medḥ ėtmiş-iken Ḥażret-i Allâhıñ kim
Nice taḳrīr ėdeyim vaṣfıñı ol şāhıñ kim
Aña vaṣṣāf ola Yāsīn ü muʿarrif Ṭāhā

VII

Saña bir fā'ide vėrmez bu olan sīm ü zeriñ
Olmamaḳ ister-iseñ rūz-ı cezāda kederiñ
ʿĀḳıbet almaḳ ise Faḫr-i cihānda şemeriñ
Ėy Fużūlī reh-i şerʿini dut ol rāh-beriñ
Bu ṭarīḳ-ile ḍalāletden özün eyle rehā

2. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[690]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Olmasaydı olamazdı hele bu ʿarż u semā
Şeref-i ẕātı içün ḫalḳ olunup ʿarş-ı ʿulā
Perde-i şām-ı ẓalālinde iken şāh u gedā
Eşraḳat min feleki'l-behcet[i] şems[ün] ve behā
Mela'e'l-'ālem[ü] nūr[en] ve sürūr[en] ve behā[691]

II

Sensin ėy ṣadr-ı risāletde olan me'ḫaẕ-ı kül
Şerʿiñiz ḳıldı hemān cümle-i edyānı ḫacil
Seni gördükde dėdi zümre-i erbāb-ı göñül
Çıḳdı bir gün kì żiyāsında tamāmī-i rüsül
Böyle maḥv oldı kì ḫurşīd şu'ā'ında Sühā[692]

III

Ṭūr-ı Sinā-yı tecellīde kì ėy ẕāt-ı ḳadīm
Senden aldı şeref-i ḳadrini Mūsâ-yı Kelīm
Ṣadef-i baḥr-i ḥaḳīḳātde olan nūr-ı ʿaẓīm
Oldı bāzār-ı cihān revnaḳı bir dürr-i yetīm
Kì degil iki cihān ḥāṣılı ol dürre behā

IV

Andaki muʿcizeniñ ḥükm-i Celāline göre
Şaḳḳ-ı māh eyleyen engüşt-i hilāline göre
Maẓhar-ı ism-i Celāliyle Cemāline göre

---

[690] AT, s. 195 [194]-196 [195]; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 5., s. 129.
[691] Neşe göğünden bir güneş doğdu ve onunla âlem ışık, sevinç ve güzellikle dolup taştı.
[692] *Böyle maḥv oldı: Oldı maḥv eyle D.*

Rütbe-i ḥikmet-i Miʿrāc-ı kemāline göre
Ḥukemā fırḳa-i dūn felsefe cemʿ-i süfehā

V

Sensin ėy nūr-ı hüdā zübde-i Āl-i Hāşim
Saña dīvān-ı risāletde melekler ḫādim
Söyledi şerʿiñe dā'ir fużalā vü nāẓım
Münhi-i maʿrifet-i ḥāl dil ile dā'im
Ḳılur ehl-i Ḥaḳa esrār-ı ḥaḳīḳat inhā

VI

Kimse ḥiss eyleyemez ẕāt-ı şehenşāhıñ kim
Şeb-i Miʿrāc-ı saʿādetde dil-āgāhıñ kim
Bī-kem ü keyf ü ṣuver vāṣıl-ı Allâhıñ kim
Nice taḳrīr ėdeyim vaṣfını ol şāhıñ kim
Aña vaṣṣāf ola Yāsīn ü muʿarrif Ṭāhā

VII

Hīçbir fā'ide vėrmez bu olan sīm ü zeriñ
Āḫiret mülküñe āḫir düşecek reh-güẕeriñ
Dā'im isterseñ hemān olmaya hergiz kederiñ
Ėy Fużūlī reh-i şerʿini dut ol rāh-beriñ
Bu ṭarīḳ-ile ḍalāletden özin eyle rehā

3. MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[693]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Āteş-i ʿaşḳıyla yandıḳça ḳulūb-i aṣfiyā

[693] AT, s. 54-55; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 1., s. 125.

Ser-fürū ėtmez cihān-ı dūna merd-i cān-fedā
Rāh-ı rūşen istemez reh-berlik ėy merd-i Ḫudā
Ḳad enāre'l-aşḳ[i] li'l-'uşşāḳ[i] minhāce'l-hüdā[694]
Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat 'aşḳa eyler iḳtidā

II

Kimi dā'im Mevlevī tek raḳs ėder her ṣubḥ u şām
Kimi ol Leylāya ḳarşu oldılar Mecnūn-ı tām
Kimisi peymāne-i ʿuşşāḳdan olmuş be-kām
'Aşḳdır ol neş'e-i kāmil kì andandır müdām[695]
Meyde teşvīr-i ḥarāret neyde te'ṯīr-i ṣadā

III

ʿAşḳ her dā'im cihānda cilvegāh-ı ẕevḳdir
Ehl-i ʿaşḳıñ leẕẕeti dīdār ile pür-şevḳdir
Dā'imā pervāneniñ şemʿ-i viṣāli ḥarḳdır
Vādi-i vaḥdet ḥaḳīḳatde maḳām-ı 'aşḳdır
Kim müşaḫḫas olmaz ol vādīde sulṭāndan gedā

IV

Çeşm-i aḥvel tek cihānda olmaz olmaḳ dem-demi
Bir iken hem iki görmek işbu nevʿ-i ādemi
ʿĀḳıbet keşf eyleyen bir böyle sırr-ı mübhemi
Eylemez ḫalvet-sarāy-ı sırr-ı vaḥdet maḥremi
'Āşıḳı ma'şūḳdan ma'şūḳı 'āşıḳdan cüdā

V

ʿAşḳ bir dür-dānedir işbu cihānda derkin ėt
Ṣankì bir cism-i münevverdir ḳumāşdan bergin ėt
Her meẕemmet eyleyen eşḫāṣı dā'im sürgün ėt

694 "Aşk, âşıklara hideyet yolunu aydınlattı"
695 *kì: kim D.*

Ėy kì ehl-i ʿaşḳa söylerseñ melāmet terkin ėt
Söyle kim mümkin midir taġyīr-i taḳdīr-i Ḫudā

VI

Çıḳdılar Ferhād u Şīrīn bir cibāl-i şāhiḳa
Ḳayṣ u Mecnūn gözyaşıyla düşdi baḥr-i vāmıḳa
N'ola ger olsa Fużūlī anlara bir lāḥiḳa
ʿAşḳ kilki çekdi ḫaṭ ḥarf-i vücūd-ı ʿāşıḳa[696]
Kim ola s̱ābit Ḥaḳ iṣbātında nefy-i māʿadā

VII

Bir zamān fürḳat belāsıyla yorulduñ ʿaşḳdan
Cām-ı vuṣlat nūş ėderken bir de ṭolduñ ʿaşḳdan
ʿĀḳıbet fenn-i suḫanda fāżıl olduñ ʿaşḳdan
Ėy Fużūlī intihāsız ẕevḳ bulduñ ʿaşḳdan
Böyledir her iş kì Ḥaḳḳ adıyla ḳılsañ ibtidā

4. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[697]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Tefekkür ḫalḳa ėtmekle olur nūr u żiyā peydā
O nūruñ pertevi dā'im ėder nūr-ı Ḫudā peydā
Seni görmek ne mümkin ėtse de gözler cilā peydā
Zehī ẕātıñ nihān u ol nihāndan mā-sivā peydā
Biḥār-ı ṣunʿuña emvāc peydā ḳaʿr nā-peydā

II

Egerçì mihr ü māhıñ maṭlaʿı çarḫ-ı kebūduñdur

[696] *ḥarf-i: levḥ-i D.*
[697] AT, s. 229 [228]-230 [229]; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 4., s. 128.

Anı tenvīr ėder ṣanma sipihr-i bī-ʿamūduñdur
Cemīʿ-i kā'inātıñ ḫāliḳı ẕāt-ı Vedūduñdur
Bülend [ü] pest-i ʿālem şāhid-i feyż-i vücūduñdur
Degil bī-hūde olmaḳ yoġ-iken arż u semā peydā

III

Hemīşe kilk-i ḳudret ʿālem-i eflāki hep bilmiş
Zemīn u āsmān aḥvālini bilmiş iken gelmiş
Anıñ'çün levḥa-i īcāda her dā'im ṣuver çekmiş
Kemāl-i ḳudretiñ iẓhār-ı ḥikmet ḳılmaġa ėtmiş[698]
Ġubār-ı ṭīreden āyīne-i gītī-nümā peydā

IV

Ḳamer ẓulmetdedir geh geh sipihriñ devr-i ḫasfıñdan
Münevverdir dil-i ʿālem seniñ teẕkār-ı vaṣfıñdan
Kimi ser-mest-i ṣahbādır hemān peymān-ı ʿaṭfıñdan
Dem-ā-dem ʿaks alur mir'āt-ı ʿālem ḳahr u luṭfuñdan
Anıñ'çün geh küdūret ḥāṣıl eyler geh ṣafā peydā[699]

V

Çıḳar bir ḳaṭre āb-ı zindeden biñ dürlü ins ü cān
Çıḳar her nuṭfe-i emvātdan her zümre-i ḥayvān
Ölünce fırḳa-i ḫūbān gibi her zümre-i insān
Gehī ṭopraġa eyler ḥikmetiñ biñ meh-liḳā pinhān
Gehī ṣunʿuñ ḳılur ṭopraġdan biñ meh-liḳā peydā

VI

Naẓar maḫlūḳa lāzım müsteḥīldir ẕātıñıñ keşfi
Seni inkār ėden ger var ise ʿālemde bir menfī

[698] *ḥikmet: ḳudret D / ėtmiş: ḳılmış AT;* yazmada da, "ḳılmış" kelimesinin altını çizilerek yanında "ėtmiş" yazılmıştır.
[699] *ḥāṣil: ẓāhir D;* "Ḥaṣıl"ın altını çizilerek altında "ẓāhir" yazılmıştır.

Ṣıfāt-ı sebʿa-i dīrīneniñ lāzım gelür vaṣfı
Cihān ehline tā esrār-ı ʿilmiñ ḳalmaya maḫfī
Ḳılupdur ḥikmetiñ küffār içinde enbiyā peydā

VII

Zebān-ı ḳāli ebkemdir ne mümkin ḫāme-i mādūn
Bu naẓma ḳarşu bulsun böyle bir mażmūn-ı pür-meknūn
Ėdince naʿt-ı pākiñ ḳuvve-i idrākini efzūn
Niṣār-ı şefḳatiñdir kim ėderiẓhār-ı ḥamd'içün[700]
Fużūlī tīre ṭab'ından kelām-ı cān-fezā peydā[701]

5. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ][702]

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

I

Ėy bārgāh-ı ʿarş-ı berīn çarḫ-ı dil-güşā
Mihr [ü] mehiñle münevver ṣaḥīfe-i dünyā*
Tanẓīm olundı ferş-i zemīn ḳubbe-i semā
Yā men aḥāṭ[a] 'ilmüke'l-eşyā'[e] küllehā[703]
Ne ibtidā saña mutaṣavver ne intihā

II

Bu bārgāh-ı ʿarş-ı berīn çarḫ-ı aʿẓamıñ
Her şām u her seḥerde naẓargāh-ı ʿālemiñ
Vecdde götürdi ʿālemi destūr-ı ekremiñ
Kim vėrse cān yoluñda bulur ḫāk-i maḳdemiñ
Gūyā kì ḫāk-i rāhıñadır naḳd-i cān behā

---

[700] *Niṣār-ı: Niṣān-ı D. / ėder: olur D.* / *ḥamd'içün: ḥamdüñ'çün D.*
[701] Nüshada da ayrıca "ḥamdıñ'çün" yazılı
[702] AT, s. 55-57; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 2., s. 126.
[703] "Ey, bilgisi her şeyi kapsayan Allâh"

III

Ẕāt-ı Kelīmi Ṭūr-ı Sināda kelīm ėdüp
Ẕāt-ı Mesīḥi çarḫ-ı şeşümde muḳīm ėdüp
Faḫr-i cihānı ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ʿaẓīm ėdüp
Sensen ḳılan meẓāhir-i ümmīd ü bīm ėdüp[704]
Mūsâ[n]ı genc-i ʾilm ʾaṣāsını ejdehā[705]

IV

Levḥ ü ḳalem yapılmadan evvel maḳām-ı ḳurb
Görmüş öñünde surūr-ı ecmel maḳām-ı ḳurb
Ol leyle-i İsrāda mükemmel maḳām-ı ḳurb
Senden bulupdur Aḥmed-i Mürsel maḳām-ı ḳurb
Taḥsīn-i Yā' vü Sīn ile teşrīf-i Ṭā vü Hā[706]

V

Ḫalḳ olmadan bu levḥ u ḳalem ʿarş-ı munṭazam
Ḳıldıñ o şāh-ı kişver-i "*levlāk"*ımuḥterem[707]
Vėrdiñ o ẕāt-ı Ekremi dünyāya ṣubḥ-dem
Ya'ḳūbda nişāne-i şevḳıñ ġam u elem
Yūsufda neş'e-i naẓarıñ behcet ü behā

VI

ʿĀlem olunca maẓhar-ı luṭf u mehābetiñ
Açdır İlâhi anlara bāb-ı ʿināyetiñ
Ger yaġmasaydı dūzaḫa bārān-ı raḥmetiñ
Bulmazdı ḳahrıñ açmasa ḫ ʿān-ı siyāsetiñ
"Hel min mezīd" loḳmasına dūzaḫ iştihā[708]

---

[704] *ümmīd ü: ümmīd-i D.*
[705] *genc-i 'ilm: 'ilm genci D.*
[706] Bu beyit, *Fuzûlî Türkçe divan*'da 6. beyittir.
[707] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.
[708] *Hel min mezīd:* tamamının meali "O gün, Cehenneme 'doldun mu?' deriz, o da '**Daha var mı?**' der." olan Kur'ân-ı Kerim Kâf sûresi 30. âyetten kısmî iktibastır.

VII

Dā'im bu luṭf u merḥametiñ bī-naẓīrdir
Bī-çāregān-ı ḫulḳ-ı cihāna ẓahīrdir
İnʿām-ı ḫˇān-ı şefḳatiñ gerçì keşīrdir
Yā Rabb belā-yı ḳayda Fużūlī esīrdir
Ol bī-dili bu dām-ı küdūretden ėt rehā

6. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ][709]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

ʿAşḳ bir pervāne-i şemʿ-āşnā-yı cān-fedā
Ger ḳonarsa şemʿdān-ı ehl-i şevḳa muṭlaḳā
Maẓhār-ı feyż-i Ḫudā olmaġla eyler incilā
Ḳad efāża'l-'aşḳ[i] feyż[en] min kerāmāti'l-'ulā
Ḳad vaṣalnā fī tarīḳi'l-'aşḳ[i] minhāce'l-hüdā[710]

II

Devr-i ādemden berü her ḫāme-i erbāb-ı şevḳ
Nükte-i esrār-ı ʿaşḳı bulmaġa bulmuşdı ẕevḳ
Efser-i şāhī gibi olsa sezādır tāc-ı farḳ
Ādemi mümtāz ėdendir hem melā'ikden bu 'aşḳ
Ḳıldı ta'līm "'alleme'l-esmā'[e] fīhā küllehā"[711]

III

Nūr-ı ʿaşḳıñ pertevi her kimde olsa reh-nümā

[709] AT, s. 46-47; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, G. 2., 304.
[710] Yücelik kerametinden aşk artarak sel oldu, aşk yoluyla hidayete eriştik.
[711] *'Alleme'l-esmā'[e] fīhā küllehā:* tamamının meâli "**Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti**. Sonra bunları meleklere gösterip 'Sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana söyleyin' dedi." olan Kur'ân-ı Kerîm Bakara sûresi 31. âyetten kısmî iktibastır.

Fetḥ olur vīrāne-i dilden aña genc-i ḫafā
ʿĀrif-i Ḥaḳḳ olmalı hīç söyleme *“naḥn*[ü] *enā”*[712]
Ḥamdulillāh[i] *ʿalā ʿiṭā’ih*[i] *ʿaşḳ*[an] *lenā*
“Ẕālik[e] *fażl*[u] *mina’llâh*[i] *veyü’tī men yeşā’”*[713]

IV

Ḳāleb-i ʿālemde ʿaşḳ devrān ėder ifşā olur
Rūḥ-baḫş ėtmekde āḫir dem dem-i ʿĪsā olur
Muʿcizātı lehce-i ʿaşḳ-ıla istīfā olur
Mürde cisme ʿaşḳ ėrişe ol zamān iḥyā olur
“F’enżurūhā keyf[e] *yuḥyi’l-arḍ*[a] *baʿd*[e] *mevtihā”*[714]

V

Kisve-i zībā-yı ʿaşḳa çün büründi ḳāmetim
Añlaşıldı ʿālem-i hestīde hep māhiyyetim
Çār-ʿunṣurdan mürekkebdir egerçì ḫilḳatim
Dest-i ḳudret ʿaşḳ-ıla ḳıldı muḫammer ṭıynetim
Anıñ içün eyledim evvelde nefy-i mā-sivā

VI

Nūr-ı ʿaşḳı eylemişdir zīb ü zīver Ḥaḳ saña
Eylemiş ʿuşşāḳı hep cemʿ-i mükesser Ḥaḳ saña
Çünkì ḳılmış ʿilm ü ʿirfānı müyesser Ḥaḳ saña
Mülk-i ʿaşḳı Rūḥiyā ḳıldı müsaḫḫar Ḥaḳ saña
“Eṣ-ṣalā yā maʿşere’l-ʿuşşāḳ[i] *el-yevm eṣ-ṣalā”*[715]

---

[712] “Biz benim”
[713] Tam şekli “*Ẕālik*[e] *fażlullâh*[i] *yü’tīh*[i] *men yeşā’ ve’llâh*[u] *ẕü’l-fażl’l-ʿaẓīm*” olup “Bu Allah’ın lutfudur, onu dilediğine verir. Allah büyük lutuf sahibidir” anlamına gelen Kur’ân-ı Kerîm’in Cumʿa sûresinin 4. âyetinden kısmî iktibastır.
[714] F’enżurūhā keyf[e] yuḥyi’l-arḍ[a] baʿd[e] mevtihā: Tamamının meâli “Allah’ın rahmetinin eserlerine **bak! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor**. Şüphe yok ki O, ölüleri de elbette diriltecektir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.” olan Kur’ân-ı Kerîm Rûm sûresi 50. âyetten kısmî iktibastır.
[715] “Namaz vakti, ey aşıkların mahşeri namaz vakti”

7. MUḤAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[716]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Bende-i sulṭān-ı ʿaşḳ ol bülbül-i gülşen-nevā
ʿAşḳ-ıla gülzārı ḳıldı kendine gülşen-serā
Her seḥer gül-bang oḳur bu maṭlaʿı eyler edā
"Ḳad bedā min ʿaks[i] ka'si'l-ʿaşḳ[i] minhāci'l-hüdā"[717]
Oldı ol envāra maẓhar ʿārif-i sırr-ı Ḫudā[718]

II

Nev-bahār olmazsa bülbül vāṣıl olmaz sünbüle
Yolsızın ser-menzil-i maḳṣūda varmaz ḳāfile
Ḳaʿr-ı deryā-yı maḥabbetden çıḳılmaz sāḥile
Vādi-i vaḥdetde reh-bersiz yetilmez menzile
Ėy ḫoş ol sālik kì eyler pīr-i ʿaşḳa iḳtidā[719]

III

Bu cihānda kimse yoḳdur ḫˇān-ı gerdūn loḳmasın
Aġzına ḳoymaġla āḫir ḳahr u cevrin çekmesin
Ber-hevādır Mevlevīler bu hevāda dönmesin
Sāz-ı ʿaşḳı kimse gūş ėtmiş degildir naġmesin[720]
Ol ḳadar vardır kì ṭutmuş kā'inātı bir ṣadā

IV

Kā'ināt içre bulunmaz böyle bir mā-fevḳ kim

---

[716] AT, s. 45-46; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, G. 1., s. 303.
[717] "Hidayet yolu, aşk bardağı yansımasından görüldü"
[718] *Oldı: düşdi D.*
[719] *eyler pīr-i ʿaşḳa: pīr-i ʿaşḳa eyler D.*
[720] *ʿaşḳı: ʿaşḳuñ D.*

Çeşm-i aḥvel tek cihānı ʿāşıḳ-ı pür-ẕevḳ kim
Biri dā'im iki görmez bu olunca ḫalḳ kim
Vādi-i vaḥdetde bir yėrdir maḳām-ı 'aşḳ kim[721]
Anda olmaz şāhid ü maḳṣūd 'āşıḳdan cüdā[722]

V

Sāḳiyā bizden egerçì bir zamān olduñ ıraġ
Kimse baḳmaz yüziñe mey-ḫāneñiz oldı yasaġ
Baʿd ez īn gel ėtme ėy dil ṣaḥn-ı gülzārı yataġ
Āferīn ėy dil kì çekdiñ bezm-i dünyādan ayaġ[723]
Böyle müstaġnī gerek mest-i elest olan gedā

VI

Nār-ı ʿaşḳ içre yanan bir ʿāşıḳ-ı mesbūḳdan
Çoḳ işitdim sūz-ı ʿaşḳı böyle bir maḥrūḳdan
Baḥr-i ʿaşḳa düşse memnūnam dil-i maġrūḳdan
Kūşe-i çeşm olsa ẓāhir cānib-i ma'şūḳdan
'Āşıḳ oldur kim ėde biñ cānı olursa fedā

VII

Deyr-i ʿaşḳında egerçì büt-perestān-ı fenā
Ol ṣanem ḥaḳḳında ṭutmuşlar ṭarīḳ-ı ihtidā
Gösterir mir'āt-ı ʿaşḳından ruḫ-ı ʿālem-nümā
Baġladımsa bel n'ola zünnār-ı 'aşḳa Rūḥiyā
Şükr kim gitmez dilimden bir nefes ẕikr-i Ḫudā

[721] *Vādi: 'Ālem D.*
[722] *şāhid ü: şāhid-i D.*
[723] *ayaġ: ayaḳ D.*

8. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ][724]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Kenz-i maḫfîde nihāndır gerçì esrār-ı Ḫudā
Görülen ṣunʿ-i ṣıfātında ʿayāndır dā'imā
Nükte-i esrār-ı Ḥaḳḳı bilmeyen söyler keẕā
Ḥaḳḳı ḫalḳıñ ṣūretinde görmeyendir mübtelā
Ḫalḳı Ḥaḳḳıñ vaḥdetinde bilmeyendir bir belā

II

Ẕātı bir baḥr-i ḥaḳīḳat her bir emvācı celī
Oldı her bir ḳaṭresinde ṣunʿ-ı Bāri müncelī
Ẕāt-ı Ḥaḳḳı her neḳāyiṣden muberrā bilmeli
Ḥaḳ ẓuḥūrundan ʿibāretdir ḥaḳīḳat bil velī
Mevci deryādan bilürler ehl-i vaḥdet dā'imā

III

Yėr ü gök mir'āt-ı ʿālem ẕāt-ı Ḥaḳḳdır nāẓırı
Şāhid ü meşhūdı görmekde bulunmaz sātiri
Ḫalḳı ẕikr ėt olma hergiz ẕāt-ı Ḥaḳḳıñ nākiri
Ḥaḳ bu ḫalḳıñ bāṭınıdır ḫalḳ o Ḥaḳḳıñ ẓāhiri
Aç gözün gör kim nihān u āşkārādır Ḫudā[725]

IV

Yoġ-idi bir kimse ḫalḳ oldı semā-yı bī-sitün

[724] AT, s. 48; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, G. 3., s. 304-305.
[725] *āşkārādır: āşkārdır (ol) D.*

Bir daḫi "*nūnu'l-ḳalem"le* ʿāḳıbet "*mā yesṭurūn"*[726]
"Künt[ü] *kenz"*iñ maḫzeninden ẓāhir olmuşken bütün[727]
Vāḥidiyyet bāṭınında idi Ḥaḳḳıñ ḫalḳı çün
Ẓāhir olduḳda rübūbiyyet olupdur mā-sivā[728]

V

Nūr-ı ʿirfān gösterir āṣār-ı şevḳıñ kenzini
Naḳd-i cānla aldıñız envār-ı ʿaşḳıñ kenzini
Baʿd ez īn cennetden al dīdār-ı ẕevḳıñ kenzini
Rūḥiyā keşf eylediñ esrār-ı Ḥaḳḳıñ kenzini
Kenz-i Ḥaḳ keşfiyle ḫaẕf oldı cemī'-i mā-sivā

9. TAḪMĪS BER-TEVḤĪD-NĀME-İ BAŞĪRĪ[729]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Hemīşe ḫaste-i ʿaşḳa şarāb-ı ḫˇāb ėder peydā
Ḳoruḳdan ḥāṣıl eyler ʿīneb-i ḫōş-āb ėder peydā
Zehī Ṣāniʿ kì her maṣnūʿ içün īcāb ėder peydā
Ne Ṣāni'siñ kì ṣun'uñ seng içinde āb ėder peydā
Dıraḫt-ı ḫārdan gül ġonçe-i sīr-āb ėder peydā

II

Çıḳarır şāḫ-ı mercānı hemān deryā-yı ʿummāndan
Cüdā ėtmez anı her gerden-i zībā-yı ḫūbāndan

---

[726] Tam şekli "Nûn ve'l-ḳalem[i] vemā yesṭurūn" olup "Nûn, Kaleme ve yazdıklarına andolsun" meâlindeki Kalem sûresi 1. âyetinin birinci bölümü farklı olmak üzere iktibas edilmiştir.
[727] *"Künt*[ü] *kenz"* bu şüpheli hadisin ilk kelimeleridir: "Künᵗᵘ kenzᵉⁿ maḫfiyyᵉⁿ fe-aḥbebtᵘ en uʿrefe feḫalaḳtü'l-ḫalḳᵃ li-yaʿrifūnī (Ben bir gizli hazineydim, görülmek, bilinmek istedim, bu yüzden mahlûkatı yarattım)" (*Kültürümüzüde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 396.)
[728] *olupdur: ölüpdür D.*
[729] SA, s. 172-173; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi AEMNZ 55, vr. 2a.

Dem-ā-dem ʿanber-i sārā çıḳarır revş-i ḥayvāndan
Ne ḳādirsiñ kì maḥż-ı ḳudretiñ ḫūn-ı ġazālāndan[730]
Beyābānlarda nāfe nāfe müşk-i [nāb] ėder peydā

III

Olunmuşken aña bu ḫāṣṣa-i maḫṣūṣa erzānī
Dehān-ı ejdere bir ḳatre düşse zehr ėder anı
Zemīn-i şūrezāra hem vėrir ḫār-ı muġaylānı
Ḳılur perverde ṣun'uñ ḳaṭre-i bārān-ı nīsānı[731]
Ṣadefde dāne dāne gevher-i nā-yāb ėder peydā

IV

Yaratdıñ re's-i ādemde anıñ'çün gerçì ʿayneyni
Kì tā görsün dü çeşmiyle bütün āş̱ār-ı kevneyni
Berāy-ı nesl-i Ādem ālet ėtmişsiñ sebīleyni
Raḥimde terbiyetle nuṭfe-i emşāc-ı zevceyni
Ḳad-ı serv ü ruḫ-ı sīb u lebi 'unnāb ėder peydā

V

Bu maḫlūḳāta ḳarşu dā'imā luṭfuñ ziyād ėtsiñ
Ṣıfāt-ı sebʿa-i dīrīneyi dillerde yād ėtsiñ
ʿUbūdiyyetle ḳā'im olmaḳ üzre iʿtiyād ėtsiñ
Ne gūne müsteḥil bir emr ise sehlin murād ėtsiñ[732]
Kemāl-i ḥikmetiñ teshīline esbāb ėder peydā[733]

VI

Tevānger ḳatʿ ėderse ʿālem-i dünyāda aḥkāmıñ
Tenāvül eylemez ʿuḳbāda hergiz cennet inʿāmıñ

[730] *ḳudretiñ: ḳudretin D.*
[731] *Ḳılur: Ḳılup D.*
[732] *bir emr ise sehlin: emr ise īcādın D.*
[733] *teshīline: fī'l-ḥāl aña D.*

Bu aḥvāliñ devāmıyla görür elbette ālāmıñ
Ġanī[ni]ñ ḫāne-i tenhāyide selb eyler ārāmıñ[734]
Faḳīre ʾāḳıbet cemʿiyyet-i aḥbāb ėder peydā[735]

VII

İlâhī şuʿle-i māh u żiyā-yı şemse nāẓırsıñ
Hemīşe şeş cihetle çār erkān içre ḥāżırsıñ
Bu ḫāk ü āb u bād u āteşe dā'im ʿanāṣırsıñ
Baṣīrīniñ żamīr-i tīresiñ tenvīre ḳādirsiñ[736]
Şeb-i tārīk luṭf-ı şāmlık mehtāb ėder peydā[737]

10. MUḪAMMES BER-SER-İ TEVḤĪD-NĀME-İ BAŞ̱ĪRĪ[738]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Eñ evvel ḫalḳ olan ẕürriyete aṣlāb ėder peydā
Dem-ā-dem anlarıñ ecsādına eṣ̱vāb ėder peydā
Perīşān-ḥāl olan ʿaṭşān-ı bi'l-īcāb ėder peydā
Ne ṣānīʿsiñ kì ṣunʿuñ seng içinde āb ėder peydā[739]
Dıraḫt-ı ḫārdan gül ġonçe-i sīr-āb ėder peydā

II

Çıḳarır ḥikmetiñ ḳoḳmuş olan bir dāne ṣoġandan
Gül-i surḫ u sefīd u zerdi aldı bāġ-ı rıḍvāndan
Çıḳarır ṣāḫ-ı mercānı dıraḫt-ı baḥr-i ʿUmmāndan
Ne ḳādirsiñ kì maḥż-ı ḳudretiñ ḫūn-ı ġazālāndan[740]

---

[734] *Ġaniyiñ ḫāne-i tenhāyide: Ġanīden pister-i sincābda D.*
[735] *ʾāḳıbet cemʿiyyet-i aḥbāb: ferş-i ḫārā üzre şekker-ḫ ʿāb D.*
[736] *tīresiñ: tīresin D. / ḳādirsiñ: ḳādirsin D.*
[737] *tārīk: tārīke D.*
[738] AT, s. 231 [230]-232 [231]; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 2a.
[739] *ṣānīʿsiñ: ṣānīʿsin D.*
[740] *ḳādirsiñ: ḳādirsin D. / ḳudretiñ: ḳudretin D.*

Beyābānlarda nāfe nāfe-müşk-i nāb ėder peydā

III

Temāşāgāh-ı ʿālemdir bu mevżūʿāt-ı Subḥānī
Çıḳarır seng-i ḫārādan bütün elmās-ı nūrānī
Çıḳarır maʿdeninden biñ ḳızıl yāḳūt-ı rummānī
Ḳılup perverde ṣunʾuñ ḳaṭre-i bārān-ı nisānı
Ṣadefde dāne dāne gevher-i nā-yāb ėder peydā

IV

Cihānı görmek üzre ḫalḳ ėder ādemde ʿayneyni
Kemāl-i şevḳ-ile bir kerre görsün işbu kevneyni
Anıñ'çün yek digerle imtizāc ėtdirdi żıddeyni
Raḥimde terbiyetle "nuṭfe-i emşāc-ı" zevceyni[741]
Ḳad-i serv ruḫ-ı sīb u lebi ʾunnāb ėder peydā

V

Hemīşe ẕāt-ı Ḥaḳḳıñ ẕikr ü fikrin iʿtiyād ėtseñ
Kitāb u sünnet ü icmāʿına pek inḳıyād ėtseñ
Ḥużūr-ı ḳalb-ile ism-i Celāliñ imtidād ėtseñ
Ne günā müsteḥīl emr ise īcādın murād ėtseñ
Cenāb-ı Ḥaḳ aña her laḥẓa bir esbāb ėder peydā[742]

VI

Kimine miḥnet eyler kimine her loḳma-i kāmıñ
Dirīġ ėtmezse de bir kimseden iḥsān-ı inʿāmıñ
Bilür her kimseniñ kilk-i ḳaderle yazılan nāmıñ
Ġanīden pister-i sincābda selb eyler ārāmıñ

---

[741] *Nuṭfe-i emşāc:* tamamının meâli "Şüphesiz biz insanı, **karışım hâlindeki az bir sudan (meniden)** yarattık ve onu imtihan edeceğiz. Bu sebeple onu işitir ve görür kıldık" olan İnsân sûresi 2. âyetten kısmî ve vezne göre farklılaştırılmış iktibastır.
[742] *Cenāb-ı Ḥaḳ aña her laḥẓa bir: Kemāl-i ḥikmetiñ fi'l-ḥāl aña D.*

Faḳīre ferş-i ḫārā üzre şekker-ḫ ʿāb ėder peydā

VII

Teʿālallâh zīhi ṣāniʿ kì her eşyāya nāẓırsıñ
Hele her ẕerrede pinhān iken her şeyde ẓāhirsiñ
Bütün ṭāḳ-ı muʿallāya bu maḫlūḳāta fāṭırsıñ
Baṣīrīniñ żamīr-i tīresiñ tenvīre ḳādirsiñ[743]
Şeb-i tārīk luṭf-ı şāmlık mehtāb ėder peydā[744]

11. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ NAʿT-I ŞERĪF-İ BAŞĪRĪ[745]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Ḳandīl-i şemʿ-i risāletdedir olan żiyā*
Ol nūr ile oldı münevver ḳalb-i enbiyā*
Olduñ cihāna gevher-i yek-tā-yı münciyā
Ėy cevher-i yegāne-i deryā-yı aṣfiyā[746]
Nām-ı ḫoşuñ Muḥammed ü Maḥmūd u Muṣṭafâ

II

Ẓıll-ı ẓalīl-i Ḥażret-i Perverdgārsın
Çeşm-i ʿalīle sürme-keş-i rūzgārsın
Her bir ġazāda ḳaṣve vü düldül-süvārsın
Maḥbūb-ı Ḥaḳ ḥabīb-i Ḫudāvendgārsın
Mir'āt-ı ḳalbe naʿtıñ olur māye-i ṣafā

[743] *ḳādirsiñ: ḳādirsin D.*
[744] *tārīk: tārīke D.*
[745] SA, s. 143-144; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 2b.
[746] *cevher: gevher D.*

III

Vaṣf-ı celāl ü cemāliñi eyler her belīġ*
Münkir saña olursa n'ola fırḳa-i yezīġ
Her dem keser ḥaḳīḳāt-i eşyāyı hem-çü tīġ
Te'ṯīr-i [ism-i] feyż eṯeriñdir kì bī-dirīġ
Merżā-yı küfre şehd ü şehādet vėrir şifā

IV

Bu ʿizzeti saña vėrince Ḥażret-i Yezdān*
Dā'im lisān-ı ḥāl ile her laḥẓa āsmān
Ġıbṭa-keşān-ı cür'et olur seḥāba hemān
Ḥaḳ ḳıldı ẕāt-ı eḳdasıña ebri sāyebān
Kim tāb-ı āftāb saña vėrmesün cefā

V

Ṣu içmege yoġ-iken berāy-ı refʿ-ı vużū'
Ḫayli ṣaḥābi eylediler gerçì cüstücū
Reyyān olunca teşne olan dost ile ʿadū
Engüşt-i meh-şikāfıñ aḳıtdı ġazāda ṣu
Nūruñla buldı nā'ire-i Fārs inṭifā[747]

VI

Miʿrāc içinde Ḥażret-i Ḥaḳdır muḫāṭabıñ
Cibrīl-i sidre olup hemīşe muṣāḥibiñ*
Şāh u gedāya bellü iken her merātıbıñ
Ḥaddim degil lisān ile 'add-ı menāḳıbıñ
Kāfī beyān-ı fażlıña burhān-ı "ḳul kefâ"[748]

[747] *nā'ire: nāyire D.*
[748] *Ḳul kefâ:* "(Allâh) yeter de". Kur'ân-ı Kerîm'in Ankebut sûresinin 52., Raʿd sûresinin 43. ve İsrâ sûresinin 96. âyetlerinden kısmî iktibastır.

VII

Naʿt-ı şerīfiñ düşmüş iken ḳalb-i sadeye*

Şām u seḥerde raġbeti vardır ziyādeye

Rūz-ı cezāda merḥamet ėt bende-zādeye

Şāhā şefāʾat eyle Baṣīrī fütādeye[749]

Kim ṣıdḳ-ıla şerīʾatıña ėtmiş iḳtidā[750]

12. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ FAṬĪN[751]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Ėdince Ādem ü Ḥavvā hemān ʿizz ü neseb peydā

O ʿunṣurdan cenāb-ı Ḥaḳ ėdüp ḳavm-ı ʿArab peydā

Henüz olmazdı Hāşimden resūl-i münteḫab peydā

Egerçì olmasaydı āb u gilden ümm ü eb peydā[752]

Hevā vü nārdan olmaz idi nesl ü neseb peydā

II

Bilür ḥikmet-şināsān-ı cihān çarḫ-ı muʿallāyı

Görünce bir güzel ṣūret ḳıyās eyler heyūlāyı

Müzeyyen eyleyince ḥaclegāh-ı ḳaṣr-ı mīnāyı

Taṣarruf eyleyüp bābā-yı gerdūn ümm-i dünyāyı

Hezār evlād-ı ḫayr u şer ėder her rūz u şeb peydā

III

Cihānıñ gerdīşinden olmadı ehl-i ḫıred ḫoşnūd

Bu çarḫıñ inḳılābından olur her bir gelen mefḳūd

Hele devrinde olmaz her şeh-i ʿālī-himem mesʿūd

---

[749] *Fütādeye: fütādeñe D.*

[750] Kìm: Kì SA.

[751] SA, s. 69-70; Mehtap Erdoğan, *Fatîn Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2007, G. 15., s. 64-65.

[752] *Egerçì: Eger kim D.*

Nice Ferhādlar ėtdi sipihr-i pīre-zen nā-būd
Ėdince ḳaṣr-ı imkān içre bir şīrīn-leb peydā

IV

Der-i mey-ḫānede mesken ṭutan ḫuddāmsız olmaz
Hemīşe bezm-i ʿişret hey'et-i inʿāmsız olmaz
Gel ėy sāḳī-i gül-çehre içenler cāmsız olmaz
Mey-i gülfāmsız maḥbūb-ı sīm-endāmsız olmaz
Ḳulūb-ı meclis-i rindānda şevḳ u ṭarab peydā

V

Şü'ūnāt-ı zamān her ṣafḥa-i ʿālemde mümteddir
Anı maḥv eyleyen iṯbāt ėden Ḫallāḳ-ı emceddir
Ezel kātibleriyle yazılan ṣanma müceddeddir
Vuḳū'-ı nīk ü bed levḥ-i ḳaderde hep muḳayyeddir
Ẓuhūr-ı fitneye gerçì olur ba'żı sebeb peydā

VI

Bu dünyā-yı denī dā'im baña olduḳça cevlāngāh
Cihān ālāyişinden olmadım bir laḥẓa ḫāṭır-ḫˇāh
Tecāhülle teġāfül perdesi altındayım her gāh
Şerār-ı şerri ṯābit olmayınca olmadım āgāh
Civārında felek ėtmiş meger bir Bū-Leheb peydā[753]

VII

Bu işʿāra riʿāyet ėtmeyen erbāb-ı naḫvetdir
Suḫandān-ı zamānı bilmeyen ʿayn-ı cehāletdir
Hemān başla nuʿūt-ı Faḫr-i ʿālem cāy-ı raḥmetdir
Ġaraż 'arż-ı hünerse ṭa'ne-i a'dā ne minnetdir[754]
Faṭīn ėtme tekāsül eyle naẓm-ı münteḫab peydā

[753] *Civārında: Civārımda D.*
[754] *ṭa'ne-i a'dā ne minnetdir: ṭa'n-ı a'dâya nedir minnet D.*

13. EDĪB-İ ŞEHĪR ŞİNĀSĪ BEG EFENDİNİÑ MEVLĀNĀ-YI RŪM ḤAŻRETLERİ ḤAḲḲINDA ZĪRDE MURAḲḲAM BER-ĠAZEL-İ BELĪĠĀNELERİ ÜZERİNE VĀḲİʿ ʿABDURREZZĀḲ AĠANIÑ TAḪMĪSİDİR[755]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Açılmış bāġ-ı vāḥdetde gül-i gülzār-ı Mevlānā
Meşām-ı cāna varmış nefḫa-i ezhār-ı Mevlānā
Rumūzātı ḫafīdir nüsḫa-i aḫbār-ı Mevlānā
Muvāfıḳdır kelām-ı ʿizzete güftār-ı Mevlānā
Maʿānī-i buṭūn iş'ār ėder eş'ār-ı Mevlānā

II

Bu āvāzıñ surūrıyla ḳıyāmet ḳopdı bellerseñ
Cihān-ı fānī içre sen daḫi ol nāy-ı diñlerseñ
Gelince dergeh-i ʿālīsine bu beyti söylerseñ
Miṣāl-i nefḫ-ı Ṣūr u ḥaşr-ı cismānīden añlarsañ[756]
Ṣadā-yı ney ile ḳā'im olan reftār-ı Mevlānā[757]

III

Ḳulūb-ı sālikānı ṭoldırır nūr-ı vicāhīden
Anıñ'çün mücтenibdir dā'imā faḫr u mubāhīden
Bu yüzden feyż alur raḳṣ-ı semāʿ-ı ṣayḥagāhīden
Ser-ā-ser muḳtebesdir nūr-ı Furḳān-ı İlâhīden
Vėrir işrāḳ-ı rūḥānī dile āṣār-ı Mevlānā

---

[755] SB, s. 5-7; M. Esat Harmancı, *Şinâsî Dîvânı*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 1999, K. 3., s. 2-3.
[756] *cismānīden: cismānīdir D.*
[757] Bu beyitten sonra *Şinâsî Dîvânı*'nda olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ẓuhūr ile buṭūnuñ ṣūretidür ḫalḳa-i 'uṣṣāḳ
Me'ād ü mebde'üñ temṣīlidür edvār-ı Mevlānā

IV

Ḳudūmıyla münevver eyledi bu merkez-i ḫāki
Çıḳan rūḥ-ı revānıyla müzeyyen ḳıldı eflāki
Olunca ʿālem-i ecsād içinde rūḥ-ı çālāki
Taʿalluḳ eylemiş bir rūḥ-ı ʿālī merḳad-ı pāki
Çehār erkān-ı ʿunsurdur der ü dīvār-ı Mevlānā

V

Bahār eyyāmı tek ṭoldı cihān ẕevḳ u meserretden
Çemende lāleler zerrīn ḳadeḥler ṭoldı ḥikmetden
Zemīn oldı muʿaṭṭar nükhet-i gülzār-ı raḥmetden
Meger bir ḳıṭʿa-i merġūbedir āṯār-ı cennetden[758]
Muʿanberdir ser-ā-ser ḳabr-i pür-envār-ı Mevlānā

VI

Hele bu Ḳonya şehri fāʾiḳ-ı āfāḳdır çünkì
Olan her bürkesi bir zemzem-i eẕvāḳdır çünkì
Hemān iḥrāmları tennūre-i eşvāḳdır çünkì
Münevver āstānı kaʿbe-i ʿuşşāḳdır çünkì[759]
Semāʿ ėtse muṭāfında nʾola ebrār-ı Mevlānā[760]

VII

Gürūh-ı Mevlevīʾniñ gėce gündüz pāsbānı ol
Çerāġ-ı Ḥażret-i Monlā-yı Rūmuñ şemʿdānı ol
Kelām-ı Maʿnevīdir Mesnevīniñ tercemānı ol
Ḫalāṣ ol ġıll ü ġışdan sikkesi altında fānī ol[761]
Şināsī sūdmend ėtsün seni bāzār-ı Mevlānā

---

[758] *āṯār-ı: İnbāt-ı D.*
[759] *kaʿbe-i ʿuşşāḳdır: Kaʿbetü'l-ʿuşşāḳdur D.*
[760] Bu beyitten sonra *Şinâsî Dîvânı*'nda olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:
Mezāyā-yı ṭarīḳı ẓann ile ḫāricden ānlanmaz
Gir ol eşkāle keşf ola saña esrār-ı Mevlānā
[761] *altında: taḥtında D.*

14. MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ MÜCRİM EFENDİ[762]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Beni bu çeşm-i seḥḥārıñ feżā-yı Tīhde cānā
Olup Firʿavn-ı ġamzeñle ḳılupdur vālih ü şeydā
Gözüm nūrı bugün imdāda gel çün Ḥażret-i Mūsâ
Bināgūşundan at perçemleriñ göster yed-i beyżā
Tekellüm ḳıl görülsün lebleriñden muʿciz-i ʿĪsâ

II

Düşerse reh-güẕārım bir zamān kūy-ı dil-ārāya
Daha varmam ṭavāf-ı Kaʿbe vü Ḳudsī Muʿallāya
Cemāliñ ʿayn-ı cennetdir hemīşe ėy melek-pāye
Ne mümkin ʿāşıḳıñ meyl eyleye Firdevs-i aʿlāya
Dehānıñdır baña kevṯer ruḫuñ cennet ḳadiñ ṭūbā

III

Göñül bir rinddir her bāde-i taḳlīde meyl ėtmez
Ḫarābāt ehlidir her rişte-i taḳlīde meyl ėtmez
Furūġ-ı ḥüsne ḳarşu pertev-i ḫurşīde meyl ėtmez
Cemāliñ ser-ḫoşı cām u Cem-i Cemşīde meyl ėtmez
Gözüñ ṣāġar nigeh sāḳī lebiñ mey gerdeniñ mīnā

IV

Egerçì bülbül-i ṭabʿım yine fürḳatle mālīdir
Gül-i gülzāra ḳarşu her zamān feryādı ʿālīdir
Anıñ'çün zülf-i müşkīni niḳāb-ı rūy-ı ālıdır
Bilür kim ḳātil-i pervāneniñ şemʿiñ viṣālidir

[762] AT, s. 180-181.

Budur vechi kì göstermez baña ruḥ ol melek-sīmā

V

Dil-i āşüfteyi sūrāḫ sūrāḫ ėtdi peykānıñ
Ulaşdır bu dil-i mecrūḥuma ėy şūḫ dermānıñ
Hele arş ėtmemişken nīku devrāna ḳumandanıñ
Dutupdur sīnemi tīr-i ġama ṭāpūr-ı müjgānıñ
Yaḳar dil ṭop-ı ġamzeñ küfr-i zülfüñ dil ḳılur yaġmā

VI

Bu bīmār-ḫāne-i ʿālemde dā'im būy-ı ḥikmet yoḳ
Müdāvā-yı dil-i bī-çāra dārū-yı maḥabbet yoḳ
Ḳaşıñ bir seyf-i ḳātiʿdir kì andan başḳa ālet yoḳ
Nigārā Mücrimi öldürmege şemşīre ḥācet yoḳ
Murādıñ ḳaṣd-ı cān ise ḳaşıñla eyle bir īmā

15. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ ḤĀFIẒ-I ŞĪRĀZĪ[763]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Ėy münevver ṭalʿatıñ āyīne-i ʿālem-nümā
Sāye-i pür-çīn-i zülfüñ şehper-i bāl-i hümā
Pertev-i ḫurşīd-i ḥüsnüñ zīver-i arż u semā
Ey furūġ-ı māh-i ḥusn ez-rūy-ı raḫşān-ı şumā[764]
Āb-ı rūy-ı ḫūbi ez-çāh-ı zenaḫdān-ı şumā

[763] SA, s. 67-68; Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân-ı Hâfız*, Yay.: Rızâ Kâkâyî-i Dehkurdî, 3. baskı, İntişârât-ı Kaknûs, Tahran 1380 (2001), G. 12, s. 95-96.
[764] *māh-i ḥusn: ḥusn-māh SA.*

II

Çoḳ zamāndır tīr-i müjgān ḳatl-i cāna müşterī
Ḳan döküldi lāle-reng oldı zemīn ḥadden beri
Böyle maḳtelden geçerken ėy cihānıñ serveri
Dūr-dār ez-ḫāk u ḫūn dāmen çu ber-mā bu'gẕerī
K'ān der-īn reh kuşte bisyārend ḳurbān-ı şumā

III

Baṣ ḳadem mey-ḫāne-i ʿayşa ki ėy kān-ı kerem
Cām-ı luṭfuñ ter-dimāġ eyler cihānı dem-be-dem
Lā-cerem peymānelerdir eyleyen defʿ-i elem
ʿOmritān bādā be-kām ey sāḳiyān-ı bezm-i Cem[765]
Gerçì cām-ı mā ne-şud pur-mey be-devrān-ı şumā[766]

IV

Çīn-i zülfüñ perde çekmiş rūy-ı ḥüsnüñ örtmede
Rūy-ı ʿālem ol cihetden oldı hep ẓulmet-zede
Mużṭaribdir gėce gündüz tāb-ı hüsnüñ görmede
ʿAzm-ı dīdār-ı tu dāred cān ber-leb āmede
Bāz gerded yā der-āyed çīst fermān-ı şumā[767]

V

Dā'imā dil düşmen-i bed-ḫāʿhı eyler ārzū
İster olmaḳ vāḳıf-ı esrār-ı eṭvār-ı ʿadū
Senden özge yoḳ baña bir maḥrem ṣāḥib-ʿulū

---

[765] *bādā be-kām: bâd ʿomurâd D.*
[766] Bu beyitten sonra *Dîvân-ı Hâfız*'da olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Dil ḫarābī mī-kuned dil-dār rā āgeh kunīd
Zīnhār ey dūstān cān-ı men u cān-ı şumā
Key dehed dest īn ġaraż yārab kì hemdestān şeved
Ḫātır-ı mecmūʿ-ı mā zulf-ı perīşān-ı şumā
[767] *der: ber D;* bu beyitten sonra *Dîvân-ı Hâfız*'da olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Kes be-devr-i nergis'et ṭarfī ne-best ez-ʿāfiyet
Bih kì neʿfrūşend mestūrī be-mestān-ı şumā
Baḫt-ı ḫʿāb-ālūd-ı mā bīdār ḫāhed şud meger
Z'ān kì zed ber-dīde ābī rūy-ı raḫşān-ı şumā

Ey ṣabā bā-sākinān-ı şehr-i Yezd ez-mā be-gū
K'ey ser-i ḥaḳ nā-şināsān gūy-ı çevgān-ı şumā

VI

Z'an kì der-ḳaṭʿ-ı menāzil pāy-ı dil maḳṣūr nīst
Murġ-ı rūḥeş bā-tu dāred bāl u per mehcūr nīst
Der-ziyāretgāh-ı ḫūbān cān u ten maḥsūr nīst
Gerçì dūrem ez-bisāṭ-ı ḳurb himmet dūr nīst[768]
Bende-i şāh-ı şumā'īm u ʂenā-ḫāˇn-ı şumā

VII

Kes ne-dīde hemçu tū der-tāḫt-ı şāhī devletī
Dest u pāyem leng bāşed behr-i ḥaḳ-rā ḳuvvetī
Ez-ser-i luṭfet be-dih ez-ḫāˇn-ı niʿmet rifʿatī
Ey şehenşāh-ı bulend-aḫter Ḫudā rā himmetī
Tā be-būsem hemçu gerdūn ḫāk-i eyvān-ı şumā[769]

VIII

Mī-kened minḳār-ı bulbul ġonçe-i ne'şkufte'ī
Der-seḥergāh-ı çemen vālā kuned der-beste'ī
Ey bahār-ı gulşen-ārā yād kun dil-ḫaste'ī
Bā-ṣabā hem-rāh be'frest ez-ruḫet guldeste'ī
Tā kì būī be'şnevem ez-ḫāk-i bustān-ı şumā[770]

IX

Bu dil-i āşüfte aldı āb-rūyıñdan vużū
Kūşe-i miḥrāb-ı ṭāʿat içre dā'im ser-fürū
Vaḳt-ı ḥācetde ḳulaḳ aş ėy dil-i pür-ārzū
Mī-kuned Ḥāfıẓ du'āyi be'şnev āmīnī be-gū

---

[768] *dūrem: dūrīm D.*
[769] *gerdūn: aḫter D.*
[770] *Tā: Bū D. / be'şnevem: beşnevîm D.*

Rūzi-i mā bād laʾl-i şekker-efşān-ı şumā

BĀ' HARFİ

16. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ][771]

Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün

I

Hāle içinde gezerek māhtāb
Mihrden aldı bu gėce kām-yāb
ʿArż-ı cemāl ėtdi ol ʿālī-cenāb
Ṣubḥ ṣalup māh-ı ruḫuñdan niḳāb[772]
Çıḳ kì temāşāya çıḳar āftāb[773]

II

Olmuş-iken cānıma ʿaşḳıñ zirih
Derd ile zerd oldı yüzüm miṣl-i bih
Ḳadım olup zaʿf-ile mānend-i zih
Rişte-i cānım yeter ėt pür-girih
Ṣalma ser-i zülf-i semīn-sāya tāb[774]

III

Şām u seḥer muntaẓırım ben saña
Ḥüsniñi göstermeli ėy dil-rübā
Gel naẓar ėt bizlere ṣubḥ u mesā
Mest çıḳup ṣalma naẓar her yaña
Görme revā kim ola ḥālim ḫarāb[775]

---

[771] AT, s. 59-60; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 26., s. 150.
[772] *māh-ı: mihr-i D.*
[773] çıḳar: çıḫa (çıḳa) D.
[774] *semīn-sāya: semen-sāya D.*
[775] *ḥālim: ʿālem D.*

IV

Yandı tenim āteş-i eşvāḳdan
Yoḳ ḫaberiñ ʿālem-i aḥrāḳdan
Vėr baña peymāne-i eẕvāḳdan
Kesme naẓar cānib-i ʿuşşāḳdan
Nāle-i dil-sūzdan ėt ictināb

V

Āteş-i ʿaşḳ-ıla yanupdur yürek
Fā'ide yoḳ derde devā istemek
Uyḳuya varmaz gözümüz ėy felek
Gėceler encüm ṣayaram ṣubḥa dek[776]
Ėy şeb-i hecriñ baña yevmü'l-ḥisāb

VI

ʿĀşıḳ u maʿşūḳda olmaz yalan
Micmere-i ʿaşḳıña yandım hemān
Şām u seḥer dāġ-ı derūnum ʿayān
Dūzaḫa girmez sitemiñle yanan[777]
Ḳābil-i cennet degil ehl-i ʿaẕāb

VII

Ḫayli zamān görmeyerekden seni
Yaḳdı firāḳıñ hele cān u teni
Meykede-i ʿaşḳda çarḫ-ı denī
Ṣaldı ayaḳdan ġam-ı ʿālem beni
Vėr baña ġam defʿine sāḳī şarāb

VIII

Mā'il iken zülf ü ḫaṭṭ u ḫāliñe

[776] *ṣayaram: ṣa'irem AT.*
[777] *sitemiñle: sitemiñden D.*

Düşmüş-iken ḥalḳa-i çengāline
Perde çekerken o rūḫ-ı alıña
Raḥm ḳıl üftādeleriñ ḥāline
Hīç gerekmez mi saña bir ṣevāb[778]

IX
Ḫāne-i fürḳatde ḫayāliñ nedir
Pister-i derd içre melāliñ nedir
Ėy dil-i bī-çāre maḳāliñ nedir
Yār su'āl ėtse kì ḥāliñ nedir
Ḫasta Fużūlī ne vėrürsen cevāb

17. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[779]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I
ʿĀṣıḳ olmuṣ ḥüsnüñe hem māhtāb u āftāb
Gėce gündüz devr ėderler ġarb u ṣarḳı bī-ḥisāb
Māhtābāsā ruḫ-ı tābānıña çekme niḳāb
Ėy olup ser-geşte-i 'aṣḳıñ sipihrine ḳubāb[780]
Āteṣ-i ṣevḳıñ dil-i ḫurşīde ṣalmış ıżṭırāb[781]

II
Māh u ḫurşīd ü felek peymāne-i ẕevḳıñla kim
Ter-dimāġ olsa gerekdir neṣ'e-i ṣevḳıñla kim
Mürdegānı zinde eyler bir nefes nuṭḳuñla kim

[778] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:*
Nūṣ ideli bāde-i lā'l-i lebüñ
Nerkis-i mestüñ kimi ḥālüm ḥarāb
[779] SA, s. 141-142; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, G. 54., s. 339-340.
[780] *ḳubāb: ḳabāb D.*
[781] *ṣevḳıñ: 'aṣḳuñ D.*

Şöyle mest olmuş ezelden bāde-i ʿaşḳıñla kim[782]
Ḥaşre dek üftādedir kūyuñ yolunda āftāb[783]

III

Hem risālet ḳırḳ ʿālemde muraṣṣaʿ tācdır
Cism-i küffāra ḫadeng-i ḥükmüñüz āmācdır
ʿĀlem-i hestī egerçì dehr içinde acdır
Sen ne münʿimsin kì ḫ ʿān-ı luṭfuña muḥtācdır
Ger gedā-yı kām-cū ger pādşāh-ı kām-yāb

IV

Sensin ėy Faḫr-i risālet sendedir vech-i cemīl
Enbiyā vü mürselīnde olduñ İbrāhīm Ḫalīl
İrtifāʿ-ı ḳadriñe bu beyt-i ātīdir delīl
Mekteb-i ḳadriñde bir ṭıfl-ı sebaḳ-ḫ ʿān Cebraʾīl
Her sözüñ olmuşdur ehl-i ḥaḳ yanında bir kitāb[784]

V

Hem Şefīʿü'l-müẕnibīnsin ḥaşrgāh-ı neşrde
Hem ḫaṭā vü seyyi'ātım çoḳ iken bu dehrde
Sensin ümmīd-i necāt-ı ʿafv olan ol devrde
Şöyle luṭfuñ bī-nihāyetdir kì rūz-ı ḥaşrde
Senden eylerler şefāʿat iltimās ehl-i ʿaẕāb

VI

Luṭfuña vābestedir ẓulm ü ḫaṭāsı müslimiñ
Ḫ ʿān-ı luṭfuñ var iken maḥşerde sen tek mükrimiñ

---

[782] *ʿaşḳıñla: şevḳıñla D.*
[783] *kūyuñ: ʿaşḳuñ D.*
[784] *yanında: ḳatında D;* Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda *olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:*
Çeşme-i ḫurşīdden her dem zülāl-ı feyż iner
Ḥācet olsa saña tecdīd-i vużūʿ itmekçün āb

Kimseyi muḥtāc ėder mi ḫˇān-ı luṭf-ı münʿimiñ
Yā Resūlallâh n'olur aḥvāli Rūḥī mücrimiñ
Sen şefīʿ olmazsan ol bī-çāreye rūz-ı ḥisāb[785]

18. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ[786]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I
Devre-i eflāk içinde işte her gün āftāb
Māḥṭābı görmeyince oldı maḥzūn āftāb
Vechi var Leylāya ḳarşu ola Mecnūn āftāb
Dīdeden dāmān-ı eflāke döker ḫūn āftāb
Ġālibā bir şāh-ı ḥüsne oldı meftūn āftāb

II
Gāh bedr ü geh meḥāḳ u gāh meh-nev olmasun
Sāḥa-i gerdūn içinde māh-ı reh-rev olmasun
Yoḳsa pertev-baḫş olan ol mihr-i ḫüsrev olmasun
Böyle bī-pervā nice mestāne keç-rev olmasun
Her seḥer çarḫa ṣunar bir cām-ı gül-gūn āftāb

III
Āftābıñ nūrı gitdi leyle-i ẓulmetde hep
Ārzū-yı vuṣlat ėtmekde hemān yoḳdur taʿab
Cümlegāh-ı çarḫ içinde ʿāḳıbet olmaz ʿaceb
Hāle-i āġūşa aldım ol mehi ammā bu şeb
Ḫavfım oldur kim ėde nā-gāh şeb-ḫūn āftāb[787]

---

[785] *olmazsan: olmazsañ SA.*
[786] SA, s. 130-131; H. Gamze Demirel, *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2005, G. 10., s. 115-116.
[787] *nā-gāh şeb-ḫūn: nā-geh şebīḫūn D.*

IV

Zāhidāsā gel bürünme ḫırḳa-i peşmīneye
Nāb-ı ṣafvet vėr hemīşe sīne-i bī-kineye
Rūḥ vėrir mihr-i dil-ārā ol muṣaffā sīneye
Devr-i ḥüsnüñde bu devlet yüz vėrir āyīneye
Kim derūnunda anıñ māh olsa bīrūn āftāb

V

Pençe-i ḳahr-ı felekden gerçì lāzımdır firār
Ber-hevādır ʿālem-i hestīde yoḳ cāy-ı ḳarār
Luṭf-ile ḳahrına aldanma bu devriñ zīnhār
Güldürür rūyını her gün bu sipihriñ rūzgār[788]
Kāse kāse her seḥer nūş ėtdirir ḫūn āftāb

VI

Simsiyāh olsa gerekdir rūy-ı ḳalb-i ʿārifān
Zā'il olmaz ẓulmet-i şeble derūn-ı merdümān
Böyle gelmişdir bu vechile gėçer devr-i zamān
Gerçì şeb ānı ḳarardır dūd-ı āh-ı ʿāşıḳān
Dāmen-i çarḫa sürer her ṣubḥ ṣābūn āftab

VII

Naʿt-ı evṣāf-ı celīliñ eylerim ben bī-dirīġ
Anı inkār eylemez bir vechile ehl-i yezīġ
Anı ḫak ėtmez fünūn-ı dehrden her nevk-i tīġ
Bu ġazel evc-i sipihr-i maʿrifetdir kim Belīġ
Maṭlaʿından maḳṭaʿa varınca mażmūn āftāb

[788] *Güldürür rūyını her gün bu sipihriñ: Güldürürse rūyını her gün sipihriñ D.*

19. BU DAḪİ MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[789]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Baña dār-ı kederde ḳaṣrı intāc eyleme yā Rab
Ḳanāʿat menhecinde ḳaṭʿ-ı minhāc eyleme yā Rab
Bu mihmān-ḫāne-i ġurbetde izʿāc eyleme yā Rab
Gedā-yı niʿmet-āmūzum beni aç eyleme yā Rab
Sihām u fāḳa vü iflāsa āmāc eyleme yā Rab[790]

II

Cemīʿ-i ḫalḳ-ı ʿālem ʿāşıḳ-ı nūr-ı viṣāliñdir
Bütün ʿaṭşān olanlar ṭālib-i āb-ı zülāliñdir
Cihānıñ bu ḳarārı ʿayn-ı āṣār-ı Celāliñdir
Kibār u aġniyāsı cümle muḥtāc-ı nevāliñdir
Kerem eyle beni muḥtāca muḥtāc eyleme yā Rab

III

Egerçì keṣret-i cūʿum alupdur ḳuvve-i meşīm
Muṣavver-ḫāne-i ʿālemde yoḳdur ṣūret-i cismim
Bu yüzden ḫāne-i iflāsda giryān ėder çeşmim
Faḳīr ėtdiñse de yaz ṣābirīn ṭūmārına ismim
Yazarken defter-i aʿmāle iḫrāc eyleme yā Rab[791]

IV

Dem-i rıḥletde cismim bir beyāż bezle mükeffen ḳıl
Zebānım ḳabr içinde nām-ı Vāḥidle mülaḳḳan ḳıl
Resūlallâha ümmet oldıġım dā'im muʿayyen ḳıl

[789] SA, s. 163-164; A'mâ Musullu Halil Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 7b.
[790] *Sühām-ı: Sühām u D.*
[791] *Yazarken defter-i aʿmāle: Yazarsın daḫi ol defterden D.*

Ten-i ʾuryānımı taḳvā libāsıyla müzeyyen ḳıl
Rehīn-i minnet-i zer-beft ü dibāc eyleme yā Rab

V

Livā-yı rifʿatiñ bu ʿālem-i hestīde vāfīdir
Devā-yı raḥmetiñ her zümre-i bīmāra şāfīdir
Egerçì rū-siyeh bir bendeyim ḳalbim kì ṣāfīdir
Baṣīrī gibi ẓıll-ı reʾfetiñ farḳımda kāfīdir
Serim derd-āşnā-yı efser ü tāc eyleme yā Rab

20. TAḪMĪS BER-ĠAZEL-İ ʿĀRİF ḤİKMET EFENDİ[792]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün[793]

I

Vāʿiẓ-i kürsī-nişīne ṣanma hem-demdir şarāb
ʿĀḳıbet renc ü ḫumārı bāʿiṯ-i ġamdır şarāb
Āyet-i taḥrīm ile çün terki elzemdir şarāb
Zāhid-i efʾī-nihāda şerbet-i semdir şarāb
Rind-i ṣāfī-meşrebe iksīr-i aʾẓamdır şarāb

II

Oldı bezm-i mey-keşāna şöyle kì ḳand u nebāt
Eylerim dervāze-i mey-ḫānede her dem ṣebāt
Her marīż-i mevte oldur nūş-dārūyı necāt
Ḳaṭresinde muḫtefī keyfiyyet-i āb-ı ḥayāt
Cān vėrir dil-mürdeye rūḥ-ı mücessemdir şarāb

[792] AT, s. 157; bu mahlassız nâ-tamâm gazel, Ârif Hikmet'in şiirlerini ihtiva eden Âsâr-ı Hikmet'te yoktur. (M. Kayahan Özgül, *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, Kitabevi Yay., İstanbul 2015, s. 73-289.)
[793]

III

Şāh u Cemşīd ü Ḳubād u Ḳayṣera oldı ʿayān
Cām-ı Cem içre olan ḫāṣiyyet-i rūḥāniyān
Mey içince söyledi her zümre-i dānişverān
Sū-be-sū mensūrın eyler ṣu gibi dilde revān
Taḫtgāh-ı bezm-i şevḳe gūyiyā Cemdir şarāb

IV

Bezm-i ʿişret dā'imā selb-i keder īcāb ėder
Cām-ı ṣahbā-yı maḥabbet ʿāşıḳı pür-tāb ėder
Zāhidi her gūşe-i miḥrābda pür-ḫˇāb ėder
Sırr-ı ġayb-ı feyż-i nūş-ā-nūş ile işrāb ėder
Bezmgāh-ı ʿālem-i ervāḥa maḫremdir şarāb

TĀ' HARFİ

21. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[794]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Senden umar şefāʿat-i ʿuẓmā bu kā'ināt
Göster aña şu merḥale-i hevlde necāt
Ol maḥşer-i ʿumūmīde ėy ferişte-ṣıfāt
Vaṣlıñ baña ḥayāt vėrir fürḳatiñ memāt
Subḥān^{e} Ḫāliḳ^{in} ḫalaḳa'l-mevt^{e} ve'l-ḥayāt[795]

II

Dā'im saña musaḫḫar olan luṭfuñı görer
Hem nāmıñı ṣalāt ü selām içre yād ėder
Āḫir diler ʿināyetini ėy ebü'l-beşer

[794] AT, s. 204 [203]-205 [204]; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 39., 163.
[795] Sen yaratıcısın, hayatı da ölümü de sen yarattın; *Ḫāliḳ^{in}: Ḫāliḳī D.*

Hicrānıña taḥammül ėden vaṣlıñı bular
Ṭūbâ li-men yüsā'idühü'l-ṣabr[u] ve'ş-şebāt[796]

III

Şaḳḳ-ı ḳamerde söyledi her bir ḳabīlesi
Her muʿcizātıñ işte budur eñ celīlesi
Dehriñ çerāġı sönse de ammā fitīlesi
Mihriñdir iḳtiżā-yı meḳāṣıd vesīlesi[797]
Mā-şā'[e] men erāde bihi'l-fevze ve'n-necāt[798]

IV

Çıḳdı semāya geçti nüh eflāk fevḳıñı
ʿAyn-ı başarla gördi Ḥaḳıñ nūr-ı berḳıñı
Feyż-i Ḫudādan aldıġı dem āb-ı ẕevḳıñı
Tökmüş rıyāż-ı tab'ıma bārān-ı şevḳıñı
Men enzele'l-miyāh[e] ve aḥyā bihi'n-nebāt[799]

V

Emr eyleyince kevn ü mekāna vurūduñı
Taʿẕīr ėdince ʿarş-ı berīne ṣuʿūduñı
Īcāb ėdince sāḥa-i arża ḳuʿūduñı
Ḥaḳ āferīnişe sebeb ėtdi vücūduñı
Evcebt[e] bi'ẓ-ẓuhūr[i] ẓuhūri'l-mükevvenāt[800]

VI

Oldı hemān risālesiñe yėr ü gök güvāh
Ḫalḳ-ı cihān oldı saña leşker ü sipāh
Kevn ü mekāna ḥākim iken ėy ümīdgāh

---

[796] Sabr ve sebatın yardım ettiği kimseye ne mutlu.
[797] *iḳtiżā-yı: iḳtina'-i D.*
[798] Dileyene başarıyı ve kurtuluşu nasip edersin.
[799] Su yağdırıp bitkileri canlandırırsın.
[800] Sen zuhur ettiğin için kâinatın zuhurunu gerekli kıldı.

Īzed serīr-i ḥüsne seni ḳıldı pādşāh
Aʿlā kemālⁱ ẕātikᵉ fī aḥseniʾṣ-ṣıfāt[801]

VII

İhdā-yı gül-deste-i selāma devām ḳıl
Ser-nāme-i medāyıḥına ihtimām ḳıl
Müşkīn ḳalemle ṣafḥa-i vaṣfıñ ḫitām ḳıl
Ḳıldıñ edā-yı naʿt Fuẓūlī temām ḳıl
Kellemtᵘ biʾs-selām ve temmemtᵘ biʾṣ-ṣalāt[802]

22. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[803]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

İḫtiyār olduñ cihānda ʿaşḳ-ı ḫūbānı unut
İrtiḥāl ėtmek zamānı geldi cānānı unut
Zevraḳ-ı hicrān-ı ġamda mevc-i ṭūfānı unut
Baḥr-i ʿaşḳa düşdüñ ėy dil leẕẕet-i cānı unut
Bāliġ olduñ gel raḥimden içdiġiñ ḳanı unut

II

Żāyiʿ ėtme bu ḳalan ʿömrüñ geçir bī-renc ü derd
Bir düşüş vėrmez saña ol ʿarṣa-i şaṭranç u nerd
Gösterir āşār-ı mevti baḳ kì ėy pīr-i ḫard
Vėrdi rıḥletden ḫaber mūy-ı sefīd ü rūy-ı zerd
Çehre-i ḫandānı vü zülf-i perīşānı unut

[801] Senin kemalini en güzel sıfatlarla yüceltti.
[802] Selâmla konuş, salât (selavât) ile tamamla; *Kellemtᵘ: Kemmelehᵘ D. / temmemtᵘ: temmemehᵘ D.*
[803] AT, s. 207 [206]-208 [207]; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 45., s. 169.

III

Ṣarf ḳılma ʿömrüñi bī-cā yère ey ḳalb[i] ṭaş
Bu cihān-ı pür-denīde çekme miḥnetle telāş
Merhem-i maḳṣūdı bulmazsıñ gel ey sīne-ḫırāş
Çek nedāmetden göge dūd-ı dili tök ḳanlu yaş
Serv-i nāzı terk ḳıl gül-berg-i ḫandānı unut

IV

Aldılar mir'āt-ı ʿālem arḳasından cīvesiñ
Baʿd ez īn göstermez āḫir resm-i cānān cīlvesiñ
İḳtiṭāf etmek ḫaṭādır bāġ-ı devlet mīvesiñ
Gör ġanīmet faḳr mülkiñde gedālıḳ şīvesiñ
İʿtibār-ı manṣıb u dergāh-ı sulṭānı unut

V

Āşyān-ı Ḳāf-ı istiġnāda ʿAnḳā-yı bulan
Ser-fürū etmez cihān-ı dūna ḳonsun bir zamān
Dā'imā *"el-faḳrᵘ faḫrī"* mesleginde ol hemān[804]
Çekme ʿālem ḳaydını ey ser-bülend-i faḳr olan
Salṭanat taḫtına erdiñ bend [ü] zindānı unut[805]

VI

Çirk-i dünyā ile telvīṯ etme göñlüñ zīnhār
Ṣafḥa-i mir'āt-ı ḳalbiñ ḳoyma olsun jengdār
Ṣayḳal-i ẕikr-i seḥerle pāk ḳıl leyl ü nehār
Levḥ-i ḫāṭır ṣūretin cānāna ḳıl āyīnevār[806]

---

[804] Tam şekli "***el-faḳrᵘ faḫrī*** *ve bihī eftaḫirᵘ"* olup "**Yoksuluk övüncümdür**, ben onunla övünürüm" anlamındaki sahih olmayan hadisten kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzüde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 153.)

[805] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ma'şiyet dersin yeter tekrār ḳıl dönder varaḳ
Özge ḫarfîn meşḳin it evvelki ünvānı unut

[806] *ṣūretin: ṣūret-i D. / āyīnevār: āyīne-dār D.*

Anı yād ėt her ne kì yādıñdadır anı unut[807]

VII

Dār-ı dünyā bir misāfir-ẖāne-i pür-derd ü ġam
Böyle bir kervān-serāya kimse ḳonmaz lā-cerem
Ḳābil-i süknā degil işbu cihān-ı pür-sitem
Ėy Fużūlī çek melāmet reh-güẕārından ḳadem
Laḥẓa laḥẓa çekdiġiñ bī-hūde efġānı unut

23. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ NEF'Ī EFENDİ[808]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Gördükde gözüñ şāhid-i mümtāz-ı maḥabbet
Pervāza gelür sipihr-i şeh-bāz-ı maḥabbet
Raḳṣ ėtse sezā dil-ber-i ṭannāz-ı maḥabbet
Aldıḳça ele ġamzeleri sāz-ı maḥabbet
Dünyāyı ṭutar naġme-i şehnāz-ı maḥabbet

II

Bir kerre gelürse baña ol şūẖ-ı dil-ārā
Şiddetle naẓar ḳahr u sitem ėtse de bī-cā
Elden ne gelür çāre nedir ėy dil-i şeydā
Kim söyleşür ol çeşm-i füsūn-sāz ile zīrā
Her bir müje bir nādire-perdāz-ı maḥabbet

III

Ol şūẖ-ı dil-ārā der-i aġyāra giderken

[807] *kì yādıñdadır*: *kim yāduñda var D.*
[808] AT, s. 222 [221]-223 [222]; Metin Akkuş, *Nef'î Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1993, G. 20., s. 290-291.

Bed-māyeleriñ ḫāne-i vaṣlında uyarken
Esrārını hemvāre o ḫūn-ḫˇāra diyerken
ʿĀşıḳ nice ketm ėdebilür rāzı ṭurarken
Ol ġamze-i fettān gibi ġammāz-ı maḥabbet

IV

Güncāyiş-i ṭabʿımda seniñ fā'iḳıñ olmaz
Bir vechile dilden çıḳaran sā'iḳıñ olmaz
Sābıḳdaki ḫūbān-ı cihān lāḥıḳıñ olmaz
Gönlünde yėr eylerse n'ola ʿāşıḳıñ olmaz
Bir bunculayın hem-dem ü hem-rāz-ı maḥabbet

V

Bāzār-ı maḥabbetde müheyyā nice mümkin
Dil-dār ile hem meyl ü müḥābā nice mümkin
ʿUşşāḳı esīr ėtse ser-ā-pā nice mümkin
Ammā yine ġamzeyle müdārā nice mümkin
Tā olmayıcaḳ ʿāşıḳ-ı ser-bāz-ı maḥabbet[809]

VI

Rūyında olan ḫaṭṭı terāş eyledi Mūsâ
Gösterdi yine muʿcize-i Ḥażret-i ʿĪsâ
Ol muʿcizeye maẓhar olan çün Yed-i Beyżā
Hem öldürür üftādesini hem ėder iḥyā
Maḥşūşdur ol āfete i'cāz-ı maḥabbet

VII

Peykān-ı müjen pençesine server-i ʿuşşāḳ
Düşmekde iken ḳalmadı dānişver-i ʿuşşāḳ
İskender ü Dārā gibi her Ḳayṣer-i ʿuşşāḳ

[809] *olmayıcaḳ: olmayacaḳ AT.*

Rüstem gibi geh ṣaf-şiken-i leşker-i ʿuşşāḳ
Nefʿī gibi geh mest-i ser-endāz-ı maḥabbet

24. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ[810]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Luṭfuñla Ḫudā cānımı ḳıl meʾmen-i raḥmet
Ḳandīl-i dile ḳoymalı bir revġan-ı raḥmet
Vėrdikçe baña naḳd-i emel maḫzen-i raḥmet
Dāmānını basṭ ėtmededir ḫırmen-i raḥmet
Döndükçe ser-i ʿāleme pervīzen-i raḥmet

II

Gönlümde olan maʿṣiyetiñ dūd-ı siyāhı
Envār-ı ḥaḳīḳatle sefīd eyle İlâhī
Ġam çekme göñül merḥametiñ işte guvāhī
Retḳ ėtmededir fetḳ-ı girībān-ı günāhı
Envārdan ibrīşim ile sūzen-i raḥmet[811]

III

Bu ḳubbe-i ḫākīde olan ʿarṣa-i pestī
Cennet gibi ger olsa da bir bāġ-ı behişti
Murġ-ı seḥeriñ olsa bile ġonçe-peresti
Çoḳdan ḳurumuşdı bu ḫıyābāngeh-i hestī
Bilseydi ḫazān nʾoldıġını gülşen-i raḥmet

[810] AT, s. 228 [227]; Ali Fuat Bilkan, *Nabi Divanı I*, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011, G. 22., s. 469-470.
[811] Bu beyitten sonra *Nabi Divanı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ne ġâyeti var ne ḳapanur ne ider imsâk
Ḳaṣr-ı kerem-i Ḥaḳ'da olan revzen-i raḥmet

IV

Bu nev ġazeli yazmış iken nāẓım-ı merḥūm
Dībāce-i güftārı olup müşk ile maḫtūm
Bir cā'ize tek almasa da ücret-i maʿlūm
Ḫāk olsa da Nābī nice mümkin ola maḥrūm[812]
Her kim kì ola dest-zen-i dāmen-i raḥmet

25. BU DAḪİ ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠANIÑ TAḪMĪSİDİR[813]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Her Muḥammed ümmeti ʿuḳbāda çekmez müşkilāt
Çün dem-i maḥşerde oldur bāʿiṯ-i ḫavf u necāt
Cālis-i taḫt-ı risālet ṣāḥib-i ẕāt u ṣıfāt
Böyle bir Sulṭān-ı a'ẓamdır kì Faḫr-ı kā'ināt[814]
Anıñ içün ḫalḳ olundı bu cemī'-i mümkināt

II

Leyle-i miʿrācda açıldı ṭoḳuz bāb-ı felek
Nūr-ı ẕāt-ı ẕü'l-Celāli gördi göziyle bebek
Gördi sükkān-ı felek bu imtiyāzı ḥaşre dek
Ümmeti vü çākeridir āsmān üzre melek
Rūy-ı arżda nev'-i ins ü cinn [ü] eşcār u nebāt

---

[812] *ola: k'ola D.*
[813] SA, s. 8-9; Ayşe Kaya, *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999, G. 24., 317.
[814] *Böyle: Öyle D.*

III

Ḫānedān-ı Hāşimīdir ṣāḥib-i *"ḫulḳ[in] ʿaẓīm"*[815]

Nūr-ı ẕāt-ı pāki olmuş her bir eşyādan ḳadīm

Neyyir-i evc-i risālet baḥr-i iḥsān-ı ʿamīm

Bir işāretle felekde māhı ėtmişdi dü nīm

Var idi her parmaġında nice dürlü muʿcizāt

IV

Ol hümāyūn-fāli ėtmiş fāżıl-ı müşkil-küşā

Ḫalḳa niʿmet ʿāleme raḥmet Cenāb-ı Kibriyā

Menbaʾ-ı kān-ı ṣafādır müʾminīne dāʾimā

Her nebātı selsebīl-i cennet idi gūyiyā[816]

Dest-i pākinden içerdi teşneler āb-ı ḥayāt

V

Ḳabża-i ḥükmindedir dünyā ile ʿuḳbā anıñ

Her şefāʾat merkezinde her sözi icrā anıñ

Her ricāsı nezd-i Ḥaḳda olacaḳ īfā anıñ

Ėy Selāmī ḥürmetine ʿafv ėder Mevlā anıñ

Ümmetiniñ her birinde olsa bī-ḥad seyyiʾāt[817]

26. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBĪ[818]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Ėy sāḳi-i gül-çehre bugün bezme ḳıyām ėt

---

[815] *Ve innek[e] leʿalâ* ***ḫuluḳ[in] ʿaẓīm****:* "Şüphesiz ki sen **azim (pek yüce) bir ahlak** üzerindesin" meâlindeki Kelâm sûresi 4. âyetten kısmî ve vezne göre farklılaştırılmış iktibastır.

[816] *nebātı selsebīl-i: nebāt u selsebīl ü SA.*

[817] *bī-ḥad: nice D.*

[818] AT, s. 213 [212]-214 [213]; Erhan Tosun, *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2007, G. 28., s. 68.

ʿİşret ḳurulup şīve-i reftāra devām ėt
Peymāne-i cān-baḫşıñ ile ʿarż-ı merām ėt
Bu ḥüsn ile bir kerre gülistāna ḫırām ėt
Ḫˇāb-ı seḥeri bülbül-i miskīne ḥarām ėt

II
Ol bāde ile rind-i ḫarābātı ṣulandır
Ḫˇāb içre olan bülbül-i dil-dārı uyandır
Bir şīve-i reftār ile gülzārı uṣandır
Bu ḳāmet ile servi leṭāfetde[n] utandır
Ḳumrīniñ işin ṭavḳ-ı maḥabbetde tamām ėt

III
Ḳaldırdı bütün ṣafḥa-i gülşende niẓāmı
Bu ḳubbe-i fīrūzede hīç ḳalmadı nāmı
Erbāb-ı ṣafānıñ diyecek ḫavāṣ u ʿāmı
Yoḳ bāġ-ı bahār-ı felekiñ reng-i devāmı
Gel meclis-i rindāna göñül ʾayş-ı müdām ėt[819]

IV
Ol ġonçe-i n'eşküfte gibi gül de açıl vėr
Gülşende olan bülbül-i bī-çāreye gül vėr
Büt-ḫāne-i ʿālemde ṣalīb üzre aṣıl vėr
Her bir ṣanemiñ ḥüsnüñe bir gūne göñül vėr
Her naġme-i eşcārda tebdīl-i maḳām ėt

V
Gülşende düşer ġonçe-i ter ḥiṣṣe-i ḫāra
Ol ḫār-ı sitemdir ṭoḳunan bülbül-i zāra
Bī-hūde yėre çıḳma temāşā-yı bahāra

[819] *rindāna: yārāna D.*

Düşme heves-i sā'id-i sīmīn-i nigāra
Girmez ele ėy dil yeter endīşe-i ḫām ėt

VI

Mir'āt-ı teyessürde görür Ḥażret-i Maʿbūd
Her şāhid ü meşhūdı ėder luṭf-ıla mesʿūd
Tefvīż-i umūr ile Ḥaḳa ėy dil-i pür-sūd
Girsün elime dėrseñ eger dāmen-i maḳṣūd
Ser-rişte-i ümmīdi bıraḳ terk-i merām ėt

VII

Bülbül gibi azürde-dilem gül tikeninden
Bir gül alalım bāġ-ı cihānıñ demetinden
Geçdikçe serā-perde-i yārıñ çemeninden
Ėy bād-ı ṣabā işbu Ġarībī deheninden[820]
Gül-deste-i cem'iyyet-i yārāna selām ėt

27. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBĪ[821]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Bu cān u cenānımda olan perde-i ġaflet
Ḳıldı beni şermende-i bāzār-ı ḳıyāmet
Ümmīd-i ḳavī sendedir ėy şemʿ-i risālet
Ėy la'l-i lebiñ māye-i güftār-ı şefā'at[822]
Dürc-i deheniñ maḫzen-i esrār-ı şefā'at

[820] *ṣabā işbu: sebük-seyr D.*
[821] AT, s. 233 [232]-234 [233]; *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, G. 21., s. 63.
[822] *lebiñ: lebi D.*

II

Sensiñ sebeb-i maġfiret-i tevbe-i ādem
Sensiñ o ḥaşrgāhda destūr-ı mükerrem
Luṭf u keremiñ mücrimedir ėy şeh-i aʿẓam
Hengāme-i maḥşerde eyā mefḫar-ı ʾālem[823]
Senden ṭaleb eyler bu günehkār şefāʾat

III

Sensiñ ʿaraṣātıñ şeref-i mihr-i münīri
ʿİṣyān olanıñ emr-i şefāʿatte ẓahīri
Ḳurtarmalı her mehlekeden ʿabd-ı faḳīri
Ben reh-güẕer-i maʾṣiyetiñ ḫār-ı ḥaḳīri
Sen bülbül-i ḫoş-lehce-i gülzār-ı şefāʾat

IV

Sensiñ şeb-i ẓulmetde hemān nūr-ı sirācım
Ḳandīl-i şefāʿatden umar ḳalb-i zücācım
Dārū-yı şefāʿat olur elbette ʿilācım
Ben ʾillet-i ʾiṣyān ile bu ḫaste-mizācım
Senden dilecek şerbet-i dīdār-ı şefāʾat[824]

V

Ol āteş-i cürm eyledi vicdānımı maḥmūm
Söndür anı luṭfuñla kì ėy maẓhar-ı ḳayyūm
Vėr ümmetiñe kevṯeri küffāra da zaḳḳūm
Ḳoyma keremiñden ben-i bī-çāreyi maḥrūm
Eyle günehim zaḫmına tīmār-ı şefāʾat

VI

ʿUḳbāda olan nā'ire-i āteş-i pür-cūş

[823] *mefḫar-ı: seyyid-i D.*
[824] *Senden dilecek şerbet-i dīdār: Sen cürʾa-dih-i şerbet-i dīnār D.*

ʿUṣātı ėder ḳaʿr-ı ceḥīm içre ḫaṭā-pūş
Mey-ḫāne-i ʿişretde benim cürm-ile medhūş
Luṭfuñ ile bu kemteriñi ėtme ferāmūş
Ol gün kì olur arada der-kār şefāʾat[825]

VII

Mey-ḫāne-i hestīde içen bāde-i memlū
Leb-rīz-i ḫaṭā olmadadır şimdi o bed-ḫū
Ol maġfiretiñ mültemesisin daḫi mercū
Müstaġraḳ-ı ʾiṣyān Ġarībī-i siyeh-rū
Senden diler ėy Aḥmed-i Muḫtār şefāʾat

28. ĠAZEL-İ ʿAṬĀ BEG TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA[826]

Feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün

I

Ṣanma bu meykede-i dilde nigār-ı ʿişret
Sāḳi-i bezm-i ṭarab neş'e-niṣār-ı ʿişret
Dā'imā ḥāṣıl ėder leyl ü nehār-ı ʿişret
Ser-nigūn ėtmede mecbūrını ʾār-ı ʾişret[827]
Mūriṣ-i züll olur insān[a] ḫumār-ı ʾişret

II

İzdivāc ėtme ṣaḳın duḫter-i rezle her gāh
Ḥaclegāhında vėrir ẕā'iḳa ʿıḳd-ı tebāh
Ėdecek cilveleri ʿömr-i ʿazīzi kūtāh

[825] *gün kì olur: günde k'olur D.*
[826] SB, s. 7-8; Tayyârzâde Atâ Bey (Atâ'ullah Ahmed el-İstanbulî), *Dîvân-ı Atâ (D1),* Millet Yazma Eser Kütüphanesi, koleksiyon Nu. AEMNZ 301, vr. 20; Muhittin Eliaçık, *Tayyâr-zâde Atâ Dîvânı (D2),* y.y., Ankara 2003, G. 12, s. 111-112; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 635.
[827] *mecbūrını: mecbūriyyeti (!) D2.*

Göremez müdmini mey-ḫāne-i ʿālemde refāh[828]
Çeker ʿuḳbāda daḫi żarr u ḫasār-ı ʿişret[829]

III

Gerçi mestāneleriñ derdine dermān ėtdi
İçilen cürʿaları anları sekrān ėtdi
Baʿd ez īn ḫorlayarak nevm ile iskān ėtdi
Nice mey-keşleriniñ baġrını sūzān ėtdi
Neş'everdir diyerek āh-ı şerār-ı ʿişret[830]

IV

Ḳoymadı ḫāne-i ʿişretde olan niʿmetini
Maḥv ėder ʿālem-i hestī de olan rifʿatini
Dā'imā maḥv u ḫarāb ėtmededir ṭīnetini
'Āşıḳıñ luʿb-ı mecāzīde bütün ṣervetini
Cerr ü ceẕb eyledi bir bir şu ḳumār-ı ʿişret

V

Olsa da bezm-i ṭarab içre benimle yāver
Olsa da meykede-i dilde hemīşe dāver
Şuʿlever olsa bile gerçi miṣāl-i ḫāver
ʿĀrıż olunca keder refʿ ėdemez biñ sāġar[831]
Böyle iʿẕār olamaz meyl-i medār-ı ʿişret[832]

---

[828] *refāh: keder D1; D2.*
[829] *Çeker ʿuḳbāda daḫi żarr: Faḳaṭ ʿuḳbāda olur ẓulm D1; D2;* bu beyitten sonra *Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)*'nda olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Aradım dün gice ol mest-i ġurūruñ ağızın
Meger itmiş anı ser-mest mesārr-ı ʿişret
[830] *Neş'everdir diyerek: Neş'e-baḫş olmaḳ içün D2.*
[831] *refʿ: defʿ TE.*
[832] *Böyle iʿẕār olamaz meyl-i: Bu bahāne olamaz nūş-ı D1; D2. / iʿẕār: iʿdād TE;* bu beyitten sonra *Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)*'nda olup SB nüshasında yer almayan beyit şudur:
Gördigim ġadri ferâmûş emeliyle ben de
Aradım gitmek içün âh diyâr-ı ʿişret

VI

Dergehinde olalı sā'il-i luṭf-ı Ḥaydar
Olmuşum ḫayli zamān mā'il-i luṭf-ı Ḥaydar
Var ümīdim olayım vāṣıl-ı luṭf-ı Ḥaydar
Maẓhar-ı feyż-i Ḫudā nā'il-i luṭf-ı Ḥaydar
Eyledim ḥamd-ı Ḫudā terk-i civār-ı 'işret[833]

VII

İçemem meykede-i dehrde cām-ı leb-rīz
Şāribi eyleyecek rūz-ı cezāda taʿcīz
İşbu taḫmīsi yazarken dėdi kilk-i nāçīz
Ṭoġdı ġurbetde 'Aṭā bu ġazel-i nuṣḥ-āmīz
Eyledim ben de anı pīç-i kenār-ı 'işret[834]

29. TAḪMĪS-İ HERSEKLİ ʿĀRİF ḤİKMET BEG EFENDİNİÑ ĠAZELİDİR[835]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Her dem beni bu ʿaşḳ-ı mecāzīden ıraġ ėt
Her laḥẓa beni künc-i ferāġatde ḳonaġ ėt
Kömür kesilen çehre-i vicdānımı aġ ėt
Mihriñle Ḫudā sīnemi tenvīr-i ferāġ ėt
Şengerf-i ġamı mısḳala-i jeng-i dimāġ ėt

---

[833] *Eyledim ḥamd-ı Ḫudā: Olup elbet iderim D1; D2;* bu beyitten sonra *Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)*'nda olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Beni dil-beste-i ʿayş itme Ḫudāyā luṭf it
Münḥaṣır olmaya efkâra şümâr-ı ʿişret
Neş'e-yāb-ı emel olduḳda ʿAṭāyā ile dil
Maḥv olur dīdeden ol demde şu bār-ı işret
[834] Bu beyit, *Tayyâr-Zâde Atâ Dîvânı (D1, D2)*'nda şu şekildedir:
Ṭoġdı on iki imām 'aşḳına dilden şu ġazel
Ḫāmeden çıḳdı bu da oldı kenār-ı 'işret
[835] SA, s. 75-76; *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, G. 18., s. 124.

II

Āṯār-ı herem geldi yüze gitdi cevānī
Ṭoldırdı benim maʿsiyetim işbu cihānı
Maḥv olmuş iken söyledi ol zinde-i fānī
Ḫıżr olsa da reh-ber aramam nām u nişānı
Tek rāh-ı ġamında beni güm-kerde sürāġ ėt

III

Devr-i felegiñ maḳṣadı ėy ḫātır-ı şeydā
Nādānı ėder rütbe-i cāh ile dü bālā
Dānāları minnet-keş-i nādān ėder ammā
Ednālarıñ eyvānını her dem ėder aʿlā
……[836]

IV

Gülzār-ı melāḥatde ḳonan bülbül-i şevḳıñ
Taʿṭīr-i meşām ėtmek içün ġonçe-i ẕevḳıñ
Daldan dala ḳonmaḳda olan bülbül-i nuṭḳıñ
Feyz-āver ola dilde bahār-ı ġam-ı ʿaşḳıñ
Her zaḫmını bir lāle-i ḫūn-geşte-i bāġ ėt

V

Sensiñ hele ʿālemde meger server-i ḫūbān
Bu ḥüsne göre söyledi her ʿāşıḳ-ı sūzān
Olduḳça olup encümen-i ʿaşḳa nigehbān
Şemʿ-i ruḫunı eyle şebistāna fürūzān
Pervāne-i cān-suḫteyi bir de çerāğ ėt[837]

---

[836] Bu bendin son mısraı SA nüshasında boş bırakılmıştır. *Hersekli Ârif Hikmet Bey* eserinde ise bu beyit/mısra bulunmamaktadır.

[837] *Hersekli Ârif Hikmet Bey* eserinde bulunmayan bu beyit yerine aşağıdaki beyit yer almaktadır:
Lâzım değil ey çarh bize pertev-i ikbâl
İstersen eğer mihr ü mehin mürde çerâğ et

VI

Her dem baña aç revzene-i gülşen-i raḥmet
Estir bize ol revzeneden bād-ı maḥabbet
Pervāne gibi yaḳdı beni āteş-i fürḳat
Tā kīm ola germī-i ṣafā şerḥa-i ḥasret[838]
Yā Rab beni dil-suḫte-i şu'le-i dāġ ėt

VII

Rıḥlet demidir merḥale-i dehrde ammā
Bu rāh-ı ḫaṭarnākda yoḳ tūşe-i ʿuḳbā
Bir fā'ide vėrmez saña biñ rütbe-i bālā
Ḥikmet yeter ālāyiş-i çirk-ābe-i dünyā
Mihriñle Ḫudā sīnemi tenvīr-i ferāġ ėt

30. MUḪAMMES BER ĠAZEL-İ ʿĀRİF ḤİKMET EFENDİ[839]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Yā Rab beni maḳṣūre-i ʿuḳbāya ḳonaġ ėt
Cān u tenimi cürm ü maʿāṣīden ıraġ ėt
Kömür kesilen çehre-i vicdānımı aġ ėt
Mihriñle Ḫudā sīnemi tenvīr-i ferāġ ėt
Şengerf-i gamı misḳale-i jeng-i dımāġ ėt

II

Ruḫsār-ı gülistāna düşen şeb-nem-i ʿaşḳıñ
Bülbül gibi nūş ėtmededir hem-dem-i ʿaşḳıñ
Ẕevḳ-ı çemeni almaḳ içün maḥrem-i ʿaşḳıñ
Feyz-āver ola dilde bahār-ı ġam-ı 'aşḳıñ

[838] *ola: bula D.*
[839] AT, s. 192 [191]-193[192]; *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, G. 18., s. 124.

Her zaḫmımı bir lāle-i ḫūn-güşte-i bāġ ėt

III

Yā Rab açıla revzene-i gülşen-i raḥmet
Esdir baña ol revzeneden būy-ı maḥabbet
Ḳıl dāġ-ı dile berg-i güli penbe-i ḥırḳat
Tā kīm ola germi-i ṣafā şerḥa-i ḥasret[840]
Yā Rab beni dil-sūḫte-i şuʿle-i dāġ ėt

IV

Āṣār-ı herem geldi yüze gitdi cevānı
Āḫir dönemez bir de bu ʿömr-i güẕerānı
Ẓann eyleme bāḳī ḳala bu cān u cenānı
Ḫıżr olsa da reh-ber aramam nām u nişānı
Tek rāh-ı ġamında beni güm-kerde sürāġ ėt

V

Ednālara ʿizzetle vėren rütbe-i iclāl
Aʿlālarıñ vicdānını sensin ėden iḫlāl*
Alçaḳlaradır raġbetiñ ėy çarḫ-ı bed-efʿāl
Lāzım degil ėy çarḫ bize pertev-i iḳbāl
İsterseñ eger mihr ü mehiñ mürde-çerāġ ėt

VI

Bāḳī olamaz kimseye bu ḳubbe-i ḫaḍrā
Nīrengine aldanma ṣaḳın ėy dil-i şeydā
Bir kimseye me'men olamaz çarḫ-ı muʿallā
Ḥikmet yeter ālāyiş-i çirk-ābe-i dünyā
Mihriñle Ḫudā sīnemi tenvīr-i ferāġ ėt

[840] *ola: bula D.*

31. HERSEKLİ ʿĀRİF ḤİKMET EFENDİNİÑ ĠAZELİNE TAḪMĪSDİR[841]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Cānım var iken merḥale-i ʿaşḳa ḳonaġ ėt
Ol cān u teni nār-ı cehennemden ırāġ ėt
Ẓulmetde ḳalan çehre-i vicdānımı aġ ėt
Mihriñle Ḫudā sīnemi tenvīr-i ferāġ ėt
Şengref-i ġamı mışḳale-i jeng-i dımāġ ėt

II

Gülzār-ı iṭāʿatde ḳonan bülbül-i şevḳıñ
Minḳār-ı ʿināyetle açar ġonçe-i ẕevḳıñ
Tenvīr-i fu'ād ėtse n'ola şuʿle-i berḳıñ
Feyż-āver ola dilde bahār-ı ġam-ı ʿaşḳıñ
Her zaḫmımı bir lāle-i ḫūn-güşte-i bāġ ėt

III

Vicdānımı yandırsa bile āteş-i fürḳat
Merhem sürer elbette şifā-ḫāne-i ḥikmet
Bir kerre hübūb ėtse idi bād-ı maḥabbet
Tā kim ola germī-i ṣafā şerḥa-i ḥayret[842]
Yā Rab beni dil-sūḫte-i şuʿle-i dāġ ėt

IV

Ṣanma ḳalacaḳ kimseye bu kevn ü mekānı
Hem taḫt-ı serā-perde-i sulṭān-ı cihānı
Ol merḥale-i fāniyede şevket ü şānı
Ḫıżr olsa da reh-ber aramam nām u nişānı

[841] AT, s. 215 [214]-216 [215]; *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, G. 18., s. 124.
[842] *ola: bula D. / ḥayret: hasret D.*

Tek rāh-ı ġamıñda beni güm-kerde sürāġ ėt

V

Bāḳī olamaz kimseye her ʿizzet ü iclāl
Ser-māyesi yoḳdur ėde noḳsānını ikmāl
Tā şimdiye dek gözledigim rütbe-i āmāl
Lāzım degil ėy çarḫ bize pertev-i iḳbāl
İsterseñ eger mihr ü mehiñ mürde-çerāġ ėt

VI

Bī-fā'idedir daġdaġa-i manṣıb-ı aʿlā
Rıḥlet demidir menzile-i dehrden ammā
Yoḳ elde bugün ẕerre ḳadar tūşe-i ʿuḳbā
Ḥikmet yeter ālāyiş-i çirk-ābe-i dünyā
Mihriñle Ḫudā sīnemi tenvīr-i ferāġ ėt

32. İŞBU ŞĀʿİR-İ MEŞHŪR AḤMED CEVDET ĠAZELİNİÑ TAḪMĪSİDİR[843]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Bezendi zīb-i zīverle bugün dil-dār-ı ḥürriyyet
Cihānı tābdār ėtdi bütün envār-ı ḥürriyyet
Hemān ʿarż-ı cemāl ėtmiş-iken āṣār-ı ḥürriyyet
Göründi bārekallâh çehre-i dīdār-ı ḥürriyyet
Cihāna ṣaldı şuʿle şems-i pertev-bār-ı ḥürriyyet

II

Açıldı bāb-ı ḥürriyyet bugün bu mülk ü milletde

[843] SA, s. 71-72; yazmada, başlıkta Ahmet Cevdet yerine Tal'at Efendi yazılmıştır; Ahmed Cevdet, "Hürriyyet", *Sabah Gazetesi*, yıl 19, nu. 6765, 27 Cemâdu'l-âhir 1326/13 Temmuz 1324 (26 Temmuz 1908), s. 3.

Bugün bir ʿiyd-i ekberdir hemān her bir vilāyetde
Yaşasun pādşāhım çoḳ zamān taḫt-ı ḫilāfetde
Saʿādet bir behişt-i cāvidānīdir ḥaḳīḳatde
Girer ol cennet içre zümre-i ebrār-ı ḥürriyyet

III
Bugün tebdīl-i fikr ėtdi bütün erbāb-ı vicdānlar
Naẓāretler degişdi büsbütün elḳāb-ı ʿunvānlar
Sezāvār-ı temāşādır ḳo gelsün ḥūr u ġılmānlar
Yaşar ol şemsiñ eṭrāfında milyonlarca insānlar
Parıldar başlarında gevher-i şehvār-ı ḥürriyyet

IV
Şehenşāh-ı muʿaẓẓam pādşāh-ı heft kişversiñ
Semā-yı burc-ı şevketde meger māh-ı münevversiñ
Mükerremsiñ mufaḫḫamsıñ muḳaddemsiñ mübeşşersiñ
İmāmu'l-müslimīnsiñ pādşāh-ı mülk-i perversiñ
Yaşa biñler yaşa ėy muḥyi-i efkār-ı ḥürriyyet

ŞĀ' HARFİ

33. DİĞER MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[844]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I
Ġam-ı Yaʿḳūba dėme beyt-i ḥazendir bāʿiṣ
Yūsufı ol çeh-i Kenʿāna atandır bāʿiṣ
Nāgehān görmek içün Mıṣra gidendir bāʿiṣ
Yaşımız dökmege ol dürr-i ʿAdendir bāʿiṣ
Gönlümüz düşmege ol çāh-ı zeḳandır bāʿiṣ

[844] AT, s. 142-144; Sabahattin Küçük, *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, 4. baskı, TDK Yay., Ankara 2019, G. 26., s. 117.

II

Dil-beriñ şarṭı budur ṣu vère sūzānlıġına
İltifāt ėtmeyecek baḳ kì müselmānlıġına
Baḳamaz ʿāşıḳınıñ çeşm-i ḫūn-efşānlığına
Ṭurra-i ṭāliʿımıñ böyle perīşānlıġına
Yine ol zülf-i pür-āşūb u fitendir bāʿiṯ[845]

III

Bülbül-i ṭabʿım olup gülşen-i ʿālemde ʿayān
Almadan būy-ı feraḥ ġonçe-i ḫüsnünde hemān
Vėrmedi güllerini ḳoḳlayalım bāġ-ı cihān
Sünbülüñ niyyetidir başıma sevdā getüren
Çekdigim miḥnete göñlümde bitendir bāʿiṯ[846]

IV

İrtifāʿ ister iseñ sevmeli bir vech-i melīḥ
Cān u dilden oluñuz ṣubḥa-keş-i ẕikr-i sebīḥ
Lücce-i baḥr-i ḥaḳīḳatde oluñ miṯl-i sebīḥ
Rūḥ-ı pāk ol yėriñ eflāk ola mānend-i Mesīḥ
Ḳalmaġa ḫāk-i meẕelletde bu tendir bāʿiṯ

V

Ḥāżır ol bezm-i maḥabbetde hemān ėy sāḳī
Ṭoldıran nuṭḳ-ı bel[ī]ġiyle bütün āfāḳı
Bir ḳadeḥle hele şād eyle dil-i müştāḳı
Ḳafes-i tende olan ṭūṭi-i ṭabʿ-ı Bāḳī[847]
Çekdigi ḳahra anıñ luṭf-ı suḫandır bāʿiṯ

[845] *fitendir: ẕeḳandır AT.*
[846] *bitendir: biteñdir AT.*
[847] *tende olan: ġamda yatur D.*

34. DĪGER MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḴĪ EFENDİ[848]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Diyemem zülfüñüze müşk-i Ḫutendir bāʿiş̲
Belkì ol nāfesine zülf-i semendir bāʿiş̲
Bülbülüñ fürḳatına gülde tikendir bāʿiş̲
Şöhret-i ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandır bā'iş̲
Revnaḳ-ı bezm-i güle murġ-ı çemendir bā'iş̲

II

ʿĀşıḳı vecd ü ġarāma getüren z̲evḳ u ṭarab
Dil-beriñ cilve ile ʿişvesidir şeb heme şeb
Ruḫ-ı dil-dārı görüp eyleme bir başḳa ṭaleb
Naḫl-i zībā ile nāzük ten[i]dir meyle sebeb
Ne ḳad-i serv ne sīmā-yı bedendir bā'iş̲[849]

III

Sen Süleymān-ı zamān ben daḫi aḥḳar mūram
Tuḥfe-i ḳalbimi taḳdīme hele me'mūram
Böyle bir ḫidmeti īfāda bugün maʿz̲ūram
Girye ḳılsam ne 'aceb ḫāk-i rehiñden dūram
Hep ġarīb aġlamaġa ḥubb-i vaṭandır bā'iş̲

IV

Dil-beriñ şarṭı budur ʿāşıḳa hemvāre ola
Dil-i bīmārı içün kendine bir çāre bula
İntişār ėtse sezādır bu gėce ṣaġ u ṣola
Perde-i nāleleri çıḳsa Ḥüseynīye n'ola

---

[848] AT, s. 141-142; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 28., s. 118.
[849] *ḳad-i: ḳad ü AT. / bedendir: semendür D.*

Dili zār ėtmege ol vech-i ḥasendir bā'iş

V

Nuṭḳıdır ʿālemi her bir işe icbār eyler
Ḳuvve-i nāṭıḳası şöhreti tekrār eyler
Dilsiziñ ṣanma ḳafes ḳaydını efkār eyler
Ṭūṭīyi leẕẕet-i güftār giriftār eyler[850]
Derd ü ġam çekmege Bāḳīye bu fendir bā'iş

CĪM HARFİ

35. BU DAĦİ TAĦMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-NAʿT-I ŞERĪF-İ FUŻŪLĪ[851]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Muttaṣıl yüz sürüyor ravżaya yüz biñ ḥaccāc
Sürme-i çeşm-i cihāndır bu ġubār-ı ibhāc
Beyt-i ātīde olan naʿtıñı eyler intāc
Ėy ġubār-ı ḳademiñ 'arş-ı berīn başına tāc
Şeref-i ẕātıña ednā-yı merātib Mi'rāc

II

Bundan esbaḳda gelen ḫalḳ-ı cihān gitdi ḫucül
Sensin ėy Faḫr-i cihān yolcılara şemʿ-i sübül
Kā'ināt ehline kim olmuş-iken me'ḫaẕ-ı kül
Müntehī şer'ine edyān-ı temāmī-i rüsül
Baḥrseñ sā'ir-i erbāb-ı risālet emvāc

[850] *güftār: guftārı D.*
[851] SA, s. 167-168; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 48., s. 172.

III

Ümmetiñ isteyecek ʿarṣa-i dünyāda meded
Ṣervet-i merḥametiñ ʿālem-i ʿuḳbāda ebed
Ṭaleb-i maġfiret eylerse sezādır her ferd
Ḫāzin-i genc-i şefāʿat seni ḳılmış Īzed
Hīç kim yoḳ kì saña olmaya āḫir muḥtāc

IV

Şerʿiñe tābiʿ olan cümle-i erbāb-ı ʿuḳūl
Baʿd ez īn eyleyemez dā'ire-i dehre duḫūl
Oldı bu şerʿ-i şerīfiñ sebeb-i ḳurb-ı vuṣūl
Sünnetiñ maġfiret esbābına minhāc-ı ḥuṣūl
Ṭāʿatiñ maʿṣiyet emrāżına tedbīr-i ʿilāc[852]

V

Çekmeyen dehr-i denīde bu ḳadar renc ü telāş
Olmayan ehl-i meʿāṣiyle hemīşe yoldaş
İnḳiyād ėtmiş olan ḥükmüñe olmaz evbāş
Ḫalḳa taḳlīd-i sülūkuñ sebeb-i ḥüsn-i maʿāş
Mülke taġyīr-i ṭarīḳıñ eṣer-i sū'-i mizāc[853]

VI

Güneş ėtmezdi ṣuʿūd ʿarş-ı ʿaẓīm üzre sücūd
Ḳur'ān inmezdi yėre gökde ḳalurdı mevcūd
Devrān ėtmez idi ʿālem içün çarḫ-ı kebūd
Ḳā'im olmazdı niẓām u nesaḳ-ı aṣl-i vücūd
Vėrmeseydiñ eṣer-i ʿadl-ile dünyāya revāc

VII

Emriñe tābiʿ olan oldı hemān vāṣıl-ı feyż

[852] *Ṭāʿatiñ maʿṣiyet emrāżına tedbīr-i ʿilāc: Mülke taġyīr-i ṭarīḳıñ eṣer-i sū'-i mizāc SA.*
[853] *Mülke taġyīr-i ṭarīḳıñ eṣer-i sū'-i mizāc: Ṭāʿatiñ maʿṣiyet emrāżına tedbīr-i ʿilāc SA.*

Hele dīvān-ı risāletde olan ʿāmil-i feyż
ʿĀleme söyler iken oldı hemān nāḳil-i feyż
Şükr li'llâh kì Fużūlīni ėdüp dāḫil-i feyż
Raġbetiñ dā'ire-i ḫafvdan ėtmiş iḫrāc

36. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ FUŻŪLĪ EFENDİ][854]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I
Yüziniñ ẕerresidir bāriḳa-i nūr-ı sirāc
Tūtiyā-yı naẓarıñla kör olan gözleri aç
Sürme-i ḫāk-i rehiñ dīde-i aʿmāya ʿilāc
Ėy ġubār-ı ḳademiñ 'arş-ı berīn başına tāc
Şeref-i ẕātıña ednā-yı merātib Mi'rāc

II
Sensiñ ėy ḥükm-i risāletde olan me'ḫaẕ-ı küll
Sensiñ ol bāġ-ı nübüvvetde hemīşe bir gül
Şerʿiñe şuʿle vėrince hele ėy şemʿ-i sübül
Müntehī şer'iñe edyān-ı temāmī-i rüsül
Baḥrsiñ sā'ir-i erbāb-ı risālet emvāc[855]

III
Zümre-i şāh u gedā cümle melā'ik bī-ḥad
Yüz ṭutup dergehiñe ėy şeh-i ʿālī emced
İlticā eylemeyen ẕātıña yoḳdur bir ferd
Ḫāzin-i genc-i şefā'at seni ḳılmış Īzed
Hīç kim yoḳ kì saña olmaya āḫir muḥtāc

[854] AT, s. 267 [266]-269 [268]; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 48., s. 172.
[855] *erbāb-ı: edyān-ı AT.*

IV

Sendedir ḥükm-i şerīʿatda olan ferʿ ü uṣūl
Emriñe nehyiñe münḳād olan erbāb-ı ʿuḳūl
Anlarıñ maṭlabın āḫir ėder Allâh ḳabūl
Sünnetiñ maġfiret erbābına minhāc-ı ḥusūl[856]
Ṭāʿatiñ maʿṣiyet emrāżına tedbīr-i ʿilāc

V

Şerʿiñi şimdiye dek ṭutmayan ol dilleri ṭaş
Oldılar gūşe-i bidʿatda hemān sīne-ḫırāş
Yā Nebī ḳılma beni anlara hergiz yoldaş
Ḫalḳa taḳlīd-i sülūkuñ sebeb-i ḥüsn-i maʿāş
Mülke taġyīr-i ṭarīḳiñ eşer-i sūʾ-i mizāc

VI

Şeref-i ẕātıñı bildirdi o Ḫallāḳ u Vedūd
Ser-be-ser ḳıldı cihāna kerem ü raḥmet ü cūd
Ėtmeseydiñ hele evreng-i risāletde ḳuʿūd
Ḳāʾim olmazdı niẓām u nesaḳ-ı aṣl-ı vücūd
Vėrmeseydiñ eşer-i ʿadl ile dünyāya revāc

VII

Oldı yėrlerde beşer gökde melek nāʾil-i feyż
Saña pey-revlik ėder vāṣıl-ı ser-menzil-i feyż
Var ümīdim beni de eyleyesiñ vāṣıl-ı feyż
Şükr liʾllâh kì Fużūlīni ėdüp dāḫil-i feyż
Raġbetiñ dāʾire-i ḫavfdan olmuş iḫrāc[857]

[856] *erbābına: esbābına D.*
[857] olmuş: itmiş D.

37. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ NAʿT-I ŞERĪF-İ FUŻŪLĪ[858]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Bir ḥakīm-i ḥāẕiḳıñ ḥükmündedir cām-ı zücāc
Cām-ı luṭfuñdan ėder ṣıḥḥatle kesb-i imtizāc
Bāde-i gül-gūnı ister bu dil-i pür-iḫtilāc
Münḥarifdir sāḳiyā endūh-ı dünyādan mizāc
Bāde ṭut kim ʿillet-i endūha ġafletdir ʿilāc

II

Bu cihānıñ yoḳ vücūdı var ise vehm ü ḫayāl
Bu ḫayāl ü vehm içinde dėdi bir ṣāḥib-maḳāl
Geç bu dünyā-yı denīden dehre ėtme ittiṣāl
Faḳr mülkin ṭut ger istiġnāda isterseñ kemāl[859]
Salṭanatdan geç kì ol vadīde çoḳdur iḫtiyāc[860]

III

ʿĀli-manṣıb istemekden gel de ednālıḳ gözet
Ẓāhir olmaḳ ister iseñ bir de iḫfālıḳ gözet
Her cemāʿat ʿāleminde gerçì tenhālıḳ gözet
Çekme taḫt u tāc ḳaydın bī-ser ü pālıḳ gözet
Kim ayaġa benddir taḫt-ı belā başına tāc[861]

IV

Tāc u taḫt-ı salṭanatdan ḥubb-i dünyādan çekil

---

[858] SA, s. 164-165; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 49., s. 173.
[859] *istiġnāda isterseñ kemāl: isterseñ kemāl-i salṭanat D.*
[860] *kì: kim D.*
[861] *taḫt-ı belā başına: taḫt ü belādur başa D.*

Yoḳsa eylerler seni rūz-ı cezāda münfaʿil
Fāriġ ol ḳayd-i ʿalāyıḳdan hemīşe ey göñül
Bir perī zülfüñ ṭutup ḫālinden alsañ kām-ı dil
Ṭut kì Çīn mülkini ṭutduñ Hindden aldıñ ḫarāc

V

Cism-i zārıñ ġarḳ ederken eşk-bār-ı ʿaşḳda
Vechi vardır ger yanarsañ gerçì nār-ı ʿaşḳda
Baʿd ez īn mevc-āver olma seyl-bār-ı ʿaşḳda
Terk [ü] tecrīd iḫtiyār et kim diyār-ı ʿaşḳda
Faḳr bāzārına esbāb-ı fenādandır revāc[862]

VI

Altı günde kā'inātı ḫalḳ edüp Perverdgār
İḫtilāf-ı vaḳt içün īcād edüp leyl ü nehār
Gece ẓulmet gösterince gerçì gündüz şuʿledār
Naḳş-ı zā'ildir umūr-ı dehre etme iʿtibār[863]
Olsa ḥāṣıl faḳrdan ḥüzn [ü] ġınādan ibtihāc

VII

Gerçì dünyā-yı denīniñ bir zamān mihmānıyam
Ḫatm-ı enfās-ı muḳadder müddetinde fāniyem
Ṣanma bu dehr-i denīniñ bende-i fermānıyam
Ey Fużūlī ben melāmet mülkiniñ sulṭānıyam
Berḳ-ı āhım tāc-ı zer sīm-i sirişkim taḫt-ı ʿāc

38. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[864]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

[862] revāc: *ʿilāc SA.*
[863] *ėtme: ḳılma D.*
[864] SA, s. 94-95; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 11a.

I

Bülbül güle gül bülbül-i dīrīneye muḥtāc
Pervāne daḫi şuʿle-i tenvīrine muḥtāc
Peymāne-keşān meykedeniñ pīrine muḥtāc
Zen merde cevān pīre kemān tīrine muḥtāc
Eczā-yı cihān cümlesi birbirine muḥtāc

II

Ėy çarḫ-ı sitemger kesiñiz ḳuvve-i ḳahrıñ
Hergiz çıḳamam pāye-i gerdūnuna devriñ
Ṭālib olamam niʿmetine ḫˇān-ı sipihriñ
Engüşt-i ḳanāʾat var iken dāye-i dehriñ
Ṭıfl-ı dilim olmaz şeker ü şīrīne muḥtāc

III

ʿAşḳ oldı hemān bedraḳa-i rāh-güẕārım
Ol ʿaşḳ-ıla nūrlandı reh-i leyl ü nehārım
Her ġonçeyi açdırmaz ise bād-ı bahārım
ʾAşḳ açsa açar ʾuḳde-i her kārda bārım[865]
ʾAḳlıñ degilim nāḫun-ı tedbīrine muḥtāc

IV

Orduları teşkīl ėden hep seyf ü ḳalemdir
Ṭābūrları sevḳ ėtmiş olan ehl-i ʿalemdir
Ḳudret var ise ceyş-i cihād içre ne ġamdır
Heycāda silāḥım siper-endāz-ı himemdir[866]
Olmam zırıh u nīze vü şemşīrine muḥtāc

V

Yoḳ fā'idesi sende olan ḥüsn-i cemāliñ

[865] *her kārda bārım: ser derkim-i kārım D.*
[866] *himemdir: laġamdır D.*

Ḫaṭ gelse ruḫ-ı āla gider rūy-ı celāliñ
Tā ḥaşre ḳadar ḳalmayacaḳ sende bu ḥāliñ
Artırmayacaḳ neşvesi yoḳ ş̲ervet ü māliñ[867]
Afyon gibi tedrīc-ile tekş̲īrine muḥtāc

VI

Her şaḫs-ı muḳaṣṣırda olur munṭaẕır-ı ʿafv
Her şaḫṣ-ı muḳaṣṣır olacaḳ munḥaṣır-ı ʿafv
Müstaġfir olur şām u seḥer muftaḫir-i ʿafv
Taḳṣīr degildir yalıñız müfteḫir-i ʿafv
ʿĀṣīniñ olur ʿafvde taḳṣīrine muḥtāc[868]

VII

Göz baġlu iken dil-ber-i zībāya baḳılmaz
Bu kevn ü mekān ʿālem-i hestīde görülmez
Hem rābıṭa-i ḳalb ile dünyāda bilinmez
Yumakla Baṣīrī gözüñ aç menzil alınmaz[869]
Tevfīḳına teshīline teysīrine muḥtāc[870]

ÇĪM HARFİ

39. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[871]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Cihānıñ ẕevḳ u şevḳı hep mecāzīdir gel andan geç
Yüzi gül zülfi sünbül dil-ber-i nāzük-bedenden geç
Seni elbet ṣoḳar ġamdan ġama vech-i ḥasenden geç

[867] *ş̲ervet: servet SA.*
[868] SA'da bu bendin mısra'larının sıralayışının bozulmasından altında tekrar yazılmıştır.
[869] yumakla: uymakla D.
[870] SA'da bu ve önceki bent takdim-te'hirlidir.
[871] AT, s. 139-140; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 30., s. 119.

Gel ėy dil ḥalḳa-i müşkīn-i zülf-i pür-şikenden geç
Düşersiñ dām-ı tezvīre reh-i mekr ü fitenden geç[872]

II

Cemāliñ nūrı gerçì çehre-i ʿālemde bir āndır
Hemīşe ḳıblegāḥ-ı ʿaşḳda ḥüsnüñ nümāyāndır
Hemān ėy nev-nihālim ḥüsn-i ʿaşḳıñ şanma mihmāndır
Saña cāy-ı ḥırām ėy naḫl-i bālā gülşen-i cāndır
Nesīm-i nev-bahārī tek hele ṣaḥn-ı çemenden geç[873]

III

Ḫaṭādır ʿālem-i fānīde kesb-i iftiḫār ėtmek
Şu çarḫ-ı bī-ḳarārıñ sāyesinde iştihār ėtmek
Esāsı ber-hevādır lāzım andan hep firār ėtmek
Neden bu menzil-i ḫākīde ārām iḫtiyār ėtmek
Seniñ cāndır yėriñ ėy tīr-i dil-ber gel bedenden geç[874]

IV

Urunca dest-i fürḳat sīne-i sūzānıma ḫancer
N'ola ḳan aġlamaḳdan gözler olsun lāle-i aḥmer
Tesellī-baḫş-ı mātemdir egerçì girye-i ḫod-ser
Bu bāzār içre düşmez dāne-i eşkim gibi gevher
Gel ėy cān riştesi şimdengerü dürr-i ʿAdenden geç

V

İnanmam çarḫ-ı gerdūn kimseyi ʿizzetle ḳocmışdır
Hemīşe cām-ı ẕevḳından kimesne bāde içmişdir
Meger alçaḳlarıñ endāmına bir cāme biçmiştir
Kemend-i zülfi ėy Bāḳī saña çoḳ bend geçmişdir

---

[872] *fitenden: ẕeḳandan AT.*
[873] *tek hele: gibi gel D.*
[874] gel: sen D.

Velī señ ḫancer-i ḫūn-rīzi cevrin gör geçenden geç[875]

40. DĪGER MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[876]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Gel ėy dil ṭaʿne-i aġyār ile ol gül-beden[den] geç
Hezārān bülbüli şeydā ėden bāġ-ı kühenden geç
Ṭarāvet çıḳdı dilden gel ġıdā-yı cān u tenden geç
Göñül kūyunda meʾvā ile gülzār [u] çemenden geç
Sėverseñ ḳadd u ruḫsārını sėv serv ü semenden geç

II

Bu dünyā-yı denīde ʿömriñi hep żāyiʿ eylersiñ
Hele eẕkār-ı Ḥaḳḳı terk-ile bī-hūde söylersiñ
Dem-i rıḥletde ancaḳ ėtdigiñ efʿāli añlarsıñ
Ḥaḳīḳat-cūluk ėt maʿnā-perest ol lafẓı neylersiñ
Çalış dīdār-ı Yūsufdan murād al pīrehenden geç

III

Naẓar ḳıl nerde ḳaldı iḥtişām[ı] ṭāḳ-ı Kisrānıñ
Cihānda nāmı ḳaldı Keyḳubād u mülk-i Dārānıñ
Bütün manżūrı gitdi ʿāḳıbet çeşm-i temāşānıñ
Ne lezzet var ne zevḳ āmīzişinde Ẕāl-i dünyānıñ
Ṭalāḳ-ı bāyin ile merd iseñ ol pīre-zenden geç

IV

Reẕā'ilden daha ḳurtulmadan ol baḫt-ı bī-çāre
Bülend-erkān-ı iḳbālim düşürdüñ çāh-ı idbāra

[875] *ḫancer-i: gamze-i D.*
[876] AT, s. 137-139; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 11a.

Hele ol rişte-i ṭūl-i emel ėtdikçe āvāre
ʿAzīz iken reẕīl ėtdiñ beni ėy nefs-i emmāre[877]
Hele ben senden ikrāh ile geçdim sen de benden geç

V

Göñül īmen degildir işbu çarḫıñ inḳılābından
Şu sinn ü sāl-i pīrīde daha vazgeçmedi benden
Girībānım egerçi ḳurtulursa dest-i cevrinden
Ġanīmetdir ġanīmet dünyevīler geçdigi senden
Baṣīrī ʾāḳil iseñ sen daḫi senden geçenden geç

41. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ŞEYḪ VAṢFĪ EFENDİ[878]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Pāy-ı tecrīdi bıraḳ ẕühd-i Mesīḥādan geç
Ṭūr-ı Sināya çıḳup nūr-ı tecellādan geç
Varlıġı ister iseñ gel de bu daʿvādan geç
Ḫānḳāhı bıraḳup subḥa-i esmādan geç
Ḥaḳḳı kendinden ara Kaʿbe-i ʾulyādan geç

II

Vehmdir cümle maḳālātı ṭabīʿiyyūnuñ
Vehmdir söyledigi felsefe-i mā-dūnuñ
Sözleri ʿayn-ı ḫatā çünkì riyāżiyyūnuñ
Ṣaḳın aldanma ḫayālātına dehriyyūnuñ
Terk ėdüp safsaṭa-i baḥṯ-i heyūlādan geç

[877] *reẕīl: ẕelīl D.*
[878] AT, s. 188-189.

III

Ėy göñül bezm-i melāḥatde olan cānānıñ
Āteş-i ʿaşḳına yandırma bu şīrīn cānıñ
ʿĀḳıbet ṣonı nedemdir bu fenā ekvānıñ
Ḳapılup vėrme göñül ġāzesine ḫūbānıñ
Vech-i bāḳīyi gözet zülf-i semensādan geç

IV

Ṣayḳal-i ʿaşḳ-ıla ṣāf olsa dil-i pür-tābıñ
Giderir meykede-i dilde olan çirk-ābıñ
Olmasun bāde-i gül-gūnı hemān ḫōş-ābıñ
Derd-i serdir ṣonı elbette şarāb-ı nābıñ
Neş'eyi dilde ara cām-ı muṣaffādan geç

V

Böyle bir tāze zemīn şāʿir-i sāmī Vaṣfī
Böyle ʿālī-şiyemiñ faẓl u kirāmı Vaṣfī
Niçe taʿrīf ėdeyim naḳd-i kelāmı Vaṣfī
Ġazel-i bī-bedel-i müfti'l-enāmı Vaşfī
Kimse tanẓīr ėdemez sen de bu sevdādan geç

ḪĀ' HARFİ

42. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ[879]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Cism-i ʿālem bir ṣadefdir mevc ėder deryā-yı rūḥ
Anda mużmerdir hemīşe cevher-i zībā-yı rūḥ
Kimse bilmez hem nedir keyfiyyet-i maʿnā-yı rūḥ

[879] SA, s. 132-134; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 31., s. 136-138.

Sīnede ġalṭān göñülde gevher-i yek-tā-yı rūḥ[880]
Oldı fānūs-ı ḫayāl-i şem'-i dil mīnā-yı rūḥ

II

Gāh dilde geh bedende devr ėder leyl ü nehār
Neş'e-i ṣahbā-ṣıfatdır tende rūḥ-ı nāmdār
Sāḳi-i gül-çehre tek bezm-i bedende cilvedār
Reng-i mey bī-raḫne eyler şīşeye meyden güẕār
Olamaz eflāk sedd-i āsmān-peymā-yı rūḥ

III

Dört ʿanāṣır pāk ėder her dem dil-i pür-kīneñi
Hem ḫavās-ı ḫamse ṣāf eyler ruḫ-ı āyīneñi
Gel çıḳar cism-i bedenden ḫırḳa-i peşmīneñi
Pāk ṭut reng-i 'alāyıḳdan derūn-ı sīneñi[881]
Cilvegāh-ı yār ola āyīne-i sīmā-yı rūḥ

IV

Kāffe-i ervāḥ-ı ʿālem ʿarş içinde cān-ḫurūş
Mesken-i Kerrūbiyāndır andadır cümle sürūş
Ṭutmalı bu mıṣraʿ-i ātīye her laḥẓa gūş
'İtimād ėtmez devām-ı mekşine erbāb-ı hūş
Rişte-i enfās iken zencīr-bend-i pāy-ı rūḥ[882]

V

Rūḥ-ı pāk-i aṣfiyānıñ meskenidir her ḳulūb
Hem anıñ'çün gėce gündüz nūr-ı ʿirfānla ṭolup
Bezm-i ʿişretde inanmam kimse ṣāfī mey bulup

[880] *göñülde: olaldan D.*
[881] *reng-i: jeng-i D.*
[882] SA'da bu bendin mısra'larının sıralaması düzensizdir. Mısra'lara numara verilerek düzenli sıralamasına işaret edilmiştir.

Neş'e-i ser-şār ile ḫūn-ābdan leb-rīz olup
Bezm-i ġamda şīşe-i tebḫāledir mīnā-yı rūḥ

VI

Ṭā'ir-i ervāḥ-ı ʿālem seyr ėder şām u seḥer
İrtifāʿ eyler hemīşe ʿālem-i ʿulvī ḳadar
Böyle bir rūḥ-ı revāna olsa bir kerre naẕar
Ceẕbe-i envār-ı 'aşḳıñla bulursa bāl ü per
Cilvegāh-ı sidrede maḥsūd olur me'vā-yı rūḥ

VII

Ehl-i dāniş gerçì eyler rūha dā'ir hem su'āl
Bulmadı endīşesinde ʿāḳıbet ṭoġrı maḳāl
Çün nihāndır cān u tende keşfi bir emr-i muḥāl
Muḫtefīdir meyde keyfiyyet gibi erbāb-ı ḥāl
Kimseye fetḥ olmadı ḥışn-ı bedende cāy-ı rūḥ

VIII

Nefḫa-i rūḥla muṣavver cism-i ẕātıñ bī-dirīġ
Göge çıḳmaġla göründi muʿcizātıñ bī-dirīġ
Kim ėderse ṣalb ile baḥs-i memātıñ bī-dirīġ
Erreveş bir gün keser naḫl-i ḥayatıñ bī-dirīġ
Cezr ü medd-i mevce-i enfās iken 'Īsā-yı rūḥ

IX

İsmi vardır cismi yoḳ dā'im ėder ʿālemde devr
Hem ṭutulmaz dāma düşmez meskenidir baḥr ü ber
Böyle mevhūm cānverdir ger görülse bī-ḫaber
Bend ėderlerdi hezār efsūn-ıla ebnā-yı dehr
Ẕerre miḳdārı nişān vėrse eger 'anḳā-yı rūḥ

X

Rūḥdur ervāḥa vėrmiş dā'imā neşv [ü] nümā
Bu cihetden eylemiş pīr-i muġāna iḳtidā
Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezmden olmaz cüdā
ʿĀlem-i ecsāma cāri eylemiş hükmün Ḫudā
Devr ėder cevvāleāsā neş'e-i ṣahbā-yı rūḥ[883]

XI

Naʿt-ı evṣāfıñ olupdur ʿālem içre bī-dirīġ
Anı inkār eylemez her vechle ehl-i belīġ
Dā'imā taṣdīḳ ėder mefhūmunı ehl-i "yezīġ"[884]
Levḥ-ı dīvān-ı ḳażādan intiḫāb olmuş Belīġ
Reng-i mażmūnıyla pürdür ṣafḥa-i ġarrā-yı rūḥ

43. BU DAḪİ [TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ EFENDİ][885]

Mef'ūlü mefā'īlün mef'ūlü mefā'īlün

I

Gel gör de o dil-dārı yoḳdur aña bir ḳādiḥ
Bāzār-ı maḥabbetde çoḳdur hem aña mādiḥ
Ġavvāṣ-ı ḥaḳīḳatdir deryāya verüp rāyiḥ
Her vechle eṭvārı sā'irlerine rāciḥ
Bir şūḫ-ı cihān gördüm dil-ber dėmege ṣāliḥ

[883] SA'da bu bendin mısra'larının sıralaması düzensizdir. Mısra'lara numara verilerek düzenli sıralamasına işaret edilmiştir.
[884] Yezīġ: "eğrilmeye yüz tutmuş". Tamamının meâli "Andolsun ki Allah, müslümanlardan bir gurubun kalpleri **eğrilmeye yüz tuttuktan** sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir." olan Tevbe sûresi 117. âyetten kısmî iktibastır.
[885] SA, s. 66; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II,* G. 30., s. 135-136.

II

Cevvāle gibi dā’ir ol āteş-i pür-berḳıñ
Yandırdı dil [ü] cānı pervāne gibi şevḳıñ
Āfāḳı ṭutup dā’im ʿālemde olan ẕevḳıñ
Gitdikçe ziyād oldı göñlümde teb-i ʾaşḳıñ
Her āteşe dāmendir cünbişle leb-i nāṣiḥ[886]

III

Ṭaġlandı bütün cānım ḳan coşdı bu çeşmimden
Tīr-i nigehiñ her dem gelmez baña ḫaşmımdan
Merhem uṣanur āḫir bu zaḫme-i cismimden
Derd-i dili gösterdim hep revzen-i zaḫmımdan
Keşf olmaz idi ḥālim lutf eylemese cāriḥ

IV

Ol çeşm-i dil-ārāya olduḳça ḳışıñ sācid
Miḥrāb-ı imāmetde vāʿiẓ olamaz ʿābid
Gördükçe ruḫ-ı ālıñ söyler bir iki şāhid
Ebrū ile ḫaṭṭ-ı leb bir ḳıṭʾada dü zāhid[887]
Maʾnāsı anıñ ġāyet erbāb-ı dile vāżıḥ

V

Çün çıḳdı ḫaṭṭ-ı sebzi gülzār-ı ʿizārında
Mānend-i benefşezār ol rūy-ı bahārında
Emṣāli bulunmaz kim her cār u diyārında
Baḳ ḫaṭṭ-ı ġubārīye ruḫsārı kenārında
Bu fende anı yazmaz hīç vechle bir şāriḥ

VI

Bu dār-ı küdūretde yoḳ ẕerre ḳadar leẕẕet

[886] *Her: Bu D.*
[887] *ḳıṭʾada dü: ḳıṭʾadur ey D.*

ʿAşḳ ʿālemine gel baḳ var anda meger ṣafvet
Bu dār-ı saʿādetden feyż almaḳ ise ḳat ḳat
Sulṭān Muḥammedde seyr eyle Belīġ elbet
Der-beste ise göñlüñ anda bulunur fātiḥ

ḪĀ' HARFİ

44. NĀBĪ-İ MERḤŪMUÑ DĪVĀN-I BELĀĠAT ʿUNVĀNLARINDA MÜṬĀLAʿA-GÜẒĀR-I ʿACZİ OLAN ĠAZEL ṬARAF-I ʿACZİM TANẒĪM ĖDİLEN MUḪAMMESİ BER-VECH-İ ĀTĪ TAḤRĪRİNE MÜBĀDERET ḲILINMIŞTIR[888]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I
Bütün āfāḳı ṭutup şaʿşaʿa-i heybet-i Şeyḫ
Ṣıġamaz yėr yüzine salṭanat-ı ḥaşmet-i Şeyḫ
Ser çeküp nüh feleke māhīçe-i rü'yet-i Şeyḫ
Ser-i bāmında sipihriñ çalınur nevbet-i Şeyḫ
Çarḫa güncīde degil dā'ire-i devlet-i Şeyḫ

II
Şeb-i miʿrāc-ı risāletde o dil-i āgāhıñ
Baş egüp öptigidir pāy-ı Resūllüllâhıñ
Ol zamāndan berüdür ḥażret-i şāhenşāhıñ
Faḫrdır gerdenine cümle-i ehlu'llâhıñ
Ḳadem-i meymenet-endūḫte-i 'izzet-i Şeyḫ

III
Nūr-ı Ḥaḳ ẓāhir olup ṣafḥa-i mir'ātında
Meşʿal-i reh-güẕārı nūr-ı şuhūdātında

[888] AT, s. 186-188; *Nabi Divanı I*, K. 27., s. 159-160.

Ḫāme cevlānda iken gerçi sünūḥātında
Şeyḫ İbnü'l-'Arabī yazdı Fütūḥātında
Muṣḥaf içre ve hüve'l-Ḳāhir imiş āyet-i Şeyḫ[889]

IV

Ḫāver-i bāriḳa-i şöhreti ḥālā bāhir
Maṭlaʿ-ı çarḫ-ı tecellāda çü ʿaḳl-ı ʿāşir
Pençe-i ḳudretine gerçi ḫalā'iḳ dā'ir
Nāmını eylediler tesmiye 'Abdulḳādir
Eyledi zīr-i taṣarruf felek[i] Ḥażret-i Şeyḫ

V

Yaradup Ḥażret-i Ḥaḳ kendi ṣıfātında gibi
Göremez çeşm-i cihān bir daḫi ẕātında gibi
Feyż-baḫş olmadadır ʿahd-i ṣebātında gibi
Ḥāl-i mevtinde daḫi ḥāl-i ḥayātında gibi
Ėder imdād-ı taṣarruf eṣer-i himmet-i Şeyḫ

VI

Maṭlabıñ olsa eger gel gidelim Baġdāda
Ḳuvve-i luṭf u kerem neyl-i emel āmāde
Sözüm iṣbātına ḥācet degil istişhāde
İstiġāṣe ėdecek lā-bud ėrer imdāda
Kümmelīn içre budur şöhret-i ḫāṣṣiyyet-i Şeyḫ

VII

ʿĀlem-i sifle ḳadem başdı bu ʿulviyyet ile
Sāl-i ʿaşḳ içre ẓuhūr ėtdi bu māhiyyet ile
Ber-kemāl oldı bu cemʿiyyet ü ḥayṣiyyet ile
Cem'-i ḳuṭbiyyet ü ferdiyyet ü ġavṣiyyet ile

[889] *hüve'l-Ḳāhir: hüve'l-ḳâdir D.*

Se sütūn üzre ṭurur bārgeh-i rifʿat-i Şeyh

VIII

Ḫastegāna ėdemez çāre ḥakīm-i Suḳrāt
Āstānından alur anlara dārū-yı necāt
Kīmyā-yı naẓar ile dirilür her emvāt
Yād-ı ismiyle bulur mūy-ı beden tāze ḥayāt
Beñzemez āḫare şān u şeref [ü] şevket-i Şeyḫ

IX

Her kimiñ var ise ḳalbinde hemān ʿaḳd-ı merām
Yüz sürüp dergehine ḳılsa eger ʿarż-ı mehām
Açılur ġonçe-i maḳṣūdı ėder istişmām
Dünyevī uḫrevī āmāli olur cümle temām[890]
Nābiyā bir naẓar eylerse eger Ḥażret-i Şeyḫ[891]

45. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ RAḤMETÜLLÂHİ[892]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Sebʿa-i seyyāre vü encüm olup aṣḥāb-ı çarḫ
Ḳaplamışken gerden-i maḫlūḳa hem ḳullāb-ı çarḫ
Teşnegān-ı dehr içer şimdengerü ḫoş-āb-ı çarḫ
Mihr ü mehdir sīm ile zerrīn iki mīzāb-ı çarḫ
ʿĀlemi sīr-āb ėder envārdan seyl-āb-ı çarḫ

890 *āmāli: āmālüñ D.*
891 *bir: Yek D.*
892 SA, s. 135-136; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 34., s. 140-141.

II

Dil-ber ister ʿāşıḳıñ her dem ciger-ḳan oldıġın
Bāʿiş-i giryān olan her laḥẓa sūzān oldıġın
Hem gürūh-ı ʿāşıḳānda āh u efġān oldıġın
İster erbāb-ı diliñ hemvāre giryān oldıġın
Ġālibā seyl-āb-ı eşk ile döner dōlāb-ı çarḫ

III

Dā'imā bend-i ʿalāyıḳdan ümīdiñ gel de kes
Tesviye olmaz umūruñ gelse biñ feryād-res
Saña kāfīdir bu beytiñ cümle-i mażmūnı bes
Bir muḳadder vaḳti var her emriñ olmaz pīş ü pes
Dā'imā düşmez ḳażā destinden usṭurlāb-ı çarḫ

IV

Yār-ı meh-rū burc-ı Delve girdigi dem cūy-bār
Cūşa gelmekle ėder rūy-ı zemīni lālezār
Mihr-i tābān çün Ḥamel burcunda ėtdikçe ḳarār
Açılur güller şitā vaḳtinde mānend-i bahār
Rūy-ı cānān olsa bir gün mihr-i ʿālem-tāb-ı çarḫ

V

Māh u ḫurşīdiñ sipihri ṣāḥib-i idrākdir
Tīre şebde reh-nümā-yı zümre-i ġamnākdir
Şuʿle-i cevvāle tek devrānları çālākdir
Maʿbedi ḫayli nücūmuñ künbed-i eflākdir
Mihr ü meh ḳandīl aña ḳavs ü ḳuzaḥ miḥrāb-ı çarḫ

VI

İşbu güftārıñ hemān taḥsīne şāyān büsbütün
Çün ṣımāḫ-ı ehl-i eflāke varınca hem bütün
Kātib-i Ḳudret ėdüpdür ḫüsn-i evṣāfıñ füzūn

Rūyınıñ vaṣfında bir raʾnā ġazel yazdım bugün[893]
Ṣafḥa-i ḫurşīde taḥrīr eyledi küttāb-ı çarḫ

VII

Ṣankì sükkān-ı felek endi zemīne biʾl-ʿumūm
Mevlevī āyīnini icrā ėder Monlā-yı Rūm
Hem çerāġān olmaḳ üzre çoḳ fürūzān oldı mūm
Bir donanma var Belīġā cemʿ olup ḫayl-i nücūm
Gėce At Meydānına meşʾal yaḳar meh-tāb-ı çarḫ[894]

DĀL HARFİ

46. MEVLĀNĀ NĀBĪ EFENDİ MERḤŪMUÑ ZĪRDE MUḤARRAR TEVḤĪD-NĀME-İ PESENDĪDELERİ ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA'NIÑ YAZILAN TAḪMĪSİDİR[895]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Çıḳar evc-i ʿalāya sayḥagerdir ḥalka-i tevḥīd
Zemīn ü āsmāna şuʿleverdir ḥalka-i tevḥīd
Hemīşe s̲ābit ü seyyārelerdir ḥalka-i tevḥīd
Sipihr-i himmete devr-i ḳamerdir ḥalḳa-i tevḥīd
Riyāż-ı cennete ḥavż-ı şekerdir ḥalḳa-i tevḥīd

II

Taʿayyüş ėtmek üzre anlara hep vėrilen niʿmet
Nüzūl eyler semādan anlara mā'ide-i raḥmet
Hemīşe muʿciz-i ʿİsā gibidir anlara raġbet

---

[893] *bir raʾnā: raʾnā bir D.*
[894] *at: gök D;* SA'da bu bendin mısralarının sıralaması düzensizdir. Mısralara numara verilerek düzenli sıralamasına işaret edilmiştir.
[895] SB, s. 19-22; *Nabi Divanı I*, G. 48., s. 491-492.

Gelen mihmānın eyler sīr-çeşm-i niʿmet-i vaḥdet[896]
Fenā ṣaḥnında ḫ ʿān-ı mā-ḥażardır ḥalḳa-i tevḥīd

III

Muṣayḳaldir vėrir dā'im derūn-ı sālike ṣafvet
Vėrir her ẕikr ü fikri ṭīnet-i efkārına raġbet
Ḳad-i mümtāzına vėrmek içün ṣām u seḥer zīnet
Ten-i zerrīn ü sīm-i eşkden yapmış Yed-i Ḳudret
Miyān-ı şāhid-i feyże kemerdir ḥalḳa-i tevḥīd

IV

Odur bir mürşid-i kāmil cihānıñ ḳuṭb-ı aḳṭābı
Maṣūn eyler menāhīden bütün aṣhāb u [a]ḥbābı
Açıḳdır zümre-i erbāb-ı ʿaşḳa bāb-ı miḥrābı
N'ola maḥfūẓ olursa āteş-i ʿālemden aṣḥābı
Cihād-ı ekber-i nefse siperdir ḥalḳa-i tevḥīd

V

Żiyā-yı zīver-i zikr-i celāli düşdi āfāḳa
Şeb-i ẓulmet-firūzı döndürür her ṣubḥ-ı eflāḳa
Füyūżātı sezādır yazıla bi'l-cümle evrāḳa
Vėrir zīver ḫitām-ı nāme-i aʿmāl-i ʿuşşāḳa
Nigīn-i dil-nişīn-i nāmverdir ḥalḳa-i tevḥīd

VI

Ḳurulmuş ḥalḳa-i ẕikr-i cemāli rūy-ı ġabrāda
Dıraḫt-ı pür-ṣemerdir ravża-yı dünyā vü ʿuḳbāda
Çıḳar evc-i semāya naḳş olunca ṭāḳ-ı ʿulyāda
ʿAraḳ her bergine mānend-i şeb-nem olmuş üftāde
Nesīm-i āh açmış verd-i terdir ḥalka-i tevḥīd

[896] *mihmānın: mihmānıñ SB.*

VII

Olur miʿmār-ı fikriyle dil-i virāneler taʾmīr
Hemān envār-ı ẕikriyle dil-i ẓulmet-zede tenvīr
Sezādır eylemek taʿrīfini bu beyt ile tefsīr
Dımāġ āşüfte-i ʾaşḳıñ meşāmıñ ėtmege taʾṭīr
Medār-ı micmer-i ʾud-ı eşerdir ḥalka-i tevḥīd

VIII

Bu ẕikr ü fikre her kim ger ėderse ḳalb ile ülfet
Füyūzātıñ görür ḳalb-i ṣanavberde hemān ḳıllet
Vėrir her bir fuʿād-ı ʿāşıḳa her vechile ṣafvet
Teṣāvīr ile tezyīn eylemiş ṣūretger-i ḥikmet
Döner şemʾ-i maḥabbetle fenerdir ḥalka-i tevḥīd

IX

Ṭarīḳatda olan dād u sited ʿayn-ı kerāmetdir
Derūnı maşrıḳ-ı envār-ı ḫurşīd-i hidāyetdir
Hemīşe sālikiñ sermāyesi dāʾim ʿibādetdir
Sevād-ı çār-sū-yı cān-fürūşān-ı maḥabbetdir[897]
Anıñçün dest-ber-dest-i digerdir ḥalka-i tevḥīd

X

Göñül Mecnūn gibi tā düşmese kūh u beyābāna
Yaḳılmazsa şuʿāʿ-ı ẕikr ile mānend-i pervāne
Ėrişmez maṭlab-ı maḳṣūd içün bir güne cānāna
Girilmez girmeyince mesned-i vālā-yı ʾirfāna
Sarāy-ı ʾālem-i maʾnāya derdir ḥalka-i tevḥīd

XI

Ne ṣūret ne heyūlā ne ʿaraż ne ḳābil-i taṣvīr

[897] *çār-sū-yı: çārşū-yı SB.*

Mücerred pertev-i nūr-ı Ḫudādır eylemiş tenvīr
Ne mümkindir ḳalemler eylemiş evṣāfını taḥrīr
Feżā-yı feyżde burc-ı bedenle bāni-i taḳdīr[898]
Binā ėtmiş ḥisār-ı mu'teberdir ḥalka-i tevḥīd

XII

Olup tevḥīd-i Bārī bu cihānıñ şāh-ı mümtāzı
Çıḳar evc-i ʿalāya ṣayḥa-i gül-bang-i āvāzı
Hemān pervāz ėden cevv-i hevāda murġ-ı şehbāzı
Olup pā-kūb-ı cām-ı mā-sivā mest-i ser-endāzı[899]
Leb-i peymānede ḫūn-ı cigerdir ḥalka-i tevḥīd[900]

XIII

Bu bir baḥr-i dıraḫşāndır füyūżātı olup incü
Seyāḥatde olan sālikleriñ virdin ėder yā hū
Niṯār-ı gevher-i taḥsīne şāyān bir ġazeldir bu
Dür-i ma'nā ile cībi olur ġavvāṣınıñ memlū
Meger gird-āb-ı baḥr-i pür-güherdir ḥalka-i tevḥīd

XIV

Kimi bu ẕikr ile mecẕūb olup cūş u ḫurūş eyler
Bu ḥāletde olan her münkiri dā'im ḫamūş eyler
Kimi kim şevḳ-ile ol bāde-i tevḥīdi nūş eyler
Miyān-ı āteş-i ṭāḳat-güdāẕ-ı ġamda cūş eyler
Miṯāl-i būte-i pür-cūş-ı zerdir ḥalka-i tevḥīd

XV

ʿİbādet ėtmek üzre hem bıraḳma ḳuṭb-ı aḳṭābı
Ḥarāretle bürūdun maḥviniñ hem selb-i īcābı

[898] *burc-ı beden: burc u beden D.*
[899] *Olup: Olur D.*
[900] *peymānede: peymāne-i D.*

Hemīşe ḥalḳa-i tevḥīde girmek oldı esbābı
Zemistān-ı riyā vü zühd-i bārid def'ine Nābī
Tenūr-ı āteşīn-i pür-şererdir ḥalka-i tevḥīd

47. SELĀMĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF[İ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞTİR[901]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I
Ḥaḳ Teʿālâ nāṣıb-ı çarḫ-ı berīndir bī-meded
Rāfiʿ-i nüh āsmāndır gėce gündüz bī-ʿamed
Enbiyādan ẕāt-ı pākiñ ḳadrin ėtdi ser-bülend
Ėy kelīm-i lī ma'-Allâh maḥrem-i sırr-ı aḥad
V'ey nedīm-i bezm-i ḫāṣu'l-ḥāṣ-ı "Allâhu'ṣ-Ṣamed"[902]

II
Ḫalḳ olunduñ rūz-ı evvel cevher-i yek-dāneden
Aldıñız nūr-ı risālet gerçì Ḥaḳ subḥāneden
Cism-i ādem oldıġı'çün ḫāk-i miḥnet-ḫāneden
Ṣuretā miṯl-i beşersin gerçì ṭoġduñ anadan
Faẓlıña nisbetle lâkin küfvüñ olmaz bir aḥad[903]

III
Cebhe-i rūyundadır feyż-i ḫafī nūr-ı celī
Dā'imā āyīne-i ḫurşīdi eyler müncelī
Çeşm-i ʿālem görmemişken sen gibi bir ecmeli
Ẓāhirā cismāni lāhūta 'urūc ėtdiñ velī

[901] SA, s. 2; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 50., s. 344.
[902] "Allah Samed'dir (Her şey ona muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir)" (İhlâs, 112/2)
[903] *küfvüñ: küffen D;* küfüv[en] aḥad: "**Hiçbir şey** ona **denk ve benzer** değildir". Kur'ân-ı Kerîm İhlâs sûresinin 4. âyetinden kısmî iktibastır.

Her demiñde maʿnevī miʿrācıña yoḳ ḥadd u ʿad

IV

Çıḳdıñız miʿrāc-ı ʿarşa ėtdiñiz ṣā'im rükūʿ
Sākinān-ı çarḫ-ı gerdūn oldılar nā'im rükūʿ
Ḳapladı bi'l-cümle mülk ol vechle ḳā'im rükūʿ
Ḳıble-i vechiñ görüp ḳavseyn ėder dā'im rükūʿ
Sidre dīvān-ı şerīfiñde ḳıyāma çekdi ḳad[904]

V

İḫtiyārlıḳ dā'im eyler menʿ-i ḫidmet yā Resūl
Her muvaḥḥid mü'min ister istiṭāʿat yā Resūl
İşbu naʿt-ı ʿācizī eyler şehādet yā Resūl
Vaṣf-ı pākiñdir Selāmīye selāmet yā Resūl
Söylerim ḥaddimce naʿtıñ ḫāk olunca bu cesed

48. BU DAḪİ MERḤŪM ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[905]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Böyle ser-keş nefsimiñ yoḳdur penāhı ḳıl meded
Cism-i zārı ḳaplamışdır her menāhī ḳıl meded
Bunları görmek içün yoḳdur nigāhı ḳıl meded
Ḳalmışım gird-āb-ı nefs içre İlâhī ḳıl meded
Ḳıl meded ėy pādşāhlar pādşāhı ḳıl meded

[904] *şerīfiñde: şerifiñden D.*
[905] SA, s. 11-12; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin),* G. 48., 342.

II

Ėtmedim bir dem ferāġat dil-ber-i ḫūbāndan
Aḳmadı eşk-i nedāmet dīde-i giryāndan
Hem ümīdim ber-kemāldir raḥmet-i Yezdāndan
Bir daḳīḳa sā'atim fevt ėtmedim 'isyāndan
Hep ḫaṭāsıyla geçirdim sāl ü māhı ḳıl meded[906]

III

Nūr-ı vaḥdet ḳaplamışdır levḥa-i vicdānımı
Bir muvaḥḥid mü'minim dā'im görürür efġānımı
Ḥażret-i Ḥaḳdan ümīd ėtsem n'ola ġufrānımı
Ḫā'b-ı ġaflet perde çekdi görmedim 'işyānımı
Ḳılmadım inṣāf-ıla hīçbir gün āhı ḳıl meded[907]

IV

Cürm ü 'işyān ḳaplamışken perde-i ḳasvet ile
Var ümīdim cism ü cānı ṣayḳal-i raḥmet ile
Pāk ėder ẕāt-ı risāletde olan raġbet ile
Ḳatre olmaz raḥmetiñ deryāsına nisbet ile
Kūh-ı Ḳāf olsa Selāmīniñ günāhı ḳıl meded

49. ĠAZEL-İ SÜLEYMĀN RĀCĪ ERBİLLİ TAḪMĪS-İ 'ABDURREZZĀḲ AĠA[908]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

[906] *ḫaṭāsıyla: ḫaṭā ile D.*
[907] Bu beyitten sonra *Dîvân-ı Selâmî*'de olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
'Arṣa-gāh-ı ḥaşrde kālā-yı dest-āvīz-i cān
Seyyi'ātı defteri rūy-ı siyāhı ḳıl meded
[908] SB, s. 33-34.

I

Güzel bir şehrdir Baġdād içinde dā'imā zühhād[909]
Olup murġ-ı dili münḳād o şehriñ dāmına muġād
Anı ṣayd eyleyen ṣayyād inanmam eyleye dil-şād
Ḳafes ḳaydındayım feryād fiġān u nāle-i bīdād
Ḳafesden ḳıl beni āzād meded yā sākinü'l-Baġdād

II

Olup her zümre-i ʿirfān hemān dergāhıña ḳurbān
Kì sensiñ vāḳıf-ı subḥān devā-yı derdime Nuʿmān
Seniñ bīmārıñam ėy cān devā almaḳ içün her ān
Hemīşe eylerim efġān n'olur ḳılsañ bāña dermān
Ṭabīb-i cümle ins ü cān meded yā sākinü'l-Baġdād

III

Hemān ʿaşḳıñla meşḥūnem ḳapuñda gerçì merhūnem
Bu [ḥāle gerçì] memnūnem hemīşe bende-i dūnem
Saña her laḥẓa meftūnem devā-yı luṭfa maḳrūnem
Kì çoḳdan zār u maḥzūnem bilürsiñ dīde pür-ḫūnem
Seniñ 'aşḳıñda mecnūnem meded yā sākinü'l-Baġdād

IV

Ne ʿālī beldedir Baġdād içinde var olan ʿibād
Olup dergāhıña münḳād alınca rütbe-i irşād
Niyāz erbābı eyler yād hemīşe nāmıñı taʿdād
Ėderse kimse istimdād ėrişir himmetiñ çün bād
Bāña 'avn ile ḳıl dil-şād meded yā sākinü'l-Baġdād

V

Ḫarābāt ehliyem her bār egerçì olmadım hüşyār

[909] El yazmada bu mısraın başında "ne" kelimesi yazılıdır.

İşim düşvārdır bisyār cihānda sensiñ ėy serdār
Bu ʻālemde ferīd eṭvār hemīşe vāḳıf-ı esrār
Benim ʼāṣī-i bed-kirdār işimdir fiʼl-i nā-hemvār
Bu cürm ile beni ḳurtar meded yā sākinü'l-Baġdād

VI

Zamān geçdi sefāhatde ḳuṣūrum var ʿibādetde
Ḳalırsam ger bu ḥāletde yüzüm yoḳ vaḳt-i ḥācetde
Emel ėdim risāletde dem-i maḥşer şefāʿatde
Gėce gündüz ḍalāletde perişānım nedāmetde
Şefīʼim ol ḳıyāmetde meded yā sākinü'l-Baġdād

VII

Cihānda sensiñ ėy şehbāz hevā[da eyleyen] pervāz
Kimiñ başında ḳondırsa olur devletlü bir serbāz
Hele vird-i zebānımdır bu beyti eylerim ibrāz
Hemīşe ṣāḥib-i iʼzāz Ḫudā ḳılmış seni mümtāz
Seḥerler eylerim yā Bāz meded yā sākinü'l-Baġdād

50. TAḪMĪS-İ TÜRKĪ BER-ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ ḪĀLİD ḲUDDİS[E] SIRRUH[U910]

Fāʼilātün fāʼilātün fāʼilātün fāʼilün

I

Şemʿdān-ı bezm-i gerdūn gerçì pur-revġan buved
Hīç kes şemʿeş nedīd tā-ṣubḥ-dem rūşen buved
Ḫāne-i gerdūn egerçì cāy-ı merd u zen buved[911]

[910] AT, s. 32-33; Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, *Divan*, Tercüme ve Şerh: Abdulcabbar Kavak, Semerkand Yay., İstanbul 2013, G. 25., s. 348-352.
[911] Aslında ilk beyit bu şekilde tahmis edilmiştir:
"Cāy-ı emniyyet degildir işbu çarḫ-ı bī-ʿamed
Pāydār olmaz içinde gėce gündüz bir aḥad

Sāye-i īn ḫargeh-i nīlī kirā me'men buved[912]

Yā der-īn dunyā kucā āsāyiş-i yek ten buved[913]

II

Devredince devr-i ʿālemde sipihr-i pür-fesād

Tīşe-i ḳahr u sitemle yıḳdı çoḳ şehr ü bilād

Bir zamān ḳurtulmamışdır dest-i cevrinden ʿibād

Gerdīş-i gerdūn hezārān ḫānedān ber-bād dād[914]

Ne hemīn bed mihriyeş bā-tust yā bā-men buved[915]

III

Nice Keykāvusla Dārā çoḳ selāṭīn-i güzīn

Muḥteşem bir ṭavr-ıla üstünde olmuşken mekīn

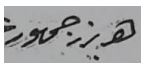
Pençe-i dest-i felekle tārmār oldı yaḳīn

Çeşm-i 'ibret ber-guşā vu ṭāḳ-ı Kisrā-rā be-bīn

Perde-dāreş 'ankebūt u cuġd nevbet-zen buved[916]

IV

Her şehenşāh-ı muʿaẓẓam her vezīr-i ercümend

Her ….. cumhūr-ı ʿālem her şeh-i himmet bülend

İçdiler cām-ı memātı gitdiler pür-derdmend

Pādşāhānī kì ber-evreng-i zerrīn ḫufte'end[917]

Nīk be'nger tā kucāşān menzil u mesken buved[918]

Böyle güftārı görünce söyler erbāb-ı ḫıred", ancak daha sonra bu üç mısraın üstü çizilerek yukarıda yer alan mısralar eklenmiştir.

[912] *ḫargeh-i: hırke-i D.*

[913] "Mavi renkli bu çadırın gölgesi kimin sığınağı olur? Ya da bu dünyanın neresinde bir tek insanın huzuru gerçekleşir?"

[914] *ḫāndān: hâne râ D.*

[915] "Feleğin devranı, binlerce soyluyu mahvetti. Onun mürüvvetsizliği sana veya bana karşı değildir."

[916] "İbret gözünü aç ve Kisrâ'nın sarayını gör, kapıcısı örümcek ve davulcusu baykuş olmuştur."

[917] *Pādşāhāni: şehriyârân D.*

[918] "Altın tahtlarda yatan padişahlara iyi bak, şimdi onlara neresi mesken olmuştur."

V

Ādemi ḫalḳ ėtdigi'çün ḫākdan ẕāt-ı İlâh
Cevher-i cāndan bu ḫāke eyle ḥürmetle nigāh
Her zamān rūy-ı zemīne sen daḫi bī-iştibāh
Pā be-ḫāk āheste nih Ḫālid kì īn ḫāk-i siyāh[919]
Ez-ġubār-ı ḫaṭṭ-ı meh-rūyān-ı sīmīn-ten buved[920]

RĀ' HARFİ

51. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[921]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Cenāb-ı Faḫr-i ʿālem rūz-ı maḥşerde muʿīnimdir
Muḥibb-i Āl-i Beyt olmaḳ benim erkān-ı dīnimdir
Bu maṭlaʿ la seni taʿrīf ėden fikr-i rezīnimdir
Ġubār-ı secde-i rāhıñ ḫaṭ-ı levḥ-i cebīnimdir
Sücūd-ı dergehiñ sermāye-i dünyā vü dīnimdir

II

Ḫayāliñ dildedir ẕikr-i Celāliñ vird-i efvāhım
Olupdur taḫtgāh-ı ḫātırımda bāʿiṣ-i cāhım
Bu yüzden inḥirāf ėtmez ṭarīḳ-ı istinādgāhım
Eger ʾazm-ı reh ėtsem şevḳ-i vaṣlıñ hādi-i rāhım
Eger ārām hem ṭutsam ḫayaliñ hem-nişīnimdir[922]

III

Cihān başdan başa oldı benim şankì gülistānım

---

[919] *ḫāk-i siyāh: seyyâre hâk D.*
[920] "Halid, ayağını yavaşça yere bas, çünkü bu yeryüzü gümüş tenli ve ay yüzlülerin toprağıdır."
[921] SA, s. 89; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 102., s. 226.
[922] *Eger: Ve ger D.*

Bu gülşenden ḫazān çıḳdı açıldı verd-i ḫāndānım
Hübūb eyler meşām-ı cānıma ėy mihr-i raḫşānım
Hevā-yı ravża-i kūyuñ bahār-ı gülşen-i cānım
Nihāl-i ḳāmetiñ serv-i revānıñ yāsemīnimdir[923]

IV

ʿİḳāl-i dil içün ol ʿurve-i ḥabliñ dirīġ ėtme
Göñül baġlamaḳ ister rişte-i ʿadliñ dirīġ ėtme
Zaḫımdār-ı belāyam merhem-i fażlıñ dirīġ ėtme
Ṭalebkār-ı viṣālem müjde-i vaṣlıñ dirīġ ėtme
Kì ol müjde feraḥ-baḫş-ı dil-i endüh gīnimdir[924]

V

Ḳulum derken baña el-ḥaḳ ne ḫoş gündür baña ol söz
Teġanniyle mühezzez miṯl-i ḳānūndur baña ol söz
Miṯāl-i vaʿde-i bāb-ı humāyūndur baña ol söz
Serīr-i salṭanat ẕevḳından efzūndur baña ol söz
Kì luṭf ile dėmişseñ bir ġulām-ı kemterīnimdir[925]

VI

Dem-i fürḳatde gerçì görmüşüm çoḳ kerre rü'yāsıñ
Biḥamdillâh ziyāret eyledim kūy-ı dil-ārāsıñ
Hemān çeşm-i meserretle görünce bāb-ı vālāsıñ
Çıḳardı ẕevḳ-ı vaṣlıñ ḫāṭırımdan ravża pervāsıñ[926]
Sözüñ kevṯer münevver meclisiñ ḫuld-i berīnimdir[927]

---

[923] *serv-i revānıñ: servüm 'izāruñ D;* bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Yaḳīnümdür ki maḳṣūdum olur ḥāṣıl saña yetsem
Bi-ḥamdi'llâh maña senden yaña reh-ber yaḳīnümdür
[924] kì*: kim D.*
[925] *ile: ilen D.*
[926] *Çıḳardı: Götürdi D.*
[927] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Maña yüz gösterür her lâḥẓa yüz miñ şāhid-i devlet
Çu mir'āt-i ruḫuñ manẓūr-i çeşm-i pāk-bīnümdür

VII

Cihān-ı fāniniñ yoḳdur yüzünde bāḳi bir revnaḳ
Beḳā istek ėden lāzım gelür terk-i fenā ḳılmaḳ (?)
O dil-dār-ı melāḥat-perveri görmek içün muṭlaḳ
Berī oldı Fużūlī ġayrdan ol dil-rübā ancaḳ[928]
Enīsim mūnisim yārım nigārım nāzenīnimdir

52. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA MEVLĀNĀ CENĀB-I FUŻŪLĪ EFENDİ[929]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Mest-i ṣahbā-yı elestem ʿālem-i kübrā nedir
Dest-i sāḳīde müdevver sāġar-ı minā nedir
Neş'emend-i cām-ı Cemşīdem şeh-i Dārā nedir
Böyle ser-mestem kì idrāk ėtmezem dünyā nedir[930]
Ben kimem sākī olan kimdir mey-i ṣahbā nedir

II

Ol nigārıñ maṭbaḫından ḫˇān-ı inʿām isterem
Bārgāh-ı devletinden luṭf u ikrām isterem
Ser-firāz olmaḳ içün ẓann ėtme bir nām isterem
Gerçì cānāndan dil-i şeydā içün kām isterem
Ṣorsa cānān bilmezem kām-ı dil-i şeydā nedir

III

Rü'yet-i dil-dāra ḳarşu var iken dilde ḫayāl

---

[928] *oldı: oldum D.*
[929] SB, s. 22-23; Muhammet Nur Doğan, *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, 6. baskı, Yelkenli Yay. İstanbul 2010, s. 498.
[930] *Böyle: Eyle LM.*

Gösterir mir’āt-ı dilden ṣūret-i ḥüsn-i muḥāl
Baʿd ez īn bu mışraʿıñ ibrāzına yoḳdur mecāl
Vaṣldan çün ʾāşıḳı müstaġnī eyler bir viṣāl
ʾĀşıḳa maʾşūḳdan her dem bu istiġnā nedir

IV

Mescid-i cehd ü riyā içre olan ʿākif degil
Menzil-i maḳṣūdı dā’im bilmeyen ḳā’if degil
Bu dil-i bīmāreye merhem süren rā’if degil
Ḥikmet-i dünyā vü mā-fīhā bilen ʾārif degil
ʾĀrif oldur bilmeye dünyā vü mā-fīhā nedir

V

Gülşen-i ʿālemde bülbül içmedi gül şeb-nemi
Ḥarḳ olan pervānedir fānūs-ı şemʿiñ hem-demi
Bunlar olmuşken hemīşe her belānıñ aḳdemi
Āh u feryādıñ Fużūlī incidipdir ʾālemi
Ger belā-yı ʾaşḳ ile ḫoşnūd iseñ ġavġā nedir

53. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[931]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Bu çarḫıñ inḳılābıñ encüm-i seyyār olandan ṣor
Eẕā-yı Yusūfı ol iḫve-i ġaddār olandan ṣor
Gül-i gülzār-ı ḫārın bülbül-i ṭayyār olandan ṣor
Şifā-yı vaṣl ḳadrin hecr ile bīmār olandan ṣor
Zülāl-i ẕevḳ şevḳıñ teşne-i dīdār olandan ṣor[932]

[931] SA, s. 131-132; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 84., s. 208.
[932] *ẕevḳ şevḳıñ: şevḳ ẕevḳıñ D.*

II

Raḳīb-i bed-ṣıfātla dā'imā gel güftügū ėtme
Ṣaḳın sırrıñ düşürme dillere anlarla oturma
Suḫan bir cevher-i nā-yābdır aġyāra duyurma
Lebiñ sırrıñ gelüp güftāra benden özgeden ṣorma
Bu pinhān nükteyi bir vāḳıf-ı esrār olandan ṣor[933]

III

ʿUlūmuñ ḳadrini nerden bilür her bir gelen cāhil
Maḥabbet ʿāleminde cān vėren ancaḳ ėder ḥāṣıl
Bunı idrāk ėden yoḳdur meger bir ʿāşıḳ-ı kāmil
Gözi yaşlılarıñ ḥāliñ ne bilsün merdüm-i ġāfil
Kevākib seyrini şeb tā seḥer bīdār olandan ṣor

IV

Ayaḳ çek bezm-i ʿişretden şarāb u cām-ı sāġardan
Hemīşe ġaflet ėtme ġamze-i enẕār-ı dil-berden
Yanaşma semtine dā'im ḥaẕer ḳıl mest olanlardan
Ḫabersiz olma fettān gözleriñ ḳaydın çekenlerden[934]
Ḫabersiz mestler bī-dādını hüşyār olandan ṣor

V

Yanup pervāneāsā şemʿiñe cümle per ü bālim
Egerçì micmer-i nār-ı cefāda yoḳdur emṣālim
Bugün idbāra döndi ṭāliʿ-i ferḫunde-iḳbālim
Ḫarāb-ı cām-ı ʿaşḳım nergis-i mestiñ bilür ḥālim
Ḫarābāt ehliniñ aḥvālini ḫammār olandan ṣor

VI

Geçüp mey-ḫāne-i ʿaşḳıñda her dāʿim meh ü sālim

[933] *nükteyi: nükteni D.*
[934] *ḳaydin: cevrin D.*

Reh-i ʿaşḳıñda ṣarf ėtdim metāʿ-ı naḳd ü aḳvālim
Bu ʿişret-ḫāne-i hestīde yoḳdur başḳa emvālim
Ġamıñdan şem' tek yandım ṣabādan ṣorma aḥvalim
Bu aḥvāli şeb-i hicrān benimle yār olandan ṣor

VII

Rumūz-ı sırr-ı ʿaşḳı bilmeyen ʿālemde her cāhil
Der-i mey-ḫānede mesken dutup mest olmayan ʿāṭıl
Bu ẕevḳ u şevḳı idrāk ėtmeyen dünyāda her zā'il
Maḥabbet leẕẕetinden bī-ḫaberdir zāhid-i ġāfil
Fużūlī 'aşḳ ẕevḳıñ ẕevḳ-ı 'aşḳı var olandan ṣor

54. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[935]

Fā'ilatün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Eski devriñ ʿāşıḳ u maʿşūḳı el-yevm fānīdir
Ḥüsn ü ʿaşḳıñ mā-cerāsı anlarıñ destānıdır
Bu cihānıñ şimdi bilmem hangi bir ḫūbānıdır
Ol perīveş kim melāḥat mülkiniñ sulṭānıdır
Ḥükm anıñ ḥükmidürür fermān anıñ fermānıdır[936]

II

Ḳays olupdur ʿāḳıbet dīvāne-i Leylā-yı ʿaşḳ
Aġlamaḳdan oldı Vāmıḳ ḫaste-i ʿAzrā-yı ʿaşḳ
Cümlesi Ferhād u Şīrīnle maʿan efnā-yı aşḳ
Sürdi Mecnūn nevbetin şimdi benim rüsvā-yı 'aşḳ
Ṭoġrı dėrler her zamān bir 'āşıḳıñ devrānıdır

[935] AT, s. 120-121; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 86., s. 210.
[936] *ḥükmidürür: ḥükmi maña D.*

III

ʿAşḳ odıyla cism ü cānım büsbütün yanmış iken
Böyle āteş-ḫānede kim görmeyen nār-ı miḥen
Bir semender māyesidir ġālibā bu cān u ten
Laḥẓa laḥẓa göñlüm odundan şererdir kim çıḳan[937]
Ḳaṭre ḳaṭre göz döken sāġar sirişkim ḳanıdır[938]

IV

Eksik olmazsa hevā-yı ḥubb-ı cānān farḳdan
Tīr-i müjgānı çıḳarmam sīne-i pür-şevḳdan
Zaḫmdār olduḳça dā'im ġamze-i pür-ẕevḳdan
Ḫ ʿār baḳma ger göñül çāk olsa tīġ-i ʾaşḳdan[939]
Kim cünūn gülzārınıñ bunlar gül-i ḫandānıdır

V

Āb-ı vuṣlat ger gelürse ḫāne-i sūzānıña
Çāre-sāz olmaḳ gerekdir āteş-i hicrānıña
ʿArż-ı istirḥām ėdüp yüz sür der-i cānānıña
Ėy Fużūlī ola kim raḥm ėde yār efġānıña
Aġlagıl zār onca [kim] zār aġlamaḳ imkānıdır

55. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[940]

Mefʿūlü mefāʾīlü mefāʾīlü feʾūlün

I

Dil-dār olanıñ kiprigi oḳ ḳaşı kemāndır
Ol tīr ü kemāna dil-i ʿuşşāḳa nişāndır

[937] *şererdir kim: şererlerdür D.*
[938] *sāġar: ṣanmañ D.*
[939] *Ḫ ʿār baḳma ger göñül çāk olsa tīġ-i ʾaşḳdan: Çāḳler cismümde tīġ-i ʾışḳdan ʾayb itmeñüz D.*
[940] SA, s. 115-116; *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, s. 198-200.

ʿAşḳ āteşiniñ rūzı ʿayān sözi nihāndır
Cān vėrme ġam-ı ʾaşḳa kì ʾaşḳ āfet-i cāndır
ʾAşḳ āfet-i cān oldıġı meşhūr-ı cihāndır

II

Fürḳatde olan kām alamaz ẕevḳdan hergiz
Pervāne daḫi ḳurtulamaz ḥarḳdan hergiz
Bülbül uçacaḳ gülşen-i pür-şevḳdan hergiz
Sūd isteme sevdā-yı ġam-ı ʾaşḳdan hergiz
Kim ḥāsıl-ı sevdā-yı ġam-ı ʾaşḳ ziyāndır[941]

III

Her ʿāşıḳ ėder girye ile şāmı seḥer-ḫīz
Her dānesi bir eşk-i semendir şerer-engīz
Ser-defter-i ʿuşşāḳa yazar ḫāme-i ser-tīz
Her ebrū-yı ḫam ḳatliñe bir ḫançer-i ḫūn-rīz
Her zülf-i siyeh ḳasdıña bir efʿi yılandır

IV

Tezyīn-i cemāl ėtmededir dil-ber-i zībā
Her laḥẓa ėder ʿāşıḳı hem vālih ü şeydā
Zīnetger-i meşşāṭa olan rūy-ı dil-ārā
Yaḫşi görinür ṣūreti mehveşleriñ ammā
Yaḫşi naẓar ėtdikde ser-encāmı yamandır

V

Ḳaysıñ bu olan ṭavrını senden bilürem kim
Vaḥşīler-ile reh-güẕerinden bilürem kim
Cānında eṯer ḳalmadığından bilürem kim
ʾAşḳ içre ʾaẕāb oldıġın andan bilürem kim

941 *ʾaşḳ: ʾaşḳa LM.*

Her kimse kì ʿāşıḳdır işi āh u fiġāndır

VI

Her laḥẓa atar sīne-i ʿuşşāḳa çü sehmin
Her ʿāşıḳa göstermededir ġamze-i ḫışmın
Maḥv ėtmeli ḫāṭırda olan ṣūret-i resmin
Yād ėtme ḳara gözlüleriñ merdüm-i çeşmin
Merdüm dėyüp aldanma kì içtikleri ḳandır

VII

Derlerse ruḫ-ı dil-ber-i raʿnāda ṣafā var
Ẓann ėtme anıñ belkì ṣafāsında cefā var
Murġ-ı dili ṣayd ėtmege biñ dām-ı belā var
Ger dėrse Fużūlī kì güzellerde vefā var[942]
Aldanma kì şāʿir sözi elbette yalandır

56. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[943]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Bir ṣūḫa giriftār olalı ḫayli zamāndır
Gel ḥāl-i perīşānıma bir baḳ ne yamandır
Āzāde-ser ol ḳayd-ı esāret hezeyāndır
Cān vėrme ġam-ı ʿaşḳa kì ʿaşḳ āfet-i cāndır
ʿAşḳ āfet-i cān oldıġı meşhūr-ı cihāndır

II

Vazgeçmeli her encümen-i şevḳda hergiz
Bāzār-ı maḥabbetde ṣaḳın ẕevḳda hergiz

[942] *dėrse: dėse SA.*
[943] AT, s. 189 [188]-191 [190]; *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, s. 198-200.

Ẕevḳ u ṭarab-ı ʿaşḳı çıḳar farḳda hergiz
Sūd isteme sevdā-yı ġam-ı ʾaşḳda hergiz
Kim ḥāṣıl-ı sevdā-yı ġam-ı ʾaşḳ ziyāndır[944]

III

Bir kerre tefekkürde oluñ ėy dil-i nā-çīz
Baḳ micmere-i ʿaşḳına ġāyet şerer-engīz
Ol dil-beri vaṣf eyleme ėy ḫāme-i ser-tīz
Her ebru-yı ḫam ḳatliñe bir ḫancer-i ḫūn-rīz
Her zülf-i siyeh ḳaṣdıña bir efʿi yılandır

IV

Çün geldi bu şeb yanıma ol şūḫ-ı dil-ārā
Ruḫsārına ėtdikçe naẓar ol büt-i tersā
Bir ḫande ile söyledi ėy nāẓım-ı yektā
Gökçek görünür ṣūreti mehveşleriñ ammā[945]
Ṭoġrı naẓar ėtdikde ser-encāmı yamandır[946]

V

Çekdim hele ṣaḥrā-yı maḥabbetde mezāḥim
Yoḳdur baña bir çāre ėder ehl-i mekārim
Hergiz ėdemez ʿāşıḳa icrā-yı merāsim
ʾAşḳ içre ʾaẕāb oldıġıñ andan bilür[em] kim
Herkimse kì ʾāşıḳdır işi āh u fiġāndır

VI

Her laḥẓa urur sīnemize ġamze-i sehmin
Tedbīr-i ʿilāc olmayacaḳ açdıġı zaḫmın
Bu ḥālde iken gösteriyor ḳuvve-i ḫışmın

[944] *ʾaşḳ: ʾaşḳa AT.*
[945] *Gökçek: Yahşi LM.*
[946] *Ṭoġrı: Yahşi LM.*

Yād ėtme ḳara gözlileriñ merdüm-i çeşmin
Merdüm dėyü aldanma kì içdikleri ḳandır[947]

VII

Āşūb-ı cihān ḥüsni yaman gözleri ḫūn-ḫˇār
Cānımda uṣandırdı beni ġamze-i dil-dār
Her ʿahdine aldanma o şūḫuñ hele zīnhār
Ger dėse Fużūlī kì güzellerde veḟā var[948]
Aldanma kì şāʾir sözi elbette yalandır

57. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[949]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I

Naḫl-i ḳaddıñ gülşen-i aġyārda merkūz olur
Naḳd-i ḥüsnüñ başḳa bir vīrānede meknūz olur
Naḳd-i cānım ṣarf ėdersem ṣanma şāmım rūz olur
Şuʾle-i şemʾ-i ruḫuñ aġyāra bezm-efrūz olur
Āh kim yetgeç baña bir berḳ-ı ʾālem-sūz olur

II

Ḳan içüpdür ġamze-i ḫūn-rīz-i çeşmiñ ʿāḳıbet
Ṭīnetinde çünkì yoḳdur ʿāṭıfetle maʿdelet
Nīm-nigehle gösterir ʿuşşāḳa renc ü mefsedet
Ġayr çeşmiñden bulur her dem nigāh-ı merḥamet
Ben ne ḳıldım kim naṣībim nāvek-i dil-dūz olur

[947] *dėyü: deyüp LM.*
[948] *dėse: derse LM.*
[949] AT, s. 147-148; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 97., s. 221.

III

Terk ėderken geldi cārūb-ı ḫayāliñ yeñiden
Gerçì sildi levḥa-i dilden melāliñ yeñiden
Dilde resm olsa sezā naḳş-ı cemāliñ yeñiden
Her gün açar göñlümi ẕevḳ u viṣāliñ yeñiden[950]
Gerçì güller açmaġa her yılda bir nev-rūz olur

IV

Ḫāne-i hestīde ārām eyleyen her ḫāṣ u ʿām
Dā'imā bu ḳubbe-i fīrūzede her ṣubḥ u şām
Ger olursa şād u ḫurrem nā'il-i feyż-i merām
Hāle tek çıḳmaz evinden māh-ṭal'atler müdām
Her kimiñ devr-i ḳamerde ṭāli'i fīrūz olur

V

Ḳalmadı şeh-bāz-ı ḥüsnüñ maḥrem ü nā-maḥremi
Āşyān-ı dehr içinde büsbütün bir hem-demi
Ḫāne-i ʿaşḳ u ġarāmında çekerken mātemi
Sā'idiñ ẕevḳıyla terk imiş Fużūlī 'ālemi
Meyl-i ṣaḥrā eylemez bir ḳuş kì dest-āmūz olur

58. DĪGER MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḴĪ EFENDİ[951]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Dil-dārımızıñ lebleri hep ʿayn-ı devādır
Dil-ḫaste emerse aña dārū-yı şifādır
Cevr ü sitemiñ ṣanma kì püsḳülli belādır

[950] *yeñiden: yeñleden D.*
[951] AT, s. 144-145; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 106., s. 166-167.

Cānān cefā ḳılsa n'ola cāna ṣafādır[952]
Aġyār elemin çekdigimiz yā ne belādır[953]

II

Cemʿ oldı bugün gülşen-i ʿirfāna gül [ü] mül
Baṣdıḳça ḳadem ravżasına ol şeh-i ʿādil
Ḫāk-i rehiñi silmeyiñiz ėy ṣaçı sünbül
İziñ tozuna āyīneveş sürdi yüzin dil[954]
Maḳṣūd benim pādşehim kesb-i hevādır[955]

III

Yārān-ı vefādār ile ʿālemde meveddet
Her bir şeye tercīḥ olunur ḳuvve-i ülfet
Vicdānlı olan söyleyemez bu sözi elbet
Hep derd ü belādır güzelim mihr ü maḥabbet[956]
ʿĀlemde hemān mihr ü vefā ḥüsn-i edādır[957]

IV

Bir seng-i miḥekdır güzelim bāde-i şevḳıñ
Mestāneleri görmededir dīde-i farḳıñ
Miʿyārını bildirmek içün ṣāḥib-i ẕevḳıñ
Şevḳ ehline şol cāmı ṣunar sāḳi-i ʿaşḳıñ[958]
Kim ʿaḳla cilā ḳalbe ṣafā rūḥa ġıdādır

---

[952] *Cānān: Cānāne D.*
[953] Bu beyitten sonra *Bâḳî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Her tāc olamaz faḳr u fenā şāhına ser-tāc
Terk ehlinüñ ey ḫʿāce biraz başı ḳabadur
[954] *āyīneveş sürdi yüzin: sürdi yüzin āyīne-veş D.*
[955] *hevādır: ṣafādur D.*
[956] *mihr: ʿaşḳ D.*
[957] Bu beyitten sonra *Bâḳî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Va'llāhi ġazel söylemeden çoḳdan uṣanduḳ
Maḳṣūd hemān ḥāside bir pāre eẕādur
[958] *Şevḳ: ʿAşḳ D.*

V

Mir’āt-ı ruḫ-ı ṣāfıñ ile ḳalbe żiyā vėr
Dil-mürdeleriñ rūḥuna gül-āb-ı beḳā vėr
Ser-levḥa-i efkār-ı dile reng-i cilā vėr
Sāḳī mey-i Bāḳīyi getür bezme ṣafā vėr
Çün kār-ı cihān ʿāḳıbetü’l-emr fenādır

59. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[959]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Sāḳī bugünkì günde çemen baḫtiyārdır
Nev-rūza uġrayaraḳ bir şükūfezārdır*
Güller açıldı bāġ-ı cihān sāyedārdır
Eyyām-ı ʿayş u ʿişret ü bezm-i bahārdır[960]
Birḳaç piyāle nūş ėdelüm nev-bahārdır

II

Ḳıldı cihānı sünbül ü nergisle lāledār
Şevḳ u ḫırāma geldi hezārān hezār-ı zār
Vėrdi zemīn-i gülşene her laḥẓa rūzgār
Būy-ı nesīm ü reng-i gül ü revnaḳ-ı bahār
Āṯār-ı feyż-iraḥmet-i Perverdgārdır[961]

III

Gülşen yüzünde tā var iken āb-ı şeb-nemiñ
Nūş ėtmeli gözetme gelür yār u hem-demiñ
Yoḳdur beḳāsı ʿālem-i fānīde ādemiñ

[959] AT, s. 211 [210]; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 152., s. 196.
[960] *Eyyām-ı ʿayş u ʿişret ü bezm-i bahārdır: Sāḳī zamān-ı ʿayş-ı mey-i ḫōş-güvārdur D.*
[961] *feyż-i: faż l u D.*

Ġāfil geçirme furṣatı kim bāġ-ı ʾālemiñ
Gül devri gibi devleti nā-pāydārdır

IV

Ṣanma bahār-ı tevbe-şiken dil-güşā degil
ʿİşret zamānı geldi dėme cān-fedā degil
Ṣanma bu faṣl-ı muḥteşemiñ cān-fezā degil
Eyyām-ı zühd ü mevsim-i zerḳ u riyā degil
Hengām-ı ʾayş u ʾişret ü geşt ü güẕārdır[962]

V

Gördüm bisāṭ-ı ʿarş-ı çemen üzre dil-beri
Dikdi rıyāż-ı tabʿıma gül-berg-i ʿabheri
Döndürdi ravża-i ḫulda dil-i ṣanavberi*
Bāḳī nihāl-i maʾrifetiñ mīve-i teri
ʾĀrif ḳatında bir ġazel-i ābdārdır

60. MUḤAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[963]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Luʿāb-ı laʿl-i nābıñ āb-ı kevs̱erden mücellādır
Şuʿāʿ-ı nūr-ı ruḫsārıñ furūġ-ı şām-ı yeldādır
Bunı inkār ėden dā'im cihān mülkünde rüsvādır
Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣāliñ ʾiyd-i Eḍḥādır
Cemāliñdan müzeyyen her ṭaraf ʾālem temāşādır

[962] Bu beyitten sonra *Bâḳî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Żāyiʿ geçürme ʾömri bu dem künc-i ġamda kim
Menzil kenār-ı bāġ u leb-i cūy-bārdur
Dil zevraḳını lücce-i ġamdan hevā-yı ʾaşḳ
Elbette bir kenāra atar rūzgārdur
[963] AT, s. 5-6; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 65., s. 140.

II

O dem nūr-ı vilādet şāyiʿ oldı terk ü işrāke
O dem mihr-i nübüvvet ṭāliʿ oldı merkez-i ḫāke
O dem farḳ-ı risālet lāmiʿ oldı tāc-ı *"levlāk"*e[964]
Ḥaremden naʿre-i lebbeyk[e] lebbeyk ėrdi eflāke
Ser-i kūyuñda gūyā nāle-i ʿuşşāḳ-ı şeydādır

III

Eñ evvel merdüm-i cārūb-ı müjgānım vüżū' eyler
Der-i devlet-me'ābıñ silmesinde ser-fürū eyler
Der-i mīḳāt-ı iḥrāma varınca cüstücū eyler
Gönül ḫāk-i ḥarīm-i āstānıñ ārzū eyler
Derūn-ı dilde niyyet āb-ı Zemzemden muṣaffādır

IV

Ṭarīḳ-ı istiḳāmetde olan her ḳā'if-i vāḳıf
Vücūdun naḥrgāh-ı ʿiyde ḳurbān eyler her ṭā'if
Gel ėtme naḳd-i cānıñ maṣraf-ı dünyāya ėy ṣārif
Cenāb-ı Ḥażrete yüz ṭut kim oldur ḳıble-i ʿārif
Sücūdundan ġaraż zīrā rıżā-yı Rabb-ı aʿlādır

V

Ṭavāf-ı ravża-i ʿaşḳıñ ṭutunca cümle āfāḳı
Anıñ'çün celb ėder günden güne her ḳalb-i ʿuşşāḳı
Açıḳdır dīde-i ḥüsnüñ görür erbāb-ı müştāḳı
Ėrişsün Kaʿbe-i kūy-ı rıżāña tek dil-i Bāḳī
Ḥarīm-i ḥurmetiñ ḳurbunda ḳurbān ile irżādır[965]

[964] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.
[965] Bu beyitten sonra *Bâḳî Dîvânı*'nda olup da AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Murāduñ Ḫān Murāduñ himmetinden ḳıl recā ey dil
Kim ol sulṭān-ı ṣūret pādişāh-ı mülk-i maʿnādur

61. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀḴĪ EFENDİ][966]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

ʿĀşıḳı öldürmek üzre dil-ber-i ġaddārı gör
Ol niṭāḳında mücevher ḫancer-i ḫūn-bārı gör
Bīd-i mecnūn tek çemende şāḫ-ı gīsūdārı gör
Künc-i ebrūsuñ ḫayāl ėt gūşe-i gülzārı gör
Ḥalḳa-i zülfüñ ḳıyās ėt ṭabla-i ʿaṭṭārı gör[967]

II

Burc-ı ʿaḳreb menzilinden çıḳdı dil-ber seyrin ėt
Çün esed tek dā'imā destinde ḫancer seyrin ėt
Hem muẓafferdir müsellaḥ ol sitemger seyrin ėt
Ṭurralar egnindeki müşkīn zirihler seyrin ėt
Ġamzeler ṭāḳındaki şemşīr-i cevherdārı gör[968]

III

Dā'imā ehl-i kemāliñ gelmeyen imdādına
Günde biñ ḳan eyleyen ol ġamze-i cellādına
Ṣaydveş kendiñ düşürme pençe-i ṣayyādına
Baḳma çarḫ-ı ser-keşiñ ol miġfer-i fūlādına
Dilde āhım çekdigi şemşīr-i āteş-bārı gör[969]

---

[966] AT, s. 166-167; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 71., s. 144.
[967] *ḳıyās: ḫayāl AT.*
[968] *ṭāḳındaki: ṭaḳınduġı D.*
[969] Bu beyitten sonra *Bâḳî Dîvânı*'nda olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Seyr-i bāġ-ı bezme gel cām-ı mey-i gül-gūna baḳ
Gül-şen-i cennetde açılmış gül-i bī-ḫārı gör

IV

Ehl-i erbāb-ı kemāli luṭfuñuzdan dūr ṭut
Sāyeñizde yaşıyan mechūlleri mesrūr ṭut
Muḳṭeżā-yı ṭīnetiñdir gel bizi mecbūr ṭut
Cām içüp hemvāre bī-hūş oldıġım maʿẕūr ṭut
Çarḫ bī-dād ėtdigi evżāʿ-ı nā-hem-vārı gör[970]

V

Luṭf-ı Ḥaḳdır dā'imā her zaḫm-ı cürmüñ merhemi
Ġarḳ ėder bir ḳaṭre āb-ı maġfiretde ādemi
Kendi aḥvāliñ düşüñ bir böyle sırr-ı mübhemi
Görme ėy zāhid günāhım çoḳluġuñ şol ʾālemi
Maġfiret deryāsına ġarḳ eyleyen Ġaffārı gör

VI

Bezm-i ʿişretgāh içinde vażʿ olan ẕevḳ-ı ṭarab
Oldı erbāb-ı ṣafāya sālib-i renc ü taʿab
Ẕikr-i Ḥaḳ dā'im olunca maḥv u iṯbāta sebeb
Gėceler ʾayş u ṣafā-yı çeng ü nāy olmaz ʾaceb
Ṣubḥ-dem Bāḳī derūn-ı dilde istiġfārı gör[971]

62. MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[972]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I

Şeb-nem-i gül ṣafḥa-i ruḫsāra ṣafvet gösterir
Erġuvān peymāne ʿabher çeşm-i ḫamret gösterir
Sāḳi-i gül-çehremiz bu bezme raġbet gösterir

[970] *bī-dād: peydā D.*
[971] *dilde: dilden D.*
[972] AT, s. 164-166; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 51., s. 131-132.

Lāleler bezm-i çemende cām-ı 'işret gösterir
Devletinde ḫusrev-i gül 'ayşa ruḫṣat gösterir

II

Şeb-nem-i gülzārı içmekle hezārān üşdiler
Leylā vü Mecnūn daḫi semt-i firāra ḳoşdılar
Şemʿ ü pervāne maḥabbet āteşinde coşdılar
Mevsim-i gül 'iyd ile yārān muṣāḥib oldılar[973]
Birbirine iki dil-berdir maḥabbet gösterir

III

Devre-i çarḫ-ı felekde çıḳma miḥver seyrine
Hep muḫālif devr ėden ol çarḫ-ı aḫḍar seyrine
Kimi pest ü kimi bālāter olanlar seyrine
'İydgehde varalım dolāb[a] dil-ber seyrine
Görelim āyīne-i devrān ne ṣūret gösterir

IV

Cümle ʿālem ser çekerken bārgāh-ı ʿarşıña
Bīd-i mecnūn ḥasretinden baş egüpdür ferşiñe
Nev-nihālān-ı çemen eṭvārı gelmiş ḫūşıña
Ḳaddine ḳul olmaġa gelmiş düzülmüş ḳarşına[974]
Servler ṭurmuş çemen ṣaḥnında ḳāmet gösterir

V

Fürḳat-ı maḥṣūrdandır şāmını ṣabāḥ ėder
Böyle bed-ḫū serserī dil-dārı kim ışlāḥ ėder
Meclis-i aġyāra dā'im çehresiñ mışbāḥ ėder
'Āşıḳı bī-ṣabr u ārām eyleyüp seyyāḥ ėder
Memleket seyr ėtdirir 'aşḳıñ vilāyet gösterir

---

[973] *yārān: yār u D. / oldılar: düşdiler D.*
[974] *düzülmüş: dizilmiş D.*

VI

Pāy-reftārı düşüpdür rāh-ı fürḳat kesmede
Tīşesiyle Ḫüsrev-i Pervīzi elbet kesmede
Vuṣlat-ı Şīrīn içün bulmuşken ālet kesmede
Bī-sütūn-ı ġamda Bāḳī seng-i miḥnet kesmede
Şöyle üstād oldı kim Ferhāda ṣanʿat gösterir

63. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ[975]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Gençlik zamānı gėçdi neḳāhet zamānıdır
Miḥrāb-ı ʿibādetde iṭāʿat zamānıdır
Pīrlik zamānı ṣanma şebābet zamānıdır
Sittīn ėrişdi ėy dil inābet zamānıdır
Ser-germi-i hevādan ifāḳat zamānıdır

II

Rūz-ı cezāyı ṣanma mükāfāt vaḳtidir
Cürm ü ḫaṭāya ḳarşu mücāzāt vaḳtidir
Başla niyāza şimdi münācāt vaḳtidir
Furṣat geçer telāfi-i mā-fāt vaḳtidir
Nefs-i hevā-peresti melāmet zamānıdır

III

Kendiñ düşürme merḥāle-i ḫˇāb-ı vuṣlata
Kendiñ düşürme silsile-i çāh-ı firḳate
Āḫir düşer bu bāġ-ı ṭerāvet-i peyveste
Dök cūy-bār-ı eşkiñi ḫāk-i ḍarāʿate

[975] AT, s. 205-206; *Nabi Divanı I*, G. 65., 506-507.

Sīr-ābi-i nihāl-i nedāmet zamānıdır

IV

Gözde naẓar göñülde eṣer oldı tārmār
Ḳaddim büküldi bār-ı cürümde kemānevār
Ḳaṣd eyleyince cānıma ol ṣūḫ-ı ṣīvekār
Bāzūlarında ḳalmadı āġūşa iḳtidār
Sāde müşāhid ile ḳanā'at zamānıdır[976]

V

Āḫir ṣarıldı gerdene ol dest-i nā-be-kār
Ef'ī gibi ısırdı beni zülf-i ḥalḳadār
Böyle ḫaṭā vü cürm-ile olduḳça dem-güẕār
Aḫlāṭ-ı ma'ṣiyetle 'alīl oldı cān-ı zār
Ėy 'afva çāre-sāz 'ināyet zamānıdır[977]

VI

Artıḳ şu pīrlikde tenim oldı çün ḳadīd
Çeşm-i terimde nūr-ı naẓar oldı nā-pedīd
Bunlar vėrince mevtime emmāre-i cedīd
Oldı beyāż-ı ṣubḥ gibi mūy-ı ser sefīd
Ėy ḫufte-çeşm uyan kì 'ibādet zamānıdır

VII

İşbu cihānı ṣanma kì ber-cāy-ı dil-güşā
Kervān-serāyı dehre ḳonan oldı cā-be-cā
Her bir gelen fenāya gider işte dā'imā
Tā key sefer mesālik-i 'iṣyāna Nābiyā
Seccāde-i 'amelde iḳāmet zamānıdır

[976] *müşāhid ile: müşāhedeyle D.*
[977] *'afva: 'afv-ı D.*

64. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ ĠAZEL-İ BELĪĠ EFENDİ[978]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

İstirāḥat her zamānda gūşe-i ʿuzletdedir
Çeşm-i erbāb-ı merātib dā'imā rifʿatdedir
Aġniyānıñ ẕikr ü fikri kīse-i ṣervetdedir
Ne perīşānlıḳda ne hengām-ı cemʿiyyetdedir
Dā'imā cemʿiyyet-i ḫāṭır refāhiyyetdedir

II

Merd-i aḥvel ʿālem-i vaḥdetde olmaz kām-bīn
Biri dāʿim iki görmekle olup keṯret-nişīn
Mışraʿ-ı ātīyeye olmaḳ sezādır sāmiʿīn
İḫtilāṭ ile ḫalel vėrmez dil-i vaḥdet-güzīn[979]
Keṯret-i ʿaks-ile mir'āt ʿālem-i vaḥdetdedir

III

Hem ḫırāş-ı cism-ile olmuş zebūn nāḫunları
Parmaġıyla baʿd ez īn açmaz dügün nāḫunları
Munḳatıʿ olmaġla el-yevm rāsiḫūn nāḫunları (?)
Feylesūfānıñ şikest olmuş bütün nāḫunları
Ḥall ü ʿaḳd-ı kār-ı devlet hep yed-i rüşvetdedir

IV

Fürḳat eyler vuṣlat-ı dil-dāra dā'im ittiṣāl
Vuṣlat-ı cānāna ḳarşu var iken dilde ḫayāl

[978] SA, s. 138-139; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 68., s. 175-176.
[979] *vėrmez: bulmaz D.*

Bu cihetle söylemişdir şāʿir-i şīrīn-maḳāl
Bī-ṣafādır bīm-i hecr-i yārdan ʿayn-ı viṣāl
ʿĀşıḳıñ ẕevḳı ümīd-i vaṣl ile fürḳatdedir

V

Sözüni bilmez olanlar ola meydānda ḳışāṣ
Gevherin baḥr-i edebden hergiz ėtmez iḫtilās
Rāḥat ėtmez dā'imā söz bilmeyen her bir ḫavāṣ
Ter-zebān olmaz ġam-ı seyl-i ḥavādiṯden ḫalāṣ
Ḫāk-līsān-ı dehen bī-güftügū rāḥatdadır

VI

Gerçì Mecnūn ʿāşıḳ olmuş ṣūret-i Leylāsına
ʿĀşıḳ oldur bülbülāsā ġonçe-i ḥamrāsına
Her seḥerde cān vėre her bir gül-i raʿnāsına
Yalıñız ʿāşıḳ degil mihr-i ruḫ-ı zībāsına
Dīde-i ḥırbā gibi āyīneler ḥayretdedir

VII

Ṣarṣar-ı bād-ı ḫazāndan ger emīn olsa çemen
Ḥıfẓ ėder tāze nihālān-ı güli elbet tiken
Gülşen-i ʿişretde dā'im ger olursa göñli şen
Āşiyānından çıḳar bālāya murġ-ı bāl-zen[980]
Vāṣıl-ı maḳsūd olur her kimse iş himmetdedir

VIII

Ḳılmadı bād-ı ḫazān gülzārı el-yevm tārmār
Gülşen-i cemʿīyyetde cemʿ olan cümle hezār
Cünbiş ü reftāra geldi ʿāḳıbet leyl ü nehār
Vėrdi ārāyiş yine gülzāra şāh-ı nev-bahār

[980] *Āşiyānından: Pestden lā-büd D.*

Her şükūfe bir ḳadeḥ almış ele ʿişretdedir

IX

Ṣanma her şāʿir ferāmūş eyleyüp naẓmı[n] Belīġ
Zümre-i hüşyārı ser-ḫoş eyleyüp naẓmı[n] Belīġ
Firḳa-i ʿirfānı bī-hūş eyleyüp naẓmı[n] Belīġ
Āşnāyān ṣanmasun gūş eyleyüp naẓmın Belīġ[981]
Maʿni-i bīgāne hep dīvānçe-i Şevketdedir

65. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ ĠAZEL-İ BELĪĠ KÌ DER-ḪAḲ DİLBER-İ BĀDRE GUFTEEST[982]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

ʿAşḳ-ıla ḥüsün ʿālem-i hestīde ʿayāndır
Her ʿāşıḳ u maʿşūḳa içün zīb-i cenāndır
Bu mıṣraʿ-ı ber-ceste bedīʿ içre beyāndır
Erbāb-ı suḫan ḥüsne dėmiş gevher-i cāndır
Ḥüsn ise güher belde-i Bādre aña kāndır[983]

II

Ol belde-i zībāda olan zīver ü zīnet
ʿAks ėtdi ruḫ-ı muġ-beçeye ḥüsn ü melāḥat
Bilmem kì Ḫavarnaḳ mı dėdi yoḳsa da cennet
Bu şehr-i dil-ārāyı gören ehl-i baṣīret
Dünyāda dėmez bāġ-ı İrem şimdi nihāndır

[981] *naẓmın: naẓmı SA.*
[982] SA, s. 103-104; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 60., s. 166-167.
[983] *Bādre: Bādrā D.*

III

Kimdir bu gelen cilve ile işbu miyāna
Hem ʿarż-ı cemāl ėtmededir pīr ü cevāna
Reftār-ı pesendāne ile rūz u şebāna
Ḫuddām olacaḳ yārın ehālī-i cināna
Var ise eger Bādredeki muġ-beçegāndır[984]

IV

Her naġme-i nāḳūs ėder rāhibi ḫāmūş
Her cām-ı ṭarabnāki ėder ʿālemi bī-hūş
Ruhbān-ı kilīsāyı ėder şevḳ-ile pür-cūş
Tersālara ėtdirdi Mesīḥāyı ferāmūş
Ol büt kì ṣanem-ḫānede bir rūḥ-ı revāndır

V

Ol muġ-beçeyi gördigi dem Ḥażret-i Pāpā
ʿAşḳ-ıla ġarām-ıla olup vāleh ü şeydā
Erbāb-ı Ṣalīb baġladı zünnārı ser-ā-pā
Ümmīd-i der-āġūş ile ol şūḫ-ı çelīpā
Açmış ṭurur āġūşunı bir ḫayli zamāndır

VI

Bir nuṭḳ-ıla emvāta vėrir rūḥ-ı mücessem
Dėrlerse sezādır aña ʿĪsā-yı mükerrem
Bu beyti oḳur ṣavmaʿa-i ḳudsde her dem
Ol rūḥ-ı revānı göreli dīde-i Meryem
ʿĪsâ daḫi āġūşuna bir bār-ı girāndır

VII

Ėy ḫādim-i Firdevs-i berīn v'ey ḳad-i Ṭūbā

[984] *Bādredeki: Bādrādaki D.*

Mālik olacaḳ cismiñe ėy şāhid-i zībā
Ḳoyma teniñi dūzaḫa ėy dil-ber-i tersā
Ḥayretkede-i āyine-i ḥüsnüñe cānā
Bütler nigerān dīde-i bütger nigerāndır

VIII
O şānı şikest ėtdigine Ḥażret-i Ḥaydar
Eṣnāma sezādır dėseler cemʿ-i mükesser
Çün şāne ile çözse eger zülfüni dil-ber
Gīsūlarınıñ bād-ı nesīmi ile bütler
Ḫāke dökülürler ṣanasın berg-i ḫazāndır

IX
Ol ẕāt-ı edībiñ eṣeri oldı hüveydā
Tanẓīr ėdilür ʿālem-i ʿulvīde dü bālā
Mecmūʿa-i idrāke yazıldıḳça ser-ā-pā
Aḥmed Aġanıñ himmeti var ola Belīġā
Kim bāʿiṣ-i nev-zemzeme-i kilk-i beyāndır

X
Yoḳ ʿālem-i hestīde anıñ miṣl ü naẓīri
Ser-levḥa-i eflāke yazar kilk-i debīri
Cennet ola her laḥẓa anıñ cāy-ı mesīri
Ḫurşīd-i felek-mertebe kim zāt-ı münīri
Pertev-fiken-i dūde-i nesl-i Ḫaṭemāndır

66. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ EFENDİ[985]

Müfteʿilün müfteʿilün fāʿilün

[985] SA, s. 170-171; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 71., s. 177-178.

I

Çaylı şarāb bāde-keşe penç olur
Bāde içen yaşlı iken genc olur
Kāfire pey-rev olan efrenc olur
ʿĀşıḳa ṣafrā-yı heves renc olur
Aña devā ġabġab-ı nārenc olur

II

Bulmaḳ ise ḳahr-ı cihāndan necāt
Feyż-i cināndır içiñiz müskirāt
İşte budur dāfiʿ-i her müşkilāt
Bāde-i pür-neş'edir āb-ı ḥayāt
Pīr-i żaʿīf içse anı genc olur

III

Derdime dermān ėdemez her ṭabīb
Gėceleri söyler iken yā-naṣīb
Geldi hemān yanıma leyl[en] ḥabīb
Ol büti gördükçe benimle raḳīb
Çīn-i cebīn eyleyüp efrenc olur

IV

ʿArṣa-i ʿālemde olup yekke ṭaz
Ėtmelisiñ aña be-nāz u niyāz
Göster aña bir daḫi ʿaşḳ-ı mecāz
Dilde ġamıñ eyler iken Türk-tāz
Gevher-i ʿaşḳıñla yine genc olur

V

Dil-bere baş egse n'ola kā'ināt
Ḫāne-i şaṭrancda çün aldı at
Ėtse sezā şāhını bir file māt

Ḥüsn ile pür olsa eger şeş cihāt
Böyle bir āfet şeş ü yā penç olur

VI

Dīdeleri ʿāşıḳa cādū ėdüp
ʿĀşıḳı bir gözle perestū ėdüp
Her ne ėdüp ol gözi āhū ėdüp
İki gözin keff-i terāzū ėdüp
Ehl-i hüner merd-i suḫan-senc olur[986]

V

Maṭlabıñı eyleme andan dirīġ
Fikriñi gel eyle cihāna ferīġ
Ḳoyma ġafletde anı mānend-i tīġ
Şīveyi ögrense sözünden Belīġ
Şehrimiziñ dil-beri pür-ġunc olur

67. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[987]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Beni Mecnūn ėdüp meftūn ėden bir rūy-ı Leylādır
Leb-i Şīrīnine mecbūr olan Ferhād-ı şeydādır
Cemāliñ üzre dā'im ceng ėden ʿuşşāḳ-ı rüsvādır
Nizāʿ u imtiḥānıdır nigāhıñ miḫnet-efzādır
Ḫoşā mey-ḫāne kim dürd-i şarābı derd-fersādır

II

Der-i mey-ḫānede sākin olan rind-i ḳadeḥ-peymā

[986] *hüner: başar D.*
[987] SA, s. 70-71; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 21a.-21b.

Ḳażāyā-yı neşāṭından netīce vėrmedi ammā
Gel ėy sāḳī-i gül-çehre getür bir bāde-i zībā
Hevā-yı meykede selb-i keder īcāb ėder gūyā
Ṣafā intācına cām u sebū ṣuġrā vü kübrādır[988]

III

Zamānıñ görmüşüm ḳahr ü sitemle saṭvet-i saḫtın
Hemīşe ḳurtuluş yoḳdur elinden böyle bed-baḫtıñ
Cihānıñ istemem tezyīn olup zer-dūz olan raḫtıñ
Muḳīm-i gūşe-i mey-ḫāne neyler salṭanat taḫtıñ[989]
Yanında pāye-i a'lāsı pāy-ı ḫumm-ı ṣahbādır [990]

IV

Ḳuruldı ʿayş u ʿişret zā'il eyler dilde ekdārı
Gel ėy ṣāḳī-i gül-çehre unutma bu dil-i zārı
Ayaġa düşmeyince başa çıḳmaz bāde-i cāri
Bülendi peste muḥtāc ėdegelmiş ḥikmet-i Bārī
Ḳadeḥ pest oldıġı'çün bezmde mescūd-ı mīnādır[991]

V

Ṭutuşdı sīnede cān u göñülde nār-ı hicrānı
Çıḳarken evc-i Keyvāna n'ola yandırsa ekvānı
Hemān şām u seḥer her ʿāşıḳıñ hep āh u efġānı
Ṭutupdur şöhret-i āvāze-i ʿaşḳı bu devrānı[992]
Maḳām u mesken-i Ferhād u Mecnūn kūh-ı ṣaḥrādır

VI

Ḳonar gülzāra bülbül ġonçe-i ḫandān ümīdiyle

---

[988] *ṣuġrā: ṣuġrâ D.*
[989] *taḫtıñ: taḫtın D.*
[990] *yanında: yanıñda D.*
[991] *oldıġı'çün: oldıġı içün SA.*
[992] *ʿaşḳı bu devrānı: ʿaşḳımda vü şehri D.*

Düşür hicrāna ʿāşıḳ vuṣlat-ı cānān ümīdiyle
Baş egmez anlara şām u seḥer ḫūbān ümīdiyle
Be-tā-key ėtmiş ehl-i ṣervet[e] iḥsān ümīdiyle[993]
Maṭāf-ı sā'il-i eşkim dür-i elṭāf-ı Mevlādır[994]

VII

Ḳaderle hem kederle her zamān çūn u çerā ėtme
Durunca süllem-i ʿālem içinde inḥinā ėtme
Esāsı ber-hevādır bu cihāna ittikā ėtme
Basīretsiz gibi faḳd-ı baṣardan iştikā ėtme[995]
Baṣīrī çün Ḫudāvend-i Baṣīr aḥvāle bīnādır

68. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[996]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Faṣl-ı güldür açılur bülbüle ebvāb-ı bahār
Eyledi duḫter-i rez ḳanını ḫoş-āb-ı bahār
Bezm-i gülzār-ı cihānda budur īcāb-ı bahār
Olsa ḥālā n'ola aḥbāb-ı ṣafā-yāb-ı bahār
Mey-i nāb u leb-i āb u şeb-i meh-tāb-ı bahār

II

Gözüñ aç şām u seḥer ṣunʿ-ı İlâhı seyr ėt
Yėr ü göge görülen bunca güvāhı seyr ėt
Ṣāniʿiñ ṣunʿını gör lā-mütenāhī seyr ėt
Ḳudret-i kāmile-i Ḥaḳḳı kemāhī seyr ėt

[993] *Be-tā-key: Be-şākī D.*
[994] *sā'il: sāyil D.*
[995] *Basīretsiz gibi: Basīretsizlere D. / faḳd: faḳr SA. / ėtme: ėtmiş D.*
[996] SA, s. 84; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 16a.

Eyleme bāṣırañı vaḳf-ı şeker-ḫˇāb-ı bahār

III

Anı vaṣf ėtmededir ṣāʿir-i ferḫunde-eṣer
Ben ne ḥācet ėdeyim medḥini her ṣām u seḥer
Ḳāmeti serv-i sehī miṣl-i nihāl-i ʿarʿar
Zülfi sünbül ruḫı gül gözleri 'aynen 'abher[997]
Nev-cevānımda hep āmādedir esbāb-ı bahār

IV

Gülşeniñ ġonçe-i zībāsına hem mā'ildir
Dā'imā ḫār-ı sitem ḳahrına hep ḳā'ildir
Ṣanma gülzāra düşen ḳaṭre-i nem sā'ildir
Ekṣeri cūy-ı sirişk-i müje-i bülbüldür
Degil ol dāmen-i kühsārı da seyl-āb-ı bahār[998]

V

Sünbül [ü] lāle vü gül vird-i benefşe sūsen
Ėtdiler rūy-ı zemīn üzre cihānı gülşen
Anı bir görmek içün çıḳdı ṭabīʿī evden
Ḫāneden çıḳmamaḳ eṭvārı Baṣīrīde iken[999]
Çeker oldı anı ṣaḥrālara ḳullāb-ı bahār

69. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[1000]

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

[997] *gözleri 'aynen 'abher: çeşmi bi-'aynih nergis D.*
[998] *kühsārı da: kühsārda D.*
[999] *eṭvārı: eṭvār D.*
[1000] AT, s. 197 [196]; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî,* vr. 21b.

I

Ḳapındayım ėy meh-liḳā mānende-i deryūzeger
Dest-i ümīdim ėy şehā bir loḳma-i ḥüsnüñ diler
Cān u cenānım dā'imā yoluñdadır şām u seḥer
Yā men belānī bi'l-belā hem cān be-ber hem ser be-ber[1001]
Min yevmⁱ mā "ḳālū belā" saña fedādır cān u ser[1002]

II

Çoḳdan berü ḳahr u sitem çekmekdeyim her ṣubḥa-dem
Gözde olan renc ü elem ḫāk-i rehiñ ėy ġonçe-fem
Çün tūtiyādır dem-be-dem eyler tedāvī lā-cerem
Yā men sebānī fi'l-ḳadem ez-bār-ı 'aşḳet ḫam-ḳadem
Ża' fevḳa 'ayneyni'l-ḳadem tā rūşenem bāşed naẓar

III

Ḫaylī zamān göñlüm saña muḥtāc iken ėy dil-rübā
Cānımdadır derd ü belā yaḳdı beni nār-ı hevā
Bir kerre ḳılsañ merḥabā cānım olur saña fedā
Yā men lehᵘ ḳalbī ṣabā kūyuñda esdikçe ṣabā
Bānet üveyḳātı'ṣ-ṣıbā bed-pīre raḥm ėt ėy püser

IV

Her ʿāşıḳ-ı ḫātır-şiken çekmekdedir renc ü miḥen
Gülşen-serāy-ı ʿaşḳdan olsun n'ola bir kerre şen
Hicrānıñı dā'im çeken vaṣlıñ diler pīr-i kühen
Yā men 'ali'l-'uşşāḳⁱ men ez-lutf ben'ger sūy-ı men
Men lī bi-vādi'l-hicrⁱ men tā sūzveş ber-men ciger

[1001] *cān be-ber hem ser be-ber: ser be-ber hem cān be-ber D.*

[1002] *Ḳālū belā:* tamamının anlamı "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da "**Evet, şahit olduk** (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir." olan Kur'ân-ı Kerîm Aʿrâf sûresi 172. âyetten kısmî iktibastir.

V

Ruḫsār-ı tü ey meh-likā der-beyn-i muştāḳān behā
Ber-nāẓirān-ı cān-fedā bāşed çü mir'āt-ı ṣafā
Burḳaʿ ber-efken ber-ruḫet tā ben'gerem rūy-ı şumā
Yā şāẕin[en] ḳatlī nevā ʾuşşāḳa bendendir nevā
Min furṭ[i] ālāmi'n-nevā oldum Baṣīrīden beter

70. ĠAZEL-İ ṢABRĪ BEG TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA[1003]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Perīşān oldı ʿālem fırḳa-i cemʿiyyetiñ kimdir
Melāḥat merkezinde zīver-i māhiyyetiñ kimdir
Dıraḫşān ėtdi ekvānı o nūr-ı ẓulmetiñ kimdir
Ne bezmiñ şemʾisin pervāne-i bī-ṭāḳatiñ kimdir
Ne burcuñ māhısın pertev-perest-i ṭalʾatıñ kimdir[1004]

II

Güzellikde naẓīriñ yoġ-iken hem meh-liḳālarda
Ḳadeḥ-nūş oldıġıñ ṭuydum ber-ā-ber mübtelālarda
Seni leb-rīz-i sevdā eyleyen işbu hevālarda
Kimiñle leb-be-leb zānū-be-zānūsuñ ṣafālarda
Sebūveş hem-demiñ kim cāmveş hem-ṣohbetiñ kimdir[1005]

III

Olupsuñ kehkeşān-ı ʿālem-i ʿulvīde ḥükm-āver
Hemān evc-i semāda sebʿa-i seyyāreye yāver

[1003] SB, s. 8-9; Müslim Cahid Yılmaz, *Sabrî-i Şâkir Dîvânı*, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Kütahya 2010, G. 48., s. 143.
[1004] *burcuñ: bircik (!) D.*
[1005] *demiñ kim: nişānün D.*

Olunca taḫtgāh-ı ʿarşda şevketlü bir dāver
Olurken cāna resm-i dāġ-ı miḥnet vėrdigiñ sāġar[1006]
Seniñ ey çarḫ-ı dūn memnūn-ı cām-ı ʾişretiñ kimdir

IV

Ḫayāliñ ʿālem-i ʿulvīdedir gelmez dile şimdi
Maḳāmıñ gerçì bālā dāmeniñ düşmez ele şimdi
Müfīd olmaz ne gūnā cüstücū ėtsem bile şimdi
Şikār-ı şaḥne-i hicrānıñ oldum ben hele şimdi
ʾAceb āsūde ser-mest-i ġurūr-ı vuṣlatıñ kimdir

V

Dem-i güftārı gitdi ḳalmadı işʿārı Cevrīniñ
Vücūduñ maḥv olup erbāb-ı dāniş gibi Ṣadrīniñ
Cihānda ḳalmamışdır ʿāḳıbet āşārı Bedrīniñ
Maḳāmıñ bilmem ehl-i ʾaşḳdan kim ṭutdı Ṣabrīniñ[1007]
ʾAceb şimdi terennüm-sāz-ı bezm-i midḥatıñ kimdir[1008]

71. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ [ARPAEMĪNİ-ZĀDE MUṢṬAFÂ] SĀMĪ[1009]

Feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün

I

ʿĀlemiñ derd-i seri neş'e-i ṣahbādandır
Ḳaysıñ üftādeligi ḫayme-i Leylādandır
Çeşme-i ḫūn-ı ciger dīde-i mecrādandır
Farḳ-ı māhiyyet-i dil çeşm-i temāşādandır

[1006] *Olurken: Ölürken (!) D. / vėrdigiñ: sundugun D.*
[1007] *bilmem: bilsen D. / ʾaşḳdan: şevkden D.*
[1008] *sāz: rîz D.*
[1009] AT, s. 135-136; Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017, G. 34., s. 314. 56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 17.12.2020]

Pertev-i nīk ü bed āyīne-i sīmādandır

II

Cāhiliñ söyledigi sözde ʿinād ėtmekdir
Bu ʿinādında daḫi cehli ziyād ėtmekdir
Kendini nā-be-maḥal meclise yād ėtmekdir
Revzen-i ḫāneyi sermāda küşād ėtmekdir
Serdi-i bezm-i edeb ḫande-i bī-cādandır

III

Geldi āṯār-ı herem ḳıldı vücūdumda ẓuhūr
Serde her mūy-ı sefīdim ėdecek keşf-i ḳubūr
Baʿd ez īn besleyemez bizleri erbāb-ı surūr
Ḥāżır ol bezm-i mükāfāta eyā mest-i ġurūr
Raḫne-i seng-i siyeh penbe-i mīnādandır[1010]

IV

Sāḳiniñ olmalıdır ṭabʿ-ı bedīʿinde beyān
Bu muṭavvel sözi hep muḫtaṣar[an] ḳıldı ʿayān
Bozulup ʿaksinedir ṭīnet-i aḫlāḳ-ı cihān
Ṣāf-dil tīre-nihādāna olur feyż-resān
Güher-efşāni-i sāḥil kef-i deryādandır

V

ʿİtimād ėtmemeli bu görülen ḳaṣr u ḳıbāb
Temeli ṣuda imiş ṣanki bu bir naḳş-ı serāb
Bir nefesle ṭaġılur şöyle kì mānend-i seḥāb
Sāmiyā ḫāne-ber-endāzi-i dil hem-çü ḥabāb
Cūşiş-i mevce-i seyl-ābe-i ṣahbādandır

[1010] *siyeh: siyāh AT.*

72. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ ʿİZZET MONLĀ[1011]

Fāʿilatün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Devr-i Ādemden berü gülzāra gül-çīn ėtdiler
Sünbül ü nesrīn ü gülle laḥdı tezyīn ėtdiler
Āstān-ı gülşen-i ʿaşḳında tedfīn ėtdiler
ʿAndelībi verd-i ṣad-berg ile tekfīn ėtdiler
Bir Gülistān beytini ḳabrinde telḳīn ėtdiler

II

Sūz-ile pervāneāsā nūr u nāra ölmeyüp
Āşyān-ı gülşen içre bir naṣībi ḳalmayup
Derde yoḳ ṣabrı anıñ'çün bezm-i re'ye gelmeyüp
Meclis-i şūrā-yı ṣabra ʿandelībi almayup
Re'yini pervāneniñ ʿuşşāḳ taḥsīn ėtdiler

III

Bir zamān ayrılmadı bezm-i maḥabbetden o şūḫ
Fārigˇ olmuşdı neşāṭ-ı cām-ı ʿişretden o şūḫ
İctināb ėtmiş ėderken nār-ı fürḳatden o şūḫ
Böyle dāmen-keş degildi dest-i vuṣlatdan o şūḫ
Bir ṭāḳım ʿāşıḳ tekāpūlarla ḫod-bīn ėtdiler[1012]

IV

Senden istimdād ėderken dillerinde yoḳ ġumūm
Geldi hengām-ı meserret gitdi eyyām-ı humūm

[1011] SA, s. 160-161; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 128., s. 419.
[1012] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr*'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
ʿÂşıkân ahvâl ü etvârını istidlâl edip
Ser-güzeşt-i Kaysı benden sonra tezyîn etdiler

Ḫāk-i pāya yüz sürenler ḫalḳ-ı ʿālem bi'l-ʿumūm
Pāyiñe düşdi seniñ yā Ḥażret-i Monlā-yı Rūm[1013]
Ol zamān kim evliyāya bende taḫmīn ėtdiler

V

Her şüʿūn u ḥādiṯātı Ḥażret-i Perverdgār
Hep bilür anda müsecceldir nihān u āşikār
Ġā'ib olmaz her ne kì dünyā vü mā-fī-hāda var
'İzzet eyle yekdir Allâh yek dėyüp feryād [ü] zār
Ḳal'a-i ġamda seni bārūşa ta'yīn ėtdiler[1014]

73. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ʿİZZET MONLĀ[1015]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Leblerim şām u seḥer gerd-i ruḫ-ı āldadır
Pāy-ı vuṣlat-zedemiz ḥalḳa-i iclāldedir
Yaʿni her ẕevḳ u ṣafā ʿālem-i el-ḥāldedir
Neşe ẓann eyleme kim sāġar-ı āmāldedir
'Ālemiñ derd-i seri meclis-i iḳbāldedir

II

Çeşm-i erbāb-ı naẓar ḳaldı reh-i vuṣlatde
Dil-i āşüftemizi ḳoydı çeh-i fürḳatde
İḫtilāf ėtdi yine çarḫ-ı berīn rü'yetde
Niceler pest ü bülend oldı der-i devletde
Kūşe-gīrān-ı ḳanā'at yine bir ḥāldedir

[1013] *düşdi: düşdim D.*
[1014] *bārūşa: vārūşa D.*
[1015] AT, s. 172-173; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 175., s. 445.

III

Çün mezād olmuş iken bāġ-ı bahār-ı ḫaddiñ
Kīse-i sīm ü zer olmuşdı tehī her merdiñ
İstedi ḳoḳlaya kim ġonçe-i bāġ-ı verdiñ
Cevher-i ʿaḳlı vefā eylemedi her ferdiñ
Yūsuf-ı keffe-i devlet daḫi dellāldedir

IV

Tercemāndır ḳaleme pençe-i erbāb-ı ḫuṭūt
Bulacaḳ lāl olanıñ sözi işāretle s̱übūt
Gūş ḳılmaz suḫan-ı yāveye her ehl-i ṣumūt
Daḫi cünbişli olur ṣoḥbet-i erbāb-ı sükūt
Bu suḫan mışraʿ-ı ebrūsı ile lāldedir

V

Ṭurra-i zülfüñe hep söylediler per-çīndir
Ḥalli mümkin olamaz her ciheti pür-çīndir
ʿİzzetiñ işbu sözi ṭoġrusı pek çirkindir
Kākülüñ nāḫun-ı efkār ile ḥall mümkindir
ʿUḳde-i merdüm-i erbāb-ı [naẓar] ḫāldedir

VI

Dillere vėrdi cilā āb-ı Celāleddīniñ
Feyż-yāb eyledi miḥrāb-ı Celāleddīniñ
Sürmedir ḫāk-i cihān-tāb-ı Celāleddīniñ
ʿİzzetā bendesiyim bāb-ı Celāleddīniñ
Eñ gedāsı o deriñ rütbe-i iclāldedir

74. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ LEYLĀ ḪANIM[1016]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Göñül çoḳdan berü üftāde-i ḫāk-i meẕelletdir
Esīr-i ġam giriftār-ı elem mecbūr-ı miḥnetdir
Zamān-ı merḥamet vaḳt-i kerem hengām-ı şefḳatdir
Fenā dünyāda sāḳī maḳṣadım hep ʿayş u ʿişretdir
Amān bir bāde ṣun ʿayyāşına eyyām-ı ruḫṣatdır[1017]

II

Ḫarābātīleriñ ser-defteridir ʿāşıḳ-ı hüşyār
Muṣāḥibdir ḥarīm-i ḫāne-i cānāneye her bār
Çıḳarmaz pāy-ı reftārıñ kemend-i ʿaşḳdan tekrār
Ḫarābāt ehlidir ṣūretde gerçi ʿāşıḳ-ı bīmār
Ḥarīm-i ʿaşḳa dāḫil olsa ammā ehl-i ṣoḥbetdir

III

Bu ʿişret-ḫāne-i ʿālemde vardır istinādgāhım
Perişān eylemez ḫalḳ-ı cihānı baʿd ez īn āhım
Olunca nice erbāb-ı ġınā ṣervetle hem-rāhım
Ne ġam yoġ-ise aḳça mey-fürūşa vėrmege şāhım
Vėrir rehn ile mey pīr-i muġān erbāb-ı himmetdir

IV

Bu miḥnet-ḫāne-i hestīde ṣanma fāriġü'l-bālim
O şūḫ-ı dil-rübānıñ dā'imā ʿaşḳıyla pā-mālim
Uṣandım zühdden şimdi hevā-yı ʿaşḳa ḫoş ḥālim

[1016] SA, s. 93; Mehmet Arslan, *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, G. 28., s. 247-248.
[1017] *ʿayyāşına: ʿayyâşıña D.*

Beni mey-ḫānede mey nūş ėden maḥbūba meyyālim[1018]
Görüp ṭa'n eyleme zāhid kì aḥvāl-i şebābetdir

V

Olunca bezm-i ʿişret-ḫānede peymāneler dā'ir
Muġanniyle ber-ā-ber dā'imā sāzendeler ḥāżır
Görürsem vechi var ol mehveşi bu bezmde nāẓır
Ney ise dil-ber ise hem şarāb-ı nāb ise vāfir[1019]
O mehle bir gėce hem-ṣoḥbet olmaḳ başḳa ḥāletdir

VI

Felekde sebʿa-i sayyāreye hem pāsbān olmuş
İnüp rūy-ı zemīne fitne-i āḫir zamān olmuş
Cihān ol dil-rübāya ʿādetā ṭayy-ı mekān olmuş
Görünmez oldı ḫayli dem kì ebr içre nihān olmuş[1020]
Varup hem-bezm-i aġyār oldı yā Rab bu ne ḥikmetdir

VII

Bu güftārıñ ʿaceb mestānedir ėy şāʿir-i zībā
Ėderse Mīr Rā'if luṭf ile tanẓīrini īfā
Teşekkür eylerim elṭāfına şām u seḥer zīrā
Cenāb-ı Mīr Rā'ifden budur me'mūlümüz Leylā
Bunı tanẓīre himmet eyler ise özge devletdir

75. TAḪMĪS-İ 'ABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ LEYLĀ ḪANIM[1021]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

[1018] *Beni: Benim D. / ėden: idüp D.*
[1019] *Ney ise dil-ber ise: Ney olsa dilber olsa D.*
[1020] *dem kì: demdir D.*
[1021] SA, s. 83-84; *Leylâ Hanım Divanı*, G. 30., s. 249-250.

I

Hāleden çıḳmış meh-i seyyāre kendin gösterir
Ḫāne-i aġyārdan tekrār kendin gösterir
ʿĀşıḳ-ı bī-çāreye ġam-ḫˇār kendin gösterir
Giryeler ėtdikçe ben dil-dār kendin gösterir
Baḥr içinde mihr-i pür-envār kendin gösterir

II

Her zamān pervāneniñ nūr-ı viṣālidir çerāġ
Bende-i ḥalḳa-be-gūşuñ bilmege ėy yüzi aġ
Tamġa basmaḳ alnına her bendegāna vurmasaġ
Sīne-i mecrūḥuma açdıñ yine bir tāze dāġ
Nev-bahār eyyāmıdır ezhār kendin gösterir[1022]

III

Gülşen içre gül sebebdir bülbül efġān ėtmege
İstedim dil-dārı her dem dilde mihmān ėtmege
ʿĀşıḳ-ı bī-vāye geldi derdin iʿlān ėtmege
Çāre yoḳdur derd-i ʾaşḳı dilde pinhān ėtmege[1023]
Sāġarında bāde-i ser-şār kendin gösterir[1024]

IV

Ol raḳīb-i fitne cevher-bār gelse meclise
Pek ḫaṭādır böyle bir cerrār gelse meclise
Baʾd ez īn bir böyle bir murdār gelse meclise
Yārdan evvel nʾola aġyār gelse meclise[1025]
Güller açılmazdan evvel ḫār kendin gösterir

[1022] *ezhâr: eẓhār SA.*
[1023] *derd-i: râz-ı D.*
[1024] *Sāġarında: Sāġarından D.*
[1025] *Yārdan: Yārıdan SA.*

V

Oldı cism-i nā-tüvānım bār-ı ġam altında dāl
Sīne-i rencūruma merhem süren bulmaḳ muḥāl
Nuṭḳa yoḳdur hem mecālim ėy dil-i āşüfte ḥāl
Bā'iş-i derd-i derūnım ehl-i derd ėtse su'āl
Hem baḳar dilden baña hem yār kendin gösterir[1026]

VI

Bāb-ı Monlāda açıḳdır şīşe-i maḫtūm-ı feyż
Dergehinde cān vėren 'āşıḳlara mecẕūm-ı feyż
Dā'imā iḥsān olur erbābına maḳsūm-ı feyż
Ḥażret-i Pīr ėtmedi Leylāyı da maḥrūm-ı feyż
Ṭab'ımı mir'āt ėdüp eş'ār kendin gösterir

VII

'Ālem-i hestīde dā'im bellüdür māhiyyetim
Fenn-i eş'ār u naẕımda gerçì vardır şöhretim
Varsa da erbāb-ı güftāra hemīşe nisbetim
Fıṭnat-ı merḥūmeyi tanẕīre yoḳdur ḳudretim
Ḫāme taḳṣīrin bilüp nā-çār kendin gösterir

76. TAḪMĪS BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBĪ[1027]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Göñül bir rind-meşrebdir ḳadeḥle iftiḫār eyler
Der-i mey-ḫānede mesken ṭuṭup ṣanma ḳarār eyler
Şarāb-ı cām-ı ḥüsnüñ çoḳ zamāndır intiẕār eyler

[1026] *baña: yaña D.*
[1027] AT, s. 261 [260]-263 [262]; *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, G. 70., s. 95.

Lebiñden ayru bāde ṣanma kim def'-i ḫumār eyler
Maḥabbet āteşi sīnemde her dem pür-şerār eyler

II

Hele ṣayyād-ı çeşmiñ yek naẓarda ḳalb-i hüşyārı
Alur ser-ḥalḳa-i naḫçīrine böyle sitemkārı
Ṣaḳın gel ṣalıvėrme dillere bir böyle cerrārı
Ne şīr-i mestdir çeşmiñ kì āhū-yı dil-i zārı
Neyistān-ı müjeñden çıḳmadan evvel şikār eyler

III

Dem-ā-dem ṣıyt-ı ḥüsni münteşirdir gerçì āfāḳa
Naẓar ḳılmaḳ ḫaṭādır böyle bir rūy-ı bed-aḫlāḳa
Vurunca ġamze-i peykānını her ḳalb-i müştāḳa
Teraḥḥumdan degil aġlar şikest-i reng-i 'uşşāḳa
Sirişk-i dīdeden tīġ-i nigāhıñ ābdār eyler

IV

Açılmaz ġonçe-i baḫt-ı siyāhım biñ bahār olsun
İnanmam baʿd ez īn naḫl-i ümīdim mīvedār olsun
Ne mümkin ʿaks-i ḥüsni cān u dilde ber-ḳarār olsun
O şūḫuñ vaṣlına 'āşıḳ nice ümmīdvār olsun
Kì mir'āta naẓar ḳıldıḳda 'aksinden firār olsun

V

Rehi ʿaşḳıñda çoḳdur küşte-i şemşīr-i ebrūsı
Aṣup Hārūtveş ʿuşşāḳ-ı zārı çeşm-i cādūsı
Yüzünde ol kemend-i ṭurrasıyla ḥüsn-i dil-cūsı
Degil bī-hūdedir devr-i ruḫuñda tār-ı gīsūsı
Gülistān-ı cemāliñ ḳıl ḳalemle zer-nigār eyler

VI

Ėdince ḫaṭṭ-ı reyḥānī ruḫ-ı zībāsını yaġma
Getürdi revnaḳ-ı ruḫsārını bir Ṣāniʿ-i yek-tā
Ne ḥācet şerḥ ü tefsīr eylemek ruḫsārını zīrā
ʾİẕārında o şūḫuñ oldı ḫaṭ bir vechile peydā
Kì gūyā dūd-ı āteş rūy-ı gülden āşkār eyler

VII

Felek dā'im olunca ḳubbe-i fīrūzeye nāẓır
Hemīşe gösterir erbāb-ı ʿaşḳa ḳuvve-i ḳāhir
Ḳırınca ṭaʿne-i seng-i sitemle şīşe-i ḫāṭır
Vücūdum tūtiyā-yı dīde-i gerdūn ėder āḫir
O cevri kim baña ancaḳ Ġarībī rūzgār eyler[1028]

77. BU DAḪİ [HERSEKLİ ʿĀRİF ḤİKMET EFENDİNİÑ ĠAZELİNE TAḪMĪSDİR][1029]

Mefʿūlü mefāʾīlü mefāʾīlü feʾūlün

I

Gönlümde ʿarūs ėtdigi dem ḥażret-i dīdār
Meşşāṭa-i ṭabʿımdan alur zīnet-i dīdār
Mir'āt-ı muṣaffāda görür ṣūret-i dīdār
Çeşmim kì ola ḥaclegeh-i ʾişmet-i dīdār
Her dāġım olur şuʾle-res-i ḫalvet-i dīdār

II

Cān u tenimi ṣanma kì muḥtāc-ı ʿaṣādır
Her merḥale-i ʿaşḳda ḳuvvetlü piyādır
Her şām u seḥer ḥażret-i dīdāre fedādır

[1028] *baña ancaḳ Ġarībī: Ġarībī baña devr-i D.*
[1029] AT, s. 216 [215]-218 [217]; *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, G. 38., s. 139.

Bir sālik-i ʿaşḳam kì baña rāh-nümādır
Her ẕerre-i tābiş-fiken-i ṭalʿat-i dīdār

III

Bu ḳubbe-i fīrūzede erbāb-ı şuhūduz
Her āteş-i dil-sūz-ı maḥabbetde çü dūduz
Ẓann eyleme üftādeleriz būd u ne-būduz
Bir ġamze-i dil-dār ile yek-reng-i vücūduz
Olsaḳ n'ola ṣūret-şiken-i keşret-i dīdār

IV

Nāzende ʿarūsum tütuḳ-ārā-yı semādan
Gün gibi ṭulūʿ eyleyerek geldi oradan
Gözler ḳamaşur anda olan nūr-ı żiyādan
Ruḫsārına baḳdıḳça olur farṭ-ı ṣafādan
Nūr-ı nigehim perde-dehi ḥiclet-i dīdār

V

Bir cilve ile ėtse gülistāna ʿazīmet
Her laḥẓa vėrir ʿāleme bir başḳa meziyyet
Gösterse eger ʿālem-i maʿnāda meveddet
Her āhım olur meşʿale-i rāh-ı maḥabbet
Şevḳ-āver olunca dile mahiyyet-i dīdār

VI

Gülzāra gelen dil-ber-i ferḫunde-liḳādır
Mir'āt-ı tecellīde bugün cilve-nümādır
Her curʿa-i dīdārı bütün derde şifādır
Maḥşerde daḫi mest-i şeker-ḫ ʿāb-ı ṣafādır
Bir dil kì ola neş'ever-i lezzet-i dīdār

VII

Ṣanmañ bizi Mūsâ gibi bī-zād u nevālim

Ol vādi-i eymende nigehbān-ı Celālim

Her şām u seḥer munṭaẓır-ı nūr-ı cibālim

Ḥikmet "erinī" -gūy-i tecellā-yı Cemālim[1030]

Kim ẕikr-i müdām oldı bańa ru'yet-i dīdār

78. TAĦMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ GÜFTĀR-I NĀMIḲ KEMĀL BEG EFENDİ[1031]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Cihān her laḥẓa bir āndır derūnı ṭolu eşyādır

Bu eşyā maḥva erzāndır beḳā-yı Ḥaḳ Teʿālādır

Kemāl Nāmıḳ Begiñ fikriñ işit bir başḳa inşādır

Beḳā Yezdāna şāyāndır fenā ekvāna evlādır

Vefā insāna çespāndır cefā ḥayvāna aḥrādır

II

Hemīşe ḳubbe-i fīrūze-fāmıñ ḳurdıġı mekteb

Esāsı ber-hevādır kimse bulmaz anda bir maṭlab

Mücerred bir ṣadādır gūş-ı insāna olur munṣab

Ḳaderdir hep kederdir hep ĦaberdirHep 'iberdir hep

Ne dünyādır ne 'uḳbādır ne rü'yādır ne Ħulyādır[1032]

III

Bu miḥnet-ĦāneiCevr ü cefāya kim kì tārikse

[1030] Erinī: "Bana görün" Aʿrâf sûresi 143. âyetten kısmî iktibastir. Âyette Hz. Musâ'nın Allâh'a "Bana kendini göster" demesi ve Allâh ona "*len terānī* (beni göremezsin)" cevap vermesi hadisesi anlatılmaktadır.

[1031] SA, s. 153-154; Önder Göçgün, *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri (NK.)*, AKM Yay., Ankara 1999, Yarım Kalmış Şiirler 4., s. 436.

[1032] *Ne dünyādır: Bu dünyâdır NK.*

Reh-i ʿuḳbāya dā’im ʿazm ėdenler ṭoġrı sālikse
Hemīşe tūşe-i ẕād u nevāle gerçì mālikse
Göñül ger ʿilme sālik ḥāle mālik maḥve hālikse[1033]
Mükelleldir mükemmeldir mücellādır muʿallādır

IV

Ṣuʿūd eyler semāya ḳaṭre-i bārānı gör ḳā’im
Tenezzül ėtmeyince sāḥa-i ġabrā olur nā’im
Bu eṭvārı görünce söyler oldı ḥażret-i nāzım
Zemīnden ʿibret al mā-dūnı mā-fevḳında gör dā’im
Ayaġı baş yėrinde seyr ėdiş bir ḫoş temāşādır

79. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ [ʿOŞMĀN] NEVRES EFENDİ[1034]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Hemīşe nüsḫa-i ḥüsnüñ medārisde mükemmeldir
Anı fenn-i bedīʿ içre beyān ėtmek müselseldir
Ḳalan evṣāf-ı ḥüsnüñ muḫtaṣar nāḳış u muʿteldir
Mufaṣṣal şerḥ-i ḥüsnüñ mebḥaṣ-ı zülfüñ muṭavveldir
Cemāliñden ne baḥṣ ėtse zebān-ı ḫāme mücmeldir

II

Mükemmel çeşmiñ üzre ol muḳavves ḥācib-i pür-tāb
Dil-i ʿuşşāḳı ceẕb ėtmek içün olmuş hemān ḳullāb
Perestiş ėtmek ister ḳaşıña bilmem nedir esbāb
Ne ḫancer ne kemāndır ḳaşlarıñ ne ṭāḳ u ne miḥrāb
Ḳalem şeklinde ʿanberden iki maṣnūʿ heykeldir

[1033] *maḥve: mahv ü NK.*
[1034] AT, s. 152-154; *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, G. 80., s. 386-387.

III

Ġazālān-ı çemen ṣaḥrā-yı Çīni nāfezār ėtmiş
Meşām-ı ʿāleme ol nāfeden hep müşk-i ter vėrmiş
Bu nisbetle Ḫuten meydānını ʿanberle ṭoldurmuş
Siyeh çeşmiñ Ḫaṭā āhūlarıyla perveriş bulmuş
Degildir sürmeye muḥtāc ḳudretden mukeḫḫaldir

IV

Beni āşüfte ḥāl ėtmiş kemend-i ṭurra-i şeb-gūn
Yine Leylā-yı ḥüsnüñ pertevinden olmuşum mecnūn
Hele bir noḳṭada yoḳdur ḳarārı baʿd ez īn n'ėtsün
Gönül geh zülfüñe geh ḫāliñe geh çeşmiñe meftūn
Ne yapsun ʾaşḳıñ ile ḥālden ḥāle muḥavveldir

V

A cānım ṣīt-i ḥüsnüñ ḳaplamışdır cümle āfāḳı
Celādet çeşmiñe ser-māyedir ʿālemde ėy sāḳī
Bugün peymāne-i ʿaşḳıñla yād eyle bu müştāḳı
Bütün ḳatl ėtdiñ ėy maḥbūb Necdi ḫayli ʾuşşāḳı
Hilāl ebrūlarıñ gūyā seniñ seyf-i mühelheldir

VI

Cihānda ḳurtuluş yoḳ ḥalḳa-i gīsū-yı perçemden
Hemān bir mār-ı bī-pādır ḥaẕer ḳıl andaki semden
Düşürme kendiñi dām-ı belāya sāde ol ġamdan
Ḫaṭ u ḫāl-i siyehden söyle söz baḥṣ ėtme perçemden[1035]
Kì şerḥi hem mufaṣṣal hem muṭavvel hem müselseldir

VII

Ne ḥāṣiyyet var anda sāḳiyā bilmem nedir ṣonı

[1035] *ḫāl-i siyehden: ḫal ü siyehden AT.*

Alup vicdānına erbāb-ı ʿişret cām-ı pür-ḫūnı
Ne zībā söylemişdir söyleyen bu beyt-i mevzūnı
Ḫaṭā-yı ṣarf imiş mezc eylemek ṣahbā-yı gül-gūnı
Bu naṣṣı ben işitdim pīr-i ṣahbādan müsecceldir

VIII
Benim gülzār-ı ḥüsn içre çü bülbül āh u zār ėtmek
Benim pervāne tek ol nār-ı ʿaşḳa cān vėrüp ölmek
Benim Ferhādveş Şīrīn içün biñ Bī-sitūn delmek
Ḫaṭādır ben ṭururken Ḳaysa isnād-ı cünūn ėtmek
Kì Mecnūn Nevres-i dīvāneye nisbetle aʿḳaldir

80. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FĀ'İŻ ṬĀLİBĀNĪ[1036]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I
Ḫarābāt ehliyim cām u ḳadeḥle ülfetim vardır
Der-i mey-ḫānede mesken dutup ünsiyyetim vardır
Dem-ā-dem sāye-i pīr-i muġānda ṣervetim vardır
Ne kesb-i māl içün saʿy u ne cāha raġbetim vardır
Ḳanāʿat çoḳ yaşasun sāyesinde rāḥatim vardır

II
Hevā-yı nār-ı fürḳatle ėgerçì sīne-sūzānım
Biḥamdillâh ġulām-ı dergeh-i Sulṭān-ı Geylānım
Bu nisbetle serīr-i salṭanatda şāh-ı devrānım
Yoġ-ise genc ü mālım ḥükmrān-ı mülk-i ʿirfānım[1037]

[1036] SA, s. 173- [174] 175; AT, s. 263 [262]-265 [264]; Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri I (KŞ)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, s. 268-269.
[1037] *genc ü: genc-i KŞ.*

Sevād-ı aʿẓam-ı faḳr-ile genc-i vaḥdetim vardır[1038]

III

Ḳanāʿat bir tükenmez gencdir evlād-ı Ādemde
Bunı taṣdīḳ ėder vardır ḥadīṯ-i Faḫr-i ʿālemde
İşit ol beyt-i rengīni ḳırā'at eyle her demde
Şikeste kāsemi ḫ ̌ān-ı şehe vėrmem kì kāsemde
Ṭaʿām-ı emn ü āsāyiş gibi bir niʿmetim vardır

IV

Naẓar ḳıl çeşm-i ʿibretle hemān arż u semāvāta
Cihān bir sāyedir yoḳdur ḳarārı şaḫs ile ẕāta
Ṣaḳın kendiñ düşürme böyle bir vehm ü ḫayālāta
Ḳażā āḫir beni sevḳ ėtdi iḳlīm-i ḫarābāta[1039]
Ne çāre ol yėriñ ṣuyunda elbet ḳısmetim vardır

V

Sezādır bir güle ḳarşu hezārān āh u feryādım[1040]
Çıḳa evc-i semāya hem ezilse ḳalb-i nā-şādım
Yıḳılsa her zamān bār-ı ġamıñ altında bünyādım
Perīşān-rūzgār u nātüvān isem de dil-şādım
Bu ḥāletle o çeşm ü zülf-i yāra nisbetim vardır

VI

Hele ṣahbā-yı ʿaşḳ-ıla der-i cānānede n'ola
Ḳadeḥ-nūş-ı maḥabbetle yatup kāşānede n'ola
Görürsem ṣūret-i dil-dārımı peymānede n'ola
Re'īs-i meclis-i rindān isem mey-ḫānede n'ola
Emekdārım o bāb-ı ʿāliye çoḳ ḫıdmetim vardır

[1038] *genc-i: kenz-i KŞ.*
[1039] *Ḳażā: Kader KŞ.*
[1040] *hezārān: hemīşe AT.*

VII

Elā ėy nefs-i emmāre libāsıñ olsa hep cevşen
Yine bār-ı ġamıñ altındadır her laḥẓa cān u ten
Anıñ'çün her zamān dām-ı belāya düşdi merd ü zen
Hevā-yı ḥırṣ u nefse ekl ü şürbe Fā'iżā ḳulsan[1041]
Utan bunca esāretle dėme ḥürriyyetim vardır

81. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ MUḤİYYEDDİN ḲĀBİL EFENDİ[1042]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

İstiḳāmet ṣıdḳ u ʿiffet nāṭıḳ-ı subḥānıdır
"F'estaḳim" naṣṣ-ı celīli Ḫāliḳıñ fermānıdır [1043]
ʿĀlemiñ mümtāzıdır dīn-i mübīn erkānıdır
İstiḳāmet merd-i kâmil-ḫilḳatiñ burhānıdır
Ḥüsn-i sīret ādemiñ cānı degilse ānıdır

II

Her ʿaṣā-yı istiḳāmetle giden ṭoġrı gelür
Böyle dümdüz müttekāyı ṣanma kim elden ṣalur
Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat ṣanma kim yoldan ḳalur
Ṭoġrı yoldan istiḳāmetden köpek de feyż alur
Ḥüccetim Aṣḥāb-ı Kehfiñ pey-rev-i peymānıdır

[1041] *Hevā-yı: Hevâ vü KŞ.*
[1042] AT, s. 49-50; Ata Terzibaşı, *Kerküklü Kâbil (Hayatı, Edebi Kişiliği, Şiirinden Örnekler- ve Şair Oğulları) (KK)*, Kerkük 2007, G. 13., s. 35-36.
[1043] F'estaḳim: tamamının anlamı "Sen, beraberindeki tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi **dosdoğru ol**. Aşırı gitmeyin, doğrusu Allah yaptıklarınızı görür." olan Kur'ân-ı Kerîm Hûd sûresi 112. âyetten kısmî iktibastır.

III

Devr-i Ādemden berü işbu teġāfül şübhesiz
Ḳoymadı mīzān-ı ʿālemde teʿādül şübhesiz
Ėtmeyen ḫayr u şerin dā'im teḳābül şübhesiz
Ḥasbü'l-īcāb eyleyen Ḥaḳdan tecāhül şübhesiz
Bārgāh-ı raḥmetiñ merdūd bir şeyṭānıdır

IV

Her maḥākim faṣl-ı daʿvāda ser-efrāz olmalı
Herkesiñ ḥaḳḳı ḥaḳīḳatle hem ibrāz olmalı
Bī-ṭaraflıḳ ʿāleminde kār-perdāz olmalı
Ḥaḳḳı bāṭıldan temīz ėtmekle mümtāz olmalı
Herkesiñ ḥüsn-i temīzi ḳudretiñ mīzānıdır

V

Ḳalbi taḫrīb eyleyendir tīşe-i pür-tīşesi
Her mecālisle maḥāfilde kırar dil-şīşesi
İki yüzlü iki meşreblü olunca pīşesi
Merdüm-i ḫansā-nihādıñ duḫter-i endīşesi
Nev ricāl-i 'ālemiñ raḳḳāse-i dīvānıdır

VI

Añdırırsa necm-i iḳbāli egerçi nāhīdi
Şuʿle-pāş olmaz cihāna şeb-çerāġ-ı şāhidi
Dāġdār eyler hemīşe ḳalbgāh-ı cāhidi
Dā'imā bed-māyeniñ ḳandīl-i fikr-i fāsidi
Nā-kes-i nev-'izzetin āvīze-i eyvānıdır

VII

Şarṭı çoḳdur ʿālem-i dünyāda insāniyyetiñ
Ser-fürū ėtmez cihān-ı dūna ehl-i himmetiñ
Böyle bir ṭabʿ-ı bülend erkān-ı şāḥib-rifʿatiñ

Her umūrunda muḥaḳḳaḳ merd-i ʿālī-sīretiñ
Müddeʿīsi ḥākimi müstanṭıḳı vicdānıdır

VIII

Müstaḳīm-i ʿaṣr olan vicdānı ėtmez lekkedār
Her işi mīzān-ı Ḥaḳla vezn ėder leyl ü nehār
Bulmaḳ isterseñ ʿadāletde bi-ḥaḳḳın iştihār
Geçme Ḥaḳdan ger aṣılsan da aṣıl Manṣūrvār
Ḥaḳ-perestiñ terk-i cān ėtmek ʿulüvv-i şānıdır[1044]

IX

Meclisiñ iskemle daʿvāsında çoḳ ġavġa olur
Böyle bir fikr-i saḳīmiñ ṣonı mā-ḫūlyā olur
Kendini dānā bilen biʾl-āḫere ednā olur
Ṣīt u şöhret mübtelāsı ʿāḳıbet rüsvā olur
Dāne mezrūʿ-ı riyānıñ āteş-i sūzānıdır[1045]

X

Böyle naẓm-ı dil-pesendi şimdi gördükçe gözüm
Bir muḫammesle gerekdir rişte-i naẓma düzüm
Gerçì ol manẓūmeniñ tanẓīrine yoḳdur yüzüm
Dīde-i Ḥaḳ-bīn ile Ḳābil baḳılsa her sözüm
Bir kitāb-ı ḥikmetiñ ser-levḥa-i ʿunvānıdır

82. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ MAẒHAR PAŞA-YI MUTAŞARRIF-I KERKÜK[1046]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

[1044] Bu beyitten sonra *Kerküklü Kâbil* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Olma taḳlīd [ü] temelluḳla müdāhin ādem ol
Ādemiñ ḥāl-i tabaṣbuṣ raḫne-i īmānıdır
[1045] *Dāne: Ẕāt-ı KK.*
[1046] AT, s. 212 [211]-213 [212]; Ataullah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, s. 16.

I

Dāġ-ı fürḳat dil-i ʿuşşāḳa nişān olmalıdır
Her zamān göñli yanıḳ sözi nihān olmalıdır
Ṣanma bāzār-ı maḥabbetde yalan olmalıdır
ʾĀşıḳıñ dīdeleri eşk-feşān olmalıdır
Derd-i hicrān ile baġrı ṭolı ḳan olmalıdır

II

Ṣanma kim her dil-i dīvāneye zencīr gerek
Anı rām ėtmege bir ālet-i tesḫīr gerek
Nār-ı zülfüñde olan ḥalḳa-i dil-gīr gerek
Dil-beriñ ġamzesi fettān müjesi tīr gerek
Ḫam-ı ebrūları mānend-i kemān olmalıdır

III

Ḥüsnüñe ḳarşu gelen her güli incitme ṣaḳın
Gül-i gülzāra ḳonan bülbüli incitme ṣaḳın
Urdıgıñ şāne ile kāküli incitme ṣaḳın
Ṭaġıdup zülfüñi murġ-ı dili incitme ṣaḳın
Mülk-i ḥüsnüñde seniñ emn ü emān olmalıdır

IV

Yüziñiz olmuş-iken pertev-i mir'āt-ı ṣafā
İnʿikās ėtmededir ʿāşıḳa her ṣubḥ u mesā
Ḳahr u luṭfuñ baña çün oldıġına cilve-nümā
Gāh żulüm ėtmelidir ʾāşıḳa geh raḥm [u] vefā[1047]
Dil-rübālıḳ revişi yaḫşı yaman olmalıdır

V

Faṣl-ı güldür güzelim bāġ-ı cihān oldı yeşil

[1047] *ėtmelidir: olmalıdır AT.*

Tāze bir ġonçe iken gül gibi gel sen de açıl
Sen gibi elde iken bir yüzi gül lebleri mül
Vėrmez ehl-i dil olan dil-ber-i sūḳiyye göñül
Ehl-i dil sevmege bir āfet-i cān olmalıdır[1048]

VI

Cān vėrir pençe-i dil-dāra alur derd ü belā
Böyledir merḥale-i ʿaşḳda her beyʿ u şirā
Cānı olsaydı meger eyleyemez çūn u çerā
Serv-i cān vėrmelidir ister ise būse behā
Böyledir dād u sited sūd u ziyān olmalıdır

VII

Ṣanma bāzār-ı maḥabbetde olan her dil-ber
Her zamān isteyecek hem ṭaleb-i sīm ü zer
Şīve-i ḥüsnüne dā'ir güzel eşʿār ister
Böyle bir tāze ġazel söylemeli kim Maẓhar
Ehl-i diller oḳuyup raḳṣ-künān olmalıdır

83. KERKÜK MUTAŞṢARIFI SAʿĀDETLÜ ʿĀRİFĪ PAŞA ḤAŻRETLERİNİÑ SİTĀYİŞİ ḤAḲḲINDA SÜLĀLE-İ ḤAYDERİYYEDEN FAŻĪLETLÜ İBRĀHĪM ḤAZĀNĪ EFENDİNİÑ ZĀDE-İ ṬABʿ-I BELĪĠĀNELERİ UŞBU ĠAZELİÑ TANŻĪM ĖDİLEN ʿABDURREZZĀḲ [AĠA] MUḤAMMESİDİR[1049]

Mefʿūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Āṯār-ı bedīʿinde muṭavvelle beyānı
Pīş-i naẓara aldı maʿan fenn-i meʿānī

[1048] AA'da bu beyit bir sonrakiyle takdim-tehirlidir.
[1049] AT, s. 199 [198]-201 [200]; Ataullah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, s. 4-5.

Yoḳdur saña mānend ola bir ʿārif-i s̱ānī
Ṣordum aradım cümle suḫandān-ı zamānı
Daʿvā-yı faż̄īletde bütün müfteḫiriñdir

II

Dīvān-ı feṣāḥatde olan ḳuvve-i fikriñ
Her nāẓımı ebkem bıraḳur ṣīve-i fikriñ
Her münşi-i ḫāmūş ḳılur ḫāme-i fikriñ
İmʿān ile baḳılsa kütüb-ḫāne-i ʿaṣrıñ
Her nüsḫası tafṣīl-i kemāl-i hüneriñdir

III

ʿİrfān-ıla temyiz ėdilüp zübde-i nesli
İḳṭār-ı faż̄īletde odur merkez-i aṣlı
Ṭoldırdı livā merkezini cevher-i ʿadli
Bāzār-ı revāca götüren gevher-i faż̄lı[1050]
*Ol ḫāme-i ferḫunde-i muʿciz e*s̱*eriñdir*

IV

Meşhūr-ı cihān olmalıdır nüzhet-i fikriñ
Tezyīn-i lisān ėtmededir ṣafvet-i fikriñ
Taḳdīr olamaz kimseye māhiyyet-i fikriñ
Her müşkili maġlūb ḳılup ḳudret-i fikriñ
Her noḳṭada tefvīḳ-ı Ḫudā rāh-beriñdir

V

ʿİrfān-ıla ḳıldıḳda sefer sūy-ı ʿIrāḳa
Ās̱ār-ı teraḳḳī vėrecek rūy-ı ʿIrāḳa
Ṭoldırdı ʿanā pençe-i bāzūy-ı ʿIrāḳa
Biñ ġıbtalar ol ḫıṭṭa-i dil-cūy-ı ʿIrāḳa

[1050] *götüren: getüren AT.*

Kim şimdi şeref-yāb-ı vaḳār-ı hüneriñdir

VI

Tercīḥ olunur ḳıṭʿa-i kürrā vü Dimaşḳa
Ol Rūm u ʿAcem gülşen-i Şehbā vü Dimaşḳa
Ger vālī olursa n'ola Ḥadbā vü Dimaşḳa
Faḫr ėtse sezā belde-i Zevrā vü Dimaşḳa
Kerkük kì bugün mażhar-ı feyż-i naẓarıñdır

VII

Hergiz çıḳamaz ehl-i nehā māhiyetiñden
Feyż almalıdır medrese-i feyżiyetiñden
Maḥrūm olamaz kimse seniñ merḥametiñden
Redd ėtme bizi bārgeh-i ʾāṭıfetiñden
İksīr-i ümīd u emelim ḫāk-i deriñdir

VIII

İẓhār-ı fażīletde hemān kilk-i maḳāli
Şermende ėder zümre-i erbāb-ı kemāli
Āṣārıña pey-revlik ėder kātib-i vālī
Yüz biñ yaşa iclāl ile ėy āṣaf-ı ʾālī
Biñ dil ile dil dāʾī-i iḳbāl ü feriñdir

IX

Meydānı ʿadāletde odur ḥākim-i yek-tā
Her bir işi ḳānūna muṭābıḳ ėder icrā
Ėy nāşir-i ʿirfān u eyā ʿĀrifī Paşa
Olduḳça getür yāda bu āvāreyi zīrā[1051]
Bu dāʾi-i memlūk ṣadāḳat-siyeriñdir

[1051] *getür yāda bu: da yād ėt Mu.*

84. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ [AḤMED REŞĪD EFENDİ][1052]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Eñ evvel ṣanma envārıñ ẓuhūrı evliyādandır
Fu'ād-ı sālikiñ tenvīri hep nūr-ı hüdādandır
Bu nūruñ intişārı her zamān Āl-i ʿAbādandır
Ṭarīḳ-ı Naḳşibendī ehliniñ feyżi Ḫudādandır[1053]
Olarıñ nisbeti cümle Resūl-i Müctebādandır

II

Şuʿā-ı mihr-i ʿirfānı ṭutup āfāḳ u aḳṭārı
Bu āyīn üzre dā'im ṯābit eyler necm-i seyyārı
Ṭarīḳ-ı Naḳşibendiñ bāʿiṯ-i envār u esrārı
Ebū Bekr ü ʿAlīdir bu ṭarīḳıñ şāh-ı serdārı[1054]
Şüyūḫ u ḫ ʿācegānı hep kibār-ı evliyādandır[1055]

III

Hele her encümen içre ėderler dā'imā ḫalvet
Naẓar ber-pā olan sālikleriñ ādābıdır elbet
Hemīşe hūş-der-demle gelür her ḫāṭıra ṣafvet
Bu yolda ittibāʿ-ı sünnet oldı bāʿiṯ-i vuṣlat
Cemīʿ-i bidʿatı terk ėtse bunda ihtidādandır[1056]

[1052] SA, s. [174] 175-[176] 177; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-Evliyâ (HE)*, [İstanbul] 1318 (1900), s. 3. / Ömer Çiftçi, *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr) (FT)*, KTB Yay., Ankara 2017, s. 185-186. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0 (Erişim tarihi: 14.12.2020)
[1053] *Naḳşibendi ehliniñ: Naḳşibend erbābınıñ SA.*
[1054] *ṣāh-ı: ṣâh u FT.*
[1055] *Şüyūḫ u: Şüyûh-ı FT. / kibār-ı: kibâr u FT.*
[1056] *ėtse: itme HE., FT.*

IV

Eñ evvel bu ṭarīḳıñ şarṭını lāzım gelür bilmek
Naẕar ber-pā olunca ʿāḳıbet terk-i cihān ėtmek
Hemān bir mürşid-i ʿālī-nihādıñ iṣrine gitmek
ʿAzīmetle ʿameller işleyüp ruḥṣatdan el çekmek
Bu yolda sālike böyle sülūk ėtmek revādandır[1057]

V

Fedā-yı cān-ıla rāh-ı ṭalebde olmayan hālik
Bu dünyā-yı denīniñ zilletinde olmayan tārik
Tecellīgāh-ı ʿirfāna bu ṣūretle olan mālik
Ṭarīḳ-ı cezbe-dārānı ėrer tėz menzile sālik[1058]
Kì bunda sālikiñ seyri ṭarīḳ-ı iḫtifādandır

VI

Ġubār-ı dergehinde kehrubā ḫāṣiyyeti sāri
Dem-ā-dem ceẕb ėder her bir dil-i ʿuşşāḳ-ı hüşyārı
Fu'ād-ı maʿṣiyetden maḥv ėder elbette jengārı
Devām-ı ẕikr ile ṣıḥḥat bulur Naḳşīleriñ kārı[1059]
Anın'çün bunlarıñ feyżi hemān ḳalb[e] cilādandır

VII

Fedā-yı cān-ıla sālikleri bī-cāndurur ṣanma
ʿAyān oldı her eṭvārı anı pinhāndurur ṣanma
Hemīşe teşne-lebdir ʿāḳıbet reyyāndurur ṣanma
Ṭarīḳ-ı Naḳşibendiñ cümlesi āsāndurur ṣanma[1060]
Bu yolda cān-fedā ėtmek şurūṭ-ı ibtidādandır

[1057] *ėtmek: itme FT. / revâdandır: devādandır SA.*
[1058] *cezbe-dārānı: cezbedir bunda HE., FT.*
[1059] *ṣıḥḥat bulur: ṣoḥbet olup HE. / ṣıḥḥat bulur Nakşīleriñ kārı: saht oldu Nakşibendiler kârı FT.*
[1060] *cümlesi: cilası FT.*

VIII

Hemīşe dāḫil ol ser-ḥalḳa-i silk-i mürīdāna
Ṣaḳın gel ṭaʿne urma her dili olan Müselmāna
Muḥāribdir Cenāb-ı Ḥaḳ bu dürlü nevʿ-i insāna
Ḥaẕer ḳıl dil uzatma gel gürūh-ı Naḳşibendāna[1061]
Yaḳīn bil kim olara ṭaʿn ėdenler eşḳiyādandır

85. AḲBABA CERĪDESİNİÑ [4]57 NÜMERO 25 NİSAN 1927 TARİHLÜ ṢAFḤASINDA MUḤARRAR FEVZĪ EFENDİ ṬARAFINDAN ṬANẒĪM OLUNAN NAẒĪRESİ ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA'NIÑ BİR ḲITʿA TAḪMĪSİDİR[1062]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Ḫāl-i siyehi dīde-i ʿuşşāḳa bebekdir
Endāmı daḫi mecmaʿ-i ḫūbāna bezekdir
Żann ėtme kì taṣvīrini Mānī çekecekdir
Yoḳdur bu ṣanem-ḫānede yārıñ eşi tekdir
Ruḫsārı gülāsā teni hem-tā-yı petekdir

II

Her bir çiçege fā'iḳ olup ṣafvet-i rengi
Açılmada taʿṭīr ėdecek her dil-i sengi
Taṣfiye ėder dilde olan ḳasvet-i jengi
Bir ġonçe-i pür-ḫandeye beñzer fem-i tengi[1063]

[1061] *Ḥaẕer ḳıl dil uzatma gel gürūh-ı Naḳşibendāna: Reşîdâ gel hazer kıl dil uzatma Nakşibend'e sen TF.*
[1062] SB, s. 25- 27; Abdülbakî Fevzî, "Nazîre", *Zümrüd ü Ankâ Gazetesi (ZA)*, yıl 2, sayı 148, Pazartesi 8 Zilkade 1342/9 Haziran 1340 (11 Haziran 1924), s. 2; Abdülbakî Fevzî, "Nazîre", *Akbaba Gazetesi (AB)*, Yıl 5, Sayı 457, Pazartesi 25 Nisan 1927, s. 1; Nurhan Turan, *Abdülbâki Fevzi Uluboy'un Şiirleri ve Hiciv Geleneği*, (Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011, nazire 1., s. 361-362.
[1063] *pür: nev ZA; AB.*

Güftārı şekerveş lebi mānend-i çilekdir[1064]

III

Kākülleri bir ṭurra-i menşūra müşābih
Ruḫsārı daḫi neyyir-i pür-nūra müşābih
Çeşmānı bile nergis-i maḫmūra müşābih
Müjgānı siyāh böyle kì semūra müşābih[1065]
Gīsū-yı dil-ārāsı daḫi ṣankì ipekdir[1066]

IV

Hem micmere-i āteş-i ʿaşḳıñda olanlar
Her şām u seḥer bādiye-i şevḳe düşenler
Ol Yūsuf'ı görmekle elin tīġle kesenler
Parmaḳ ışırup ḥayret-i vāfirle görenler
Dėrler kì bu āfet ya perīdir ya melekdir

V

Dil-dār-ı dil-ārāyı hemān bāġçede gördüm
Bülbül gibi minḳārımı gülzārına sürdüm
Bir rūy-ı leṭāfetle hele nezdine vardım
Semtiñ nere ismiñ nedir ėy gül diye ṣordum[1067]
İsmim de Bebekdir dėdi semtim de Bebekdir[1068]

VI

Bu ḥüsn ü melāḥatde olup ol büt-i tersā
Ruḫsār-ı laṭīfinde olan zülf-i çelīpā
Zünnāra sezā olsa kemer-beste-i pāpā
Yoḳ ḥüsnüne aṣlā diyecek ẕerre söz ammā

[1064] *şekerveş lebi: şeker lebleri SB.*
[1065] *böyle: öyle ZA; AB.*
[1066] *ṣankì: miṡl-i ZA.*
[1067] *nedir: nere SB.*
[1068] SB'de "semtim" ile "ismim" yer değiştirmiştir.

Bilseñ ne cefāger ne vefāsız ne dönekdir

VII

Dil-dār olunup zīnet ü zīverle müẕehheb
Peyveste ėder zümre-i ʿuşşāḳı muʿaẕẕab
Murġ-ı dili ṣayd ėtmek içün rūz ile her şeb
Ebrūları ḳavsından o ṣayyād-ı [diliñ] hep
Fırlatdığı nāvekleriñ āmācı yürekdir[1069]

VIII

Ol dil-ber-i zībā kì gelüp ravża-i ḫāke
Her şām u seḥer düşmüş iken merkez-i pāke
Her bir çiçegi beñzer iken tīr-i sefāke
Kim ḳoḳlasa bir kerre düşer ḫāk-i helāke
Dėrsem oña pek lāyık olur semli çiçekdir[1070]

IX

Devrinde olup çoḳlarınıñ ṭāliʿi fīrūz
Bir ḫayli kesān āteş-i ḳahrında ciger-sūz
Teʾsīr ėdemez gerçì aña ʿarż olunan söz
Ol rütbe felek eyledi kim sīnemi göz göz
Baḳdıḳça gelen ḫāṭıra ġırbāl ü elekdir[1071]

X

Bir kimseye mesken olamaz dehrden el çek
Ṣoġana çevirdi beni kim cevr ile bī-şek
Açlıḳda iken ḳoymadı süfremde bir ekmek
Ṣırtımda bugün baḳ ne çaket ḳaldı ne gömlek
Bir ṣatmadığım var ise mintānla yelekdir

[1069] *Fırlatdığı: Ḳullandığı SB.*
[1070] *oña: aña SB.*
[1071] *ġırbāl ü: ḳalbūrla ZA.*

XI

Her kim kì görüp bu ġazeli ḫayli begendi
Güş ėtmelidir ʿālem-i hestīde bu pendi
Taḥsīn ėdeler gerçì bu güftār-ı pesendi
Faḫr eylerim elbette bu ḥaḳḳımdır efendi
Zīrā ḳalemim mekteb-i ʾirfāna direkdir[1072]

XII

Her ʿālī-himem olsa bile faḳrda sūzān
Ednāya teşebbüs̱le ṭaleb eylemez iḥsān
Bir baḳ ne güzel söyledi bu ṣāḥib-i dīvān
Bir loḳma içün herkese yaltaḳlanan insān
İnsān degil ancaḳ benim ʾindimde köpekdir[1073]

XIII

Reftārı bozuḳ ṭavrı bozuḳ ṭīneti alçaḳ
Lāzım gelecek böyle cihāndan hele ḳaçmaḳ
Hem terceme-i ṭavrını bildirmege muṭlaḳ
Hicv ėtmek içün ʾālemiñ aḥvālini ancaḳ[1074]
Fevzī gibi bir şāʾir-i āzāde gerekdir

[1072] Bu beyit, AZ ile AB'da bu son beyittir.
[1073] *benim: hele SB;* bu beyitten sonra *Zümrüd ü Ankâ* gazetesinde olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Bir ḥālete düşmüş ki bugün şehr-i Stanbul
Ekl ėtdigi sākinleriniñ nân-ı kepekdir
ʾĀlemleriniñ baṭnı tehî miʾdesi boşdur
Şāʾirleriniñ sözleri maḥrūm-ı nemekdir
ʿĀşıḳları bīgāne-i ḳānūn-ı maḥabbet
Dil-berleriniñ ṭabʾı da hem-renk-i felekdir
Pālūde yiyor şubḥ u mesā ehl-i riyāsı
Ḥaḳ-gūlarınıñ ḳısmeti hemvâre kötekdir
Ṭayyāre-i fikrimle bugün hem-per olup da
Tā ʾarşa çıḳan Zümüd ü ʾAnḳā Kelebekdir
[1074] *ʾālemiñ aḥvālini: ʾaṣrımızıñ ḥālini ZA.*

86. KERKÜK ḤAVĀDİŞ ĠAZETESİNİÑ ALTINCI NÜMEROSUNDA GÖRÜLÜP GÖZ VE SÖZ ḤAḲḲINDA ḪAZĪNE-İ FÜNŪN CERĪDESİNDEN NAḲLEN ALINAN BİR ĠAZEL-İ ĠARRĀDIR Kİ ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN ĖDİLEN TAḪMĪSDİR[1075]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Ẓann ėtme gözüñ kipriki oḳ ḳaşı kemāndır
Tīr-i nigehi sīne-i ʿuşşāḳa nişāndır
Her çehre-i ʿālemde meger şanlı nişāndır
Göz munẓarına bāriḳa-i lemʿa-feşāndır
Göz ḫāriḳa-i perde-i esrār-ı nihāndır

II

Çün düşdi anıñ maḥkeme-i ʿaşḳına Hārūt
Aġūş-ı dile aldı anı zehre-i nāsūt
Gördükde dėdi çeşm-i fusūnkārını Mārūt
Gözdür o ḫafī sāʾir-i kāşāne-i lāhūt
Kim perde ber-endāz-ı ḫafāyā-yı cināndır

III

Ṣordum ruḫ-ı dil-berde nedir bunca leṭāfet
Bu cāẕibe vü zīnet ü ṣavfetle melāḥat
Söz ṭorbaya girmez dėdi erbāb-ı baṣīret
Gözdür naẓar erbābına mirʾāt-ı ḥaḳīḳat
Göz maʿkes-i vicdān u dil ü fikr ü lisāndır

IV

Göz olmasa ger gülşen-i ʿālemde nebātāt

[1075] AT, s. 113-115.

Ẓulmetde ḳalur ʿayn-ı cihān arż u semāvāt
Cāri ise de meclis-i ʿālīde maḳālāt
Söz olsa daḫi rābıṭa-i ʾıḳd-ı şüʾūnāt
Göz nāḳil-i efkār-ı ḫafīyüʾl-ṭayerāndır

V

Her çend sefīr olsa bile şāh-ı ʿAcemle
Tensīḳ-ı ḳuyūd eyleyecek nevk-i raḳamla
Nūn u ḳalemiñ ḳadri bilindikçe ḳasemle
Söz faṣl olunur vāsıṭa-i seyf ü ḳalemle
Göz ṣāḥib-i fermān-ı dil-i ādemiyāndır

VI

Ecrām-ı semāvātı görür ṣanma müneccim
Tenfīẕ-i nigāh eyleyemez olsa muʿallim
Taḳvīm-i Vaḳāyiʿ ėdecek sözle muḳavvim
Söz olsa bile maṭlab-ı efkārı müneccim
Bir ġamzedeki nīm-nażar-ı ḫüsn-i beyāndır

VII

Bir tār-ı şuʿāʿıyla ėder düşmeni taḫvīf
Her remz ü işāretle ėder dostları talṭīf
Lāzımdır ėdem gözde olan noḳtayı tavsīf
Māhiyyet-i insānı ėder ʾadl ile taʾrīf
Göz nāṭıḳ-ı esrār-ı Ḫudāvend-i cihāndır

VIII

Eṭnāb-ı suḫanda ḳalem artıḳ ḥaẕer eyler
Göz vaṣfı muṭavvel ise de muḫtaṣar eyler
Bir s̱āniye ẓarfında anıñ'çün güẕer eyler
Biñ bir sözi bir ġamze ile der-be-der eyler
Göz her ne ḳadar cismde bī-fikr ü zebāndır

IX

Bir nūr-ı naẓarla açılur perde-i esrār
Ol nūr-ı baṣarla görülür cümle-i āṣār
Olduḳça olur çehre-i ʿālemde nümūdār
Göz sırr-ı süveydāya olur maşrıḳ-ı envār
Her noḳṭa-i muẓlimde nüfūẕı lemeʿāndır

X

Gel baḳ kì bu göz bāġ-ı cihānda neler eyler
Eşcārı ṭarāvetle hemān bārver eyler
Bir kerre ṭulūʿıyla zemīn ferş-i zer eyler
Taḳdīs ėderek her göze ḳalbim naẓar eyler
Göz ḳıble-i ʿaşḳ oldıġı bī-reyb ü gümāndır

XI

Meydān-ı suḫanda bulunan nāẓım-ı māhir
Her dāne-i güftārına ger ḳatsa cevāhir
Ger düzse bile rişte-i manẓūmeye āḫir
Sözdür ne ḳadar ėtse de tavṣīf anı şāʿir
Maʿnā-yı ʿuyūn aʿyen-i aʿyāna ʿayāndır

ZĀ' HARFİ

87. MUḤAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[1076]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Seyyi'ātım maḥvına Ḥaḳdan berā'et bekleriz
Bāb-ı vālā-yı risāletden şefāʿat bekleriz
Çār yār-ı bā-ṣafādan hem ʿināyet bekleriz

[1076] SA, s. 88; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 123., s. 247.

Nice yıllardır ser-i kūy-ı melāmet bekleriz
Leşker-i sulṭān-ı ʾirfānız velāyet bekleriz

II

Bezm-i ʿişretgāhımıñ sāḳīsi dā'im cilveger
Cām-ı gül-gūnı hemīşe encümende devr ėder
Ḥażret-i pīr-i muġāna intisāb ėtdim meger
Sākin-i ḫāk-i der-i mey-ḫāneyiz şām u seḥer
İrtifāʾ-i ḳadr içün bāb-ı saʾādet bekleriz

III

Hey'et-i bezm-i ṭarabda bāde-i merġūbumuz
Nūş olunca cūşa geldi ḫāṭır-ı meczūbumuz
Sāḳi-i gül-çehredir bu bezmde maḥbūbumuz
Cife-i dünyā degil kerkes gibi maṭlūbumuz[1077]
Bir bölük ʾanḳālarız Ḳāf-ı ḳanāʾat bekleriz

IV

Zaḫmdār oldı vücūdum ḫancer-i dil-dārdan
Merhem-i vaṣlıñ dirīġ ėtse ten-i bīmārdan
Gėce gündüz bī-ḥużūram nāle-i pür-zārdan
Ḫ ̌ābe varmaz çeşmimiz endīşe-i aġyārdan[1078]
Pāsbān-ı genc-i esrārız velāyet bekleriz[1079]

V

Ṭāliʿiñ burc-ı semāda ṣankì zehrā yıldızı
Noḳta-i cīm-i cemāliñ oldı göñlüm merkezi
Pāy-i bend-i ḥüsnüñ oldum gel de gör bu ʿācizi
Ṣūret-i dīvār ėdüpdür ḥayret-i ʾāṣḳıñ bizi

[1077] *gibi: kimi D.*
[1078] *Ḫ ̌āba varmaz: Ḫāb görmez D.*
[1079] *Pāsbān-ı: Pāsbānuz D. / esrārız velāyet: esrār-i maḥabbet D.*

Ġayr seyr-i bāġ ėder biz künc-i miḥnet bekleriz[1080]

VI

Āteş-i ʿaşḳ-ıla yandı bu dil-i nālānımız
Gėce gündüz ʿarşa çıḳdı lühbe-i sūzānımız
N'ola sükkān-ı felek olsun bizim bir yanımız
Ṣanmayıñ kim gėceler bī-hūdedir efġānımız[1081]
Mülk-i ʿaşḳ içre ḥişār-ı istiḳāmet bekleriz

VII

Bülbülüñ ḫār-ı sitemle gülşen-i bī-şevḳ olup
Şuʿle-i cevvāleniñ pervānesi hem ḥarḳ olup
Ḫüsrev ü ʿĀzrā vü Vāmıḳ baḥr-i ġamda ġarḳ olup
Yatdılar Ferhād u Mecnūn mest-i cām-ı ʿaşḳ olup
Ėy Fuẓūlī biz olar yatdıḳça nevbet bekleriz[1082]

88. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ EFENDİ[1083]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Ṣanma ėy dil kişver-i ʿālemde rifʿat bekleriz
Hem bisāṭ-ı salṭanatda istirāḥat bekleriz
Seyyi'ātım maḥvına ancaḳ berā'et bekleriz
Niçe yıllardır ser-i kūy-ı melāmet bekleriz
Leşker-i sulṭān-ı ʿirfānuz vilāyet bekleriz

[1080] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Kār-bān-i rāh-i tecrīdüz ḫaṭar ḫavfın çeküb
Gāh Mecnun gāh men devr ile nevbet beklerüz
[1081] *Ṣanmayıñ: Ṣanmañuz D.*
[1082] *nevbet: ṣoḥbet D.*
[1083] AT, s. 130-132; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 123., s. 247.

II

Ḥażret-i pīri ararken dėdi bir ehl-i naẓar
Görmüşüm pīr-i muġānı duḫter-i rezle gezer
Feyż-yāb olmaḳ içün mānende-i deryūzeger
Sākin-i ḫāk-i der-i mey-ḫāneyüz şām u seḥer
İrtifāʿ-ı ḳadr içün bāb-ı saʿādet bekleriz

III

Çāh-ı Kenʿānı ararken bu dil-i meczūbumuz
Ol ʿazīz-i Mıṣrı buldı Ḥażret-i Yaʿḳūbumuz
Yūsuf-ı gül-çehredir artıḳ bizim maḥbūbumuz
Cīfe-i dünyā degil kerkes gibi maṭlūbumuz[1084]
Biz bölük ʿanḳālarız Ḳāf-ı ḳanāʿat bekleriz[1085]

IV

Gėce gündüz fāriġ olma vird-i istiġfārdan
İftirāḳ ėtmek gerekdir vuṣlat-ı dil-dārdan
Mā-sivā terk olmayınca bu dil-i bīmārdan
Ḫˇāba varmaz çeşmimiz endīşe-i aġyārdan[1086]
Pāsbān-ı genc-i esrār-ı maḥabbet bekleriz[1087]

V

Aḫter-i ḥüsnüñ yücedir şankì Zehrā yıldızı
Böyle bir ʿālī-maḳāma herkesiñ varmaz gözi
Ḳāpuña yüz sürmek üzre isterim görmek sizi
Ṣūret-i dīvār ėdüpdür ḥayret-i ʿaşḳıñ bizi
Ġayr seyr-i bāġ ėder biz künc-i miḥnet bekleriz[1088]

[1084] gibi: kimi D.
[1085] *bölük: büyük AT.*
[1086] *Ḫˇāba varmaz: Ḫāb görmez D.*
[1087] *Pāsbān-ı: Pāsbānuz D.*
[1088] Bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Kār-bān-i rāh-i tecrīdüz ḥaṭar ḥavfın çeküb
Gāh Mecnun gāh men devr ile nevbet beklerüz

VI

ʿĀḳıbet mīzān olur hep defter-i dīvānımız
Ṣıḳletinden ṣarḳacaḳdır keffe-i mīzānımız
Maʿṣiyetden dā'im aġlar çeşm-i ḫūn-efşānımız
Ṣanmañız kim gėceler bī-hūdedir efġānımız
Mülk-i ʿaşḳ içre ḥiṣār-ı istiḳāmet bekleriz

VII

Bülbülüñ ḫār-ı sitemle rūḥ u cānı ṣaḳḳ olup
Şuʿle-i cevvāleniñ pervānesi hem ḥarḳ olup
Ḫusrev ü ʿAzrā vü Vāmıḳ baḥr-i ġamda ġarḳ olup
Yatdılar Ferḥād u Mecnūn mest-i cām-ı ʿaşḳ olup
Ėy Fużūlī biz olar yatdıḳça nevbet bekleriz[1089]

89. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1090]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ṣanma bu merḥale-i ʿaşḳda gümrāhız biz
Belkì bu ṭāḳ-ı sipihr üzre kì bir māhız biz
Böyle bir ḥālde iken dehrden ikrāhız biz
Ne gedāyız ne esīr-i kerem-i şāhız biz
Sākin-i künc-i "tevekkelt[ü] *ʿale'llâh"ız biz*[1091]

II

Burc-i rifʿatde ṭulūʿ ėtmededir yıldızımız
İntiẓār eylemege pek de açıḳdır gözümüz

[1089] *nevbet: ṣoḥbet D.*
[1090] AT, s. 63; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 520., s. 651-652.
[1091] *Tevekkelt*[ü] *ʿale'llâh:* "Allah'a tevekkül ettim, dayandım". Kur'ân-ı Kerim Hûd sûresi 56. âyetten kısmî iktibastır.

Görünür āyīne-i ʿaşḳda dā'im yüzümüz
'Ārifiz ṭālib-i 'irfāna seneddir sözümüz
Menşe'-i mes'ele-i 'aşḳdan āgāhız biz

III
İsm-i aʿẓam yėrine virdim olup ẕikr-i Vedūd
Bu cihetle ėderiz süllem-i ʿirfāna ṣuʿūd
Ėtmeden taḫt-ı serā-perde-i ġabrāya ḳuʿūd
Yoḳ bilüp vėrmezüz a'dā-yı bed-ėndīşe vücūd
Dostum mu'teḳid-i āh-ı seḥergāhız biz

IV
Meslek-i şerʿa sülūk ėtmiş olan ehl-i ʿadūl
Olacaḳ Ḥażret-i Mevlāda her āmāli ḳabūl
Ėtmeyen menhec-i Ḥaḳdan hele bir kerre ẕühūl
Umarız kim buluna Ka'be-i maḳṣūda vüṣūl
Çün bugün ḳāfile-i 'aşḳ-ıla hem-rāhız biz

V
Ṭoġrı taḳdīs ėderiz şām u seḥer Subbūḥı
Rūḥ-baḫş olsa n'ola bir de dil-i meẕbūḥı
Pāk ḳıl ṣayḳal-ı ẕikr ile dil-i maḳdūḥı
"Men 'aref" sırrını fehm eylemişüz ėy Rūḥī[1092]
Ehl-i şekden degiliz 'ārif-i bi'llâhız biz

90. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1093]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

[1092] *"Men 'aref"* için bkz.: 559. dipnot.
[1093] SA, s. 112-113; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 441., 596-597.

I

Her ḫāl-i siyeh-dāne-i fülfül gibi olmaz
Fülfül ne ḳadar olsa ḳaranfül gibi olmaz
Her lāle-i nābit ekilen gül gibi olmaz
Ḫoş-bū çemen-i dehrde sünbül gibi olmaz
Sünbül ne ḳadar olsa o kākül gibi olmaz

II

Her şām u seḥer ʿazm ėdiyor ḥalline ġamzeñ
Ḳasd ėtmededir ehl-i diliñ ʿaḳlına ġamzeñ
Vėrme nigeh-i pür-sitemiñ ālına ġamzeñ
Şemşīr ne lāzım kì çeke ḳatline ġamzeñ
Öldürmege ʾuşşāḳı teġāfül gibi olmaz

III

Her dem olalı āyine-i ḥüsnüñe nāẓır
Her laḥẓa göñül anı ḫayāl ėtmege ḥāżır
ʿĀşıḳ hedef-i tīr-i ḳażā olmaġa şākir
Yoḳ buncalayın laʾliñe cān vėrmege māhir[1094]
ʾĀşıḳ çoḳ olur ġonçeye bülbül gibi olmaz

IV

Sensin hele ser-defter-i ḫūbān-ı bilādıñ
Yaġmaya vėrir fikrini erbāb-ı reşādıñ
Göster baña bir kerre o gülzār-ı nihādıñ
ʾArż ėt ruḫıñı cānımız almaḳsa murādıñ
Kim bülbüli ṣayd ėtmek içün gül gibi olmaz

V

Ol dil-ber-i zībāya hemān ʿarż-ı merām ėt

[1094] *buncalayın: bencileyin D. / vėrmege: virmede D.*

Gel sāḳi-i gül-çehreyi hem kendiñe rām ėt
Min baʿd gelüp sāġar-ı ṣahbāya devām ėt
Ġamgīn olacaḳ ẕikr-i leb-i yārı müdām ėt
Kim defʿ-i ġam-ı ʿaşḳa dilā mül gibi olmaz

VI

Hem merhem-i vuṣlat dil-i bīmāra olur mı
Min baʿd baña dil-ber-i meh-pāre olur mı
Her gördigimiz bir daḫi dü-bāre olur mı
Defʿ-i ġam-ı hicrāna dėdim çāre olur mı
Bir pīr işidüp dėdi taḥammül gibi olmaz

VII

Her laḥẓa taḥammül gėçirir keşti-i Nūḥı
Taʿcīl ü teġāfül giderir neş'e-i rūḥı
Bu meykede-i dehrde terk eyle ṣabūḥı
Āsāyiş eger ister iseñ dehrde Rūḥī
Mesken saña hīç künc-i tevekkül gibi olmaz

91. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MĀHİR BEG EFENDİ[1095]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ṣanma dil-dārlarıñ ḫilḳatı iʿlām olmaz
Ne ḳadar vaṣfı beyān olsa bile tām olmaz
Naḳd-i cān vėrmek ile ṣanma kì ilzām olmaz
Dėme ibrām ile ol serv-i dil-ārām olmaz
ʿĀşıḳa mā'il olur böyle dil-ārām olmaz

[1095] SA, s. 148.

II

Murġ-ı dil ṣaydı içün olsa bile elde medār
Dām u tezvīr ü ḥabil kārger olmaz her bār
Cüstücū ėtmek ile fāʿide yoḳ leyl ü nehār
Degme bir aġ-ıla olmaya göñül murġı şikār
Anı ṣayda ḳara zülfüñ gibi bir dām olmaz

III

İtifāḳ ėtmiş-iken ġamze vü tīr-i nigehiñ
Milket-i Rūmi alur ceyş-i Ḥabeşdir sipehiñ
ʿĀḳıbet avlayamaz ṣaydını bu dāmgehiñ
Maḥv ėder revnaḳ-ı dīdārını zülf-i siyehiñ
Ḳanġı gündür kì anıñ āḫiri aḫşam olmaz

IV

Cereyān ėtmededir nevk-i zebān-ı ḳalemiñ
Ṭuta āfāḳı n'ola reşḥa-i hükm-i raḳamıñ
Bellidir loḳma-i pür-niʿmet-i ḫˇān-ı niʿamıñ
Bende-i muḫliṣa maḫṣūṣ gerekdir keremiñ
Luṭf kim ʾām ola ʾāşıḳa inʾām olmaz

V

Ṣanma bu ẕāt-ı şerīfiñ dili her dem ḫālī
Dā'imā maʿrifet-i Ḥażret-i Ḥaḳla mālī
Pek sezādır aña Māhir ola ṣınf-ı tālī
Dāver-i devr-i zamān şāh-ı cihānıñ ʾālī
Pāy-būsı gibi ehl-i dile bir kām olmaz

ŞĪN HARFİ

92. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ ḪOD[1096]

Feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün

I

Resm-i ṭaṣvīriñi ressām-ı ezel eyledi fāş
Çekemez ṣūretiñi ʿāleme hīçbir naḳḳāş
Añdırır her güzeli sende olan göz-ile ḳaş
Oldılar meykede-i ḥüsnüñe herkes ʾayyāş
Kimisi aldı ḫumār u kimisi renc ü telāş

II

Ḳurulup bezm-i maḥabbetde şarāb-ı sāde
Sāḳiyā sīb-i ruḫuñdan meze ḳıl āmāde
Geldi ser-ḫoş bu gėce yanıma fevḳa'l-ʿāde
Ḳorḳarım ṣayd olacaḳ ben gibi bir ṣayyāda
Kerem ėt bādiye-i ʾaşḳda bes bunca ṭolaş

III

Serserī başma ḳadem encümen ü her bezme
Tīşe-i hecrin ile bünyemizi gel ḳazma
Ben gibi sūḫteniñ baġrını her dem ezme
Her fürū-māye ile çıḳma gözüm ḳol gezme
Żabṭiye ehl-i muḥallāya hem olma yoldaş

IV

Ḳalmadı ḥavṣala-i dilde reg ü enfāsım
Cümlesi āh u enīn oldı kesildi sesim
Raḥmıñ olsun baña ėy ṣūḫ-ḳabā aṭlāsım
Her zamān bekliyorum reh-güẕeriñ elmāsım

[1096] AT, s. 269 [268]-270 [269].

Nāz ile yolda yüri başla ḫırāmāna yavaş

V

Nīm-nigāhıyla beni yaralamışdır yārım
Merhem-i luṭfuñı ister bu dil-i ḫūn-ḫˇārım
Āb-ı vaṣlın vėrir elbette baña dil-dārım
Āteş-i hicr<i> ile yandı bu ten-i bīmārım
Yalıñız ḳalmış iken oldı firāḳıñ yoldaş

ʿAYN HARFİ

93. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[1097]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Ṣīt-i ʿaşḳıñ ehl-i diller cümle ḳılmış istimāʿ
Özgeniñ mihrinden ėtmişler kemāl-i inḳıṭāʿ
Buldı bāzār-ı melāḥat bī-niḥāyet ictimāʿ
Āftāb-ı ṭalʿatıñ döndükçe evc-i irtifāʿ[1098]
Ḳatl-i ehl-i ʿaşḳa tīġ-i ġamze andandır şuʿāʿ[1099]

II

Göñlümi hecriñle sūzān eyledi ėy baġrı ṭaş
Dāmenim gül-gūn ḳıldı ḥasretiñden ḳanlu yaş
Çıḳmadan cānım cemāliñ bir daḫi görseydi kāş
Çekdigim dünyā vü ʿuḳbāda seniñ'çün oldı fāş[1100]
Ṭoġrı dėrler "küllᵘ sırrʲⁿ cāveẕ'l-iṣneynⁱ şāʿ"[1101]

[1097] SA, s. 150-151; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 142., s. 266.
[1098] *döndükçe: dutduḳça D.*
[1099] *ġamze andandır: ġamzedür andan D;* bu beyitten sonra *Fuzûlî Türkçe Divan*'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Zerḳ deryāsında bir ḫāṣākdür kim çizginür
Ṣōfi-i şeyyād kim devran dutub eyler semāʿ
[1100] *Çekdigim: Geçdüğüm D.*
[1101] "İki kişiyi aşan (kişinin bildiği) sır değildir." Durub-ı mesel (Şinasî-Ebuziyâ, *Durûb-ı Emsâl-i 'Osmâniyye*, geliştirilmiş 3. baskı, Ebuziyâ Matbaası, Kostantiniyye 1302 (İstanbul 1884/1885), s. 135.)

III

Perçem-i çīn-i cebīni Çīne ṣalmış müşktāb
Oldı ṭavḳ-ı gerdenim ol kākül-i pür-pīç ü tāb
Ol cemāliñ pertevinden sīne olmuşdur kebāb
Ol büt-i ser-keş gelüp ṣalmış cemāliñden niḳāb
Ėy selāmet el-firāḳ ėy ʿaḳl ü īmān el-vedāʿ

IV

Mecmaʿ-i ḫūbāna vardım görmedim sen tek güzel
Ḳoymadı ḫurrem beni ol ṭāliʿ-i burc-ı Ḥamel
İstemiş rüsvā göñül peykān-ı ġamzeñden emel
Cān u dil bir ʿömrdür tīġiñ'çün eylerler cedel
Girmeden tīġiñ seniñ ortaya ḳaṭʿ olmaz nizāʿ

V

Ėy göñül pervāneveş hem iftiḫār ėt ḥarḳdan
Hem ḳalender-meşreb oldum bülbülāsā şevḳdan
Zāhidā sen menʿ ḳılma ʿāṣıḳı ol ẕevḳdan
Deşt ṭutmaḳ ʿādetiñ ḳoymuşdı Mecnūn ʿaşḳdan[1102]
Şöhre-i şehr olmaġın resmiñ ben ėtdim iḫtirāʿ

VI

Żaʿf-ı tenden gözlerimde ḳalmamış tāb-ı naẕar
Ḫāṭır-ı ġamnākde būy-ı ṣafādan hem eṯer
Şeyb-i mūy-ı ser göründi vėrdi rıḥletden ḫaber
Ėy Fużūlī āḫiret mülkine lāzımdır sefer
Böyle ġāfil gezme taḳvādan müheyyā ḳıl metāʿ[1103]

[1102] *ʿaşḳdan: ʿaşḳda D.*
[1103] *ġāfil: fārig̃ D.*

94. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ EFENDİ[1104]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

I

Dā'im sevād-ı ḳalbim rü'yāya oldı māniʿ
Bu ẓulmet-i mücessem geldikçe oldı vāsiʿ
Görmez bu çeşm-i vicdān bir ẕerre nūr-ı lāmiʿ
Baḫt-ı siyāhım oldı dīdār-ı yāra mānin
Ol āftāb-ı ḥüsni görürdüm olsa ṭāliʿ[1105]

II

Ėy ʿāşıḳ-ı perīşān dā'im gel eyle efġān
Her vāʿiẓ-i suḫandān yārāna söyler her ān
Cemʿiyyete gelüpdür ādem yėrine peykān
Miḥrāb-ı ebruvāna ṣaf çekdi ḫayl-i müjgān
Cümle muḥassenātı olunca rūy-ı cāmin

III

Bir kerre gerçi görsem rü'yā gibi yuḳuda
Bir vechile bulunmam bir gūna cüstücūda
Her laḥẓa eylemem ben dil-dārı āzmūda
Reşk eylerim efendi eşnā-yı güftügūda
Olsa żamīr-i bāriz ol māh-ı ḥüsne rāciʿ[1106]

IV

Maṣnūʿ-ı Ḫāliḳ olmuş her bir ricāl ü eṭfāl
Mānend-i sīm-i ḫāliṣ olduḳça būtede ḳāl

[1104] SA, s. 64-65; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 128., s. 234-235.
[1105] *görürdüm: görürsem SA.*
[1106] *māh-ı: menʿ-i D.*

Ṭoġrıca bir suḫandır yoḳ anda cāy-ı işkāl
Her pāk-ṣureti dil eyler ḳabūl der-ḥāl
Bu ḳāleb-i 'acībi ḥikmetle yapdı Ṣāni'

V

Her ʿāşıḳ-ı elemnāk ėtmişken anı idrāk
Kānūn-ı ʿaşḳ içinde oldı vücūdı ḫāşāk
Ol çeşm-i cānsitāna gel baḳma böyle bī-pāk
Müjgān-ı mūyuñ eyler her bir naẓarda ṣad çāk
Tīġ-i nigāh-ı cānān ḥaḳḳā kì seyf-i ḳāṭi'

VI

Eşyā-yı ḫalḳı delāl ėtdikçe istiʿāret
Endām-ı dūşuna hep vėrmez ġınā vü zīnet
Gerçì ḫayāl-i ʿāşıḳ gözler viṣāli elbet
Zer görmek ile müflis eyler mi hīç ḳanā'at
Olmaz viṣāle ṭālib naẓẓāre ile ḳāni'

VII

Ḫalḳ ėtdi anı Ḫāliḳ ḫūbān içinde fā'iḳ
Evc-i semāya çıḳdı zehr-āba oldı lāḥik
Mümkin degil hemīşe görmek anı uyanıḳ
Hengām-ı şebde yārı rü'yāda görmüş 'āşıḳ
Bu vāḳıʿa muṭābık āyā olur mı vāḳı'

VIII

İʿcāzını görünce her pīr-sāl-i ḫurde
Mey-ḫāne-i cihānda baḳmaz şarab u dürde
Ol yār-ı ʿĪsevī-dem yaʿnī nigār-ı cürde
Hem mürde eyler iḥyā hem zindegānı mürde

Ḥubb-ı niyāz-ı dilde var daḫi çoḳ menāfi'[1107]

IX

Eşʿār-ı dil-pesendiñ oḳundı her maḥalde
Noḳsānı yoḳdur hergiz elfāẓ hem cümelde
Nāzım daḫi dėmişdir bu naẓm-ı bī-bedelde
Birbirlerinden a'lā mışra'larım ġazelde
Olur mı cümle yeksān bir elde hīç eṣābi'

X

Dā'im riyāż-ı naẓmı güftārıñ ėtdi irvā
Her bir nihāl-i zībā ezhārın eyler iʿṭā
Ṭoldıḳça her meşāma ol nefḥa-i dil-ārā
Eyler cihānda dā'im nām-ı Belīġi iḥyā
Āb-ı ḥayāt-ı naẓma mīzāndır meṣāri'

FĀ' HARFİ

95. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ CEVRĪ[1108]

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

I

ʿİşret ḳuruldı hemān sāġar-ı ṣahbā laṭīf*
Sāḳī laṭīf ü neş'e-i cānān daha laṭīf
Dā'im olunca manẓara-i dil-rübā laṭīf
'Ālem şüküfte bāġ müferriḥ hevā laṭīf
Diller küşāde nefḥa-i bād-ı ṣabā laṭīf

[1107] *Ḥubb-ı niyāz-ı dilde: Ḥabb-ı nebāt-ı lebde D.*
[1108] SA, s. 86-87; Hüseyin Ayan, *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981, G. 130., s. 229-230.

II

Bād-ı ṣabāya lāzım olup ėtmek istinād
Bir dem hübūb ėderse ėder kā'inātı şād
Āḫir ėder o bülbül-i gülzārı ber-murād
Biñ ġonçeyi küşāde ėder bir nefesde bād
Olmaz mı hīç böyle dem-i dil-güşā laṭīf

III

Ḳondı meşām-ı cānına būy-ı nesīm-i gül
Bülbül bugün de olsa sezādır nedīm-i gül
Peyveste olmalı der-i maḥrem ḥarīm-i gül
Eṭrāf-ı bāġa ḳılmada neşr-i şemīm-i gül
Ėtmekde rūḥı rāyiḥa-i cān-fezā laṭīf

IV

Bād-ı ṣabā ḥadīḳa-i ʿālemde her seḥer
Her dem ėder şükūfe-i gülzārı neş'ever
Her ṣu başında cereyān ėden hevā meger
Mir'āt-ı cūy-bārda yoḳ ẕerrece keder[1109]
Her sīneden görünmede rūy-ı ṣafā laṭīf

V

Bülbül çıḳar mı zemzeme-i pür-ġarāmdan
Būy-ı nesīm-i gül gibi her bir meşāmdan
Āheng-i bād-ı ṣaba düşer mi ḫırāmdan
Murġān terennüm eylemede her maḳāmdan
Naḳş-ı bahār-ı dil-keş [ü] ṣavt-ı nevā laṭīf

VI

Her devrede bu neyyir-i aʿẓam ėder ṣuʿūd

[1109] *yoḳ: ḳomadı SA.*

ʿArş-ı berīne sācid olur ẕāt-ı Ḥaḳ sücūd
Dā'im olur zebān-ı ʿumūmīde rū-nümūd
Vird-i lisān-ı bülbül-i gülzār yā Vedūd[1110]
Ẕikr-i zebān-ı maʿni-i ezhār yā laṭīf[1111]

ḲĀF HARFİ

96. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[1112]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Rīze-i seng-i siyehden yapılan mīnāya baḳ
Vėrdigi ʿişret ṣonunda renc ü ġam-efzāya baḳ
Böyle cism-i cāmdan serd ėtdigi ḫulyāya baḳ
Reng-i rūyundan dem urmuş ṣāġar-ı ṣahbāya baḳ
Āftāb ile ḳılur daʿvī ṭutulmuş aya baḳ[1113]

II

Gerçì olmuş bu şebistān-ı cihānda nā'iliñ
Başına pervāne döndükçe kì ol tīre-diliñ
Sūzişinden bildi olmaz bir daḫi hem vāsılıñ
Şemʿ başından çıḳartdı dūd-ı şevḳ-ı kākülüñ[1114]
Böyle kūtāh ömr ile başındaki sevdāya baḳ

III

Günde biñ ḳan eylemişdir ġamze-i ḫūn-rīz-kār

[1110] *Vird-i: Ẕikr-i D.*
[1111] *Ẕikr-i: Vird-i D;* bu beyitten sonra *Çevrî* divanında olup SA nüshasında yer almayan mahlas beyit şudur:
CEVRÎ nesîm-i feyż ile olsa şüküfte-dil
Gül gibi şi'r-i pâki olur dâyimâ laṭîf
[1112] AT, s. 162-163; *Fuzûlî Türkçe Divan*, G. 58., s. 182.
[1113] *ile: ilen D.*
[1114] *çıḳartdı: çıḳarmış D.*

Tīr-i müjgānı anıñla eylemişdir ābdār
Bir naẓarda ʿāşıḳı mecrūḥ ėder leyl ü nehār
Ėy selāmet ehli ol ruḫsāra baḳma zīnhār
İḥtirāz eyle melāmetden men-i rüsvāya baḳ

IV

Nār-ı ʿaşḳı kimse almaz sīne-i bī-kīneveş
İltihāb ėtmez dil-i aġyārda mākīneveş
İşbu sūzı kimse çekmez sīne-i dīrīneveş
Bildi ʾaşḳında nemed-pūş oldıġım āyīneveş
Raḥm ėdüp hergiz baña baḳmaz bu istiġnāya baḳ[1115]

V

Bir zamāndır yandı cānım intisāb-ı ʿaşḳda
Dā'imā zār u perīşān pīç [ü] tāb-ı ʿaşḳda
Olmadı bir kerre olsun kām-yāb-ı ʿaşḳda
Sīnemi çāk eyle gör kim ıżṭırāb-ı ʾaşḳda[1116]
Revzen aç her dem hevādan dem uran deryāya baḳ[1117]

VI

Çīn-i zülfi ṣafḥa-i ruḫsāra dā'im çīredir
Āftāb-ı ḥüsñe ḳarşu çeşm-i ʿālem ḫīredir
Ḳalb-i ʿāşıḳ işbu ẓulmet ḥasretinden ḥīredir
Ėy diyen kim şām-ı iḳbāliñ ne yüzden tīredir
Sāye ṣalmış aya ol gīsū-yı ʾanber-sāye bāḳ

VII

Mekrine aldanma hergiz işbu dünyā-yı denī
Dest-i bī-dād-ı sitemle bir zamān ezmiş beni

[1115] *hergiz: bir kez D.*
[1116] *kim: dil D. / ıżṭırāb-ı: ıżṭırābıñ D.*
[1117] *dem uran: mevc uran D.*

Bir nigehle ister iseñ ola çeşmiñ rūşenī
Ėy Fużūlī her nice menʾ eylese nāṣiḥ seni
Baḳma anıñ ḳavliñe bir ṣūret-i zībāya baḳ[1118]

97. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[1119]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I
İctināb ėt zühdden gel ʿālem-i kübrāya baḳ
Müncelīdir ẕerresinde ṣanʿat-ı Mevlāya baḳ
Dīde-pūş olmaḳ ḫaṭādır görmeyen aʿmāya baḳ
Zāhidā ʿibret gözüñ aç ṣūret-i zībāya baḳ
Bir naẓar āyīne-i ṣunʿ-ı cihān-ārāya baḳ

II
Gerçì atmış ʿālemi ṭūfān-ı dehriñ fülkine
Munḥaṣırdır ḫayr u şer taḳdīr-i Ḥaḳḳıñ kilkine
Düşmesün bir dil daḫi emvāc-ı ḳahrıñ silkine
Dildir ol baḥr-i ḥaḳīḳatden vücūduñ mülkine
Şol derūnuñ ʿāleminde mevc uran deryāya baḳ

III
Geç ṣabāvet neş'esinden ʿālem içre ayıġ ol
İʿtikāf-ı zühdden geç ʿaḳl-ı külde bāliġ ol
Gel ḳalender-meşreb ol hem bī-külāh u ṣarıġ ol
Baḫt-ı bī-bünyād içün renc-i ṭalebden fāriġ ol[1120]
Bari birḳaç gün ḥużūr-ı ḳalb ile dünyāya baḳ

[1118] *ṣūret-i: çihre-i D.*
[1119] AT, s. 163-164; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 239., s. 248-249.
[1120] *ṭalebden: ṭalebde AT.*

IV

Var mı bī-dād-ı felekden kimse maḥzūn olmaya
Ḫayme-i Laylā-yı ġamda kim kì Mecnūn olmaya
Rifʿat-i dünyāya varmaz kimse mā-dūn olmaya
Cāmveş kimdir bu bezm içre ciger-ḫūn olmaya
Ġonçe-i gülzārı seyr ėt lāle-i ṣaḥrāya baḳ[1121]

V

Aġlamaḳdan çeşm-i ʿāşıḳ gėce gündüz ḫūn-feşān
Rengi ṣarı leb ḳurı olmaḳ gerekdir her zamān
İstemez tafṣīle ḥācet yoḳdur ėy ṣāḥib-beyān
Ḥāl-i zār-ı Bāḳi-i bī-dilden isterseñ nişān
Ḳāmet-i çeng-i dü-tāya rūy-ı zerd-i nāya baḳ[1122]

98. ḤİCĀZ VİLĀYETİ DĀḪİLİNDE CİDDE CEZĀ RE'İSİ ḤAYDARĪ-ZĀDE FAŻĪLETLÜ İBRĀHĪM ḪAZĀNĪ EFENDİ ḤAŻRETLERİNİÑ ẒĀDE-İ ṬABʿ-I BELĀĠATLERİ OLAN ZĪRDEKİ ĠAZELİÑ TAḪMĪSİDİR[1123]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Dil-ḫaste iken dil-ber-i Rūmuñ kederinden
Çün buldı şifā Cidde ʿArab-zādelerinden
Naḫl-i Yemeniñ almalıyım ol ṣemerinden
Düşdüḳse de ḫūbān-ı ʿIrāḳıñ naẓarından
Maḳbūl-i nigārān-ı Ḥicāz u Ḥabeş olduḳ

II

Ol dil-ber-i Necdiñ yoġ-iken şemʿa lüzūmı

[1121] *ṣaḥrāya: ḥamrāya D.*
[1122] *zerd-i: zerd ü AT.*
[1123] AT, s. 201 [200]-202 [201]; Ataullah Ağa, *Yazma Şiir Mecmuası (AA)*, s. 5.

Şiʿrā-yı yemānīde ṭulūʿ ėtdi nücūmı
Āḫir alacaḳ ṭopladıġım cümle ʿulūmı
Aḥvāli unutdurdı bize ḫıṭṭa-i Rūmi
Āzāde-i ḳayd-ı elem-i keşmekeş olduḳ

III
Bir çeşm-i siyeh esmer olan yāra ṭutulduḳ
Bilmem n'ėdeyim ġamze-i mekkāra ṭutulduḳ
Yoḳ ḳurtuluşum ḫancer-i ġaddāra ṭutulduḳ
Bir mīr-i cefā-perver ü ḫūn-ḫ ʿāra ṭutulduḳ[1124]
Atdıḳ ġam-ı dünyāyı ḳalender-reviş olduḳ

IV
Ol dem kì küşād oldı serā-perde-i ḥüsnüñ
ʿUşşāḳı cünūn eyledi ser-gerde-i ḥüsnüñ
Dīvāne olunca dėdi perverde-i ḥüsnüñ
ʿAşḳında o Leylī-i siyeh-çerde-i ḥüsnüñ
Ḳays olmaġa ḥaddim yoġ-ise Ḳays-veş olduḳ

V
Ol dil-ber-i Rūmuñ yėrine şimdi ḥabībim
Bir dil-ber-i Necdī gibi yār oldı naṣībim
Dil-dārı görünce dėdi yārān-ı edībim
Her ʿārifi ḥayrān ėder aḥvāl-i ġarībim
Geh derd-keş-i ṭāʿat ü geh dürd-keş olduḳ

KĀF HARFİ

99. DĪGER MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ[1125]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

[1124] *ḫūn-ḫ ʿāra: ḫūn-ḫāra AT.*
[1125] AT, s. 140-141; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 258., s. 259-260.

I

Mecmaʿ-i ḫūbān içinde böyle naziḳ dil-beriñ
Çeşmi āhū ḳaddi dil-cū zülfi şeb-bū peykeriñ
Gelmemiş miṯli cihāna sen gibi bir serveriñ
Cām laʾliñdir seniñ āyīne rūy-ı enveriñ
Adı var Cām-ı Cem ü Āyīne-i İskenderiñ

II

Görmedikse bāġ-ı ḥüsnüñ sünbül ü şeb-būsını
Ol nihāl-i cūy-bārıñ ḳāmet-i dil-cūsını
Görmediḳçe ol Ḫavernaḳ burcunuñ bārūsını
Kāḫ-ı ḥüsn-i yāra baḳ seyr ėt ḫam-ı ebrūsını
Adın añma ṭāḳ-ı Kisrā ile ḳaṣr-ı Ḳayṣeriñ

III

Cām-ı ṣahbā-yı feraḥdan başḳa gönlüm hem yėmez
Andan özge zaḫm-ı fikrim başḳa bir merhem yėmez
Ġuṣṣa-i ferdā-yı dehr endīşesin her dem yėmez
Nūş ėden cām-ı lebiñ ölmekden aṣla ġam yėmez
Kim ḫumārı olmaz ėy sāḳī şarāb-ı Kevṯeriñ

IV

Baḳ semender māyesinden ḫalḳ olupdur cān u ten
Micmer-i nār-ı cefādır ḫāṭırı beytü'l-ḥāzen
Ḳoymadıñ bir dem benimle olsun ol şīrīn-beden
Nār-ı āhımdan ḥaẕer ḳıl ėy sipihr-i pīre-zen
Ṭutuşur bir gün ṣaḳın ol āsmānī çenberiñ

V

İstedim bāġ-ı ruḫuñdan vėrmediñ bir tāze gül
Bülbülāsā başladı feryād u efġāna göñül
ʿArṣa-i maḥşer-sezādır hep seni ḳılsun ḫacel

Bir içim ṣu istedi hecriñde Bāḳī ḫaste-dil
Vėrmedi ḳaṭ'ā cevāb aña ṭayandı ḫanceriñ

100. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1126]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Kesilür meclis-i ʿālīde zebān-ı ḳalemiñ
Maḥv olur ʿarṣa-i ʿālemde otaġ-ı ʿalemiñ
Ṭutamaz ʿālemi āvāze-i ḥükm-i raḳamıñ
Mülk-i Baġdāda ṣafā vėrmese yümn-i ḳademiñ
Ḥaşre dek def' olamaz gerçì belā vü elemiñ[1127]

II

Rişte-i kākül-i yār oldı kemend-i cānım
Reşaḥāt-ı ḳaleminden dökülür ʿiṣyānım
Vėrmese Ḥażret-i Ḥaḳ rūz-ı cezā ġufrānım
Saña tefvīż umūr olmaz idi sulṭānım
Olmasa mecrâ-i aḥkām-ı İlâhī ḳalemiñ

III

Ṭīnetiñ nūr-ı maʿārifle meger ṭolmuşdur
Seni bu nūr-ı celī rūz-ı ezel bulmuşdur
Ḳaṣr-ı ʿirfānıñ içinde cühelā ṣolmuşdur
Sözleriñ gevher olursa n'ola kim olmuşdur
Ma'den-i ma'rifetullâh[i] dil-i muḥteremiñ[1128]

[1126] SA, s. 144-145; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 632., s. 725.
[1127] *olamaz gerçì: olunmazdı D.*
[1128] *ma'rifetullâh: ma'rifetullâhı SA.*

IV

Nüsḫa-i maʿrifeti fikr-ile ėtmiş tedvīn
ʿİlm ü ʿirfānı ėdüp ʿālemi her dem tezyīn
Ḳıṣṣa-i maʿrifetüllâhı ėdince taʿyīn
Ṭabʿına ʿuḳde-küşālıḳda ėderler taḥsīn
Fużalā-yı ʿArabıñ nükte-güẕārı ʿAcemiñ[1129]

V

Nezd-i İskender ü Dārā vü Ḳubāda gitmem
Baʿd ez īn ḥażret-i ṣulṭān-ı cihāna yetmem
Tāc-ı Keyḫusrev ile ḫilʿat-i şāhı giymem
Elime girse sifāl-ı ser-i kūyuñ ėtmem
ʿÖmrüm olduḳça daḫi ḫāṭırasın cām-ı Cemiñ

VI

Olmuşum bār-ı ġam altında hemīşe bī-ten
Ḥıfẓ ėderken gül-i gülzārını her laḥẓa tiken
Dehen-i tengine ṣıġmaz ne dėyim işbu suḫan
Beni ġam öldüre lāyıḳ mı ṣenā-ḫˇānı iken
Bir seniñ gibi Mesīḥā-nefesiñ Ḫıżr-demiñ

VII

Teşne-leb ṭālib olur āb-ı zülāl rūyuña
ʿĀşıḳān gelmededir şām u seḥer dergehüñe
Ḳuş gibi yapmış iken bāġ-ı maḥabbetde buña
Luṭuf ümmīdi ile yüz süre geldi ḳapuña[1130]
Rūḥiye luṭfuñ olursa yine kendi keremiñ

[1129] *Fużalā-yı: Fużalāsı D.*
[1130] *Luṭuf ümmīdi: Lutf ümīdi D. / süre: süriyü D.*

101. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1131]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

I

Ėy āsmān-ı aʿżam encüm olup sipāhıñ
V'ey kehkeşān-ı ʿālem var anda cilvegāhıñ
Saṭḥ-ı felek olupdur her laḥẓa şuʿlegāhıñ
Āfāḳda çerāġı yandıḳça mihr ü māhıñ
Mānend-i rūz-ı rūşen olsun şeb-i siyāhıñ[1132]

II

ʿÖmrüñ teceddüd ėtsün miṣl-i giyāh-ı nābit
Dānişverānı ėtdiñ luṭfuñla gerçì ṣāmit
Ṣābit-ḳadem olupsun merkezde gerçì sākit
Sen ṣafḥa-i cihānda ol noḳta gibi ṣābit
Döndükçe çarḫ dönsün perkār-ı ʿizz ü cāhıñ

III

Ėy şeh-süvār-ı meydān yoluñda cān-fedā ben
Olsun bilādıñ eymen sen gibi nāzenīn-ten
Dā'im nihāl-i gülşen olsun ḫazāndan eymen
Olup süvār-ı devlet her yana cilve ḳılsan[1133]
Tevfīḳ-ı Ḥaḳ yanıñda olsun refīḳ-ı rāhıñ[1134]

IV

Āyīne-i cebīniñ ḫurşīd-i ṣubḥ-i devlet
Gencīne-i derūnuñ nüzhet-serāy-ı ʿizzet

[1131] SA, s. 113-115; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 630., s. 723-724.
[1132] *rūz-ı: rūze-i D.*
[1133] *yana: yaña D. / ḳılsan: ḳılsañ D.*
[1134] *yanıñda: yanıñca D. / rāhıñ: cāhıñ D.*

Her ṣāḥib-i ḥaḳīḳat söyler bu beyti elbet
Erbāb-ı ʿizz ü devlet ṭursun ḳapu[ñ]da ḳat ḳat
Olsun küşāde dā'im devletle bārgāhıñ

V

Bezm-i maḥabbetiñde peymāneler donansun
Āyīn-i Mevlevī tek raḳḳāseler dolansun
Ol bezm-i pür-ṭarabda ḫˇānendeler bulunsun
Luṭf eylesün cihānda ümmīdim ola kì olsun
Luṭf-i nebī muʿīniñ ʿavn-ı Ḫudā penāhıñ

VI

Fikrinde istiḳāmet bir ṭavrdır kì eyler
Āġāz-ı maṣlaḥatde tertīb-i ḥükmi söyler
Ėy dāver-i suḫanver evṣāfıñ oldı ez-ber
Sāyeñde ḫoş gėçenler ḫoş gėçdigiñ dilerler[1135]
Ẓıll-ı saʿādetinde devletlü pādşāhıñ

VII

Vėrdiñse şāhvārıñ Feyyāż-ı Muṭlaḳuʿl-feyż
Oldı penāhdārıñ Feyyāż-ı Muṭlaḳu'l-feyż
Vėrdi sipāhdārıñ Feyyāż-ı Muṭlaḳu'l-feyż
Olsun nigāhdārıñ Feyyāż-ı Muṭlaḳu'l-feyż
Erbāb-ı naẓma çünkim luṭf üzredir nigāhıñ

VIII

Dībāce-i meḥāsin göñlünde oldı meskūn
Mecmūʿa-i feżā'il ẕātıyla oldı meşḥūn
Gencīne-i mekārım olduḳça anda meknūn
Gūyā-yı luṭfuñ olsun vaṣfıñda nuṭḳa gelsün

[1135] *Sāyeñde: Sāyende D.*

Eş'ārı dehri dutsun Rūḥī-i ḫayr-ḫ ˇāhıñ

102. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ARPAEMĪNİ-ZĀDE MUŞṬAFÂ SĀMĪ[1136]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Meş̱eldir nefˆi artar yüklü olsa püşt-i ḥammāliñ
Delīl-i müddeʿāya kāfīdir ancaḳ bu timş̱āliñ
Bu vechile buyurmuş söyleyen erbāb-ı āmāliñ
Nedir sūdı bu bāzār-ı fenāda celb-i emvāliñ
Ġınā vėrmez metā'-ı müste'ārı dūş-ı dellāliñ

II

Meh-i rūze dil-i ʿayyāşı ancaḳ derdnāk ėtdi
Çevirmişdir yüzin cām-ı ṣafādan inhimāk ėtdi
Gelince şehr-i şevvāliñ şarābı iştirāk ėtdi
Ḥabābāsā girībān-ı ṣımāḫ-ı zühdi çāk ėtdi
Şikest-i tevbeden āvāz-ı nūş-ā-nūşı şevvāliñ

III

Egerçì murġ-ı bī-rūḥa Muṣavver vėrse bāl ü per
Egerçì ṭūṭi-i şīrīn-edā taʿlīmlü söz söyler
Bu nuṭḳ u bāl ü per ʿālemde ancaḳ kim aña beñzer
Girān-cānān-ı zühd a'māl ile uçmaḳ ümīd eyler
Olur mı mākiyāna luṭf-ı pervāz-ı per ü bāliñ

IV

Egerçì necm-i ṭāliʿ burc-ı ʿizzetden ṣudūr eyler

[1136] AT, s. 173-175; şair, mahlas benzerliğinden dolayı bu gazeli Sāmī Paşa'ya isnat etmiştir; *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, G. 74., s. 337-338.

Żiyā vü nūrı her dem ʿālem-i ḫāke nüşūr eyler
Teraḳḳī noḳtasıñ gör de bu merkezden mürūr eyler
Ser-i yem ebre ėrse ḳatre-i bārān ẓuhūr eyler
Olur idbār elbet mā-verāsı farṭ-ı iḳbāliñ

V

Yekī hemtā-yı tū çün māder-i gītī ne-mīzāyed
Be-yek tāb-ı naẓar tersem be-rūyet rence miyāyed
Ez-īn maʿnā dü çeşmem rūz u şeb pūşīde mībāyed
Ėder ḫār-ı müjem āzürde pāy-ı nāzükiñ şāyed
Degilsem ėy gül-i nev-reste maʾẕūr ola pāmāliñ

VI

Refīḳım olsa dilsiz cānver ėy server-i ḫūbān
Ḳomaz maḳṣūda ėrsün laʿl-i nābıñdan dil-i ʿaṭşān
Geçirme her sebük-maġzān ile evḳātıñı her ān
Çekilmez vażʾ-ı nā-sāzı sükūt eylerse de nādān
İşārātı bedeldir güftügūya merdüm-i lālin

VII

Ḳoyupdur nermi ḫāke hem dürüşti çekdi keyvāna
Meger pervīzenāsādır bu çarḫıñ devri devrāna
Hele hīç kimseniñ aḥvāline daḫl ėtme ḫaşmāna
Temīz-i nīk ü bed ʾayn-ı żarardır ḫurde bīnāna
Bu diḳḳat cismini sūrāḫ sūrāḫ ėtdi ġırbāliñ

VIII

Ḳanāʿat murġ-ı ʿAnḳādır verā-yı Ḳāfa uçmuşdur
Ḥarīşiñ meşrebi her dem zer ü sīme perestişdir
Bu bāzār-ı fenānıñ ḫāṣılı miḥnetlü bir işdir
Taḥammül miḥnete ser-māye-i emr-i taʾayyüşdür

Olur nefʿi füzūn yārān girān olduḳça ḥammāliñ[1137]

IX

Suḫanver ṣāḥib-i dīvān-ı nev-īcāda ėy Sāmī
Şikār-ı şiʿri dā'im ṣayd ėden ṣayyāda ėy Sāmī
Muḳallidlik ḫaṭādır şāʿir-i āzāde ėy Sāmī
Ne mümkin pey-rev olmaḳ Nābi-i üstāda ėy Sāmī
Sevād-ı nā-be-cādır meşḳ-ı şi'ri kilk-i eṭfāliñ

103. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[1138]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Terk ḳıl fenn-i muṭavvelde olan muḫtaṣarıñ
Artırır ʿanʿane-i medresede derd-i seriñ
Düşmesün bir de kütüb-ḫāne-i ʿaṣra naẓarıñ
Bir pul ėtmez saña biñ dürlü bulunsa hüneriñ
Hüneriñdir kemeriñde bulunan sīm ü zeriñ

II

Ḳalmadı encümen-i dāniş içinde nāṣid
Şimdi bāzār-ı maʿārifde olanlar cāmid
Mıṣraʿ-ı ātiyemiz oldı güzel bir şāhid
Yoġ-imiş cins-i hüner gibi metā'-ı kāsid
Var ise miṣlini göster var ise bir hüneriñ[1139]

III

Burc-ı ʿaḳrebde nihān olmadadır māh-ı cihān

[1137] *yārān: bârı D.*
[1138] AT, s. 218 [217]-219 [218]; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 44b.
[1139] *ise miṣlini göster var ise bir: dėsen miṣli beyān eyle var ise D.*

Maṭlaʿ-ı Müşterīme geldi bu yüzden noḳṣān
ʿĀḳıbet şāmı ṣabāḥ ėtmeyecek añlaşılan
Tev'em-i baḫt-ı siyāhım mısın ėy şām-ı zamān[1140]
Ḳandadır ṣubḥ-ı demiñ nūrı görünmez seḥeriñ

IV
Böyle bir dār-ı denī-meşreb içün çekme sitem
Olacaḳ kār-ı cihān ʿāḳıbetü'l-emr nedem
Gitdi bī-hūde yėre çekdigimiz renc ü elem
Āb-ı dīdemle seni besledim ėy naḫl-ḳadem
ʾĀḳıbet ġayre naṣīb oldı ne çāre ş̲emeriñ

V
Ne revādır bu ḳadar ḳahrıña ʿālem yansun
Āb-ı vaṣlıñla n'ola āteş-i hicrān sönsün
Günde biñ rengidesiñ ėy ṣanem-i būḳalemūn
Bilmez āşüfte Baṣīrī seniñ ile n'ėtsün
Beñzemez birbirine şīveleriñ ʾişveleriñ

104. BU DAḪİ [MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ][1141]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I
Her ḫiṭāb-ı Ẕü'l-Celāle tercemāndır lebleriñ
Teşne-i ʿirfānıña ʿaẕbü'l-beyāndır lebleriñ
Bāʿiṯ-i fevz [ü] necāt-ı ḳudsiyāndır lebleriñ
Küşte-i hecre ḥayāt-ı cāvidāndır lebleriñ
Mey-güsār-ı ʾaşḳa yāḳūt-ı revāndır lebleriñ

[1140] *zamān: firāḳ D.*
[1141] AT, s. 219 [218]-220 [219]; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 44b.

II

Bülbül-i gülşen-nevādır ʿāşıḳān-ı hem-demiñ
Pek be-cādır ger emerse ġonçe-i şīrīn-demiñ
Vechi var gülzāra varsun ʿandelīb-i pür-ġamıñ
Ġonçe-i n'eşküfte-i bāġ-ı leṭāfetdir femiñ
Tāze gül-berg-i gülistān-ı cinándır lebleriñ

III

Ḫançerāsā dīde-i pür-ḫūnuñ üzre her ḳaşıñ
Zaḫmdār ėtmekden özge yoḳ seniñ hīç ilişiñ
Bu cihān-ı pür-sitemde sen gibi meh-rūveşiñ
ʿĀşıḳı öldürse ġam yoḳ ġamze-i merdüm-küşiñ
ʿĪsâ-yı devrān Mesīḥā-yı zamándır lebleriñ

IV

Ḫancer-i ḫūn-ḫˇār-ı ʿaşḳıñ ṭutsa āfāḳı n'ola
Zaḫmdār ėtse ten-i erbāb-ı ezvāḳı n'ola
Gėce gündüz āh u zārım görse eşfāḳı n'ola
Tīr-i müjgānıñ dil-efgār ėtse ʿuşşāḳı n'ola
Ḫastegāna dārū-yı derd-i nihándır lebleriñ

V

Mecmaʿ-i ḫūbān içinde var vücūduñ yoḳ degil
Ḥalḳa-i zencīr-i zülfüñ boynuma çün ṭavḳ degil
Dil-beriñ her acı sözi ʿāşıḳa bir oḳ degil
Ṭūṭi-i muʿciz-beyān olsa Baṣīrī çoḳ degil
Lehce-i şīrīn ile şekkersitándır lebleriñ

105. ERBİLLİ MEHERE-İ ŞUʿARĀ-YI BE-NĀMDAN MERḤŪM MOLLA SAʿĪD'İÑ ELDE ĖDİLEN İKİ ḲIṬʿA ĠAZELİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN YAPILAN TAḪMĪSDİR[1142]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Merdüm-i çeşmim alup yüzleriñe ḫāl ėtdiñ
Dāne-i ḫāliñ ile zülfiñi çengāl ėtdin
Avladıñ murġ-ı dili cevr ile bī-bāl ėtdiñ
Elif-i ḳaddimi bār-ı ġam-ıla dāl ėtdiñ
Cismimi kāhiş-i hicrānıñ ile nāl ėtdiñ

II

O da yandırdı beni lehce-i Nāhīd-i ruḫuñ
Dil-i pür-sūḫtede ḳalmadı ümmīd-i ruḫuñ
Rūz u şeb ėtmededir cevrini te'kīd-i ruḫuñ
Ayda yā haftada bir pertev-i ḫurşīd-i ruḫuñ
Menʾ ėdüp encüm-i āliñle günüm sāl ėtdiñ

III

Mest iken meykede-i ʿaşḳda olduñ bī-hūş
Ġayr ile hem-dem olup ʿişretiñiz dūş-be-dūş
Anlara yüz vėrerek ʿāşıḳa olduñ rū-pūş
Gāh şehd-i feraḥ ėy şūḫ gehī sirke-furūş
Yetişür çehreñi dükkānçe-i baḳḳāl ėtdiñ

IV

Ābdār olmuş-iken gülşen-i bāġ-ı cismim
Şuʿle-pāş olmuş-iken merdümek-i dü çeşmim

[1142] AT, s. 68.

Ḳoymadı ḥavṣala-i dilde metāʿ-ı fikrim
Gösterüp sāʾid-i sīmīniñi aldıñ ṣabrım
Ėy sitemkār bu aġ ile baña al ėtdiñ

V

Yoġ-iken işbu cihānda hele bir ẕāt-ı ferīd
Saña beñzer üdebā şiʿriñi ėtsün tenḳīd
Fikrime geldi benim gerçì bu taḫmīs-i cedīd
Uydurur yoḳ bu zer-i ḫāliṣe bir kimse Saʾīd
Ġālibā būte-i ḥikmetde bunı ḳāl ėtdiñ

106. BU DAḪİ [ERBİLLİ MEHERE-İ ŞUʿARĀ-YI BE-NĀMDAN MERḤŪM MOLLA SAʿĪD'İÑ ELDE ĖDİLEN İKİ ḲIṬʿA ĠAZELİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN YAPILAN TAḪMĪSDİR][1143]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Gel ėy sāḳī-i devrān bir zamān bizden ıraġ olduñ
Eliñde cām-ı ṣahbā tek emīnim yüzi aġ olduñ
Çekildik ʿayş u ʿişretden mey-i nāba yasaġ olduñ
Yine sen hangi ṣahbā-yı feraḥla ter-dımāġ olduñ
Kì ol gül-rūya ḳarşu bülbül-i gūyā-yı bāġ olduñ

II

Vėrüp zehr-ābe-i hecriñ şu deñlü göñlüme ḥırḳat
Kì vėrmez bāde-i vaṣlıñ meẕāḳ-ı cāna keyfiyyet
Ḥarām olsun seniñle baʿd ez īn peymāne-i ʿişret
Degildim ben seniñle bāde-nūş-ı bezm-i ünsiyyet
Baña sāḳī eliñle cām ṣunduñ pīş-ayāġ olduñ

[1143] AT, s. 69-70.

III

Gel ėy sāḳī-i devrān ṣalıver peymāne-i nāzı
Düşürme dillere artıḳ bu ʿayş u naġme-i sāzı
Vedāʿ ėt cām-ı mümtāzı cihān-ı miḥnet-endāzı
Şiʾār-ı resm-i āzādī teḥāşī-i zamān-sāzı
Aña müntic kì vādī-i nehirde güm-sürāġ olduñ

IV

Bu gülşenzār-ı hestīde egerçì varsa da sünbül
Ṣafā-yı nev-bāhārınıñ devāmı yoḳdur ėy bülbül
Cihānıñ āteşīn gülzārına bes bunca gül ḳavrul
Yeter bu tīre-bārān-ı cefāya sīne ger ėy dil
Peleng-i kūhsārī miḥnetāsā dāġ dāġ ėtdiñ

V

Muʿaṭṭar ḫāl-i zülfüñ seyr ėderken ėy kemān ebrū
Siper olduḳça müjgānıñ ruḫ-ı pür-tābıña ḳarşu
Sezādır ger ėdersen ḫāl-i zülfüñle protestu
Baña bir gėce şemʾ-i meclis olmazsıñ ėy āteş-ḫū
Raḳībe līk bī-pervā varup ẓālim çerāġ olduñ

VI

Seni ser-mest-i ṣahbā eyleyen mey-ḫānedir bilmem
Ve yāḫūd çehre-i gül-deste-i cānānedir bilmem
Bugünki meyliñiz ḫūbāna yā rindānedir bilmem
Saʾīd el-ḥaḳ bu güftārıñ ʾaceb mestānedir bilmem
Yine sen hangi ṣahbā-yı feraḥla ter-dımāġ olduñ

107. MEKTŪBĪ-İ VİLĀYET ḤASAN TEVFĪḲ BEGİÑ İʿLĀN ÈTDİGİ ĠAZELİÑ TAḪMĪSİDİR[1144]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I

Her ḫiṭāb-ı Ẕü'l-Celāle tercemāndır lebleriñ
ʿĀleme bir nāṭıḳ-ı ʿazbü'l-beyāndır lebleriñ
Zümre-i ʿaṭşān içün āb-ı revāndır lebleriñ
Çeşme-i āb-ı ḥayāt-ı cāvidāndır lebleriñ
Feyż-baḫşā-yı şühūd-ı cism ü cāndır lebleriñ

II

Āb-ı ruḫsārında var ḫāṣiyyet-i āb-ı ḥayāt
Ḳaṭresiyle rūḥlandı bu cemīʿ-i mümkināt
Neşve-i sūzān-ı ʿaşḳa oldı mānend-i Furāt
Curʾa-i āb-ı lebiñdir neş'e-baḫş-ı kā'ināt
Reşk-i cām-ı bezm-i Cemşīd-i zamāndır lebleriñ

III

Cümle-i ervāḥ-ı ʿālem mecmaʿ-ı kübrāda hest
Bāde-i laʿl-i lebiñle oldılar ḥayrān u mest
Ètmeyen ol kimse kim peymāne-i ʿahdın şikest
Mest ü medhūş oldı ol cemʾiyyet-i bezm-i elest
Bāde-i tevḥīd-i rūḥ-ı ḳudsiyāndır lebleriñ

IV

Èy vücūduñ ʿāleme raḥmet olan şāh-ı cihān
Bāʿiṯ-i īcād-ı ʿālem mūcib-i kevn ü mekān
Ḫāme-i ʿāciz ne mümkin eyleye naʿtıñ beyān

[1144] AT, s. 178-180.

Tābiş-i mihr-i ruḫuñ pertev-fezā-yı mülk-i ān
Zīnet-i zīb [ü] cemāl-i mehveşāndır lebleriñ

V

Ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ʿaẕīm u hem şeh-i ʿālī-sirişt
Çıḳdı evc-i āsmāna ḳurb-ı Mevlāda nişt
Nām-ı nāmīsi muḳārīn nām-ı Ḥaḳla hem-nivişt
Ḥüsnüñe mā'il ser-ā-ser zümre-i bāġ-ı behişt
Ḥayret-efzā-yı 'uḳūl-i ḥūriyāndır lebleriñ

VI

Terk ėden bu mā-sivāyı buldı elbet naṣr u ʿavn
Derd-i hicrāndan olur ʿuşşāḳıñ ėy cān ḥıfẓ u ṣavn
Ẕerre-i ḥüsn ü cemāle ḥūrī vü ġılmānda rehn
Bezm-i vaṣlıñ maẕharıdır "hāẕih[i] cennāt[i] 'adn"[1145]
Çeşmesār-ı Kevṯer-i dār-ı cināndır lebleriñ

VII

Pertev-i şems-i ḥaḳīḳatdir o sulṭān-ı cihān
Ṣafḥa-i rūy-ı bedīʿinde muṭavveldir beyān
Ḫāme-i muʿciz-raḳamla eyleyüp naʿtıñ ʿayān
Dūzaḫ-ı hicrān u ġamdan ḳurtulur Tevfīḳ hemān
Bā'iṯ-i fevz ü necāt-ı ins ü cāndır lebleriñ

108. KERKÜK MUTṢARRIF-I ESBAḲI MERḤŪM RĀ'İF BEG EFENDİNİÑ ZĪRDE MUḤARRER ĠAZEL-İ ĠARRĀSINIÑ MUḪAMMESİDİR[1146]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

[1145] *Hāẕih[i] cennāt[i] 'adn:* "Bu Adn cennetleridir". Kur'ân-ı Kerîm Raʿd, Nahl, Meryem ve Tâ-hâ sûrelerinden (13/23, 16/31, 19/61 ve 20/76) kısmî iktibastır.
[1146] AT, s. 209 [208]-210 [209].

I

Açılur şām u seḥer maṭbaḫ-ı ḫˇān-ı keremiñ
Aldı erbāb-ı şikem mā'ide-i muḥteşemiñ
Eskiden bendesiyim gerçi o ʿālī-şiyemiñ
Olmuşum evveli perverde-i nāz u niʿamıñ
Şimdi lāyıḳ mı kì ben çekmeyeyim derd ü ġamıñ

II

Miṯli yoḳdur nice teşrīḥ ėdilür eṭvārı
Olsa da Mānīleriñ elde ḳalem pergārı
Çekemez levḥa-i taṣvīre ruḫ-ı dil-dārı
İstedim şerḥ ėdeyim cevr ü cefā-yı yārı
Esefinden iki şaḳḳ oldı zebān-ı ḳalemiñ

III

ʿĀḳıbet ṣanma beni ʿaşḳ-ı mecāzīde zebūn
Ḳaysveş olmadayım bādiye-peymā-yı cünūn
Dest-res olmasa ger ḫayme-i Leylāya bütün
Çāk olur hecr ile dāmān-ı taḥammül bir gün
Ger yetişmezse baña dest-i viṣāl-i nedemiñ

IV

Gözlerim girye-i ḥasretle meger buldı rüsūḫ
Olsa ger kipriginiñ her biri mānend-i süyūḫ
Āb-ı dīdemle anı besleyemem olsa şuyūḫ
Ḳorḳarım incide pāyini müjem yoḳsa o şūḫ
Rāżıyım ėtse gözüm üzre nihāde ḳademiñ

V

ʿAşḳdır ʿāşıḳa ser-māye-i esbāb-ı ḥayāt
Eyleyen merḥale-i ʿaşḳ-ı cevānīde ṣebāt
Düşse gird-āb-ı belā mevcesine gėrçi o ẕāt

Fülk-i dil sāḥil-i ümmīde bulur rāh-ı necāt
Bād-ı luṭfundan eẕer görse o deryā himemiñ

VI

Şāne ger kākülüñe düşse de bī-şek taʿrīż
Ėdemez bir teline ẕerrecesiñ tek taʿrīż
Ne revādır bu ḳadar şāneye ėtmek taʿrīż
Ėtdi bu müşkili ḥall ėtmek içün pek taʿrīż
Şāne-i ḫāṭırıma kākül-i pür-pīç-i ḫamıñ

VII

Ben ėdem bādiye-i ʿaşḳda bir dem ḳā'if
Şimdi ol nażm-ı suḫan-pervere oldum rādif
Naḳd-i cānıyla sitem almadadır ol ʿārif
Ṣaṭun almış bu nev-āyende ġazelle Rā'if
Ol şeh-i ḥüsne maḥabbetle belā-yı sitemiñ

LĀM HARFİ

109. TAḪMĪS BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[1147]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ḳaysıñ üftādeligin cilve-i Leylādan bil
Vāmıḳıñ giryelerin ḫande-i ʿAzrādan bil
Bülbülüñ naġmelerin ġonçe-i zībādan bil
Fitne-i ʿālemi ol ḳāmet-i raʿnādan bil
Her belā kim yetişür ʿālem-i bālādan bil

[1147] AT, s. 220 [219]-221 [220]; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 299., s. 285.

II

Cām-ı ṣahbāda iken ḳuvve-i rūḥāniyyet
Neş'emend oldı bütün ʿālem-i cismāniyyet
Ḳalmadı ḥavṣala-i dildeki ẓulmāniyyet
Ḥalet-i 'aşḳ-ıladır ādeme nūrāniyyet
Reng-i rūy-ı ḳadeḥi bāde-i ḥamrādan bil

III

Hele her cāẕibe-i ḥüsn-i cihān ān iledir
Ḳuvve-i rābıtası rişte-i vicdān iledir
Şīve-i neş'e-i dil çehre-i cānān iledir
Dil-i dānāya şeref pertev-i 'irfān iledir
Ḥüsn-i āyīneyi 'aks-i ruḫ-ı zībādan bil[1148]

IV

Her zamān daġdaġa-i kār-ı cihān bāṭıldır
Cāy-ı āsāyiş olur ṣanma kì bī-ḥāṣıldır
İttikā ėtmiş olan dergehine cāhildir
'İşve-i dehre göñül vėrmez o kim 'āḳildir
Almadı behre begim kimse bu dünyādan bil

V

Kimse aldırsa bile meykede-i āfāḳı
Cem gibi olmayacaḳ işbu cihāna lāḳī
Anı vėr bāde-i gül-gūnı hemān ėy sāḳī
Devlet-i dār-ı cihān devr-i zamān ėy Bāḳī
Pāydār olmadıġın ḳıṣṣa-i Dārādan bil

[1148] *āyīneyi 'aks-i: āyīne-i 'aksi AT.*

110. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ MÜCRİM EFENDİ][1149]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Tecerrüd ʿālemiñ ger ister iseñ ḫāne ber-dūş ol
ʿAlāyıḳ perdesiñ başdan çıḳar dā'im nemed-pūş ol
Der-i mey-ḫānede maḫmūr olup her laḥẓa bī-hūş ol
Gidüp pīr-i muġāna intisāb eyle ḳadeḥ-nūş ol
Düşüp pāy-ı ġama ol neş'e ile mest ü medhūş ol

II

Bu çarḫ-ı dil-rübānıñ çekme cevr ü ḳahr u ġavġāsıñ
Çıḳar başdan şikenc-i ṭurra-i zülf-i dil-ārāsıñ
Meger Mecnūndur istek eyleyen ruḫsār-ı Leylāsıñ
Götür serden hevā-yı ʿizz ü cāh u māl sevdāsıñ
Eger gitmek dilerseñ kūy-ı yāra ḫāne-ber-dūş ol

III

Göñül her rūz şeb imiş degildir çarḫ-ı cābirden
ʿAceb peymān-şikendir ḳurtuluş yoḳ böyle sāḥirden
Ḳanāʿat güşesinde ṣaḳla kendiñ cevr-i ḳāhirden
Ġaraż maḥv ile naḳş-ı mā-sivā-yı levḥ-i ḫāṭırdan
Ne ḥācet delḳ-ı ḫırḳa ister iseñ gel ʿabā-pūş ol

IV

Gülistān-ı maḥabbetde hele ey bülbül-i pür-ʿaşḳ
Yeter bu āh u feryādıñ der-i gülzārda ancaḳ
İşit bu beyt-i rengīni bu ḥālet el vérir muṭlaḳ

[1149] AT, s. 181-182.

Debistān-ı maḥabbet içre al pervāneden ser-meşḳ
Taḥammül ḳıl cefā vü cevre feryād ėtme ḫāmūş ol

V

Maḳām-ı Ḥażret-i Ḥaḳdır hemān merdümleriñ bāli
Miṣāl-i ʿarş-ı aʿẓamdır olup esrār ile mālī
Fu'ād-ı ẕāt-ı insānı olupdur mažhar-ı ʿālī
Göñül ḫalvet-serāyın Mücrim ėt aġyārdan ḫālī
O şūḫ-ı bī-bedelle dūş-ber-dūş u hem-āġūş ol

MĪM HARFİ

111. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ][1150]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Bir gėce geldi benim yanıma bir tāze ġulām
Vėrdi merdāne baña gūşe-i çeşmiyle selām
Kendüsiyle ḳonuşup eylemeden sözi tamām
Ḳıldı ol serv seḥer nāz-ıla ḥammāma ḫırām
Şem'-i ruḫsārı ile oldı müzeyyen ḥammām[1151]

II

Ṣafalar buldı żiyā rūy-ı dıraḫşānından
İstedim ṣu içeyim çāh-ı zenaḫdānından
Ḳamaşup dīde-i nem çehre-i tābānından
Görünürdi bedeni çāk-i girībānından
Cāmeden çıḳdı yeñi ayını gösterdi tamām

[1150] AT, s. 57-59; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 182., s. 306.
[1151] *müzeyyen: münevver D.*

III

Çıḳarup câme ile elbise-i elvânıñ
Cigerin pâreledi anda olan yârânıñ
Hâleden çıḳdı gibi sankì meh-i tâbânıñ
Nîl-gûn fûṭaya ṣardı beden-i ʿuryânıñ
Ṣan benefşe içine düşdi muḳaşşer bâdâm

IV

Oldı hep ġâliye-sâ dâ'ire-i manṣıb-ı ḥavż
Şeş-cihetden cereyân ėtmededir maṭlab-ı ḥavż
Göz açup işte bugün ḥavṣala-i meşreb-i ḥavż
Oldı pâ-bûs-ı şerîfiyle müzeyyen leb-i ḥavż[1152]
Buldı dîdâr-ı laṭîfiyle żiyâ dîde-i câm

V

Ṭurdı ol serv seḥer lîfe ile gül varaḳı
Ḳoydı endîşeye hep zümre-i ehl-i meraḳı
Müşterî aldı ele kâse-i zerrîn ṭabaḳı
Ṣandılar kim ṣatılur dâne-i dürr-i ʿaraḳı[1153]
El urup kîseye çoḳlar ḳılup endîşe-i ḫâm[1154]

VI

Burc-ı ʿAḳrebde iken çıḳdı meh-i pür-zerrîn
Dėdiler gökden inüp anda olan ehl-i zemîn
Ṭoldı ḥammâm içine râyiḥa-i nâfe-i Çîn
Kâkülüñ şâne açup ḳıldı hevâyı müşkîn
Tîġ-i mûyun ṭaġıdup ėtdi yėri ʿanber-fâm

[1152] *müzeyyen: müşerref D.*
[1153] *dürr-i: dürr ü AT.*
[1154] *el urup, urdı el D.*

VII

Gözleri tāb-ı ḥarāretden olunca gül-gūn
Anı gördükde dėdi zümre-i erbāb-ı ʿuyūn
Baḳ kì ol Leyliveşiñ ḥüsnüne herkes Mecnūn
Ṭās elin öpdi ḥased ḳıldı ḳara baġrını ḫūn[1155]
Yetdi ṣu cismine reşk aldı tenimden ārām

VIII

Müşk ü ʿanber ḳoḳusı her ṭarafa ėtdi hübūb
İstedi ḫavlı bürünsün dėdi bir ehl-i ḳulūb
Mihr-i endāmı yine eyleyecek meyl-i ġurūb
Çıḳdı ḥammāmdan ol perde-i çeşmim ṣarılup
Dutdı āsāyiş-ile gūşe-i çeşmimde maḳām

IX

Kākülüñ yėrde tararken nice bir mū dökdi
Aldı mir'ātı ele baḳ kì ne cādū dökdi
Sebeb oldur gözüme yaḳıcı dārū dökdi
Merdüm-i çeşmim ayaġına revān ṣu dökdi
Kì gerek ṣu döküle serviñ ayaġına müdām

X

Çekmişim ḫayli zamān cevr ü cefā vü derdin
ʿĀḳıbet ḳoḳlamışım gülşeniniñ her verdin
Çünkì ben çözmüş-iken kākülünüñ her bendin
Müzd-i ḥammām Fużūlī vėrürüm cān naḳdin
Ḳılmasun ṣarf-ı zer ol serv-ḳad ü sīm-endām

[1155] *baġrını ḫūn: baġrmı ṣu D.*

112. BU DAḪİ [TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ][1156]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Beḳāsı olmayan işbu cihānı bī-bekā gördüm
Bu miḥnet-ḫāne-i cevr ü cefāyı hem fenā gördüm
Bu dehr-i pür-denīde ṣanma kim bir āşnā gördüm
Vefā her kimseden kim istedim andan cefā gördüm
Kimi kim bī-vefā dünyāda gördüm bī-vefā gördüm

II

Olup pervāne tek göñlüm çerāġ-ı ḥüsn-ile sūzān
Cihānda olmadım bir kerre hem ol Leyliye mihmān
Devā-yı derd-i ʿaşḳıñ istedim hem vėrmedi Loḳmān
Kime kim derdimi iẓhār ḳıldım isteyüp dermān
Özümden hem beter bir derde anı mübtelā gördüm[1157]

III

Şebistān-ı ḫayālimde fürūzān şuʿle-i şemʿin
Bu ẓulmet-ḫāne-i hestīde āḫir görmedim lemʿin
ʿUmūma yüz çevirdim görmedim bir kimseniñ nefʿin
Mükedder ḫātırımdan ėtmedi bir kimse ġam defʿin[1158]
Ṣafādan dem uran hem-demleri ehl-i riyā gördüm

IV

Hevā-yı ʿaşḳ-ı Leylī çıḳmaz oldı cān-ıla tenden
ʿUmūma yüz çevirdim görmedim bir çāre anlardan

[1156] SA, s. 116-118; *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, s. 290.
[1157] *hem beter bir derde anı: min beter derd ü belâya LM.*
[1158] *ėtmedi: kılmadı LM. / ġam defʿin: defʿ-i ġam LM.*

Baña imdād ėden yoḳdur cihāna her gelenlerden
Eger ṣu dāmeniñ ṭutdum revān dönderdi yüz benden
[Ve] ger gözgüden umdum ṣıdḳ ʿaks-i müddeʿā gördüm

V

Yemen ṣaḥrāsına düşdüm baña giryānlıḳ el vėrdi
Hemīşe nār-ı fürḳatle hemān sūzānlıḳ el vėrdi
Gezerken murġ u vaḥş-ıla meger ḥayvānlıḳ el verdi
Ayaḳ baṣdım der-i ümmīde ser-gerdānlıḳ elvėrdi[1159]
Hüner ser-riştesiñ ṭutdum elimde ejdehā gördüm[1160]

VI

Yemen ṣaḥrāsı olmuş ḫaymegāh-ı Leyliye merkez
Giderken ḫayme-i zībāsına ʿaṭf-ı nigāh ėtmez
Meger seyyāreniñ bir māhdır hem hāleden çıḳmaz
Baña gösterdi gerdūn tīre baḫtım kevkebiñ yüz kez[1161]
Men-i bed-baḫt aña her gāh kim baḳdım ḳara gördüm

VII

Ümīd ėtmem baña imdād ėder Nevfel tek ādemden
Seḫāvetle murādım ḥāsıl olmaz naḳd-i Ḥāṭemden
Müfīd olmaz ne içün ceng ėde Zāl oġlı Rüstemden
Fużūlī ʿayb ḳılma yüz çevirsem ehl-i ʿālemden
Neden kim her kime yüz ṭutdum andan yüz belā gördüm

113. MUḪAMMES-İ FUŻŪLĪ EFENDİ[1162]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

[1159] *der-i: reh-i LM.*
[1160] *Hüner: Emel LM.*
[1161] *kevkebiñ: gözgüsin LM.*
[1162] AT, s. 265 [264]-267 [266]; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 204., s. 328.

I

Raḥm-ı māderde iken yandı hele cān u tenim
Emdigi ḫūn-ı cigerdir gėce gündüz dehenim
Çāk çāk olsa n'ola ḳanlu olan pīrehenim
Penbe-i dāġ-ı cünūn içre nihāndır bedenim[1163]
Diri olduḳça libāsım odur ölsem kefenim[1164]

II

İstemiş dergehine cānımı şāh-ı ʿādil
Der-i dil-dāra hemān ḫayli zamāndır mā'il
Çāre yoḳ dergehine gitmelidir el-ḥāṣıl
Cānı cānān dilemiş vėrmemek olmaz ėy dil
Ne nizāʿ eyleyelüm ol ne seniñdir ne benim

III

İncilā buldı gözüm mihr-i ruḫuñ berḳından
Telḫ-kām olmuş-iken çāşni-yi ʿaşḳından
N'ola şīrīn-dehen olsam da anıñ şevḳından
Ṭaş deler āhım oḳı şehd-i lebiñ zevḳından[1165]
N'ola zenbūr evine beñzese beytü'l-ḥazenim

IV

Yandıran zümre-i ʿuşşāḳı hele fürḳatdir
Sūziş-i nār-ı hevā ʿāşıḳa bir lezzetdir
Felegiñ şevket ü şānı baña hep miḥnetdir
Ṭavḳ-ı zencīr-i cünūn dā'ire-i devletdir
Ne revādır beni andan çıḳara żaʿf-ı tenim[1166]

[1163] *dāġ-ı cünūn: merhem-i dāğ D.*
[1164] *odur: budur D.*
[1165] *zevḳından: şevḳinden D.*
[1166] *revādır: revā kim D.*

V

Yandı pervāne-ṣıfāt nār-ı ġamıñla cigerim
Bir de fānūs-ı maḥabbetde hemān bāl ü perim
Düşmüşüm nār-ı ġama ḳalmadı hergiz eşerim
ʿAşḳ ser-geştesiyem seyl-i sirişk içre yėrim[1167]
Bir ḥabābem kì hevādan ṭoludur pīrehenim

VI

Ḥüsn-i ḫūbān-ı cihān içre nigārım sensen
Semen ü yāseminim lāle-ʿiẕārım sensen
Gül-i gülzār-ı cinān serv-i çınārım sensen
Bülbül-i ġam-zede'em bāġ-ı bahārım sensen[1168]
Dehen ü ḳadd ü ruḫuñ ġonçe vü serv ü semenim

VII

Kaʿbe-i kūy-ı ṭavāf ėtmek içün dil-dārıñ
Ṣarf ḳıl dergehine her ne kì vardır varıñ
Vaṭanımdır güzelim ol der-i pür-züvvārıñ
Ėdemez terk Fużūlī ser-i kūyun yārıñ[1169]
Ne ḳadar ẓulm yėri ise baña ḫoşdur vaṭanım[1170]

114. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[1171]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Gözümüz görmez ise ṣanma beni aʿmāyem

[1167] *seyl-i: eşk-i AT.*
[1168] *bāġ-ı bahārım: bāġ u bahārum D.*
[1169] *Ėdemez: İdemen D.*
[1170] *yėri ise: beterse AT.*
[1171] AT, s. 161; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 315., s. 294-295.

Dīde-i ḳalb-i baṣīretle hemān bīnāyem
Gerçì nuṭḳum yoġ-ise ṭūṭi-i şekker ḫˇāyem
N'ola dehr içre nişānım yoġ-ise ʿAnḳāyem
Ne ʿaceb seyl gibi çaġlamasam deryāyem

II

Necm-i iḳbāli yücedir hele her bir dānā
Ne ḳadar medd-i nigāh ėtse de görmez aṣlā
Çıḳarır şuʿle-i idrākını ʿālem zīrā
Göze göstermez ise şanma beni her ednā[1172]
Kì naẓar farḳ ėdecek mertebeden aʿlāyem

III

Naẓarım düşmüş-iken dā'ire-i ʿirfāna
Ṭāliʿim çıḳdı meger mınṭaḳa-i keyvāna
Ser-fürū eyleyemem bir daḫi bu devrāna
İltifāt eyleyemem ẕerre ḳadar nādāna
Āsmān-ı hünere mihr-i cihān-ārāyem

IV

Fuḳarā kisvesine gerçì büründüm zīrā
Muḫtefī olmayacaḳ işbu cihānda aṣlā
Kevkeb-i baḫt-ı bülendi olacaḳdır bālā
Ṣuretā gerçì gedā şeklin urundum ammā
Mesned-i memleket-i maʿrifete Dārāyem

V

Tabʿ-ı mevzūnı olan çıḳdı benī ādemde
Böyle bir naẓmı ḳasemle kì dem-i ḫurremde
Kimse bu faḫriyeyi söylemedi aḳdemde

[1172] *şanma: ṭañ mı D.*

Bāḳiyā dīn-i Muḥammed ḥaḳ içün ʿālemde
Dem-i cān-baḫş ile naẓm içre bugün ʿĪsâyem

115. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[1173]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I
Bu ḳubbe-i fīrūzedesin sen kì güvāhım
Olduḳça cihān içre benim püşt ü penāhım
Ḫāk-i rehiñi sürme-i nūr ėtdi nigāhım
Rūşen ola tā işigiñe varmaġa rāhım
Yol mūmların yaḳdı gėce şuʿle-i āhım[1174]

II
Ḳoydı beni vaḥşīler ile faḳr-ı cefāda
Dil-dār oturur pister-i rāḥatda ṣafāda
Yoḳ çāre bize olmalıdır "*ḳālū belāda"*
Hem-reng-i peleng ėtdi beni kūh-ı belāda
Cismimde ser-ā-pā görilen dāġ-ı siyāhım[1175]

III
Ruḫsārıña ḳarşu gelen ʿuşşāḳı yoḳ ėtme
Hem gerdenine ḥalḳa-i gīsūyı ṭavḳ ėtme
Her kiprigiñi sīne-i ʿuşşāḳa oḳ ėtme
Luṭf eyle iñen ḳullarıña cevri çoḳ ėtme
Āh eylemesün kimseye ẓulm eyleme şāhım

[1173] AT, s. 121-122; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 321., s. 298-299.
[1174] *Yol: Yil D.*
[1175] *görülen: görinen D.*

IV

Peyveste iken kākülüñe bu dil-i şeydā
Taḫlīṣ-i fu’ād ėtmelisiñ ėy ḳad-i bālā
Nuṭḳunda perīşān ḳalacaḳ bir daḫi zīrā
Dildir saña ʿarż ėtmege aḥvālimi gūyā
Ḳabrimdeki ḫāk üzre biten tāze giyāhım

V

Bu rütbe yeter ʿāşıḳıña her meh ü her yıl
Hep āteş-i hicrān ile ḳavrıldıġımı bil
Ḫāk-i ḳademiñ gözde iken ėy ṣaçı sünbül
Bāḳī dilemez dehr-i denī salṭanatıñ dil
Yār ėşiginiñ ḫidmetidir devlet ü cāhım

116. DĪGER MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[1176]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Göz tiken ġonçe-i gülzār-ı cināna her dem
Dā’imā çekmiş iken lāne-i gülşende sitem
Gitdi eyyam-ı şitā geldi bahār-ı bī-ġam
Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem
Ġonçeniñ göñli açıldı güle düşdi şeb-nem

II

Felegiñ görmüş-iken gerçì nigārın sensiz
Anlarıñ içmiş idim cām-ı ʿizārın sensiz
Baʿd ez īn isteyemem neş’e ḫumārın sensiz
ʿĀlemiñ n’eyleyeyim bāġ-ı bahārın sensiz[1177]

[1176] AT, s. 145-146; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 331., s. 304-305.
[1177] *n’eyleyeyim: n’eyleyeyin D. / bāġ-ı: bāġ u D.*

Baña sen ruḫları gülzār ile ḫoşdur ʾālem

III

Dām-ı gīsū ḳurulup çehre-i dil-dārında
Murġ-ı dil beste iken ṭurra-i ṭarrārında
Ḥur u ġılmān geziyor ṣaḥne-i gülzārında
Dāne-i ḫāline baḳ cennet-i ruḫsārında
Nice ṣabr eylesün Allâhı severseñ ādem

IV

Nuḫbe-i fikriñi gel görme her eşḫāṣa revā
Eyleme her söziñi zümre-i nādāna fedā
Getürür vādi-i nisyāna gider bād-ı hevā
Dil-i şūrīdeye ḳıl pend ü naṣīḥat geh añа[1178]
Nefesiñ gelsün ėyā ṣūfi-i nāṣiḥ dem dem

V

Oḳunur gülşen-i ʿirfānda bu raʿnā ġazelin
Giderir faṣl-ı bahār içre olan gül keselin
Bozamaz bād-ı ḫazān böyle gülistān temelin
Var ise tāzeledi bāġ-ı nihāl-i emelin
Reşeḥāt-ı ḳalem-i ḥażret-i sulṭān-ı kerem

VI

Yemyeşil oldı bugün bāġımızıñ evrāḳı
Mezemiz tuḥfe-i ṭurfandasıdır ėy sāḳī
Faṣl-ı güldür içelim cām-ı mey-i ezvāḳı
Ābdār olsa n'ola mīve-i şi'r-i Bāḳī
Urmadı kimse bu bāġ içre daḫi böyle ḳalem

[1178] *geh añа: geh geh D.*

117. BU DAḪİ MERḤŪM ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1179]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Levḥ-ı mir'āt-ı ṣafāda pertev-i ṣunʿ-i ʿalīm
Meşʿal-i nūruñla rūşendir ṣırāṭ-ı müstaḳīm
Kesb-i rūḥ ėtse sezādır fazlıña ʿaẓmu'r-remīm
Ėy vücūduñ nūr-ı maḥż-ı mihr-i envār-ı ḳadīm[1180]
V'ey cemāliñ muṣḥaf-ı āyāt-ı Ḳur'ān-ı Kerīm[1181]

II

Cūy-bār-ı midḥatiñde mā-cerā çün seyldir
Naʿtıñı iʿlān ėden Ḳur'ān-ı ṣāḥib neyldir
Ḫāme-i çāpuk-zebān ancaḳ aña bir ẕeyldir
Nūn ʿaynıñ ve'l-ḳalem ḳaşıñ ṣaçıñ ve'l-leyldir
Ve'ḍ-ḍuḥā ve'ş-şems vechiñ zülf ü aġzıñ ḥā' vü mīm

III

Nūr-ı ẕātıñ reh-nümā-yı zümre-i gümrāhdır
Çeşm-i pākiñ ʿālem-i hestīde şāhenşāhdır
Her lisānda nām u şe'niñ zīver-i efvāhdır
Noḳta-i ḫāliñ yüzüñde bā'-i Bismillâhdır
Sīn-i dendānıñ kilid-i genc-i Raḥmānu'r-Raḥīm

IV

Oldılar cevv-i semāda neyyirān fermān-beriñ

[1179] SA, s. 9-11; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 136., s. 461.
[1180] *vücūduñ: vücūdı D.*
[1181] *cemāliñ: cemāli D.*

Yėrde ins ü cinn ü vaḥşīler hemān fermān-beriñ
Oldı her ḫāḳān-ı sulṭān-ı zamān fermān-beriñ
Şāh-ı iḳlīm-i risāletsiñ cihān fermān-beriñ
Mührdārıñdır Süleymān hem ʿaṣādārıñ Kelīm[1182]

V

Muʿcizātıñ ʿālem-i hestīde kim ḥadden beder
Ḫidmetiñde nuṭḳa gelmiş cümle eşcār u ḥacer
Enbiyāya nisbet olmaz sen gibi ʿālī güher
Eylemiş ise Mesīḥ iḥyā-yı emvāt-ı beşer
ʿĀlem-i hejdeh seniñle oldı iḥyā ėy ḥakīm

VI

Ravża-i pākiñ olupdur gülşen-i dār-ı cinān
Andadır āşār-ı cennet ḥūr u ġılmān pāsbān
Gėce gündüz oldı dā'im ḳıblegāh-ı mü'minān
Ravża-i pākiñ maḳām-ı ḫāṣṣ-ı Maḥmūddur ʿayān
Çün Medīne şehridir ʿuşşāḳa cennātu'n-naʿīm[1183]

VII

Aġlamaḳdan gözlerimde ḳalmadı tāb-ı naẓar
Yoḳsa dā'im sürme ister bu remedlü çeşm-i ter
Ravżaya yüz sürmek üzre gerçì lāzımdır sefer
Ḫāk-i ravżañ tūtīyā-yı kuḥl-i "mā-zāġa'l-baṣar"[1184]
İktiḥāl ėden bulur Allâha rāh-ı müstaḳīm

VIII

Kadriñi Ḫak eylemişdir enbiyāda ser-bülend
Sensiñ ėy Sulṭān-ı ʿālem her ḳulūba naḳşbend

[1182] *hem: bir D.*
[1183] *Çün: Kim D.*
[1184] *Mā-zāġa'l-baṣar:* "Gözü kaymadı" Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.

Ḫˇān-ı inʿāmıñ açıḳdır ʿāleme ėy ercümend
Yā Resūlallâh ḳapu[ñ]da bu Selāmī derdmend
Ḫˇān-ı lutfuñ sā'ili bir kemter ü ednā yetīm

118. MUḤAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-NAʿT-I ŞERĪF-İ ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİ[1185]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I
Sendedir mihr-i nübüvvet sendedir dürr-i yetīm
Sendedir āb-ı şefāʿat eyler iṭfā-yı caḥīm
Sende engüşt-i risālet ḳıldı mehtābı dü nīm
Ėy vücūduñ nūr-ı maḥż-ı mihr-i envār-ı ḳadīm[1186]
V'ey cemāliñ muṣḥaf-ı āyāt-ı Ḳur'ān-ı Kerīm[1187]

II
Gülşen-i ruḫsārıña ʿālem bütün pür-meyldir
Mevc-i deryā-yı şefāʿatden ʿaraż bir seyldir
Cūy-bār-ı seylden kim inṭıfā-yı veyldir
Nūn ʿaynıñ ve'l-ḳalem ḳaşıñ ṣaçıñ ve'l-leyldir
Ve'ḍ-ḍuḥā ve'ş-şems vechiñ zülf ü aġzıñ ḥā' ü mīm

III
Nūr-ı pür-tāb-ı cebīniñ ʿāleme hem-rāhdır
Tāc-ı farḳıñ ṭāḳ-ı evc-i farḳadāna māhdır
Naʿt-ı pākiñ enbiyāda zīver-i efvāhdır
Noḳṭa-i ḫāliñ yüzüñde bā'-i Bismillâhdır
Sīn-i dendānıñ kilīd-i genc-i Raḥmānü'r-Raḥim

[1185] AT, s. 1-2; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 163., s. 461.
[1186] *vücūduñ: vücūdı D.*
[1187] *cemāliñ: cemāli D.*

IV

Ḥamdulillâh ümmet olduḳ sen gibi bir serveriñ
Tūtiyā-yı çeşm-i aʿmādır bütün ḫāk-i deriñ
Çün nübüvvet ḫātemiyle mührlendi dūşlarıñ
Şāh-ı iḳlīm-i risāletsiñ cihān fermān-beriñ
Mührdārıñdır Süleymān bir ʿaṣādārıñ Kelīm

V

Şemʿ tek pervāneāsā başıña ʿālem döner
Ḫāme-i ʿāciz ne mümkin midḥat-ı vaṣfıñ ėder
Ḳadriñiz ḥadden füzūndur söyler erbāb-ı naẓar
Eylemiş ise Mesīḥ iḥyā-yı emvāt-ı beşer
ʿĀlem-i hejdeh seniñle oldı iḥyā ėy ḥakīm

VI

Ḥażret-i Ḳur'ān ėdüpdür vaṣfını dā'im beyān
Geç Yahūd u hem Naṣārā dėdigi sözden hemān
Her ne söylerseñ sezādır ėy debīr-i ins ü cān
Ravża-i pākiñ maḳām-ı ḫāṣṣ-ı Maḥmūddur ʿayān
Kim Medīne şehridir ʿuşşāḳa cennātü'n-naʿīm

VII

Sendedir mir'āt-ı ʿālem sendedir nūr-ı naẓar
Sendedir nūr-ı risālet sendedir şaḳḳü'l-ḳamer
Midḥat-ı ẕāt-ı şerīfiñ hep taṣavvurdan bider
Ḫāk-i ravżañ tūtiyā-yı kuḥl-i "mā-zāġa'l-baṣar"[1188]
İktiḥāl ėden bulur Allâha rāh-ı müstaḳīm

VIII

Āteş-i hicrānıña ʿālem yanupdur çün sipend

[1188] *Mā-zāġa'l-baṣar:* "Gözü kaymadı" Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.

Nūr-ı ʿaşḳıñ eylemişdir kā'ināt pāy-bend
Ḳıblegāh-ı ʿālem olduñ ey ḫıdīv-i ercümend
Yā Resūlallâh ḳapuñda bu Selāmī derdmend
Ḫˇān-ı luṭfuñ sā'ili bir kemter ü ednā yetim

119. MUḤAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[1189]

Müstefʿilātün müstefʿilātün

I
Çoḳdan berü ben çekmekdeyim ġam
Rü'yāda görmek ruḫsārıñı hem
Göster baña kim bir kerre bir dem
Ey şekl-i ḫūbuñ rūḥ-ı mücessem
"Ente'l-mu'aḫḫar ente'l-muḳaddem"[1190]

II
Rūḥuñ muḳaddem cismiñ muʿaḫḫar
Farḳ-ı cihāna olduḳda efser
Āḫir sen olduñ ʿafvına maẓhar
Sen olmasaydıñ ṣulbında muẓmer
"Mā-kān[e] *yuʿfī ʿan ẕenb*[i] *Ādem"*[1191]

III
Evc-i semāda vėrdiñ işāret
Bu yüzle oldı hem saña ümmet
Bu baḫṣe Ḳurʿān nāṭıḳdır elbet
Çün maḳdemiñden vėrdi beşāret

[1189] AT, s. 61; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 49a.
[1190] "İlk ve sonuncu sensin"
[1191] Ademin günahına affetmeye sen sebep oldun

"Nāle'l-ma'ālī 'Īsâ bn-i Meryem"[1192]

IV

Vaṣfiñda ḫāme düşdi zebāna
Naʿtıñ sıġışmaz kevn ü mekāna
Ervāḥ içinde sensiñ yegāne
Ḳılmış seni Ḥaḳ raḥmet cihāna
"Levlāk[e] künnā fī'n-nār[i] muġrem"[1193]

V

Evc-i semānıñ bedr-i munīri
İşbu cihānda yoḳdur naẓīri
Rūz-ı cezāda luṭf ėt bu pīri
Na't-ı Nebīdir ẕuḫr-ı Baṣīrī
"Ṣall[i] 'aleyh[i] Rabbī ve sellem"[1194]

120. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[1195]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Āhımla düşüp dā'ire-i hāliye māhım
Her sebʿa-i seyyāre daḫi olsa penāhım
Çün ėtmeyecek bir daḫi ol ḳıble-i gāhım
Her şām u seḥer bām-ı sipihre çıḳar āhım
Feryād kì ṣormaz sebeb-i āhımı māhım

[1192] Meryem oğlu İsa, yüceldi
[1193] Sensiz, biz ateşe esirdik; *muġrem: tuġrem D; "levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.
[1194] Allah'ın selat u selamı üzerine olsun
[1195] AT, s. 136-137; Aʻmâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 50a.

II

Fānūs-ı ḫayālimde olan şemʿ-i münevver
Söndirdi anı ḳahrı ile çarḫ-ı sitemger
Bir daḫi fürūzān olamaz dilde mükerrer
Gün görmek olur mı baña ʾālemde müyesser
Rūzı şeb ėden tīregi-i baḫt-ı siyāhım[1196]

III

Gülzār-ı melāḥatde iken ġonçe-i verdim
Hergiz alamaz būy-ı şifā ḳuvve-i virdim
Bī-fā'idedir gelse de imdādıma merdüm
Bī-tāb ėdiyor ṣıḳlet-i ġam peyker-i zerdim
Yā Rab nice bir kūha taḥammül ėde k'āhım

IV

Aġyār-ı bed-efgār ile peymān[e] çaḳarsıñ
Mestāneleri dā'ire-i ẕevḳa çekersiñ
Āṣüfteligi bezm-i sefāhatde yaparsıñ
Baḳdıḳça baña çeşm-i ġażab birle baḳarsıñ[1197]
Ėy çeşm-i siyāhım seni sėvmek mi günāhım

V

Çoḳdan berü bir māhveşiñ oldı esīri
Pertev vėrecek ʿāleme ol bedr-i münīri
Nūr-ı naẓarıñ olmasa da gerçi ẓahīri
Muḥtāc degil meşʾale-i māha Baṣīrī
Gerdūna yeter şeb heme şeb şuʾle-i āhım

[1196] *ėden: ėder D.*
[1197] *çeşm-i ġażab: ḫışm u ġażab D.*

121. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FAṬĪN EFENDİ[1198]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Çıḳınca burc-ı ʿaḳreb menzilinden necm-i keyvānım
Açıldı ġonçe-i baḫtım göründi verd-i ḫandānım
Sezāver sebʿa-i seyyāre olsun hep nigehbānım
Ṭulūʿ ėtdi sipihr-i nāzdan ol māh-ı tābānım
Saʿādet burcuna naḳl eyledi necm-i dıraḫşānım

II

Ḫayāli dildedir ẕikr-i cemīli zīver-i evfāh
Bu yüzden ḳaṭʿ-ı ülfet ėtmedi benden biḥamdillâh
Beşāretdir baña şükr eylerim inʿāmına her gāh
Güler yüzle yine ʿarż-ı cemāl ėtdi baña ol māh
Bu yüzden vechi var rūşen olursa çeşm-i giryānım

III

Vücūdum zaḫmdār olmuş hemān peykān-ı fürḳatle
Sezāvār-ı müdāvādır meger dārū-yı vuṣlatle
Tedāvī olmaḳ üzre görmedim dil-dārı şefḳatle
Derūn-ı sīnemi pür-dāġ ėtdim nār-ı ḥasretle
N'ola ney gibi nālān olsa her dem ḳalb-i sūzānım

IV

Bu istiġnā kì vardır ʿālem-i hestīde hep dā'im
Olupdur fiṭrat-ı ẕātıñda her şām u seḥer ḳā'im
Saña cān u göñülden baş egüp olmuş iken ḫādim

[1198] SA, s. 155-156; *Fatîn Dîvânı*, G. 94., s. 103-104.

Ḳaṣīde diñlemezsiñ hīç ġazel almazsıñ ey ẓālim
Saña bilmem nice ʿarż eyleyim ḥāl-i perişānım

V

Saña bir bende-i dīrīnedir dā'im anı yorma
Vücūd-ı nā-tüvānından libās-ı luṭfuñı ṣoyma
Gerekdir ġamze-i tīr-i nigehle sīnesiñ oyma
Faṭīni ol ḳadar da vādi-i nisyānda ḳoyma
Ḳuluñdur ʿāşıḳıñdır gāhice yād eyle sulṭānım

122. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ 'İZZET MONLĀ[1199]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Olsaydı eger ʿālem-i ʿulvīde penāhım
Ṣarf eyler idim ḫıdmetine mesned ü cāhım
Ammā n'ėdeyim varmayacaḳ medd-i nigāhım
Āh ėtdigimiñ vechi budur ey yüzi māhım
Ḫavfım bu kì bir gün ṭutacaḳdır seni āhım

II

Mey-ḫāne-i ʿālemde hele ḳalmadı ṣavfet
Cānımdan uṣandırdı beni sāḳi-i ʿişret
ʿUḳbāya ḳadem baṣmaya geldi dem-i rıḥlet
Ḳaṣd eylemeden cānıma vėr tevbeye ruḫṣat
Tā kim saña bār olmaya maḥşerde günāhım

III

Āṣār-ı herem ḳondı ḫarāfetle yüzümde

[1199] AT, s. 127-129; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 354., s. 543.

Gençlik eşeri ḳalmadı her laḥẓa yüzümde
Maḥv olmuş iken ḥüsn-i leṭāfet kì sözümde
ʿAḳlımda vaṭan ḳalmadı aḥbāb gözümde
Seglerle ser-i rāhı olup yār u penāhım

IV

Her dem ṭutuşur āteş-i hicrān yüregimde
Pinhān olamaz ṣūret-i ḫūbān yüregimde
Ol nār-ı belā oldı fürūzān yüregimde
Derd oldı benim vuṣlat-ı cānān yüregimde
Düşmenlerime vėrmeye ol derdi İlâhım

V

Çün ḳısmetimiz gerçì muḳadderdir ezelden
Gel çek eliñi silsile-i ṭūl-i emelden
İçmek var iken bāde-i ṣahbā-yı ecelden
Naḳdīne-i cān var idi gitdi o da elden
Geldik eli boş maḥşere maʿẕūr ola şāhım

VI

Ḳurtar beni yā Rab bu ḫarāfetle ʿatehden
Çirk-i günehi bir de çıḳar ḳalb-i siyehden
İnceldi tenim çekdigimiz nāle vü āhdan
Yoḳ ṭāḳat-i taḥrīḳ-ı ḳadem bār-ı günehden
Pīrim der-i iḥsānıñı eyle ser-i rāhım[1200]

VII

Ġam çekme göñül revzene-i raḥmet-i Raḥmān
Her laḥẓa küşād olmalıdır ʿāleme her ān
Ol raḥmete ḳarşu diyemez ṣāḥib-i ʿirfān

[1200] *Pīrim: Pīr-i AT.*

ʾİzzet ne ʾaceb olmadı şermende-i ʾiṣyān
Dūzaḫda mı bilmem ḳararır rūy-ı siyāhım

123. MUḪAMMES MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ ḤİKMET BEG[1201]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I
Cānları olmuş-iken ʿālem-i süflīde remīm
Rūḥ-ı Ḥassānīleri cennet-i ʿalāda muḳīm
İşte erbāb-ı selef ṣāḥib-i āṯār-ı ḳadīm
Bāḳī vü Nefʿi vü Nābī vü Necātī vü Fehīm
Ṣābit ü Rāġıb ü Sāmī vü Fużūlī vü Nedīm

II
Nāẓım-ı lehce-i güftār-ı kühen bunlardır
Bülbül-i naġme-fürūşān-ı çemen bunlardır
ʿĀḳıbet ʿālem-i uḫrāya giden bunlardır
Reh-nümāyān-ı esālib-i suḫan bunlardır
Biriniñ meslegine pey-rev olur ṭabʿ-ı selīm

III
Ḫārsız olmayacak ravża-i gülzār-ı bahār
Bulunur ṣaḥn-ı çemenzārda elbette hezār
Gül-i gülzāra muḳābil diyecek leyl ü nehār
Pīre destān-ı hünerden nice māhir daḫi var
Silk-i telfīḳa olur her suḫan-ı dürr-i naẓīm

IV
ʿĀlem-i naẓmda vardır nice erbāb-ı ṣunūf

[1201] AT, s. 65-66.

Kimisi cāhil-i nāfil kimisi merd-i zuyūf
Kimi erbāb-ı hüner zümre-i erbāb-ı ẕurūf
Mā'adāsı müteşā'irdir èder cem'-i ḥurūf
Èdüp evzān u ḳavāfiye muvāfıḳ tersīm

V

Muḫtelif ṭavrda ḫalḳ olmalıdır kātib-i leyl
Naẓmı taḥrīf èderek almadadır ṭālib-i leyl
Kendine nisbet èderken olacaḳ nāhib-i leyl
Kimisi sārıḳ-ı mażmūn u kimi ḫāṭib-i leyl
Kiminiñ sebki rekīk ü kiminiñ lafẓı saḳīm

VI

Ḳābiliyyet ne güzel mevhībe-i kübrādır
Kimi de maʿrifet-i ʿaşḳda Mevlānādır
Kimisi medrese-i fażlda bī-hemtādır
Nev'-i insānda heyūlā daḫi lā-yaḥṣādır
Ṣūretā olsa daḫi ḳābil-i veche ta'līm

VII

Luṭf-ı Ḥaḳ ẓāhir olunca neler èdtmiş Ḥikmet
ʿĀlem-i kevn ü mekāna naẓar èdtmiş Ḥikmet
Şecer-i maʿrifeti bārver èdtmiş Ḥikmet
Niçe seng-i siyeh-i pür-güher èdtmiş Ḥikmet
Ezeli terbiyet-i mihr-i tecellī-i Kerīm

124. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ [NĀMIḲ] KEMĀL BEG[1202]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

[1202] AT, s. 151-152; *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri (NK)*, G. 142., 173-174.

I

Görünce mihr-i gerdūnı uçar ol şeb-nem-i ʿālem
Ṣuvarmaz gülşen-i ümmīdi eyler her dem-i ʿālem
Hezārān saʿy u kūşişle ger olsañ hem-dem-i ʿālem
Olur peydā ümīd-i neyl-i rāḥatden hem-i ʿālem
Budur faṣlü'l-ḫiṭāb-ı şerḥ-i rāz-ı mübhem-i ʿālem

II

Seni leb-rīz-i ṣahbā ėtse de cām-ı bahārında
Yine biñ derd ü miḥnet gösterir renc ü ḫumārında
Sipihr-i fitnekārıñ maḳtel-i dār u diyārında
Hezārān ḳaṭre-i ḫūn muḫtefīdir her ġubārında
Degil cāy-ı feraḥ mātem-serāy-ı pür-ġam-ı ʿālem[1203]

III

Felek giryān zemīn ḫandān olur bārān-ı raḥmetden
Bülendi pest ėderken hoşlanur eşk-i meserretden
Tefekkür-ḫāne-i ḥayretdedir ʿālem bu ḥāletden
N'ola ʿulvī-nihādān olsa ḳalsa ḳasr-ı rifʿatden[1204]
Tezelzüldür ṭarīḳ-ı iʿtilāda süllem-i ʿālem[1205]

IV

Cihānıñ şöhret ü şānı medār-ı iştihār olmaz
Sipihriñ bir ḫuṣūṣ-ı şefḳatiyle iftiḫār olmaz
Elem çekme bu çarḫıñ ṭumṭırāḳı bir ḳarār olmaz
Esāsı ber-hevādır baña ḳalsa pāydār olmaz
Bulur bir gün tezelzül irtibāṭ-ı muḥkem-i ʿālem

[1203] Bu beyitten sonra *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Döner başında gâfil pertev-i rahşân-ı ikbâlin
Güneşdir merkez-i devr-i nücûm-ı muzlem-i âlem
[1204] *ḳılsa: kâsır NK.*
[1205] *Tezelzüldür: Tenezüldür NK.*

V

Sikender cām-ı Cemşīdi mey-i nāb içre görmüşdür
Bütün aḥvāl-i Dārāyı ber-īcāb içre görmüşdür
Furūġ-ı mihr-i gerdūnı meh-i tāb içre görmüşdür
Gören rūy-ı ṣafā-yı ʿālem-i āb içre görmüşdür
Ġubār-ālūdedir mir'āt-ı ṭabʿ-ı mükrem-i ʿālem[1206]

VI

Sipihr-i sufleniñ gösterdigi her sāḫte iḥsānı
Olupdur bāʿiṯ-i bed-māyedārıñ rifʿat ü şānı
Ḫudādan başḳa yoḳdur ḳahr ėden bir böyle devrānı
Dehen-şūy-ı nevā-yı ḫʿāhiş ėtmiş ehl-i ʿirfānı[1207]
Ġam-ı ṣad rūze-i minnetle ʿayş-ı yek-dem-i ʿālem[1208]

125. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MONLĀ MEḤMED EFENDİ ERBİLLİ[1209]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Ṭutuşmuş ġam odına ḫāṭırım eşkim feşān ėtdim
Çeker her dem baña tīġ-i nigāhıñ ṣankì ḳan ėtdim
Dil-i nā-şādımı terk-i riyādan şādmān ėtdim
Uṣandım zühdden meyl-i hevā-yı gül-ruḫān ėtdim
Dil-i pejmürdeyi ʿaşḳıyla pīr iken cevān ėtdim

[1206] *mükrem: hurrem NK;* bu beyitten sonra *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Kemâl ehl-i dile bâzîçe-i dest-i tasarrufdur
Ham-ı çevgân-ı gerdûn içre gûy-i a'zâm-ı âlem
[1207] *nevā-yı: nevâl-i NK.*
[1208] Bu beyitten sonra *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri* adlı eserinde olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Garîb âfet-res-i idrâk olur sahbâ-yı devlet kim
Gedâ bir katresinden zanneder kendim Cem-i âlem
[1209] SA, s. 151-152.

II

Fırāḳında işitmiş dā’imā ol şūḫ efġānım
Dil-i āşüftemi düşnām ile yād ėtse sulṭānım
Aḳıtsam her zamān kim cūy-bār-ı çeşm-i giryānım
Ser-i kūyunda dil-dārıñ müyesser olsa iskānım
Çıḳarıñ cānımı tenden eger meyl-i cinān ėtdim

III

Ḫamīde ḳāmetimle ḥalḳa-i zülfünde inceldim
Teʿemmül ḳılmayup kendim belā-yı ʿaşḳına ṣaldım
Ṣorup aḥvālini taḥḳīḳ-ile andan ḫaber aldım
Şarāb-ı laʿlini aġyārlar nūş ėtdigin bildim
Ḳara baġrımdaki ḳanı dü çeşmimden revān ėtdim

IV

Yanupdur cism ü cānım āteş-i hicrānı berḳında
Gezer pervāneveş göñülüm çerāġ-ı ḥüsni şevḳında
Ḳılurdum baġrımı ḫūn ol gül-i ruḫsārı ẕevḳında
Binā-yı cismimi muḥkem ṣanurdum bār-ı ʿaşḳında
Çü sevdāsına düşdüm tīr iken ḳaddım kemān ėtdim

V

Şeb-i yeldāda yoḳdur tār-ı zülfüñ hem sevādınca
Biḥār-ı ʿaşḳıña düşmekdedir göñülüm mefādınca
Ne īcāb ėder ölmek ġayr-ı kūyında ʿinādınca
Murād-ı ṣayd-ı cān ėtmekdedir ben hem murādınca
Bu levḥ-ı sīnemi tīr-i ḫadengine nişān ėtdim

NŪN HARFİ

126. TAḪMĪS-İ ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[1210]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Gördigim cevr ü sitem pençe-i devrānımdan
Lālezār oldı zemīn çeşm-i ḫūn-efşānımdan
N'ola ger yansa cihān āteş-i hicrānımdan
Felek ayırdı beni cevr ile cānānımdan
Ḥaẕer ėtmez mi 'aceb nāle vü efġānımdan

II

Sevmişim rūz-ı ezel Leylī gibi bir meleki
Oldı Leylīyi gören gözlerimiñ merdümeki
'Āḳıbet ḳahr ėderim āh-ı dil-i pür-nemeki
Oda yandırmasa bir şu'le ile nüh feleki
Ne biter āteş-i dūd-ı dil-i sūzānımdan[1211]

III

Girye-i eşkim ile dīde-i dil pür-nemdir
Āteş-i 'aşḳı daḫi cānım ile hem-demdir
Dā'imā sūz-ı derūnumla göñül tev'emdir
Ġam-ı pinhān beni öldürdi bu hem bir ġamdır[1212]
Gül-ruḫum olmadı āgeh ġam-ı pinhānımdan

IV

Bir nefesdir bu olan neşv ü nümāya ḳādir

[1210] SA, s. 118-120; *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, s. 154-156.
[1211] *dūd-ı: âh-ı LM.*
[1212] *ġamdır: gam kim LM.*

Olmasa ʿaşḳ u hevā dilde bulunmaz nāẓir
Beyt-i ātīle olur cān u zebānım ẕākir
Āh idi hem-nefesim āh kì ol hem āḫir
Çıḳdı ikrāh ḳılup külbe-i aḥzānımdan

V

Zaḫmdār ėtse bile cān u cenānım şerḥiñ
Bir de tekrār ėdemem zaḫm-ı ḫubānım şerḥiñ
Ėdemem tīze-i hūn-hˇār-ı cevānım şerḥiñ
Ben ne ḥācet kì ḳılam dāġ-ı nihānım şerhiñ
ʾĀḳıbet ẓāhir olur çāk-ı girībānımdan

VI

ʿAşḳdır ḥüsn-i dil-ārāya hemīşe ṭālib
Ḥüsn-i dil-dāra hemān cān u ḫubānım cālib
Ṣūreti dilde olan dīdeye olmuş cāzib
Ḥaḳ bilür yār degil cān u dilimden ġā'ib
N'ola ger ġā'ib ise dīde-i giryānımdan

VII

Meh-i tābān-ı cemālinde olan bedri ile
Dil-i ʿuşşāḳa vėrir şaʿşaʿa-i devri ile
Beni maḥrūm-ı viṣāl ėtse daḫi hecri ile
Cān eger çıḳsa tenimden eṯer-i mihri ile
Eṯer-i mihrini ṣanmañ kì çıḳar cānımdan[1213]

VIII

Vaṭanım beyt-i ḥazendir anı dā'im böyle
Alınan ḫoş ḫaberiñ ṭoġrısını hem söyle
Ṭoġrı dėmekden ise söyleme böyle şöyle

[1213] *mihrini ṣanmañ: mihri sağınman LM.*

Lutf ėdüpseñ meger ey bād bugünden böyle
Vėreseñ bir ḫaber ol serv-i ḫırāmānımdan

IX

Oldı ṣahrā-yı maḥabbetde vücūdum pā-māl
Ḳalmadı kārgeh-i dilde metāʿ-ı āmāl
Çāre yoḳ oldı tenim şekl-i hilāle emṣāl
Ey Fużūlī ġam-ı hecr-ile perīşāndır ḥāl
Kimse āgāh degil ḥāl-i perīşānımdan

127. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1214]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Ḫāne-i renc ü sitemde dā'imā bīmār olan
Nūş-dārū-yı ʿināyet istemez hüşyār olan
Bülbül-i şūrīdeāsā ṭālib-i gülzār olan
Ṣabr ėder cevr ü cefāya mübtelā-yı yār olan
Ārzū-yı vuṣlat ėtmez ʿāşıḳ-ı dīdār olan

II

Mest-i ṣahbā-yı elest olmaġla bīdār olma kim
Bāʿiṣ-i ıżrār olan eṭvāra dil-dār olma kim
Cāngizāsā ʿālem-i hestīde ġaddār olma kim
Ser-firāz olmaḳ dilerseñ merdüm-āzār olma kim
Menzil-i maḳṣūda yėtmez mā'il-i āzār olan

III

Gėce gündüz naḳd-i cānıñ ṣaymayan ṣārıf degil

[1214] SA, s. 124-125; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 845., s. 864-865.

Menzil-i ʿuḳbā vü dehri bilmeyen ḳā’if degil
Cām-ı meyle ʿālemi keşf ėtmeyen kāşif degil
Bādeniñ nefʿini inkār eyleyen ʿārif degil[1215]
Tābiʿ-i ḥükm-i Ḥaḳ olur vāḳıf-ı esrār olan

IV

Māhtāb-ı ʿālem-ārā devr ėderken devrde
Gāh bedr ü geh hilāl ü geh miḥāḳdır dehrde
Dā’imā devrānına vėrmez ḫalel her şehrde
Encümüñ sırrına bu nüh ṭāḳ-ı ʿālī-ḳadrde[1216]
Vāḳıf olmuş yoḳ meger kim gėceler bīdār olan

V

Muʿtekifdir ḫırḳa-i peşmīnede aṣḥāb-ı zühd
Gėce gündüz āb-ı ġafletle döner dolāb-ı zühd
Dām-ı tezvīr ü ḥiyeldir giydigi eṣvāb-ı zühd
Bezm-i ehl-i ʿaşḳa Rūḥī gelmesün erbāb-ı zühd
Kim ėrişmez meclis-i ʿālīde bī-miḳdār olan[1217]

128. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ[1218]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Göñül maḳrūn-ı ʿilletdir gelüp güftāra luṭfuñdan
Tedāvī olmaḳ üzre bu dil-i āvāre luṭfuñdan

[1215] *nefʿini: nefʿine D.*
[1216] *sırrına: seyrine SA.*
[1217] *ėrişmez: yaraşmaz D.*
[1218] SA, s. 154-155; *Nabi Divanı II*, G. 568., s. 889.

Ne mümkin ser-fürū ėtsün der-i aġyāra luṭfuñdan
İlâhī ʾāfiyet vėr bu dil-i bīmāra luṭfuñdan
Ṭalebkār-ı müdāvādır diler bir çāre luṭfuñdan[1219]

II

İlâhī murġ-ı dil vābeste-i dām-ı küdūretdir
Esīr-i ġam giriftār-ı elem rencūr u miḥnetdir
Bugün cāy-ı bülendim merkez-i ḫāk-i mezelletdir
Ser ü dūşum esīr-i pister ü bālīn-i ʾilletdir
Bu süflīlerden āzād ėt beni yek-pāre lutfuñdan

III

Her aʿżā-yı vücūdum başḳa başḳa gösterir ʿillet
Bu yüzden münḥarifdir ʿāḳıbet ümmīd ėder elbet
Yed-i Ḳudretdedir dā'im hep eczā-ḫāne-i ḥikmet
Ḫazīneñde ṭururken ṣad hezārān dārū-yı ṣıḥḥat
Gözüm vaḳf eyleme dükkānçe-i ʾaṭṭāre lutfuñdan

IV

Elif tek ḳāmetim dāl oldı döndi ḥalḳa-i nūna
Ṣıġındı bārgāh-ı Ḥażret-i Ḫallāk-ı bī-çūna
ʿAṭā eyle benim tek cismi maʿlūl çeşmi pür-ḫūna
O maʾcūn-ı ʾināyetden kì ṣıġmaz ismi ḳānūna
Şifā-baḫş eylesün gönder bana bir pāre luṭfuñdan

V

Bu bīmār-ḫāne-i hestīde dil rencūrdur her bār
Şifā-yı ʿācil ister dā'imā bu ʿillet-i düşvār
Devā-yı derdmendān sendedir ėy Ḥażret-i Settār
Degil bu ḫastelikde her zamān dėr Nābi-i bīmār

[1219] *müdāvādır diler bir: müdâvâ olsun eyle D.*

Devā-yı ʿāfiyet ümmīd ėder hemvāre luṭfuñdan

129. BU DAḪİ MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ NEVRES-İ ḲADĪM[1220]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Gönlüm benim ruḫ-ı dil-dāra mesken olmasun*
Ḳandīl-i dilde şām u seḥer revġan olmasun
Bülbül gibi çemen-endāz-ı gülşen olmasun*
Dāġ-ı ġamıñ derūna dėmem revzen olmasun
Sevdālıdır göñül evi pek rūşen olmasun

II

Ḫūbān-ı ʿaṣr içinde seniñ gibi <bir> mehveşiñ
Kānūn-ı ʿaşḳ u maḥabbetde sözli āteşiñ*
Urma o sīne-i ʿuṣṣāḳa tīr-i pür-ġaşıñ*
Elbette uġrar āteşine bir sitem-keşiñ
Ėy dūd-ı āh gel feleke bizden olmasun

III

Her gün biriyle inṣat ėder serserī diler
Dā'im cihāna böyle gelüp böyle hem gider
Her rūz u şeb bu zemzeme-i ḫūbānı ser-te-ser*
Mīzāna ur görişdigiñ iḫvānı el-ḥaẕer
Reh-ber taṣavvur eylediğiñ reh-zen olmasun

IV

Tīr-i sipihre olmayıñ bir daḫi hedef *
Ėtme bu dār-ı küdūretde ʿömrüñi telef*

[1220] SA, s. 158-159; Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, Harvard Üniversitesi Yay., Harvard 1996, G. 107., 277.

Dā'im vėrince gevherini baḥr der-ṣadef
Buldum ḫızāne-i ġamı anda ṭaraf ṭaraf[1221]
Min-ba'd rāżıyam dil-i vīrān şen olmasun

V

Göstermesün felek gülşenime hevā-yı cāh*
Māl u celāl ü cāhdan gel eyle istikrah*
Gėçmiş zamānı gözetmekle olma ḫāṭır-ḫˇāh*
Fevt oldı ise furṣat-ı cāh ėtme āh u vāh
Degmez bu mürde māteme pek şīven olmasun

VI

Gel olma o ḳaṣr içinde Ferhāda lāf-zen*
Naḫvet vėrince tīşesine oldı kūh-ken
Ger olmasaydı cihānda Ferhād pür-miḥen*
Bir Bī-sütūn daḫi yapılur seng-i ṭa'neden[1222]
Bir nā-murād efendi esīr-i zen olmasun

VII

Vaḳti degil ėy murġ-ı seḥer āh u nāleniñ*
Güller açıldı gülşene düşmekle jāleniñ
Bāġ-ı cihānda neş'esi yoḳdur bu lāleniñ
Nevres baña neşāṭı gerekmez piyāleniñ
Tek āteş-i derūnuma dāmen-zen olmasun[1223]

[1221] *ḫazāne-i: ḫazā'in-i D.*
[1222] *Bī-sütūn daḫi yapılur: Bī-sütūnda yapılurdı SA.*
[1223] AS nüshasında bu bent, 5. ve 6. bentlerden önce yer almıştır, daha sonra her bendin başına sırasıyla 7, 5 ve 6 olarak numaralandırılmıştır.

130. DĪGER MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ʿİZZET MONLĀ[1224]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Eñ evvel mekteb-i ʿaşḳa gelen bir nev-cevān Mecnūn
Ruḫ-ı Leylāya ḳarşu Ḳays iken oldı hemān Mecnūn
Olunca ḫayme-i Leylā-yı şevḳe pāsbān Mecnūn
Zebān-ı ʾāşıḳānda söylenürdi bir zamān Mecnūn[1225]
Benim sūḳ-ı maḥabbet içre şimdi rāygān Mecnūn

II

ʿUmūmuñ gözi ḳaldı ḫaymegāh-ı ḥüsn-i Leylāda
Temāşā-yı cemāliñ terk ėderken ḳaldı ḫulyāda
Maḥabbet şevḳ u ẕevḳıñ bilmeyen Mecnūn-ı rüsvāda
Ėder daʿvā-yı ʾaşḳı cānverler ile ṣaḥrāda
Gelüp olsun benimle cānı varsa imtiḥān Mecnūn

III

Hele Mecnūnı ṣanma ḫancer-i ʿaşḳıñ ġılāfıdır
Gezer vaḥşīler ile meskeni ṭaġlar şikāfıdır
Boġazında olan ipler hele ʿaḳlıñ ḫilāfıdır
Başında ḥubb-ı sevdā var ise ʾaşḳa münāfīdır[1226]
Ser-i bī-devletin murġāna ėtdi āşyān Mecnūn

IV

Elimde nusḫa-i ʿirfān iken bir böyle dīvānım
Dem-ā-dem gösterir erbāb-ı ʿaşḳa fikr ü izʿānım

[1224] AT, s. 129-130; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 391., s. 564.
[1225] *Zebān-ı: Lisān-ı D.*
[1226] *sevdā: Leylā D. / ise: iken D.*

Anıñçün ehl-i cennetle oturmaḳ istemez cānım
Unutdurdı egerçì Ḳaysıñ ismin şöhret ü şānım
Benim nāmım güm olmaz olsa da ehl-i cihān Mecnūn

V

Ẓahīr ü dest-gīrimdir cenāb-ı Ḥażret-i Monlā
Hemīşe ḳadrimi taḳdīr ėdince ol melek-sīmā
Bu nisbetle egerçì nāmımız meşhūr iken ammā
Bu bālāter ġazelde terk-i maḫlaṣ eyledim zīrā
Olur aṣlına ma'lūm istemez nām u nişān Mecnūn[1227]

VI

Rumūz-ı ʿaşḳı idrāk ėtmeyen bir böyle dīvāne
Giderken kūy-ı Leylāya meger zār u perīşāne
Niyāz u ārzūsun ʿarż ėder olsaydı cānāne
Düşer miydi tehī ṣaḥrā ile kūh u beyābāna[1228]
Der-i Monlā gibi bulsaydı 'ālī āstān Mecnūn

131. BU DAḪİ [MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBĪ][1229]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Yelken gibi ger bād-ı hevā çıḳsa serimden
Ṭūfān-ı belā cūşa gelür dīdelerimden
Ėy ṭıfl-i emel aġlama hergiz kederimden
Dāġ-ı kühenim tāzelenür eşk-i terimden
Ṭolduḳça gözüm ṣāġarı ḫūn-ı cigerimden

[1227] *aşlına: ehline D.*
[1228] *ṣaḥrā ile: ṣaḥrālara D. / beyābāna: beyābānveş D.*
[1229] AT, s. 159-160; *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin),* G. 216., s. 187.

II

Yoḳ raġbetimiz ʿālem-i maʿnāda menāle
Vābeste olup mekteb-i ʿirfān-ı kemāle
Bülbül degilim yaḳınalım ġonçe-i āle
Pervāne-ṣıfat şemʿ-i şebistān-ı cemāle
Cismim yaḳarım yanmasa dünyā şererimden

III

Dil bādiye-i hecrde ger olsa mükedder
Hem gözleyemem vuṣlatıñı ey yüzi enver
Mādām kì ḫayāliñ ṭuruyor dilde ser-ā-ser
Hicrān ile eyyām-ı viṣāl olsa ber-ā-ber
Farḳ eylemezem ṣubḥ u mesāyı seḥerimden[1230]

IV

İnceldi tenim hecrde mānend-i ser-i mū
Biñ yara açup sīnede ol ḫancer-i ebrū
Bu zaḫma ʿilāc ėtmeyecek merhem ü dārū
Var yāra peyāmım yetür ey düşmen-i bed-gū[1231]
Düşsün bu melāmet tikeni reh-güẕerimden[1232]

V

Çoḳdan berü dil-beste-i zencīr-i cünūnum
Bir Leyliveşiñ ʿaşḳı ile zār u zebūnum
Naḳdīne-i cān vėrmek ile ġarḳ-ı düyūnum
Tecrīd maḳāmında kì ben müflis-i dūnum[1233]
Kim bād-ı ṣabā gerd alamaz ḫāk-i derimden

[1230] *ṣubḥ u: vaḳt-i D.*
[1231] *peyāmım: niyāzım D.*
[1232] *Düşsün: Düşser D. / tikeni: tikenin D.*
[1233] *kì ben: ben ol D.*

VI

Hīç birbirine beñzeyemez ṣūret-i sīret
İnkār olamaz ʿālem-i hestīde bu nisbet
Erbāb-ı maʿārif dėdi bu ẕevḳ-ı ḥaḳīḳat
Pertev ṣalur eflāk-i dile nūr-ı baṣīret
Her çend kì maḥrūm-ı nigāhım başarımdan

VII

Nūr-ı naẓarım yoġ-ise de böyle eṣer kim
Gencīne-i efkārıma ṭoldurdı güher kim
Bu mıṣraʿ-ı ber-ceste bu dünyāya deger kim
Bu rütbe Ġarībī hele ʾālemde yeter kim
Rū-pūş olamaz māh-liḳālar naẓarımdan

132. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBĪ[1234]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Ṭayanmış cism ü cānım ḫancer-i dil-dāra biñ yėrden
Sezādır çāk çāk olsa dil-i bī-çāre biñ yėrden
Zirih-pūş olsa da bu ḳāmet-i āvāre biñ yėrden
Deger tīr-i müjen cānā ten-i bīmāra biñ yėrden
Ṭabīb-i ʾaḳl nʾėtsün kim olunca yāra biñ yėrden

II

Olan ʿāşıḳlarındır Kaʿbe-i ḥüsnüñ ḳapusunda
Hemīşe birbirin başmış ṭavāfıñ ārzūsunda
Kimi ol būse-i ḫāl-i siyāhıñ ser-fürūsunda
Ḳatı āvāredir diller cemāliñ cüstücūsunda

[1234] AT, s. 234 [233]-235 [234]; *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, G. 226., s. 192-193.

Efendim yüz ṭutarlar Ka'be-i dīdāra biñ yėrden

III

Dem-ā-dem ṣaḥne-i deyr ü kilīsāda olan ġavġā
Sebeb ḥüsn-i cemāliñdir hemān ėy ḳāmet-i raʿnā
N'ola ḥasret-keş-i didārıñ olsun Ḥażret-i ʿĪsâ
Seni bu ḥüsn ü ān ile görenler ėy büt-i tersā
Girer Ṣan'ān-ı ḥüsnüñ ḥalḳa-i zünnāra biñ yėrden

IV

Hemīşe ḫancer-i ḫūn-rīzini dā'im ele almış
Egerçì tīġ-i ʿaşḳıyla zaḫımdār oldıġım bilmiş
Eñ evvel tīşe-i ḳahr u sitemle sīnemi delmiş
Ṣaf-ı müjgānlarıñ bir erre-i bī-dād ėdüp gelmiş
Diler ol bī-vefā bu cism-i zārı yara biñ yėrden

V

Gülistān-ı cemālinde kì her ʿallāme-i taḥrīr
Ne mümkin eyleye mecmūʿa-i evṣāfıñı tefsīr
Sezādır ebkem olsun ben gibi her ḫāme-i dil-gīr
Ṣabā ders-i gül-i rūyın çemende eylese taḳrīr
Döner minḳār-ı bülbül raḫne-i dīvāra biñ yėrden

VI

Seni bāġ-ı melāḥatde görenler oldı müştāḳıñ
Eñ evvel gösterince anlara ruḫsār-ı berrāḳıñ
Gider ʿaḳl u şuʿūrı ben gibi erbāb-ı ezvāḳıñ
Niḳāb-ı ḥüsn-i pür-tābıñ açılmış görse 'uşşāḳıñ
Urur pervāneveş cān şu'le-i ruḫsāra biñ yėrden[1235]

[1235] *Urur: Olur AT.*

VII

Ne çāre ḳapuña yüz sürmek üzre gelmişem yėr yoḳ
O cāy-ı dil-güşāda mesken ėtmek istesem yėr yoḳ
Der-i cānāneden başḳa cihānda muḫteşem yėr yoḳ
Ne güne secdegāh olmuş kì ḫālī bir ḳadem yėr yoḳ
Ġarībī ser ḳomuşlar āstān-ı yāra biñ yėrden

133. TAḪMĪS BER-ĠAZEL-İ MUḤYEDDĪN ḲĀBİL EFENDİ[1236]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

İḫtiyār ādem yüzünde ṣavfet olsun olmasun
Dīde-i bī-nūr içinde naẓret olsun olmasun
Cānı cānān istemekde ruḫsat olsun olmasun
Mübtelā-yı 'aşḳıñım ben fürḳat olsun olmasun
Miḥnet-i hecriñle şādım vuṣlat olsun olmasun

II

Şeb-nemāsā ḫāk-i pāy-i gülşene üftādeyim
İrtifā'-ı ḳadr içün günden güne istādeyim
Çün gedā-yı gūy-ı 'aşḳım ṣanma bir şehzādeyim
Feyż-i temkīn ü ṣebāt u ṣıdḳ-ıla āzādeyim
N'ėylerim ḥürriyyeti ḥürriyyet olsun olmasun

III

Mālik-i vicdān olan 'ālemde her ẕāt-ı celīl
Vardılar rāh-ı fenāya şimdi bir merd-i cemīl
Çoḳça vardır söyleyen eşḫāṣa yoḳdur bir delīl
Her işi ta'dīl içün vicdān-ı kāmildir kefīl

[1236] AT, s. 255 [254]-258 [257]; *Kerküklü Kâbil (Hayatı, Edebi Kişiliği, Şiirinden Örnekler- ve Şair Oğulları) (KK.)*, G. 23., s. 46.

Var mı ḥācet ḥaḳḳ işiñde ṣoḥbet olsun olmasun

IV

Ṭoġrılıḳla istiḳāmet her işe mīzāndır
Keffesinde faḳr u ṣervet her zamān siyyāndır
Salṭanat taḫtında dā'im ṣankì bir sulṭāndır
Mūy-ı jūlīdem başımda efser-i 'irfāndır
İstemem dīhīm u cāh u devlet olsun olmasun

V

Būte-i ḥikmetde ḳāl olmuş bir ādem olsa da
Vezni nāḳış bir göñülde sīm ü dirhem olsa da
Ḳuvve-i sīmāb-ı tāb ikmāline ḫam olsa da
Ḳalbi ḫāliş eylemez iksir-i a'ẓam olsa da
Merd-i bed-sīretde ḥüsn-i sīret olsun olmasun[1237]

VI

Ḳubbe-i fīrūzede bī-iʿtimād olma ṣaḳın
Micmer-i nār-ı siyāsetde remād olma ṣaḳın
Bīşe-i dīrīnede rūbeh-nijād olma ṣaḳın
Şīr-merd ol merdüm-i süflī nihād olma ṣaḳın
Mūceb-i iḳbāl ü cāh-ı 'izzet olsun olmasun

VII

Gel ṭarīḳ-ı istiḳāmet merkezinde ʿādil ol
Düşme teşvīş-i umūra her cihetden ġāfil ol
Her zamān deryā-dil ol bu ḫākdan bī-ḥāṣıl ol
Mekr ü tezvīr ü ḥıyelden ictināb ėt kāmil ol
'Aṣrımızda bu denā'et 'ādet olsun olmasun

[1237] *sīret: ṣuret KK.*

VIII

Herkesiñ vardır cihānda maṭlabınca medḫali
Her işi endāze-i mīzān-ı ʿaḳla vurmalı
Gün gibi ger olmaḳ isterseñ cihānda müncelī
ʾİzzet-i nefsiyle ʾulviyyetle mümtāz olmalı
Şimdi varsun bu şerefde raġbet olsun olmasun

IX

Ṣanma bī-vicdān olanlar dehrde āsūdedir
Cānları dā'im hevā-yı nūr içinde dūdedir
Dūd ile kālā-yı fikri dā'imā fersūdedir
Sözlerim Ḳābil tehī maġzān içün bī-hūdedir
Şīve-i naẓmımda ders-i ḥikmet olsun olmasun

134. BU DAḪİ MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ [ḪᵛĀCE-ZĀDE AḤMED ḤİLMĪ][1238]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I

Bir naẓarda her mürīdānı ėdince dil-pesend
ʿĀlem-i bālāya vardı dergehinde hūşmend
Muʿciz-i ʿĪsāya mālik bu şeh-i himmet-bülend
Ḫᵛāce-i Pīr-i Behāeddīn-i Şāh-ı Naḳşibend
Himmetinden mürdeler buldı ḥayāt-ı cāvidān

II

Künc-i vaḥdetdan çekilmez dā'im aṣḥāb-ı sülūk
Dā'imā ẕikr-i ḫafīdir dilde ḫoş-āb-ı sülūk

[1238] SA, s. [176] 177- [177] 178; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-Evliyâ*, [İstanbul] 1318 (1900), s. 53; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Veliler Bahçesi (Hadîkatü'l Evliyâ)*, Haz.: Selahattin Hacıoğlu, Beyaz Lâle Yay., İstanbul 2007, s. 38.

Cān-fedā ėtmekledir her laḥẓa īcāb-ı sülūk
Rīze-çīn-i feyż oldı nice erbāb-ı sülūk
Ẓāhir ü bāṭın ėder imdād-ı ḫalḳa bī-gümān

III

Bu ṭarīḳat bir meḥekdir gösterir sīm ü zerīn
Ẓāhiren tefrīḳ ėderken ḫāliṣ eyle ḳalblerin
Bir nāẓarla ḫāliṣ eylerse n'ola ṭīnetlerin
Zeyn edüp nūr-ı velāyetle kerāmet kişverin
Ėtdi iẓhār-ı kerāmetle ṭarīḳıñ gülsitān

IV

Fāżıl-i müşkil-küşādır cilvegāh-ı evliyā
Şeş cihetle çār erkāna vėrir nūr-ı żiyā
Fıṭratında eyler envār-ı ḥaḳīḳat incilā
Ḫˇācegānıñ sūḳ-ı ʿirfānıñ ėdüp revnaḳ-nümā
Vėrdi kālā-yı kemālāta behā-yı ḥüsn ü ān

V

Seyr ėder vaḥdetde keşret ḥalḳa-i cemʿiyyeti
Ḥalḳa-i cemʿiyyetinde bezmgāh-ı vaḥdeti
Ḫalvetine gösterir nüzhet-serāy-ı cenneti
Şarḳ-ıla ġarbı iḥāṭa ėtdi ḳuṭbāniyyeti
Ṭoldı esrār-ı derūnundan zemīn u āsmān

VI

Ḥażret-i Şāh-ı Naḳışbendiñ bahār-ı behceti
Sālikāna ġarṣ ėder dā'im nihāl-i ṣafveti
Şemm ėdenler dā'im almışdır şemīm-i cenneti
Ṭoġrılıḳda bilmek isterseñ ṭarīḳ-ı Ḥażreti
Gökyüzünde oldı timṣāl-i ṭarīḳ-ı kehkeşān

VII

Ṣanma zāhid ḫalḳa teklīf ü tekellüf eyledi
Belkì raḥmet ʿāleme dā'im telaṭṭuf eyledi
Bir nażarda sāliki ehl-i taṣavvuf eyledi
ʿĀlem-i ġayb u şehādetde taṣarruf eyledi
Oldı fermān-ber ṭarīḳatde aña hep ins ü cān

VIII

Keşf-i esrār-ı Cenāb-ı Kibriyāya muṭṭaliʿ
Gūş u hūşı her şü'ūn u ḥādiṯāta müstemiʿ
Nūr-ı ʿirfān ḳalb-i irşādında dā'im müctemiʿ
Ṣanmañız oldı kerāmātı ölünce münḳaṭıʿ
Feyż-i rūḥāniyyeti cāri cihānda her zamān

IX

Çehre-i şems ü ḳamerde pertev-i nūr-ı hüdā
Lemʿa-pāş oldı cihāna şuʿleverdir dā'imā
Zīr-i bār-ı maʿṣiyetde kaddim olmuşdur dü-tā
Ẕerre-i üftādeyim yā Rabbi rifʿat vėr baña
Eyleyim ḫurşīd-i rūḥāniyyetine iḳtirān

135. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA[1239]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Neẓāfetle çıḳup cism-i vaṭan çirk-i cenābetden
Ṭahāret ʿāleminde şimdi pāk oldı necāsetden
Atıldı ṭop-ı ḥürriyyet hemān bā-rūy-ı devletden
Seni ḳurtardı millet ėy vaṭan ḳayd-i esāretden

[1239] SA, s. 80-82.

Niçün rūyunda ḥālā bir eṯer yoḳdur beşāşetden

II

Geçen eyyām-ı menḥūsuñ gel ėtme ḳahrını taʿdād
Sönüp kānūn-ı milletde fürūzān nār-ı bī-endād
Gelen merd-i mucāhid eyledi ḥürriyyeti īcād
Sevin āfāḳımızdan zāʾil oldı ebr-i istibdād
Ferāġat eyle bu endīşe-i bārān-ı miḥnetden

III

Egerçì ḫaste-i dil-dārsıñ terk-i mezāḳ ėtme
Devā-yı derdini dā'im direnlerle nīfāḳ ėtme
Şeriʿat isteyen her mürteciʿle ittifāḳ ėtme
Muʾallelsiñ biraz fi'l-vāḳiʿ ammā çoḳ merāḳ ėtme
Cihān ḫālī degildir büsbütün erbāb-ı ḥikmetden

IV

Geçüp aḥvāl-i sābıḳ şimdi ʿālem pek mübeşşerdir
Taʿallül ḳalmadı ʿālemde el-yevm ʿiyd-i ekberdir
Egerçì telḫ ise ṣabr u taḥammül ṣoñı ḫoşterdir
Cefāyı ṣanma dā'im müntehāsı ḫayre müncerdir
Biraz eyle ṭaḥammül ḳurtulursuñ işbu ʾilletden

V

Şerīʿat isteyenlerdir düşünce fikr-i maʿkūsa
Tedāvī bulmadı derd-i derūnı döndi menkūsa
Düşerken cevher-i ḥürriyyeti bāzār-ı meʿyūsa
Niyāzīler yetişdi zuʾm-ı istibdād-ı menḥūsa
ʾİnān-ı ḥākimiyyet baḳ çıkar mı dest-i ümmetden

VI

Bu ʿişretgāh-ı hestīde olan mey-ḫāneden bıḳdıḳ

Hemān cām u ṣurāḥıyla bütün peymānesiñ ḳırdıḳ
Eñ evvel tīşe-i cehd ile istibdādı biz yıḳdıḳ
Debistānı cefādan bizde rāḥat görmeden çıḳdıḳ
Felāket gördük ammā ḥışşe aldıḳ ders-i ʿibretden

VII

Hemīşe ṣanma me'mendir sipihr-i ṭāḳ-ı mīnāyı
Eñ evvel güldirir gāh aġladır aʿlā vü ednāyı
Bu vechile dėmişdir ḥalli müşkil bu muʿammāyı
Göz açdıḳ eyledik bir nebzecik aḥvāl-i dünyāyı
Ser-ā-pā cūşa geldi ḫūnumuz telḳīn-i midḥatdan

VIII

Bu istibdādı her dā'im ḳuran aṣlında cānīdir
Seni pāmāl-i taḥḳīr eyleyen Ḥaccāc-ı ṣānīdir
Bu ḳıṣṣa dā'imā ḥürriyyetiñ vird-i zebānıdır
Geçen 'Abdulḥamīdi ṣanma millet pāsbānıdır
Balıḳ başdan ḳoḳar āzādedir millet ḳabāḥatdan[1240]

IX

Cihān çoḳdan berü ġāfil iken oldı bugün hüşyār
Biḥamdillâh uyandı ḫ̆āb u ġafletden olup bīdār
Yed-i aġyāra düşmüşdür egerçì dāmeniñ her bār
Seni aġyāra ḳapdırmaḳ zamānı geçdi ėy dil-dār
Teġāfül ėtmeyiz artıḳ uyandıḳ ḫ̆āb-ı ġafletden

[1240] SA'da son iki mısra takdim-tehirlidir.

HĀ' HARFİ

136. ĠAZEL-İ NECĀTĪ EFENDİ TAḪMİS-İ [ABDURREZZĀḲ AĠA][1241]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Söyleyen şām u seḥer ṣıdḳ ile Allâh[u] Allâh
Anı elbette ėder zīver-i efvāh Allâh
ʿĀḳıbet eyleyecek ẕākiri dil-ḫāˇh Allâh
Bir aġızdan kì diye derd ile Allâh Allâh[1242]
Ṭoldırır yėr ü gögi nūr ile Allâh Allâh[1243]

II

Göz öñünde ṭuruyor gerçì ṣıfāt-ı Mevlā
Ẕāt-ı māhiyyetiñ eyleme baḥsiñ īfā
Mıṣraʿ-ı ātiye mażmūnı olup baḥse sezā
Gāh olur ḫavf gelür ġālib olur gāh recā[1244]
Gāh olur ḥasret ile āh ėderiz gāh Allâh

III

Gözüñ aç olma ṣaḳın işbu cihānda aʿmā
Görülür ḥaşrda hep daġdaġa-i rūz-ı cezā
Merḥamet eylemese ʿabdına ol ẕāt-ı Ḫudā
Ṭoġrusın mı diyelim āh baña vāh saña[1245]
Ėtmese bedraḳa-i lutfını hem-rāh Allâh

[1241] SB, s. 24-25; Ali Nihad Tarlan, *Necatî Beg Divanı*, MEB Yay., İstanbul 1963, G. 457., s. 424. / Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 203.
[1242] *aġızdan kì diye: aġız kim diyesen D aġız kim diyesin TE.*
[1243] *Ṭoldırır yėr ü: Doldurur yiri D Ṭoldıra yeri TE.*
[1244] Gāh: Geh SB.
[1245] *Ṭoġrusın: Doġrusın D. / āh baña vāh: vāy baña vāy D. TE.*

IV

ʿĀlem-i hijdeh hezāra kì olur püşt ü penāh
Rūz u şeb cümle-i maḫlūḳa ėder medd-i nigāh
Cümle eşyā-yı cihān varlıġına oldı güvāh
Ḳamu yėrde bulınur ḥāżır u nāẓırdır İlâh[1246]
Āh içinde bulunur gel ėdelim āh Allâh[1247]

V

Zinde oldıḳça hemān ḥāl-i memātı ẕikr ėt
Ẕāt-ı Bārīde olan cümle ṣıfātı ẕikr ėt
Pertev-i ẕikriñ ile şām-ı berātı ẕikr ėt
Ẓulmeti açmaġa ẕikr eyle Necātī ẕikr ėt
Feṭḥ-i Rūm eyledi āvāze-i Allâh Allâh[1248]

137. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[1249]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Baḳamaz kimse bizim nāle vü efġānımıza
Yandı pervāne gibi şemʿ-i fürūzānımıza
Kimse yoḳdur ṣu sepe āteş-i sūzānımıza
Küfr-i zülfüñ ṣalalı raḫneler īmānımıza
Kāfir aġlar bizim aḥvāl-i perīşānımıza

II

Ḳorḳum oldur kì bugün ol rūḥ-ı hem-rāh tükene
Tesliyet-baḫş-ı derūnum olacaḳ āh tükene

[1246] *İlâh: evet D.*
[1247] *ėdelim: diyelüm TE.*
[1248] *Feṭḥ-i Rūm eyledi: Feṭḥ ider Rūm ilin D. / Rūm eyledi: Rûmilini TE.*
[1249] SA, s. 142-143; *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, s. 320-322.

Bellidir cevr ü sitem ṣanma kì her gāh tükene
Cevri çoḳ eyleme kim olmaya nā-gāh tükene
Az edüp cevr ü cefālar ḳıluban cānımıza[1250]

III

Cereyān ėtmededir ezmīne-i maḥşere dek
Dīde-i eşk-i terim gerçì biḥār olsa gerek
ʿĀḳıbet olsa n'ola gözlerime gerçì bebek
Seni görmek müteʿazzīr görünür böyle kì eşk
Saña baḳdıḳda ṭolar dīde-i giryānımıza

IV

Çekdigim ḳıṣṣa-i pür-ġuṣṣa-i ġamdan hem alup
Felekiñ derd ü ġamı cān u tenimden nem alup
Vara vara dökülen giryeleri hem-dem alup
Eksik olmaz ġamımız bunca kì bizden ġam alup
Her gelen ġamlu gider şād gelüp yanımıza[1251]

V

Felekin cevri gibi ṣanma kì cellād ėtdi
Yed-i ḳahrında olan ʿālemi ber-bād ėtdi
Luṭf ile ṣanma kì bir kimseye imdād ėtdi
Ġam-ı eyyām Fużūlī bize bī-dād ėtdi
Gelmesün ʿacz ile dād ėtmege sulṭānımıza[1252]

[1250] *ḳıluban: kılasen LM.*
[1251] Bu beyitten sonra *Fuzulî Leylâ ve Mecnun'da olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:*
Var her halka-i zencîrümüzün bir agzı
Muttasıl vermege ifşâ gam-ı pinhânumuza
[1252] *Gelmesün: Gelmişüz LM.*

138. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[1253]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Bir ramaḳ ḳalmış-iken bu ten-i ʿuryānımıza
Luṭf edüp merḥamet ėtdi bu ḳalan cānımıza
Buʿd iken şükr ėderim server-i ḫūbānımıza
Yār raḥm ėtdi meger nāle vü efġānımıza
Kì ḳadem baṣdı bugün külbe-i aḥzānımıza

II

Naẓar-ı luṭf-ile bir kerre baña ėtdi nigāh
Ḳoymadı ẕerre ḳadar cān u tenimde eyvāh
Bu r[eh-i] şekde beni ėtmedi hem istikrāh
Eşk bārānı meger ḳıldı eṯer kim nā-gāh[1254]
Dikdi bir şāḫ-ı gül-i tāze gülistānımıza[1255]

III

Micmer-i nār-ı firāḳam anı ġamdan bilürim
Beni hicrāna ḳoyan cevr-i felekden bilürim
Baña bu derdi vėren ṣanma kì senden bilürim
Bize āh āteşiniñ yandıġı andan bilürim[1256]
Kì çerāġ eyledi rūşen şeb-i hicrānımıza

IV

Leyl ü Mecnūnda olan ʿaşḳ u ġarām müẕmin idi
Cām-ı ṣahbā-yı maḥabbetle meger mudmin idi

[1253] SA, s. 120-121; *Fuzulî Leylâ ve Mecnun (LM)*, s. 316.
[1254] *eṯer: meded LM.*
[1255] *Dikti bir: Bitdi bu LM.*
[1256] *bilürim: bilinür LM.*

Nevmden fāriġ olup ʿaşḳda bir mü’min idi
Bu viṣāle yuḳu aḥvāli dėmek mümkin idi
Eger olsaydı yuḳu dīde-i giryānımıza

V

Cām-ı ṣahbā-yı maḥabbetle hemān leyl ü nehār
Mest-i ser-geşte iken görmedi bir dem hüşyār
Gözi uyḳuda iken Leylī ḫayāliyle niyār
Bir ḫayāl ola meger gördigimiz yoḳsa nigār
Muṭlaḳā ḫātıra gelmez kì gele yanımıza

VI

Ḫuşk olan gülşenimiz oldı ṭarāvetle yeşil
Ḳalmadı rāh-ı maḥabbetde hemān bir müşkil
Şīve-i nāz u ẓarāfetde olup me’ḫaẕ-ı kül
Yār mihmānmız oldı geliñ ėy cān u göñül
Ḳılalım ṣarf nemiz var ise mihmānımıza

VII

Geldi dil-dārımızıñ vaʿde ḥuṣūlı gel kim
Hem fedā ėtmeyelim cān-ı melūli gel kim
Ḳasd-ı cān ėtse n’ola tīġ-i sülūli gel kim
Dil-beriñ cān imiş ḳasdı Fużūlī gel kim[1257]
Cān vėrüp dil-bere minnet ḳoyalım cānımıza

139. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FUŻŪLĪ[1258]

Mefʿūlü fāʾilātün mefʿūlü fāʾilātün

[1257] *kim: ki LM.*
[1258] SA, s. 90; *Fuzûlî Türkçe Divan,* G. 246., s. 370.

I

Ol kūh-ı Bīsütūnda Ferhād olup cefâda
Şīrīn içün ḳazarken bir ḳaṣr-ı dil-güşāda
Ḫüsrev gibi raḳîbi görseydi bu arada
Olsaydı bendeki ġam Ferhād-ı mübtelāda
Bir āh ile vėrirdi biñ Bīsütūnı bāda

II

Görmüş olaydı bir dem Leylāsınıñ ṣafâsıñ
Çekmezdi bir zamānda fürḳatdeki cefâsıñ
Her laḥẓa ḳahr-ı ʿaşḳıñ görmezdi hem belāsıñ
Vėrseydi āh-ı Mecnūn feryādımıñ ṣadāsıñ
Ḳuş mı ḳarār ėderdi başındaki yuvada

III

Kimi ṣafāda dā'im sermest-i cām-ı sahbā
Kimi cefāda ḳā'im mecbūr-ı ḥüsn-i Leylā
Kimi o Bīsütūnda Şīrīn içün müheyyā
Ferhād ẕevḳ-ı sīret Mecnūna seyr-i ṣaḥrā[1259]
Bir rāḥat içre herkes ancaḳ benim belāda[1260]

IV

Oḳundı her cihetde ser-nāme-i cedīdim
Ṭoplandı ḫūb-rūlar mānend-i rūz-ı ʿiydim
Bu çeşm-i ḫūn-feşānı gördi ruḫ-ı sefīdim
Eşk-i revānıma il cemʿ oldı var ümīdim
Kim ola vara vara cemʿiyyetim ziyāda

[1259] *Ferhād: Ferhād'a D. / sīret: ṣūret D.*
[1260] *herkes: her kim D.*

V

Ebrūlarıñ kemāndır müjgānı oldı sehmiñ
Olma ḳitāle bāʿiṯ gösterme rūy-ı ḫaṣmıñ
Ėy dil-ber-i sitemger gel sen de vurma zaḫmıñ
Geh ġamzeñ içmek ister ḳanımı gāh çeşmiñ
Ḳorḳum budur kì nā-gāh ḳanlar ola arada

VI

Arżıñ çıḳan buḫārıñ gel gökde iʿtibār ėt
Ṭopraġa çün dönerken bārānı intiẓār ėt
Pest [ü] bülend içinde gel ḫāki iḫtiyār ėt
Serverlik ister iseñ üftādelik şiʾār ėt
Tā düşmedin ayaġa çıḳmadı başa bāde[1261]

VII

Her bir güzelde çoḳdur cevr ü cefā uṣūli
Ḫūbān ʿaṣīr içinde yoḳdur recā ḳabūli
Dil-dārıñ olsa ḥūrī vardır aña şümūli
Ger görmemek dilerseñ resm-i vefā Fużūlī[1262]
Olma vefāya ṭālib dünyā-yı bī-vefāda

140. DĪGER MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[1263]

Feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün

I

Başladı ḫāme-i müşkīn raḳamım efkāra
Bir ḫitāb ėtdi bütün dā'ire-i ḥużżāra
Baʿd ez īn düşmeyelim sā'iḳa-i aġyāra

[1261] *Tā: Kim D.*
[1262] *vefā: cefā D.*
[1263] AT, s. 122-124; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 426., s. 364-365.

Geliñiz yüz ṭutalım bārgeh-i Ġaffāra
Cān u dilden gelelim tevbe vü istiġfāra[1264]

II

Bulalım āḫiretiñ lā-yetenāhī yolını
Ṭutalım baḥr-i ʿibādetde şināhī yolını
Baʿd ez īn görmeyelim böyle münahī yolını
Ṭutalım Kaʿbe-i tevfīḳ-ı İlâhī yolını
Bu beyābānda ʿabeş gezmeyelim āvāre

III

Gerçì miḳyāsı ile çizmiş-iken çār-erkān
Olmadı resm-i suṭūḥunda muʿaddil devrān
Bulmayan merkez-i ʿālemde bugün bir mīzān
Çarḫ-ı keç-revde ḳalur ʿaḳl-ı mühendis ḥayrān
Bir yėrin uyduramaz cedvel ile pergāre[1265]

IV

Nefs-i emmāre bugün zühd ü riyādan bıḳdı
Beden-i maʿrifeti cürm ü günāhla yıḳdı
Aña bir çāre ararken yine cānım ṣıḳdı
Mülk-i bāḳī dėr-iken bāġ-ı İremden çıḳdı
Yine maġrūr olur ādem bu fenā gülzāra

V

Tīşe-i cürm ile mülk-i dili hedm ėtdigime
Ḍarbe-i tevbe ile kendini recm ėtdigime
Ṭāʿat-ı Ḥaḳda niyāz ėtmege ʿazm ėtdigime
ʿAceb ol ṭāʿat u taḳvā vü bu zuʿm ėtdigime[1266]

[1264] *tevbe vü istiġfāra: tevbe-i istiġfāra AT.*
[1265] *cedvel ile pergāre: cedvele vü pergāre D.*
[1266] *vü bu zuʿm ėtdigime: diyü zuʿm itdügümüz D.*

Varıcaḳ n'olsa gerekdir naẓar-ı Cebbāra

VI

Ḥażret-i Ḥaḳḳa olan ṭāʿatı derc ėtdigimiz
Levḥa-i ḫāṭır-ı ʿişyānıma mezc ėtdigimiz
Ṣanma bir fikre bedel hep anı mezc ėtdigimiz
Ẓulmet-i cehlde gevher dėyü ḫarc ėtdigimiz[1267]
Ḳorkum oldur çıḳa ol rūzede seng-i ḫāra[1268]

VII

Şevḳ-ile ṭāʿat ėden kimseleriñ ḳalbi ṭolur
Nūr-ı ʿirfān-ıla hep bedraḳasız yolı bulur
Raḥmet-i Ḥaḳḳa göre söyleme aḥvāl ne olur
Bu taṣavvurlar eger bāṭıl olursa nic'olur
Ḳatı ḥayret yėridir gel gözüñ aç bī-çāre[1269]

VIII

Zīr-i ṭāʿatda n'ola munḥanī olsa ḳāmet
Ġarḳ ėder ʿālemi bir ḳaṭre-i āb-ı raḥmet
Ṣafḥa-i tīre-dile ṣayḳal olunca ṭāʿat
Ḳatı el vėrdi hevā ġāyet açıḳdır ġāyet[1270]
İşimiz ḳaldı kemāl-i kerem-i Settāra

IX

Zülfi ol ḫāme-i müşkīn raḳamı ḫūylatdı
Ḳoymadı nuṭḳa gele dillerini mūylatdı
Şemme-i zülfi ile ʿālemi hep būylatdı
Bāḳīyi lezzet-i vaṣlıñ ṭama'ı söyletdi

[1267] *gevher: cevher D.*
[1268] *rūzede: rūzda D.*
[1269] *gel: bir D.*
[1270] *açıḳdır: açılduḳ D.*

Ṭūṭīyi şevḳ-ı şekerdir getüren güftāra

141. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ[1271]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ṣavmdan dönmüş-iken cümle vücūdum nāle
Vardı eyyām-ı s̱elās̱īn bu gėce ikmāle
El-vedāʿeyleyerekden dėdi artıḳ hāle
Merḥabā gelmez idi ėy meh-i rūze ḳāle
Var duʿā eyle ḳafādārıñ olan şevvāle

II

Hele ėy pādşāhım şarṭ-ı riyāset bu ise
Zīr-i destānı eziyüp ḳahr-ıla ʿādet bu ise
Böyle bir devr-i dil-ārāda siyāset bu ise
Ḳadd ü ḳāmet bu ise ḥüsn [ü] leṭāfet bu ise
Ḳatı çoḳ kimse vėrir mā-melekin dellāle

III

Ḳurşanan tām ḳılıcı ṭālib-i mekteb bilüriz
Ṭaḳılan formaları ġayr-ı müz̲ehheb bilüriz
Böyle mekteblüleri ṣanma mü'eddeb bilüriz
Bergler şuʿle-i şevḳ oldıġını hep bilüriz
Ṣaḳlasun ister ise dāġ-ı derūnuñ lāle

IV

Ṣanma şeh-rāh-ı riyāsetde olan ḳādirdir
Dem-be-dem ʿayb u ḳabāḥatleri hep bāhirdir

[1271] AT, s. 126-127; *Nabi Divanı II*, G. 671., 964.

Varamaz kūy-ı murāda seferi ḳāṣırdır
Kūy-ı ümmīdine reh-yāb ise de nādirdir
Bī-dımāġāna düşeñ reh-güẕer-i ihmāle

V

Gerçì bir cāy-ı feraḥ-baḫş ise de mey-ḫāne
ʿĀḳıbet renc ü ḫumārı ṭoḳunur insāna
Seni āḫir düşürür melʿabe-i ṣıbyāna
Uġrama meclis-i zühhāda ṣaḳın mestāne
Çekmesünler seni ṣahbā gibi istiṣḳāle

VI

Gel çıḳar micmere-i ḳalbden artıḳ āhıñ
Maḳṣadıñ rūşeni-i rāhıñ ise ol māhıñ
Māhtābında yüri olsa n'ola hem-rāhıñ
Vaḳf-ı bāzīçe-i nāz olmaḳ ise dil-ḫ ʿāhıñ
Nābiyā vėr dili bir dil-ber-i endek-sāle

142. MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ[1272]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Her seḥer ḳonmuş iken güllere ʿālemcesine
Terk-i cān eyledi bülbül hele ādemcesine
Ṭutalım mātemini māh-ı Muḥarremcesine
Tökelim biz gözümüz yaşını şeb-nemcesine
Ḫandeler ėtsün ol āfet gül-i ḫurremcesine

[1272] AT, s. 76-77; *Nabi Divanı II*, G. 783., 1047.

II

Gülşen-i ʿaşḳıña varsam yine ol şeh-bāzıñ
Bir daḫi yād ėdemem dīde-i tīr-endāzıñ
Aldıġım ʿahde göre işte o vaʿd-ı incāzıñ
Gidelim bāġ-ı viṣāliñe o serv-i nāzıñ[1273]
Ṣaḥn-ı Firdevs ėdelim meskeni ādemcesine

III

Olsa ger ḳıble-nümā āyīne-i ruḫsārı
Giderir dilde olan cümle ġam [u] ekdārı
Alsam āġūş-ı viṣāle n'ola merhemvārı
Zaḫm-ı hicrānını çoḳ çekdik o şūḫuñ yārı[1274]
Bir zamān ṣarılalım sīneye merhemcesine[1275]

IV

Yüzlerim çirk-i maʿāṣī-le egerçì ḳaradır
İstinādım yine ol südde-i Beytü'llâhadır
Yüzleri aġ ėdecek zemzemeli bir çehedir
ʿAzmimiz Kaʿbeyedir dergeh-i şāhenşehedir[1276]
Şimdiden nūş ėdelim ṣuları zemzemcesine

V

Hele evreng-i ḫilāfetde olan sulṭānıñ
Ḳāleb-i ʿāleme rūḥ eyleye ol ḫāḳānıñ
Cümle erkānı ile dāver-i ʿālī-şānıñ
Nābiyā Ḥażret-i Ḥaḳ pādşeh-i devrānıñ
Ėde ʿömrini füzūn ʿĪsi-i Meryemcesine[1277]

[1273] *Gidelim: Girelüm D.*
[1274] *yārı: bârı D.*
[1275] *zamān ṣarılalım: zamān da ṣaralum D.*
[1276] *dergeh-i şāhenşehedir: devlet-i şāhenşehde D.*
[1277] *ʿĪsi-i: ʿİsî vü D.*

143. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ[1278]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Yanupdur cism ü cānım āteş-i kānūn-ı dil-berde
Siyehlendi kömür tek ḳaldı āḫir işbu micmerde
Mürekkebdir meger ol ʿunṣur-ı nār-ı semenderde
N'ola āhımla çeksem ṭāḳ-ı ʿarşa ʿanberīn perde
Beni leb-rīz-i sevdā ėtdi bir şūḫ-ı siyeh-çerde

II

Beni Mecnūn u meftūn eyleyen bir ṣūret-i Leylā
Dil almaḳda ʿaceb ṣayyāddır ol dil-ber-i yek-tā
Rehā-yāb olsa ger ḳayd-ı ʿalāyıḳdan dil-i şeydā
Olurdum dāmgāh-ı fitneden āzāde-ser ammā
O şūḫ-ı zülf-i ʿanber-sāyınıñ sevdāsı var serde[1279]

III

Yine bu bezm-i ʿişretde ḳuruldı çenber ü ḳānūn
Olupdur sāḳi-i gül-çehremiz ol meclise me'ẕūn
Vėrirken dest-i nāzıyla baña bir bāde-i gül-gūn
Ben āġūşum güşād ėtmekde ammā dāye-i gerdūn
Ėder ṭıfl-ı ümīdim dāmen-i maḥşerde perverde

IV

Ėgerçì zār göñlüm dil-rübāya inkisār ėtmez
Ne çāre ėtdigim ʿarż-ı niyāza iʿtibār ėtmez
Perīşān-ḥāl olan ʿuşşāḳ hergiz intiẓār ėtmez
O şāh-ı nev-resīdem bendegānından şumār ėtmez

[1278] AT, s. 198; *Nabi Divanı II*, G. 787, s. 1049-1050.
[1279] *şūḫ-ı: şūḫun D.*

Anıñçün ḥalḳaveş çeşm-i ümīdim ḳaldı defterde

V

Teḳābūl ėtse ger ṭūṭī-i ṭabʿım şekkeristāna
Düşerse mā-verā-yı perde-i mir'āt-ı cānāne
Bu yüzden nuṭḳa gelse nuṭḳı da beñzerse insāna
Bu deñlü Nābiyā ėtmezdi vaż'-ı ḫod-pesendāne
Ruḫ-ı sāḳī nümāyān olmasa mir'āt-ı ṣāġarda

144. ŞĀʿİR-İ MEŞHŪR MERḤŪM ARPAEMĪNİ-ZĀDE MUŞṬAFÂ SĀMĪ ḤAŻRETİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ RİSĀLET-PENĀHI ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1280]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Beni menʿ eyleyüp cürm ü tebāhım yā Resūlallâh
Yine maḥşerde sensiñ ḫayr-ḫˇāhım yā Resūlallâh
Ne çāre elde yoḳdur ḫarc-ı rāhım yā Resūlallâh
Cemāliñ ārzū eyler nigāhım yā Resūlallâh
Çıḳar her şeb anıñ'çün 'arşa āhım yā Resūlallâh

II

Olan müşrikleri hem āteş-i dūzaḫla ḫasf eyle
Dem-i maḥşerde luṭfuñ kāffe-i İslāma ṣarf eyle
Şefāʿat bābını zīrā ten-i evzāra keşf eyle
Şeb-i 'işyānda ḳaldım mihr-i iḥsānıñla luṭf eyle[1281]
Beyāż eyle meded rūy-ı siyāhım yā Resūlallâh

[1280] SA, s. 1; şair, mahlas benzerliğinden bu manzumeyi Abdurraḥmān Sāmī Paşa'ya isnat etmiştir; *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, G. 101., s. 354-355.
[1281] *luṭf eyle: subhâsâ D.*

III

Rutān aḥkām-ı şerʿiñ sāyesiyle rū-sefīd oldı
Girer cennet sarāyına cehennemden baʿīd oldı
Benim günden güne her cürm ü ʿiṣyānım cedīd oldı
Anı luṭfuñla refʿ ėt ḳalbime sedd-i sedīd oldı
Vücūdumdur benim cürm ü günāhım yā Resūlallâh

IV

Saʿādetle ʿurūc ėtdiñ ser-i ʿarş-ı muʿallāya
Nedīm-i bezm-i ḫāṣ olduñ o demde Ḥaḳ Teʾālāya
Olunca maẓhar-ı nūr-ı mücellā-yı tecellāya
Kerem senden yapışdım ḥalḳa-i bāb-ı temennāya
Ḳapu[n]dan mā-ʾadā yoḳdur penāhım yā Resūlallâh

V

Şeb-i İsrā-yı vaḥdetde kì Cibrīl tercemānıñdır
Kilīd-i bāb-ı cennet beste-i nuṭḳ-ı lisānıñdır
Meh-i tābānı leylen şaḳḳ ėden dest-i benānıñdır
Dür-i ser-tāc-ı iḳbālim ġubār-ı āstānıñdır
ʾUbūdiyyetdir ancaḳ ʾizz ü cāhım yā Resūlallâh

145. MUḤAMMES BER-MÜNĀCĀT-I ARPAEMĪNİ-ZĀDE MUṢṬAFÂ SĀMĪ[1282]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Hemīşe bu dil-i pür-iştibāhım yā Resūlallâh
Saña īmān ėdince ḳıblegāhım yā Resūlallâh
Mezārım üzre nābit her giyāhım yā Resūlallâh

[1282] AT, s. 203 [202]; bu manzume de Sāmī Paşa'ya isnat edilmiştir; *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, G. 101., s. 354-55.]

Cemāliñ ārzū eyler nigāhım yā Resūlallâh
Çıḳar her şeb anıñ'çün ʿarşa āhım yā Resūlallâh

II

Şefāʿat naḳdını ol millet-i İslāma vaḳf eyle
Zülāl-i şefḳatıñ her zümre-i ʿaṭşāna ṣarf eyle
Fu'ādımda muḳarrer lekke-i sevdāyı ḥaẕf eyle
Şeb-i ʿiṣyānda ḳaldım mihr-i iḥsānıñla luṭf eyle[1283]
Beyāż eyle meded rūy-ı siyāhım yā Resūlallâh

III

Hele bu cürm-i ḳasvetle siyeh tükler sefīd oldı
Bu ʿiṣyānım baña müstevcib-i ḳahr-ı şedīd oldı
Bu yüzden cism-i zārım gėce gündüz çün ḳadīd oldı
Anı luṭfuñla refʿ ėt ḳalbime sedd-i sedīd oldı
Vücūdumdur benim cürm ü günāhım yā Resūlallâh

IV

Bu miḥnetgāh-ı hestīde çıḳarsa evc-i aʿlāya
Düter bu cism ü cānım ʿāḳıbet dergāh-ı Mevlāya
Küşād eyle bisāṭ-ı iltifātıñ işbu ednāya
Kerem senden yapışdım ḥalḳa-i bāb-ı temennāya
Ḳapu[ñ]dan māʿadā yoḳdur penāhım yā Resūlallâh

V

Bu mevcūdāt-ı ʿulvī nüh semāda ḳışṣa-ḫˇānıñdır
Bu maḫlūḳāt-ı sülfī bende-i ḫāṭır-nişānıñdır
Ġubār-ı ḫāk-i pāyıñ sürme-i çeşm-i cihānıñdır
Dür-i ser-tāc-ı iḳbālim ġubār-ı āstānıñdır
ʿUbūdiyyetdir ancaḳ ʿizz ü cāhım yā Resūlallâh

[1283] *luṭf eyle: subhâsâ D.*

146. BU DAḪİ ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1284]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Eñ evvel nūr-ı tābıñ āftāba yā Resūlallâh
Vėrilmişken düşüpdür nūr-ı nāba yā Resūlallâh
Bu yüzden vėrdi nūrın māhtāba yā Resūlallâh
Seniñ ẓıllıñ vėrir nūr āftāba yā Resūlallâh
Anıñ'çün düşmedi sāyeñ türāba yā Resūlallâh

II

Seniñ muʿciz-nümā bir parmaġıñla meh olup münşaḳ
Bütün āṯār-ı cennet sendedir ėy ṣādıḳ-ı eşfaḳ
Risāletle seni ḥaḳ bilmeyenler fāsıḳ u aḥmaḳ
Teniñ cennet ḳadiñ ṭūbā benānıñ selsebīl el-ḥaḳ[1285]
İçerdi Kevṯerāsā her ṣaḥābe yā Resūlallâh

III

Bu beyt mażmūnını tasdīḳ ėder her ḫāʿce-i āfāḳ
Niçe āyetle iṯbāt eylemişdir kāffe-i ʿuṣṣāḳ
Hele taḥṣili ḥaṣıldır bu beyti eyleyen inṭāḳ
Ḳalem eşcār olup deryā midād olsa semā evrāḳ
Yazılmaz muʿciziñ gelmez ḥisāba yā Resūlallâh

IV

Künūz-ı sırr-ı Mevlāsıñ kì böyle sırlı bir kenzi
Cemīʿ-i enbiyā vü evliyāya olmadı rūzī

[1284] SA, s. 6-7; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 181., s. 479.
[1285] *benānıñ: dehānıñ SA.*

Cenāb-ı Ḥaḳ saña vėrmiş risālet üzre bu fevzi
Sen ol maḳsūd-ı maʿnāsıñ kì ḳavl-i "miṯliküm" remzi[1286]
Düşürdi ʿālemi ḥarf-i ḥicāba yā Resūlallâh

V

Hele naʿt-ı şerīfiñ ṣanma kim sebḳ eylemiş mücmel
Cenāb-ı Ḥak seni tavṣīf ėdüpdür ekmel ü ecmel
Yazup İncīl ü Tevrāt u Zebūr u Musḥafa ekmel
Ḫaṭ-ı ḳudretle yazmışdır Ḫudā teşrīfiñi evvel[1287]
Semādan her nüzūl ėden kitāba yā Resūlallâh

VI

Ümīd-i lutf ėder senden gerek rūz-ı ḳıyāmetde
Der-i lutfuñ penāh-ı derdmendāndır żarūretde
Ḳuṣurı var ise setr eyle dāmān-ı şefāʿatde
Selāmī kāle-i ʿömrin yitürdi ḫāʿb-ı ġafletde[1288]
Anı ʿafv ėt revā görme ʿitāba yā Resūlallâh

147. BU DAḪİ ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİNİÑ ĖTDİGİ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪNİÑ ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1289]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Ser-āb-ı remli beñzetdim ḫoş-āba yā Resūlallâh
Bu yüzden vardı göñlüm iżṭırāba yā Resūlallâh
Düşüpdür mevc-i gird-āb-ı ser-āba yā Resūlallâh

[1286] "Sizin gibi" Kur'ân-ı Kerîm Kehf sûresi 110. ve Fussilet sûresi 6. âyetlerine işarettir.
[1287] *yazmışdır: yazmışdı D.*
[1288] *yitürdi: bütürdi SA.*
[1289] SA, s. 5-6; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin),* G. 183., s. 481.

Dil-i pür-teşnemi ḳandır şarāba yā Resūlallâh
Firāḳ [u] ʿaṭş-ile döndüm kebāba yā Resūlallâh[1290]

II

Bu vīrān-ḫānemi iʿmār ḳıl āṣār-ı luṭfuñla
Dönüp būm u ġurābıñ evine güftār-ı luṭfuñla
Ümīdim var der-i maʿmūr ola tekrār-ı luṭfuñla
Dil-i nā-şādım ābād ėt yed-i miʿmār-ı luṭfuñla
Teveccüh eyledi āḫir ḫarāba yā Resūlallâh

III

Der-i şevket-meʾāb-ı devletiñ dāʾim küşā<d> eyle
Bütün bīmār olan ʿāşıḳlara dāruʾş-şifā eyle
Yüzüñ nūrı ile her bir ḳulūbı pür-żiyā eyle
Şeb-i ẓulmetde ḳaldım nūr-ı ʿaşḳıñ reh-nümā eyle
Revān olam der-i devlet-meʾāba yā Resūlallâh[1291]

IV

Olunca nūr-ı ẕātıñ çehre-i mihr ü mehe mülḥaḳ
Münevver ḳıldı āfāḳı hemān ol nūr-ı pür-revnaḳ
ʿUmūmuñ nūrı andan muḳtebesdir dāʾimā muṭlaḳ
Felekde mihr ü māha iftiḫār ėtsem sezā el-ḥaḳ
Eşigiñdir yüzüm sürsem türāba yā Resūlallâh[1292]

V

Ġulām-ı bāb-ı raḥmetdir anı maġmūm döndürme
Semūm-ı hecr ile maʿlūl olup mesmūm döndürme
O tiryāḳ-ı luʿābıñ vėr aña mehcūr döndürme

[1290] *Firāḳ [u]: Firāḳ-ı D.*
[1291] *olam: oldum SA.*
[1292] *sürsem: sürdüm SA.*

Selāmī ḳapıña geldi anı maḥrūm döndürme[1293]
Ne deñlü müsteḥaḳ ise ʾitāba yā Resūlallâh[1294]

148. BU DAḪİ ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA TAḪMĪSİ ĖTMİŞDİR[1295]

Feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün

I
Ḥalka-i ẕikrde iḫvān ėder iʿlān Allâh
Ṣayḳal-i ḳasvet-i vicdān olur her ān Allâh
ʿĀḳıbet ecri vėrir belkì dü-çendān Allâh
Seḥeri derd-ile her kim diye Sübhānallâh
Cūd-ı luṭfundan ėder derdine dermān Allâh

II
Ola bu ism-i Celāl ālet-i mişkāt-ı diliñ
ʿĀḳıbet görmelidir ʿālemi biʾẕ-ẕāt diliñ
Maḥv ėder çirk-i dili nūrını iṡbāt-ı diliñ
Nūr-ı ẕikr-ile münevver ola mirʾāt-ı diliñ
Göstere saña nice maʾni-i pinhān Allâh

III
Cürm ü ʿiṣyānı ḳoyıñ zümre-i nādān içre
Ẕikr-i maʿbūdı ėden ḫāne-i vicdān içre
Kendiñi görmek içün gülṣen-i ġufrān içre
"Men ʾaref" dersin oḳı mekteb-i ʾirfān içre[1296]
N'oldıġın bildire kimdir saña insān Allâh

[1293] *anı: meded D. / döndürme: gönderme D.*
[1294] *ʾitāba: ʾiḳāba D.*
[1295] SA, s. 7-8; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin),* G. 192., s. 490.
[1296] *"Men ʾaref"* için bkz.: 559. dipnot.

IV

Ẕikri emr ėtdi bize Ḥażret-i Ḳur’ān el-ḥaḳ
Naṣṣını gösterecek mışraʿ-ı ātī muṭlaḳ
İştiġāliyle vėrir ḳalb ü cenāna revnaḳ
“Feẕkuru’llâh[a] ḳıyām[en] ve ḳu'ūd[en]” dėdi Ḥaḳ[1297]
Ḳalḳ otur ʿaşḳ-ı maḥabbetle dė her ān Allâh

V

Gėce bu ẕikri ėden vardı nehār-ı lemʿa (?)
İştiġāliyle döner ḳalb ü cenānı şemʿe
Varmaḳ isterseñ eger mecmaʿ-i cemü’l-cemʿe
Ḳaṭre-i cismi Selāmī ḳo bihār-ı cem'e
Dürr-i farḳ-ı ser-i cem'i ėde iḥsān Allâh[1298]

149. TAḤMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-NAʿT-I ŞERĪF-İ ŞIDDĪḲ ʿALĪ BABA[1299]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Çıḳarken ṭārem-i ʿarş-i berīne yā Resūlallâh
Vücūd-ı lāzımıñ ehl-i zemīne yā Resūlallâh
Olup dā’im tükenmez bir ḫazīne yā Resūlallâh
Ṣenā vü ḥamd Rabbü’l-ʿālemīne yā Resūlallâh
Kì ba'ṣ ėtdi seni Ḥaḳ ʿālemīne yā Resūlallâh[1300]

[1297] *Feẕkuru’llâh[a] ḳıyām[en] ve ḳu'ūd[en]:* “ayakta ve otuturken Allâh’ı anın” Kur’ân-ı Kerîm Nisâ’ sûresi 103. âyetten kısmî iktibastır.
[1298] *ser-i: pes-i D.*
[1299] AT, s. 6-9; Neslihan Sandal, *Sıddîk Ali Baba Divançesi*, (Kırklareli Ünversitesi, Sosyal Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıklareli 2017, G. 57., s. 84-85.
[1300] *Ḥaḳ: bu D.*

II

Bütün dünyā deger kim zīr-i bār-ı raḥmet olduḳ biz
Kì ʿizz ü maġfiretle sāyedār-ı rifʿat olduḳ biz
Biḥamdillâh bugün bir bende-i ẕī-ḳudret olduḳ biz
Müyesser oldı mı bir ümmete kim ümmet olduḳ biz
Bu devlet raḥmeten li'l-ʿālemīne yā Resūlallâh

III

Hele miʿrācıña Ḥaḳ pāye ḳıldı ṭoḳḳuz eflāki
Mübārek başıña ḳoydı muraṣṣaʿ tāc-ı "*levlāk"i*[1301]
Muṭahhar ravża ḳıldı ẕātıña ol merkez-i ḫāki
Daḫi bī-rūḥ iken Ādem Nebīniñ ḳāleb-i pāki
Oturduñ sen nübüvvet mesnedine yā Resūlallâh

IV

Ger olsaydı felekde ḳıl ḳadar bir ḳuvve-i idrāk
Hemān rūy-ı zemīne iftiḫār ėtmezdi ol ġamnāk
Görünce ravża-i ḫayru'l-beşer oldı bu ḫāk-i pāk
Teẕellül ʿarż ėder oldı ėderken iftiḫār eflāk
Ṭoġunca gün gibi ẕātıñ zemīne yā Resūlallâh

V

Ḳudūmuñ çarḫ-i çārumda Mesīḥī eyledi ḫurrem
Olupdur ẕāt-ı pākiñle o nüzhetgāhda maḥrem
Göreydi ger seniñ şerʿ-i mübīniñ böyle müstaḥkem
İneydi ʿĪsi-i Meryem ḫulūṣ-ı ḳalb ile bir dem[1302]
Ėrerdi āsmān-ı heftümīne yā Resūlallâh

VI

Bu cāy-ı pür-ṣafā dā'im olupdur nūr ile memlū

[1301] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.
[1302] *İneydi: Añaydı D.*

İşit ol beyt-i rengīni buyurmuş Nābi-i dil-cū
"Naẓargāh-ı İlâhīdir maḳām-ı Muṣṭafâdır bu"
Feżāsı dil-güşā ābı ḥayāt-efzā güli ḫoş-bū
Degil mi cennetü'l-me'vā Medīne yā Resūlallâh

VII

Seni hem kendi ẕātı'çün yaratmış Ḥażret-i Ḫāliḳ
Ėdüpdür ḫābgāhıñ bārgāh-ı ʿarşdan fā'iḳ
Zebān-ı ḫāme ḳāṣırdır degil evṣāfıña lā'iḳ
Ḥarīm-i ravża-i pākiñ degişmez ʾāşıḳ-ı ṣādıḳ
Degil dünyāya Firdevs-i berīne yā Resūlallâh

VIII

Ġubār-ı ḫāk-i rāhıñla der-i maʿbūda yol buldı
Bu mahiyyetle her bir şāhid ü meşhūda yol buldı
Kilīd-i bāb-ı cennet tek der-i mesdūda yol buldı
Ḥicāb-ı ẓulmeti ḳaṭʿ eyleyüp maḳṣūda yol buldı
Çekenler ḫāk-i pāyıñ dīdesine yā Resūlallâh

IX

Risālet şöhreti āvīze-i gūş-ı bilād oldı
Göründi nūr-ı ẕātıñ ʿuḳde-i müşkil küşād oldı
Açıldı kenz-i şerʿiñ cümle ʿālem müstefād oldı
Alup naḳd-i murādı el açanlar ber-murād oldı
Der-i devlet-medārıñda eline yā Resūlallâh[1303]

X

Hemīşe şāfiʿ-i rūz-ı cezādır ol felek-dergāh
Dem-i maḥşerde oldur müẕnibīne çünkì ḫāṭır-ḫˇāh
Görünce nīm-nigāh-ı merḥametle anları her gāh

[1303] *medārıñda: me'ābıñdan D.*

Günehkār u tebehkār olsa da ʾafv eyler ol Allâh
Yazılan bend[e] bendeñ defterine yā Resūlallâh

XI

Eñ evvel ʿālem-i ervāḥda ruḫsār-ı tābānıñ
Görenler oldı hep bu merkez-i ḫākīde ḳurbānıñ
Saña bir bende-i dil-sūz iken her bir müselmānıñ
Girer mi ḫˇāb-ı rāḥat ʾaynına ʾāşıḳ olan cānıñ
Var iken tende cān sen meh-cebīne yā Resūlallâh

XII

Düşüpdür naʿt-ı pākiñ her ḳulūb-ı ehl-i īmāna
Sezādır ḥırz-ı cān olsun bütün erbāb-ı vicdāna
Çıḳar ẕikr-i cemīliñ ol bülend-erkān-ı Yezdāna
Düzünce sübḥa-i naʾtıñ bu ʾabdıñ rişte-i cāna
Gönül vird ėtdi şevḳıñla diline yā Resūlallâh

XIII

Çeker inbīḳ-ı dilden eşk-i ḥasret dīde bi't-teşvīḳ
Ėder bu ḳıṣṣa-i dil-sūzı her müştāḳ olan taṣdīḳ
Saña ʿāşıḳ olanlar cān u dilden dėdi bi't-taḥḳīḳ
O deñlü teşne-leb āb-ı ḥayāt-ı vaṣlıña Ṣıddīḳ
Ḫilāfım yoḳ degil mālik özine yā Resūlallâh

150. MÜNTAḪABĀT-I MERḤŪM MĪR NAẔĪF EFENDİ ḤAŻRETLERİNİÑ BİRİNCİ ŞAḤĪFE NÜMEROSUNDA MUḤARRAR İKİNCİ NAʿT-I ŞERİF-İ FAḪRU'L-MÜRSELĪN ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA'NIÑ TAḪMĪSİDİR[1304]

[1304] SB, s. 16; Mustafa Sefa Çakır, *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2018, G. 567., s. 976-977.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Yaşım doḳsana vardı geldi rıḥlet yā Resūlallâh
Alupdur gözlerimden nūr-ı ṣafvet yā Resūlallâh
Göñülde ḳoymadı tāb u ḥarāret yā Resūlallâh
Girāndır çeşm-i dilde ḫˇāb-ı ġaflet yā Resūlallâh
Meger bīdār ėde ṣubḥ-ı hidāyet yā Resūlallâh

II

Ḫilāf-ı emr-i Bārī eylemişken ʿālemi seyrān
Bu yüzden göñlüm olmuşdur esīr-i pençe-i ḫūbān
Ėdince ʿarṣa-i cürm ü ḫaṭāda rūz u şeb cevlān
Derūnum şuʿlezār ėtdi ser-ā-ser āteş-i ʿiṣyān
Meger iṭfā ėde eşk-i nedāmet yā Resūlallâh

III

Bu ʿişretgāh-ı hestīde göñül ẕevḳ u ṣafā ėtse
Bu cism-i nātüvānım ger bu yüzden iʿtilā ėtse
Bu vechile eger dünyāda hem ʿömrüm vefā ėtse
N'ola bār-i girān-ı maʿsiyet ḳaddim dü-tā ėtse
Götürmez ḥāṣılı ṭaġ olsa ṭāḳat yā Resūlallâh

IV

Hevā-yı ʿaşḳ-ı ḫūbān çıḳmadı ḳalb-i ṣanavberden
Cüdā olmaz hemīşe ṣafḥa-i ruḫsār-ı dil-berden
Safā-yı neş'e-i cānān çıḳarsa ḳubbe-i serden
Ümīdim oldur āzād olayım ehvāl-i maḥşerden[1305]
Ėderseñ maẓhar-ı ʿayn-ı ʿināyet yā Resūlallâh

[1305] *Ümīdim oldur āzād olayım ehvāl-i: Ümîd oldur olam âzâde bîm-i hevl-i D.*

V

Göründi iḳtidārıñ ol gėce Miʿrāca refʿiñle
Münevver oldı ʿālem pertev-i ruḫsār-ı lemʿiñle
N'ola pervāneāsā yansa müşrik nūr-ı şemʿiñle
Cihān zīr-i nigīniñdir ser-ā-ser hükm-i şerʾiñle
Saña maḫṣūṣdur mühr-i nübüvvet yā Resūlallâh

VI

Bu miḥnet-ḫānede ger yoḳ ise bir gūnā ʿirfānım
Biḥamdillâh baña mevʿūddur ʿuḳbāda ġufrānım
Şefāʿat olmayınca zā'il olmaz dilde ʿiṣyāñım
Ḳabūl eyle meded reddiñle maḥrūm ėtme sulṭānım
Seniñ maḥzūnuñam sen eyle şefḳat yā Resūlallâh

VII

Vücūd-ı nāzenīniñ nūr-ı Ḥaḳla ṭoġdı çün tev'em
Ḳudūmuñla zemīn u āsmān oldı hemān ḫurrem
Şefāʿatle ʿināyet ḳıl baña ėy dāver-i aʿẓam
Muṭīʾ-i bārgāh-ı daʾvetiñdir ʾālem ü ādem
Müsellem ẕātıña emr-i risālet yā Resūlallâh

VIII

Ebū Bekr ü ʿÖmer Oṯmān ʿAlī hep nāmdārıñdır
Kitāb u sünnet ü icmāʿ-i ümmet māyedārıñdır
Risālet kevkebi menzil-be-menzil şuʿledārıñdır
Metīn ü üstüvār olsa ʾaceb mi çār-yārıñdır[1306]
Çihār erkān-ı dīvān-ı şerīʾat yā Resūlallâh[1307]

IX

Göñül bir rind-i rüsvādır gezer cāy-ı sefāhatde

[1306] *Metīn ü: Metīn-i D.*
[1307] *dīvān: eyvān D.*

Esīr-i pençe-i cürm ü ḫaṭādır her cināyetde
Ḳabāḥat var iken ḫayli ḳuṣūr ėtmiş ʾibādetde
Benim de ḥālime raḥm eyle hengām-ı şefāʿatde[1308]
ʿUṣāt-ı ümmete rūz-ı ḳıyāmet yā Resūlallâh

X

Şefāʿat sende kevṯer sendedir ėy şāhid-i yek-tā
Kerem ḳıl teşnegān-ı ümmeti luṭfuñla ḳıl irvā
Saña maʿlūmdur ḥāl-i derūnum ėy kerem-fermā
Günehkārım günehkārım günehkārım Naẓīmāsā
Şefāʿat ḳıl şefāʿat ḳıl şefāʿat yā Resūlallâh

151. MERḤŪM SULṬĀN MUṢṬAFÂ ḪĀN-I RĀBİʿ ḤAŻRETLERİ ḲURENĀSINDAN ÜSKÜDAR YEÑİ CĀMİʿİ MÜTEVELLĪSİ ŞURRE EMĪNİ FERĪD İBRĀHĪM BEG'İÑ ZĪRDE MUḤARRAR NAʿT-I ŞERĪF-İ SEYYİDİ'L-KEVNEYN ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA'NIÑ TAḪMĪSİDİR[1309]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Hemīşe sendedir ʿayn-ı baṣīret yā Resūlallâh
Dem-i maḥşerde ḳıl dā'im şefā'at yā Resūlallâh
Perīşan ḥālime eyle neẓāret yā Resūlallâh
Dü çeşmiñ şeb çerāġ-ı bezm-i vuṣlat yā Resūlallâh
Gelür verd-i ruḫuñdan būy-ı vaḥdet yā Resūlallâh

[1308] *şefāʿatde: şefāʿatle D.*
[1309] SB, s. 18-19; Ferda Çobanoğlu, *Enderunlu Ferîd İbrahîm Dîvânı'nın Metni ve İncelemesi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006, G. 38., s. 126-127; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 476.

II

Vücūd-ı nāzeñiniñ ʿālem içre meʾḫaẕ-ı küldür
Ruḫuñ gülşen-serāy-ı dehr içinde gerçi bir güldür
Olan ümmetleriñ ol ravżada mānend-i bülbüldür
Yüzüñ üstündeki gīsūlarıñ bir deste sünbüldür[1310]
Dımāġ-ı cāndan gitmez o nükhet yā Resūlallâh

III

Doḳuz eflāk olupdur pāye pāye nerdbān üzre
Olup Miʾrācıñız tā ẕirve-i ʿarş-ı cinān üzre
Çıḳınca merkez-i arż u semādan ḳudsiyān üzre
ʿUrūcuñ gūş-ı ʿĪsāʾya ėrince āsmān üzre[1311]
Cemāliñ şevḳı ile buldı rāḥat yā Resūlallâh[1312]

IV

Bu Miʿrācıñ yazılmışken Ḳureyş küffārına raġmen
Çıḳınca bārgāh-ı Kibriyāya şöyle kì ʿazmen
Ḳoyup Rūḥüʾl-Emīni sidre-i firkatde kim resmen
Per-i Cibrīli sūzişden viḳāye eyleyüp raḥmen[1313]
O dem urduñ reh-i ḳurba ne devlet yā Resūlallâh[1314]

V

Bütün ol ümmet-i merhūma her dem sāyedārıñdır
Ebū Bekr ü ʿÖmer ʿOṯmān ʿAlī hep çār-yāriñdir

[1310] *Yüzüñ üstündeki gīsūlarıñ bir: İki ruḫsārıñ üzre gīsūvānıñ D TE.*
[1311] *üzre: içre D.*
[1312] *şevḳı ile: şevḳ ile D.*
[1313] *raḥmen: ẕātıñ D.*
[1314] *urduñ: bulduñ D irdüñ TE. / ne devlet: delālet D;* bu beyitten sonra *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi* ve *Enderunlu Ferîd İbrahîm Dîvânı*'nda olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Be-āh-ı ʿāṣıḳān luṭf eyle dīdārıñla mesrūr it
Saña Mevlā müyesser ḳıldı rüʾyet yā Resūlaʾllāh
Cihānıñ devleti yoḳ āh ʿayn-ı iʿtibārımda
Viṣāliñdir iki ʿālemde devlet yā Resūlaʾllāh
Ḳapıñda bende-i deryūze-gār-ı vuṣlatıñ göñlüm
Nolur bir pāre vir dīdāra ruḫṣat yā Resūlaʾllāh

Seferde hem ḥażarda gėce gündüz yār-ı ġārıñdır
Ferīdiñ rāh-ı ʿaşḳıñda ṭutuşmuş nālekārıñdır
Çeker derdiñle her sū āh-ı fürḳat yā Resūlallâh

152. BU DAḪİ ʿİZZET MONLĀ EFENDİNİÑ ĖTDİGİ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪNİÑ ÜZERİNE ʿABDUREZZĀḲ AĠA TARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞTİR[1315]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I
Derūnum yanıyor mānend-i külḫan yā Resūlallâh
İçinde ḳalmadı bir revġan-ı şen yā Resūlallâh
Seniñ müştāḳınam ey ẕāt-ı rūşen yā Resūlallâh
Ḥaḳīḳat bāġına aç baña revzen yā Resūlallâh
Şenīden key büved mānend-i dīden yā Resūlallâh[1316]

II
Bu dünyā-yı denīde yoġ-iken bir neş'e vü bir keyf
Maḥall-i cürm ü ʿişyāndır devām ėtmez miṣāl-i ṭayf
İçinde dā'imā cevlān ėder ceng ü cidāl ü seyf
Zebānım olmadı fikr-i daḳīḳa maʿṣiyetden ḫayf[1317]
Çürütdi dāne-i ʿömri bu ḫırmen yā Resūlallâh

III
Çıḳup bāġ-ı meʿānīden hemān naʿtıñ kemāli'çün
Müdellel bulmadı bir lafẓ-ı raʿnā iştimāli'çün
Zebān-ı ḫāmeye ṣıġmaz suḫan ḥüsn-i maḳāli'çün

[1315] SA, s. 4-5; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 439., s. 590-591.
[1316] "Ey Allah'ın resulü işitmek görmekle hiçbir olur mu?"
[1317] *Zebānım: Zamânım D.*

Baña būy-ı ḥaḳīkatden ḫaber vėr gül cemāli'çün[1318]
Ṣararup ṣolmadan bu köhne gülşen yā Resūlallâh

IV

ʿUlüvv-i şe'niñe nāzil olupdur Ḥażret-i Ḳur'ān
Kì oldıñ ʿālem-i dünyā vü ʿuḳbāya hemān sulṭān
Miṣāliñ görmedi kevn ü mekānda dīde-i devrān
Deriñde İbn-i Edhem bir gedā-yı bī-ser ü sāmān
Ḳapuñdır şāh u dervīşāna me'men yā Resūlallâh

V

Müyesser olmadı ol ravża-i ḫaṭır nişānıñla
Yüzüm gözüm münevver eyledim ḳaṣr-ı ḫubānıñla
Seniñle dā'imā züvvār olan her mihrbānıñla
Düşeydim yollara bir kerre ʿaşḳ-ı āstānıñla
Girībān çāk ten ṣad-pāre dāmen yā Resūlallâh

VI

Hevā-yı maʿṣiyetle düşmüşüm bir çāh-ı idbāra
Dem-i maḥşerde luṭf ėt raḥmetiñle ehl-i evzāra
Olup dergāhıña şām u seḥer āvāre hemvāre
Ḫayāl-i vech-i pākiñ eyle mūnis ʿİzzet-i zāra
Bu vaḥşīzār-ı ġafletden giderken yā Resūlallâh

153. ʿİZZET MONLĀ EFENDİNİÑ ĖTDİGİ NAʿT-I ŞERĪF ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1319]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

[1318] *cemāli'çün: cemâlinçün D.*
[1319] SA, s. 3; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 440., s. 591.

I

Bu dehr-i pīre-zen hīç olmadı dul yā Resūlallâh
Hezārān şevher olmuş kendine ḳul yā Resūlallâh
Olupdur nefsim içre me'ḫaẕ-ı kül yā Resūlallâh
Yeñi açdı baña şeyṭān bir yol yā Resūlallâh
Görüp ḥālim teraḥḥum eyle bir yol yā Resūlallâh

II

Sihām-ı cürm ü ʿiṣyānla vücūdum oldı ṣad-pāre
Meded ėrmezse her dā'im bu mücrimkār-ı pür-zāra
Gelince ceyş-i ʿiṣyānım muʿīn oldıḳça evzāra
Ėder İblīs iġvā bir ṭarafdan nefs-i emmāre
Ḥiṣār-ı ḳalbi düşmen ṣardı ḳol ḳol yā Resūlallâh

III

Olunca cilvegāh-ı maʿṣiyet bu ḫāṭır-ı vīrān
Beni cāndan uṣandırdı bu cürm-i seyyi'āt-erkān
Sezādır çāk çāk olsun dil-i şūrīdemiz her ān
Yemīnimden yesārım farḳa ḳudret ḳoymadı ʿiṣyān
Baña oldı müsāvī ṣaġ ile ṣol yā Resūlallâh

IV

Günāhkārān-ı ümmet ṭālib-i emr-i şefā'atdır
Zamān-ı merḥamet vaḳt-i kerem hengām-ı şefḳatdir
Naẕardan dūr ḳılma gerçi erbāb-ı nedāmetdir
Nigāhıñ būte-i ekvāna iksīr-i saʿādetdir
Az iḥsānıñ yeter dünyāya bol bol yā Resūlallâh

V

Bu ʿişret-ḫāne-i hestīde bir meh-pāre destinden
Şarāb-ı cürm ü ʿiṣyānı içen hemvāre destinden
Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa sālik olmayan her bāre destinden

Çıḳardı ḥabl-i şer'iñ 'İzzet-i bī-çāre destinden
Çeh-i 'işyānda ḳaldı dest-gīr ol yā Resūlallâh

154. ṬAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ ĠAZEL-İ ʿİZZET MONLĀ EFENDİ[1320]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Yarıñ dehen-i tengine ṣıġmaz hele dāne
İṯbāt-ı vücūd ėtmege yoḳ nām u nişāne
Hem mūy-miyān baḫṯini aldırma lisāna
Ṣıġmaz suḫan-ı mūy-miyān şerḥ ü beyāna[1321]
Ol rişte-i nāzük ṣarılur tīġ-i zebāna

II

Ümmīd-i beḳā eyleme bu fāni cihāna
Her geçmiş olan ṭavrını getürme zebāna
Eṭvār-ı fırībānesi beñzer digerāna
Ṣarf eyleme enfāsıñı 'ömr-i güẕerāna
Aldırma ṣaḳın cevheriñi āb-ı revāna

III

Her merdüm-i ednāyı hele muḥteşem eyler
Biñ cāhil-i mechūl[i] daḫi muḥterem eyler
Bir luṭfı fürū-māyeyi ṣāḥib-ḥadem eyler
Biñ bülbüli nālende-i ḫār-ı sitem eyler
Bir ġonçeyi güldürme murād ėtse zamāne[1322]

[1320] SA, s. 60-61; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr),* G. 492., s. 621-622.
[1321] *Şıġmaz: Gelmez D.*
[1322] Bu beyitten sonra *Hazâna Sürgün Bahâr*'da olup SA nüshasında yer almayan mahlas beyit şudur: *Gafletde bulur feyz-i seher bî-hıredânı*

IV

Ṣaldırma naẕar dāġlı olan lāle-i ʿaşḳa
Āḫir düşürür ʿāşıḳı dünbāle-i ʿaşḳa
Encāmı daḫi müncer olur nāle-i ʿaşḳa
Gönlümce ḫarīdār olamaz kāle-i ʿaşḳa
Bir bender-i miḥnetde baḳın sūd u ziyāna

V

Āsār-ı herem geldiġiniñ ṣoñı seferdir
Bu rıḥlet ise sā'iḳ-ı envāʿ-i beşerdir
Taḳdīr ėdilen ṣanma kì esbāb-ı ḫażardır
Peymūde-i endāze-i ḫayyāṭ-ı ḳaderdir
Yeksān biçilür ṣevb-i ecel ḫurd u kelāna

VI

Eyler o niyāz-āver olan dil-ber-i ġammāz
Dā'im girih-i zülfüñ açan şāneye iʿzāz
Ger ėtse n'ola ṭurra-i mümtāzını ibrāz
[Ėtsin] dil-i ṣad-pāremi bir mūyuna hem-rāz
Maḥrem geçünürmüş ḫarem-i ḥüsnüñe şāne

VII

ʿAyn olmalıdır cism-i suḫandān-ı vaṭanda
Göz eşref-i iʿfā ola eczā-yı bedende
Bu mıṣraʿ-ı ḥaḳ söyledi ʿİzzet de bu fende
Şāgird olamaz ḫāme-i ʿAynīye suḫanda
'İzzet ḳalemim olsa da üstād-ı zamāne[1323]

VIII

Var Ḥażret-i Monlā derine nāṣiye-sāy ol

Bâ'is olur âsâyiş-i ser hʿâb-ı girâna
[1323] *zamāne: yegâne D.*

Tennūre ṣarıl bāb-ı semāʿ-ḫāneye bay ol
Bir ceẕbede müstaġraḳ-ı esrāra niyāy ol
Gūş eyle beḳā naġmesini hem-dem-i nāy ol
Bir gün tükenür bezm-i fenāda bu çeġāne

155. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ CEVRĪ[1324]

Mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün

I
Dil-dārı görüp gönlüm sīmā-yı maḥabbetle
Mecnūn gibidir dā'im Leylā-yı maḥabbetle
Mey-ḫāneye çün vardım ilcā-yı maḥabbetle
Mest oldı yine gönlüm ṣahbā-yı maḥabbetle
Āşüfte-dimāġ oldum sevdā-yı maḥabbetle

II
Gönlümde küdūret var zā'il olamaz her bār
Çarḫ-ı felekiñ dā'im devrinde olan icbār
Cānımdan uṣandırdı her laḥẓa beni tekrār
Geh ʿarbede-i dil-ber geh taʿne-zen-i aġyār[1325]
Bilmem ne olur ḥālim ġavġā-yı maḥabbetle[1326]

III
Ol dil-ber-i zībāyı gönlüm yeñiden bulmuş
Ruḫsār-ı dil-ārāsı ṣafvetle hemān ṭolmuş
Baş egmededir cānım dil-dāra meger ḳulmuş

[1324] SA, s. 96; *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, G. 240., s. 270.
[1325] *taʿne-zen-i: üştülüm-i D.*
[1326] *ne olur: nice olur D;* bu beyitten sonra *Cevrî* divanında olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Aldanma olmaz dil ol âfete zîrâ kim
Hem-ḥâl görür çeşmin rüsvâ-yı maḥabbetle

Ādem nice meyl ėtmez ol ġamzeye kim olmuş
Her ʾişvesi perverde maʾnā-yı maḥabbetle

IV

Zīr-i ḳadem-i yāra düşmekle hemān ḫāk ol
Her kiprigi bir oḳdur gel zaḫmıña çālāk ol
Meydān-ı maḥabbetde ġam çekme ṭarabnāk ol
Cevrī nigeh-i yāra cān vėrmede bī-bāk ol
İṯbāt-ı vücūd eyle daʾvā-yı maḥabbetle

156. ʿAṬĀ BEG TĀRĪḪİNİÑ 328'İNCİ ŞAḤĪFE NUMEROSUNDA MURAḲḲAM RĀSİḪ EFENDİNİÑ ZĪRDEKİ ĠAZELİ ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1327]

Fāʾilātün fāʾilātün fāʾilātün fāʾilün

I

Ebruvānıñ bir ḳılıçdır çeşm-i fettān üstüne
Ġamze-i ḫūn-rīzi dā'im ḳan ėder ḳan üstüne
Olmasun yā Rab musallaṭ bir müselmān üstüne
Süzme çeşmiñ düşmesün müjgān müjgān üstüne[1328]
Urma zaḫmıñ sīneme peykān peykān üstüne[1329]

II

Hem müheyyādır benimle ceng ile rezme o şūḫ
Gelmedi bir kerre ʿişret-ḫāne-i bezme o şūḫ
Çoḳ ḳanāʿat ėtmedi atdıḳları sehme o şūḫ

[1327] SB, s. 67-68; Abdullah Bulut, *Sofyalı Yusuf Rasih (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisas Tezi), Elazığ 1998, G. 87., s. 85; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 488.
[1328] *düşmesün: gelmesin D; TE.*
[1329] *zaḫmıñ: zaḫm-i D; TE.*

Pāre-i elmās eker her açdıġı zaḫma o şūḫ[1330]
Luṭfı var olsun ėder iḥsān iḥsān üsütne

III

Mīzbānıñ keṣret-i ġamdan olupdur bī-ḥużūr
Tengnā-yı dehr içinde görmedi hergiz ḥubūr
Ger meserret gelse şāyed bir daḫi ėtmez ẓuhūr
Dilde ġam var şimdilik luṭf eyle gelme ėy surūr[1331]
Olamaz bir ḫānede mihmān mihmān üstüne

IV

Bir ṭarafdan cism-i zārım düşdi çāh-ı ẓulmete
Bir ṭarafdan cevr-i gerdūn atdı ānı zillete
Düşmüşüm zār u perīşān tengnā-yı fürḳate
Yārdan mehcūr iken düşdüm diyār-ı ġurbete[1332]
Baña gösterdi felek hicrān hicrān üstüne[1333]

V

Raṭb u yābis serd olupdur güftügūlar ḥaḳḳıma
İftirādır işbu nisbetler ser-ā-ser ḥaḳḳıma
Sū'-i ẓann ėtmek ḫaṭādır ėy suḫanver ḥaḳḳıma
Hem mey içmez hem güzel sevmez dėmişler ḥaḳḳıma[1334]
Eylemişler Rāsiḫe bühtān bühtān üstüne

[1330] *Pāre: Rīze D.*
[1331] *luṭf eyle gelme: sen gelme luṭf it D.*
[1332] *düşdüm: düşdük D.*
[1333] *Baña gösterdi felek: Dehr gösterdi bize D.*
[1334] *ḥaḳḳıma: ḥaḳḳına D.*

157. MUḪAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ NEVRES-İ ḲADĪM[1335]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Ol ḳaşı kemān kipriki peykān arasında
Ṣayd olmadadır murġ-ı dilim cān arasında
Kimse yaşamaz işbu nigehbān arasında
Gör çeşm-i siyāhın ṣaf-ı müjgān arasında[1336]
Seyr ėt nic'olur şīr neyistān arasında

II

Dil-dār ile bir ḫāne-i vaḥdetde oturma
Ol nüsḫa-i ruḫsār-ı dil-ārāsını görme
Esrārını ḥall ėtmek içün kendini yorma
Maʿnā-yı ḫaṭ-ı püşt-i leb-i dil-beri ṣorma
Bir nüktedir ol cān ile cānān arasında

III

Refʿ ėtdi Züleyḫā-yı zamān yüzde ḥicābıñ
Mıṣrıñ güzeli nūş ėdecek cām-ı şarābıñ
Min baʿd gelüp ʿāleme gösterme şebābıñ
Ėy Yūsuf-ı ḥüsnüm kerem ėt açma niḳābıñ
Bir fitne ḳopar ḳorḳarım iḫvān arasında

IV

Ėy ebrū kemān sende olan ġamze-i ḫūn-ḫˇār
Her bir nigehiñ ḳoymadı dillerde bir efkār

[1335] SA, s. 128-129; *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, G. 111., s. 279.
[1336] *siyāhın: siyāhıñ SA.*

Aġyāra göre yoḳ suḫanım ḳābil-i güftār
'Uşşāḳda nuṭḳ ėtmege ḳudret mi ḳor aġyār
İnsān ne dėsün bir niçe ḥayvān arasında

V

Ger bāġ-ı cinān içre ḫırām ėtse o meh-rū
Āḫir bizi aġyāra fedā ėtdi ol āhū
Dil-beste ėder anda olan ḥalḳa-i gīsū
Ger cennete de böyle giderse o perī-rū
Kimse ṭuramaz ḥūr ile ġılmān arasında

VI

Var encümen-i ʿilmde envāʿ-i cümeller
Çoḳdur dil-i ʿālemde meger ṭūl-i emeller
Bi'l-āḫere teẕkār olunur gerçi ʿameller
Nevres aranur bir gün olur böyle ġazeller
Ḳayd ėt ḳo bulunsun bu da dīvān arasında

158. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ EFENDİ[1337]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Ramażān orucı farż oldı bütün İslāma
ʿĀḳıbet ṣā'im olan nā'il olur inʿāma
İçemez bāde-keşān bāde-i gül-gūn-fāma
Ramażānda giyer ol ġonçe-dehān āl câme[1338]

[1337] SA, s. 161-162; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 198., s. 302.
[1338] *dehān: dehen D.*

Ġayr ḫūbān bu kesimle çıḳamaz bayrama[1339]

II

Ṣā'im her gün olunur iki feraḥla ibşār
Biri aḫşam üzeri yaʿni zamān-ı iftār
Biri cennetde görür nūr-ı liḳā-yı Cebbār
Ne 'aceb beklese hengām-ı ḫaṭıñ 'āşıḳ-ı zār
İntiẓār üzre olur ṣā'im olan aḫşāma

III

Ṭoġrıdan ṭoġrıya her kim kì dutarsa rūze
Baʿd ez īn kevkeb-i iḳbāli düşer fīrūza
Bülbülāsā ḳonar elbette gül-i nev-rūza
Uġramaz keş-me-keş-i dūzaḫa ehl-i rūze
Ṣā'imi girmege kim da'vet ėder ḥammāma

IV

Ramażān teşneleri maḥşere ėtdikde ḳıyām
Ḥavż-ı Kevs̱erden içer şām u seḥer āb-ı müdām
Rūzedārāna göre söyledi her ḫāṣ ile ʿām
Maġfiret ḫil'atini giyse n'ola ehl-i ṣıyām
Ḫademe ṣāḥibi 'iydiyye vėrir ḫuddāma

V

Ramażān ayı bitüp gerçì çıḳup mescidden
Bezm-i nūş-ā-nūş şevvāli görüp mescidden
Nūş-ı ṣahbā-yı neşāṭı gözedüp mescidden
'İydde ṣūfì ḳanādīli ṣoyup mescidden
Giydirir duḫt-i reze cām göbegi bir câme

[1339] *Ġayr: Ġayrı D.*

VI

Teşnelik gürsinelik derdi suʿūbetle Belīġ
Āb-ı germ-ile geçüp ḫayli merāretle Belīġ
Çekilen renc ü taʿab mīve-i cennetle Belīġ
Rūze eyyāmı derūnumda ḥarāretle Belīġ
Böyle şīrīn-suḫanı yapdı yoġurdı ḫāme

159. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ ĠAZEL-İ BELĪĠ EFENDİ[1340]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Nice gündür ʿömr-i dünyā düşme gil sevdāsına
Cān ḫalāṣ ėtmez düşen ol varṭa-i deryāsına
Bu sipihriñ girme hergiz ḫāne-i rüsvāsına
Baḳma dehr-i bī-ṣebātıñ menzil ü meʾvāsına
Gird-bād-ı tīz-revden ḫayme ḳor ṣaḥrāsına[1341]

II

Gülşeninden almadı erbāb-ı ʿirfān bir çiçek
Bī-beḳā vü bī-vefādır ḥikme uġrunda emek
Böyle bir ʿaṣr-ı denīden ictināb ėtmek gerek
Cāhiliñ dāʾim murādınca döner çarḫ-ı felek
İʿtibār eyler gedā ferzend-i nā-bīnāsına

III

Ehl-i ʿirfānı zamānında ferāmūş eyleyüp
Zümre-i dānişverānı hem de ḫāmūş eyleyüp

[1340] SA, s. 139-140; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 181., s. 286.
[1341] *Gird-bād: Gird ü bād SA.*

Elde ednā var iken dānāyı bī-hüş eyleyüp
Cilve-i şevḳ-ı nesīm-i yārdan cūş eyleyüp
Çıḳdı serviñ seyl-i mevc-i būy-ı gül bālāsına[1342]

IV

Olmasa ādemde dā'im zīver-i ẕāt u ṣıfāt
Dā'imā echel ḳalur ger içse de āb-ı ḥayāt
Hem müzeyyen bir libāsla ėtse de gerçì s̱ebāt
Cübbe vü destār ile nādāna ėtmem iltifāt
Raġbet eyler lafẓıñ erbāb-ı suḫan ma'nāsına

V

Nuḳre-i ādem içün oldı cihān seng-i meḥek
Bu meḥek her nevʿ-i insānı temīz ėtmek gerek
Baʿd ez īn bezm-i ṣafādan sāġar-ı ṣahbāyı çek
Fārigˇ olmaz gerdiş-i mestāne vaṣfından felek[1343]
Seng-i ṭa'n-i ehl-i dil kār ėtmiyor mīnāsına

VI

Gün-perestān-ı zamāne çeşmiñe merdüm olur
Gün çıḳarken secde ėtmek ʿādeti bir resm olur
İşbu ḥālet dīde-i fettāna dā'im vesm olur
'Aks-i ḫālin bīniş-efrūz-ı çerāġ-ı çeşm olur
Mihr-i raḫşān merdümekdir dīde-i ḥırbāsına

VII

Oldıñız fenn-i suḫanda ʿādetā şeyḫü'ş-şuyūḫ
Ehl-i ʿırfān arasında olduñ erbāb-ı rüsūḫ

[1342] Bu beyitten sonra *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı*'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Ḫayret-efzādur dile nezzāresi ol āfetüñ
'Aks ider şekl-i ḥavās āyīne-sīmāsına
[1343] *vaṣfından: vaż'ından D.*

Her kemān-ı maʿrifetden atmalı her yana oḫ
İsm-i resmiñ levḥ-i ṭabʿımda güzel yazmış o şūḫ[1344]
Ḥüccetiñ herkes nigāh eyler Belīġ imżāsına

160. TAḪMĪS BER-ĠAZEL-İ BELĪĠ[1345]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Bilür aḥvāl-i ṣıḥḥat ḳadrini bīmārdan ṣoñra
Ėdince varını ṣarf reh-i Cebbārdan ṣoñra
Açar bāb-ı cinānı Aḥmed-i Muḫtārdan ṣoñra
Ḫaṭar görmez tevānger naḳdini īṣārdan ṣoñra
Kì ṭaş atmaz nihāle kimse berg ü bārdan ṣoñra

II

Nefes maʿdūd olup sermāye-i cān oldıġıñ cezm ėt
Hevā-yı ʿaşḳ-ı cānān tek anı ḫātırda gel resm ėt
Teneffüsle dimāġ-ı şīşe-i endāmıñı germ ėt
Hübūb ėden hele āmed ü şud enfāsdan fehm ėt[1346]
Gelür elbette iḳbāl ādeme idbārdan ṣoñra

III

ʿİbādet-ḫāne-i mülk-i fenāda nāḳıṣ u kāmil
Hemīşe Ḥażret-i Ḥaḳḳa ʿibādetle olur vāṣıl
Cehālet perdesin şaḳḳ eyleyen ʿālemde her fāżıl
Libāsın pāk ėdüp tekrār telvīṣ eylemez ʿāḳil
Degil lāyıḳ günāha cür'et-i istiġfārdan ṣoñra

[1344] *İsm-i: İsm ü D.*
[1345] SA, s. 76-77; *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, G. 176., s. 281.
[1346] *Hübūb ėden hele āmed ü şud: Vücūdundan iden āmed-şod-ı D.*

IV

Ḥaḳıñ güftārını işitmeyen ṣaġır semīʿ olmaz
Cenāb-ı Ḥaḳḳa ṭāʿat ėtmeyen hergiz muṭīʿ olmaz
Cihānda sāye tek pest olmayan ādem refīʿ olmaz
Günāha iʿtirāf ėtmek gibi hīçbir şefīʿ olmaz[1347]
Kì cürm-i mücrim ekşer ʿafv olur iḳrārden ṣoñra

V

Ṭaşup baḥr-i maḥabbet cūşa geldi ……. وَلِنَه vuṣlat
Açıldı bāb-ı raḥmet ḳalmadı ḫamyāze-i ḥasret
Maḥaldir şādmān olsun dil-i cemʿiyyetiñ ḳat ḳat
Raḳībi defʿ ėdince şād olur meclisde ol āfet
Bulur ḫıffet aña bir şıḳlet-i cerrārdan ṣoñra

VI

Dem-ā-dem içmek ister teşne-dil āb-ı zülālinden
Diler maḳṣūda varsun ʿāfiyet ruḫsār-ı ālından
Çė kunem baʿd ez īn cevr ü cefā ḳahr ü celālinden
Sitem eylerse de ḳaṭʿ-ı ümīd ėtmem viṣālinden
Ėder dil-ber nevāziş ʿāşıḳa āzārdan ṣoñra

VII

Beḳā yoḳdur bu gülzār-ı fenāda ġonçe-i raʿnā
Ḳurur neşv ü nümā bulmaz miṣāl-i gülşen-i dünyā
Ḳalınca lāne-i gülşen-serāy-ı dehrde tenhā
Nevāsı Zühreyi raḳṣ-āver eyler bülbül-i şeydā
Bu bāġa bir daḫi gelmez Belīġ-i zārdan ṣoñra

[1347] *Günāha: Günāhuñ D.*

161. EDİRNE MÜFTĪ-İ ESBEḲI SEMĀḤATLU ḤĀCĪ MEḤMED FEVZĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ RİSĀLET-PENĀHI ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1348]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Risāletle seni mümtāz ėden Sulṭān-ı ʿālī-cāh
Cihānda vaṣf-ı ẕātıñ eylemişdir zīver-i evfāh
Olan küffāra ḳarşu muʿcizātıñ hem kelāmüllâh
ʿAceb mi iftiḫār ėtsem eyā Faḫr-i rüsül her gāh
Kì ḳul ėtdi der-i vālā-yı pākiñde Nebiyullâh

II

Seni ṣadr-ı risāletde ḳoyan Allâhᵘ ekberdir
Vücūd-ı nāzükiñ nūr-ı ḥaḳīḳatle münevverdir
Dü naʿleyniñ meger tāc-ı ser-i şāhāna efserdir
Ḥużuruñda şeh-i devrān bile bir ʿabd-ı kemterdir
Kì ẕātıñdır şehenşāhān-ı ekvān üzre ʿālī-şāh

III

Açıldı bāġ-ı vaḥdetde gül ü nesrīn ü her sünbül
Ėder naʿt-ı şerīfiñ şāḫ-ı gül üzre ḳonan bülbül
Oḳur bu beyti dā'im zümre-i murġān-ı ṣāḥib-dil
Ne devletdir ḳabūl olsa ḳapuñda ḳulluġa bir ḳul
Bulunmaz çünkì dārında daha bundan büyük bir cāh

IV

Naẓīriñ gelmedi yoḳdur daha evlād-ı ādemde
Umūr-ı her dü ʿālem münḥaṣırdır ẕāt-ı ekremde

[1348] SA, s. 13-15; [Kureyşî-zâde] El-Hâc Mehmed Fevzî Efendi, *Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûtı'n-Nebeviyye (TF)*, Yayın Yeri Yok, 1303 (1885/1886), s. 40.

Ümīdvār-ı şefāʿatdir bu ümmet ʿāḳıbet demde
Şefāʿatle ʿināyet ẕātıña ḫāṣdır dü ʿālemde
Seniñ bāb-ı şerīfiñdir diger yoḳdur ulu dergāh[1349]

V

Cenāb-ı ẕāt-ı Bārī ṣanma bu dehri ḳapatmış kim
Olan küffāra ḳarşu gerçì bir laḥẓa ḳaratmış kim
Vücūd-ı pertev-endāz-ı şerīfiñle bezetmiş kim
Seni Ḫallāḳ-ı bī-çūn böyle bir nūrla yaratmış kim[1350]
Cemāliñdir bilā-şübhe münevversāz-ı mihr ü māh

VI

Olur mīzān-ı ʿadliñ reh-ber-i dāruʾn-naʿīm ancaḳ
Ḫatā vü māʿṣiyetden ḳurtarır Rabb-i Raḥīm ancaḳ
Seni ḥaḳ bilmeyen şaḫṣıñ yèri nār-ı caḥīm ancaḳ
Seniñ şerʿ-i şerīfiñdir ṣırāṭ-ı müstaḳīm ancaḳ
Kì olmaz dāmen-i şerʿiñ ṭutan dāreynde gümrāh

VII

Muḥammed dīnidir dīnim o dīndir vaḳt-i ḫayremde
Dem-ā-dem ḳurtarır ḳoymaz beni nār-ı cehennemde
N'ola olsa şefīʿiñ ʿāḳıbet eyyām-ı pür-ġamda
Muḥammed dèndi mādām nāmıña Fevzī bu ʿālemde[1351]
Dü ʿālemde Muḥammed sāyesinde eylemezsin āh

[1349] *şerīfiñdir: şerīfiñden TF.*
[1350] *böyle: öyle TF. / nūrla yaratmış: nūr yaratmış (!) TF.*
[1351] *dèndi mādām: dīnidir (!) SA.*

162. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-TEVḤĪD-NĀME-İ ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[1352]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Ḫayāl-i ẕāt-ı pākiñ müsteḥīldir nevʿ-i insāna
Tasavvurdan berīdir ʿaḳl ėrmez künh-i Yezdāna
Bu remz-i şerḥ ėderken düşdiler bir baḥr-i ʿummāna
Zehī mecmūʿa-i ẕātıñda ʿāciz fikr-i ferzāne
Ḳılupdur seyr-i dīvān-ı ṣıfātıñ ʿaḳlı dīvāne

II

Ėgerçì şeş cihetle bu çehār erkānda rūşensin
Ne cismiyle mücessemsin ne eşkālle muʿayyensin
Muḳadessin münezzehsin ne aʿrāżla mülevvensin
Seni taḥḳīḳ-ile idrāk ėden yoḳ var ise sensin
Kināyetdir ḫiṭāb-ı "mā ʿarefnāk" ehl-i ʿirfāna[1353]

III

Döşenmiş ḫˇān-ı ikrāmıñ bilen āh u enīn ėtmez
Hemān bir ġayr ḳapuya baş egüp ferş-i cebīn ėtmez
Muḳannen rızḳ-ı maḳsūmun ṭaleb her mü'minīn ėtmez
Kef-i inʿām-ı ʿāmıñ imtiyāz-ı küfr ü dīn ėtmez
Mükāfāt üzredir iḥsānı tersā vü müselmāna[1354]

[1352] AT, s. 3-5; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 59b-60a.
[1353] *Mā ʿarafnāk*: "Seni bilmedik". Tamamını "**Mā ʿarefnāk**[e] ḥaḳḳ[a] maʿrifetik[e] yā maʿrūf" olup "Ey bütün mahlukat tarafından bilinen Allâh'ım seni bilinmesi gereken ölçüde bilip tanıyamadık" anlamına gelen ve hadis olduğu şüpheli olan sözden kısmî iktibastır. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 117.)
[1354] *Mükāfāt: Müsāvāt D.*

IV

Yed-i ḳudretle vėrdiñ ʿarṣa-i dünyāya güncāyiş
Meh ü ḫurşīde zīnet ḳubbe-i eflāke ārāyiş
Bu maṣnūʿāt-ı ʿulvīde dėmişler zümre-i dāniş
Medār-ı ẕevḳ-ı ʿālem olmaġ'içün emn ü āsāyiş[1355]
Giydirdiñ ṭavḳ-ı ṭav'ı gerden-i gerdūn-ı gerdāna[1356]

V

Ṣıfāt-ı ẕāt-ı pākiñ kenz-i maḫfīde bulundukça
Bu mevcūdāt-ı hestī kisve-i ʿaşḳıñ büründükçe
Bu icrām-ı semāvī devr-i ʿālemde süründükçe
Siyeh çetr-i cefādan Leyli-yi ḥüsnüñ göründükçe
Hezārān Ḳaysı Mecnūn eyleyüp ṣalur beyābāna

VI

Yaratdıñ hüsn-ile ʿaşḳı düşürdüñ cümle-i ẕevḳe
Tevellüd ėtdigi ferzendi vėrdiñ mekteb-i ʿaşḳa
Debistān-ı maḥabbetde eñ evvel başladı meşḳe
Meẓāhir ḳıldı efrād-ı enāmı ḥüsn ile ʿaşḳa[1357]
Meveddet nisbetin vėrdiñ miyān-ı cān u cānāne[1358]

VII

Göründükçe göründi dil-beriñ ḫāl-i siyāhında
Düzülmüş leşker-i müjgān anıñ ṣaf ṣaf sipāhında
Degil zülfi ḳumāndān ḫāli żābıtdır nigāhında
Şikār-ı murġ-ı cān içün cihān naḫçīrgāhında
Düzüp cānānıñ ėtdiñ zülf [ü] ḫālin dām ile dāne

[1355] *ẕevḳ-ı: rızḳ-ı D. / Āsyā-āsā D.*
[1356] *gerdūn-ı: gerdân-ı D.*
[1357] *ḳıldı efrād-ı enāmı: ḳıldıñ efrād nāmı D.*
[1358] *miyān-ı cān u cānāne: miyān u cān-ı cānāne D.*

VIII

Kiminiñ ḫāne-i idrākını nūruñla lemʿ ėtdiñ
Kiminiñ ḳalʿa-i işrākını ḳahrıñla ḳamʿ ėtdiñ
Kimin ẓulmet-serāy-ı ʿālem-i hestīde şemʿ ėtdiñ
Kimisin eyleyüp ḥüsn ile müfred şemʿ-i cemʿetdiñ
Kimisin yandurup ʿaşḳıyla ḳıldıñ aña pervāne

IX

Teʿālallâh zehī şāniʿ kì ḥaḳḳıñ eylemiş ḳat ḳat
Kimiñ vėrmiş günāh u maʿsiyetle ḳalbine ḫaşyet
Kimiñ ėtmiş diyānet zīnetiyle maẓhar-ı vuṣlat
Kimi sāġar-keş-i tebḫāle-i tāb-ı teb-i fürḳat
Kimi içmiş zülāl-i vaṣldan leb-rīz-i peymāne

X

Gelüp murġ-ı seḥer ṣanma gülistān cüstücūsıyla
Degildir bīd-i mecnūnuñ hemīşe ser-fürūsıyla
Meger bir ġonçe-i n'eşküfteniñ bir şemme būsıyla
Çemende fāḫte kim gū-zenān serv ārzūsıyla[1359]
Gülüñ şevḳıyladır āmed [ü] şud bülbül gülistāna

XI

Bu ʿabd-ı ʿāciziñ ḳaṣdı ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳı bulmaḳdır
Dil ü cānı risālet şefḳatiyle belkì ṭolmaḳdır
Bu yüzle ravża-i tevḥīdden bir ġonçe yolmaḳdır
Baṣīrīniñ murādı āşnā-yı ʿaşḳıñ olmaḳdır
Dönüp dāmān-ı ṣaḥrā-yı ḫıredden oldı bīgāne

[1359] *kim: gū D.*

163. MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[1360]

Müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün

I

Merhem-i dārū ile zaḫm-ı dil-i ṣāfiye
Olsa müdāvā eger bulmayacaḳ ʿāfiye
Çāre-i derdim içün edviye-i vāfiye
Şerbet-i dīdārdır ʿallemene Şāfiye
Derd-i serim artırır medresede Kāfiye[1361]

II

Ṣanma semāʿ-ḫāneniñ dönmeleri neyledir
Meykedeniñ neş'esi ṣāġar-ı pür-meyledir
Mürde-dilān-ı ġamıñ dāġ-ı dili keyledir
Māye-i ẕevḳ u ṣafā cāna iki şeyledir[1362]
Cāriye-i sāḳiye sāḳiye-i cāriye

III

Başladı bād-ı ṣabā nefḥa-vezān olmaġa
Sünbül ü reyḥān u gül şemme-i cān olmaġa
İstedi ḫāk-i vaṭan ʿayn-ı cinān olmaġa
Başladı zülfi yine ʿıṭr-feşān olmaġa
Müjde kì erzān olur bir niçe gün ġāliye

IV

Merḥale-i şevḳda naḳd-i ḥayātını Ḳays
ʿAşḳa fedā eyledi buldı necātını Ḳays

[1360] AT, s. 62; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 65b.
[1361] Arapça dil bilgisini ihtiva eden Şâfiye (şekil bilgisi/morfoloji) ve Kâfiye (cümle yapısı ve hat), İbni Hâcib'in telif ettiği medreselerde okutulan iki ayrı eserdir.
[1362] *şeyledir: nesnedir D.*

Leylden almışsa da gerçì berātını Ḳays
Fehm ėdemez ben gibi ʾaşḳ nükātını Ḳays
Şehriye beñzer mi hīç muʾtekif-i bādiye

V

Niyyet edüp eyleyim derdimi ʿarż-ı ḥabīb
Māniʿ-i dermān olup ḳoymadı vėrsün ṭabīb
Şimdiye dek görmedim şöyle kì ṭavr-ı ʿacīb
Yār ile söyleşerek girdi araya raḳīb[1363]
Eyle Baṣīrī duʾā defʾ ola bu dāhiye[1364]

164. MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BAṢĪRĪ[1365]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

I

Dil mübtelā olupdur bir şūḫ-ı dil-rübāya
Ḳānūn-ı ʿaşḳ içre maḥkūm iken cefāya
Bād-ı ṣabā ḫaber vėr yārān u āşnāya
Yüz şükr Ḥaḳḳa kim yüz sürdüm o ḫāk-i pāye
Pest iken evvel āḫir oldum bülend-pāye

II

Ḳandīl-i dilde ʿaşḳıñ ḥüsnüñi revġan ėtmiş
Ol revġan-ı fürūzān ʿāşıḳları şen ėtmiş
Min baʿd aġrı görmez her çeşmi rūşen ėtmiş
Ḫāk-i rehiñ ḫayāli çeşmimde mesken ėtmiş
Olduḳça çeşmim ėtmez naẓẓāre tūtiyāya[1366]

[1363] *söyleşerek: söyleşmedik D.*
[1364] *ola bu: oluna D.*
[1365] AT, s. 170-171; Aʻmâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî,* vr. 61b-62a.
[1366] *ėtmez: ėtmem D.*

III

Dünyā-yı pür-denīde żann ėtme ben faḳīrim
Müstaġni-i cihānım ṣanma beni ḥaḳīrim
Ancaḳ serīr-i ẕevḳıñ üstünde bir vezīrim
Ḳāf-ı ḳanāʿat üzre ʿanḳā-yı gūşe-gīrim
Ḥıfẓ-ı cenāḥ ḳalemim dünyā içün hümāya

IV

Çoḳdan berü cenānım bī-ʿayş u bī-ṭarabdır
Her laḥẓa nev-cevānım maḳhūr u pür-ġażabdır
Feryād u āh u ẕarım ẓannėtme bī-sebebdir
ʿAşḳıñ şehīdiyem ben ḳanlu yaşım ʿacebdir[1367]
Döndürse kūy-ı yārı ṣaḥrā-yı Kerbelāya[1368]

V

Gīsū-yı ʿıṭrnāki mānend-i misk-i ezfer
Bir kerre ger çözülse ʿālem olur muʿaṭṭar
Ol nāfe ḥall olunca ol būy-ı ʿıṭr-perver
Zülf-i muʿanber ile müşkīn düşer ber-ā-ber
Düşmüşdi āhū-yı Çīn endīşe-i ḫaṭāya[1369]

VI

Başıñdaki bu sāye ẓıll-ı hümāya beñzer
Bir ʿāşıḳa ṭoḳunsa taḫtıyla tācı gözler
İcrām-ı āsmānı dünyā ile ber-ā-ber
Sāyemde encüm ü ḫūr kesb-i saʿādet eyler[1370]
Ol meh-liḳā Baṣīrī ṣalsa başıma sāye

[1367] *ʿacebdir: ʿaceb mi D.*
[1368] Bu beyitten sonra *Dīvān-ı Baṣīrī*'de olup AT nüshasında yer almayan beyit şudur:
Oldı ʿayān ḫaṭ-ı sebz devr-i lebiñde gūyā
Ḫıżr oldı rāh-bürde ser-çeşme-i beḳāya
[1369] *Düşmüşdi: Düşmüşdür D.*
[1370] *Sāyemde: Sāyemden D.*

165. BU DAḪİ [TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ CEVRĪ][1371]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Her ṭarafdan yüz çevirdi cümle ādem çeşmiñe
Ḳıble tek dėrsem sezādır beyt-i ekrem çeşmiñe
Ser-fürū ėtmez hemīşe çīn-i perçem çeşmiñe
Olmasa ġamzeñ dem-ā-dem yār u hem-dem çeşmiñe
Mülk-i fitne böyle olmazdı müsellem çeşmiñe

II

Siḥr-bāzān-ı cihānda ḳoymadı siḥr-i mübīn
Aṣılup Hārūt u Mārūt çāh-ı Bābilde hemīn
İndiler rūy-ı zemīne oldılar siḥre muʿīn
Ol nigāh-ı fitne-engīze hezārān āferīn
Fenn-i siḥri ögredir hem ġamzeñe hem çeşmiñe

III

ʿAyş u ʿişret zā'il oldı bāde-i pür-tābda
Ḳaldı sāḳīniñ ayaġı meclis-i aḥbābda
Ber-ḳarār üzre egerçì kūşe-i miḥrābda
Ėtse āsāyiş ḳaçan ḫalvet-serāy-ı ḫ ʿābda
Yār olur bī-gāne olmaz şīve maḥrem çeşmiñe[1372]

IV

Nevm-i ġafletde olan ol dīde-i şehlā yine
Bir daḫi düşmez naẓardan dil-beri zībā yine
Böyle ḫūn-rīze yanaşma ėy dil-i şeydā yine

[1371] SA, s. 87; *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, G. 215., s. 261.
[1372] *Yār: Nāz D.*

Böyle nāz u şīveden ḫālī iken ammā yine
Baḳmaġa ṭāḳat getürmez kimse bir dem çeşmiñe

V

Yandırır pervāneyi dā'im çerāġ-ı revġanıñ
ʿAndelībi zār ėder şām u seḥerde gülşeniñ
Çeşm-i ʿāşıḳ ṣulanur gördükçe rūy-ı rūşeniñ
Yalıñız Cevrī degil meftūn [u] āşüfteñ seniñ
Beste dünyā zülfüñe dil-ḫaste 'ālem çeşmiñe

166. BU DAḪİ MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FAṬĪN[1373]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Baʿd ez īn lāzım degildir buriyā lāzım saña
Ḫırḳa vü tesbiḥ ü defle menteşā lāzım saña
Tekyegāh-ı ʿaşḳda yoḳ müttekā lāzım saña
'Ālem içre ėy göñül bir dil-rübā lāzım saña
Çünkì düşdüñ rāh-ı 'aşḳa reh-nümā lāzım saña

II

Ārzū-yı vaṣl-ı cānān ėtmek üzre muttaṣıl
Zümre-i ḫūbān içinde fikr-i dünyādan çekil
ʿĀlem-i ʿuḳbā içinde kendini ėtme ḫacil
Menzil-i maḳṣūda ėrmekse eger maḳṣūd-ı dil
Dehrde bir öyle şūḫ-ı meh-liḳā lāzım saña

III

Bülbülāsā kendiñi gülşende rüsvā eyleme

[1373] SA, s. 156-157; *Fatîn Dîvânı*, G. 1., s. 58.

Çeşm-i zārıñ ʿālem-i hestīde imḥā eyleme
ʿĀḳıbet rāz-ı diliñ aġyāra ifşā eyleme
Derd-i hicrāna taḥammül eyle şekvā eyleme
Ḫāṭır-ı cānān içün cānı fedā lāzım saña

IV

Ġamzesi cellāda beñzer böyle bir kāfir ḳızıñ
Semtine uġratma cānıñ ictināb eyle özüñ
Derd içün dermāna gitmekse murādıñ aç gözüñ
Ol ṭabīb-i şīvekāra ḫāk-i pā eyle yüzüñ
Derde dermān ister-iseñ bir ricā lāzım saña[1374]

V

Olma ėy dil ʿālem-i ʿaşḳ içre rencūr u ḥazīn
Gösterir mir'āt-ı ʿālem baʿd ez īn rūy-ı zerīn
Ebkem olma her zamān dīvān-ı naẓmında hemīn
Sen daḫi ṭūṭī gibi güftāra başlarsın Faṭīn[1375]
Bir güzel āyīne-i ʿālem-nümā lāzım saña

167. BU DAḪİ MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ FAṬĪN[1376]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Derd içün dermāna gelmiş ḫayli Loḳmānlar saña
Ḥüsnüñe ḳarşu gelürken ḥūr u ġılmānlar saña
Anı görmekle baş egdi cümle ḫūbānlar saña
Görse ḥüsnüñ ġıbṭa eyler māh-ı Kenʿānlar saña
Maḥv olur ṭursa muḳābil mihr-i raḫşānlar saña[1377]

[1374] *Derde dermān isteriseñ bir ricā: Derdine dermān isteriseñ recâ D.*
[1375] *başlarsın: başlarsañ D.*
[1376] SA, s. 157-158; *Fatîn Dîvânı*, G. 2., s. 58-59.
[1377] *ṭursa: olsa D.*

II

Ṣanma ol dil-dārı görmek bāʿiṯ-i teşvīş midir
Ġamze-i tīr-i nigāh-ile cihān dil-rīş midir
Āteş-i ʿaşḳı hemīşe bādi-i sūziş midir
Bir baḳışla göñlün almaḳ ʾāşıḳıñ bir iş midir[1378]
ʾĀlemi tesḫīr ėder ol çeşm-i fettānlar saña

III

Dād-ı Ḥaḳdır nāzenīnim cemʿ olupdur sende hep
Cevher ü elmās u mercān dürr ü yāḳūt u ẕeheb
Mecmaʿ-i ḫūbān içinde gerçi ḥüsnüñ münteḫab
Ḥayret-efzā bir leb-i gül-gūna māliksiñ ʾaceb
Pāy-māl olmaḳdadır laʾl-i Bedaḫşānlar saña

IV

Faṣl-ı güldür gülşen-i ʿālemde ėy ṣāḥib-cemāl
Gösterir her bir varaḳ āṯār-ı ṣunʿ-ı Ẕü'l-Celāl
Ser-fürū eyler ḫıyābānlar saña miṯl-i hilāl
Ḳāmetiñ ʾarż eyle bir laḥẓa n'olur ėy nev-hilāl
Muntaẓırdır bāġda serv-i ḫırāmānlar saña

V

Baḥṯ[i] zülfüñ[üñ] ḫaṭādır böyle kim iẓhār ėden
Ẓulmet-i şebden çıḳup kimdir bunı efkār ėden
Dūd-ı āh-ı ʿāşıḳāndır dā'imā hemvār ėden
Küfr-i zülfüñ ḳanġı kāfirdir ʾaceb inkār ėden
Dil vėrüp īmān ėderken bunca ruhbānlar saña

VI

Mekteb-i ẕātıñ hemīşe menbaʿ-ı güftār iken

[1378] *baḳışla: baḳışda D.*

Fikr-i çālākiñ cihānda merkez-i eşʿār iken
ʿİlm ü ʿirfānıñ egerçì reh-ber-i āşār iken
Sende bu ḥüsn ü taṣarruf bu nevāziş var iken
Bende-i ḥalḳa-be-gūş olmaz mı ḫāḳānlar saña

VII

Ḥüsnüñi mümtāz ėderken Ḥażret-i Rabbu'l-felaḳ
Bir veşīḳa olmaḳ üzre naẓm[en] aldıñ bir varaḳ
Baʿd ez īn dünyā vü mā-fī-hā içün çekme meraḳ
Ḥażret-i Mīr-i Żiyādan mı Faṭīn aldıñ sebaḳ
Reşk ėder oldı bu naẓmıñla suḫandānlar saña

168. BU DAḪİ [MUḪAMMES MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ ḪİKMET BEG][1379]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Ṣanma bu ḫaste göñül defʿ-i eẕā niyyetine
Gidecek bāb-ı eṭibbāya devā niyyetine
İçecek bāde-i gül-gūnı şifā niyyetine
Būs ėder dil deheniñ cām-ı ṣafā niyyetine
La'lini emdi mey-i neş'e-fezā niyyetine

II

Eskiden sevdigimiz dil-beri dil-ḫˇāh ėderim
Gördigim günleri ẓann eyleme ikrāh ėderim
Herkesi sebḳat-ı aḥvālime āgāh ėderim
Ṣad nedāmetle te'essüf ėderek āh ėderim
Geçen evḳāt-ı meserrātı ḳażā niyyetine

[1379] AT, s. 66-67.

III

Ḳalmadı ʿarẕ-ı niyāz ėtmede bir gūne yüzüm
Kārger olmayacaḳ zümre-i insāna sözüm
Bende yoḳ naḳd-i emel rişte-i dünyāya düzüm
Ḫalḳı dīvāne görüp ḳayd-ı ʿalāyıḳla gözüm
Seyr ėder ḫāneleri dār-ı şifā niyyetine

IV

Her zamān merḥale-i ʿaşḳda ben reh-güẕerim
Cümle müjgānım ile yėr süpürüp der-be-derim
Sevdigim dil-ber-i pākīze-nihādı ararım
İktiḥāl eylemege ḫāk-i rehiñ ḳaṣd ėderim
Çeşm-i ḥasret-keşe taḥṣīl-i cilā niyyetine

V

Āferīn himmetine şāne-i pākīze-edā
Ḳıldı dendānı ile ṭurra-i dil-dārı keşā
Dökülen dāneleri oldı bütün ġāliyesā
Ḳılmamış mūy ḳadarre'y-i daḳīḳında ḫaṭā
Şemmeden kākülüni müşk-i Ḫıṭā niyyetine

VI

Diyemem bülbül-i ser-geşteye hem ʿāşıḳ-ı dūn
Rūz u şeb olmadadır gülşen-i miḥnetde zebūn
Şafaḳāsā seḥeriñ ḳıldı hemān baġrını ḫūn
Güş ėdüp āh-ı hezārı seḥer-i ehl-i derūn
Geşt-i gülşen mi ėder kesb-i şafā niyyetine

VIII

Hele taḫmīsi[ni] ėtdimse de ben gerçì edā
Ṭoġrı kim naẓmıña şāyeste degildir aṣlā
Bu degersiz ġazeli ben daḫi ėtdim iʿṭā

Çün selām eyledi Ḥikmet bu maḳāli ihdā
Bir meʾālī-şiyeme ʾarż-ı duʾā niyyetine

169. DĪGER MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ [ʿOŞMĀN] NEVRES EFENDİ[1380]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Cenāb-ı Ḥaḳ yaratmışdır bu mātem-ḫāne-i ġamda
Kimi zār u perīşān u kimi ẕevḳ ile ḫurremde
Hemān ḥayretdedir nevʿ-i beşer bu sırr-ı mübhemde
Nedir bilmem bu naḳş-ı ḫ ʿāb-ı ġaflet çeşm-i ādemde
Kì her dā'im içün melḥūẓdur bir mevt her demde

II

Kiminiñ ṭāliʿ-i ferḫundesi çıḳmış nüh eflāke
Kimi faḳr ile düşmüş her zamān bu merkez-i ḫāke
Muḫālifdir bu çarḫıñ inḳılābı merd-i çālāke
Vefāsı yoḳ dėmişler ʾālemiñ Cemşīd ü Ḍaḥḥāka
Görenler ṣūret-i nīk ü bedi āyīne-i Cemde

III

İnanmam baʿd ez īn mey-ḫānede ol çeşm-i ʿayyāşa
İnansunlar hemīşe mest olanlar böyle ġuşşāşa
Ṣaḳın sırrıñ düşürme böyle bir ṣūḫ-ı suḫan-fāşa
Çalar elbette bir gün şīşe-i iḳbāliñi ṭaşa
Ḳomaz çarḫ u felek hīç kimseyi ẕevḳ-ı dem-ā-demde[1381]

[1380] AT, s. 154-156; *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, G. 273., s. 487.
[1381] *çarḫ u felek: çarḫ-ı felek D.*

IV

Bu ʿālemde ġarażla hem marażdan ḳurtuluş yoḳdur
Ḥaḳīḳat noḳṭasın her bir zamānda bellemiş yoḳdur
Bu remzi ṭoġrıca Nevresden özge söylemiş yoḳdur
Ġarażdan hīç taḫlīṣ-i girībān eylemiş yoḳdur
Bu keyfiyyet ʿumūmī bir marażdır nevʿ-i ādemde

V

Ten-i bīmār içün ṣaḥn-ı cihānda bir devā yoḳdur
Şeb-i hicrān içün ʿālemde āṣār-ı żiyā yoḳdur
İnanma ḥüsn-i devrāna içinde dil-rübā yoḳdur
Muʿammā-ḫāne-i iḳbālde naḳş-ı vefā yoḳdur
Bulunmaz ejdehādan başḳa şey genc-i muṭalsamda

VI

Hevā üzre yapılmış bir binādır ʿālem-i ekber
İçinde müstedām olmaz hemīşe ʿālem-i aṣġar
Aña isnād ėdüp istek ėdenler aḥmaḳ u ebter
Fenā bezminde ümmīd-i iḳāmet eyleyen beñzer
Aña kim eyler iẓhār-ı feraḥ māh-ı Muḥarremde

VII

Şeb-i hicrān içinde yoḳ saña imdād ėden bir kes
Güle ḳarşu fiġān ėtme miṣāl-i bülbül ü ḳaḳnes
Bu mihmān-ḫāne-i ẕilletde herkesden ümīdiñ kes
Cihān-ı bī-vefāda hīç yoḳ ẕevḳ u ṣafā Nevres
Bulunmaz naḳş-ı sūr elbette mātem-ḫāne-i ġamda

170. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀ'İB-ZĀDE ESʿAD EFENDİ[1382]

Feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün

I

Ṭıfl iken ḳoydı beni mehd-i ġam-ı ferdāya
Ne fenā murżıʿadır māder-i miḥnet-māye[1383]
Aġla ey ṭıfl-ı emel yoḳ bu cihānda vāye
Ṭoġmasaydı beni ey kāş ezelden dāye
Ṣalmasaydı bu ten-i pür-miḥenim dünyāya

II

Felekiñ iki yüzi olsa bile seng-i meḥek
Zer-i iḳbālini bir kimse aña sürmeyecek
Luṭf ile ḳahrına bir vechile aldanmayacak
Evveli şād ḳılup āḫiri ḫışm etdi felek
Çaldı seng-i ġażabıñ elde olan mīnāya

III

Bāġ-ı dehriñ ḳurıdır āb-ı revān sellerini
Açamaz baḫtımızıñ ʿuḳde-i müşkillerini
Ḳoparır gülşenimiñ lāle vü sünbüllerini
Ḳoymadı ḳoḳlayalım bāġ-ı emel güllerini
Ḳoymadı şāḫ-ı emel üstüme ṣalsun sāye[1384]

IV

Kimini meykede-i zevḳda ser-ḫōş etdi

[1382] AT, s. 191 [190]- 192 [191]; *Kerkük Şairleri I (KŞ)*, s. 70-71.
[1383] El yazmada "Kesdi südden dahi ol māder-i miḥnet-māye" mısraının üstünü çizilerek yukarıdaki mısra yazılmıştır.
[1384] *Ḳoymadı şāḫ-ı: Komadı nahl-i KŞ;* bu beyitten önce *Kerkük Şairleri*'nde olup *AT* nüshasında yer almayan beyit şudur:
Kays veş cevrini çektim feleğin bak işine
Komadı bu dil-i nâkâm erişe Leylâ'ya

Kimini tābiş-i ḥasretle der-āġūş ėtdi
Kimini ḫāne-i mātemde siyeh-pūş ėtdi
Çeh-i zindāna ḳoyup bir de ferāmūş ėtdi[1385]
Ṭoġrı derler kì felekde yoḳ imiş ser-māye[1386]

V

Felek-i sifle-nevāz oldı baña bir cellād
Ėtdigi cevr-i ṣarīḥi ėdemez bir Şeddād
Kime şekvā ėdeyim kimse işitmez feryād
Es'adā nev'-i beşerden bize yoḳdur imdād
İşimiz ḳaldı hemān merḥamet-i Mevlāya[1387]

171. ṬAḪMĪS BER-ĠAZEL-İ EŞREF EFENDİ[1388]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Çeşm-i ʿibretle baḳınca felekiñ hey'etine
Ḳahr ile düşdi göñül gerçì verem ʿilletine
Çāre bulmaḳdan ise gitme eṭibbā ḳatına
Gireriz meykedeye dārü'ş-şifā niyyetine
İçeriz bāde-i gül-gūni devā niyyetine

II

İzdivāc ėtmek ise duḫter-i rezle ṭalebiñ
Ḥaclegāhında olan ẕevḳ u sürūr u tarabıñ
Giderir şām u zifāfında olanca taʿabıñ

[1385] *Çeh-i: Çâh-ı KŞ. / ḳoyup bir de: bizi attı KŞ.*
[1386] *Ṭoġrı derler kì felekde yoḳ imiş ser-māye: Sanki seng-i siyehi attı tehî deryâya KŞ.*
[1387] Bu beyitten önce *Kerkük Şairleri*'nde olup *AT* nüshasında yer almayan beyit şudur:
Feleğin nâzına aldanmışiken tâ ki bugün
Oldu maʿlum ki felekte yok imiş sermâye
[1388] SA, s. 74; Ö. Faruk Huyugüzel – Şerife Çağın, *Eşref (Bütün Eserleri) (E)*, Dergâh Yay., İstanbul 2006, s. 205-206.

Bizce biñ ʿömre deger vuṣlatı bintü'l-ʿinebin
Bilerek cān vèririz ẕevḳ u ṣafā niyyetine

III

Ẕāhid-i çille-keşiñ ṣanma cināndır yèri
Müʿtekifler aramaz muġ-beçe-i dil-gīri
Bize iḫżār èdiñiz şimdi müzeyyen deyri
Biz gibi pīrleriñ pīr-i muġāndır pīri
Şeyḫe laʿnet oḳuruz ḫayr duʿā niyyetine

IV

Rūz u şeb dergeh-i mey-ḫāneye yüzler süreriz
Dest-i sāḳiyle hemān şām u seḥer mey içeriz
Dem-i ʿişretde hele zühd ü veraʿdan geçeriz
Ne belādır yine biñlerce belālar çekeriz
İsm-i aʿẓam oḳusaḳ defʿ-i belā niyyetine[1389]

V

Göriñiz duḫt-ı rezi encümen-i ülfetde
Bāde-nūş olmadadır ġayrı ile ḫalvetde
Biz daḫi ḳalmış iken merḥale-i fürḳatde
Ararız çāresini defʾ-i ġamıñ ʿişretde[1390]
Eşrafā zehr içeriz ṣankì şifā niyyetine

172. ṬAḪMĪS BER-ĠAZEL-İ EŞREF EFENDİ[1391]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

[1389] *oḳusaḳ: oḳuruz SA.*
[1390] *çāresini defʾ-i ġamıñ: def-i gamın çâresini E.*
[1391] AT, s. 258-259; *Eşref (Bütün Eserleri) (E.)*, s. 205-206.

I

Çeşm-i ʿibretle baḳınca felegiñ hey’etine
Ḳahr ile düşdi göñül gerçi verem ʿilletine
Çāre bulmaḳdan ise gitme ḥakīm ḫıdmetine
Gireriz meykedeye dārü’ş-şifā niyyetine
İçeriz bāde-i gül-gūnı devā niyyetine

II

Alıñız duḫt-i rezi ʿişrete varsa ṭalebiñ
Ḥaclegāhında olan ẕevḳ u neşāṭ u ṭarabıñ
Giderir şām-ı zifāfında olunca taʿabıñ
Bizce biñ ʾömre deger vuṣlatı bintü’l-ʾinebiñ
Bilerek cān veririz ẕevḳ u ṣafā niyyetine

III

Ẕāhid-i çile-keşiñ ṣanma cināndır yėri
Müʿtekifler aramaz muġ-beçe-i dil-gīrī
Hele iḥżār ėdiñiz şimdi bizim’çün diri
Biz gibi pīrleriñ pīr-i muġāndır pīri
Şeyḫe laʾnet oḳuruz ḫayr duʿā niyyetine

IV

Rūz u şeb dergeh-i mey-ḫāneye yüzler süreriz
Dā’imā sāḳi-i gül-çehre ile mey içeriz
Naġme-perdāzlıḳ içün çenber-i ġamdan geçeriz
Ne belā der yine biñlerce belālar çekeriz
İsm-i aʾẓam oḳusaḳ defʾ-i belā niyyetine

V

Ḥāliyā duḫt-ı rezi encümen-i ülfetde
Bāde-nūş olmadadır ġayrı ile ḫalvetde
Biz daḫi ḳalmış iken merḥale-i fürḳatde

Ararız çāresini def'-i ġamıñ 'işretde[1392]
Eşrefā zehr içeriz ṣankì şifā niyyetine

173. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ NECMĪ ERBİLLİ[1393]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Ruḫsār-ı dil-ārāsını şiddetle öpünce
Āġūş-ı maḥabbetde yanaġın ısırınca
Hep varımı ṣarf eyler idim anıñ öñünce
Bir kerre emerdim leb-i dil-dārı emince[1394]
Ser-mest-i şarāb olmaz idim rāżı olunca

II

ʿAks-i ruḫ-ı dil-dārı mey-i nābda gördüm
Zülf-i siyehiñ ʿārıż-ı pür-tābda gördüm
Timsālini ẓann eyleme mehtābda gördüm
Ol gözleri şehlā ṣanemi ḫ ʿābda gördüm
Geldi nefesim aġzıma tā la'liñ emince

III

Gezdim aradım gülşen-i ḫūbānı ser-ā-ser
Her bāġ-ı melāḥatde olan her perī-peyker
Bu ḳubbe-i fīrūzede yoḳdur saña beñzer
Dāmānıñı elden ḳomazam tā dem-i maḥşer
Bir 'ömr aradım sen gibi bir yārı bulunca

[1392] *çāresini def'-i ġamıñ: def-i gamın çâresini E.*
[1393] AT, s. 194 [193].
[1394] Yazmada bu kelimenin yanında "ṭoyunca" da yazılmıştır.

IV

Efsūn ile celb ėtmede ol gözleri cādū

Bilmem ne belādır bu güher-pāre-i bed-ḫū

ʿAşḳıñda fedā ėtmiş-iken cān u ten ü mū

Āḫir bizi aġyāra fedā ėtdi o meh-rū

Bī-fā'ide bunca kì cefā çekdim öñünce

V

Her dem göremez gördiginiñ ẕevḳ u ṣafāsıñ

Ẓālim olacaḳ kimse çeker cevr ü cefāsıñ

Aḫir çekecekdir o daḫi ʿaşḳ-ı belāsıñ

Necmī kì o ġaddār niçe buldı cezāsıñ

Bir şūḫa esīr oldı o da kendi boyunca

174. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ NAʿT-I ŞERĪF[İ] HİCRĪ EFENDİ[1395]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Cereyān eyledi ḫoş-āb-ı tahāret bu gėce[1396]

Cism-i ʿālemde olan çıḳdı cenābet bu gėce[1397]

Daha çıḳmaḳda iken māh-ı hidāyet bu gėce[1398]

[1395] SA, s. 59-60; SM, s. 39-40;
Başlık: **ŞĀʿİR-İ MEŞHŪR KERKÜKLİ HİCRĪ EFENDİNİÑ VİLĀDET-İ ḤAŻRET-İ RİSĀLET-PENĀHI ḤAḲḲINDA ZĀDE-İ ṬABʿ-I BELĀĠATLARI ZĪRDE MUḤARRAR OLUP BU KERRE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARĀFINDAN TAḪMĪS ĖDİLEN NAʿTİYYE-İ BESENDĪDELERİ TAḪMĪS İLE BER-Ā-BER İŞBU MEVLŪD-I ŞERĪF NÜSḪASINA ʿİLĀVE ḲILINMIŞDIR** MS; Muhammed Karim Saedgul, *Kerküklü Hicrî Dede Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 388-389. *Not:* Bu tezde mevcut olan aşırı okuma hatalarından dolayı faydalanmadık. Ancak bu na'tı, bir eski şiir mecmuasından (ŞM) fotokopisi çektirilmiş aynı manzumenin metniyle karşılatırmayı tercih ettik.

[1396] *Cereyān eyledi ḫoş-āb-ı taharet: Geldi dünyāya hemān nūr-ı hidāyet SM.*

[1397] *Cism-i: Çıḳdı SM. / çıkdı: farṭ-ı SM.*

[1398] *Daha çıḳmaḳda iken māh-ı: İntiẓār ėtmişken şems-i SM.*

Ṭoġdı bir mihr-i ṣafā ṣubḥ-ı saʿādet bu gėce[1399]
Parladı ʿāleme envār-ı nübüvvet bu gėce

II

Cevher-i ẕātı nihān-ḫāne-i vaḥdetde nihān[1400]
Ẓulmet-i dehre żiyā vėrmek içün oldı ʿayān
Ėtmeden ḫalḳ-ı cihān rūy-ı zemīnde çerġān
Çıḳdı bir dürr-i yetīm oldı żiyā-baḫş-ı cihān
Geldi emvāca ṭaşup baḥr-i ḥaḳīḳat bu gėce[1401]

III

Bu gėce zümre-i küffārıñ olup dilleri ḫūn
Ser-nigūn ėtdi ṣanem-ḫāne-i küffārı bütün[1402]
Mekke müşriklerine baḳ kì olup zār u zebūn
Vėrdi feyż-i ebedī ʿālem-i nāsūta bugün[1403]
Esdi her cānibe şeb-bū-yı leṭāfet bu gėce

IV

Uzamazsa daha evṣāf-ı vilādetde femi
Baʿd ez īn ḳatʿ ėderim bir de lisān-ı ḳalemi
Böyle güftāra getür ḫāme-i müşkīn raḳamı
Sebeb-i ḫilḳat-i eşyā-yı cihānda ḳademi[1404]
Geldi dünyāya şehenşāh-ı risālet bu gėce[1405]

[1399] *Ṭoġdı bir mihr-i ṣafā ṣubḥ-ı saʿādet: Başdı dünyāya ḳadem şāhid-i vaḥdet ŞM.*
[1400] *nihān: iken SM.*
[1401] ŞM'de 2. beyit şöyle:
Gördi baş egdi ḳamer şaʿşaʿa-i cevherine
Ṭaşdı deryā-yı cihān-gīr-i ḥaḳīḳat bu gėce
[1402] *küffārı: aʿdā-yı SM.*
[1403] *Vėrdi feyż-i ebedī ʿālem-i nāsūta bugün: İnkişāf eyledi gülzār-ı Ḫalīlu'r-Raḥmān ŞM.*
[1404] *cihānda: cihāndır ŞM.*
[1405] *Geldi dünyāya: ʿAlemiñ degdi ŞM.*

V

Ṭāḳ-ı Kisrâ bu gėce şaḳḳ ile fersūde olup[1406]
Nār-ı Fāris bu gėce söndi kì bī-dūde olup
Baḥr-i Sāvā ḳurılup ṣanma bugün ṣuda olup[1407]
Ḳudsiyān-ı felekiñ pāyine ruḫ-sūde olup
Āsmān üzre zemīn buldı şerāfet bu gėce

VI

Mehd-i dünyāya şeref vėrdi gelen ẕāt-ı ḳadīm
Oldı evreng-i serā-perde-i ʿizzetde muḳīm
Vėrilüp nūr-ı risāletle aña feyż-i ʿamīm[1408]
Geldi taḳdīse Mesīḥ eyledi tebrīk-i Kelīm[1409]
Vėrdi Cibrīl-i Emīn ḫalḳa beşāret bu gėce[1410]

VII

Oldı ol Faḫr-i cihān ṣāḥib-i tāc-ı ʿalemeyn[1411]
Pertev-i nūr-ı vücūdıyla münevver ṣaḳaleyn
Anı tavṣīfe sezā yoḳ ṣuʿarāda şefeteyn
Ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ḥasen Ḥażret-i ceddü'l-Ḥaseneyn
ʾĀleme ẕātı ẓuhūr eyledi raḥmet bu gėce[1412]

VIII

ʿİzz ü rifʿatle o bir ʿālem-i ümmi laḳabı
Eyledi Ḥażret-i Ḥaḳḳ işbu cihān müntaḫabı
Zübde-i ḳavm-ı ʿArab içre o ʿālī-nesebi
Reh-ber-i cümle nebī ismi Muḥammed ʾArabī [1413]

[1406] *Kisrâ: Kisrā SA.*
[1407] *Sāvā: Sāve SA.*
[1408] *risāletle: sa'ādetle SM.*
[1409] *Mesīḥ eyledi tebrīk-i: Mesīḥā yeñi cān buldı ŞM.*
[1410] *Vėrdi Cibrīl-i Emīn: Hātif-i ġayb-ı vėrüp ŞM.*
[1411] *ṣāḥib-i tāc-ı 'alemeyn: gerçì İmāmu'l-Ḥaremeyn SM.*
[1412] *ẕātı: işte ŞM.*
[1413] *Reh-ber-i cümle nebī ismi Muḥammed 'Arabī: Vėrilüp kesb-i ḥayāt eyledi mevtā-yı zemīn ŞM.*

Ne mübārekdir İlâhī bu vilādet bu gėce

IX

Otururken dem-i maḥşerde çü mir'āt-ı ṣafā
ʿAks ėder āyine-i ḳalbiñe ruḫsār-ı ḫaṭā[1414]
Naẓar-ı merḥametiñle aña baḳ rūz-ı cezā[1415]
Gerçì Hicrīde ḫaṭā var ise ėy bāb-ı ʿaṭā
Dergeh-i aḳdesiñe ėtdi deḫālet bu gėce

VĀV HARFİ

175. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ RŪḪĪ-İ BAĠDĀDĪ][1416]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Kerbelādan geçelim vaḳʿa-i aʿẓamdır bu
Seyl-i eşk aḳıdalım mātem-i ʿālemdir bu
Dėme nev-rūz günüdür bir dem-i ḫurremdir bu
Çāk ḳıl sīneñizi ʿaşr-ı Muḥaremdir bu[1417]
Ėy göñül āh u fiġān eyle kì mātemdir bu

II

Laʿnet olsun ruḥuna nesl-i Ebū Sufyānıñ
Urdı dendān-ı güher-bārına hem çevgānıñ
Dikdiler nīzelere belkì ser-i ʿuryānıñ
Dökdiler ḫāke o dem Āl-i Rüsūlüñ ḳanıñ
Aġla ėy dīde kì ḳan aġlayacaḳ demdir bu

[1414] *ruḫsār-ı: merdān-ı SM.*
[1415] *Naẓar-ı: Naẓar u SM.*
[1416] AT, s. 64; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I*, G. 909., s. 905-906.
[1417] *sīneñizi ʿaşr-ı: sīneñi kim mah-ı D.*

III

Ėtmedi kimse bu ġadrı hele küffār-ı Ḥuneyn
Tīr-i bārān-ı ʿadūnıñ siperi ḳurre-i ʿayn
Urdılar çehre-i Zehrāya meger nāḫun-ı şeyn
Beñzemez ġayra ġam-ı vāḳıʿa-i ḳatl-i Ḥüseyn
Dāġ-ı ḥasretle göñüller yaḳıcı ġamdır bu[1418]

IV

Ėtmemiş devr-i felek böyle sitem bir merde
Bunlarıñ taʿziyesi lāzım olup her ferde
Merḥametsiz diyemem anlara her dem ben de
Añlayup vāḳıʿayı aġlamayan bī-derde[1419]
Dėr melekler ne ʿaceb seng-dil ādemdir bu

V

Hele bu ḳıṣṣa-i cān-sūzı gelüp gūş eyle
Oḳu merṣiyyesini ʿālemi pür-cūş eyle
Bu cefākār olacaḳ dehri ferāmūş eyle
Bedeniñ dāġ-ı siyehlerle siyeh-pūş eyle
Rūḥiyā ḳaralara gir dem-i mātemdir bu

176. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ NĀBĪ EFENDİ[1420]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Mükerrem bir vilādet-ḫāne-i Faḫru'l-verādır bu
Hep erbāb-ı ṣafāya Merve-i müşkil-küşādır bu
Maʿāṣī maḥvına hem şāfiʿ-i rūz-ı cezādır bu

[1418] *Dāġ-ı: Nār-ı D.*
[1419] *Añlayup: Añūp ol D.*
[1420] AT, s. 132-133; *Nabi Divanı II*, G. 655., 952.

Ṣaḳın terk-i edebden kūy-ı maḥbūb-ı Ḫudādır bu
Naẓargāh-ı İlâhīdir maḳām-ı Muṣṭafâdır bu

II

Ṭavāf-ı Kaʿbe dā'im farż olup nezd-i şerīʿatda
Aña yüz sürmeyenler ḫā'ib ü ḫāsir ḳıyāmetde
Egerçì bir şefāʿat-ḫānedir ammā ḥāḳīḳatde
Ḥabīb-i Kibriyānıñ ḫ ʿābgāhıdır faż̈īletde
Tefevvuḳ-kerde-i ʿarş-ı Cenāb-ı Kibriyādır bu

III

Ḳapatmışken żiyā-yı noḳṭa-i her dīde-i ġāfil
Bu ḫāk ile açıldı göz göz oldı ḳalmadı ḥā'il
Bunuñ esbābını ṣordum dėdi ol Nābi-yi fāżıl
Bu ḫākiñ pertevinden oldı deycūr-ı ʿadem zā'il
ʿAmādan açdı mevcūdāt çeşmin tūtiyādır bu[1421]

IV

Bu ne eflāke fā'iḳ işbu beytiñ ḫāk-i pākidir
Dü çeşm-i kā'inātıñ sürmeāsā tābnākidir
Eñ evvel beyt-i maʿmūruñ kì andan infikākidir
Felekde māh-ı nev Bābu's-selāmıñ sīne-çākidir[1422]
Anıñ ḳandīlidir ḫūr maṭlaʿ-ı nūr u żiyādır bu[1423]

V

Ṭavāf-ı Kaʿbe ḳaṣdiyle ḳadem baṣ ʿarṣa-i rāha
Süvār ol nāfe-i şevḳe tevekkül eyle Allâha
Cemāʿatle varırken bāb-ı vālā-yı şehenşāha
Mürāʿāt-ı edeb şarṭiyle gir Nābī bu dergāha

[1421] *çeşmin: çeşmi D.*
[1422] *sīne-çākidir: cilvegâhıdur D.*
[1423] *Anıñ: bunuñ D.*

Meṭāf-ı ḳudsiyāndır būsegāh-ı enbiyādır bu

177. MUḤAMMES-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ NEVRES-İ ḲADĪM[1424]

Müstefʿilün feʿūlün müstefʿilün feʿūlün

I

Manṣūrveş vücūdum Ḥaḳḳ-ıla dāra baġlu
Tīmār-ı zaḫm-ı cismim dest-i nigāra baġlu
Ancaḳ devā-yı derdim dārū-yı yāra baġlu
Tedbir-i zaḫmı yārıñ penbe o yāra baġlu[1425]
Yoḳsa degil ʿilāca hergiz bu yara baġlu

II

Her laḥẓa aḫẕ-ı s̱āra gel düşme ittihāma
Ėy murġ-ı dil bu yüzden kendiñ düşürme dāma
Bī-fāʿide ʿabes̱dir düşmek ḫayāl-i ḫāma
Ḳoymaz seni mürüvvet aʿdādan intiḳāma[1426]
Yoḳsa ḫarāb-ı ʿālem bir inkisāra baġlu

III

Gülzārı açmaḳ üzre bād-ı vezān ėrişdi
Bī-hūde āh u efġān çekme zamān ėrişdi
Gülşen-serāy-ı dehre gerçi ziyān ėrişdi
Ėy ʿandelīb-i ḫāmūş faṣl-ı ḫazān ėrişdi
Teʾs̱īri bu fiġānıñ evvel bahāra baġlu

[1424] SA, s. 91-92; *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, G. 110., s. 278-279.
[1425] *zaḫmı: zaḫm-ı D. / penbe: yine D.*
[1426] *seni: beni D.*

IV

Geldi bahār-ı ḫurrem maḥv oldı dilde miḥnet
Sāḳī getür piyāle geldi zamān-ı ʿişret
Miʿmār-ı āferīde vėrdikçe dehre zīnet
Vīrāne-i ümīdi bir gün ėder ʾimāret
Naḳd-i sirişk-i ḥasret ṭursun ne çāre baġlu

V

Dünyā-yı bī-beḳāda kì çekme bunca ḳasvet
Luṭf-ı cenāb-ı Bārī āḫir vėrir hidāyet
Mücrimlere açıḳdır bāb-ı cenāb-ı ʿizzet
Nādim günāhkāra maḥşūşdur ʾināyet
Devrānı bu şarābıñ vaḳt-i ḫumāra baġlu

VI

Ol zülf-i dil-güşāya şāne vėrir nümāyiş
Çıḳdı ġam-ı firāvān cānlar bulur sitāyiş
Bir kerre gösterirse ʿuşşāḳa bir nevāziş
Bu ġam kì dilde vardır min-baʿd aña küşāyiş
Bir mū-miyāna mevḳūf bir dil-şikāra baġlu

VII

Baġlandı bāb-ı ʿişret mey-ḫāneden ümīd kes
Ḳalmadı bezm-i meyde maḫmūra bir meded-res
Tevbe-şiken bahāra göz dikdi işde herkes
Dervāze-i neşāṭa ḳufl urdı tevbe Nevres
Bu ʾuḳdeye küşāyiş evvel bahāra baġlu

178. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ SELĀMĪ EFENDİ[1427]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Ṭarīḳ-ı Ḳādirī eẕkārınıñ erkānı hū yā hū
Vėrir her bir melek tesbīḥiniñ elḥānı hū yā hū
Olur her ṣubḥa-i müstaġfiriñ ġufrānı hū yā hū
Seḥerde ʾāşıḳ-ı ṣādıḳlarıñ efġānı hū yā hū
Hezārāsā dem-ā-dem ʾaşḳ-ıla nālānı hū yā hū

II

Ṣafā-perdāz olur āyīne tek ḳasvetli vicdānıñ
Bu eẕkār-ı celīle cemʿ ėder ḳalb-i perişānıñ
Dil-i pür-zaḫmıña merhem sürer bu ẕikr-i tābānıñ
Firāḳ u hecr ile mecrūḥ olan ʾuşşāḳ-ı giryānıñ[1428]
Derūn-ı sīnede her derdiniñ dermānı hū yā hū

III

Bu ḫalvet-ḫāne-i vaḥdetde dā'im başla taḥmīde
Ṯenā-yı Ḥażret-i Ḥaḳḳa çalış şevḳ-ile tezyīde
Vücūduñ maḥvını iṯbāt ėder ẕikr-i pesendīde
Yaḳup pervāneveş cismiñ bu nūr-ı şemʾ-i tevḥīde
Niṯār-ı cān ėden ʾāşıḳlarıñ cānānı hū yā hū

IV

Bu bir ẕikr-i celīdir ḥalḳa-i vaḥdetde ʿuşşāḳıñ
Olup vird-i zebānı zümre-i erbāb-ı eşvāḳıñ
Cenāb-ı Ḥaḳḳa varmaḳ reh-beridir ehl-i eẕvāḳıñ

[1427] SA, s. 85; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 176., s. 474.
[1428] *olan: dil-i D.*

Ḥabīb-i ʿāşıḳānıñ ẕikr ü fikri cümle müştāḳıñ
Göñül gencinde maḫfī ʿārifiñ ʿirfānı hū yā hū

V

Bu eẕkārı ėden ser-ḥalḳa-i bāb-ı meşīḫatde
Gider ḳasvet vėrir ṣavfet ḳulūba defn-i miḥnetde
Çıḳar bāb-ı mecāzīden ḳalur dār-ı ḥaḳīḳatde
Olur maḳṣūdına reh-ber ḳomaz vādī-i ḥayretde
Selāmī vāṣıl-ı Allâh ėder insānı hū yā hū

179. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ ʿİZZET MONLĀ[1429]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Nār-ı fürḳatle yanan ḫātır-ı sūzāndır bu
Yanmaġa çoḳdan alışmış dil-i büryāndır bu
Ḳanlu yaşım aḳıdan dīde-i giryāndır bu
Gerçi ṣabr ėt diyemem āteş-i hicrāndır bu
Var ise ṣabrıñ eger vaṣldan āsāndır bu

II

Bāġbān olsa eger bāġ-ı cihāna vāṣıl
Ėdemez bülbül-i şūrīde murādın ḥāṣıl
Çekilür ḫār-ı sitem gülşenine el-ḥāṣıl
Ḫārını gül gülini ḫār görendir ʿāḳil
Zāġ ėder bülbülüni başḳa gülistāndır bu[1430]

[1429] SA, s. 82; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, G. 435., 588.
[1430] *Zāġ ėder bülbülüni: Çeşm-i ʿibret-nazara D.*

III

Her zamān ėtmiş-iken cānını cānāna fedā
Nīm-naẓarla şefḳat eylemedi gerçì baña
Dāġdār olsa bile cān-ı cenānım aṣlā
Ben uṣanmam gözümüñ nūrı cefādan ammā
Ne ḳadar olsa cefādan uṣanur cāndır bu

IV

Dā'imā nāvek-i āhım ser-i eflāke geçer
Bī-ḥużūr ėtse gerek ehl-i semāvātı meger
İctināb ėtmeli ėy dil-ber-i ferḫunde-maḳar
Çarḫa te'ṯīr ėder ėy meh saña ėtmez mi eṯer
Ḥaẕer ėt āh-ı dil-i sīne-i sūzāndır bu

V

Dergeh-i Ḥaḳḳa tevessül ėden ehl-i ṣafvet
Maẓhar-ı raḫmet-i Raḥmān olur elbet elbet
Bulmaḳ isterseñ eger evc-i semāda rif'at
Merkez-i dā'ire-i Pīrde ṭur ėy 'İzzet[1431]
Bir gün elbette döner başıña devrāndır bu

180. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBĪ[1432]

Mef'ūlü fā'ilātün mef'ūlü fā'ilātün

I

Ḫuşk oldı her mezāriʿ aldı o demde bir ṣu
Her maḫzen-i risālet şerʿiñle oldı memlū
Ėy server-i muʿażżam v'ey derde nūş-dārū
Ẓulmetde idi 'ālem hem-reng-i mūy-ı Hindū

[1431] *Pīrde: Pīride SA.*
[1432] AT, s. 158-159; *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin),* G. 236., 199.

Āfāḳı ṭutdı ḥüsnüñ ėy "şems ve'ḍ-ḍuḥā"-rū[1433]

II

Ėy yekke-tāz-ı lāhūt refref-süvār-ı dāreyn
Evreng-i ʿarşa çıḳdıñ olduñ sipihre bir ʿayn
Şeh-bāz-ı evc-i ʿalā maḥrem-serāy-ı mābeyn
Ėy şāh-ı mülk-i dehreyn fermān-revā-yı kevneyn
Zī-bend-i "ḳābᵉ ḳavseyn" mānend-i ṭāḳ-ı ebrū[1434]

III

Ervāḥ-ı enbiyāya evvel imāmet ėtdiñ
Cibrīli Sidre ḳoyduñ bir baş ḥarīme sürdüñ
Bī-keyf ü ṣavt u ṣūret envār-ı Ḥaḳḳı gördüñ
Bir göz açınca ṭurduñ mi'rācı 'arşa ḳurduñ
Küstāḫlıḳla urduñ pīş-i Ḫudāya zānū

IV

Bu ʿiyd-i pür-cināyet sermest-i cām-ı naḫvet
ʿĀlemde çoḳ maʿaṣī icrāya ḳoydı serbest
Taṣdīḳ-ı cürm ėderken bu beyti söyler elbet
Ėy server-i risālet v'ey maḫzen-i 'ināyet[1435]
Senden umar şefā'at bu bende-i siyeh-rū

V

Bu ʿaṣr içinde sėvdim birçoḳ cevān u sāde
Bu ʿömr-i nāzenīni vėrdim bu yolda bāda
Taʿdād-ı cürm ėderken bu beyt geldi yāda
Ben mücrimim ziyāde sensiñ seḫī 'aṭāda

[1433] Tam şekli "Ve'ş-Şemsi Ve ḍuḥāhā" olup "Güneşe ve ışığına andolsun" meâlindeki Şems sûresi 1. âyetten iktibastir.
[1434] *"ḳābᵉ ḳavseyn"* için bkz.: 343. dipnot.
[1435] AT nüshasında *risālet* ile *'ināyet* kelimeleri yer değiştirilmiştir.

Her vādi-i ṣafāda çoḳ eyledim tekāpū[1436]

VI

Cürmüm egerçì çoḳdur vardır benim İlâhım
Rūz-ı cezāda āḫir sensiñ benim penāhım
Ġam çekme ėy siyeh-rū bu beyti söyler āhım
Cürm ile rū-siyāhım ʿiṣyāna rū-be-rāhım
Müstaġraḳ-ı günāhım ėy zaḫm-ı cürme-dārū

VII

Ḥādiṯ ḳadīmiñ oldı "ḳavseyn" ḳadar ḳarībi[1437]
Oldı Ḫudāya mihmān yaʿnī anıñ Ḥabībi
Sensiñ benim şefīʿim ḳurtar bu dil-firībi
Döndi saña Ġarībī ėy derdiniñ ṭabībi
Görme revā naṣībi ola ʿaẕāb-ı ṭamu

181. BU DAḪİ MEḤMED FEVZĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠANIÑ TAḪMĪSİDİR[1438]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Şefīʿü'l-müẕnibīn ẓıll-ı Cenāb-ı Kibriyādır bu
Kì ḳaṣr-ı dīne bāb-ı millete muḥkem binādır bu
Yazıldı ṭāḳ-ı gerdūna sezāvār-ı Ḫudādır bu
Dü ʿālem pādşāhı Ḥaḳ Muḥammed Muṣṭafâdır bu
Kemāl-i şevḳla gūş ėt şu naʿt-ı pākini yā hū

[1436] *şafāda: ḫaṭāda D.*
[1437] "ḳābᵉ **ḳavseyn**" için bkz.: 343. dipnot.
[1438] SA, s. 15-16; [Kureyşî-zâde] El-Hâc Mehmed Fevzî Efendi, *Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûtı'n-Nebeviyye (TF)*, Yayın Yeri Yok, 1303 (1885/1886), s. 39.

II

Hele devlet-serāy-ı Ümmühānīde ḫurūc ėtdi
Çıḳınca ʿarş-ı ʿalāya meger ḳatʿ-ı buruc ėtdi
Der-i şevket-me'āb-ı Ḥażret-i Ḥaḳḳa vülūc ėtdi
Şeb-i Mi'rāc zemīnden āsmāna çün ʾurūc ėtdi[1439]
Cemālullâhı rü'yet eyleyen dost-ı Ḫudādır bu

III

Cihān bir dem ḫafī olmaz münevver çeşm-i bīninden
Bilinmişdir bu naʿtıñ her gelen beyt-i metīninden
Ne ḥācet baḥs ėdim nūr-ı mübīn-i nāzenīninden
Dü mihr ü māh-ı pertev-baḫş olup nūr-ı cebīninden
Cihānıñ her şeb ü rūzın münevver ḳıldı ol meh-rū

IV

Risālet hem nübüvvetle anı Ḥaḳ bilmeyenlerde
Küfürden başḳa yoḳdur bir meziyyet dā'im anlarda
Anıñ şerʿ-i şerīfi ḥırz-ı cāndır ins ü cānlarda
Mübārek nām-ı pāki yād olunduḳça lisānlarda
Ṭolar bil yümn ü iḳbāl ü füyūż u nūr ile her sū

V

Dem-ā-dem nām-ı Ḥaḳḳı yād ḳıl Maḥmūd u Aḥmedle
Bu vechile yazılmış bāb-ı cennetde mü'eyyedle
Cenāb-ı Ḥaḳ seni hem ḥaşr ėder luṭf-ı mümehhedle
Hemīşe ḳıl tevessül Fevzīyā nām-ı Muḥammedle
Kì ḳalmaz nā-murād andan olanlar bir dem iḥsān cū

[1439] *ėtdi: ėtdüp TF.*

182. BU DAḪİ MEḤMED FEVZĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA'NIÑ TAḪMĪSİDİR[1440]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Resūl-i Faḫr-i ʿālemdir emīr'ül-mürselīndir bu
Der-i iḥsānı dā'im ḫūşe-çīn-i ʿābidīndir bu
Riyāżı ḳaṣr-ı cennet sāḥasında ḫālidīndir bu
Ḥavāṣıñ pīşvāsı bir imāmü'l-mürselīndir bu
Ḥużūr-ı Ḥażret-i Ḥaḳda şefīʿü'l-müẕnibīndir bu

II

Devā-yı şefḳati hem derdmendāna iṣābetdir
Anıñ luṭfıyla iḥsānı miṣāl-i tāc-ı rifʿatdir
Odur iḥyā ėden ḫalḳı Mesīḥāya ne ḥācetdir
Ser-i erbāb-ı īmāna cenāḥdār-ı ḥimāyetdir
Kì dāreynde ḫayır-ḫ ʿāh-ı cemīʿü'l-mü'minīndir bu

III

Yazılmış nām u şānı levḥa-i her bir menāzilde
Mübecceldir mükerremdir muʿazzez her maḥāfilde
Bu vechile müsecceldir kitāb-ı vaḥy-ı tenzīlde
Muḥammed nāmıdır Ḳurʿānda Aḥmeddir hem İncīlde
Ḥaḳīḳāt bihterīn-i evvelīn ü āḫerīndir bu

IV

Olup Ādemden evvel rūḥ-ı pāki zīver-i dünyā
Şeb-i mevlūd-ı Ḳadre fāʿiḳ ėtmiş Ḥażret-i Mevlā
Riyāż-ı ravża-i bālāterīn-i ʿarşdan bālā

[1440] SA, s. 16-17; *Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûtı'n-Nebeviyye (TF),* s. 39.

Bütün mevcūda sābıḳdır vücūd-ı Enveri zīrā[1441]
ʿAdemden bāʿiṯ-i hest ü vücūdı ʿālemīndir bu

V

ʿUmūmuñ iltimāsı cemʿ olur ol ẕāt-ı enverde
Hezārān teşne-leb reyyān olur hem ḥavż-ı Kevṯerde
Riyāsetle şefāʿat andadır dīvān-ı ekberde
Şefīʿiñdir ümīd ḳatʿ ėtme Fevzī çünkì maḥşerde[1442]
Maḳām-ı pāk-i Maḥmūdda emānu'l-ḫā'ifīndir bu[1443]

YĀ' HARFİ

183. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BĀḲĪ EFENDİ[1444]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Dā'imā ḥavṣala-i dilde ṭarāvet bāḳī
Ḥāliyā dil-ber-i gül-çehrede ṣavfet bāḳī
Şimdi āheng ü ṭarab meclis-i ʿışret bāḳī
Sāḳīyā ḳalmaz imiş çünkì bu ṣoḥbet bāḳī
Mey-i gül-gūn içelim bāde-i cennet bāḳī

II

Bu gėce görmelisiñ sāḳi-i semīn sāḳı
Ṭoldırır devre vėrir bāde-i pür-eşvāḳı
Açdırır şīve ile revzene-i eẕvāḳı
Dem-i vaṣl ėrdi yine ḳalmadı ḥasret bāḳī
Geldi eyyām-ı ṣafā oldı maḥabbet bāḳī[1445]

[1441] *Bütün: Heme TF.*
[1442] *Şefīʿiñdir: Şefīʿiñden TF.*
[1443] *ḫā'ifīndir: ḫāfıẓīndir SA.*
[1444] AT, s. 133-135; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 525., s. 426.
[1445] *Bâḳî Dîvânı*'nda bu beyit yoktur.

III

Dā'imā gözler iken sāḳi-i ḫoş elḥānı
Dest-i nāz ile vėrince ḳadeḥ ü fincānı
Görmedim ḥālet-i mestīde o ʿālī-şānı
Ḫˇābda almış idim būs-ı leb-i cānānı
Cān dımāġında daḫi şimdi o lez̲z̲et bāḳī

IV

Ḳaysveş bilse idim ehl-i cünūn oldıġıma
İddiʿā ėtmez idim ʿāşıḳ-ı dūn oldıġıma
Kendimi ṣaymaz idim ehl-i funūn oldıġıma
Aġlamazdım bu ḳadar zār u zebūn oldıġıma
Ḳalsa bir pāre ġamıñ çekmege ṭāḳat bāḳī

V

Menhec-i ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳīde olan buldı necāt
Vādi-i ʿaşḳ-ı mecāzīde yoḳ ümīd-i ḥayāt
ʿĀşıḳıñ olmasa destinde bir imżālu berāt
Dėme ʿāşıḳ aña kim olmaya ʿaşḳında s̲ebāt
ʿĀşıḳ oldur kì ola anda maḥabbet bāḳī

VI

Sāḳiyā vaḳt-i ṣafādır dėme rıḥlet ėdelim
Cām-ı gül-gūnı ḳoyup cennete vuṣlat ėdelim
Hūr u ġılmānlar ile şevḳ ile ülfet ėdelim
Elde furṣat var iken gel berü ʿişret ėdelim
Ḳalmadı ḳalmayacaḳ kimsede furṣat bāḳī

VII

Kimseye baġlu degil meykede-i pīr-i muġān
Feyż-yāb olmaġa ḫˇāhişger olan mey-ḫˇārān
Dilese ʿāṭıfetinden n'ola birçoḳ iḥsān

Ḳılmadıñ Bāḳiye himmet dėdim ėy şāh-ı cihān
Dėdi ḳul olabilürsiñ yine himmet bāḳī[1446]

184. BU DAḪİ [MUḪAMMES-İ MŪMĀ-İLEYH BER-ĠAZEL-İ BĀḴĪ EFENDİ][1447]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Gitdi ʿahd-i nev-cevānī dil merāḳı ḳalmadı
Ḳubbe-i fīrūze-fāmıñ iltiḥāḳı ḳalmadı
Baʿd ez īn dil-dār ile cāy-ı mülāḳī ḳalmadı
Gitdi ḳaṣr-ı Ḳayṣeriñ ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı[1448]
Niçe Kisrā geçdi ṭāḳ [u] ṭumṭurāḳı ḳalmadı

II

Cām-ı rıḥlet nūş ėdenler oldı dünyā fāriġi
Süfregāh-ı zindegānīden tükendi ḳatıġı
Çıḳdı baḥr-i ʿayşdan erbāb-ı ẕevḳıñ ḳayıġı
Bezm-i keşretden biz eñ evvel götürdük ayıġı[1449]
Meclis-i ʿişret tükendi elde sāḳī ḳalmadı[1450]

III

Bir zamān işbu cihān sāḳīsine meh-rū dėdik
Ṣāġar-ı ṣahbā-yı rūḥ-efzāsına dārū dėdik

[1446] Tahmis edilen gazelin son üç beyti *Bâḳî Dîvânı*'nda bulunmamaktadır. Divanda olup da AT nüshasında yer almayan beyitler ise şunlardır:
Beni öldürdi firâḳuñ meded ey dōst yitiş
Hele bir pāre daḥı tende ḥarāret bāḳī
Bāḳī ölsün yoluña pādişehüm sen ṣaġ ol
Baḫt pāyende Ḫudā yār saʿādet bāḳī
[1447] AT, s. 167-168; *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, G. 533., s. 431.
[1448] *ḳaṣr-ı Ḳayṣeriñ: Ḳayṣer ḳaṣrınuñ D.*
[1449] *ayıġı: ayaġı D.*
[1450] *Meclis-i ʿişret tükendi elde: Meclis āḫir oldı gitdi bāde D.*

Cām-ı rıḥlet çün gelince biz aña ḳarşu dėdik
Şevḳ u ẕevḳ ehli çekildi biz daḫi yā Hū dėdik
Ẕevḳı gitdi ʿālemiñ ehl-i meẕāḳı ḳalmadı[1451]

IV

Devr ėdince ʿālem-i hestīde çarḫ-ı pür-şiḳāḳ
Ḫāli olmaz mefsedetden işbu ʿaṣr-ı pür-niṭāḳ
Ėtmedikçe çarḫ-ı gerdūn bu cihāndan iftirāḳ
Müttefiḳ yoḳdur cihānda var ise ehl-i nifāḳ
Deḳḳa d[ā]nā [illegible] *ehli yoḳ ehl ittifāḳı ḳalmadı*[1452]

V

İḫtiyārlıḳ vėrdi iḳlīm-i vücūda iḫtilāl
Ḳıldı āṣār-ı herem ruḫṣār-ı ḥüsni pāymāl
Çāre yoḳdur eylemek mülk-i fenāya ittiṣāl
Ġam degil Bāḳī beḳā semtine ḳılsa irtiḥāl
Niçe şehler bu fenā mülkünde bāḳī ḳalmadı

185. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1453]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Yaratdı ḳudret-ile Ḥażret-i Ḥaḳ çarḫ-ı devrānı
Aṣıldı ṭāḳ-ı gerdūn üzre her şeb māh-ı raḫşānı
Ṭulūʿ ėtdi bugün burc-ı ḥamelden mihr-i tābānı
Yine tecdīd-i aḥkām eyledi nev-rūz-ı sulṭānī

[1451] *meẕāḳı: firāḳı AT.*
[1452] Bu beyit yerine *Bâḳî Dîvânı*'nda şu aşağıdaki beyit yer almaktadır:
Ṭolu urmış tarlaya döndürdi devrān ṣoḥbeti
Cām ṣınmış mey dökilmüş dest-i sāḳī ḳalmadı
[1453] SA, s. 127-128; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1039., s. 990-991.

ʿUṭārid çekdi nev-rūz ismine ṭuġrā-yı ḫāḳānī

II

Yaratdı dest-i ḳudretle hemān çarḫ-ı muʿallāyı
Zemīn ü āsmān üzre olan āṣār-ı Mevlāyı
Bu keyfiyyetle ḫalḳ ėtdi görüñ bu zīr ü bālāyı
N'ola nev-rūz-ı sulṭānī musaḫḫar ḳılsa dünyāyı
Elinde ḫātem-i mihr oldı çün mühr-i Süleymānī

III

Hevā-yı dil-güşāsı mürdeye rūh-ı revān vėrdi
Bütün yārānına cām-ı şarāb-ı erġuvān vėrdi
Nesīm-i cān-fürūzı gülşene reng-i cinān vėrdi
Bahārıñ maḳdemi emvāt-ı bāġa tāze cān vėrdi
Hevānıñ iʿtidālı rūḥ-baḫş ėtdi gülistānı

IV

Bütün bu kā'inātı ḫalḳ ėden ol Ḫāliḳ-ı bī-çün
Anıñ āṣār-ı ṣunʿı ʿālem-i hestīde hep meşḥūn
Bu ḥāletle naṣīḥat anlara ḥācet degil bir gün
Çemen sāliklerine feyż-i Ḥaḳḳa maẓhar ėtmek'çün
Oḳumuş tekyegāh-ı çarḫda bir pīr-i nūrānī[1454]

V

Gülistān-ı cihān bād-ı ḫazāndan olmadı eymen
Anıñ'çün lāle vü reyḥān u sünbül zambaḳ u sūsen
Bu gülzār-ı fenādan ʿāḳıbet maḥv oldılar erken
Seḥer ṭarf-ı çemende lāle vü gül seyrin eylerken
Bu maḳṭaʿ oldı nā-gāh ḳalbime ilhām-ı Rabbānī[1455]

[1454] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Bizi ṣūfī çemen seyrinden eyler menʿ bilmez kim
Maḥabbet ehli andan ḥāṣıl eyler ḥazẓ-ı rūḥānī
[1455] *nā-gāh: tā ki D.*

VI

Ḳulaḳ aşma bu gülzār-ı cihān <bāġvān>ıñ <her> güftügūyına

Meger bād-ı ḫazānla müttefiḳdir baḳma rūyına

Seḥer bir vechle hem baḳmaz oldı cüstücūyına

Gül ile lāleniñ dil vėrme Rūḥī reng ü būyına

Felek ol reng ü bū ile bilürsün aldar insānı

186. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1456]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Bahār eyyāmıdır sāḳī götür dil-dār-ı zībāyı

Ḳo görsün çeşm-i ṣavfetle bahāristān-ı raʿnāyı

Kimesne görmedi çoḳdan berü cām-ı muṣaffāyı

Ṣafā-yı gül getürdi yine devre cām-ı ṣahbāyı[1457]

Hevānıñ iʿtidāli ẕevḳa taḥrīk ėtdi dünyāyı

II

Bugün murġ-ı bülend-pervāz olup gülşende dest-āmūz

Nümāyişler ėder ezhār-ı eşcār şevḳ-ile her rūz

Bu ḫāk-i tīre hergiz görmedi böyle dem-i fīrūz

Götürdi ḫākdan ezhārı nev-rūz-ı cihān-efrūz

Bugünden böyle seyr ėt feyż-i mihr-i ʿālem-ārāyı

III

Bahārıñ vaṣfını ger ėtse de her nāẓım-ı yek-tā

Bu evṣāfı ėden yoḳdur meger kì Rūḥi-i gūyā

[1456] SA, s. 123-124; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1040., s. 991.
[1457] *getürdi: götürdi SA.*

Yeşillendi gülistān oldı gerdūn nīl-gūnāsā
Yeşiller giydi oldı Ḫızırveş ḫalḳa ḥayāt-efzā
Ṣafā eyler ṭutan şimdengerü dāmān-ı ṣaḥrāyı

IV

Bahārıñ āb u tābıyla cihān oldı ter ü tāze
Bülend-endāz olan murġ-ı çemen başladı āvāza
Eñ evvel lāleler zerrīn ṭabaḳlar geldi ihzāza
Daḥi gülşende āġāz ėtmedi gül cilve-i nāza
Bir iki gün daha ṣabr eyle ėy dil gör temāşāyı

V

Bahār eyyāmıdır ʿişret bugünlerde ġanīmetdir
Şarāb-ı bezm-i vuṣlat neş'e-baḫşā-yı meserretdir
Çemende lāleler peymānedār-ı ehl-i ṣafvetdir
Bahār oldı güzellendi hevālar vaḳt-i ʿişretdir
Şarāb iç zāhidā añma ġam-ı dünyā vü ʿuḳbāyı

VI

Bahār-ı dil-güşā tevbe-şikendir bāde nūş eyle
Bu ʿişret-ḫāneniñ sāḳīsini aṣḥāb-ı hüş eyle
Bu naẓmıñla olan erbāb-ı güftārı ḫamūş eyle
Yine bir maṭlaʿ-ı ġarrā dėmiş vaṣfıñda gūş eyle
Getür şevḳa bir iki cām-ile Rūḥī-i şeydāyı[1458]

187. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1459]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

[1458] *Getür: Götür SA.*
[1459] AT, s. 124-126; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1105., s. 1032-1033.

Gel ey sāḳī-i gül-çehre cihān fānī degil bāḳī
Eliñde cām-ı furṣat var iken erbāb-ı ez̲vāḳı
Gözet şām u seḥer vėr anlara ṣahbā-yı berrāḳı
Bıraḳdı iştiyāḳ-ı rāḥ-ı vaḥdet vecde ʿuşşāḳı
"Edir ka's[en] ve nāvlihā elā yā eyyühā's-sāḳī"[1460]

II

Hele bir nān içün dünān ile hep imtizāc ėtmem
Metāʿ-ı müsteʿār-ı dehre āḫir iḫticāc ėtmem
Zaḫımdār olsa göñlüm aña hergiz bir ʿilāc ėtmem
Ḳoyup luṭf-ı ʿamīmiñ ġayra ʿarż-ı iḥtiyāc ėtmem
"İlâhī ent[e] ḫallāḳī İlâhi ent[e] rezzāḳī"[1461]

III

Egerçì zīr-i gerdūnı hemān cāy-ı ḳarār ėtmek
Beḳāsı olmayan gülzār-ı dehre inṭiẓār ėtmek
Ḫaṭā ender ḫaṭādır kim anıñla iftiḫār ėtmek
Ne mümkin devlet-i dünyā-yı dūna iʿtibār ėtmek
"ʿArefnā küll[e] şey'[in] hālik illā vecheke'l-bāḳī"[1462]

IV

Mürekkebdir bütün nevʿ-i beşer bu çār ʿunṣurdan
Kimi āteş mizācında olupdur dilleri rūşen
Kimi āb u hevā vü ḫāk içinde oldı müstaḥsen
Ėdüp her şey'e istiʿdādı deñlü luṭf ḳılmışsın
Kimi cennet ṭalebkārı kimi dīdār müştāḳı

[1460] "Ey sâkî, kadehini dolaşrırıp meclistekilere sun"
[1461] Allah'ım yaratan sensin, rızk veren sensin.
[1462] "Baki olan yüzünden başka her şey yok olacağını biliyoruz". Tam meâli "Sen Allah ile beraber başka bir ilâha ibadet etme. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. **O'nun zatından başka her şey yok olacaktır**. Hüküm yalnızca O'nundur ve kesinlikle O'na döndürüleceksiniz." olan Kur'ân-ı Kerîm Kasas sûresi 88. âyetten kısmî iktibastır.

V

Nevāḳışdan biridir şīve-i ebyātı Rūḥīniñ
Sezādır ḥırz-ı cān olsun bütün āyātı Rūḥīniñ
Dirildir neş'e-i güftārı her emvātı Rūḥīniñ
Hemīşe vaṣf-ı pākiñle gėçer evḳātı Rūḥīniñ
N'ola eş'ārınıñ ṣıyt u ṣadāsı ṭutsa āfāḳı

188. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1463]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Nuṭfe-i ādem olup rūz-ı ezel mā vü menī
Baʿd ez īn dā'ire-i devlete hem ḳoyma teni
Cāna ḫancer gibidir bāġ-ı riyāset tikeni
Meyl-i cāh ėtme ṣaḳın ėy dil-i şūrīde seni
Pāy-bend ėtmesün ālāyiş-i dünyā-yı denī

II

Var ise sende eger mehri içün naḳd-i ṣıdāḳ
Vėriñiz kendine yoḳsa çıḳarır o da nifāḳ
Āteş-i fitne ile şevherin eyler iḫrāḳ
Er olan kimse vėrir pīre-zen-i dehri ṭalāḳ
Ėde bu erligi şimdi ḳanı bir merd ḳanı

III

Ḫırḳa-i zühde bürünmekle içerse ʿābid
ʿAyş u ʿişret demidir olmaga vardır şāhid
Āferīn rūḥuna kim ḳıldı anı çün cāmid

[1463] SA, s. 122; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1100., s. 1029.

Ḥasret-i cām-ı şarāb ile ölürse zāhid
Öleni görme sen ey dil gör onı öldüreni

IV

Anıñ ėtdiklerini ėtmedi Yaḥyâya Yahūd
ʿArafāt ṭaġına hem ėtmedi bir kerre ṣuʿūd
Ėtmedi bāb-ı Ṣafā-Mervede bir laḥẓa ḳuʿūd
Medfeni olmayacaḳ Kaʿbe-i taḥḳīḳa ne sūd[1464]
Āb-ı Zemzemle yuyılmış ṭutalım kim kefeni[1465]

V

Dāʿimā ḳayd-ı belāġatde nuṭuḳlar söyler
Vechi var cümle-i eşʿārını ėtmek ez-ber
N'ola ger muʿciz-i ʿĪsāya olursa maẓhar
Nuṭḳ-ı cān-baḫşı ile mürdeler iḥyā eyler[1466]
Ne ṣanursun güzelim Rūḥi-i ṣāḥib-suḫanı

189. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1467]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Oldı ṭıfl-ı beşeriñ māyesi bir ḳaṭre meni
Raḥm-i māderdekì bir nuṭfe iken cān u teni
İçdigi ḫūn-ı ciger oldı ġıdā-yı bedeni
Meyl-i çāh ėtme ṣaḳın ey dil-i şūrīde seni
Pāy-bend ėtmesün ālāyiş-i dünyā-yı denī

[1464] *taḥḳīḳa: taḥḳīḳ D.*
[1465] *yuyılmış: yunılmış D.*
[1466] *eyler: ider D.*
[1467] AT, s. 224 [223]; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1100., s. 1029.

II

Dār-ı dünyāya gelen zümre-i erbāb-ı nifāḳ
Dā'imā çekmededir renc ü taʿab ḳahr u meşāḳ
Gerçì tezvīci içün vėrse bile naḳd-i ṣıdāḳ
Er olan kimse vėrir pīre-zen-i dehri ṭalāḳ[1468]
Ėde bu erligi şimdi ḳanı ol merd ḳanı[1469]

III

Zühdine ġırralanan işbu cihānda ʿābid
Çeşm-i ḫod-bīni ile gördi cihānı fāsid
İçemez ḥaşre ḳadar bir daḫi āb-ı bārid
Ḥasret-i cām-ı şarāb ile ölürse zāhid
Öleni görme sen ėy dil gör anı öldüreni

IV

"Şeref-i merd be-cūdest u kerāmet be-sucūd
Her kì īn her du ne-bāşed ʿademeş beh zi-vucūd"[1470]
Hele bu beyti yazınca dėdi bir ehl-i şühūd
Medfeni olmayacaḳ Kaʿbe-i taḥḳīḳ ne sūd
Āb-ı zemzemle yunılmuş ṭuṭalım kim kefeni

V

Dā'imā gülşen-i eşʿārını irvā eyler
Gül-i ezhārı bütün dil-bere iʿṭā eyler
Kilk-i muʿciz-raḳamı muʿcize icrā eyler
Nuṭḳ-ı cān-baḫş ile mürdeler iḥyā eyler[1471]
Ne ṣanursın güzelim Rūḥi-i ṣāḥib-suḫanı

[1468] *dehri: dehre D.*
[1469] *ol: bir D.*
[1470] Bu beyit İran'nın meşhur şairi olan Sa'dî Şîrâzî'ye aittir.
[1471] *eyler: ider D.*

190. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ RAḤMETÜLLÂHİ ʿALÂ ÜSTĀDĪ[1472]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Bintü'l-ʿinebiñ gelmiş-iken saña nikāḥı
Tezvīcine vėr naḳd-i sebū cām-ı ṣurāḥī
Bu dehr-i denīde bu ḳadar ḳalma nevāḥī
Rāḥı ḳoyup elden dėseler oḳı merāḥı[1473]
Hem oḳı merāḥı hem eliñden ḳoma rāḥı[1474]

II

Hem ʿāli iken ʿālem-i hestīde olup pest
Bu gülşen-i ʿişretde göñül olmadı serbest
Ol sāġar-ı gül-gūnı daḫi ėtmedi der-dest
Ẕevḳı ol ėder kim gėce gülşende yatup mest
Çeşm-i terini gül yüzüne açsa ṣabāḥī

III

Çün pīr-i muġān vėrmiş-iken ʿişrete ruḫṣat
Elde var iken bāde-i ṣahbā-yı ibāḥat
Ėy ḫˇāce baña eyleme isnād-ı ḳabāḥat
Göñlüm olalı mest-i mey-i bezm-i maḥabbet
Ẕevḳ-ile geçer cümle ṣabāḥı vü revāḥı

IV

[1472] SA, s. 126-127; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II,* G. 1035., 988.
[1473] *oḳı: ḳoma D.*
[1474] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:*
Sāḳī nice gögsin gerüp oturmasın ey dil
Meclisde dizinde göre iner mi ṣürāḥī

Her laḥẓa ėder pīr-i muġān ile mülāḳāt
Ėtdikçe ėder aña mübāhāt u mükāfāt
Bu bābda ėder mi saña bir kimse mücāzāt
Teklīf-i şarāb ėtse saña pīr-i ḫarābāt
Redd eyleme Rūḥī suḫan-ı ehl-i ṣalāḥı

191. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ RŪḤĪ-İ BAĠDĀDĪ[1475]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I
İstiyor rind-i cihān gülşen-i ʿişretde seni
Gel kì ėy sāḳi-i gül-çehre bezetdir vaṭanı
Şādmān eyle ḳudūmuñla olan cān u teni
Bāġı bārān yudı pāk eyledi ṣaḥn-ı çemeni
Geliñiz ṣaḥn-ı çemende ḳuralım encümeni

II
Geldi hengām-ı herem vaḳti degildir gideyim
Eli boş yüz ḳarayım bilmem orada n'ėdeyim
Hele gitmekden ise evvel emirde diyeyim
'Ayş u 'işret demidir bir nice gün 'ayş ėdeyim[1476]
Nice biz bekleyelim kūşe-i künc-i miḥeni

III
Görüñüz oldı ber-ā-ber hele bu leyl ü nehār
Ėtdi ol günde zemīn ḫayli şükūfe iẓhār
Lāle vü sünbül ü gül zambaḳ u nesrīn gülzār
Giydiler ḫil'at-ı nev-rūzı ser-ā-ser ezhār

[1475] SA, s. 125-126; *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) II*, G. 1101., s. 1029-1030.
[1476] *ėdeyim: idelüm D.*

Sebzeyi gör ne güzel açdı libās-ı çemeni[1477]

IV

Ḫayli eşʿārı olup faṣl-ı bahār ẓarfında
Oldı ṣarrāf-ı ḳalem naḳd-i suḫan ṣarfında
Otururken şuʿarā encümeni ṣınfında
Görelim tāze bahārıñ ne dėmiş vaṣfında
Geliñiz diñleyelim Rūḥi-i ṣāḥib-suḫanı

192. ĠAZEL-İ DERVĪŞ ESRĀR DEDE EFENDİ[1478]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Ḳuruldı bezm-i ʿişret evvelā pīr-i muġān geldi
Anı taʿḳīb ėden bir sāḳi-i şīrīn-zebān geldi
Ḳudūmıyla hemān cām-ı şarāb-ı erġuvān geldi
Bu şeb mestāne bezm-i fikre ol rūḥ-ı revān geldi
Ḳıyās ėtdim kì cism-i mürdeye şevḳ-ile cān geldi

II

Göñül bir rinddir çoḳdan berü olmuş ṭalebkārı
Ser-i çengāl-i dām-ı zülfiniñ her dem giriftārı
Dil ü cānım olunca zaḫme-i peykān-ı ḫūn-ḫˇārı
N'ola cān içre ṣaḳlarsam ḫadeng-i ġamze-i yārı
Bu tīriñ her biri ol ḳaşı yaydan armaġān geldi[1479]

III

Semāʾat-ḫānesinde devr ėderken bu dil-i şeydā

[1477] Bu beyitten sonra *Bağdatlı Rûhî Dîvânı*'nda olup SA nüshasında yer almayan beyit şudur:
Nice bir seyr idesin ġayrılar ile nice bir
Hele bir kez gele seyr eyleyelüm biz de seni

[1478] SB, s. 32-33; Mehmet Arslan, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V- (TE)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. 473-474.

[1479] *yaydan: yādan TE.*

Ėdersem vechi vardır Mevlevī āyīnini icrā
Beni teşvīḳ ėderse dergehinde Ḥazret-i Monlā
Göñül ṣad şevḳ-ile raḳṣān ėderse var yėri ammā[1480]
Bu şeb āġūş-ı ḫūlyāya o şūḫ-ı mū-miyān geldi

IV

Egerçì nev-cevān medḥinde kì güftārı terk ėtdiñ
Uṣandıñ ʿaşḳdan dā'im dil-i efkārı terk ėtdiñ
Der-i mey-ḫānede her bāde-i ser-şārı terk ėtdiñ
Görüp bu dūd-ı āhım dāmen-i dil-dārı terk ėtdiñ
Raḳīb-i bed-liḳā fehm ėtdi kì işler yaman geldi[1481]

V

Beni tenhā ḳoyup bu ʿālem-i vaḥdetde dil-dārım
Bana [imdāda] gelmezse egerçì ẕāt-ı ḫūnkārım
Bu ḥaletle hemīşe ḳalmadı ḫātırda efkārım
Niṯār ėtdim o şūḫ-ı bī-vefāya cümleten varım
Faḳaṭ cān naḳdi ḳalmışdı anı da aldı yan geldi

VI

Göñül dil-dār ile hem ülfet ister rūz ile her şeb
Derūn-ı sīnede merkūzdur her laḥẓa bu maṭlab
Bunı iṯbāt ėder cevv-i semāda görülen kevkeb
Raḳīb-i kīne-cūya ḳarşu ey şūḫ-ı felek-meşreb
Baña böyle ḫafīfçe āşnālıḳ pek girān geldi

VII

Gel ėy sāḳī-i gül-çehre bugün aldanma bu dehre
Neşāṭ hengāmıdır kendiñ düşürme pençe-i ḳahra
Der-i mey-ḫānede pīr-i muġāndan almalı behre

[1480] *ėderse: olursa TE.*
[1481] *kì: kim TE.*

Seniñ şevḳ-ı ḳudūmuñla ḳadeḥler başladı devre
Meyiñ de ʿaks-ı rūyuñla biraz beñzine ḳan geldi
VIII
Elem çekme gücenme cevrden ėy ʿāşıḳ-ı dīdār
Seni mecbūr ėden mesrūr ėder ol Ḥażret-i Settār
Vėrir elbet saña dārū-yı vuṣlat ėy dil-i bīmār
O şūḫuñ nā'il-i āzārı olmuş ġālibā Esrār
Der-i dil-dārdan zīrā bugün pek şādmān geldi

193. MUḤAMMES-İ ʻABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ NEVRES-İ ḲADĪM[1482]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I
Dār-ı dünyāya gelen ṣanmaki memnūn çıḳdı
Dā'imā göñli yanıḳ gözleri pür-ḫūn çıḳdı
Hele bu maṭlab-ı maṭlūbada maġbūn çıḳdı
Ḫaṭṭı fikrinde iken ʿārıż-ı gül-gūn çıḳdı
Hāle-i māh ḳıyās eyler idim gün çıḳdı

II
Şevḳ ile mertebe-i ʿaşḳ u ġarāma ėrdi
ʿĀḳıbet çehre-i Leylāya bedel cān vėrdi
Ḍarbe-i ʿaşḳı ile şīşe-i ʿaḳlıñ ḳırdı
Vādi-i ʿaşḳa geçenlerde benimle girdi[1483]
Ḳays nāmında bir oġlan o da Mecnūn çıḳdı

III

[1482] SA, s. 91; *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, G. 134, s. 292.
[1483] *girdi: çıḳdı D.*

Bezm-i aġyāra varup dil-ber-i ferḫunde-şiʿār
Ḳalmadı mefküre-i dilde metāʿ-i efkār
Dil-i fürḳat-zede dil-dārı ėdince iḫṭār
Ḫaber aldı gibi encām-ı viṣāli dil-i zār
Şād girdi ḥarem-i vuṣlata maḥzūn çıḳdı

IV

Bezm-i Cemşīd-i cihān olsa da ʿişretgāhım
Ḳaṣr-ı İskender ü Dārā daḫi menzilgāhım
Olamaz dehr-i denī bāʿiṣ-i ʿizz ü cāhım
Çıḳmadı āḫarı evreng-i ġurūr-ı şāhım[1484]
Ne Hümāyūn ne Felāṭūn ne Ferīdūn çıḳdı

V

Cūy-bār olmadadır dīde-i sā'il Nevres
Cūşiş-i giryeleri baḥre muʿādil Nevres
Yedi deryāya dönüp yoḳ aña sāḥil Nevres
Ṭutdılar çeşme-i ṭūfāna muḳābil Nevres
Eşk-i çeşmim benim andan daḫi efzūn çıḳdı

194. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ NEVRES-İ ḲADĪM[1485]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ruḫ-ı dil-dār gören ṣanma kì memnūn çıḳdı
Dā'imā baġrı yanıḳ gözleri pür-ḫūn çıḳdı
Cān-fedā ėtmiş-iken ṣanma kì maġbūn çıḳdı

[1484] *ġurūr-ı: ġurūra D.*
[1485] SA, s. 149; *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, G. 134., s. 292.

Ḫaṭṭı fikrinde iken ʾārıż-ı gül-gūn çıḳdı
Hāle-i māh ḳıyās eyler idim gün çıḳdı

II

ʿĀḳıbet ḫayme-i dil-dāra hemān dem ėrdi
Şīşe-i ʿaḳlı bütün seng-i sitemle ḳırdı
Ḥüsn-i Leylāya bedel ʿaḳl u şuʿūrun vėrdi
Mekteb-i ʾaşḳa geçenlerde benimle girdi[1486]
Ḳays nāmında bir oġlan o da Mecnūn çıḳdı

III

Ḳalmadı ḥavṣala-i dilde metāʿ-ı efkār
Nice tanżīr olunur bu ġazel-i maʿnīdār
Bunı derk ėtmiş-iken ʿāşıḳ-ı ferḫunde-şiʿār
Ḫaber aldı gibi encām-ı viṣāli dil-i zār
Şād girdi ḥarem-i vuṣlata maḥzūn çıḳdı

IV

Yoḳ mıdır ḳubbe-i fīrūzede isnādgāhım
Ser-i eflāke çıḳarsa n'ola dūd-ı āhım
Ḳalmadı südde-i devletde şerefle cāhım
Çıḳmadı āḫarı evreng-i ġurūr[a] şāhım
Ne Hümāyūn ne Felāṭūn ne Ferīdūn çıḳdı

V

Ṣanma her nesne olur ʿaşḳa mümāsil Nevres
ʿAşḳ-ıla olmalıdır ḳaṭʿ-ı menāzil Nevres
Cūşiş-i giryelerim ḳoymadı sāḥil Nevres
Ṭutdılar çeşme-i ṭufāna muḳābil Nevres
Eşk-i çeşmim benim andan daḫi efzūn çıḳdı

[1486] *Mekteb-i: Vādī-i D. / girdi: çıḳdı D.*

195. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ ŞĀʿİR-İ ḲADĪM NEVRES EFENDİ[1487]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Dā'imā teşne olan ʿāşıḳ-ı bī-çāre seni
Arıyor şām u seḥer sen gibi vech-i ḥaseni
Seni bir görmek içün ṣarf ėdiyor cān u teni
Zīr-i zülfüñde nihān ėtme o çāh-ı ẕeḳanı
Bu siyeh-rūza meded eyleme ġurbet vaṭanı

II

Var-imiş rūz-ı ezel sende olan ṭīnetde
Kehrübā ḫāṣiyeti olmalıdır āletde
Dā'imā ceẕb ėdiyor cānı dem-i fürḳatde
Hīç temkīn bulamam kārgeh-i 'işmetde
Yoḳsa sīmābla mı ṣuladılar bu çemeni

III

Kimse yoḳdur geçüre vaḳtini bir ḳanda ile
Yandı pervāne daḫi gūşe-i külḫande ile
ʿAndelīb ėtdi fiġān gerçi bu gülşende ile
Ġonçeniñ gitdi başı araya bir ḫande ile
Var ḳıyās eyle bu gülşende dem-ā-dem güleni[1488]

IV

Ḳalem iṭnāb-ı ḳaṣā'ide bulundı her şeb
Böyle bī-hūde müzaḫref suḫanı vėrdi taʿab

[1487] SA, s. 136-137; *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, G. 141., s. 295-296.
[1488] *gülşende: 'ālemde D.*

Ṭoġrı söz söylemege semt-i sükūt oldı sebeb
Rāst-gūluḳ beni dem-beste-i ye’s eyledi hep
Kerem eyle bilürüm baḫtımı söyletme beni

V

N’ola ḫurşīd ü ḳamer ola nigāhıñla siyāh
Yaḳılur āyine-i ḥüsnüñe ol dem ėy şāh
Gerçì ḳan dökmede cellād-ṣıfātdır her gāh
Vėrdiler ġamze-i ḫūn-rīz eline tīġ-i nigāh
Gözleriñ iki ḳana şimdi şerīk ėtdi seni[1489]

VI

Baʿd ez īn vėrme düzen şāne-i zülfüñ diline
Ger düşerse teli aġyār-ı füsūnkār eline
Ṣarf ėder cādū içün gerçì siḥirbāz yolına
Dil-i divāneyi incitme ṭoḳunma teline
Çözme cānım girih-i kākül-i ʾanber-şikeni

VII

İstegi zülfi ile ʿarż-ı merām eyleyeyim
Murġ-ı dil ṣaydı içün dāne vü dām eyleyeyim
Bu ten-i küşte ile ʿarşa ḳıyām eyleyeyim
Bīm-i dūzaḫla meger ḳātili rām eyleyeyim
Vėreyim ṣırtıma maḥşerde bu ḳanlu kefeni[1490]

VIII

İstiyor cevrini sulṭāna beyān ėtmeyeyim
Derdimi ʿarż-ı Ḫudāvend-i cihān ėtmeyeyim
Sözi gönlümde olan ʿaşḳı nihān ėtmeyeyim

[1489] *ḳana şimdi: gözüm ḳana D.*
[1490] *Vėreyim: Urayım D.*

Eylemiş terk-i cefā ben de fiġān ėtmeyeyim[1491]
Yoḳsa sulṭān-ı maḥabbet ne seni ḳor ne beni[1492]

IX

Āh erbāb-ı ṭabāyiʿ yine ḳaldı bī-kes
Yine bu ḳāfileye vėrdi keder bāng-i ceres
Şiʿr ü inşāya heves ėtdigine her bir kes
Ben daḫi dā'ire-i devlete girdim Nevres
[Yele lālī yele lālī tenedir nā tenenī][1493]

196. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ BAŞĪRĪ[1494]

Fā'ilatün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Ol nigārıñ cebhesinde berḳ urur nūr-ı celī
Perteviyle kürre-i ḫurşīdi eyler müncelī
Böyle bir bed-ḫū-zenbim ortada devrān ėdeli
Vaṣla ḥā'ildir raḳīb olmaḳ ne mümkin nā'ili
Ḥaḳ meger def' eyleye mā-beynimizden ḥā'ili

II

Bülbül-i gülşen-serādır ġonçe-i verdiñ görüp
Hem gül-i surḫ u sefīd ü hem daḫi zerdiñ görüp
Bunları bir bir saña gülşende dil-bendiñ görüp
Bāġda serv ü ṣanavber ṭūba-i ḳaddiñ görüp

[1491] *Eylemiş: İtme sen D.*
[1492] Bu beyitten sonra *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı*'ında *olup SA* nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Dūstī oldı sebeb düşmenī-i ḫalḳa belā
Ḫārdır biçdigi hep bu çemeniñ gül dikeni
Kesiyorlar dilini şā'ire ḫaftān yerine
Biliyorlar ne güzel ḳadr-i metā'-ı süḫanı
[1493] SA nüshasında bu mısra yoktur.
[1494] SA, s. 162-163; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 70a.

Birisi dil-dādesi olmuş birisi mā'ili

III

Noḳṭa-i mevhūma ṣıġmaz aġzına dā'im hemān
Müsteḥīldir anı vaṣf ėtmek cihānda bir zamān
Vaṣf olunmaz bir zamānda eylemek şerḥ ü beyān
Ol dehānıñ yoḳ vücūdı var ise vardır diyen
Gelsün iṯbāt-ı vücūd ėtsün bu ḳavliñ ḳā'ili

IV

Her sürūr u ḥüzn içinde eyler ol cemʿ-i sirişk
Aḳıdır rūy-ı ḥazīne eylemez ḳaṭʿ-ı sirişk
ʿĀlem-i hestīde dā'im böyledir vażʿ-ı sirişk
Merdüm-i çeşmim şeb-i vaṣl ėdemez menʿ-i sirişk
Leyletü'l-ḳadr içre insān redd ėder mi sā'ili

V

Her muṭavvel münḥaṣırdır ṣanma cānān vaṣfını
Pek mufaṣṣaldır gel ėtme bir de ityān vaṣfını
Bāʿiṯ-i teşvīş olunca eyle pinhān vaṣfını
Devr-i zülfünde uzatma zülf-i ḥūbān vaṣfını
Ėy Baṣīrī terk ḳıl taṭvīl-i mā-lā ṭā'ili

197. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ BAṢĪRĪ[1495]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

I

Ol sāḳi-i cevān-merd dillerdeki merāḳı
Sildi süpürdi artıḳ ḳaldırdı hep nifāḳı

[1495] AT, s. 119-120; A'mâ Musullu Halîl Efendi Basîrî, *Dîvân-ı Basîrî*, vr. 70a.

Rindāna vėrmek üzre destinde şīşe raḳı
Meclisde gelse görseñ sāḳi-i sīm-sāḳı
Ḥadden tecāvüz ėtdi rindānıñ iştiyāḳı

II

El-yevm ḳuruldı ʿişret gel ṭopla şeyḫ ü şābı
Bu süfremizde zīrā yoḳdur sitem kebābı
Ḳalḳardı bir ḳadeḥle mestāneniñ ḥicābı
Ṣunsa piyālelerle ol telḫveş şarābı[1496]
Kim ẕikr-i ẕevḳ-baḫşı şīrīn ėder meẕāḳı

III

Pertev-niṣār olupdur evc-i felekde māhım
ʿUlvī iken maḳāmı ėrmez aña nigāhım
İcrām-ı āsmānı olduḳça dād-ḫˇāhım
Demdir raḳīb-i dīvi yaḳsa şehāb-ı āhım
Olmuş yine racīmiñ mesmūʿum istirāḳı

IV

Fürḳat daḫi raḳīb tek eyler viṣāli ikrāh
ʿUşşāḳdan ḥaẕer ḳıl yoḳsa çeker de bir āh
Yaḳdırma ḫānmānıñ gel ėy firāḳ-ı bed-ḫˇāh
Bir kerre ol da nā-gāh ḥālimden olsun āgāh
Yā Rab firāḳa çekdir ben çekdigim firāḳı

V

Her nāẓım-ı ḳadīmiñ olsañ bile ẓahīri
Silk-i suṭūra çekmez bu naẓm-ı dil-peẕīri
Gelmez lisāna zīrā eşʿārıñıñ naẓīri
Şehri pür ėtdi şiʿriñ Vehbī gibi Baṣīrī

[1496] *piyālelerle: piyāle ile D.*

Āgāh olurdı Rāġıb Yaḥyâ ḳalaydı bāḳī

198. BU DAḪİ MERḤŪM ŞEYḪ SELĀMĪ EFENDİNİÑ NAʿT-I ŞERĪF-İ NEBEVĪ[Sİ] ÜZERİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR[1497]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Dā'im tevāli ėden bu devrān tükenmedi*
Bād-ı ḫazāna ḳarşu gülistān tükenmedi
Giryān var iken çehre-i ḫandān tükenmedi*
ʿÖmrüm tükendi sehv ile ʿiṣyān tükenmedi
Ṭūl-i emelle ġaflet ü nisyān tükenmedi

II

Hemīşe ṣayḳal-i dildir ʿibādet-i maʿbūd
Çıḳar o gird-āb-ı ġafletden o çirk-ālūd
Temevvüc ėtdigi dem biḥār-ı ʿaşḳ-ı Vedūd
Deryā-yı maʿṣıyetde gezüp keşti-i vücūd
Bād-ı hevā-yı nefsle limān tükenmedi

III

Vaz gelmiyor göñül ruḫ-ı cānāneden yine
Şürb-i müdām u bāde vü peymāneden yine
Ḫavf ėtmiyor Ḥażret-i Ḥaḳ sübḥāneden yine
Çekdikçe dil ayaḳ [der-i] mey-ḫāneden yine
Cām elde miṣl-i sübḥa-i mercān tükenmedi

[1497] SA, s. 12-13; *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, G. 219., 519.

IV

Ḥürmetle ṭutsa cām-ı şarābı el üzre Key
Bī-hūdedir zemzeme-i çeng ü rübāb u ney
Alma ele rāh-ı ḫarābātı hem eyle ṭay
Düşmez elimden āb-ı vużū'veş sebū-yı mey
Hem çün namāz-ı ṣūfī bu ṭuġyān tükenmedi[1498]

V

Bir kimseye baḳamaz bu çarḫ-ı sifle-nevāz
Gel ėt bu ṭārem-i dehşet-serāydan pervāz
Seni ḥaḳīḳate vāṣıl ėder ṭarīḳ-ı mecāz
Biñ tevbe ile dergeh-i Mevlāya ėt niyāz
Ḥāşā Selāmi raḥmet-i Raḥmān tükenmedi

199. MUḤAMMES BER-ĠAZEL-İ ĠARĪBĪ[1499]

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

Şevḳ-ile naʿtın ėden Ḥażret-i Ümmī laḳabı
Çıḳarır ḥavṣala-i dilde olan her taʿabı
Yardım ėt ḫāme-i çālākine ėy fikr-i ġabī
Bir de gelsün ḳalemiñ cünbiş-i güftāra lebi
Naḳş ėde ṣafḥa-i evrāḳa biraz na't-ı Nebī

II

Şeref-i ẕātıña ḫalḳ oldı vücūd-ı Ādem
Görmedi necl-i necīlinde anıñ tek aʿẓam

[1498] *Hem çün: Hem-cū D.*
[1499] AT, s. 240 [239]-241 [240]; *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, G. 267., s. 218.

Hā odur kişver-i *“levlāk”e* vezīr-i aʿẓam[1500]
Kì odur bāʿiṯ-i īcād-ı nuḳūş-ı ʿālem
Muttaṣıl nūr-ı İlâhiyyedir aṣl u nesebi

III

Menbaʿ-i nūr-ı hüdā maẓhar-ı sırr-ı Ṣamedi
Andadır maʿrifetiñ neş’e-i nūr-ı Aḥadı
Serv-i reftār-ı cinān rūz-ı ḳıyāmetde ḳadi
Ḫˇāce-i fenn-i ʿulūm-ı ezelī vü ebedī
ʿAḳl-ı küll andan ėder kesb-i kemāl ü edebi[1501]

IV

Olmasaydıñ olamazdı hele ʿālemde vücūd
Ẕāt-ı ʿālī-şiyemiñ oldı mücellā-yı şühūd
Oldı evreng-i risāletde vücūduñ mesʿūd
Şevḳ-ı mihridir seniñ vāsıṭa-i būd u nebūd[1502]
Ẕāt-ı pākiñdir olup ḫilḳat-i eşyā sebebi[1503]

V

Ḥamdulillâh kì żiyālandı bütün ḫāk-i vaṭan
Çıḳdı ẓulmet-zede göñlünde olan derd ü miḥen
Nāgehān nūr-ı ṣafā-baḫşıñ ile ḫurrem ü şen
Ẓulmet-i küfr ü ḍalāletle cihān ḳalmış iken
Pertev-i ḫāver-i īmān ile rūz ėtdi şebi

VI

Nāẓımıñ medḥ-i ṣenāsında olan ḥüsn-i edā
Anı vaṣf eyler iken söyledi her ṣubḥ u mesā

[1500] *“levlāk”* için bkz.: 329. dipnot.
[1501] *ėder: ideb D. / kemāl ü: kemāl-i D.*
[1502] *seniñ: anıñ D.*
[1503] *pākiñdir olup: pākidir olan D.*

Ḫāk-i pāyiñ gözedir ṭurmuş iken arż u semā
Ḥabbeẕā ma'ni-i şeh-beyt-i risālet kì Ḫudā
Eylemiş ẕātını dīvān-ı rüsül müntaḫabı[1504]

VII

Naʿtıñı ėtmiş olan ḫaste-ʿamīden geçme
Nāẓıma pey-rev olan beste-demīden geçme
Ben gibi mücrim olan pür-sitemīden geçme
Bu günehkār u siyeh-rū 'Acemīden geçme
Ėy leb-i nāṭıḳa-perdāz-ı lisān-ı 'Arabī

VIII

Kerem ėt nār-ı cehennemden anı menʿ eyle
Berg-i cism ü bedeni luṭfuñ ile nezʿ eyle
Ḥavż-ı Kevs̱er ṣuyunuñ ṣuffasına vażʿ eyle
Şerbet-i la'l-i şifā-baḫşıñ ile refʿ eyle
Cürm ü 'iṣyān ile cismimde olan tāb u tebi[1505]

IX

Hele güftārını naʿtıñla ėdince maḫtūm
Hele dīvān-ı şefāʿatde egerçì meczūm
Ṣāʿiriñ cā'izesi işte olupdur maʿlūm
Ḳoyma maḥşerde Ġarībī-i żarīri maḥrūm
Senden ėy baḥr-i şefā'at budur ancaḳ ṭalebi

200. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-MÜNĀCĀT-I LEYLĀ ḪANIM[1506]

Mefʿūlü mefā'īlü mefā'īlü feʿūlün

[1504] *dīvān-ı: eyvān-ı AT.*
[1505] *Cürm ü: Cürm-i D.*
[1506] AT, s. 111-112; *Leylâ Hanım Divanı*, G. 121., s. 312-313.

I

Dil ḫastalanup cürm-ile hemvāre İlâhī
Tedbīr-i ʿilāc eyle bu bī-çāre İlâhī
Yüz ṭutdı bugün dergeh-i Ġaffāra İlâhī
Raḥm eyle bu dil-ḫaste-i nā-çāra İlâhī
Zaḫm-ı dilime senden olur çāre İlâhī

II

Bu dār-ı küdūretle olan farṭ-ı günāhım
Ḳurṣ-ı ḳameri hāleledi dūde-i āhım
Mücrim olana çāre ėden sensin İlâhim
Bir mücrim ü ʾāṣī ḳuluñum rūy-ı siyāhım
ʾAfvıñla naẓar ḳıl bu günehkāra İlâhī

III

Çoḳ cürm ü ḳuṣūrum var iken dār-ı fenāda
Bu cān u tenim ḳaldı bütün zīr-i ḫaṭāda
Ol cürm-ile ḳaldım hele bu köhne serāda
Baḳma yüzimiñ ḳarasına rūz-ı cezāda
Bağışla beni Aḥmed-i Muḫtāra İlâhī

IV

Ėy müẕnib olan kimselere Rāḥim ü Ġāfir
Çirk-āb-ı maʿāṣīde ḳoma anları āḫir
Bir ḳaṭre yem-i luṭfuñ ile ḳılmalı ṭāhir
Ol günde bıraḳma kerem ėt ḫā'ib [ü] ḫāsir
ʾİṣyānım ile eyleme āvāre İlâhī

V

Defter açılurken beni hem bī-baṣar ėtme
Vicdānımı üftāde-i ḳaʿr-ı sefer ėtme
Bāzār-ı ḳıyāmetde beni pür-keder ėtme

Nefsim hevāsıyla beni sen der-be-der ėtme
ʿAşḳıñda eşer vėr bu dil-i zāra İlâhī[1507]

VI

Ol taḫt-ı serā-perde vü hem tāc ile efser
Cānından uṣandırmış iken söyledi dāver
Yoḳ meclis-i şāhīde beni ḳurtaracaḳ er
Al benligimi ḳayd-ı sivādan beni ḳurtar
Tā vāṣıl olam rūʾyet-i dīdāra İlâhī

VII

Bu nefs-i pür-emmāreye her laḥẓa ʿiḳāb ėt
Bėl baġladığım ḳaṣr-ı cihāndārı ḫarāb ėt
Dīvān-ı tecellāda baña refʿ-i niḳāb ėt
Leylā ḳuluñı āteş-i ʿāşḳıñla kebāb ėt
Dūzaḫda ḳoyup yaḳma anı nāra İlâhī

201. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ FAḪRĪ-ZĀDE ESʿAD EFENDİ[1508]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Maḥv oldı ḫazān gülşen-i vuṣlat yeñilendi
Evrāḳ-ı gülistān-ı maḥabbet yeñilendi
Hem ravża-i rūyundaki nüzhet yeñilendi
Ḫaṭ geldi ruḫ-ı yāra leṭāfet yeñilendi

[1507] *ʿAşḳıñda: ʿAşḳıñdan D.*
[1508] SA, s. 97-98; başlıkta [Kerküklü] Nâ'ib-zâde Es'ad Efendi olarak takdim edilen gazel aslında Bağdatlı Fahrî-zâde Es'ad'a aittir; Fahrî-zâde Es'ad, *Dîvân-ı Es'ad-ı Bağdadî (D1)*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi AEMNZ 24, vr. 65a; Mehmet Said Arbatlı, *Bağdatlı Es'ad, Hayatı, Sanatı ve Divanının Tenkitli Metni (D2)*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2002, G. 285., s. 223-224.

Gülzār-ı cemāliñde neẓāret yeñilendi

II

Ol nüsḫa-i dīdārına baḳ oldı muḥaṣṣā
Tefsīr-i cemāliñde yazar ṣāʿir-i yek-tā
Taṣvīrini hergiz göremez dīde-i dünyā
Ḫaṭṭ ile olup çāşni-i laʿli dü bālā
Ḥüsn oldı füzūn ān u melāḥat yeñilendi

III

Ḫaṭṭ ile ruḫuñ birbirine lāzım u melzūm
Tiryāḳ-ı ruḫuñ istedigiçün dil-i mesmūm
Baġlu ise elbet açılur şīşe-i mektūm
Gūyā kì olup cām-ı lebi müşk ile maḫtūm[1509]
Peymāne-i laʿliñdeki ḥālet yeñilendi[1510]

IV

Sencīde-i mīzān-ı leṭāfetde kemāliñ
Her keffesine vażʿ ėdilüpdür ḫaṭṭ u ḫāliñ
Tevzīn ėdilüp añlaşılan naḳd-i cemāliñ
Bāzārını germ eyledi kālā-yı viṣāliñ
Dād u sited-i ʿişvede ḳıymet yeñilendi[1511]

V

Ḫalḳ ėtdi anı ḥüsn ile ol Ḥażret-i Ṣāniʿ
İnẓār-ı ʿumūmīde olup raġbeti şāyiʿ
Maḳṣūdum olan maṭlabıma oldı kì ḳāniʿ
Cānān ile ünsiyyete hīç ḳalmadı māniʿ
Esbāb-ı vefā māye-i ülfet yeñilendi

[1509] *müşk: misk D1; D2.*
[1510] *laʿliñdeki: laʿlindeki D1; D2.*
[1511] *sited-i : sited ü SA.*

VI

Metn-i ruḫuna taḥşiyedir ol ḫaṭ-ı reyḥān
Ḥüsn ile olup zīnet-i ruḫsārı düçendān
Oldıḳça olup rūy-ı dil-ārāya nigehbān
Ḫaṭ ṣafḥa-i ḥüsne ser-i mū vėrmedi noḳsān
Ḫurşīd-i ʿizārında ṣabāḥat yeñilendi

VII

Murġ-ı dilimiz ḳondı meger şīşe-i şevḳa
Taʿlīm-i suḫan ėtmek içün başladı meşḳa
Timsālini gördükçe dönüp başla[d]ı nuṭḳa
Oldı per-i pervāz-ı behā ṭūṭī-i ʿaşḳa
Ol āyīne-ruḫsārda ṣafvet yeñilendi

VIII

Eyler dil-i sevdā-zedemi luṭf ile tebyīż
Dā'im ėderim nüsḫa-i endāmını taḳrīż
Her vechle ben ėtmedigimden aña taʿrīż
İbrāz ėdecek ruḫṣata müş'ir ḫaṭ-ı tefvīż
Esʿad lebini öpmege ruḫṣat yeñilendi

202. ṬARĪḲ-İ ḲĀDİRĪ /ĠAZEL-İ SÜLEYMĀN RĀCĪ ERBİLLİ[1512]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Her ṭarīḳatde ḥaḳīḳatdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī
Her şerīʿatde ʿibādetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī
Tercemān-ı ehl-i vaḥdetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī
Maẓhar-ı feyż-i saʿādetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

[1512] SB, s. 29-28, 35.

Maḫzen-i genc-i kerāmetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

II

Dā'imā raġbet vėrir menṣūb olan nāṣiblere
Reh-nümādır gėce gündüz fırḳa-i nā'iblere
Rūḥ-baḫşādır hemīşe ḳāleb-i tā'iblere
Rif'at-i dünyā vü 'uḳbā isteyen ṭāliblere
Manṣıb u cāh ile rif'atdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

III

Ėy dil-i şūrīde terk ėt her ḳabāḥat şīvesiñ
Görmesün yā Rab kimesne bir cināyet şīvesiñ
Gėce gündüz ister iseñ çün ṣalāḥat şīvesiñ
Dāḫil ol bu ḫānedāne bul selāmet şīvesiñ
Bā'iṣ-i emn ü emānetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

IV

Bu ṭarīḳıñ ẕikr ü fikrinde olan bu zemzeme
Āb-ı verddir gülşen-i vicdān-ı nevʿ-i ādeme
Vāḳıf olmaḳ üzre dā'im böyle sırr-ı aʿẓama
Būy-ı rāḥat neşr olunmuşdur dımāġ-ı 'āleme
Bir gül-i bāġ-ı ḥaḳīḳatdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

V

Bu ṭarīḳa dāḫil olan ʿāḳıbet olur saʿīd
Ger vefāt ėtse bile ʿuḳbāda mānend-i şehīd
Dār-ı dünyāda hemīşe ʿömrüñ oldıḳça mezīd
Ẕerrece ėtme tecāvüz iḥtirāz ėt ėy mürīd
Ma'den-i kān-ı şerī'atdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

VI

Bu ṭarīḳi Ḥaydar-ı Kerrār ėdüpdür intiḫāb

Bu ṭarīḳat üzre dā’im devr ėder bu nüh ḳıbāb
Ḳalbe ḥikmet sālike dā’im vėrir hem feyż ü tāb
Dāḫil olan bu ṭarīḳa lābüdd olur feyż-yāb
Tābiʿ-i şāh-ı velāyetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

VII
Alır iseñ rütbe-i rifʿatde dā’im irtiḳā
Ḥalḳa-i ẕikrinde dā’im ḳāmetiñ olsun dü-tā
Bu ṭarīḳ-ı nāzenīnde şevḳ-ile ṣubḥ u mesā
Mürşid-i kāmillerine eyle Rācī ilticā
Menbaʿ-ı kān-ı velāyetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

VIII
Dār-ı dünyā gerçì olmuşdur maḥall-i fāciʿa
Mülk-i ʿuḳbāyı hemīşe vėrme dest-i bāyi’a
Bu ṭarīḳdan almaḳ üzre gerçì nūr-ı lāmi’a
ʿĀḳil olan dāḫil olur ʿömri varmaz żāyiʿa
Niçe gün ḳalmışsa furṣatdır ṭarīḳ-ı Ḳādirī

IX
ʿĀḳıbet olur hemān rūz-ı ḳıyāmetde refīḳ
Hem-civār olur saña şām u seḥer ẕāt-ı ṣadīḳ
Bu ṭarīḳ-ı nāzenīnde dėdi bir ehl-i şefīḳ
Ḥaşr olur zīr-i livāsında mürīdān-ı ṭarīḳ
Ṣāḥib-i erbāb-ı ġayretdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

X
İrtifāʿ ėtse sezādır firḳa-i ḳalb-i selīm
Ḥalḳa-i ẕikrinde dā’im ger olursa hem muḳīm
ʿĀḳıbet olsa be-cādır dāḫil-i Dārü’n-Naʿīm
Gösterir sāliklere her dem ṭarīḳ-ı müstaḳīm
Hādi-i feyż-i hidāyetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

XI

Bu ṭarīḳıñ zikr ü fikri bir fażīletdir size
Gėce gündüz bāʿiş̲-i feyż-i saʿādetdir size
Rūz-ı maḥşerde egerçi bir şehādetdir size
Ey gürūh-ı Ḳādirī bu bir beşāretdir size
Şāfiʾ-i rūz-ı ḳıyāmetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī

203. YĀ ĠAVŞ̲-I GEYLĀNĪ[1513]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Benim her maʿṣiyetde nāmver yā Ġavş̲-ı Geylānī
Ḳuṣūrum ʿadd olunmaz muḫtaṣar yā Ġavş̲-ı Geylānī
Cihānda olmuşum pīrāna ser yā Ġavş̲-ı Geylānī
Ġarīb ü bī-kesim hem der-be-der yā Ġavş̲-ı Geylānī
Tażarruʾdur işim şeb tā seḥer yā Ġavş̲-ı Geylānī

II

Hemīşe nāmıñı teẕkār ėden Maʿbūdına ėrdi
Seni inkār ėdenler soḥbet-i merdūdına ėrdi
Saña maḥsūb olanlar ravża-i mesʿūdına ėrdi
Ḫulūṣ ile seni ẕikr eyleyen maḳsūdına ėrdi
N'ola feyżiñden olsam behrever yā Ġavş̲-ı Geylānī

III

Serimden sāye-i elṭāfıñı bir laḥẓa refʿ ėtme
Binā-yı ʿayşı dā'im tīşe-i ḳahr ile ḳalʿ ėtme
Ḳapuñda bende-i dīrīneyim işfāḳı menʿ ėtme
Niyāzım bu ḳuluñdan rūz-ı restāḫīz ḳatʾ ėtme

[1513] SB, s. 28-29.

Kemāl-i himmet-i ḥüsn-i naẓar yā Ġavṯ-ı Geylānī

IV

Göründi işbu ʿālem pertev-i mir'āt-ı çeşmiñde
Bu mekteb-ḫāne-i hestī olup āṯār-ı ʿilmiñde
ʿUmūmen müstefīd oldı cihān envār-ı cismiñde
ʾAceb ehl-i taṣarrufsuñ cihān hep zīr-i ḥükmüñde
Kì sensiñ pādşāh-ı baḥr u ber yā Ġavṯ-ı Geylānī

V

Maḳām-ı ʿālīñiz dā'im olup bir ravża-i me'men
Bu gülzār-ı reşādetdir olup sāliklere mesken
Aña muḥtācdır ins ü perī bi'l-cümle merd ü zen
Şefāʾat maʾdeni cūd ü seḫā ser-çeşmesi senseñ
Ḳamu aʾmālara nūr-ı baṣar yā Ġavṯ-ı Geylānī

VI

Bugün dest-i felek ser-levḥa-i iḳbālimi silmiş
Baña cevr ü sitem şām u seḥer her vechile ėtmiş
Bu eṭvārı gerekdir ḳuvve-i ḳudsiyye ger bilmiş
Daḫīlim dest-gīr ol kim binā-yı ṭāliʾim ḳılmış
Zamāne gerdiş-i zīr ü zeber yā Ġavṯ-ı Geylānī

VII

Bahār eyyāmıdır ʿişret bugünlerde ʿibādetdir
Çemende lāleler peymānedār-ı bezm-i ʿişretdir
Bu beyti söyleyen bir şārib-i ṣāhib-ḍalāletdir
Bozulmuşdur ser-ā-ser nüsḫa-i ʾālem ne ḥāletdir
Budur ḫavfım ola yevmü'l-beter yā Ġavṯ-ı Geylānī

VIII

Biḥamdillâh duʿāmız kārgerdir ėy dil-i şeydā

Ümīdim var münācātım ola her vechile icrā
ʿİnāyet eyler āḫir Ḥażret-i Mevlā-yı bī-hem-tā
Meded āḫir nefes imānımı ḥıfẓ eylesün Mevlā
O şeyṭānıñ şerinden bī-żarar yā Ġavṯ-ı Geylānī

IX

Egerçì iḫtiyār olmuş o sinn ü sāline raḥm ėt
Dem-i maḥşerde āḫir vezn olan aʿmāline raḥm ėt
Baş egmiş[dir bu dervîş] dergeh-i āmāline raḥm ėt
Faḳīr-i dergehiñdir Rācī ol gün ḥāline raḥm ėt
Ḳuruldıḳda ḥisāb-ı ḫayr u şer yā Ġavṯ-ı Geylānī

X

Ėdüp bu nefs-i emmāre dil-i nā-şādımı bed-nām
Esīr-i ġam giriftār-ı sitemle eylemiş ilzām
Rehā-yāb olmaḳ üzre dā'im eyler ʿarż-ı istirḥām
Baña bu nefs-i rehzen her ṭarafdan eylemiş iḳdām
Mu'īn ol bulmasun tā kì ẓafer yā Ġavṯ-ı Geylānī

204. MEKTŪBĪ-İ VİLĀYET SAʿĀDETLÜ ḤASAN TEVFĪḲ BEG EFENDİNİÑ MŪṢUL ĠAZETESİNDE GÖRÜLEN ZĪRDEKİ NA'TİYESİNE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN MUṢANNAʿ TAḪMĪSİDİR[1514]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Devr ėder evc-i risāletde bu çarḫıñ çenberi
Çenber-i dolāb-ı ʿaṣrıñ oldı dā'im miḥveri
Miḥver-i ḳuṭbeyn-i ʿālem Ḥażret-i Peyġamberi

[1514] AT, s. 176-178.

Nīmnigāh lutf ėderse gāh ḫūbān serveri
Server-i ḫūbān olur dergāh-ı ḥüsn-i kemteri

II

Kemterīn bir bendedir dergāh-ı ḥüsnüñde ümem
Her ümemdir devletiñde oldılar ṣāḥib-ʿalem
ʿİlm ü irfānıñ bilinmez dü zebān olsa ḳalem
Kemter-i bāb-ı serāy-ı dād u eltāf lā-cerem
Lā-cerem bir āsmān-ı ʾaşḳıñ oldur ḫāveri

III

Ḫāveriñ nūrı hemīşe ḥüsnünüñ ẕerrātıdır
Ẕerrece ḥüsnüñ şuʿāʿı ʿālemiñ mir'ātıdır
Her ṣuver mir'āt-ı ʿālemde Ḥaḳıñ iṯbātıdır
Ḫāver-i eflāk-i sevdā vü maḥabbet ẕātıdır
Ẕātıdır icrām-ı ʾulvīniñ hemīşe bihteri

IV

Bihter-i miʿmār-ı şerʿıñ bādi-i ṣunʿ-ı esās
Bu esās-ı kā'inātıñ maẓharıdır cümle nās
Nās ile cinn ü melek hep andan ėtmiş istinās
Bihterān-ı mehveşān andan ėderler iḳtibās
İḳtibās-ı nūr ėder rūy-ı semānıñ aḫteri

V

Aḫter-i ḥüsnüñ hemīşe reh-nümā-yı ʿārifān
ʿĀrifān u ʿāşıḳāndır ḥalḳa-bend-i sālikān
Sālikān-ı rāh-ı Ḥaḳḳı eylemiş pertev-feşān
Aḫter-i burc-ı melāḥat necm-i evc-i ḥüsn ü ān
Ḥüsn ü ān u lutfunuñ esbābı oldı maẓharı

VI

Maẓhar-ı ehl-i maʿārif merkez-i ʿālemde rekz

Rekz olundı kenz-i maḫfīde bütün erbāb-ı fevz

Ehl-i fevziñ ḫalḳı da iṯbāt-ı Ḥaḳḳa oldı remz

Maẓhar-ı esrār olanlar ʿārifān-ı "künt[ü] kenz"[1515]

"Künt[ü] kenz" esrārınıñ erbāb-ı ḥikmet maṣdarı

VII

Maṣdar-ı nūrı hüviyyet şekl-i vaḥdet gösterir

Gösterir derc-i dehānıñ başḳa heybet gösterir

Gösterir iʿcāz-ı nuṭḳuñ ṣīt ü şöhret gösterir

Maṣdar-ı "ʿilm-i ledün"dür ders-i ḥikmet gösterir[1516]

Gösterir mir'āt-ı ʿaşḳıñ kūy-ı ʿaşḳıñ reh-beri

VIII

Reh-berim yoḳdur benim naḳş-ı ḳademdir reh-nümā

Reh-nümā-yı ʿāşıḳāndır rişte-i zülf-i dü-tā

Rişte-i zülf-i dü-tāya her kim eyler ilticā

Reh-ber-i kūy-ı viṣāldir būy-ı zülf-i dil-rübā

Dil-rübālar "aḥsen[i] ṭaḳvīm"iñ oldı cevheri[1517]

IX

Cevher-i esrār-ı ḥikmet isteyen bir tācdār

Dār u varın cism ü cānıñ eylemişdir tārmār

Mār-ı nefsi öldürenler vāṣılı ḳutb-ı medār

[1515] **Künᵗᵘ kenzᵉⁿ** maḫfiyyᵉⁿ feḫalaḳtü'l-ḫalḳᵃ li-yaʿrifūnī: "**Ben bir** gizli **hazineydim**, görülmek, bilinmek istedim, bu yüzden âlemi yarattım" anlamındaki sahih olmayan hadisten anılan bir sözdür. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 91.)

[1516] *ʿİlm-i ledün:* "Allâh'ın sırlarına ait mânevî bilgi, gayb ilmi". "Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine **tarafımızdan bir ilim** öğretmiştik." mealindeki Kur'ân-ı Kerîm'in Kehf sûresi 65. âyete işarettir.

[1517] Aḥsen[i] ṭaḳvīm: "en güzel bir biçimde". Tamamının meâli "Biz, gerçekten insanı **en güzel bir biçimde** yarattık" olan Kur'ân-ı Kerîm Tîn sûresi 4. âyetten kısmî iktibastır.

Cevheri ol "'alleme'l-esmā"nıñ ėy Tevfīḳ-ı zār[1518]

Zār u feryād ėtme olduñ şāh-ı ḫūbān çākeri

[1518] *'Alleme'l-esmā:* "isimlerini öğretti". Tam şekli "Ve **'allem**[e] Ādeme'l-**esmâ**[e] kullehā summ[e] 'araḍahum 'ale'l-melāi'ket[i] feḳāl[e] enbi'ūnī bi-asmā[i] hā'ulā[i] in küntüm sādiḳīn" olup "Allâh, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin' dedi." meâlindeki Kur'ân-ı Kerîm Bakara sûresi 31. âyetten kısmî ve farkılaştırılmış iktibastır.

ḲIṬʿA TAḪMÎSLERİ

1. MUḪAMMES BER-ḲIṬʿA-İ ʿİZZET MONLĀ[1519]

Feʾilātün feʾilātün feʾilātün feʾilün

I

Kerbelā vaḳʿasına bādi olan ümm-i fesād
Maẓhar-ı laʿnet-i Ḥaḳ oldı ilâ-yevm-i tünād
ʿAfvı nā-ḳābil iken yaʿni o ḫūn-rīz-nihād
Ḳorḳarım yād olup melʾanet-i İbn[i] Ziyād
Ėtdirir Mālike dūzaḫda Yezīdi āzād

II

Anları Gebr ü Nasārā çıḳarup deyrinden
Atılup lāşeleri medfen olan yėrinden
ʿİzzet aḥvāllerini ṣormuş iken pīrinden
Niçe şöhretleri eşnaʾsa biri birinden
Küfr ü ʾudvānları da biri birinden müzdād

III

Kerbelā şāhına ḳaṣd eyleyen efrād-ı ḳabīḥ
Mürde olduḳça atar anları her ḫāk-i żarīḥ
Ṣordum eṭvār-ı ḫabīṯin dėdi bir ẕāt-ı faṣīḥ
Birisi kāfir-i muṭlaḳ birisi Gebr-i ṣarīḥ
Birisi ẓulm-i mücessem biri maḥż-ı bī-dād

IV

Böyle bir bāġiyeniñ meskenini Rabb-ı Ḳadīr

[1519] AT, s. 148-149; *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, Kıt. 18., s. 710.

Dā'imā eyleyecek vādi-i fī'n-nār-ı *"sa'īr"*[1520]
Kime beñzer dėr iken söyledi bir ẕāt-ı ḫabīr
Biri Fir'avna mümāṯil biri Bū Cehle naẓīr
Biri Nemrūda mu'ādil biri şibh-i Şeddād

V

Böyle bir cāniyeler ḫāne-i dūzaḫda meger
Görülen ḳan irini ehl-i şaḳāvetle içer
Her biri baş egerek içmededir ḫūn-ı ciger
Biri biri ile tā maḥşere dek paylaşalar
La'netüllâh[i] 'aleyhīm ve 'alâ İbn[i] Ziyād[1521]

2. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ḲIṬʿA-İ NĀBĪ EFENDİ[1522]

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

I

Cānımdan uṣandırdı beni āteş-i hicrān
Gözyaşına ġarḳ ėtdi beni dīde-i giryān
Bu ḥālet-i buḥrānda iken bu dil-i sūzān
Eyyām-ı zemistānda beni gerdiş-i devrān
Bir ḫāne-i vīrān-şudeye eyledi mihmān

II

Ol ḫāne ne ḫān kì olup medḫali ber-bād
Her şām u seḥer çekmedeyim ṣayḥa vü feryād
Dest-i sitem-i dehrden artıḳ ėderim dād
Mānend-i ḳafes raḫneleri ḫāric-i ta'dād

[1520] *Sa'īr: "Çılgın ateş".* Tamamının meâli "İşte böylece günahlarını itiraf ederler. Artık alevli ateştekiler Allah'ın rahmetinden uzak olsun!" olan Mülk sûresi 11. Âyetten kısmî iktibastir.
[1521] "Allah'ın laneti İbn-i Ziyad ve onlara olsun"
[1522] AT, s. 168-169; *Nabi Divanı II*, Kıt. 5., s. 1132-1133.

Mānend-i felek saḳfı kevākible dıraḫşān

III

Keştī gibi ṣaldırdı beni şöyle kì nehre
Gird-āb-ı belā içre olan çıḳmadı seyre
Ol ḫāneye baḳ uġradıġı hey'et ü ṭavra
Ḥā'il olamaz saḳfı temāşā-yı sipihre
Dīvārı degil reh-güẕere māni'-i seyrān[1523]

IV

Ṭūfān-ı belā yaġmadadır ėy dil-i serbest
Ol ṭanlalarıñ öñüne yoḳdur ḳurayım ṭaşt
Yoḳdur bizi bu mehlekeden ḳurtaracaḳ dest
Baḫtım gibi tīre kef-i ümmīd gibi pest
Çeşmim gibi pür-āb derūnum gibi vīrān

V

Ol ḫāne n'içün menbaʿ-i bīmār ola dėrsiñ
Hem keṣret-i yārān ile inhār ola dėrsiñ
Bi'l-aḫire bir ḫāne-i idbār ola dėrsiñ
Vīrāne iken böyle neden tār ola dėrsiñ
Güncāyişe yoḳ pertev-i mihr ü mehe imkān

VI

ʿĀcizleriniñ ḳahr ile giryānıñ alursa
Baḥr-i ġamımıñ mevce-i līmānıñ alursa
Hemvāre bütün berf ile bārānıñ alursa
İbrīḳ ne ḳadar ḳaṭre-i iḥsānıñ alursa[1524]
Hep bir bir ėder anı niẕār-ı ser-i mihmān

[1523] *reh-güẕere: reh-güẕârı D.*
[1524] *İbrīḳ: İbrik AT.*

VII

Yelken gibi ger ebr-i semā geçse serinden
Ṭūfān-ı belā cūşa gelür damlalarından
Her şām u seḥer baḳmalı her eşk-i terimden
Āb aḳmada mānend-i ḳafes raḫnelerinden
Ṣaḥnında göñül olmada bülbül gibi nālān

VIII

Taʿmīr olacaḳ görmedi hergiz selefinden
Görmekde olan söyledi her dem esefinden
Ol ḫāne-i vīrāne düşünce şerefinden
Bir gürbe güẕār eyler ise bir ṭarafından[1525]
Ol semti iner alçaġa mānende-i mīzān

3. TAḪMĪS BER-ḲIṬʿA-İ NAʿT-I ŞERĪF-İ NĀBĪ EFENDİ[1526]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Ėy ḫāmesiniñ añlaşılan ʿarşa sucūduñ
Ser-ṣafḥa-i eflāke olan ḳayd u ḳuyūduñ
Ol serveri vaṣf ėtmek içündür bu ṣuʿūduñ
Ėy maʿnī-i hestī kì seniñ ḫalḳa vücūduñ
Ser-māye-i īcāddır iḥsān-ı Ḫudādan

II

Māhiyetiñiz ʿālem-i hestīde ʿayāndır
Evṣāf-ı şerīfiñ hele meşhūd-ı cihāndır
Ol ḫāṣılı taḥsīl ėdeniñ ṣanma yalandır
Maḳṣūd seniñ ṣe'niñi āfāḳa beyāndır[1527]

[1525] *güẕār: güẕer D. / ṭarafından: ṭarafında D.*
[1526] AT, s. 149-151; *Nabi Divanı II*, Kıt. 13, s. 1137-1138.
[1527] *Maḳṣūd: Maḳṣūdı AT.*

Ārāyiş-i tertīb-i niẓām-ı dü serādan

III

Evṣāfıñı naẓm ėtmededir ḫāme-i ḥuffāẓ
Metrūk ḳalacaḳ olsa da her ḳuvve-i ḥiffāẓ
Erbāb-ı luġat ehl-i maʿānī ėder īfāẓ
Evṣāfıña ṣarf ėtmek içün bulmasa elfāẓ[1528]
Maḥrūm ḳalurdı şuʾarā ḥüsn-i edādan

IV

Gülzār-ı cemāliñle cihān oldı rebīʿayn
Ol bāġ-ı risāletde kì ėy ġonçe-i dāreyn
Her şāʿir ü nāẓım kì olup s̱āni-i is̱neyn
Nābī ḳulunuñ añladıġı ėy şeh-i kevneyn
Bu nüktede īcād-ı vücūd-ı üdebādan[1529]

V

Ėy ṣāḥib-i ser-māye-i bāzār-ı şerīʿat
V'ey mālik-i ser-ḥalḳa-i irşād-ı ṭarīḳat
Ger vėrmese Ḥassān u Lebīd naʿtıña zīnet
Hem vėrmezdi kimseye Ḥaḳ ḥüsn-i ṭabīʿat[1530]
Ḫalḳ ėtmez idi kimseyi ḳısm-ı büleġādan

VI

Çün ḳanı heder olmuş-iken lā-yetenāhī
ʿAfv olmaz idi İbn-i Zehīriñ kì günāhı
Manẓūme-i naʿtiyye ile oldı mübāhī
Gūş ėtmek eger olmasa maḳṣūd-ı İlâhī
Evṣāf-ı dil-ārāñı zebān-ı şuʾarādan

[1528] *bulmasa: olmasa D.*
[1529] *nüktede: nüktedir D.*
[1530] *Hem: Kim D.*

4. DĪGER ŞAḤĪFEDE YAZILMIŞ OLAN SEYYİD ŞÜKRĪ EFENDİ EL-BERZENCĪ MERḤŪM MŪṢUL VĀLĪSİ SÜLEYMĀN NAẔĪF BEGE NAẔM[EN] YAZDIĠI MEKTŪBUÑ ÜZERİNE BU KERRE ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN ṬAḪMĪS ĖDİLMİŞDİR FĪ 8.6.1931[1531]

Mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün mefāʾīlün

I

Yanupdur cān u göñlüm āteş-i fürḳatde çün ḳaḳnes
Baña imdād ėden yoḳ ʿālem-i hestīde bir nev-res
Aña pend ü naṣīḥatla dėdi bir ḫˇāce-i aḳdes
Bu devr-i maʾdeletden müstefīd olmuş iken herkes
Mücerred bendeñiz ilḳā ėdildim baḥr-i nisyāna

II

Oranıñ ḫublar ile müstaḥīldir ibtihāc ėtmek
Duḫānın merkezinde mümteni'dir indirāc ėtmek
Hemān īżāḥa kāfīdir bu mıṣraʿ iḫticāc ėtmek
Naṣībiniñ hevāsiyle ne mümkīn imtizāc ėtmek
Ṣuyı bir semm-i ḳātildir girince cevf-i insāna

III

Göñül bir mūr-ı aḥḳardır dėdi ḳurtar bu menzilden
Enīs ü mū'nisim yoḳdur hemīşe işbu hā'ilden
İnüp rūy-ı zemīne kevkeb-i baḫtım menāzilden
Dėdim ṭāliʾ yetiş artıḳ beni ḳurtar şu müşkilden
Dėdi mümkīn degil bence bunı arż ėt Süleymān'a

[1531] SB, s. 97.

5. ŞĀʿİR-İ ŞEHĪR ṬALʿAT BEG EFENDİ ḤAŻRETLERİNİÑ MANẒŪMESİDİR ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS OLUNMUŞDUR[1532]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ber-ḳarār olmalıdır salṭanat-ı ḫāḳānı
Ḥıfẓ ède Ḥażret-i Ḥaḳ ẕāt-ı ʿaẓīmü'ş-şānı
Görmemiş çeşm-i cihān böyle mürüvvet kānı
Yaşasun Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i Ṯānī
Luṭf ėdüp açdı yine Meclis-i Mebʿūṯānı

II

Oḳunur ṣadr-ı menābirde hemān ʿunvānı
Ḫuṭabā ḫuṭbe-i vaʿẓında hemān sulṭānı
Yād ėder ḫayr duʿālarla hemīşe ānı
Unudulmaz ebediyyen bu büyük iḥsānı
Yaşasun Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i Ṯānī

III

Nā'il-i niʿmet-i ḥürriyyet olan milletler
Vaṭan uġrunda ėder böyle güzel ḫidmetler
Baʿd ez īn millete ʿā'id bu büyük himmetler[1533]
Yaşasun Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i Ṯānī
Luṭf ėdüp açdı yine Meclis-i Mebʿūṯānı[1534]

IV

[1532] SA, s. 73; Tal'at Bey, "Pâdşâhım Çok Yaşa", *Sabah Gazetesi (SG)*, yıl 19, nu. 6766, 28 Cemâdu'l-âhir 1326/14 Temmuz 1324 (27 Temmuz 1908), s. 2.
[1533] *millete: bizlere SG.*
[1534] Bu ve bundan sonraki bentler şair Tal'at Bey'e aittir.

Ne ḳadar ḳuvvetimiz varsa müheyyā ėdelim
Ḫāk-i pāk-i vaṭan-ı aḳdesi iḥyā ėdelim
Şe'n-i milliyyeti bir ḳat daha ʿalā ėdelim
Yaşasun Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i Ṯānī
Luṭf ėdüp açdı yine Meclis-i Mebʿūṯānı

V

Allâh Allâh ne büyük mevhibe-i subḥānī
ʿAlemiñ güldi yüzi gitdi bütün aḥzānı[1535]
Oḳuyor şām u seḥer elsine-i şükrānı[1536]
Yaşasun Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i Ṯānī
Luṭf ėdüp açdı yine Meclis-i Mebʿūṯānı

[1535] *ʿAlemiñ: Milletiñ SG.*
[1536] *Oḳuyor şām u seḥer: Bu duʿāyı oḳuyor SG.*

DÜ-BEYİT TAḪMÎSLERİ

1. TAḪMĪS-İ ‘ABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ DÜ BEYT-İ MERḤŪM ŞİNĀSĪ EFENDİ[1537]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Bu maḫlūḳātı īcād eyleyen erbāb-ı ḳudretdir
Bu maṣnūʿātı münḳād eyleyen dest-i meşiyyetdir
Bu mevcūdātı yoḳdan var ėden ẕāt-ı ḥaḳīḳatdir
ʿUmūmī maḥv ėder biʾl-āḫere iḥyāya āletdir[1538]
Cenāb-ı Kibriyā el-ḥaḳ sezāvār-ı ʿibādetdir[1539]

II

ʿİbādet aña ẕikr ü fikr-i ḫālişden ʿibāretdir
Devām-ı ẕikr ü fikri bāʿiṣ-i nūr-ı hüviyyetdir
O nūr-ı muḥteşem ser-māye-i ehl-i saʿādetdir
Ġaraż bunda mücerred iʿtirāf-ı ẕāt-ı vaḥdetdir[1540]
Ne ḫavf-ı nār-ı dūzaḫdır ne şevḳ u ẕevḳ-ı cennetdir[1541]

2. MUḪAMMES BER-DÜ-BEYİT[1542]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Tīġ-i rüşvetle kesildi şāḫ-ı ʿiffet ṭoġrısı

[1537] SA, s. 153; M. Sadık Erdağı, *Şinasi (Nazım ve Nesirleri) (ŞN)*, Öncü Basımevi, Ankara 2004, Kıt. 6, s. 44.
[1538] *ʿUmūmī maḥv ėder biʾl-āḫere iḥyāya āletdir: Cenāb-ı Kibriyā el-hak sezāvār-ı ibādettir ŞN.*
[1539] *Cenāb-ı Kibriyā el-ḥaḳ sezāvār-ı ʿibādetdir: İbādet ana zikr ü fikr-i hālisten ibārettir ŞN.*
[1540] *bunda: bundan ŞN.*
[1541] *şevḳ u: şevk-i ŞN.*
[1542] AT, s. 236 [235].

Çıḳmadı cism-i livādan bu cenābet ṭoġrısı
Var iken ʿālemde dā’im bu ḫiyānet ṭoġrısı
İşbu ʿālemde ṭururken işbu ḥalet ṭoġrısı
ʿİzzet-i nefsiyle olmaz ḫalḳa ḫıdmet ṭoġrısı

II

İşbu ḥürriyyet içinde mürtekib mecbūl olur
Ẕikr ü fikri zümre-i emṣālde maʿḳūl olur
ʿAzl olunmaz ḳāle gelmez her zamān maḳbūl olur
Baḳ kì erbāb-ı ṣadāḳat dā’imā maḫẕūl olur
Nerde bir erbāb-ı ʿiffet var ise maʿzūl olur

MÜFRED TAḪMÎSLERİ

1. [TAḪMÎS-İ MÜFRED-İ SEYYİD ʿALÎ BENDÎNCÎ (MENDELĀVÎ)][1543]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Firāḳıñ ʿarṣa-i şaṭrancı ḳaṭʿ olmaz yürülmekle
Utuzdum vaṣlını ferzīn ṭāliʿ keç ḳurulmakla
Büküldi püşt-i fīl-i himmetim esbiñ sürülmekle
Ümīdim şāhı māt oldı ruḫuñdan kiş görülmekle
Meded yengilmemek'çün bir ḥimāyetlü piyā ister

2. BAĠDĀDDA DEFN-İ ḪĀK-İ ʿIṬIRNĀK OLAN ḪAŻRET-İ ĠAVŞU'Ş-ŞAMEDĀNÎ VE ʿĀLİMÜ'R-RABBĀNÎ E'Ş-ŞEYḪ ʿABDULḲĀDİRİ'L-GEYLĀNÎ ḲUDDİSE SIRRUHU'S-SĀMÎ ḪAŻRETLERİNİÑ TĀRĪḪ-İ VİLĀDET-İ ʿALİYYELERİYLE VEFĀT-I HUMĀYŪNLARINA DĀ'İR MAḲĀLE-İ MANẒŪMELERİDİR[1544]

Müşār[ün]-ileyh ʿārif-ı esrār-ı ḳudsiyye-i subḥānī ve kāşif-i envār-ı tecelliyāt-ı rabbānī yaʿnī Ḥażret-i Şeyḫ ʿAbdulḳādiri'l-Geylānī ḳuddise sırruhu's-sāmī ḥażretleriniñ ʿālem-i şühūda sāye-endāz-ı iclāl buyurmuş olduḳlarınıñ tārīḫ-i vilādet-i hümāyūnları ḥaḳḳında

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Eyledim tārīḫ-i mevlūdın su'āl

[1543] AT, s. 99; aslında bu tahmis edilen müfret, adı geçen şairin sekiz beyitli bir gazelinin üçüncü beytidir. Gazel için bkz.: Mehmet Akkuş, *Hatîbî Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd*, MÜİFV Yay., İstanbul 2008, s. 149.
[1544] AT, s. 184-185.

Müdde-i ʿömr ü zamān-ı irtiḥāl
Söyledi bir sālik-i ṣāḥib-maḳāl
İnn^{e} *bāze'llâh*^{i} *sulṭāni'r-ricāl*
Cā'^{e} *fī 'aşḳ*^{i} *teveffâ fi kemāl*[1545]

Feḥvāsınca ʿaşḳ kelimesi be-ḥisāb cümel "ʿAyn" 70 "Şīn" 300 "Ḳāf" 100 kì cemʿan hicret-i nebeviyye ṣallallâh^{u} ʿaleyh^{i} vesellemiñ dört yüz yetmişinci sāl-ı ferḫundefālında ḳadem-nihāde-i ʿālem-i mehd-i vücūd olmuşlardır. Binā'en ʿaleyh ol ġavvāṣ-ı baḥr-i ḥaḳīḳat ve bādiye-peymā-yı ṣaḥrā-yı ṭarīḳat hemīşe ḫamr-i ṣahbā-yı bezm-i vaḥdetle sermest-i cām-ı ʿaşḳ oldıġına ve derece-i ʿaşḳ u maḥabbetleri süllem-i teraḳḳiyāt u tefeyyüzāt müslimeniñ eñ yüksek pāyesi olan kemāle resīde buldıġına ve kemāliñ cümle-i ʿaded-i erḳāmı "91" senesi ẓarfında tekyegāh-ı evreng-i ġavs̱iyyet naṣablarına ḳuʿūd ėtmekle ʿömr sürdigine binā'en "Cā'^{e} fī ʿaşḳ^{in} teveffī fī kemāl" mıṣraʿ-ı ber-cestesine naẓaran ol ʿārif-i rāh-ı hüdā ve pīşvā-yı zümre-i ḳāfile-i evliyā yaʿnī "Ḳademī ʿalâ raḳabet^{i} küll^{e} veliyyullâh" sırrına maẓhar olan ʿazīz müşār^{ün}-ileyh ḥażretleriniñ vilādet-i pür-meymenetleri "470" ve müdde-i ʿömr-i şerīfleri "91" ve hengām-ı tārīḫ-i irtiḥālleri "561" senesinde oldıġını mü'eyyed merḥūm Baġdād Defterdārı Nāfiʿ Efendiniñ işbu tārīḫ beytinde

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Oldı tārīḫ-i vilādet Ġavs̱-i Geylānīya ʿaşḳ
Ḳıldı dünyādan kemāl-i ʿaşḳ ile ʿazm-i beḳā

neşīdesiyle añlaşılmışdır bināberīn müşār^{ün}-ileyhiñ bir nebẕecik "Ġavs̱iyyet" ve "Ḳuṭbiyyet", "Ferdiyyet"-i sāmīleri ḥaḳḳında Nābī-i merḥūmuñ dīvān-ı belāġat ʿunvānlarında müṭālaʿa-güẕār-ı ʿaczi olan ġazel ṭaraf-ı ʿaczim tanẓīm ėdilen muḫammesi ber-vech-i ātī taḥrīrine mübāderet ḳılınmışdır[1546]

[1545] *"Allâh'ın Bâz'ı (doğanı), erlerin sultanı aşkıyla gelip (doğup) kemâliyle vefat etti."*
[1546] AT, s. 186-188.

MEVLĪD/MEŞNEVĪ TAḪMÎSİ

1. HÂẒĀ KİTĀB MEVLİDÜ'N-NEBEVİYYÜ'Ş-ŞERĪF Bİ'SMİLLÂHİ'R-RAḤMÂNİ'R-RAḤĪM VE BİHİ NESTE'ĪN[1547]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

I

Yā Kerīm ü yā Raḥīm ü yā İlâh
Salṭanat ʿarşında sensin dād u ḫˇāh
ʿĀlemin ḫallāḳısın bī-işţibāh
Ėy Ḫudāvend-i 'aẓīm ü pādşāh
Raḥmetiñdir cümle maḫlūḳa penāh

II

Yėr ü gögi gerçì īcād eylediñ
İns ü cinni emre münḳād eylediñ
Bu olan maḫlūḳı irşād eylediñ
'Ālemi bir demde īcād eylediñ
"Kün" dėdiñ ma'mūrı bünyād eylediñ[1548]

III

Bir naẓarda kā'inātı pāydār
Eylediñ ėy Ḫālıḳ-ı leyl ü nehār
Olmaḳ içün ʿāleme cāh-ı ḳarār
Bī-meşaḳḳat ėy Kerīm ü Kirdgār
Ḳudretiñ bu mā-sivāyı ḳıldı var

[1547] MS, s. 3-37; HC, s. 1-54; MN'de başlık bulunmamaktadır; M. Fatih Köksal, "Re'fet Mevlidi (Tarz-ı Cedîd)", *Mevlid-nâme (MN)*, TDV Yay., Ankara 2011, s. 525-558.

[1548] *ma'mūrı: ma'mūr u MN. / eylediñ: eyledin HC; Kün:* "ol" Bakara suresi (117. âyet), En'âm suresi (73. âyet), Nahl suresi (40. âyet) gibi Kur'ân-ı Kerim'in birçok âyetinde geçen "ol der ve olur" anlamına gelen "kün feyekūn" kısmî âyetine işarettir.

IV

Oldılar ketm-i ʿademden rū-nümūd
Yaʿni hep ins ü melek ėtdi vurūd
Ẓāhir oldı gerçì her būd u ne-būd
Çün bu ʿālem yoġ-iken buldı vücūd
Ẕātıñıñ birligine oldı şuhūd[1549]

V

Çün Muḥammed ümmeti olmuş cehūl
Ḫāne-i ʿişyān içinde hem ḫamūl
ʿAfve dā'ir iʿtiẕārın ėt ḳabūl
Ėy Raḥīm ėy şefḳat ü iḥsānı bol[1550]
Ėy kì şehler dergehiñde cümle ḳul[1551]

VI

Niʿmetiñ dā'im olup ṣūret-peẕīr
Ḫˇān-ı iḥsānıñ hemīşe çeşn-gīr
Ėy Baṣīr ü ėy Naẕīr ü ėy Ḳadīr
Āstānıñ maḳṣadı bay u faḳīr
Cümle ẕī-rūḥ ḫˇān-ı inʿāmıñla sīr

VII

Hem ḥayāt u ḳudret ü semʿ ü kelīm
Hem irādet hem baṣīret hem ʿalīm
Sendedir bu yeddi evṣāf-ı ḳadīm
Hādi vü Settārsın lutfı[ñ] ʿamīm
Vėr bize rāh-ı necātı ėy Raḫīm

[1549] *Ẕātıñıñ birligine oldı: Ẕātınıñ birligine ėtdi HC.; HC nüshasında "ėtdi" kelimesi üstüne "nüsha oldı" yazılmıştır.*
[1550] *şefḳat ü: şefḳati MN.*
[1551] *dergehiñde: dergehinde HC.*

VIII

Her ʿibādet-ḫānede tecdīd ėder
Nām-ı Ḥaḳḳı yād ile te'kīd ėder
Ẕikr ü fikriñle hemān te'yīd ėder
Cümle ʾālem ẕātıña taḥmīd ėder
Şevḳ-ıla taḳdīs ü hem tevḥīd ėder

IX

Vāṣıfiñ Esmā-yı Ḥüsnādır hemān
Ḥayy[u] Ḳayyūm sendedir ėy Müsteʿān
Ser-fürū ėtmiş iken rūz u şebān
Herkesiñ maʾbūdı sensin bī-gümān
Ẕātıña ṭapmaḳ sezādır ins ü cān

X

Fāʿil-i muḫtārısıñ Rabb-i Celīl
Varlıġıñ iṯbātına çoḳdur delīl
Ḥikmetiñden ṣorġı ṣormaḳ müstaḥīl
Ḥākim-i muṭlaḳsın ėy Rabb-i Celīl[1552]
Olamaz kimse saña żıdd u ʾadīl

XI

Ḳudretiñle rūḥ-ı ādemde ṯebāt
Ẓāhir oldı anda esmā' u ṣıfāt
Emriñe münḳād olan aldı berāt[1553]
Ṭāʾatiñle kimisi bulmuş ḥayāt
Ḳısmet ėtmişsin aña rāh-ı necāt[1554]

[1552] *Ḥākim-i: Ḥākim ü MN.*
[1553] *Emriñe: Emrive SM.*
[1554] Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyit şudur:
Kimisi ālūde-i fısḳ u şaḳā
Kiminiñ ḳalb gözi olmuşdur ʾamā

XII

Ẕātıñı taḳdīs ėden ṣubḥ u mesā
Ḳavl-i güftārından olmaz bir ḫaṭā
İnḳıyād-ıla bulur ʿizz ü ʿulā
Kimisi faḳr u fenā içre saña
Şükr ėdüp her dem ėder ḥamd u ṯenā

XIII

Terk-i ṭāʿat eyleyen olmuş baḫīl
Rāh-ı Ḥaḳḳı şaşırur bulmaz delīl
Olalar küfrān-ı niʿmetle rezīl
Kimine niʿmet vėrürsün ėy Celīl
Şükrini ḳılmaz olur ḫ ʿār u ẕelīl

XIV

Ḳāle gelmez ṣıdḳ u aḳvāliñ seniñ
Kimse açmaz bāb u aḳfāliñ seniñ
Çünkì lā-yes'eldir aḥvāliñ seniñ
Muntaẓamdır cümle efʿāliñ seniñ
ʿAḳlı ėrmez ḥikmetine kimseniñ[1555]

BAʿİṢ-İ NAẔM-I KİTĀB[1556]

XV

Ol hilāliñ bedri bulduḳça kemāl
Eylerim evṣāfını zīnet-maḳāl
Ḳoymadı bir kimsede renc ü melāl
Rūz u şeb mir'āt-ı dilde bu ḫayāl
Cilveger olurdı çün şekl-i hilāl

[1555] *ḥikmetine: ḥikmetiñe SM.*
[1556] MN ve HC nüshalarda bu başlık yoktur.

XVI

Vėrdi dünyāya şeref ol kām-bīn
Mü’minīne oldı bir ḥışn-ı ḥaṣīn
Ol muʿazzez ol mükerrem nāzenīn
Yaʿni kim ol şāh-ı Faḫru’l-mürselīn
Nūr-ı Yezdān raḥmet[en] li’l-ʿālemīn

XVII

Faḫr-i ʿālem serveri Kerrūbiyān
Sāye-endāz-ı cihān oldı hemān
N’ola ger olsam aña çün tercemān
Ėdeyim mevlūdin ol şāhıñ beyān
Ol Ḥabīb-i Ḥaḳ şefīʿ-i ins ü cān

XVIII

Nūr-ı ẕātı eylemiş ṣubḥ u mesā
Gerçì mir’āt-ı cihānda rū-nümā
Ol Ḥabīb-i Kibriyādır dā’imā
Ḳāfile-sālār-ı ḫayl-i enbiyā
Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muṣṭafâ

XIX

Faḫr-i ʿālemdir necīb ü hem lebīb
Mü’minīn ü mücrimīne ʿan-ḳarīb
Var ümīdim şefḳati ola naṣīb
Ol vesīleyle ola kim ol Ḥabīb[1557]
Bu dil-i mecrūḥuma ola ṭabīb

XX

Nüsḫa-i Mevlūd-ı muʿtād ėdeler

[1557] *Ol: Bu MN.*

Çün bu yüzden ḫalḳı irşād ėdeler
ʿĀḳıbet bu naẓmı isʿād ėdeler
Belkì ḫayr ile beni yād ėdeler
Ehl-i īmān rūḥumı şād ėdeler[1558]

(FAŞL) DER-MEDḤ-İ SEYYİDU'L-MÜRSELĪN ṢALLALLÂH[U] ʿALEYH[İ] VE SELLEM[1559]

XXI
Ḫˇāce Re'fet naẓm ėdüpdür pek metīn
Nüsḫa-i Mevlūd-ı zībā vü rezīn
Şīve-i güftārına ṣad-āferīn
Cān ḳulaġıyla işit ėy ehl-i dīn
Medḥ-i pāk-i Ḥażret-i Ṭâhe'l-emīn

XXII
Olmasaydı cān u dilde pek fütūr
İḫtiyārlıḳ ėtmeseydi ger ẓuhūr
Hem vėrirdim aña īżāḥ-ı vufūr
Tā bilesin kim ne gevherdir o nūr
Ḥaḳ beşer ḫalḳ ėtdi ammā bī-ḳuṣūr

XXIII
Anı Ḥaḳ ḳıldı cihānda reh-nümā
İns ü cinni hem muṭīʿ ėtdi aña
Ḳıldı anı şāfiʿ-i rūz-ı cezā
İki 'ālem serveri Nūru'l-hüdā

[1558] Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyit şudur:
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı faḫru'l-mürselīne vir ṣalāt
[1559] Başlık: **MEDḤ-İ SEYYİDU'L-MÜRSELĪN ṢALLALLĀHU ʿALEYH ʿALĀ ĀLİHİ [E]Ṭ-ṬAYYİBĪN [V]E'Ṭ-ṬĀHİRĪN** MN.

Aḥmed-i Muḫtār u Maḥbūb-ı Ḫudā[1560]

XXIV

Pend-i ʿAṭṭār dėdi ol ẕāt-ı güzīn
Seyyidu'l-kevneyn ü Ḫatmu'l-mürselīn
Āḫir-āmed būd Faḫru'l-evvelīn
Raḥmet-i Ḥaḳdır Şefīʿu'l-müẕnibīn
Müsteġāṯ-i enbiyā vü mürselīn[1561]

XXV

Ḥaḳ Teʿālâ eylemiş ḳadriñ yüce
Çeşm-i ʿālem görmez anı bir daha
Sākin ol ėy ḫāme-i midḥat-edā
Çünkì medḥ ėtmiş anı Bārī Ḫudā
Aña kāfīdir ḫiṭāb-ı "ḳul kefā"[1562]

XXVI

Ḫˇābnāk-ı ravża-i Rıḍvān iken
Hem-nişīn-i zümre-i yārān iken
Ẕāt-ı Ḥaḳḳa ʿāḳıbet mihmān iken
Şāriḥ-i ṣadrı anıñ Mennān iken
Rāfi'-i ẕikri anıñ Deyyān iken[1563]

XXVII

Kimse yoḳdur niʿmetin cerḥ eyleye
Zümne-i Mevlūdını ṭarḥ eyleye
Gitdi Ḥısān gelmedi fetḥ eyleye
Kim ola Re'fet anı medḥ eyleye

[1560] *Muḫtār u: Muḫtār-ı HC.*
[1561] *enbiyā vü: enbiyā-yı MN.*
[1562] *Ḳul kefā:* "*Allah* ***bize yeter de***" Kur'ân-ı Kerîm ʿAnkebut suresinin 52. âyetinden kısmî iktibasdır.
[1563] *Rāfi'-i: Vāḳı'-ı MN.*

Nūr-ı pāk-i Aḥmedi şerḥ eyleye

XXVIII

Ol Ḥabīb-i Kibriyādır muḥteşem
Hem muʿazzez hem mükerrem dem-be-dem
Hem muḳaddes hem münevver ẕü'n-niʿam
Ẕü'l-Celāl ol rütbe ḳılmış muḥterem
Süre-i Yâsin aña eyler ḳasemi

XXIX

ʿĀlem-i ẓulmetde oldur pür-żiyā
Kā'ināt içre olup bedrü'd-dücā
Çün şuʿāʿ-ı ṭalʿat-ı "şemsü'ḍ-ḍuḥâ"[1564]
"Ṣall[i] *yā Rabb*[i] *ʿale'l-Ḫayri'l-verâ*
Mā tesīru'ş-şems[ü] *fī seb'i'l-ʿulâ"*[1565]

XXX

Ḫuşk iken bāġ-ı cihān oldı yeşil
Āb-ı raḥmet vėrdi aña Cebra'īl
Gėce gündüz söyle dā'im muttaṣil
"Ṣall[i] *yā Rabb*[i] *ʿalâ Ḫatmi'r-rüsül*
Mā yemūcu'l-ʿāşıḳūn[e] *fī's-sübül"*[1566]

XXXI

Ṭoldı nūr ile cemīʿ-i kā'ināt
Maḥv olup anıñla her bir müşkilāt
Ger dilerseñ andan almaḳ iltifāt

[1564] *Şemsü'ḍ-ḍuḥâ:* "Kuşluk vaktinin güneşi". Bu ünvan, maddî ve mânevî olarak dünya halkını en iyi aydınlatan Hz. Muhammed'e verilmiştir. (Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 149.)
[1565] "Ey Allâh'ım, yaratılanların en hayırlısı üzerine salât et, yedi kat semada güneş ona tesir etmedi."
[1566] "Ey Allâh'ım, peygamberlerin sonuncusu üzerine salât et, aşıklar onun yolundan başkasına meyletmediler."

İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı Faḫru'l-mürselīne vėr ṣalāt

DER-MEBḤAŞ-İ ḤİLḲAT Ü SĪRET-İ CENĀB-I ḤAŻRET-İ RİSĀLET-PENĀHĪ ʿALEYHİ ŞALĀTU VE'S-SELĀM[1567]

XXXII
Ḥaḳ Teʿālâ çünkì anı eyledi
Kişver-i dehriñ yegāne emcedi
Vėrdi aña hem risālet mesnedi
Diñle imdi ḫulḳ-ı pāk-i ʾAḥmedi
ʾĀciz ü bī-çāregānıñ maḳṣadı

XXXIII
Çün risālet oldı ẕātında ẓuhūr
Fırḳa-i küffāra ḳıldı bī-şuʿūr
Ol Ḥabīb-i Kibriyā-yı pür-sürūr
Ṣāḥib-i ḫulḳ-ı ʾaẕīm bedru'l-budūr
Nāsiḫ-i Tevrāt u İncīl ü Zebūr

XXXIV
Dergehinde ḳayṣer u şāh u gedā
Dā'im ister ḫˇān-ı niʿmetden ġıdā
Nūş-dārū gibi bīmāra devā
Sözleri her derde Ḳānūnu'ş-şifā
Gönli mecrūḥ ümmete ʾaynu'ş-şifā

XXXV
Bendegān-ı pür-ḫaṭā vü pür-cefā
Maġfiret ümmīd ėder rūz-ı cezā

[1567] Başlık: **ḤULḲ U SĪRET-İ CENĀB-I AḤMEDĪ ʿALEYHİ ŞALĀTU RABBİ'Ş-ŞAMEDĪ** MN. **/ (FAṢL) DER-ḤİLḲAT-İ FAḪR-İ KĀ'İNĀT ʿALEYHİ EFḌALU'Ṣ-ṢALĀT** HC.

Anlara vėrir hemān niʿmet ʿaṭā
İşleri her dem anıñ cūd u seḫā
Bāṭıla vėrmez idi aṣlā rıżā

XXXVI
Ārzū-yı nefsine başdı ḳadem
İltifāt aḥbāba eyler dem-be-dem
Ėtmedi bir kimseye ḳahr u sitem
Ḫayr işe lā dėmedi ol muḥterem
Ol şerīʾat menbaʾı baḥr-i kerem

XXXVII
Çıḳdı rifʿatle seri bālāsına
Yaʿni ʿarşıñ ẕirve-i vālāsına
Vāṣıl oldı Ḥażret-i Mevlāsına
ʾĀdeti ḫayr idi hep aʾdāsına
Aç gözüñ baḳ himmet-i vālāsına

XXXVIII
Kişver-i ʿālemde oldur ḫayr-ḫˇāh
Salṭanat taḫtında dā'im pādşāh
ʿĀleme olmuş iken püşt ü penāh
Yatmadı hergiz döşek üzre o şāh
Ḫavf-i Mevlādan her ān eylerdi āh

XXXIX
Nūr-ı ʿirfānıñ münevverdir yaḳīn
Nūr-ı Ḥaḳla ṭoldırır ḳalb-i rezīn
Olmuş iken taḫt-ı ʿarşında mekīn
Ekṣer-i evḳātda ol şāh-ı güzīn

Aç idi ṭoḳ gösterirdi kendüzin[1568]

XL

Nūrdan maḫlūḳ idi hep fiṭratı
Şerʿe maḳrūn idi her bir ṣoḥbeti[1569]
Vaḳt-i ḥācetde hemīşe niyyeti
Ḫastegānı ṣormaḳ idi ʾādeti
Büyüge ḥürmet küçüge şefḳati

XLI

ʿUnṣur-ı ẕātı egerçì ḫāk idi
Kendünüñ ʿulviyyeti "*levlāk"* idi[1570]
Emr-i dīnde ṣāḥib-i idrāk idi
Ḳalb-i pāki mā-sivādan pāk idi
Ḫulḳı Maḥmūd meskeni eflāk idi

XLII

Heftede her ayda bir görmezdi aş
Aç olunca bağrına bağlardı ṭaş
Sırrını bir kimseye ėtmezdi fāş
Bu fenāda ḳoymadı ṭaş üzre ṭaş
Ḥaḳ yolına ḳoymuş idi cān u baş

XLIII

Hem vėrirdi herkesiñ maʿāşını
Ṭabḫ ėderdi ilde ʿāşūr āşını
Ḳahr ėderdi düşmeniñ evbāşını
Ṣıġar idi her yetimiñ başını

[1568] *kendüzin: kendüsin SM., HC.*
[1569] MS. (müellif nüshası)'de "Şerʿ idi cümle anıñ her ṣoḥbeti" mısraʿnın üzeri kırmızı kalemle çizilerek üstüne yukarıdaki mısraʿ yazılmıştır.
[1570] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.

Siler idi gözleriniñ yaşını

XLIV

Vėrmiş iken işbu dünyāya niẓām
ʿUrvetü'l-vuṣḳāya eyler iʿtiṣām
Gėce gündüz gerçì ol ʿālī-maḳām
Az uyurdı gėcelerde ol hümām
İştiġāli ṭāʾat idi ṣubḥ u şām

XLV

Ol Ḥabīb-i Kibriyānıñ raġbeti
ʿAyn-i raḥmetle görünce şefḳati
Gėce gündüz iltimās u himmeti[1571]
Ḥaḳ Teʾālâdan niyāz u minneti
Baña bağışla İlâhī ümmeti

XLVI

Dā'imā rāh-ı şerīʿatdan cudā
Olma ėy dil tābiʿ-i ehl-i hevā[1572]
Ėy olan ẕenb ü ḫaṭādan reh-nümā
Sen de ėy ʾāṣī vü mücrim ḳıl ḥayā
İṣr-i pāk-i Aḥmede ḳıl iḳtifā[1573]

XLVII

Fāriġ ol cürm ü ḫaṭādan dā'imā
Ḳıl Ḫudā-yı aʿẓama ḥamd u ṣenā[1574]
ʿĀḳıbet şefḳat ėder cidden saña

[1571] *himmeti: minneti HC.*
[1572] MS (müellif nüshası)'de bu mısrada üzeri kırmızı kalemle çizilen "cāmiʿ" kelimesi, üstünde yine kırmızı kalemle "ṭābiʿ" kelimesi yazılmıştır.
[1573] *Aḥmede: Aḥmedā SM., Aḥmedi HC.*
[1574] MS (müellif nüshası)'de bu mısrada üzeri kırmızı kalemle çizilen "İlāhī" kelimesi, onun üstünde de "Ḫudā-yı" kelimesi yazılmıştır.

Ümmet olmaḳ ister iseñ ėy fetā[1575]
Vėr ṣalātı Muṣṭafâya bul ṣafā[1576]

XLVIII
Pāk müslim oldıġıñ ḥālde vefāt[1577]
İster iseñ bir daḫi baḳī ḥayāt
Ol Ḥabībiñ eyle ẕikrinde şebāt
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı Faḫru'l-mürselīne vėr ṣalāt

DER-MEBḤAŞ-İ MEBDE'-İ ḪİLḲAT-İ NŪR-I FAḪR-İ KĀ'İNĀT ʿALEYHİ EFḌALU'Ṣ-ṢALAVAT[1578]

XLIX
Çıḳdı ẕulmetden açıldı bu şafaḳ
Neşr-i envār ėtdi nūr-ı mā-sebaḳ
Çeşm-i ḥikmetle cihāna geldi baḳ
Söyle ėy gūyende-i esrār-ı Ḥaḳ
Çünkì ṭoġdı 'aleme envār-ı Ḥaḳ

L
Ṭoldı nūr ile cemīʿ-i kā'ināt
Ẓāhir oldı anda her bir muʿcizāt
Ḳalmadı ʿālemde gerçì müşkilāt
Ḳıl beyān şīrīn zebānıñla nükāt
Ehl-i ḥāliñ göñline vėrsün ḥayāt

[1575] *ister: diler MN.*
[1576] *ṣalātı: ṣalāvāt HC.*
[1577] oldıġıñ: oldıġı HC.
[1578] Başlık: **MEBDE'-İ ḪİLḲAT-İ NŪR-I FAḪR-İ KĀ'İNĀT ʿALEYHİ EFḌALU'Ṣ-ṢALĀVĀT** MN. / **DER-MABḤAŞ-İ MEBDE'-İ NŪR-I FAḪR-İ KĀ'İNĀT ʿALEYHİ EFḌALU'Ṣ-ṢALĀVĀT** HC.

LI

Geldi mehd-i ʿāleme Ḫayru'l-beşer
Oḳuñuz Mevlūdını şām u seḥer
Sāmiʿīniñ gūşını pür-nūr ėder
Ehl-i ʾaşḳa būy-ı cānāndan eşer
Ėy nesīm-i cān-fezā vėrgil ḫaber

LII

Ḥaḳ Teʿālâ böyle ẕāt-ı emcediñ
Üstüvār ėtdi ḥayāt-ı erşediñ
Böyle Sulṭān-ı maʿālī-mesnediñ
Yaʾni ol ʾālī-cenāb-ı Aḥmediñ
Mevlidinden vėr ḫaber ol emcediñ

LIII

Ne ḫalā var ne melā ġayr ez ʿadem[1579]
Ḥaḳ Teʿālâ ḫalḳ ėdüpdür dem-be-dem
Bu cihānı altı günde lā-cerem
Yoġ-iken ʾarş u felek levḥ ü ḳalem
Yoġ-ıdı hem enbiyā-yı muḥteşem[1580]

LIV

Ẓāhir oldı ol Ḥabīb-i Kibriyā
Bāhir oldı anda envār-ı hüdā
Ḥaḳ Teʿālâ nūra ėtmişken nidā
Nūrdan bir ḳabża aldı çün Ḫudā
Dėdi yā nūr ṣır Ḥabīb-i Aḥmedā

LV

Ḥaḳ Teʿālâ aña olmuşdur kefīl

[1579] *ġayr ez: ġayr zi HC.*
[1580] *enbiyā-yı muḥteşem: enbiyā vü muḥterem SM.*

İttiḫāẕ ėtmişken emrine vekīl[1581]
Ẓāhir oldı pertev-i nūr-ı Cemīl
Baʿd ez īn ol nūr-ı Mevlā-yı Celīl
Ḥaḳḳı tesbīḥ eyledi çoḳ māh u yıl

LVI
Ḥażret-i Ḥaḳ anı ėtdi intiḫāb
Anı taṣdīḳ eylemiş her dört kitāb
Andadır nūr-ı risālet bī-ḥisāb
Ṣoñra ol nūr oldı on iki ḥicāb
Her biri aʿlā miṯāl-i dürr-i nāb

LVII
Şe'nine lāyıḳ o nūr-ı mesʿadet
Oldı aña zīveri her maḥmedet
Oldı ol nūr-ı maʿālī menḳabet
Ḳudret ü taʿẓīm ü minnet merḥamet
Hem saʿādet hem kerāmet-menzilet

LVIII
Ḥaḳḳıñ iḥsān ėtdigidir enveri
Oldı da'im ol Ḥabībiñ reh-beri
Yaʿni on iki ṣıfātıñ maẓharı
Ṭāʿat ü rifʿat nübüvvet dīgeri
Hem hidāyet hem şefāʿatdir biri[1582]

LIX
Ḥaḳ Teʿālâ ol maʿālī mesnedi
ʿĀlem-i hestīniñ ėtmiş esʿadı
Dā'imā ol nūr-ı tāb-ı Aḥmedi

[1581] *ėtmişken emrine: ėtmiş iken emre SM.*
[1582] *hidāyet hem şefāʿatdir: şefāʿat hem kerāmetdir SM.*

Her biri Mevlāyı tevḥīd eyledi
Başḳa başḳa şükr ü taḥmīd eyledi

LX

Ger dilerse ol Ḫudāvend-i Kerīm
Bir naẓarda ʿālemi eyler dü nīm
Ḳudretiyle baḳ kì Ḫallāḳ-ı ʿalīm
Ḥikmetiyle ṣoñra dört baḥr-i ʿaẓīm
Ḳıldı īcād ḳudret-i Rabb-i ḳadīm

LXI

Gėce gündüz ol biḥār-i pür-güher
Dehşetinden cūşa geldi baḥr ü ber
Pertevinden tīre oldı her baṣar
Merḥamet ʿirfān u ḳudretle naẓar
Her biri birinden aʿlā ḫūbter

LXII

Ḥażret-i Ḥaḳda olan bu ḥikmete
Kimse varmaz andaki māhiyyete
Çeşm-i ḥikmetle baḳıñ bu ḥurmete
Ṭaldırup ol nūr-ı baḥr-i raḥmete
Ḳıl naẓar elṭāf-ı Rabb-i ʿizzete

LXIII

Maḳṣadınca Ḫālıḳ-ı levḥ ü ḳalem
Kā'inātı ḫalḳ ėder bir demde hem[1583]
Fāʿil-i muḫtārdır ol Ẕü'l-kerem
Nice yüz biñ enbiyā-yı muḥterem
Ḫalḳ olundı ṣunʿ-ı Ḥaḳla lā-cerem

[1583] *ėder: edüp HC.*

LXIV

Ol Ḥabīb-i Kibriyā ėtdi ẓuhūr
Maḳdemiyle ʿālem oldı pür-sürūr
Oldı bir cism-i mücessem bī-ḳusūr
Merḥamet baḥrinde çıḳdıḳda o nūr
Aldı bir ḳaṭre o nūrdan ol Ṣabūr[1584]

LXV

Oldı ol nūr-ı ezel ṣūret-peẕīr
Baḥr-i ʿirfān içre oldı müstenīr
Olmaḳ üzre Muṣṭafâya dest-gīr
Ṣoñra bu nūrdan Ḫudāvend-i Ḳadīr
Yaradup bir gevher ammā bī-naẓīr

LXVI

Ḳudretinden ḫalḳa gösterdi eṣer
Ḳoymadı ʿālemde endūh u keder
Çünkì neşr oldı cihāna bu ḫaber
Heybet ile çün Ḫudā ḳıldı naẓar
İki şaḳḳ oldı ḥicābından güher

LXVII

Cūşa geldi ol biḥār-i mevc-ḫīz
Gevherinden çıḳdı ol ẕāt-ı ʿazīz
Ḥaḳ Teʿālâ ḳıldı anı şuʿle-rīz
Şaḳḳ-ı evvel eriyüp oldı deñiz
Naḳl ėdeyim saña ėy ehl-i temīz

LXVIII

Ol yem-i ʿizzetde vardır bir ṣadef

[1584] *Aldı: Oldı HC.*

Ol ṣadefden çıḳdı bir dürr-i Necef
Pertev-ile şuʿle aldı her ṭaraf
Ḳaynayup ḥikmetle ol baḥr-i şeref
Ḥāṣıl oldı ol deñizden dūd u kef

LXIX

Yoġ-idi rūy-ı zemīnde ins ü cān
ʿĀlem-i hestīde hergiz ḫānmān
Faḫr-i ʿālem geldi dünyāya hemān
Kefden oldı bu zemīn ile zamān
Hem duḫāndan ḥāṣıl oldı āsmān

LXX

Ẓāhir olmaḳ üzre nūr-ı muḥteşem
İntişār ėtmek içün hem dem-be-dem
Yoġ-iken bir şey cihānda munṭaẓam
Şaḳḳ-ı ṣānīden Cenāb-ı Ẕü'l-kerem
Yaradup 'arş ile kursī vü ḳalem

LXXI

Ol Kerīm ü ol Raḥīm ü bī-miṣāl
Ādeme tekvīnle vėrmişdir kemāl[1585]
Ḳıldı anı maẓhar-ı nūr-ı cemāl[1586]
Mālikü'l-mülk ol Celīl-i Ẕü'l-Celāl
Çün yaratdı bunları bī-keyf ü ḥāl

LXXII

Çün nidā ėtdi Ḫudā-yı pür-niʿam
Dehşetinden ḫāme-i muʿciz-raḳam
Ebkem ü ser-sem olunca lā-cerem

[1585] *vėrmişdir: olmuşdur HC.*
[1586] *Ḳıldı: Ḳılur HC.*

Emr ėdüp ol Ḫālıḳ-ı mülk-i ḳıdem
Ḳıl iṭāʿat emrime yaz yā ḳalem

LXXIII

Söyledi ėy Ḫālıḳ-ı ʿarş-ı berīn
V'ey ş̱enā-ḫ̱ˇān-ı Şefīʿü'l-müẕ̱nibīn
Ḳudretiñle ʿālem olmuş āferīn
Ne yazayım yā İlâhe'l-ʿālemīn
Emriñe fermān-berem ėy Ẕ̱ü'l-Metīn

LXXIV

Geldi dünyāya Ḥabībim lā-cerem
Hem anun'çün ḫ̱alḳ olundı muḥteşem
Yaz bu beyt-i nāzenīni dem-be-dem
"Lā İlâh illā ena'llâh" yā ḳalem[1587]
Hem Muḥammeddir resūlüm muḥterem

LXXV

Çün nidā ėtdi Ḫudā-yı pür-niʿam
Ḫaşyetinden ḫ̱āme-i müşkīn-raḳam
Ebkem ü ser-sem olupdur hem eṣam
Dehşetinden iki şaḳḳ oldı ḳalem
Secdeye varup dėdi ėy Ẕ̱ü'l-ḥikem

LXXVI

Ḥaḳ Teʿālâ dėdi nūr-ı Muṣṭafâ
Nūr-ı pākimdir olup gerçi cudā
Andan oldı bu olan nūr-ı żiyā

[1587] *Ena'llâh: Allāh MN; Lā İlâh illā ena'llâh*: "Benden başka hiçbir ilâh yoktur". Tamamı "İnnenī ena'llâhᵘ lā ilâhe illā enā faʿbudnī ve aḳimi'ṣ-ṣalâtᵉ li-ẕ̱ikrī"olup "Şüphe yok ki ben Allah'ım. **Benden başka hiçbir ilâh yoktur**. O hâlde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl." anlamına gelen Tâ-Hâ suresi 14. âyetten kısmî ve vezne göre farklılaştırılmış iktibastır.

Kimdir ol sulṭān [u] ol ṣāḥib-vefā
İsmi ismiñle muḳārīn ola tā

LXXVII

Ḥaḳ Teʿālâ dėdi ol ḥışnu'l-ḥaṣīn
Ol Resūl-i Müctebā erkān-ı dīn
Geldi āḫir oldı Faḫru'l-evvelīn
Ol Ḥabībim Muṣṭafâdır bil yaḳīn
Nūr-ı heftüm āsmān ile zemīn

LXXVIII

Gelmesiyle buldı ādem iltifāt
Zellesi'çün aldı bir tāze berāt[1588]
Ẓāhir oldı anda esmā' u ṣıfāt
Nūr-ı Aḥmedden cemī'-i mümkināt
Yaradıldı buldı zīnet kā'ināt

LXXIX

Yā Raḥīm ü yā Ḳadīr u yā Ṣabūr
Müẕnibīni raḥmetiñden ėtme dūr
Bunı dėrken işte ol ẕāt-ı ġayūr
Emr ėdüp yaz yā ḳalem dėdi Şekūr
"Ümmet[ün] müẕnibet[ün] Rabb[ün] Ġafūr"[1589]

LXXX

Ol Ḥabīb-i Kibriyāya ser-te-ser
Eyleyiñ şükrini siz şām u seḥer
Ṭalʿatıyla vėrdi dehre zīb ü fer

[1588] *Zellesi'çün: Zelle içün HC.*
[1589] *Ümmet[ün] müẕnibet[ün] Rabb[ün] Ġafūr:* "Ümmet günahkâr, Allah ise bağışlayandır." anlamına gelen ve hadis olduğu şüpheli olan sözden iktibastır. (İsmail b. Muhammed Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ', C 1, 2. baskı, Dâru'l-Kübü'l-İlmiyye, Beyrut 1988, s. 197.)

Bu saña yėtmez mi ʿizzet ḳıl naẓar
Müjde ėy bī-çāre ümmet müjdeler

LXXXI

Kimse gitmezdi o beyt-i ekreme[1590]
Kimse varmazdı zülāl-i zemzeme[1591]
Mālik olmazdı Süleymān ḫāteme
Nūr-ı Aḥmed gelmeseydi ʿāleme
Gelmez idi ʿizz ü rifʿat Ādeme

LXXXII

Ẓulmet-i şebde ḳalurdı mümkināt
Refʿ olunmazdı cihāndan müşkilāt[1592]
Eksik olmazdı cihānda münkirāt
Olmasaydı nūr-ı Faḫr-i kā'ināt
Bulamazdı Nūḥ ṭūfāndan necāt[1593]

LXXXIII

Ḫāk-i rāh-ı sürme-i çeşm-i ʿalīl
Olmasaydı Ḥażret-i Ḥaḳḳa vekīl
Cümle maṣnūʿāt olurdı mużmaḥil
Gelmeseydi nūr-ı Maḥbūb-ı Celīl
Gėçemezdi nār-ı Nemrūddan Ḫalīl

LXXXIV

Refʿ olunmazdı hele ḳavm-ı ʿanūd[1594]
Nesḫ olunmazdı o Tevrāt-ı Yehūd

[1590] *gitmezdi: varmazdı HC.*
[1591] *zülāl-i: nihāli HC.*
[1592] *cihāndan: cihānda HC.*
[1593] *Bulamazdı: Bulmaz idi MN.*
[1594] *olunmazdı: olamazdı HC.*

Çıḳamazdı cism-i Eyyūbdan o dūd[1595]
Olmasaydı ger o maʿşūḳ-ı Vedūd
Göklere ʿĪsâ ėder miydi ṣuʿūd

LXXXV
Dehrde ṣāḥib-ʿuḳūl-ile fuḥūl
Ḳurb-ı Ḥaḳḳa ėdemezlerdi vuṣūl
Müşrikīn olmazdı dünyāda melūl
Gelmeseydi ol Şeh-i ṣāḥib-nuḳūl
Olmaz idi kebş-i İsmāʿīl ḳabūl

LXXXVI
Cān dimāġına sürer ḳand u nebāt
Nehr-i Kevs̱erden içer āb-ı ḥayāt
Ẕikr ü fikrinde ėden dā'im s̱ebāt
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı Faḫru'l-mürselīne vėr ṣalāt

DER-BEYĀN-I ḪİLḲAT-İ ĀDEM ʿALEYHİ'S-SELĀM VE İNTİḲĀL-İ NŪR-I MUḤAMMED ʿALEYHİ'Ṣ-ṢALĀT[U] VE'S-SELĀM[1596]

LXXXVIII
Cilvegāh-ı ʿālem oldı çün ḫitām
Taḫt-ı "*levlāk*"*e* vėrildi iḥtişām[1597]
Anda iskān eyledi her ḫāṣ u ʿām
Yėr ile gök emri çün oldı tamām
Dėdi ol dem baña Ḥayy[i] lā-yenām[1598]

[1595] *o dūd: o ḳurd HC.;* HC nüshasında "o ḳurd" kelimesi altında "o dūd" da yazılmıştır.
[1596] Başlık: **ḪİLḲAT-İ ĀDEM ʿALEYHİ'S-SELĀM VE İNTİḲĀL-İ NŪR-I MUḤAMMED ʿALEYHİ'Ṣ-ṢALĀTU VE'SELĀM BĀ-Ū** MN.
[1597] *"levlāk"* için bkz.: 329. dipnot.
[1598] *dem baña Ḥayy-i: Ḥayy u Ḳadīm ü MN.*

LXXXIX

Bu sarāy-ı ʿāliye her ān gerek
Server-i ʿālem gibi ḫāḳān gerek
Aña yāver Ḥażret-i Mennān gerek
Çün tamām oldı serīr sulṭān gerek
Mülk ḥāżırdır aña bir ḫan gerek

XC

Ẕāt-ı Ḥaḳ ol ḫāki ḳıldı üstüvār
Ẕāt-ı Aḥmed Ḫānı andan ber-ḳarār
Bu cihetle oldı kim ḳuṭb-ı medār
Pes yaratdı Ādemi perverdgār
Tā kì maḳṣūd ola andan āşkār

XCI

Oldı çün nūr-ı ezel ṣūret-peẕīr[1599]
Nūr-ı ʿirfān Ādemi ḳıldı münīr
Kendine olmaḳ içün her dem ẓahīr
Nūr-ı pāk-i Aḥmedi Ḥayy u Ḳadīr
Cebhe-i Ādemde ḳıldı müstenīr

XCII

Ẓāhir oldı gerçì ol nūr-ı Celīl
Fırḳa-i küffārı ḳıldı pek rezīl
Aña çünkì Ādem ü Ḥavvā vekīl
Ḥażret-i Ādemde ṭurdı nice yıl
Baʿdehu Ḥavvāya oldı müntaḳıl

XCIII

Gėce gündüz işte ol nūr-ı hüdā

[1599] *çün: ol HC.*

Ḥaḳḳı tesbīḥ eyledi ṣubḥ u mesā
Emr-i Ḥaḳla çıḳdı andan bir daha
Göçdi Ḥavvādan da nūr-ı Muṣṭafâ
Geldi Şītiñ alnına vėrdi ṣafā

XCIV
Ḳudretiyle eylemiş ẕāt-ı Ḫudā
Ḫilḳat-i pākizesiñ ḥadden ʿulā
Yaʿni ol nūr-ı nübüvvet ḥabbeẕā
Böylece ol nūr-ı ṣadr-ı enbiyā
Kime naḳl oldıysa vėrdi żiyā

XCV
Oldı ol nūr-ı mücessem bī-ḳuṣūr
ʿAnʿaneyle rūḥdan cisme mürūr
Āḫir oldı bāʿiṯ-i fevz ü ḥużūr
Ḳanġı ẓahr u baṭna indiyse o nūr[1600]
'İzz ü rif'at eyledi andan ẓuhūr

XCVI
Oldı ol nūr-ı mübārek çāk çāk
Cevher-i zātıyla oldı tābnāk
Çün meserretle dėdi sükkān-ı ḫāk
Çünkì 'Abdullâha geldi nūr-ı pāk
Hüsnini gören dėdi "rūḥī fidāk"[1601]

XCVII
Vardı envār-ı İlâhī sāhire
Şuʿle-endāz oldı nūr-ı bāhire
Çıḳdı ol nūr-ı celī her bir yėre

[1600] *indise: irdiyse MN. / ẓahr u baṭna: baṭn u ẓahra HC.*
[1601] "Canım fedâ"

Düşdi ol nūr çünkì raḥm-i mādere
Geldi çoḳ esrār-ı ḥikmet ẓāhire

XCVIII

Bir Mesīḥā-dem ḫaṭīb ü tercemān
Naʿt-ı pākin eylemiş vird-i zebān
ʿĀḳıbet ṣordı o ẕāt-ı ʿāli-şān
Ḳangı sā'atde 'aceb şāh-ı cihān
Ṭoġısardır dėdiler hep ins ü cān

XCIX

Ṭoġdıġı vaḳt-i seḥerdir ėy fetā
Gėce gündüz ṣarf-ı cān ėden aña[1602]
Bu su'ālden maḳṣad oldur dā'imā
Tā ḳılalım yolına cānlar fedā[1603]
Ol Şefī'-i ümmetān-ı pür-ḫaṭā

C

Ẕikr ü fikrinde hemīşe ḥaşre dek
Gėce gündüz sübḥa-i ṣad-dāne çek
Ḫıdmetinde cān-fedā olmaḳ gerek
Maḳdemine muntaẓır 'arş u felek
Ṣaf-zede teşrīfine ḫaylī melek

CI

Ruḫ vėrüp ferzānelikle sürme at
Bir piyāyla şāh-ı nefsi eyle māt[1604]
Çıḳ kenāra vėrme dehre iltifāt

[1602] *ėden: eyle HC.*
[1603] *yolına: yolıña SM.*
[1604] *Bir piyayla: Bu piyāde ile HC.*

Ėy ġarīḳ-i baḥr-i cürm ü seyyi'āt[1605]
Ṣıdḳ ile vėr Muṣṭafâya çoḳ ṣalāt[1606]

DER-MEBḤAŞ-İ MÜDDET-İ ẒUHŪR-I ḤĀMİLE ŞUDEN-İ ḤAŻRET-İ ĀMİNE BĀ-CENĀB-I AḤMED-İ MUḴTĀR ʿALEYHİ ṢALĀTU EL-MELİKÜ'L-ĠAFFĀR[1607]

CII

Gel berü ėy ḫāme-i şīrīn-edā
Müjdeler olsun cihāna dā'imā
ʿĀḳıbet iḫbār ėden ṣubḥ u mesā
Āmine Ḫātūn ol ḫayru'n-nisā
Māder-i pāk-i Ḥabīb-i Kibriyā

CIII

Vażʿ-ı ḥaml-i Ḥażret-i Ḫayru'l-beşer[1608]
Pek sühūletle olup vaḳt-i seḥer
Söyledi ol māder-i ṣāḥib-güher
Altı māh ḥamlimden aṣlā bir keder
Görmedim hergiz deyü vėrdi ḫaber

CIV

Geldi hātifden baña bir ḫoş-ṣadā
Ol ṣadādan çün tebessüm cān-fezā[1609]

[1605] Bu bentten sonra HC nüshasında (s. 26/1. bent-44/2. bent) "ḤAŻRET-İ ĀMİNE VİLĀDETİ HENGĀMINDA ḤAŻRET-İ FAḪR-İ RİSĀLETDEN MÜŞĀHEDE BUYURDUḴLARI ḤĀLĀT BEYĀNINDADIR" başlıklı bölüm başlar.
[1606] Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyit şudur:
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı faḫru'l-mürselīne vir ṣalāt
[1607] Başlık: **DER-MÜDDET-İ ḤĀMİLE ŞODEN-İ ḤAŻRET-İ ĀMİNE BĀ-CENĀB-I AḤMEDİ'L-MUḴTĀR ʿALEYHİ ṢALĀVĀTU RABBİ'L-ʿAẒĪM** MN. / HC'de başlık yoktur, konu s. 44/3. bentte başlar.
[1608] *ḥaml-i: ḥamle HC.*
[1609] *çün: çoḳ HC.*

Cism-i maḥmūle vėrir neşv ü nemā
Altı māhdan ṣoñra geldi bir nidā
Müjdeler yā Āmine müjde saña

CV

Muḳtedā-yı enbiyā vü evliyā
Ḥākim-i mesned-nişīn-i Kibriyā
Ol Ḥabīb-i dü-serādır dā'imā
Bu ne devletdir saña ėy meh-liḳā
Geliserdir senden ol Ḫayru'l-verā

CVI

Ḥaḳ Teʿālâ ḥamlim ėtmiş intiḫāb
Ṭoġdıġım şebde açıldı her ḥicāb
Gösteren Ḥaḳdır anı ẓann ėtme ḫˇāb
Nice ḥāletler düşümde bī-ḥisāb
Keşf olup gitdi ara yėrden niḳāb

CVII

Ḥażret-i Ḥaḳ fā'iḳ ėtdi neslimi
ʿĀlem içre şāyiʿ ėtdi aṣlımı
Ol Ḥabīb-i Kibriyāya vaṣlımı
Evvelā şehr-i Recebde ḥamlimi
Ḳıldı tebşīr Ḥażret-i Ādem ṣafī

CVIII

Çün gelüp ervāḫ-ı pāk-i enbiyā
Ėtdiler bir bir baña ḫayr-i duʿā
Ol meh-i ātīde de dėdi baña[1610]
Geldi Şa'bān içre Şīt-i bā-ṣafā

[1610] *de dėdi: dėdiler HC.*

Ḥamliñe yā Āmine ṣad merḥabā

CIX

Ḥamliñ olur ʿāḳıbet ṣāḥib-niẓām
ʿĀlem-i ekvāna vėrir iḥtişām
Çün olunca aña ʿālem cümle rām
Māh-ı ş̱āliş̱de zehī şehr-i ṣıyām
Geldi İdrīs ḥamlime vėrdi selām

CX

Olacaḳ ol mertebe ḳadri yüce
Olur elbet enbiyā muḥtāc aña
Anuñ ile faḫr ėder arż u semā
Ḥażret-i Nūḥ şehr-i Şevvālde baña
Dėdi kim ḥamliñ mübārekdir saña

CXI

Emr-i Ḥaḳla nāzil oldı Cebre'īl
Ḥamlimiñ tebrikine oldı vekīl
Ėy celīl ü ėy cemīl hem anı bil
Māh-ı Ẕi'l-ḳaʿdede İbrāhīm Ḫalīl
Dėdi olduñ ḥāmil-i nūr-ı Celīl

CXII

Ḥamliñ olur ʿāḳıbet beyne'l-enām
ʿĀlem içre merciʿ-i ḫāṣ u ʿavām
Vėrecekdir ʿālem-i dünyāya nām
Geldi İsmāʿīl baña vėrdi selām
Māh-ı Ẕi'l-ḥiccede ḳıldı iḥtirām

CXIII

Ṭūr-ı Sināda ėdüp Ḥaḳḳa nidā

Ḥamlime ḫaylī zamān ḳıldı duʿā
Ümmeti olmaḳlıġı ḳıldı recā
Çün Muḥarrem geldi Musâ bā-vefā
"Ebşirī yā Āmine bi'l-Muṣṭafâ"[1611]

CXIV

Müjdeler olsun kì ėy bint[i] Veheb
ʿĀlemiñ iḥyāsına olduñ sebeb
Ḥamliñ oldı bir şeh-i ʿālī-neseb
Hem Ṣaferde geldi 'Īsâ bā-edeb
Dėdi ḥamliñdir seniñ şāh-ı 'Arab

CXV

Ḥamliñ eyler ʿizz ü rifʿatle vurūd
Hem ėder taḫt-ı risāletde ḳuʿūd
Gāh ėder ṣadr-ı muʿallāya ṣuʿūd
Hem Rebi'ul-evvel idi geldi Hūd
Ḥamliñe ḳıldı selām Ḥayy[i] Vedūd

CXVI

Hep melā'ik baña taʿẓīm ėtdiler
Hem ṣalātı gerçì taḳdīm ėtdiler
Nüsḫa-i Mevlūdı taʿlīm ėtdiler
Enbiyā ervāḥı bir bir geldiler
Ḥamlime ta'ẓīm ü tekrīm ḳıldılar

CXVII

İçdim ol dem şerbet-i ḳand u nebāt[1612]
Eyledim hem medḥ u şükründe ṣebāt
Ḳalmadı göñlümde hīçbir müşkilāt

[1611] "Mustafa ile müjde ver bana ey Âmine"
[1612] *ol dem: ondan HC.*

İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı Faḫru'l-mürselīne vėr ṣalāt

DER-BEYĀN-I VİLĀDET-İ MEFḪAR-I ʿĀLEM ŞALALLÂHᵁ ʿALEYHİ VE SELLEM[1613]

CXVIII
Mihr-i zībāya gelüp ėtdi şurūʿ[1614]
Muʿcizātı ḳıldı ʿālemde şuyūʿ
Ḥamdulillâh dėdi erbāb-ı ḫuşūʿ
Çün ḳarīb oldı kì mihr ėde ṭulūʿ
Anasından ėtdi envār-ı suṭūʿ

CXIX
Ṣordılar ḥamliñ zamān-ı ekmeliñ[1615]
Ol Ḥabībiñ vażʿ-ı ḥaml-i ecmeliñ
Yaʿni mevlūduñ zamān-ı mücmeliñ
On ikinci gün Rebīʿu'l-evveliñ
Hem düşenbih gėcesi idi biliñ

CXX
Oldı ẓāhir ol Ḥabīb-i Kibriyā
Ḳalmadı ʿālemde bir çūn u çerā
Anda olan şuʿle-i nūr u żiyā
Düşdi kevneyn içre envāʿ-ı ṣadā
Kim cihāna ṭoġdı nūr-ı Muṣṭafâ

[1613] Başlık: **VİLĀDET-İ SEYYİD'UL-BERĀYĀ ʿALEYHİ EFḌALU'Ṣ-ṢALĀVAT VE EKMELUT'TAḤĀYĀ** MN. / HC'de başlık yoktur.
[1614] *zībāya: dünyāya HC.*
[1615] *ḥamliñ: ḥaml-i HC.*

CXXI

Bāġ-ı dünyāya gelen Ḫayru'l-beşer
Secde ėtdi kendine her bir şecer
Kendüsiyle nuṭḳa geldi her ḥacer
Cennetiñ Rıḍvānına ėrdi ḫaber
Kim cināna vėre zīnet ser-te-ser

CXXII

Hāleden çıḳdı hemān ol māh-rū
Neşv ü envār eyledi hep sū-be-sū[1616]
Hem beşāretle olan bu ārzū
Hem cehennem mālikine ėrdi bu
Heybetiñ ḳaldır ḳapansunlar ṭamu

CXXIII

Gelmesiyle ḳahr olup ḳavm-ı pelīd
Oldı küffāra hemān sedd-i sedīd
Müşrikīniñ dilleri oldı ḳadīd
Ol gėcede cümle şeyṭān-ı merīd[1617]
Ṭard olup göklerden oldı nā-be-dīd

CXXIV

Kaʿbeye merbūṭ olan bütler bütün
Yėre yeksān oldılar zār u zebūn
Bu ḫaberden oldı düşmen vājgūn
Bu şeb olsun cümle bütler ser-nigūn
Hem ḫacīl olsun o ḳavm-i müşrikūn

CXXV

Geldi hātifden baña bir ḫoş peyām

[1616] *Neşv ü: Neşr-i HC.*
[1617] *gėcede cümle şeyṭān-ı: gėce cümle şeyāṭīn-i MN.*

Bu ḫaber vėrdi hemān ḥasbu'l-merām
İnṭiẓārında iken her ṣubḥ u şām
Bir melek geldi baña vėrdi selām
Görmedim ruḫsārını söyler kelām

CXXVI

Dür gibi çıḳdı ṣadefden tābnāk
Ṭīnet-i küffārı ėtdi çāk çāk[1618]
Her görenler dėdiler *"rūḥī fidāk"*[1619]
Dėdi bu gėce ṭoġar bir ṭıfl-ı pāk
Pāyine ruḫsār-ı şehler ola ḫāk

CXXVII

Aña bedri hem musaḫḫar ḳıldı Ḥaḳ
Geldi dünyāya o nūr-ı mā-sabaḳ
Muʿcizātı oldı ẓāhir gel de baḳ[1620]
İsm-i pākini Muḥammed ḳoya Ḥaḳ
Olısar ay parmaġıyla iki şaḳ[1621]

CXXVIII

Emr-i Ḥaḳla nāzil oldı dört kitāb
Her biri meddāḥıñ oldı bī-ḥisāb[1622]
Ėtmiş iken Ḥaḳ seni hem intiḫāb
Ġā'ib olunca melek feṭḥ oldı bāb
Geldi üç ḫatun miṣāl-i āftāb

CXXIX

Şimdi gözden hemm ü ġam oldı nihān

[1618] ėtdi: ḳıldı HC.
[1619] "Canım fedâ"
[1620] gel de: geldi HC.
[1621] *ay parmaġıyla: parmaġıyla ay HC.*
[1622] oldı: eyler HC.

ʿĀleme vėrdi ḳudūmı cāvidān
Şimdi leb-rīz-i sürūr oldı cihān
Müjdeler senden ṭoġar o cism ü cān[1623]
Maḳdemine munṭaẓır Kerrūbiyān

CXXX

Bu gelen ḫatunlar ėtdi tecliye
Vażʿ-ı ḥamliñ ḥıdmetini teʾdiye
Ol Ḥabīb-i Kibriyāya taşliye
Meryem ü Ḥavvā vü dīger Āsiye
Her birisi baña ėtdi tehniye

CXXXI

Bu vilādet bu şerāfet ḥabbeẕā
Feyż-i ḳudsīdir saña ėy Müctebā
Oldıñız esrār-ı Ḥaḳḳa āşnā
Dėdiler ėy nūr-ı Raḥmān merḥabā
Merḥabā ėy ʿāli sulṭān merḥabā

CXXXII

Merḥabā ėy şāh-ı merdān merḥabā
Merḥabā ėy ḫān-ı ḫānān merḥabā[1624]
Merḥabā ėy ḥāmi-i Āl-i ʿAbā[1625]
Merḥabā ėy iftiḫār-ı enbiyā
Merḥabā ėy şemʿ-i cemʿ-i evliyā

CXXXIII

Ümmetiñdir pür-ḳuṣūr u pür-ḫaṭā
Ḥaḳlarında maġfiret eyle recā

[1623] *Müjdeler: Müjde kim MN. / cism ü: rūḥ u MN.*
[1624] *ḫān-ı ḫānān: cān-ı cānān HC.*
[1625] *ḥāmi-i: câme-i HC.*

Cān u dilden ėtmege başla duʿā
Merḥabā ėy cān-ı bāḳī merḥabā[1626]
Merḥabā 'uşşāk-ı sāḳī merḥabā[1627]

CXXXIV

Vāṣıl oldum Ḥażret-i cānānıma
Geldi envār-ı Ḫudā vicdānıma
Çün küdūret gelmedi izʿānıma
Çün ḥarāret ġālib oldı cānıma
İkisi oturdı iki yanıma

CXXXV

Biri Ḥavvā biri Meryem dīgeri[1628]
Āsiye bint[i] Müzāḥimdir biri
Nice taṣvīr eyleyim ervāḥları[1629]
Arḳama geldi oturdı o biri
Rıfḳ-ıla ṭutdı bėlimden ol perī

CXXXVI

Cān dimāġıyla kì aldım leẕẕeti
Āb-ı Kevs̱er tek olup ḫāṣiyyeti[1630]
Çün hübūb ėtdi nesīm-i vuṣlatı
Vėrdiler bir kāse ile şerbeti
İçdim ol dem ol zülāl-i ḥikmeti

[1626] *cān-ı: cān u SM.*
[1627] *'uşşāk u: 'uşşāk u SM., 'uşşāka HC;* bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyitler şunlardır:
Biz ḥaḳīr ümmetleriñ sulṭānısın
Gönlümüz emrāżınıñ dermānısıñ
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı faḫru'l-mürselīne vir ṣalāt
[1628] *Ḥavvā biri Meryem: Meryem biri Ḥavvā SM.*
[1629] *ervāḥları: o rūḥları HC.*
[1630] *kevs̱er tek: kevs̱erden HC.*

CXXXVII

Ṭalʿatıyla vėrdi dehre zīb u fer
Ḳalmadı ʿālemde ġamdan bir eṣer[1631]
Söyledi ol māder-i Ḫayru'l-beşer
Nūra ġarḳ oldı vücūdum ser-te-ser
Rāḥat oldum görmedim aṣlā keder

CXXXVIII

Bir humā tek gerçì ol murġ-ı cinān[1632]
Her kimiñ başına ḳonsa bī-gümān
Olur elbet devlet-i her dü cihān
Der-ʿaḳab bir murġ-ı nūrānī hemān[1633]
Sıġadı arḳamı oldum şādmān

CXXXIX

Ol Resūl-i Ḥaḳ Ḥabīb-i Kibriyā
Nūr-ı ẕātıyla cihān buldı ṣafā[1634]
Ṭutdı āfāḳı bütün nūr u żiyā
Çünkì ṭoġdı ol gėce nūru'l-hüdā[1635]
Kāffe-i ins ü melek vėrdi ṣadā

CXL

Ḥamdulillâh geldi dünyāya bu ẕāt
Āḫir oldı maẓhar-ı ẕāt u ṣıfāt
Zā'il oldı ḳalmadı bir müşkilāt
Ṭoġdı ol sāʿatde ol ʿālī-ṣıfāt[1636]

[1631] *Ḳalmadı: Ḳoymadı HC.*
[1632] *humā tek: humādır HC.*
[1633] *nūrānī: rūḥānī MN.*
[1634] *ṣafā: żiyā HC.*
[1635] *nūru'l-hüdā: nūr-ı hüdā SM.*
[1636] MS. (müellif nüshası)'de bu mısra'daki "saʿāt" kelimesine "*de*" eklenip "*ṣāḥib-muʿcizāt*" ibaresinin üstünü kurşun kalemle çizilerek yanına "*ol ʿālī-ṣıfāt*" yazılmıştır.

Ümmet iseñ ol Ḥabībe vėr ṣalāt[1637]

ḤAŻRET-İ ĀMİNE VİLĀDETİ HENGĀMINDA ḤAŻRET-İ FAḪR-İ RİSĀLETDEN MÜŞĀHEDE BUYURDUḲLARI ḤĀLĀT BEYĀNINDADIR[1638]

CXLI

Gerçì bir pākīzedir bint[i] Veheb
Ol cihetle oldı bir ṣāḥib-neseb[1639]
Söylemişdir yaʿni ol kān-ı edeb
Dürre-i tāc-ı ḫavātīn-i ʿArab
Ḥażret-i Āmīne ol ʿālī-neseb

CXLII

Gevher idi baḥr-i vaḥdetde nihān
Çıḳdı ol gevher hemān oldı ʿayān
ʿĀḳıbet oldı reʾīs-i cāvidān
Dėr kì çün ṭoġdı o Sulṭān-ı cihān
Raḥmet-i Ḥaḳ nūr-ı Ḥayy[i] *Müsteʿān*[1640]

CXLIII

Ẕikr-i Ḥaḳdan ġayriye taḥrīk-i leb
Ėdemezdi gerçì ol ʿālī-ḥaseb
Hem ʿibādet ėtmek üzre rūz u şeb
Secde-i Raḥmāna vardı der-ʿaḳab
Ol kerem kānı o deryā-yı edeb

[1637] HC nüsahasında (s. 54) bu bentle tahmis son bulup ardından "*Yaḳra' Du'ā'u'l-Ḫitām*" başlığyla hatim duası başlar.

[1638] Başlık: **ḤAŻRET-İ ĀMİNE VİLĀDETİ EYYĀMINDA ḤAŻRET-İ FAḪR-İ MÜRSELĪNDEN DİÑLEYÜP VE MÜŞĀHEDE BUYURDUḲLARI ḤĀLĀT** MN. / HC'de başlık yoktur; konu s. 26/1. bentte başlar, s. 44/2. bentte son bulur. / MS (müellif nüshası)'de bu balışlığın başında "*vaḳt-i ḳıyām*" ibaresi yazılmıştır.

[1639] Ol cihetle oldı bir ṣāḥib-neseb: ʿĀlemiñ iḥyāsına oldı sebeb HC.

[1640] *Ḥayy-ı: Ḥayy u MN.*

CXLIV

Hem anı ʿizz ü şerefle besledim[1641]
Gėce gündüz aña nevbet bekledim
Dedigi her bir kelāmı belledim[1642]
Baġrıma başdım edeble diñledim
Söyledigi sözi ol dem añladım[1643]

CXLV

Çün münācāt ėtdi ol ferḫunde-sāl
Senden özge yoḳ Ḫudā-yı Ẕü'l-Celāl
Çün ėderken ẕāt-ı Ḥaḳḳa ʿarż-ı ḥāl
Dėr idi ėy pādşāh-ı bī-zevāl
Ėy Ḫudā-yı bī-şebīh ü bī-miṯāl

CXLVI

Ḫalḳ olupdur nūr-ı Ḥaḳdan ḫilḳati
Nezd-i Ḥaḳda var iken hem ḥurmeti
Dėdi ol dem ol Ḫudānıñ behceti
Baña baġışla İlâhī ümmeti[1644]
Ben żaʿīfe eyle raḥm u şefḳati

CXLVII

Ḳāle gelmez vaṣf olunmaz hey'eti
Nūr-ı Ḥaḳdandır muṣavver heybeti
Dā'imā meydāndadır ʿulviyyeti
Ṭoġdıġı ān ṣordı ḥāl-i ümmeti
Baḳ ne ʿālīdir o şāhıñ himmeti

[1641] *Hem anı: Anı hem HC.*
[1642] *belledim: bekledim HC.*
[1643] *sözi: nuṭḳı MN.*
[1644] *İlâhī ümmeti: bu ʿāṣī ümeti MN.*

CXLVIII

Ol Resūl-i Ḥaḳ Ḥabīb-i Kibriyā[1645]

Şuʿle vėrdi anda envār-ı hüdā

ʿĀlemi tenvīr ėder ṣubḥ u mesā

Ṭoġdıġı gėce Muḥammed Muṣṭafâ[1646]

Ol Ḥabīb-i Ḥaḳ cenāb-ı Mücteba[1647]

CXLIX

Hep ṣanemler hep ṣalībler büsbütün

Yėre yeksān oldılar çün vājgūn

Oldı küffārın bu yüzden baġrı ḫūn

Cümle eṣnām düşdi yėre ser-nigūn

Hem ḫacīl ü hem ḥaḳīr ü hem zebūn[1648]

CL

Gūş-ı küffāra gelen vaḥşī ṣadā[1649]

Ol ṣadādan anlara vėrdi eẕā

Ẕāt-ı hātifden gelen bir ḫoş nidā

Geldi eṣnām arasından bir nidā

Terk ėdin eṣnāmı ėy ehl-i şeḳā

CLI

ʿĀlem-i dehre gelince ol Ḥabīb

Ẕāhir oldı birçoḳ esrār-ı ġarīb

Ṭāḳ-ı Kisrâ şaḳ olundı ʿan-ḳarīb

Sāve şehrinde o deryā-yı ʾacīb[1650]

[1645] *Resūl-i Ḥaḳ Ḥabīb-i: Habīb-i Ḥaḳ Resül-i HC.*
[1646] *Muṣṭafâ: Muṣṭafā SM.*
[1647] *Ol Ḥabīb-i Ḥaḳ cenāb-ı: Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed MN.*
[1648] *ḫacīl ü: ʾay(ı)blu MN.*
[1649] vaḥşī ṣadā: vaḥş u ṣadā HC.
[1650] *ʾacīb: ġarīb MN.*

Nā-be-dīd oldı ḳırıldı hep ṣalīb[1651]

CLII

Dergeh-i Kisrâ olan ḳaṣr u ḳuṣūr
Tārmār oldı o dem mānend-i ġūr
Hep selāṭīn [ü] ḥükümdār-ı şürūr
Nerde kim var ise bir şāh-ı ġayūr
Salṭanatdan oldılar me'yūs [u] dūr

CLIII

Çeşm-i Aḥmed ėtdi dünyāya naẓar
Ḳalmadı āteşlerinde bir şerer
Hep remāda döndi āteş-ḫāneler
Āteşi āteş-perestān ser-te-ser[1652]
Söndi gitdi ḳalmadı andan eṯer

CLIV

Ẕikr ü fikriyle gider her müşkilāt
Gėce gündüz virdiñ olsun eṣ-ṣalāt
ʿĀlem-i hestīde ger ṭūl-ı ḥayāt
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı Faḫru'l-mürselīne vėr ṣalāt

DER-MEBḤAṢ-İ NÜBÜVVET ḪʿĀCE-İ ʿĀLEM ṢALALLÂH[U] ʿALEYH[İ] VE SELLEM ḤAŻRETLERİ ḤAḲḲINDADIR[1653]

[1651] MS. (müellif nüshası)'de bu beyitin ilk mısra'ı ikinci, son mısra'ı ise bendin dördüncü mısra'ı olarak yazılmıştır. Daha sonra bu yanlışlığa kurşun kalemle işaret edilmiştir.
[1652] *perestān: perestiñ MN.*
[1653] Başlık: **NÜBÜVVET-İ ḤAŻRET-İ AḤMED ʿALEYHİ ṢALAVĀTU RABBU'L-AḤAD** MN. / HC'de başlık yoktur.

CLV

Ol Resūl-i Ḥaḳ Ḥabīb-i Kibriyā[1654]

Seyyidü’s-sādād-ı Faḫru’l-enbiyā

Nūr-ı ʿilmiyle cihān buldı żiyā

Çünkì nūr-ı Ḥaḳ cenāb-ı Muṣṭafâ[1655]

Şāh-bāz-ı sidre-i ʾarş-ı ʾulā

CLVI

Çün nübüvvet merkezinde lā-cerem

Luṭf-ı Ḥaḳla oldı hem s̱ābit-ḳadem

Hem muʿazzez hem mükerrem muḥterem

ʾİzzet ü devletle ol baḥr-i kerem

Erbaʾīne sinni başdıḳda ḳadem[1656]

CLVII

Dā’imā ol şāriḥ-i ferʿ u uṣūl

Emr-i Ḥaḳḳı eyledi ḥüsn-i ḳabūl

Biʿs̱eti çün oldı ʿālemde şümūl

Ḳuvvet-i ḳudsiyye ile ol Resūl

Cümle[ten] eşyāyı muḥdeş bildi ol[1657]

CLVIII

Ol Ḥabīb-i Kibriyā bī-iştibāh

Server-i ʿālem olupdur ʿāli-cāh

Eyledi ġār-ı Ḥırāyı secdegāh

Gönlüne düşdi o dem ḥubb-i İlâh

Pes Ḥırā ṭaġına ėdindi penāh

[1654] *Resūl-i Ḥaḳ Ḥabīb-i: Habīb-i Ḥaḳ Resül-i HC.*

[1655] *Muṣṭafâ: Kibriyā SM.*

[1656] *sinni: sinn SM.*

[1657] *Cümle[ten:] Cümle-i MN;* HC nüshasında, bu ve bundan sonra gelen toplam 17 bent bulunmamaktadır.

CLIX

Rūz u şeb ol ġārda iskān idi
Ḫˇāb-ı irhāṣātda seyān idi
Dā'imā ṭāʿat-keş-i (?) Yezdān idi
Baġrı yanıḳ dīdesi giryān idi
Ḥasret ile ol Ḥırā nālān idi

CLX

Ṣūret-ile ġāra vardı hem çünīn
Gördi anı dehşetinden şeksizin
"Zemmilūnī" dėdi Faḫru'l-ʿālemīn[1658]
İşbu ḥayretde iken şāh-ı güzīn
Āsmāndan geldi Cibrīl-i Emīn

CLXI

İndiler hep nezdine Kerrūbiyān
Ėtdiler bu āyeti aña beyān
Çün olunca āḫir-i peyġamberān
Sūre-i İḳrā'la bildirdi nişān
Bildi pes maḥbūbını ol 'āli-şān

CLXII

Ḳudretiyle Ḥaḳ Teʿālâ Ḥażreti
Vėrdi aña bir münevver ṭīneti
Añlaşıldı rütbe-i māhiyyeti
İnmege başladı Ḳur'ān āyeti
Göñli mesrūr oldı gitdi ḥayreti

[1658] *Zemmilūnī:* "Beni örtün." bu söz, Hz. Beygamber (Sav) Hira'da ilk defa Cebre'îl ile tanışmasından ve kendisine emredilen ilk ayetlerden etkilenip titreyerek geldiği evinde hanımı Hz. Hatice'ye söylediği ilk cümlesidir. Ayrıca bu söz, "Ey örtünüp bürünen! Gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz önce bir müddet için kalk ve ağır ağır Kuran oku." mealindeki Kurân-ı Kerîm'in 73. sırada yer alan Müzemmil sûresi 1-4. âyetlerine işarettir.

CLXIII

Geldi dehre ol Ḥabīb-i pür-edeb
ʿĀlemiñ tekvīnine oldı sebeb
Çün nübüvvetle olunca müntaḫab
Daʿvete başladı ol ʿālī-neseb[1659]
Müşrikīni dīn-i Ḥaḳḳa rūz u şeb[1660]

CLXIV

Hep görünce böyle ʿālī-sāniḥāt
ʿĀlem-i hestīde böyle muʿcizāt
Ger dilerseñ bulasıñ ḳand u nebāt
"Rūḥ-ı pāk-i mürselīne vėr ṣalāt
Görmez āḫir dehrde bir müşkilāt"[1661]

DER-BEYĀN-I MEBḤAŞ-İ MİʿRĀC-I NEBEVĪ ʿALEYHİ EFḌALU'Ṣ-ṢALĀTU VE'S-SELLĀM[1662]

CLXV

Ḥaḳ Teʿālâ emr ėder iḫrācını
Görmek içün ṣūret-i ibhācını
Başına ḳoydı risālet tācını
Diñle ėy dil Muṣṭafâ miʿrācını
Söyleyem ol müntehī minhācını

CLXVI

Oldı hem ḳayd-ı beşerden çün ḫalāṣ
Eyledi ẕāt-ı Ḫudāya iḫtiṣāṣ

[1659] *ʿālī: ṭāhir MN.*
[1660] Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyit şudur:
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı faḫru'l-mürselīne vir ṣalāt
[1661] Bu beyit, *Mevlid-nâme (MN)*'de bulunmamaktadır.
[1662] Başlık: **MİʿRĀC-I ŞĀH-I ENBİYĀ ʿALEYHİ ŞALAVĀTULLĀH** MN.

Olmuş iken zübde-i ḫāṣu'l-ḫavāṣ
Kim anuñ'çün var idi bir vaḳt-i ḫāṣ
Ne melek ṣıġar aña ne ẕāt-ı ḫāṣ

CLXVII

Bir gėce uymuşdı ol ẕāt-ı celīl
Ümmühānī ḫānesinde münfaṣıl
Emr-i Ḥaḳla nāzil oldı Cebre'īl
Ol zamān geldi aña peyk-i Celīl[1663]
Ėrgürür Ḥaḳḳıñ selāmın ol cemīl

CLXVIII

Emr-i Ḥaḳla ol Resūl-i ẕü'l-kerem
'İzz ü şevketle hemān geldi o dem
Lehce-i şīrīn ile ol muḥteşem
Dėdi müjde ėy nebiyy-i muḥterem
'Arşına da'vet ėder Rabbu'l-ümem

CLXIX

Ẕāt-ı Ḥaḳḳıñ her olan āṣārına
Bu cihānıñ cümle-i eṭvārına
Biñ ḥicāb içre olan envārına
Hem diler vākıf ėde esrārına
Ėre 'ilmiñ cennet ile nārına

CLXX

Yėr ü gökde bu olan ins ü melek
Cümle eşcār u ḥacer tā ḥaşre dek
Ser-fürū ėtmek aña lāzım gerek
Ḥażret-i Ḥaḳdan her ān ehl-i felek

[1663] *Ol zamān: Nā-gehān MN.*

Ṭal'atıñ nūrını eylerler dilek

CLXXI

Dā'im olmuş enbiyā vü evliyā
Saña olmuşlar hemīşe cān-fedā
Gėce gündüz münṭaẓır arż u semā
Hem niyāz ėtmekdedir 'arş-ı 'ulā
Ḫāk-i na'linden ėde kuḥl-i cilā

CLXXII

Çün seni daʿvet ėdince ẕāt-ı Ḥaḳ
Nerdbān oldı saña ṭoḳḳuz ṭabaḳ
Hep seniñ'çün vażʿ olundı bu nesaḳ
Ḥażrete eyle şitāb ėy yüzi aḳ
Çün getürdüm saña cennetden Burāḳ[1664]

CLXXIII

Mescide varmaḳ içün ol māh-rū
Ḥāżır oldı ol Burāḳ-ı tünd-ḫū
Çāh-ı Zemzemden alup bir desti ṣu
Yıḳanup hem ėtdi tecdīd-i vużū[1665]
Pāk idi evvelde pāk oldı aru

CLXXIV

Çün varınca ol maḳām-ı aʿẓama
Ṭayy ėdüp Aḳṣâ o ẕāt-ı ekreme
Sürʿat ile vardı beyt-i efḫama
Gūş ėdince vardı çāh-ı zemzeme
Geldi Zemzemden ṣadā' u zemzeme[1666]

[1664] *Çün: Kim MN.*
[1665] *vużū: vużū' MN.*
[1666] *ṣadā' u: ṣadā ol MN.*

CLXXV

Çün imām olmaġla buldı imtiyāz[1667]
Hem de oldı vāḳıf-ı esrār u rāz
ʿĀḳıbet ḳıldı Ḥabīb-i kārsāz
Pes Ḥarem içre iki rekʿat namāz
Ḫoş ḫużūʿ-ıla ḳılup ėtdi niyāz

CLXXVI

Ḥaḳ Teʿālâ ḳılmış anı intiḫāb
ʿĀlem-i ʿulvīde oldı müsteṭāb
ʿİzz ü rifʿatle olunca kām-yāb
Ṭutdı taʿẓīm ile Cebrā'il rikāb[1668]
Bindi pes ol maẓhar-ı ümmü'l-kitāb

CLXXVII

Hem muṣāḥib olmaḳ üzre muṭṭasıl
Hem zemīne indi ol peyk-i Celīl
Pey-rev oldı aña ol ẕāt-ı necīl[1669]
Çün ṣenādan fāriġ oldı ol cemīl
Ḳudse ʿazm ėtdi yanınca Cebre'īl

CLXXVIII

Dīde-i dünyāya olduñ merdümek[1670]
Müntaẓırdır maḳdemine nüh felek
Cennet içre ḥūr ile ġılmāna dek[1671]
Ṣaf-zede teşrīfine cümle melek[1672]
Rūyına müştāk idi ʿarş u felek

[1667] *olmaġla: olmaḳla HC.*
[1668] *Ṭutdı: Dutdı MN.*
[1669] HC'de *"necīl"* kelimesi üstüne *"Cebrā'il"* yazılmıştır.
[1670] *olduñ: oldı HC.*
[1671] *içre ḥūr ile: ile ḥūrī vü HC.*
[1672] *cümle: ḫaylī SM.*

CLXXIX

Çünkì oldı rütbe-i ḳadr-i ʿulā[1673]
Enbiyā vü evliyā muḥtāc aña
İntiẓār ėtmiş iken ṣubḥ u mesā
Geldiler tertīble ḫaylī enbiyā[1674]
Ḳıldılar tebrīk [ü] taʿẓīmiñ edā[1675]

CLXXX

Saña ḫādim ehl-i manṣıblar bile
Gökde mādiḥ necm ü kevkebler bile
Naʿtıñ eylerler mü'eẕẕinler bile
Hem melā'ikden muḳarrebler bile[1676]
Geldiler bu ḫıdmete iclāl ile

CLXXXI

Hem niyāz u nāzı çün oldı ḳabūl
Ėtdi miʿrāc ile bālāya vuṣūl
Nezd-i Ḥaḳda nā'il-i feyż-i meṣūl[1677]
Pes imāmet eyledi anda Resūl
Enbiyā ervāḥına Aḳṣāda ol

CLXXXII

Ḥāẓır oldı ol Ḥabīb-i kārsāz
Semt-i maḳṣūda ėdince ihtizāz[1678]
Bu cihetden aldı pek çoḳ imtiyāz
Çün tamām oldı münācāt u niyāz
'Azm-i rāh ėtdi yine ol şāh-bāz

[1673] *ḳadr-i 'ulā: Kerrūbiyān (!) HC.*
[1674] *ḫaylī: ḫayl-i MN.*
[1675] *tebrīk [ü]: tebrīkle HC.*
[1676] *melā'ikden: melā'ikler SM.*
[1677] *feyż-i: feyz ü HC.*
[1678] *maḳṣūda: maḳṣūd HC.*

CLXXXIII

Sūre-i İsrāda Ḥaḳ ḳıldı ʿayān
Mescid-i Aḳṣāya dek ėtdi beyān
Ḥażret-i Cibrīl olunca dīdebān
Ḳurdılar nūrdan semāya nerdbān
Nerdbāndan göge oldılar revān

CLXXXIV

Ḥaḳ anı ṣāḥib-kerāmāt eyledi
Bāʿiṯ-i faḫr-i mübāhāt eyledi
Vāṣıl-ı ṣaḥn-ı maḳāmāt eyledi
Şevḳla seyr-i semāvāt eyledi
Ḥaḳḳ aña dürlü ʿināyet eyledi

CLXXXV

Hem sezādır aña ḫādim ins ü cān[1679]
Bende olmaḳ şāh u sulṭān u ʿayān
Çünkì sėvmişdir anı ol Müsteʿān
Cennet ile nār aña oldı ʿayān
Āşkār oldı hemān sırr-ı nihān[1680]

CLXXXVI

Hem muṣāḥib olmaḳ içün Cebre'īl
Hem zemīne indi ol peyk-i cemīl
Çün ṣenādan fāriġ oldı ol cemīl[1681]
Sidreye vardıḳda maḥbūb-ı Celīl[1682]
Açdı altı yüz ḳanadın Cebre'īl[1683]

[1679] *aña ḫādim: ḫādim aña HC.*
[1680] *nihān: cihān SM.*
[1681] Bu mısra, HC nüshasında dördüncü mısra ile yer değiştirmiştir.
[1682] *vardıḳda: geldikde MN.*
[1683] *Açdı altı yüz ḳanadın: Ḳudsa ʿazm ėtdi yanınca HC.*

CLXXXIX

Anı gördi pek mehābetlü metīn
Çoḳ eṣer gördi o çeşm-i dūr-bīn
Çün görünce dėdi Faḫru'l-ʿālemīn
Şekl-i maḥṣūṣuñ tamām Rūḥu'l-emīn
ʿArż ėdüp seyr ėtdi Faḫru'l-evvelīn

CXC

Çün olunca rütbe-i ḳadri yüce
Enbiyā vü evliyā muḥtāc aña
Gūşına geldi hemān bir ḫoş ṣadā
Gel Ḥabībim dėyü geldi bir nidā
Gel elemnāk olma müştāḳam saña

CXCI

Çıḳdı cennetden Burāḳ-ı rāhvār
Bindi aña ol Ḥabīb-i nāmdār
Sidreye vardıḳda ol ʿālī-tebār
Ḳalmadı ṣabrı vü oldı bī-ḳarār
Pes dėdi Cebrā'ile ėy peyk-i yār

CXCII

Reh-berimsen yāverim şām u seḥer
Gel benimle bārgāha ėt güẕer[1684]
Gel beni tenhā bıraḳma ḳıl ḫaẕer
Sidrede ḳalma sen ėy nūr-ı baṣar
Gel benimle ėdelim ʿazm-i sefer

CXCIII

Sidredir ḥadd u ḥūdudum dā'imā

[1684] *bārgāha: bārgāhı HC.*

İlerü varmaḳ ḳabāḥatdir baña
İstiẕān ister Ḫudādan ėy şehā
Dėdi Cebrā'il aña ėy muḳtedā
Seyrime sidre olupdur müntehā

CXCIV
Ol Ḥabīb-i Kibriyāya dem-be-dem
Şöyle dėdi ol Resūl-i muḥterem
Bu maḳām-ı ʿāli-şāndır muḥteşem
Sidredir baña maḳām ėy ẕū-kerem[1685]
Ger geçersem yanaram ben lā-cerem

CXCV
Oldıñız kevn ü mekāna āşnā[1686]
Cümle-i ehl-i semāya muḳtedā[1687]
ʿĀlem-i eşbāḥa olduñ reh-nümā
Ẕātıña maḫṣūṣ bu meydān-ı velā
ʿAzm-i dīdār eyle ėy nūr-ı Ḫudā

CXCVI
Çünkì olduñ nezd-i Ḥaḳda kām-bīn
ʿĀlem-i nāsūtı gördüñ şeksizin
ʿĀlem-i dünyā vü ʿuḳbāya muʿīn
Pes buyur meydān seniñdir baʿd ez īn
İşte bu seyrān seniñdir baʿd ez īn

CXCVII
Muʿcizātıñ buldı ʿālemde ṣebāt
Sāmiʿīne vėrdi bir tāze ḥayāt

[1685] *ẕü-kerem: ẕü'l-kerem HC.*
[1686] *Oldıñız: Oldılar HC.*
[1687] *Cümle-i: Cümle[ten] HC.*

Oldı miʿrācıñ birinci muʿcizāt
İster iseñ bulasın fevz ü necāt
Rūḥ-ı Faḫru'l-mürselīne vėr ṣalāt

DER-MEBḤAŞ-İ MÜŞĀHEDE-İ SEYYİDU'L-ÜMEM BĀ-CENĀB-I RABBU'L-ERḤAM[U] Bİ-LĀ KEYFE VE ṢŪVER VE KEM (?)[1688]

CXCVIII
Ḥaḳ Teʿālâ istedi maṭlūbını
Hem şifāh[en] görmege meclūbını
ʿArşa aldı bende-i maḥsūbını
Ḥażret-i Ḥaḳḳıñ güzel maḥbūbını
Cān u dilden diñle bāḳī seyrini

CXCIX
Sūre-i İsrāda Ḥaḳ ḳıldı beyān
Mescid-i Aḳṣāya gitdigi ʿayān
Oldı anda ʿarşa dek cism[en] revān[1689]
Ol hümā-yı Ḳuds-i evc-i lā-mekān
Şāh-bāz-ı sidre-i 'arş-āşyān

CC
Çıḳdı cennetden Burāḳ-ı ḫoş-ḫırām
Vėrdi aña çün taḥiyyāt ü selām[1690]
Binmek içün belin egdi bi't-tamām[1691]
Ḥażret-i Cibrille söylerken kelām
Geldi refref vėrdi ta'ẓīmle selām

[1688] Başlık: **MÜŞĀHEDE-İ SEYYİDU'L-ÜMEM BE-CENĀB-I RABBU'L-ERḤAM BİLĀ-KEYFİN VE LĀ KEM** MN. / HC nüshasında başlık yoktur.
[1689] *'arşa dek cism[en]: 'arşdan cisme HC.*
[1690] *çün: çoḳ HC.*
[1691] *bi't-tamām: bā-tamām HC.*

CCI

Baḳ bu refrefde olan bu ḳuvvete
Pāy-ı reftārındaki ol sürʿate[1692]
Bir naẓarda vardı evc-i rifʿate
Aldı gitdi Muṣṭafâyı Ḥażrete
Geldiler tā bārgāh-ı ḳudrete

CCII

Rūḥveş oldı bedenden çün ḫurūc
Dehrden ḳıldı semāvāta vülūc[1693]
Sürʿat ile eyledi ḳaṭʿ-ı burūc
Baʿdehu ʾarş üstine ėtdi ʾurūc
Ḳaldı anda refref-i ẕātu's-surūc

CCIII

Ol Ḥabīb-i Müctebā vü muḳtedā[1694]
ʿĀlem-i ʿulvīde oldı pīşvā
Çıḳdı göñülden hevā-yı mā-sivā
Ṣıdḳ ayaġın başdı anda bī-riyā[1695]
Ẓāhir oldı anda sırr-ı istivā

CCIV

Bu maḳāma raġbet ėtdi Kirdgār
Olmamışdır kimseye cāy-ı ḳarār
Ol Ḥabīb-i Kibriyāya oldı dār
Çün arada ḳalmadı aġyār u yār
"Udnu minnī" den ḫiṭābı oldı yār[1696]

[1692] *ol: bu HC.*
[1693] HC nüshasında bu mısra'ın sonunda *"rucūḥ"* kelimesi üstünde ise *"vülūc"* yazılmıştır.
[1694] *Müctebā vü muḳtedā: muḳtedā vü Müctebā HC.*
[1695] *ayaġın başdı: ayağın başdım SM., ayağım başdım HC. / bī-riyā: bī-revā HC.*
[1696] yār: var HC, Ancak, "yār nüsha" şeklinde bir not da yazılmıştır; *Udnu minnī*: "Bana yaklaş" Miraç hadisesini anlatan "ḳabe ḳavseyni ev ednā" Kur'ân-ı Kerim 53. Necm suresinin 9. âyetine telmihen söylemiş bir sözdür.

CCV

Enbiyā vü evliyāda emcedim
ʿĀlem-i ʿulvīde sensin erşedim
Gerçì görmekdir ḥużūr[en] maḳṣadım
Saña müştāḳam Ḥabībim Aḥmedim
Şimdiye dek gerçì daʿvet ėtmedim

CCVI

Destiñe vėrdim egerçì ẕü'l-fiḳār
Rifʿat-ile saña vėrdim iʿtibār
Maḳṣadımdır ola kim leyl ü nehār
Tā esās-ı ʿaşḳıñ ola üstüvār
Kim ḫalel vėrmeye her aġyār u yār

CCVII

Gėce gündüz ėy Resūl-i müstedām[1697]
Sidreden çıḳma hemān ėy nīk-nām
Bu sefer bir ḥālete vėr intiẓām
Eyledim çün "ḳāb[e] ḳavseyn" i maḳām[1698]
Ḳıl ḥaẕer gitme buradan ṭut zimām

CCVIII

Gerçì miʿrāca cıḳınca ol Resūl
Sūre-i İsrā ėdüp anı ḳabūl
Ėtmez andan ʿāḳıbet hergiz nükūl
Gerçì bunda çoḳdur aḫbār u nuḳūl
"Kellimi'n-nās[e] ʿalâ ḳadri'l-ʿuḳūl"[1699]

[1697] *ėy: ol HC.*
[1698] *ḳāb[e] ḳavseyn:* "İki yay aralığı kadar". Miraç olayının anlatıldığı Kur'ân-ı Kerim Necm suresinin 9. âyetinden kısmî iktibasdır.
[1699] "İnsanlar akılları kadar konuşurlar". Darb-ı mesel (Şinasî-Ebuziyâ, *Durûb-ı Emsâl-i 'Osmâniyye*, geliştirilmiş 3. baskı, Ebuziyâ Matbaası, Kostantiniyye 1302 (İstanbul 1884/1885), s. 384.)

CCIX

Her müfessir bunı tefsīr ėdemez
Her muḥarrir bunı taḥrīr ėdemez
Her muṣavvir anı taṣvīr ėdemez
Baʿdehᵘ dil bunı taḳrīr ėdemez[1700]
Her ḳalem bu sırrı taḥrīr ėdemez

CCX

Çün ṣuʿūd ėtdi Cenāb-ı Murtażā
Hem görünce ẕāt-ı Ḥaḳḳı ḥabbeẕā[1701]
İltifāt ėtmekle ẕāt-ı Kibriyā
Kim ḥaḳāyıḳ ʿilmini anda baña
Ḳıldı ilhām Ḥażret-i Bārī Ḫudā

CCXI

Maḳdeminle cünbüş eyler biʾl-ʿumūm
Sebʿa-i seyyāre vü cümle nücūm
Hem çerāġān ėtmege her elde mūm
Ol gėce keşf oldı esrār-ı ʿulūm
Bunda neşr ėtdim ʿalâ ḳadriʾl-fuhūm

CCXII

Hem göz ile Ḥaḳḳı gördi ol hümām
Çoḳ teʿaṭṭuf aldı andan biʾt-tamām
Çün dėdi aṣḥābına ol nīḳ-nām
İşbu uslūb üzre ṭoḳsan biñ kelām
Ol gėce vaḥy eyledi Rabbuʾl-enām

[1700] *taḳrīr: tefsīr MN.*
[1701] *Ḥaḳḳı: Ḥayyı HC.*

CCXIII

Leyle-i meẕkūrede ḥasbu'l-merām[1702]

Ḥaḳ Teʿālâ ḳıldı baña iḥtirām[1703]

Çün ėdince emr-i Bārī iftihām

Çünkì miʾrāc emri hep oldı tamām

Dėdi ol dem baña Ḥayyⁱ lā-yenām[1704]

CCXIV

Ol Muḥammed ümmetiniñ ḥurmeti

ʿAyn-ı raḥmetle olan çün şefḳati

Maġfiret ėtmek içün bu milleti

Ėy Ḥabībim gerçì bulduñ furṣatı[1705]

Baña daʾvet eyle eżʾaf ümmeti[1706]

CCXV

Ol Ḫudāvend-i Kerīm [ü] kārsāz

Bendegāna vėrmek içün imtiyāz

Dėdi ol Sulṭān-ı aʿẓam ser-fırāz

Eyledim miʾrācını hergiz niyāz

Ümmetiñ miʾrācını ḳıldım namāz[1707]

CCXVI

Mihr-i iḳbālim ėdince hem ṭulūʿ

Bārgāh-ı ʿarşa ėtdim çün şurūʿ

İrtifāʿım buldı ʿālemde şuyūʿ

Der-ʾaḳab destūr alup ėtdim rucūʾ

Oḳudum anda ṣenā ėtdim ḫużūʾ[1708]

[1702] *meẕkūrede: mezkūreden HC.*
[1703] *ḳıldı baña: baña ḳıldı HC.*
[1704] *Ḥayy-ı lā-yenām: Ḥay ḳadīm-i lā-yenām (!) HC.*
[1705] *gerçì: çünkì MN.*
[1706] *eżʾaf: żaʾf-ı MN.*
[1707] *miʾrācını: miʾrācıñı MN.*
[1708] *Oḳudum: Oḳuyup HC.*

CCXVII

Müjde ėtmek üzre ben döndüm yine
ʿAvdet ėtdim Ümmühānī evine
Ḫābgāhım ıssı geldi cānıma
Geldigim yėrden revān oldum yine
Ḳondum ol dem ben Ḥarem eyvānına

CCXVIII

Çünkì aldım rütbe-i Kerrūbiyān[1709]
Murġ-ı rūḥum göge çıḳdı şadmān[1710]
Dėdi ol şeh-bāz-ı evc-i āsmān
Baña ṭayy olmuş idi kevn ü mekān
İki sā'at içre bu sırrım hemān

CCXIX

Şimdi leb-rīz-i sürūr oldı zamān
ʿĀlem-i miʿrācıñ oldı cāvidān[1711]
Maḳdemiñle her melā'ik şādmān
Böylece Faḫr-i rüsül şāh-ı cihān
Nūr-ı Yezdān ḫusrev-i 'arş-āşyān

CCXX

Bārgāha çıḳdı ol ferḫunde-fer
Ḥaḳḳı gördi bī-kem ü keyf ü ṣuver
Bendegāna şāyiʿ oldı bu eṣer
Sırr-ı mi'rāc-ı şerīfi ser-te-ser
Cümle[ten] aṣḥābına vėrdi ḫaber

[1709] *aldım: oldum HC.*
[1710] HC nüshasında mısra'ın sonunda *"şādmān"* kelimesiyle düzelterek üstü çizilen *"ol zamān"* kelimesi yazılıdır.
[1711] *'Ālem-i mi'rācıñ: 'Ālemiñ mi'rācı HC.*

CCXXI

Evvelā tasdīḳ ėden ẕāt-ı ʿatīḳ
Bū Bekirdir aña olmuşdur refīḳ
Bu ḫaberden cümle aṣḥābı şefīḳ
Ṣıdḳla aṣḥāb u yārān-ı ṣadīḳ
Oldılar baḥr-i meserretde ġarīḳ[1712]

CCXXII

Gerçì ol dem ḫusrev-i rūy-ı zemīn
Ḫātem-i mülk-i Süleymān u nigīn[1713]
Ehl-i bidʿat bu ḫaberden çekdi kīn
Ehl-i buġż ile ḥased oldı ḥazīn
Bā-ḫuṣūṣ ḳavm-i le'īm-i müşrikīn

CCXXIII

Bārgāh-ı Ḥaḳḳı gördiñ şeksizin[1714]
Oldıñız kim cālis-i ʿarş-ı berīn[1715]
Ėtdiler taṣdīḳ-ı miʿrācıñ yaḳīn
Cān u dilden dėdi aṣḥāb-ı güzīn
Ėy Muḥammed ṣad hezārān āferīn

CCXXIV

Ḫażret-i Ḥaḳḳıñ bu şeb mihmānısın
Enbiyā ervāḥınıñ burhānısın
ʿĀlem-i ʿulviyyetiñ erkānısın
Biz ḥaḳīr ümmetleriñ sulṭānısın
Gönlümüz emrāżınıñ dermānısın

[1712] *meserretde: meserretden MN.*
[1713] *Süleymān u: Süleymāna HC.*
[1714] *gördiñ: gördi HC.*
[1715] *Oldıñız: Oldılar HC.*

CCXXV

Ol Ḫudā-yı bī-zevāl ü bī-miṯāl
Dostun eyler maẓhar-ı nūr-ı cemāl
Çün görünce dėdi bir ṣāḥib-maḳāl
Ėde miʿrācıñ mübārek Ẕü'l-Celāl
Bulmadı hiçbir nebī böyle kemāl[1716]

CCXXVI

ʿĀlem içre bu Muḥammed ümmeti
Ḥaşre dek oldur Resūlüñ milleti[1717]
Nezd-i Ḥaḳda var iken çoḳ raġbeti[1718]
Yā İlâhī nūr-ı Aḥmed ḥurmeti
Biz günehkār ḳullara ḳıl şefḳati

CCXXVII

Ol Ḥabīb-i Kibriyānıñ ḥurmeti
Hem şehīd-i Kerbelānıñ ḥurmeti
Zāde-i Āl-i ʿAbānıñ ḥurmeti
Nār-ı ʿaşḳ-ı ʿāşıḳānıñ ḥurmeti
Baġrı yanıḳ ṣādıḳānıñ ḥurmeti

CCXXVIII

Ḥüsn-i Yūsufla Züleyḫā ḥurmeti
ʿAşḳ-ı Mecnūn ḥüsn-i Leylā ḥurmeti
Sūz-ı Vāmıḳ zevḳ-ı ʿAzrā ḥurmeti[1719]
Nūr-ı Furḳān ʿarş-ı aʿlā ḥurmeti
Çāh-ı Zemzem ile Baṭḥā ḥurmeti

[1716] *hiçbir nebī: hīç birini MN.*
[1717] *oldur: oldı HC.*
[1718] *var iken: vardır SM.*
[1719] *zevḳ-ı: ḥüsn-i HC.*

CCXXIX

Ḫākden maḫlūḳ Ādem ḥurmeti

Ḳıblegāh-ı beyt-i ekrem ḥurmeti[1720]

Nūş ėdenler āb-ı Zemzem ḥurmeti

Yār-ı ġār-ı Faḫr-i ʿālem ḥurmeti

Ḫażret-i Fārūḳ-ı aʿẓam ḥurmeti

CCXXX

Pīr-i Kenʿān beyt-i aḥzān ḥurmeti

Ḳuṭb-ı devrān Ġavṯ-i Geylān ḥurmeti

Bāġ-ı Rıḍvān ḥūr u ġılmān ḥurmeti

Ḥilm-i ʿOṯmān İbn^{i} *ʿAffān ḥurmeti*

Ẕü'l-fiḳār-ı şīr-i Yezdān ḥurmeti

CCXXXI

Dār-ı dünyādan çıḳar bu ẓulmeti

Hem fürūzān eyle şemʿ-i ümmeti

Teşnegānı eylegil her niʿmeti

Ḫażret-i Sıbṭayn u Zehrā ḥurmeti[1721]

ʿAşḳ-ı Ādem ḥüsn-i Ḥavvā ḥurmeti

CCXXXII

Rūz-ı maḥşerde ḳoma zār u rezīl[1722]

ʿĀlem-i kübrāda hem kūr ü ʿalīl

Bendegāna eylegil luṭf-ı cemīl

ʿAfv ėdüp ḳılma bizi ḍāll u ẕelīl

Ėy Kerīm ü ėy Raḥīm ü ėy Celīl[1723]

[1720] *ekrem: aʿżam HC.*

[1721] *Sıbṭayn u: Fāṭıma MN. / Zehrā: Zührâ HC.*

[1722] maḥşerde ḳoma: maḥşer ḳoyma HC.

[1723] Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyitler şunlardır:

ʿAfv idüp işyānımız ḳıl raḥmeti

Ol ḥabībiñ yüzü şuyı ḥurmeti

CCXXXIII

Ėtmek isterseñ eger ḫayru'l-ʿamel
Nüsḫa-i Mevlūdına vėr çoḳ bedel[1724]
Ėy Ḫudāvend-i Celīl ü lem-yezel [1725]
Ḫatm ḳıl īmān ile vaḳt-i ecel[1726]
"İstecib yā Rab duʿānā biʾl-ʿacel"[1727]

Yā ilāhī ḳılma bizi ḍāllīn
Bu duʿāya cümleñiz diʿyiʾñ āmīn

[1724] MS. (müellif nüshası)'de mısraʻdaki önce yazılmış "Mevlūdı oḳu bī-bedel" kısmının üzeri kurşun kalemle çizilerek üstüne "Mevlūdına vėr çoḳ bedel" yazılmıştır.

[1725] MS. (müellif nüshası)'de önce yazılmış "Naʿt-ı pāk-i Muṣṭafâya vėr ġazel" mısraʻı üzeri kurşun kalemle çizilerek yukarıdaki mısraʻ ile değiştirilmiştir.

[1726] Bu beyitten sonra *Mevlid-nâme*'de olup *Abdurrezzak Ağa'nın Tahmîs-i Mevlîd-nâme-i Re'fet (SM, HC)*'te yer almayan beyit şudur:
Ümmetinden rāżī olsun ol Muʿīn
Raḥmetuʾllāhi ʿaleyhim ecmaʿīn

[1727] "Ey Allâh'ım, duamıza acilen kaşılık ver"

3.3.2. Farsça Tahmisler

KASÎDE TAHMÎSLERİ

1. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-MÜNĀCĀT-I CENĀB-I ʿİZZETĪ[1728]

Mefʿūlü mefāʿīlün mefʿūlü mefāʿīlün

I

Her dem dil-i emmāre çun dil-ber-i mekkāre
Ber-sīne-i vicdānem cevlān kuned hemvāre
Ez-keş̱ret-i ʿişyānī mucrim şude dubāre
Şud ṣarf-ı ḫaṭā ʾomrem gerdīde dil āvāre
Ez-memleket-i dāniş yā Rab çé kunem çāre

II

Hem nīst der-efʿāled ġayr ez-guneh āmāled (?)
Īn ḳāmet-i ḫam-geşte ez-bār-ı ḫaṭā dāled (?)
Eṭvār-ı guneh-kārān der-būte-i ġam ḳāled (?)
Geh nefsi be-ḫod bāled gāhī zi-ḫodī nāled
Ḫoş gūş-ı dilem māled yā Rab çé kunem çāre

III

Ez-zaḫm-ı dil-i ʿişyān her laḥẓa kunem giryān
Ez-behr-i tedāvī nīst ez-ġayr-ı Ḫudā Loḳmān
Ey pādşeh-i devrān ger tū ne-dehī dermān
Ez-reh guz̲ered devrān ez-rāh-ı diger şeyṭān
Dārend me-rā ḫayrān yā Rab çé kunem çāre

[1728] SB, s. 54-57, 68-71.

IV

Nī mest u ni huşyārem ez-curm-ı ḫaṭā dārem
Peyveste guneh-kārem hem ṣāḥib-i evzārem
Ez-behr-i tebehkārī uftāde-i idbārem
ʿAḳlem ne-buved yārem taḳṣīr buved kārem
Bisyār guneh-dārem yā Rab çé kunem çāre

V

Der-şehr-i ḫaṭā ḳādim hergiz ne-buved nādim
Peyveste ez-īn ḥālet her şām u seḥer hādim
Ez-meykedehā ḫādim ez-cāy-ı nevā dā'im
Dīvān-ı hevā ḥ ʿāndem ʿaşḳet zi-serem rāndem
Pā-bend-i heves māndem yā Rab çé kunem çāre

VI

Her dem guneh-āmūzem bā-tīr-i u dil-dūzem
Ez-āteş-i ʿişyānī hemçun tef-i temmūzem
Ber-zaḫm-ı dilem ne'bved yek merhem-i fīrūzem
Şeb geşte zi-ġam rūzem çun şemʿ-i şeb-efrūzem
Mī-gīrem u mī-sūzem yā Rab çé kunem çāre

VII

Der-encumen-i ʿişyān peyveste menem esbaḳ
Mustaġraḳ-ı emvācem der-baḥr-i ḫaṭā muṭlaḳ
Der-baḥr-i gunehkārī her şām u seḥer el-ḥaḳ
Ez-lucce-i şeb-dem ġarḳ ez-pāy-ı beyn tā farḳ
Ārāste'em ez-zerḳ yā Rab çé kunem çāre

VIII

Der-kevn u mekān yā Rab dil-sūḫte'em her şeb
Ger tū ne-dehī furṣat rāhī ne-şeved maṭlab
Ger ceng kunem dā'im maṭlab be-şeved eṣʿab

Bā-nefs numūdem ḥarb bi'şnāḫte şarḳ ez-ġarb
Ū fā'iḳ-ı men der-ḥarb yā Rab çé kunem çāre

IX

Cānem şude çun gulḫen hergiz ne-buved rūşen
Gerçì ne-şeved ber-men ez-bād-ı hevā eymen
Ez-nīze-i ʿaṣbānem şud cān u tenem revzen
Cān şud zi-fesād-ı ten rū-zerd u zi-gil ḫorden (?)
Bih bāşed ez-īn murden yā Rab çé kunem çāre

X

Der-zaḫm-ı dil-i pur-sem hergiz ne-buved merhem
Dil-rīşī vu bīmārī bā-derd u belā tev'em
Her şām u seḥer gūyed īn ḫaste-i bī-ḫurrem
Ḥırṣ u ḥased u kibrem fermūd zi-ḫ ˇīşem rem
Bā-ġayr şudem maḥrem yā Rab çé kunem çāre

XI

Her şām u seḥer ḳasvet dāred be-dilem nekbet
Ger tū ne-dehī ṣafvet ez-dil ne-reved ẓulmet
Hem curm u ḫaṭā-yı men şud bāʿiṯ-i īn ʿillet
Ez-nā'ire-i şehvet der-dā'ire-i ġaflet
Tā-pāy zi-ser-i naḫvet yā Rab çé kunem çāre

XII

Nī pādşeh u şāhem ser-gerde-i dil-ḫ ˇāhem
Der-curm u ḫaṭā dā'im mustaġraḳ-ı pur-āhem
Der-meykede-i ʿişret ser-mest [u] dil-āgāhem
Vālih-şude-i cāhem tesḫīr-i du gumrāhem
Şermende-i dergāhem yā Rab çé kunem çāre

XIII

Geştem hedef-i ḥirmān āşufte vu ser-gerdān
Īn nefs-i sitem-kāre cevlān-şude-i vicdān
Īn ġaflet u ʿiṣyānī hergiz ne-kuned pāyān
Nefsem ne-bered fermān bes zaḫm zened ber-cān
Nī merhem u dermān yā Rab çé kunem çāre

XIV

Der-ḫāne-i bī-dādī hergiz ne-buved şādī
Ez-ḫancer-i cellādī şud cān u tenem bādī
Der-kevn u mekān dā'im ger tū ne-şeved hādī
Nī ṭūşe-i bī-zādī nī ḫāne-i ābādī
Nī ḫāṭar-ı āzādī yā Rab çé kunem çāre

XV

Her şām u seḥer cānem ez-keşret-i rencūrī
Revzen şude ser-tā-pā çun ḫāne-i zenbūrī
Der-meykede-i ʿiṣyān ez-mestī vu maḫmūrī
Her dem zi-ġam-ı dūrī der-ẓulmet-i maġrūrī
Tā çend kunem kūrī yā Rab çé kunem çāre

XVI

Men tīre-i nāçīzem ber-zaḫm-ı nemek-rīzem
Ez-maṭlab-ı şīrīnī ṭaʿne-zen-i Pervīzem
Çun behr-i rehānīden hem rākib-i Şebdīzem
Her dem zi-tu bu'grīzem bā-ḫalḳ ne-yāmīzem
Ṣad şa'bede engīzem yā Rab çé kunem çāre

XVII

Der-mezraʿa-i āyīn ḫuşkest gul u nesrīn
Ger tū ne-kunī rengīn maḥvest giyāh-ı dīn
Şud cān u dilem dā'im der-bāġ-ı cihān ġamgīn

Ez-kīn şude'em ez-dīn efʿāl-i şenīʿem bīn
Bī-zevḳam u bī-temkīn yā Rab çé kunem çāre

XVIII

Īn curm u gunehkārī ez-ser ne-şeved zā'il
Ez-rū'yet-i dīdāret curm u gunehem ḫā'il
Īn ʿuḳde-i pur-derdī hergiz ne-şeved muşkil
Tū bā-men u men ġāfil bī-ḥālem u bī-ḥāṣil
Tū ʿālim u men cāhil yā Rab çé kunem çāre

2. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ḲAṢĪDE-İ MOLLĀ ṢĀḌIḲ EFENDİ KERKÜKĪ (5.6.1931)[1729]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Pertev-endāz-ı cihān şud ruḫ-ı zībā-yı Cemīl
Rūḥ-baḫş est meger sāġar-ı mīnā-yı Cemīl
Sāḳiyān guft kì ez-ġulġul-ı ṣahbā-yı Cemīl
Dehr ser-mest şud ez-bāde-i sevdā-yı Cemīl
Ḥaşr ber-pā şude ez-ḳāmet-i ṭūbā-yı Cemīl

II

Ber-der-i ʿālemiyān şām u seḥer cilve kuned
Ber-der-i muşteriyān çun be-naẓar cilve kuned
Der-gulistān-ı ḫodeş çūn gul-ı ter cilve kuned
Pey-i her dīde be-ṣad ḥusn-ı diger cilve kuned
Neş'e ber-neş'e dehed rūy-ı dil-ārā-yı Cemīl

[1729] SB, s. 92-96.

III

Şīve-i ġonc u delāl gerçì çunān mī-cūşed
Cilve-i ʿişvegerī der-çeh-i ān mī-cūşed
Luhbe-i nāz u niyāz ez-leb-i cān mī-cūşed
Menbaʿ-ı ḥusn-ı bedīʿest ez-ān mī-cūşed
ʿİşve vu nāz u nezāket zi-serā-pāy-ı Cemīl

IV

Dil-berān-rā be-kef āred heme dem ġayret-i ʿaşḳ
Buved ārāyiş-i maʿşūḳ hemān zīnet-i ʿaşḳ
Hemçunīn dāde ḫaber şām u seḥer şervet-i ʿaşḳ
Ṣaf-i ʿuşşāḳ kì ez-velvele-i ḥayret-i ʿaşḳ
Naḳd-ı cān kerde be-kef behr-i temennā-yı Cemīl

V

Nāẓır-ı şemʿ-i ruḫet bī-keder ufted bīned
Hemçu dīvāne buved der-be-der ufted bīned
Ber-ser-i kūh-i ṣafā be-naẓar ufted bīned
Ṣad hezār Mūsi-i cān bī-ḫaber ufted bīned
Ber-ser-i Ṭūr-ı ṣafā nūr-ı tecellā-yı Cemīl

VI

Çun Sikender be-niger gerçì çunān mī-bīnī
Ḫāṣa-i āb-ı ḥayāt est hemān mī-bīnī
ʿĀḳıbet şām u seḥer ez-ser-i cān mī-bīnī
Leb-i ū ʿayn-ı ḥayāt est ez-ān mī-bīnī
Merdhā zinde kuned laʿl-ı guher-zā-yı Cemīl

VII

Ṭurra-i kākūl-i ū dām buved hemçu kemend
Geşte ber-gerden-i rindān-ı beled-rā peyvend
Ver guşāyed be-naẓar çehre-i ḫod-rā her çend

Mest u huşyār heme bī-ḫod u ser-mest şevend
Ger çunīn nāz kuned nergis-i şehlā-yı Cemīl

VIII

Şīve-i nāz u niyāzeş kì bedīn ṭavr kuned
Pertev-i şemʿ-i ruḫeş şuʿlever-i dehr kuned
Cām-ı ṣahbā-yı ḫodeş bāde-keş-i şehr kuned
Dīde-i ehl-i naẓar hemçu ḳadeḥ devr kuned
Her kucā cilve kuned gerden-i mīnā-yı Cemīl

IX

Mī-zened çeng u rebāb u def u ney ān meh-rū
Mī-dehed piste-i gul-şem heme dem ān dil-cū
Fonġrāf naġme kuned şām u seḥer ber-der-i ū
Sīnemā-ḫāne-i ḥusn est meger sīne-i ū
ʿAks kerde'st ez-ū ṣūret u sīmā-yı Cemīl

X

Cān dehed şām u seḥer ẕā'iḳa-i şerbet-i ū
Rūḥ-baḫşest meger bāde-keşī leẕẕet-i ū
Bādī-i nefḫa-i ṣūrest hemān ḳāmet-i ū
Aṣl-i cān maḥv şeved bī-elif-i ḳāmet-i ū
Elf-i cānest meger ḳāmet-i bālā-yı Cemīl

XI

Rişte-i kākul-i tu gerçì buved ḥabl-i metīn
Īn teselsul şude hem silsile-i rūy-ı rezīn
Ṣūret-i peyker-i tu geşte hemān bes kì çunīn
Sīne ez-gerden u gerden zi-ruḫ u ruḫ zi-cebīn
Kesb-i ḫūbī kuned ez-yek diger aʿżā-yı Cemīl

XII

Der-i çāy-ḫāne-i tū şām u seḥer geşte guşā
Mecmaʿ-i zumre-i rindān şude est ṣubḥ u mesā
Bāde ber-bāde be-dih ber-dem-i yārān-ı vefā[1730]
Āstīneş şude ṣad maṭlaʾ-i envār-ı ṣafā
Heme ez-sāye-i ān sāʿid-i beyżā-yı Cemīl

XIII

Menem ez-āb-ı cemāleş heme dem teşne-i ʿaşḳ
Çun semāver şude est dīde-i men reşḥa-i ʿaşḳ
Guft der-behre-i ū ṣubḥ u mesā şaḥne-i ʿaşḳ
Ser-i sevdā-yı cihān pur şude ez-neş'e-i ʿaşḳ
Heme ez-şūriş-i ḥusn-ı ruḫ-ı zībā-yı Cemīl

XIV

Bād-ı gulzār-ı cemāleş şude her laḥẓa vezīd
Kerde çāy-ḫāne-i ū-rā heme dem saʿd u saʿīd
Būy-ı gul-deste-i ū ber-ser-i eflāk resīd
Pertev-i mihr-i cemāleş ne kì īncāst pedīd
Heme āfāḳ girifte'st żiyāhā-yı Cemīl

XV

Dā'imā muṭrib u sāzende kì āġāz şudend
Cumle ḫˇānendegiyān lutf-ı tū ibrāz şudend
Muṭribān ber-ser-i ḳānūn-ı tū dem-sāz şudend
Ādem u ʿūd u ney u sāz hem-āvāz şudend
Heme ez-sūziş-ī ʿaşḳ-ı gul-ı raʿnā-yı Cemīl

XVI

Baʿd ez-īn ber-der-i çāy-ḫāne-i ḫod çāy me'frūş

[1730] *be-dih: bedī* (بدی) *SB.*

Tu melek būdī meger ẖilḳat-i tu hemçu surūş
Dā'im ey dil-ber-i nāzende hemān bāde be-nūş
Fonġrāf āmede ez-'aşḳ-ı cemāleş be-ẖurūş
Mī-zened perde-i 'uşşāḳ nevāhā-yı Cemīl

XVII

Ber-ser-i tebsi-i şerbet mī-nehed deste gulī[1731]
Dā'imā ber-naẓarān çehre guşāyende velī
Der-ber-i meclis-i rindān mī-dehed bāde mulī
Mī-şeved zinde-i cāvīd eger murde dilī
Şerbetī ber-keşed ez-dest-i muḥannā-yı Cemīl

XVIII

ʿİlm [u] fażlī kì be-çil sāl dilem kerd be-ḥayā
Tersem ān nergis-i mestān be-bered hem be-hebā
Nīst tedbīr-i rehānīden-i dil gerçì me-rā
Rāḥat u ṣabr u ḳarār u dil u cān 'aḳl u ẕekā
Heme ber-bād şud ez-ġamze vu īmā-yı Cemīl

XIX

Cāy-ı nev-gulşen-i ḳaddest der-īn deyr-i kuhen
ʿĀḳıbet ẖˇāhem ez-īn deyr hemīşe reften
Baʿd ez-īn şām u seḥer ey gul-ı gulzār-ı çemen
Sāġar ez-çeşm u semāver şude ez-sīne-i men
Geşte ez-ḳaṭre-i ẖūn-āb-ı ciger çāy-ı Cemīl

XX

Çun be-her sū be-revīm nām-ı celīleş āyed
Der-semāʿ-ẖāne-i cān bāng-ı ẖalīleş āyed
Mebḥaş̱-i silsile-i necl-i necīleş āyed

[1731] *tebsi: tepsi* (تپسی) *SB.*

Īn çé ẕevk est kì ez-ẕikr-i Cemīleş āyed
Leẕẕet-i ḫuld dehed ẕikr-i musemmā-yı Cemīl

XXI

Şude çāy-ḫāne-i ū gerçì ṭarab-ḫāne-i mā
Geşte her şām u seḥer zīver-i kāşāne-i mā
Mī-dehed şemʿ-i ruḫeş ber-dil-i pervāne-i mā
Ey ḫoş ān ṭāliʿ-i ferḫunde kì dil-dāde-i mā
Pīş-i ū ḫande kuned laʿl-i şeker-ḫā-yı Cemīl

XXII

Hemçunīn gerçì heyūlā-yı tenem cism şudī
Der-nigār-ḫāne-i ū cān u tenem resm şudī
ʿĀḳıbet ṣūret-i ū der-bedenem veşm şudī
Kāş ser-tā be-ḳadem peyker-i men çeşm şudī
Tā be-her cuz'i kunem seyr-i temāşā-yı Cemīl

XXIII

Mudde'ī hest kì der-dil ne-buved maḥrem-i ʿaşḳ
Kes ne-sūyed be-ser-i zaḫm-ı me-rā merhem-i ʿaşḳ
Hemçunīn guft be-men bedraḳa-i hem-dem-i ʿaşḳ
ʿOmrhā būd kì bīgāne şudem ez-ġam-ı ʿaşḳ
Āh imrūz şudem Ṣādıḳ-ı şeydā-yı Cemīl

XXIV

Naẓm-ı Ṣādıḳ şude est ʿāşıḳ-ı peymāne-i ū
Mī-keşed cām-ı sebū ez-yed-i cānāne-i ū
Men kì huşyār şudem ber-der-i mey-ḫāne-i ū
Tā şudem ḥalḳa be-gūşī der-i çāy-ḫāne-i ū
Zīr-i her mūy-ı men āyed be-men āvā-yı Cemīl

GAZEL TAHMÎSLERİ

1. TAḪMÎS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ ḪᵛĀCE ḤĀFIẒ-I ŞĪRĀZĪ[1732]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

I

Efkār-ı dil-rubāyem mānend-i seng-i ḫārā
Hergiz ne-mī-şeved nerm çendīn kunem mudārā
Tedbīr çīst z'īn dil ḳullāb-ı zer-nigārā
Dil mī-reved zi-destem ṣāḥib-dilān Ḫudā-rā
Derdā kì rāz-ı pinhān ḫᵛāhed şud āşkārā

II

Der rūz-ı teng-nāī dā'im me-bāş maḥzūn
Ez-behr-i dār-ı dünyā her dem me-şev ciger-ḫūn
Ger tū selāmet ārī zinde me-şev kì eknūn
Deh rūz[e] mihr-i gerdūn efsane est [u] efsūn
Nīkī be-cāy-ı yārān furṣat şumār yārā[1733]

III

Ez-behr-i dīdenī-rā ey sāḳī-i guher rīz
Ez-cām u sāġar-ı Cem der-cām-ı ḫod fürū-rīz
Der-baḥr-i bī-kerānem ey keştibān-ı dehlīz
Keştī nişestegānīm ey bād-ı şurṭa ber-ḫīz
Bāşed kì bāz bīnīm dīdār-ı āşnā-rā

IV

[1732] SB, s. 65-67; *Dîvân-ı Hâfız*, G. 5, s. 91-92.
[1733] Divanda bu beyit bir sonraki beyit ile takdim-tehirlidir.

Āmed bahār-ı pur-gul rūyed benefşe sunbul
Der-nezd-i bezm-i rindān hergiz ne-mānde muşkil
Ey sāḳiyān-ı devrān ez-behr-i ṣafvet-i dil
Der-ḥalḳa-i gul u mul ḫoş-ḫ ̌ānd dūş bulbul
Hāte'ṣ-ṣabūḥe hubbū yā eyyuhā's-sukārā[1734]

V

Ḫ ̌āhī eger ḳanāʿat be'gşā der-i seḫāvet
Āḫir dehed hemīşe ber-tū hemān metānet
Her dem dem-i ḳıyāmet zīrā kuned şehādet
Ey ṣāḥib-i kerāmet şukrāne-i selāmet
Rūzī tefaḳḳudī kun dervīş-i bī-nevā-rā

VI

Der-mescid u ḫarābāt erkān-ı dīn du ḥarf est
Yekkī rıżā-yı Ḥaḳest dīger hemīn du ḥarf est
Esbāb-ı istirāḥat der-Hind u Çīn du ḥarf est
Āsāyiş-i du gītī tefsīr-i īn du ḥarf est
Bā-dūstān muruvvet bā-dūşmenān mudārā

VII

Der-meclis-i ḥarifān mā-rā naẓar ne-dādend
Ez-ġayr-ı cām u bāde çīz-i dīger ne-dādend
Der-baḥr-i ʿārifānem durr u guher ne-dādend
Der-kūy-ı nīk-nāmī mā-rā guẕer ne-dādend
Ger tū ne-mī-pesendī tagyīr dih ḳażā-rā[1735]

VIII

Ey sāḳi-i munevver mey-ḫāne'et muʿaṭṭar
Peymāne-i cemālet āyīne-i mudevver

[1734] Akşamdan kalan mahmurluğu üstünüzden atın, için sabah şarabını.
[1735] *deh: kun D.*

Manẓūr-ı nāẓirān şud gerçì şarāb-ı aḥmer
Āyīne-i Sikender cām-ı mey est be'nger
Tā ber-tu 'arże dāred aḥvāl-i mulk-ı Dārā[1736]

IX

Der-bezm-i ʿayş u ʿişret ez-ḥayretet be-sūzed
Ān şemʿa-i furūzān ez-zīnetet be-sūzed
Der-ḫāne-i ḫarābāt ez-furḳatet be-sūzed
Ser-keş me-şev kì çun şem' ez-ġayretet be-sūzed
Dil-ber kì der-kef-i ū mūm est seng-i ḫārā

X

Ẓannī me-kun hemīşe mānend-i sāye pestī
Der-ʿālem-i ḫarābāt her laḥẓa mey-perestī
Der-rūz-ı evvel āḫir bāde-keşī elestī
Hengām-ı teng-destī der-'ayş kūş u mestī
K'īn kīmyā-yı hestī Ḳārūn kuned gedā-rā

XI

Her zāhid-i murāyī ez-meykede birūn mānd
Bi'l-cumle mest u rindān ez-ṣavmaʿa be-mī-rānd
Ẕikr-i zebān-ı ḫod būd īn gufte-rā be-y-efşānd
Ān telḫ-veş kì ṣūfī ummu'l-ḫabā'iṯeş ḫ ˇānd
Eşhā lenā ve aḥlā min ḳubleti'l-'aẕārā[1737]

XII

Der-meclis-i edībān nāẓım egerçì mevcūd
Ez-yumn-ı pīr-i fānī geşte hemīşe mesʿūd

[1736] Bu beyitten sonra *Dîvân-ı Hâfiz*'da olup *SB* nüshasında yer almayan beyit şudur:
Hūbān-ı pārsī-gū baḫşendegān-ı 'omrend
Sākī be-dih beşāret rindān-ı pārsā rā
[1737] "Sufinin bütün kötülüklerin başı dediği bu acımsı şarap, bize tadı daha tatlı ve bir genç kızın öpüşünden daha güzel gelir."

Bāzār-ı ʿaşḳ-bāzī hergiz be-sūd ne’gşūd
Ḥāfıẓ be-ḫod ne-pūşīd īn ḫırḳa-i mey-ālūd
Ey şeyḫ-i pāk-dāmen maʿz̲ūr dār mā-rā

2. BER-ĠAZEL-İ Ḫˇ ĀCE ḤĀFIẒ-I ŞĪRĀZĪ TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA EST[1738]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I
Eyyām-ı faṣl-ı bahār āmede <şud> maḳām-ı mā*
Hem bāde-i gul-gūn sebeb-i iḥtirām-ı mā*
Mey-ḫānehā kuşāde şud[e] çun be-nām-ı mā
Sāḳī be-nūr-ı bāde ber-efrūz cā[m]-ı mā
Muṭrib be-gū kì kār-ı cihān şud be-kām-ı mā

II
Der-bezm-i rindān zi-naġme-i muṭrib şenīde’īm*
Ez-yumn-i mey be-dil-ber-i zībā resīde’īm
Der-gulşen-i melāḥat heme gulhā be-çīde’īm*
Mā der-piyāle ʿaks-ı ruḫ-ı yār dīde’īm
Ey bī-ḫaber zi-le̲z̲z̲et-i şurb-ı mudām-ı mā

III
Zulfet benefşe rūyet çu ravża-i Rıżvān*
Ġunc-ı delāl u cilve-i ḫūbān der-īn cihān
Peyveste şud be-şīve-i dīdār-ı tū hemān
Çendān buved kirişme vu nāz-ı sehī-ḳadān
K’āyed be-cilve serv-i ṣanavber ḫırām-ı mā[1739]

[1738] SB, s. 61-63; *Dîvân-ı Hâfız*, G. 11, s. 95.
[1739] Divanda bu beyit bir sonraki beyit ile takdim-tehirlidir.

IV

ʿĀşıḳ zi-rūy-ı bedr-i tu efkende şud be-ʿaşḳ

Muṭrib zi-şevḳ-ı cemāl-i tu sāzende şud be-ʿaşḳ*

Zāhid zi-behr-i riyā der-mānde şud be-ʿaşḳ*

Hergiz ne-mīred ān kì dileş zinde şud be-ʿaşḳ

Ş̱ebt est ber-cerīde-i ʿālem devām-ı mā

V

Ummīd-i bahār-ı tevbe-şiken āb u hevā ḫoş est*

Sāḳī bi-y-ār bāde kunūn cām-ı ṣafā ḫoş est*

Nevā-yı naġme-i muṭrib be-ṭabʿ-ı mā ḫoş est*

Mestī be-çeşm-i şāhid-i dil-bend-i mā ḫoş est

Z'ān-rū sipurde'end be-mestī zimām-ı mā

VI

Sencīde-i mīzān-ı ḫıred gerçì bī-riyā'st

Dā'im be-dest-i z̤āt-ı Ḫudāvend-i Kibriyā'st

Der-ʿālem-i kevn u fesād kes ne-mānd zi-rā'st*

Tersem kì ṣarfe'ī ne-bered rūz-ı bāz-ḫ ̌ā'st

Nān-ı ḥelāl-i şeyḫ zi-āb-ı ḥarām-ı mā

VII

Ey bād-ı şurṭa ez-behr-i keştibān kì çé gūne reh-berī*

Ez-nār-ı berḳ-ı cihān meger sāye-gusterī*

Mī-ḫ ̌āhed īn dil-i mehcūr kì luṭfī be-berī*

Ey bād eger be-gulşen-i aḥbāb bu'gz̤erī

Zinhār ʿarże dih ber-i cānān peyām-ı mā[1740]

[1740] Bu beyitten sonra *Dîvân-ı Hâfız*'da olup *SB* nüshasında yer almayan beyit şudur:
Gū nām-ı mā zi-yād be-ʿamdā çì mī-berī
Hūd āyed ān kì yād ne-yārī zi-nām-ı mā

VIII

Be’nger zi-dīde-i imʿān be-gūyed īn maḳāl*

Fānī buved egerçé īn dehr-i pur-nevāl*

Niʿmet dehed be-ḫalḳ-ı cihān ẕāt-ı Ẕu’l-Celāl

Deryā-yı aḫżar-ı felek u keştī hilāl

Hestend ġarḳ-ı niʿmet-i Ḥācī Kıvām-ı mā[1741]

IX

Zulfet ber-i ser-i rūy-ı tū geşte pāsbān

Muşkil buved būse zi-ruḫsār-ı dil-berān*

Cemʿiyyet-i mā ez-īn sebeb geşte şud nihan*

Ḥāfız zi-dīde dāne-i eşkī hemī-feşān

Bāşed kì murġ-ı vaṣl kuned ḳaṣd-ı dām-ı mā

3. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-SER-İ ĠAZEL-İ BĪNİŞ[1742]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Bā-ḥarīfān tāze kerdem intisāb-ı kuhne-rā

Mī-kunem meyl-i şarāb u hem kebāb-ı kuhne-rā

Mey be-dih ez-behr-i şādī bā-niṣāb-ı kuhne-rā

Ṣubḥ şud sāḳī be-sāġar geh şarāb-ı kuhne-rā

Çun felek ber-gerdiş āverd āftāb-ı kuhne-rā

II

Dest-i peyvend-i zamāne çeng-i nādān mī-zened

Ber-ruḫ-ı şāhān u ḫāḳān reng-i elvān mī-zened

ʿĀlem-i hestī zi-ḳahreş seng-i ḥirmān mī-zened

[1741] Divanda bu beyit de bir sonraki beyit ile takdim-tehirlidir.
[1742] SA, s. 98-99.

Devr-i istibdād-ı ʾālem bāng-ı ʾiṣyān mī-zened
Naġme-sāz-ı ehl-i devrān kerd rebāb-ı kuhne-rā

III

Cism-i dunyā bī-ser u sāmān u bī-āġāz būd
Şāhid-i dil-dār-ı īşān der-cihān ṭannāz būd
Her zen-i dehr-i denī bā-merdümān ġammāz būd
Rūz-ı evvel cilve-i dunyā ġalaṭ-endāz būd
Teşne-leb bisyār bāşed īn serāb-ı kuhne-rā

IV

Her kì der-meydān-ı dunyā pehlevānī mī-kuned
ʿĀḳıbet der-kuşt-gīrī nā-tevānī mī-kuned
Her kesī bā-dehr-i denī mihribānī mī-kuned
Ṣayd-ı dunyā her kì bā-īn zindegānī mī-kuned
Der-gelū-yı şīr mī-bended ṭanāb-ı kuhne-rā

V

İʿtibār-ı ḫalḳ eger bāşed neseb-rā ber-devām
Ez-neseb çīzī ne-y-āyed merdum-ı ʿālī-maḳām
Mī-kuned īn mıṣraʿ-ı ber-ceste-rā ʿarż-ı merām
Merd-i kāmil-rā be-aṣl-ı ḫod buved nisbet temām
Būy-ı gul-rā bīşter bāşed gulāb-ı kuhne-rā

VI

Men kì ruḫ-sūdem be-gulzār-ı der-i Rabbu'l-Mecīd
Sebz şud ber-gulşen-i āmāl-i gulhā-yı umīd
Mujde-i ʿafv-ı gunāhem der-ṣimāḫ-ı cān resīd
Nāme-i aʾmāl-i mā gerded be-maḥşer rū-sefīd
Pāk mī-sāzend ez-defter-i ḥisāb-ı kuhne-rā

VII

Cūybār-ı āb-ı çeşmem çun yem-i cevlān-ı Nūḥ
Ez-ġam-ı devrān muḳābil geşt bā-ʿummān-ı Nūḥ
Ez-sirişkem ġarḳ gerded keşti-i devrān-ı Nūḥ
Dīde-i Bīniş çu āyed ber-ser-i ṭūfān-ı Nūḥ
Mī-tevāned tāze gerded inḳılāb-ı kuhne-rā

4. MUḪAMMES BER-ĠAZEL-İ MİHRĪ[1743]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I
Pāyende-i tū Ḳayṣer u İskender u Dārā
Ḫāk-i ḳademet gerçì buved ʿanber-i sārā
Ẓulmet-zede şud revzene-i dīde-i mā-rā
Ez furḳat-ı mihr-i ruḫet éy şemʿ-i dil-ārā
Lā-eṣbür[ü] min şevḳik[e] leyl[en] ve nehārā

II
Ber-levḥa-i dil gerçì buved naḳş-ı ḫayālet
Ez-behr-i ḫayālet ne-kunem meyl-i cemālet
Lâkin b'sebeb-i dīden-i ebrū-yı hilālet
Cānem be-leb āmed zi-temennā-yı viṣālet
Yā fevz[ü] min estavṭan[e] dār[en] lek[e] cārā

III
Ān Kaʿbe-i aʿẓam kì naẓargāh-ı İlâh est
Her şām [u] seḥer ḳıble-i ḥācāt u penāh est
Der-mes'ele-i ʿaşḳ-ı tu īn beyt-i guvāh est
Cān dādem [u] dil her du be-ḫāk-i ser-i rāh est
Aḥsen bi-himā keyf[e] ilâ ḥavlik[e] dārā

[1743] SA, s. 62-63.

IV

Ez-bes kì der-īn bādiye’em nīst meded-res

Der-ravża-i envār-ı ḫod ey Ḥażret-i aḳdes

Yek çāre be-kun ber-men-i bī-çāre vü bī-kes

Pā der-dil-i ḫod-rā çé tevān-kerd ez-īn bes

Min hicrik^{e} aḫtār^{u} ledâ bābük^{e} dārā

V

Būsīde lebem çun ḥacer’ul-esved-i ḫālet

Nūşīde’em ez-Zemzem-i sīr-āb-ı zulālet

Der-Kaʿbe-i ḥusn-ı tu çé ḥācet be-delālet

Ez-behr-i ṭavāf-ı tu vu cān pīş-i visālet

İḥrām be-bendīd ilâ ḥavlek^{e} sārā

VI

Bā-zāhid u ʿābid suḫan-ı ʿaşḳ me-gūyīd

Bā-āb-ı veraʿ cāme-i ḫ ʿīşān-rā me-şūyīd

Cuz meslek-i rindān-ı cihān dīde me-rūyīd

Der-mez̲heb-i ʾuşşāḳ zi-dil tevbe me-cūyīd

Ḳad ittaḫaz̲a’l-ḳalb^{u} mine’l-ḥub^{i} şiʾārā

VII

İḥrām-ı tenem şud kefenem ber-reh-i mīnā

Der-beyn-i ṣafā-merve menem ʿāşıḳ-ı şeydā

Ḳurbān-ı ser-i kūy-ı tu’em ey şeh-i baṭḥā

Der-Kaʾbe-i vaṣl-ı tu zi-ser sāḫte’em pā

Key el̲sem^{e} ḫadd^{en} ve cebīn^{en} ve ʾuz̲ārā

VIII

Der-mulk-ı cihān çunkì tuyī z̲āt-ı şehenşāh

Şud naʿt-ı şerīf-i tū hemān zīver-i evfāh
Ān āteş-i furḳat kì dehed luhbe-i pur-āh[1744]
Der-micmere-i sīne be-her şām u seḥergāh
Len ebraḥ[a] istevḳad[e] min şevḳik[e] nārā

IX

ʿAşḳet çu der-īn ḳubbe-i fīrūze ʿayānest
Sūziş çu dil-i āteş-i germ-ābe nihānest
Der-vaṣf-ı cemāl-i tu çì ḥācet be-beyānest
Peyveste dilem nām-ı tu-rā vird-i zebānest
Lā-yaġfil[u] ʿan ẕikrik[e] sirr[en] ve cihārā

X

Ez-furḳat-i dīdār-ı tu dil geşte be-feryād
Her şām u seḥer rūz-ı viṣāl-ı tu kuned yād
Der-merḥale-i ʿaşḳ-ı tu ey ṣāḥib-i irşād
Dūrī zi-ser-i kūy-ı tū dil-rā be-telef dād
Yā-leyt[e] lene'l-fevz[u] ekūn[u] lek[e] cārā

XI

Mānende-i ṭūṭī-i ḳalem-ṣāḥib-i dīvān
Her laḥẓa ṭaleb mī-kuned ez-sukker-i ʿirfān
El-ḳıṣṣa ez-īn maʿni heme rūz [u] şeb her ān
Şud ḫāme-i Mihrī zi-belāġat şeker-efşān
Ḳad fāz[e] bi-ẕe'l-vaṣf[i] ṣu'ūd[en] ve fiḥārā

[1744] *dehed: dehet* (دهت) *SA.*

5. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ-YI RUMĪ [DER-ḤAḲ] ŞEMS-İ TEBRĪZĪ[1745]

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

I

Tā dīde-i mā çehre-i zībā-yı u dīdend
Murġ-ı nigehem ber-ser-i Kaʿbe ne-perīdend
Īn ḥusn-ı leṭāfet kì ez-ū hest şenīdend
Ānān kì be-ser der-ṭaleb-i Kaʿbe devīdend
Çun ʿāḳıbetu'l-emr be-maḳṣūd resīdend

II

Ber-levḥ-i dilem resm şud īn beyt-i muʿaẓẓam
Reftār-ı Ṣafā-Merve aşāmīden-i Zemzem
Peyveste ṭavāf-ı u kuned īn dil-i ḫurrem
Ez-seng-i yekī ḫāne-i aʿlā-yı mukerrem
Ender vaseṭ-i vādi-i bī-zārʿ-ı be-dīdend

III

Her laḥẓa ṭavāf-ı u kuned şāh u gedā-rā
Der-pīş-i ḥarīm-i ḥaremeş kerd duʿā-rā
Kerdend şeb u rūz ez-īn gūne medārā
Reftend der-u tā kì be-bīnend Ḫudā-rā
Bisyār be-custend Ḫudā-rā vu ne-dīdend

IV

Ey ān kì der-īn dehr-i denī meyl-i behiştī
Çun zāhid u ʿābīd heme-dem subḥa be-destī

[1745] SA, s. 100-101; Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ (SŞ)*, Çev.: Süleyman Fehim, Tabhâne-i 'Âmire, İstanbul 1259 (1843), s. 86.

Pūşīde me-kun gūş-ı ḫodet gerçi kì pestī
Çun mu'tekif-i ḫāne şudend ez-ser-i hestī
Nā-gāh ḫiṭābī hem ez-ān ḫāne şenīdend

V

Ey şāhid-i zībā-yı ser-ā-perde-i evreng
V'ey kisve-i endām-ı şerīf-i tu siyeh reng
Ez-farṭ-ı ṭavāfet ne-buved ḫāne-i tū teng
Ey ḫāne perestān çé perestīd gil u seng[1746]
Ān ḫāne perestīd kì ḫāṣān ṭalebīdend

VI

Bunyād-ı Ḫalīl est be-bīn ḫāne-i esbaḳ
Farż est ṭavāf-ı ḥarem-i Kaʿbe-i eşfaḳ
Her rūz be-d-īn ḫāne be-rev ey dil-i pur-şevḳ
Ān ḫāne-i dil ḫāne-i Ḥaḳ Vāḥid-i muṭlaḳ
Ḫoş vaḳt kesānī kì der-īn ḫāne ḫazīdend

VII

Der-dest-i men-i sūḫte īn ḫāne-i ser-tīz
Hem ez-şeref-i naʿt-ı şerīf-i tu guher-rīz
Yek-bār naẓar ger be-kunī ber-dil-i nāçīz
Ḫoş ḫāl-i kesānī kì çu Şemsu'l-ḥaḳ-ı Tebrīz
Der-ḫāne nişestend u beyābān ne-perīdend

6. SEFĪNETÜ'Ş-ŞUʿARĀNIÑ 175 ṢAḤĪFE NÜMEROSUNDA MURAḲḲAM ŞĀʿİR-İ ŞEHĪR ḲĀSIM NĀM ĠAZEL OLUP ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ÉDİLMİŞDİR[1747]

Müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün

[1746] *Ey: K'ey SŞ.*
[1747] SA, s. 106-107; Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ (SŞ)*, s. 176-177.

I

Perde-i şebhā-yı ġam ber-ser-i rūzem derīd

Dīde-i bīnā-yı men çehre-i ḫūbān nedīd

Ez-bedel-i tīre-şeb nūr-ı Cenāb-ı Mecīd

Ez-ufuḳ-ı mekremet ṣubḥ-ı saʿādet demīd

Maḥv-ı mucāzāt şud şāh-ı ḥaḳīḳat resīd

II

Pençe-i bāzū-yı ān tīr u kemān-rā girift

Ḥamleger-i ḳahremān şīr-i jiyān-rā girift

Der-ḥarem-i mihribān bāb-ı tebān-rā girift

Ṣavlet u ṣīt-i Celāl ʿālem-i cān-rā girift

Ṣadmet-i sulṭān-ı ʿaşḳ bāz-ı ʿalem ber-keşīd[1748]

III

Ber-meḥek-i imtiḥān ger nezedī pāre'ī

Ḳalb şeved kem-ʿayār geşte be-seng-ḫāre'ī

Ber-dil-i āvāre'et ger ne-kunī çāre'ī

Çeng-i ġameş mī-zened ber-dil u her pāre'ī

Keşf revān mī-kuned maʿni-i "ḥabli'l-verīd"[1749]

IV

Bāng-i ṭarāb mī-zened nāẓım-ı ʿişret-nihād

Sāġar-ı ṣahbā be-dest ger be-kuned inḳīyād

Dil-ber-i gul-çehre-rā gerçì kuned iʿtimād

Sāḳi-i cān mī-dehed bāde be-cām-ı murād

[1748] *Şadmet-i: Ḫidmet-i SA.*

[1749] *Ḥabli'l-verīd: "Şah damarı", tamamının anlamı "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz; çünkü biz, ona* ***şah damarı****ndan daha yakınız."* olan Kâf sûresi 16. âyetden kısmî iktibastır.

Muṭrib-i dil mī-zened naʿra-i "hel min mezīd"[1750]

V

Bāde-keşān-ı cihān şām u seḥer leb-be-leb
Ez-pey-i dunyā keşed bāde-i renc u taʿab
Her kì der-īn meykede çun şude mest u ṭarab
Rāh be-vaḥdet ne-burd her kì ne-şud der-ṭaleb
Cumle-i ẕerrāt-rā ez-dil u ez-cān murīd

VI

Bulbul-ı āşufte-ḥāl ġonçe-i gulzār yāft
Zumre-i pervāne hem şuʿle-i envār yāft
ʿĀşıḳ-ı dil-sūḫte ravża-i dīdār yāft
Der-ḥarem-i vaṣl-ı yār zinde dil[ī] bār yāft
K'ez-heme ḫalḳ-ı cihān bār-ı melāmet keşīd

VII

Ḥubb-i risālet-penāh ḳurb-ı şehenşāh yāft
Ẕākir-i zikr-i Celāl zīver-i efvāh yāft
Tīşe-i ḳahr-ı Ḫudā kāfir-i gum-rāh yāft
Vuṣlat-ı Allâh yāft Ḳāsım u nā-gāh yāft
Z'ān kì be-şemşīr-i lā ez-heme ʿālem burīd

7. SEFĪNETÜ'Ş-ŞUʿARĀNIÑ 77 ŞAḤİFE NÜMEROSUNDA MURAḲḲAM ŞĀʿİRİÑ ĠAZEL-İ GÜZĪDESİ ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ÉDİLMİŞDİR[1751]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

[1750] *Hel min mezīd:* "Daha var mı?". Tamamının meâli "O gün Cehenneme, 'Doldun mu?' deriz. O da 'daha var mı?' der" olan Kâf sûresi 30. âyetten kısmî iktibastir.
[1751] SA, s. 109-110; Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ (SŞ)*, s. 77.

I

Ġayr-ı çeşm-i tū du-çeşmem ġonçe-i ʿabher ne-dīd
Hemçu çeşmem tū hemīşe dīde-i dil-ber ne-dīd
Merdum-ı çeşm-i siyāhet dāne-i ʿanber ne-dīd
Ey kì bī-çeşm-i tu çeşmem ġayr-ı çeşm-i ter ne-dīd
Hīç çeşmī çeşmi ez-çeşm-i tu nīkūter ne-dīd

II

Āb-ı Zemzem mī-dehed ān çeşme-i cānān velīk
Ger ḫured yek-curʿa ez-āb-ı ruḫ-ı ḫūbān velīk
Murdegān-rā zinde gerded dīde-i ḫandān velīk
Cumle-i nūş-ı tu dāred çeşme-i ḥayvān velīk
Çeşm-i men z'ān çeşme'ī cuz çeşm-i pur-gevher ne-dīd

III

Gerçì çeşmān-ı tu dā'im z'[ā]n kì ʿayn-ı ḥikmet est
Cūşiş-i Tesnīm u Kevs̱er cūybār-ı raḥmet est
Zencebīl u selsebīl hem çeşmehā-yı ṣafvet est
Bā-ḫayāl-i çeşm-i tū Rıżvān çeşm-i cennet est
Ḥūr der-çeşmet ne-y-āyed çeşme-i Kevs̱er ne-dīd[1752]

IV

Çeşm-i fettānet dehed ez-çeşme-i ʿirfān şifā
Çeşm-i ḫod ez-çeşm-i merdum-rā me-pūş ey meh-liḳā
Ez-firāḳ-ı çeşm-i mestet hest der-dil nālhā
Çeşm-i ān dārem kì ez-çeşm[em] terānī sālhā
Z'[ā]n kì çeşmem cuz be-çeşmet çeşme-i enver ne-dīd

V

Ez-firāḳ-ı āb-ı çeşmet zencebīl u selsebīl

[1752] *çeşmet: çeşmeş SŞ.*

Eşk rīzānend dā'im ber-ser-i Cayḥūn u Nīl
Der-gulistān-ı cemālet sebz şud reyḥān u gul
[Z]'ārzū-yı çeşm-i tū çeşm-i men-i bī-ṣabr u dil
Çeşm-rā ḫūn-bār gerded çeşmesār ḫaver ne-dīd[1753]

8. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ Ḫˇ ĀCE ḤASAN-I DEHLEVĪ[1754]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I
Ḥazret-i Faḫr-ı risālet bā-Medīne çun resīd
Sebz şud der-gulşen-i Enṣār-ı gulhā-yı umīd
Şām-ı hicret bāz şud revnaḳ furūz ṣubḥ-ı ʿīd
Sāḳiyā mey dih kì ebr[ī] ḫˇāst ez-ḫāver sefīd
Serv-rā hem sebz şud ṣad berg-rā çāder sefīd[1755]

II
Reft ez-Mekke be-Yeṯrib ān şehenşāh-ı behī
Sufre-i iṭʿām-ı īşān pur-şud ez-şehd-i şehī
Sāḳiyā hem ṣāġar-ı ṣahbā-yı ḫod-rā kun tehī
Bāde der-cām-ı bilūrīn dih me-rā ger mī-dehī[1756]
Ḫūb mī-āyed şarāb-ı laʿl-rā ṣāġar sefīd

III
Mudde-i ārām şud der-çāh-ı Kenʿān zār zār
Baʾd ez-īn der-ḳaṣr-ı zindān-ı maḥabbet ḫāksār
Hem berāy-ı Yūsuf-ı ber-geşte der-leyl u nehār

[1753] *Çeşm-rā: Çeşme-rā SA.*
[1754] SA, s. 102; Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ (SŞ)*, s. 128-129.
[1755] *hem: ser SŞ.*
[1756] *der: ez SŞ.*

Ebr çun çeşm-i Zuleyḫā behr-i Yūsuf jāle bār
Jālehā çun dīde-i Yaʿḳūb peyġamber sefīd

IV

Ber-der-i ġār-ı Ṣevir der-laḥẓa hem perde guşūd
Hem kebūter beyża kerd u ez-şer-i ḳavm-ı ʿanūd
Beyżahā-yı āşyāneş der-ʿaḳab ferruḫ-numūd
ʾAnkebūt-ı ġār-rā guftem kì īn perde çé būd
Guft mihmān-ı ʾazīz āmed kì kerdem der-sefīd

V

Sunbul u reyḥān u nesrīn serv-i şimşād u nihāl
Ser-furū āverde'end der-ẕikr u fikr-i Ẕu'l-Celāl
Der-gulistān-ı ʿibādet guft erbāb-ı maḳāl
Bīd lerzān ez-şimāl īnek çu "aṣḥābu['ş]-şimāl"
Yāsemīn-rā hemçu "aṣḥābu'l-yemīn" defter sefīd[1757]

VI

Dostı bā-duşmen-i bed-māye k'ān-rā nā-sezā'st
Guft-gū kerden be-īşān hem ḫaṭā-ender-ḫaṭā'st
Ez-kesānī sufle-perver her çé ḫˇāhī nā-revā'st
Ey Ḥasan aġyār-rā hergiz ne-bāşed ṭabʿ-ı rāst
Rāst est īn zāġ-rā hergiz ne-rūyed per sefīd

9. TAḪMĪS KERDEN-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ ḪˇĀCE ʿİŞMET-İ BUḪĀRĪ[1758]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

[1757] *Ve aṣḥābu'ş-şimāl*[i] *mā aṣḥābu'ş-şimāl:* "Kötülüğe batanlar ise ne mutsuz kimselerdir!"; Ve aṣḥābu'l-yemīn[i] mā aṣḥābu'l-yemīn: "Ahiret mutluluğuna erenler, ne mutlu kimselerdir!", Vâkı'a sûresi 41. ve 27. âyetlerden kısmî iktibastır.
[1758] SB, s. 89-91; Ahmed Keremî, *Divân-ı 'İsmet Buhârâ'î (İB),* Tâlâr-ı Kitâb, Tahran 1366 (1987), s. 376-377.

I

Gerçì der-ḫˇāb-ı girān muġ-beçe-i dīdem dūş
Ruḫ-ı gul-gūne-i ū şām u seḥer būsem dūş
Vaḳt-ı bīdār-ı men der-heme dem reftem dūş
Ser-ḫoş ez-kūy-ı ḫarābāt guẕer kerdem dūş
Be-ṭalebkāri-i tersā-beçe-i bāde-furūş

II

Ez-reh-i meykede çun dād be-men aḫbārī
Dil-berī būd kì ū zinde kuned bīmārī
Gerçì ān şūḫ ne-dīd dīde-i her huşyārī
Pīşem āmed be-ser-i kūçe perī ruḫsārī
Kāfirī 'işve-gerī zulf çu zunnār be-dūş[1759]

III

Beste-i murġ-ı dilem dāme vu hemdāne kucā'st
Behr-i nūşīden-i dil hem der-i mey-ḫāne kucā'st
Bā-tu çun secde berem merkez-i but-ḫāne kucā'st
Guftem īn kūy çé kūy est [u] tu-rā ḫāne kucā'st
Ey meh-i nev ḫam-ı ebrū-yı tu-rā ḥalḳa-be-gūş

IV

Çé kunem çāre-i men çīst kì ey ẕāt-ı bulend
Guft der-meykede-rā naġme-i nāḳūs be-zend
Hem çelīpā-yı tebān ber-ser-i ḫod-rā peyvend
Guft tesbīḥ be-ḫāk efken u zunnār be-bend
Seng ber-şīşe-i ṭaḳvâ zen u peymāne be-nūş

V

Guft ān muġ-beçe-i bāde-furūşī vaṭanī

[1759] *Kāfirī 'işve-gerī: Kāfirāne şiken İB.*

Guft ey nāẓım-ı gul-deste-i gulzār-ı menī

Guft ey ʿāşıḳ-ı dil-sūḫte-i cān u tenī

Baʿd ez-īn pīş-i men āy tā be-tu gūyem suḥanī[1760]

Rāh-peymāyī eger ber-suḥanem dārī gūş[1761]

VI

Meger īşān şude'end bāde-keş-i bezm-i elest

Şude'end şām u seḥer der-heme dem bāde-perest

Ne-buved ṣabr u şekībāyı der-īşān serbest

Dīdem ez-devr-i gurūhī heme dīvāne vu mest

Ez-tef-i bāde-i ʿaşḳ āmede der-cūş u ḫurūş[1762]

VII

Geşte'em ber-der-i mey-ḫāne hemān ṣubḥ u mesā

Bī-kem u keyf u ṣuver cilveger-i cām-ı safā

Bulbul-ı ṭabʿ-ı me-rā gerçì kuned naġme nevā

Bī-def u çeng u muġannī heme der-raḳṣ u semā[1763]

Bī-mey u cām u ṣurāḥī heme der-nūş-ā-nūş

VIII

Heme der-meykede-i ʿaşḳ-ı tu çun ser-mestem

Meger ez-ʿahd-i cevānī kì hemān pā-bestem

Pāy-ı reftār ne-būde kì zi-dāmet restem

Çunkì ser-rişte-i tedbīr be-reft ez-destem

Ḫ ʿāstem tā ḫaberī pursem ez-ū guft ḫamūş

[1760] *īn pīş-i: ān sūy-ı İB. / suḥanī: ḫaberī İB.*

[1761] *Rāh-ı peymāyi: K'īn çé kūyest İB;* bu beyitten sonra *Divân-ı 'İsmet Buhârâ'î*'nde olup SB nüshasında yer almayan beyitler şunlardır:
Tevbe yek-sū be-neh u sāġar-ı mestāne ṭaleb
Ḫırḳa bīrūn fiken u kisvet-i rindāne be-pūş
Dīn ber-uftāde vu bī-hūş futādem zi-pīş
Tā resīdīm be-cāyī kì ne dīn būd u ne hūş
Maḥv geşt ez-varaḳ-ı kevn u mekān nakş-ı vucūd
Ne perī mānd u ne ādem ne ṭuyūr u ne vuḥūş

[1762] *tef-i: ṭaf-ı SB.*

[1763] *Bī-def u çeng u muġannī heme der-raḳṣ u semā: Bī-ney u muṭrib u sāḳī heme der-'ayş u surūr İB.*

IX

Ne naẓar-gāh u maḳām est tu kì āyi be-ṭavāf
Yā ne mey-ḫāne ḳadeḥ-rā be-ser āyi be-ṭavāf
Īn ne but-ḫāne buved ger tu bi-y-āyi be-ṭavāf
Īn ne Kaʿbest kì bī-pā vu ser āyi be-ṭavāf
Yā ne mescid kì der-ū bī-edeb āyi be-ḫurūş

X

Ne serā-perde-i şāhī'st der-ū sulṭān'end
Ne kemān est kì īn bārgeh-i ḫāḳān'end
Ne ez īn dā'ire-i zāhid u dervīşān'end
Īn ḫarābāt-ı muġān est [u] der u mestānend
Ez-demī ṣubḥ-ı ezel tā be-ḳıyāmet medhūş

XI

Ger tu ḫˇāhī be-şevī ṣāḥib-i nām u nengī
Tu me-zen şīşe-i iḳbāl-i kesī-rā sengī
Ber-der-i pīr be-ḫˇān der-heme dem gul-bengī
Ger tu-rā hest der-īn şīve ser-i yek-rengī[1764]
Dīn u dunyā be-yekī curʿa çu ʿİṣmet be-furūş

10. SEFĪNETÜ'-ŞUʿARĀNIÑ 157 ṢAḤİFE NÜMEROSUNDA MURAḲḲAM FAḪR-I KĀ'İNĀTIÑ (S) NAʿT-I ŞERĪFİNE DĀ'İR İBNİ ʿİMĀD NĀM ŞĀʿİR-İ MEŞHŪRUÑ ĠAZELİ ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ÉDİLMİŞDİR[1765]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Der-seḫāvet hemçu Ḥātem bāb-ı iḥsānet vesīʿ

[1764] *hest: nīz İB. / rengī: rengīst İB.*
[1765] SA, s. 108-109; Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ (SŞ)*, s. 157.

Mī-ḫured der-ḫˇān-ı niʿmet cumle eşrāf-ı vażīʿ
Der-dem-i rūz-ı ḳıyāmet maḥv bāşed her şenīʿ
Ey be-raḥmet ḫalḳ-rā der-mecmaʿ-i maḥşer şefīʿ
Pādşāhān-ı cihān ḥukm-ı muṭāʿat-rā muṭīʿ

II

Sāġar-ı ṣahbā-yı ʿişret der-dem-i kuffār hest
Tīşe-i şerʿ-i şerīfet şīşe-i ū-rā şikest
Gerçì Kaʿbe şud be-dest-i kāfirān-ı büt-perest
Kār-i kufr ez-ṣalvetet hemçun muġāk-ı ḫāk pest
Ḳadr-i dīn ez-devletet çun ṭārem-i aʿlā refīʿ

III

Ḳabża-i seyf-i risālet şud zi-destet çun emīr
Der-miyān-ı kufr u īmān hem beşīr u hem neẕīr
Nāẓırān-ı du-cihān mānende-i mihr-i munīr
Dīdeʾet ez-kuḥl-i "mā-zāġaʾl-baṣar" āmed baṣīr[1766]
Güş-ı tū ez-istimāʿ-ı sırr-ı "mā evḥâ" semīʿ[1767]

IV

Hem ṣımāḫ-ı güş-ı hoşet çun ḫiṭāb-ı Ḥaḳ şenīd
Çeşm-i pur-nūret liḳā-yı Ḥaḳ Taʿālâ-rā çu dīd
Mevkib-i Miʿrāc-ı tū ber-ʿālem-i bālā keşīd
Ber-ser-i kursī çu pāy-i ʿarş-fersāyet resīd
Pāyeʾet efzūn ez-ān şud ʿarṣa-i cāhet refīʿ[1768]

V

Ey kì çeşm-i pāk-i tū der-sāye-i Perverdgār
ʿĀlem-i kevn u mekān der-sāyeʾet şud pāy-dār

[1766] *Mā-zāġaʾl-baṣar:* "Gözü kaymadı" Kur'ân-ı Kerîm Necm sûresi 17. âyetten kısmî iktibastır.
[1767] *"mā evḥâ"* için bkz.: 426. dipnot.
[1768] *Pāyeʾet: Pāyeʾeş SŞ. / cāhet: cāheş SŞ.*

Ḳadr-i tū bālā bulend ey şāh-bāz-ı sidre-dār
Pīş-i ʿilm-i tū kì şud Cibrīl-rā āmūzgār[1769]
Bā-heme dāniş-buved pīr-i ḫıred ṭıfl-i raḍīʿ

VI

Ey kì sancāḳ-ı şerīfet rūz-ı maḥşer kerde refʿ
Mehçe-i rāyāt-ı ḥamdet şuʿlever şud hemçu şemʿ
Her çé ḫʿāhī ez-Ḫudāyet nīst çīzī ez-tu menʿ
Çun ber-efrāzī livā' der-rūz-ı ḥaşr āyend cemʿ
Ādem u "min dūnih[i]*" der-ẓıll-ı memdūdet cemīʿ*[1770]

VII

Ṣāḥibeş şud yār-ı ġār u ravża'et ṭūbâ lehum
Fāruḳāsā der-mezār u ravża'et ṭūbâ lehum
Her duşān der-nev-bahār-ı ravża'et ṭūbâ lehum
Āmed ez-yumn-i civār-ı ravża'et "ṭūbâ lehum"[1771]
Pīşgāhī ez-riyāż-ı gulşen-i Rıżvān baḳīʿ

VIII

Ey ġubār-ı ḫāk-i pāyet surme-i çeşm-i ʿibād
Naʿt-ı pāk-i mihribānet māye-i nūr-ı fu'ād
Der-medāyiḥ īn muḫammes gerçì geşte mustezād
Der-gulistān-ı ş̱enāyet rūz u şeb İbn[i] *ʿİmād*
Bā-hezār ū-rā buved mānend-i bulbul der-rebīʿ

11. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ HİLĀLĪ[1772]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

[1769] *ʿilm-i: ʿālem SŞ.*
[1770] *Min dūnih*[i]*:* "Ondan başka, diğerleri"
[1771] *Ṭūbâ lehum: "onlar içindir mutluluk", tamamının meali "İnanan ve salih amel işleyenler için mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır." olan* Raʻd sûresi 29. âyetten kısmî iktibastir.
[1772] SB, s. 85-86.

I

Rind-i erbāb-ı ṣafā cilve kuned der-vaṭanem
Dā'imā tīr-i belā zaḫm zened der-bedenem
ʿArż-ı dīdār-ı girān-māye kuned īn suḫanem
Ān kì ḫod-rā nefesī ṣādi ne dīde'st menem
Ān kì hergiz be-murādī ne-resīde'st menen

II

Ez-pey-i murġ-ı dilem hīç ne-dīdem ḳafesī
Çun der-īn merḥale hergiz ne-buved dād-resī
Āmede ḳāfile-i rıḥlet u bāng-ı ceresī
Ān kì der-rāh-ı vefā-yı tu devīde'st besī
Āḫiru'l-emr be-cāy-ı ne-resīde'st menem

III

Çarḫ-ı gerdūn ne-dehed cāme-i ser-şār mulī
Der-çemen yek gul-ı bī-ḫār ne-dīdem velī
Guft īn mıṣraʿ-ı ber-ceste hemīn ehl-i dilī
Ān kì çun bulbul-ı bī-çāre be-ummīd-i gulī
Nīst ḫārī kì be-pāyeş ne-ḫalīde'st menem

IV

Mī-dehed çarḫ-ı sitem ber-dil-i mā çun elemī
Mī-keşed ehl-i maʿārif heme dem renc u ġamī
Ne-çeked ber-ser-i gulzār me-rā ḳaṭre-nemī
Ān kì çun ġonçe-i pejmurde der-īn bāġ demī
Hergizeş bād-ı murādī ne-vezīde'st menem

V

Der-serā-perde-i şāhī ne-buved maḥrem-i dost
Kì der-īn merḥale hergiz ne-buved hem dem-i dost
Ne-nehed ber-ser-i zaḫmān-ı cihān merhem-i dost

Ān kì çun ḫāṭır-ı ʿuşşāḳ miyān-ı ġam-ı dost
Hergizeş câme-i şādī ne-derīde'st menen

VI

Mī-dehed nāṣiye'em dāġ-ı ġulāmī eşerī
Naḫl-ı ummīd me-rā hīç ne-dāred şemerī
Çarḫ-ı gerdūn ne-dehed ber-dil-i mā cuz kederī
Beste der-ḫidmet-i ḫūbān-ı Hilālī kemerī
V'ān ġulāmī kì kes ū-rā ne-ḫarīde'st menem

12. TAḪMĪS KERDEN-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ ḪᵛĀCE ḪĀFIẒ-I ŞĪRĀZĪ[1773]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Ber-der-i meykede-i pīr-i muġān mey-nūşem
Ez-yed-i sāḳi-i gul-çehre hemān ser-ḫōşem
Z'īn sebeb men kì der-īn bezm-i ṭarab bī-hūşem
Gerçì ez-āteş-i dil çun ḫum-ı mey der-cūşem[1774]
Muhr ber-leb zede ḫūn mī-ḫorem u ḫāmūşem

II

Be'şnev ez-ḥādiṣe-i zemzem-i ḫūbān ez-men
Mī-kuned ʿaşḳ-ı mecāzī dil-i īşān rūşen
Sālikān-ı reh-i Ḥaḳ gerçì hemān mī-guften
Ḳaṣd-ı cān est ṭamaʿ ber-leb-i cānān kerden[1775]
Tu me-rā bīn kì der-īn kār be-cān mī-kūşem

[1773] SB, s. 88-89; *Dîvân-ı Hâfız*, G. 340, s. 271-272.
[1774] *Gerçì: Men kì D.*
[1775] *ber: der D.*

III

Ber-ser-i zaḫm-ı me-rā nīst hemīşe merhem
Baʿd ez-īn hem ne-şevem ʿayş u ṭarab-rā hem-dem
Dā'imā beste-dilem rişte-i ġam-rā tev'em
Men key āzād şevem ez-ġam-ı dil çun her dem
Hindū-yı zulf-ı butī ḥalḳa kuned der-gūşem

IV

Dil-i men gerçì buved ḫaste-i çeşm-i cādū
Ne-kuned ārzū-yı behr-i ʿilāc [u] dārū
Ez-pey-i ʿaşḳ-ı tu her şām u seḥer ey meh-rū
Ḥāşelillâh kì niyem muʿteḳıd-ı cām u sebū[1776]
Īn ḳadar hest kì geh geh ḳadeḥī mey nūşem

V

Hem Yezīd u Şimir u İbn Ziyādeş zīrā
Kuşte'end der-heme dem ḫāṣame-i Āl-i ʿAbā
Mī-kuned tecziye īşān heme-rā ẕāt-ı Ḫudā
Hest umīdem kì ʿalâ-raġm-ı ʿadū rūz-ı cezā[1777]
Feyż-i ʿafveş ne-nihed bār-ı guneh ber-dūşem

VI

Gerçì ez-ḳaṣr-ı cinān ber-ser-i ḫākeş endūḫt
Cāme-i tāʿat-ı ū rişte-i laʿnet mī-dūḫt
Ez-hubūṭeş zi-ḥased ḫāne-i İblīs be-sūḫt
Pederem ravża-i rıżvān be-dū gendum be'frūḫt
Nā-ḫalef bāşem eger men be-covī ne'frūşem[1778]

[1776] *cām u sebū: ṭāʿat-ı hʿīş D.*
[1777] *Umîdem: ummīd SB.*
[1778] *Nā-ḫalef bāşem eger men: Men çerā mulk-ı cihān rā D.*

VII

Cubbe-i mufteḫarī ez-pey-i serdārī nīst
Kisve-i cān u tenem ḥulle-i huşyārī nīst
Perde-i ḫˇāb-gehem bāʿiş-i bīmārī nīst
Ḫırḳa-pūşī-i men ez-ġāyet-i dīn-dārī nīst
Perde'ī ber-ser-i ṣad ʿayb-ı nihān mī-pūşem

VIII

Geşte'em der-yem-i mey-ḫāne hemān ġāriḳ-ı ḫum
Miṣl-i Cemşīd-i cihān şām u seḥer ẕā'iḳ-ı ḫum
Ne-buved zāhid-i nāhiḳ kì meger lāyıḳ-ı ḫum
Men ne-ḫˇāhem kì ne-nūşem be-cuz ez-rāvıḳ-ı ḫum
Çé kunem ger suḫan-ı pīr-i muġān ne'nyūşem

IX

Mī-kuned raḳṣ u semā şām u seḥer Zuhre-i ʿaşḳ
Mī-şeved perde guşā zemzeme-i muhre-i ʿaşḳ
Ber-ser-i ṣafḥa keşed silsile-i ṭurra-i ʿaşḳ
Ger ez-īn dest zened muṭrib-i meclis reh-i ʿaşḳ
Şi'r-i Ḥāfıẓ be-bered vaḳt-ı semā' ez-hūşem

13. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ ḪˇĀCE ḤĀFIẒ-I ŞĪRĀZĪ[1779]

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

I

Dā'im ez-cevr-i felek rūy-ı keder mī-bīnem
Ez-meh u mihr-i cihān ḳarn-ı diger mī-bīnem
Heme der-kevn u mekān ḫavf u ḫaṭar mī-bīnem
Īn çé şūr est kì der-devr-i ḳamer mī-bīnem

[1779] SB, s. 86-87; bu gazel, *Dîvân-ı Hâfız*'da bulunmamaktadır.

Heme āfāḳ pur-ez-fitne vu şer mī-bīnem

II

Ez-pey-i murġ-ı dilem geşte zamān dāne vu dām
Ne-kuned devr-i zamān şām u seḥer kesb-i niẓām
ʿĀḳıbet tīre şeved dehr-i denī bī-encām
Her kesi rūz-ı bihī mī-ṭalebed ez-eyyām
ʾİllet ānest kì her rūz beter mī-bīnem

III

Ehl-i ʿirfān heme der-faḳr-ı belā dil-bende'st
Ez-perīşāni-i dil şām u seḥer pā-bende'st
Sufehā gerçì der-īn bezm-i ṭarab ḫarsende'st
Eblehān-rā heme şerbet zi-gul-āb u ḳande'st
Ḳūt-ı dānā heme ez-ḫūn-ı ciger mī-bīnem

IV

Cem u Cemşīd u Sikender heme şāh-ı devrān
Geşte cemʿiyyet-i īşān hemegī bī-pāyān
Gerçì gul-güne vu şebdīz der-īn ʿarṣa çunān
Esb-i Tāzī şude mecrūḥ be-zīr-i pālān
Ṭavḳ-ı zerrīn heme der-gerden-i ḫar mī-bīnem

V

Cem reft u Sikender be-guẕeşt ez-ser sāmān*
Gul-güne vu şebdīz hemān refte zi-meydān*
Īn güne nevişt gerçì zi-dīvānçe-i devran*
Esb-i Tāzī şude mecrūḥ be-zīr-i pālān
Ṭavḳ-ı zerrīn heme der-gerden-i ḫar mī-bīnem[1780]

[1780] Aynı beyit iki defa tahmis edilmiştir!

VI

Çünkì ber-geşte buved ṭūr-ı cihān ser-tā-ser
Zāde-i ehl-i zamān gerçì buved şām u seḥer
Heme māder be-ḫaṭā geşte der-īn dehr meger
Duḫterān-rā heme cengest u cedel bā-māder
Puserān-rā heme bed-ḫ ̌āh-ı peder mī-bīnem

VII

Bi'nger āyīne-i devrān kì çé ṣūret dāred
Meşreb-i ḫalḳ-ı zamān bīn kì çé bedter dāred
Cevr-i gerdūn heme ez-dest-i sitemger dāred
Hīç raḥmī ne berāder be-berāder dāred
Hīç şefḳat ne peder-rā be-puser mī-bīnem

VIII

Dā'im īn mev'iẓe-rā zīver-i dil cū'ī kun
Bulbulāsā heme dem nāẓır-ı gul-bū'ī kun
Zubde-i gufte-i ān fidye-i meh-rū'ī kun
Pend-i Ḥāfıẓ be-şinev ḫ ̌āce be-rev nīkī kun
Kì men īn pend bih ez-durr [u] guher mī-bīnem

IX

Hemçunīn şūḫ-ı dil-ārā heme dem şengī kun
Ber-ser-i ehl-i zamān şām u seḥer nengī kun
Ber-der-i şāh-ı cihān ṣayḥa-i gul-bangī kun
Pend-i Ḥāfıẓ bi-şinev ḫ ̌āce be-rev nīkī kun
Kì men īn pend bih ez-durr u guher mī-bīnem[1781]

[1781] Makta beyit de tekrar tahmis edilmiştir!

14. TAḪMĪS-İ ʿABUDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ MEVLĀNĀ ḪᵛĀCE ḤĀFIẒ-I ŞİRĀZĪ[1782]

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

Gulşen-serāy-ı rūy-ı tu şud nāmdār-ı ḥuṣn
Sīr-āb şud be-āb-ı ruḫet ḫoş-guvār-ı ḥusn
Rūyet kì çūn gul u zulfet benefşe-zār-ı ḥusn*
Ey rūy-ı māh manẓar-ı tū nev-baḥār-ı ḥusn
Ḫāl u ḫaṭ-ı tu merkez-i luṭf u medār-ı ḥusn[1783]

II

Miṯl-i melek hemīşe me-şev hem zebūn-ı siḥr
Ne-refte z'īn cihān be-sūy-ı semāʿiyūn-ı siḥr*
Ne-mānde der-çeh-i Bābil hemān funūn-ı siḥr*
Der-çeşm-i pur-ḫumār-ı tū pinhān fusūn-ı siḥr
Der zulf-i bī-ḳarār-ı tu peydā ḳarār-ı ḥusn

III

Kerdem berāy-ı mihr-i cihān çun tekāpū'ī
Ne-dīdem be-nūr-ı dīde-i dil-i cevān-rū'ī*
Berāy-ı dīden-i ū mī-revem behr-i sū'ī*
Māhī ne-tāft hemçu tu der-burc-ı nīkū'ī[1784]
Servī ne-ḫāst çun ḳadet ez-cūybār-ı ḥusn

IV

Pur-şud meşām-ı cān-ı tu ez-misk-i ezferī
Būyi dehed be-gülşen [u] gulzār-ı ʿanberī

[1782] SB, s. 63-64; *Dîvân-ı Hâfız*, G. 394., s. 302.
[1783] *luṭf: ḥusn D.*
[1784] *der: ez D.*

Ez-luṭf-ı ḥusn-ı ḫod kì ber-i mā çé bu’gẕerī
Ḫurrem şud ez-melāḥat-ı tū ʿahd-ı dil-berī
Ferruḫ şud ez-laṭāfet-i tū rūzgār-ı ḥusn

V

Ādem kì ḫorde dāne-i gendum ez-ān zamān
Refte zi-ḳaṣr-ı cināneş ḫod be-ḫākdān*
Dil-beste şud[e] Ādem u Ḥavvā kì hem-cinān
Ez-dām-ı zulf u dāne-i ḫāl-i tu der-cihān
Yek murġ-ı dil ne-mānd ne-geşte şikār-ı ḥusn

VI

Der-naʿt-ı ẕāt-ı şerīfet kesī ez-īn cihan*
Vaṣf-āver-i tu ne-mī-şeved hemçu tercemān
Gūyed meger ṣenā-yı tu her laḥẓa Ḳudsiyān
Dā’im be-luṭf dāye-i ṭabʿ ez-mīyān-ı cān
Mī-pervered be-nāz tu-rā der-kenār-ı ḥusn

VII

Gulzār-ı tū [çu] der-heme cā sāye-guster est
Endām-ı tū çu serv-i seḥī neş’e-perver est
Dīdār-ı tū çu şems u ḳamer hem münevver set
Gird-i lebet benefşe ez-ān tāze vu ter est
K’āb-ı ḥayāt mī-ḫored ez-çeşme-sār-ı ḥusn[1785]

VIII

Her rūz ve şeb ʿālem-i kubrā ẓahīr-i tū
Ber-taḫt-ı şāhi kesi ne-mī-şud emīr-i tū
Maḫfī ne-şud zubde-i ṣuġrā munīr-i tū
Ḥāfıẓ ṭamaʿ burīd kì bīned naẓīr-i tū

[1785] *çeşme-sār-ı: cūybār-ı D.*

Deyyār nīst ġayr-ı tu ender diyār-ı ḥusn[1786]

15. TAḪMĪS-İ ʿABDURREZZĀḲ AĠA BER-ĠAZEL-İ SELMĀN[1787]

Mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün[1788]

I

Ān perde-i cemālet ger mī-kunī kuşāde
Der-nezd-i nev-cevānān maʿlūm şeved ziyāde
Ruḫsār-ı nāzenīnet hem pāk u ṣāf u sāde
Āvāze-i Cemālet tā der-cihān futāde
Ḫalḳī be-cust-u-cūyet ser-der-cihān nihāde[1789]

II

Dil-rā be-çīn-i zulfet peyveste hem şikeste
Tā rūz-ı rest-ḫīzem ez-bend-i tū ne-reste
ʿUşşāḳ-ı ḫod rehā kun ey dil-ber-i ḫuceste
Sevdāyiyān-ı zulfet gerd-i tu ḥalḳa beste
Şūrīdegān-ı mūyet der-hem diger futāde

III

Faṣl-ı bahār āmed ey nāzenīn şemā'il
Ruḫsār-ı ḫod me-pūşīd ber-nāẕırān-ı kāmil
Īn beyt-i ber-guzīde mī-guft merd-i fāżıl
Sevdā-yı zuhd-ı ḫuşkem ber-bād dāde ḥāṣıl
Muṭrib be-zen terāne sāḳī bi-y-ār bāde

[1786] *ġayr-ı tu: cuz ruḫet D.*
[1787] SA, s. 110-112.
[1788] Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ (SŞ)*, s. 135-136.
[1789] Bu matla, SA'da ikinci beyit olarak tahmis edilmiştir.

IV

Der-tengnā-yı furḳat dā’im geştem merāret*
Ez-dest-i ẓulmetet-rā bā-tū kunem şikāyet
Eṭvār-ı ʿaşḳ-bāzān der-nezd-i tū rezālet
Māyīm u beste-dil-rā der-laʿl-i dil-guşāyet[1790]
Ān leb be-ḫande be’gşā tā dil şeved guşāde

V

Dil-rā zi-nār-ı hicrān āb-ı viṣāl-i cānān
Ger tū ne-rīz[i] ber-cān aḥvāl-i mā perīşān
Dā’im kuned furūzān māned hemīşe sūzān
Ey şehsüvār-ı ḫūbān v’ey ʿayn-ı āb-ı ḥayvān
Raḥm āverī çé bāşed ber-teşne-i piyāde

VI

Bāzī me-kun be-şaṭranc her laḥẓa nekbetet kerd
Bā-fīl u bā-piyāde çendān kì raġbetet kerd
Her dem cevān-ı sāde āḫir ḫacāletet kerd
Selmān ruḫeş be-bāzī şeh-māt-ı ġafletet kerd
Bāzī niger kì dādet bāz īn ḥarīf-i sāde[1791]

[1790] *guşāyet: guşāyed SA.*
[1791] *niger: ne-kerd SA.*

RUBÂ‘Î TAHMÎSLERİ

BER-RUBĀʿİYYĀT-I ḶAYYĀM ʿABDURREZZĀḲ AĠA TAḶMĪS KERDE EST[1792]

Mefʿūlü mefāʿilün mefāʿīlü feʿūl[1793]

I
Ez-ḫışt-ı turāb-ı vaṭanem ḫāne-i mā
Taʿmīr me-kun ḫāne-i vīrāne-i mā
Be’şnev suḫan-ı pīr zi-kāşāne-i mā
Āmed seḥerī nidā zi-mey-ḫāne-i mā
K’ey rind-i ḫarābātī-i dīvāne-i mā

II
Tā dūst şeved zumre-i bīgāne zi-mey
Tā mest buved dil-ber-i cānāne zi-mey
Sekrān şude tā sāḳi-i devrāne zi-mey
Ber-ḫīz kì pur-kunīm peymāne zi-mey
Z’ān pīş kì pur-kunend peymāne-i mā

Maḥṣūl-i Rubāʿī

Bir ṣabāḥ mey-ḫānemizden bir nidā geldi bu nidā şöyle idi kì éy bizim dīvānemiz olan rindān-ı ḫarābātī ḳalḳ kì peymānemiz ṭoldurulmadan evvel peymānemizi şarāb ile yaʿnī şarāb-ı maḥabbet ü ʿirfān ile ṭolduralım.

[1792] SB, s. 75-81.
[1793] Hamâmîzade İhsan, *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ)*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1966, s. 12; Rüştü Şardağ, *Rubaîler Hayyam (RŞ),* Milliyet Yay., [İstanbul] 1973, s. 233.

Mefʿūlü mefāʾilün mefāʾīlü feʾūl[1794]

I

Her şāh u gedā teşne-i ḫˇān-ı niʿam est
Ġufrān-ı şumā māye-i ṣāḥib-nedem est
Ez-zelle-i ālūde-i dāmān çé ġam est
Yā Rab tu Kerīmi vu kerīmī kerem est
ʾĀṣī zi-çé rū birūn zi-bāġ-ı irem est

II

Ān maʿṣiyeti kì der-zamāne kerdem
Peyveste dehed mujde-i ʿafv-ı gunehem
Z'īn maʿni çunīn guft Ḫayām-ı ḫurrem
Bā-ṭāʾatem er be-baḫşī ān nīst kerem[1795]
Bā-maʾṣiyetem eger be-baḫşī kerem est

Maḥṣūl-i müfād-ı beyit

Éy Allâh Teʿālâ Ḥażretleri! señ Kerīmsiñ ve kerīmlik ʿafv u maġfiretdir. İlk günāhkār yaʿnī Ḥażret-i Ādem niçin cennetden ṭard olundı? Ben saña ʿibādet ü ṭāʿat-icrā oldıġım için baña ʿafv u maġfiret göstereseñ, bu bir kerem olmaz. Ben günāhkār oldıġım ḥālde ʿafv u merḥametle muʿāmele éderseñ ol zamān keremkārlık étmiş olursañ.

Mefʿūlü mefāʾilün mefāʾīlü feʾūl

I

Feryād kì eyyām-ı viṣāl-ı tu guẕeşt
ʿOmrem kì zi-maḥrūmī-i dīdār bereft
Der-maḥkeme-i ʿālem-i ʿuḳbā elbet

[1794] Abdülbâki Gölpınarlı, *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG), İbn-i Sînâ'nın Tamcîd'i ve Tercemesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1953, Rub. 9., s. 51.
[1795] *be-baḫşī ān: ʾafuv kunī AG.*

Men dāmen-i tū be-gīrem ender "su'ilet"[1796]

Gūyem ṣanemā "bi'eyy[i] *ẕenb*[in] *ḳutilet"*[1797]

II

Rūzī kì şeved "*iẕā's-semā*[u] *nşaḳḳat"*[1798]

Ān dem kì buved *"iẕā'n-nucūmu'n-nkederet"*[1799]

Ān-dem kì zemīn lerze kuned çun ḳad ḳad

Eyyām-ı cevānī be-ḫarābātem reft

Zinde ne-şeved merdum-ı ṣāḥib-naḫvet

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'īlü fe'ūl[1800]

I

Der-her du cihān Ḫāliḳ-ı yek-dāne şumā'st

Çun ḫaste-dilem devā-yı tū ʿayn-ı şifā'st

Men teşne-lebem āb u hevā-yı tū devā'st

Men bende-i 'āṣiyem rıżā-yı tū kucā'st

Tārīk-dilem nūr [u] ṣafā-yı tū kucā'st

II

Ber-ṭārem-i aʿlā kì tu ṣāḥib-ʿarşī

Der-ẕāt u ṣıfāt-ı ebedī bī-ġışī

Naḳḳāş-ı cihānī zi-cihān pur-naḳşī

Mā-rā tu behişt eger be-ṭā'at baḫşī[1801]

Īn muzd buved luṭf u 'aṭā-yı tū kucā'st

[1796] *Ve-izā'l-mev'ūdet*[u] *su'ilet:* "Ve diri diri gömülen kız çocuklarına sorulduğunda" Kur'ân-ı Kerîm Tekvîr sûresi 8. âyetten iktibastır.

[1797] *Bi'eyy*[i] *ẕenb*[in] *ḳutilet:* "Hangi suçtan dolayı öldürüldü." Kur'ân-ı Kerîm Tekvîr sûresi 9. âyetten iktibastır.

[1798] *İẕā's-semā*[u] *nşaḳḳat:* "Gök ayrılıp parçalandığında." Kur'ân-ı Kerîm İnşikak sûresi 1. âyetten iktibastır.

[1799] *İẕā'n-nucūmu'n-nkederet:* "Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde." Kur'ân-ı Kerîm Tekvîr sûresi 2. Âyetten iktibastır.

[1800] *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ)*, s. 300; *Rubaîler Hayyam (RŞ)*, s. 110.

[1801] *Mā-rā: Ber men RŞ. / eger: er RŞ.*

Mefʿūlü mefāʿilün mefāʿīlü feʿūl[1802]

I

Vāv-ı emelem be-ḫīre maʿṭūf ne-şud
Nām u şerefem zi-dehr mevṣūf ne-şud
Āṯār-ı dilem be-cehl maṣrūf ne-şud
Ḫurrem-dil ān kesī kì maʿrūf ne-şud
Der-cubbe vu durrāʿa vu der-ṣūf ne-şud[1803]

II

Der-ʿarṣa-i şatrenc-i zamān bāzī kerd
Ber-ferz u piye ruḫ-zede şehbāzī kerd
Der-mulk-i cihān gerçé ser-efrāzī kerd
Sīmurġ-ṣıfat be-arş-pervāzī kerd[1804]
Der-kunc-ı ḫarābe-i cihān būf ne-şud[1805]

Maḥṣūl-i Beyit

Gönli baḫtiyārdır ol kimseniñ mechūl olaraḳ yaşamış gitmiştir. Ne cübbe ne bīniş ne sūf giymemiştir. Cihān virānesinde bayġuş olmayaraḳ sīmūrġ gibi ʿarşa uçup gitmişdir.

Mefʿūlü mefāʿilün mefāʿīlü feʿūl[1806]

I

Ān kes kì der-īn ḫavf u recā geşte muḳīm

[1802] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 292., s. 66.
[1803] *cubbe vu durrāʿa: fūṭa vu der-aṭlas AG.*
[1804] *Sīmurġ-ṣıfat be-arş-pervāzī kerd: Sīmurġveş ez-ser dū ālem ber-ḫāst AG.*
[1805] *ḫarābe-i: ḫarāb īn AG.*
[1806] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 2., s. 7.; *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ),* s. 45; *Rubaîler Hayyam (RŞ),* s. 238.

Elbette rehā mī-kuned ez-nār-ı Ceḥīm
Īn beyt buved mujde-res-i ehl-i zenīm
Ez-Ḫāliḳ-ı Kirdgār v'ez-Rabb-i Raḥīm[1807]
Nevmīd me-şev be-curm u ʿiṣyān-ı ʿaẓīm[1808]

II

Her laḥẓa ger meykede bāşī şeb u rūz
Bā-bāde-keşān hemīşe bāşī dil-sūz
Der-meclis-i rindān-ı cihān şemʿ-efrūz
Ger mest u ḫarāb u murde bāşī imrūz[1809]
Ferdā be-ḫşed ber-ustuḫʿānhā-yı remīm[1810]

Maḥṣūl-i Me'āl-i Beyit

İşlemiş büyük günâhdan dolayı şefḳatli Allâhdan ve merḥametli Mevlādan ümīdiñi kesme.. Bugün mest ü ḫarāb olaraḳ ölecek olsañ da yarın seniñ çürük kemikleriñe baġışlar.

Mefʿūlü mefāʿilün mefāʿīlün fāʿ[1811]

I

Der-meykede-i pīr-i muġān ser-ḫoş bāş
Der-mecmaʿ-i pīr u cevān pur-hoş bāş
Der-nezd-i suḫandān-ı cihān ḫāmūş bāş
Ḫayyām eger zi-bāde mestī ḫoş bāş[1812]
Bā-sāde-ruḫī eger nişestī ḫoş bāş[1813]

[1807] *Rabb-i: Rabb o RŞ.*
[1808] *me-şev: neyem AG; Hİ; RŞ.*
[1809] *bāşī: bāşem AG; Hİ. / u murde bāşī: bûde bâşem RŞ.*
[1810] *Ber: be SB.*
[1811] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 57., 243; *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ),* s. 171; *Rubaîler Hayyam (RŞ),* s. 233.
[1812] *eger zi-bāde mestī: çu rend u mey perestī AG.*
[1813] *sāde: lāle AG. / sāde: mâh RŞ;* bu rubâînin yalnız ilk iki mısraı tahmis edilmiştir, son iki mısraı ise şöyledir:

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūl[1814]

I

Feryād zi-dest-i felek-i sifle-nihād

Ez-tīşe-i ḳahreş şude ʿālem ber-bād

Her laḥẓa kuned cevr u sitem-rā īcād

Īn çarḫ-ı cefā-pīşe-i 'ālī bunyād

Hergiz girih-i kār-ı kesī-rā ne-kuşād[1815]

II

Ber-cāy-ı hezārān heme zāġī dāred

Ẓannī kì me-ber ber-tu çerāġī dāred

Ber-ʿarṣa-i şāhāne ūtāġī dāred

Her cā kì dilī dīd kì dāġī dāred

Dāġ-ı digerī ber-ser-i ān dāġ nihād[1816]

Maḥṣūl-i Rubā'ī

ʿĀdeti cefā-pīşe olan bu yüksek yapılı çarḫ hīçbir kimseniñ müşkilini ḥal étmemişdir. Her nerede yaralı bir yürek görmişse o yaranıñ üzerine dīger bir yara açmışdır.

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūl

I

Ez-bes kì der-īn ḳāfile'em nīst ʿases

Āvāz-ı ṣadâ-ḫˇān-ı ṣadāhā-yı ceres

Der-gulşen-i murġān-ı hevā nīst ḳafes

Ey vāḳıf-ı esrār-ı żamīr-i heme kes

Çun 'āḳıbet-i kār-ı cihān nīstī est
İngār kì nīstī çu hestī ḫoş bāş

[1814] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 35., s. 14.

[1815] *kār-ı: beste-i AG.*

[1816] *digerī: digereş AG.*

Der-ḥālet-i ʿacz dest-gīr-i heme kes

II

Her laḥẓa tuvī fāʿil-i muḫṭār-ı ḳadīr
Peyveste tuvī Ḫāliḳ-ı her şāh u vezīr
ʿİṣyān-ı me-rā maḥv kun ey ẕāt-ı ḫabīr
Yā Rab tu me-rā tevbe dih u ʿoẕr-pezīr
Ey tevbe-dih u ʿuẕr-pezīr-i heme kes

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlün fāʿ[1817]

I

Ān dem kì perīden zi-cihān-ı menḥūs
Ne murġ be-mānd ne ṣadā-yı ṭāvūs
Her kes şude der-ḫāne-i ḥayret me'yūs
Murġī dīdem nişeste ber-bāre-i Ṭūs
Der-pīş niḥāde kelle-i Keykāvus[1818]

II

Der-cumle-i ʿālem ne-buved gerçì ʿarūs
Dāmādi me-kun der-īn cihān-ı maʿkūs
Ez-ḫāne-i ḥayret be-der āy ey cāsūs
Bā-kelle hemī guft kì efsūs efsūs
Kū bāng-i cereshā vu kucā nāle-i kūs

[1817] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 41., s. 16; *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ)*, s. 297; *Rubaîler Hayyam (RŞ)*, s. 174.
[1818] *Der-pīş-i niḥāde: Der çeng gerefte Hİ., RŞ.*

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'īlü fe'ūl[1819]

I

Her laḥẓa zi-dil-ber-i pesendīde me-purs
Ez-çeşm-i siyeh çehre-i tābende me-purs
Peyveste zi-peymāne-i tābende me-purs
Ez-ḥādiṯe-i zamān [zi-]āyende me-purs[1820]
V'ez-her çé resed çu nīst pāyende me-purs[1821]

II

Ḥālā ne-guẕeştīm zi-sevdā-yı cihān
Tersem kì be-pāyān be-resed devr-i zamān
Āşūb-ı cihān tā key ne-y-āmed zi-mīyān
Īn yek deme naḳd-rā ġanīmet mī-dān[1822]
Ez-refte me-y-endīş ve'z-āyende me-purs[1823]

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'īlün fā'

I

Tā ber-ser-i sevdā-yı tū bāşed çun hoş
Her laḥẓa be-kun dil-ber-i ḫod der-āġūş
Mey ḫˇār be-hişt zi-zāhid-i ḫırḳa be-dūş
Pendī vu himmet eger be-men dārī gūş
Ez-behr-i Ḫudā cāme-i teẕvīr me-purs

[1819] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 251., s. 58; *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ)*, s. 44.
[1820] *me-purs: me-ters Hİ; AG. / zamān: cihān Hİ.*
[1821] *me-purs: me-ters Hİ; AG.*
[1822] *dem-i naḳd rā: deme-rā naḳd-ı SB. / naḳd: 'omr Hİ.*
[1823] *me-purs: me-ters Hİ; AG.*

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'īlü fe'ūl[1824]

I

Gerded kì der-īn merḥale-i kevn u fesād
Her ḳāfile sālār-ı zamāne ber-bād
Ne bāng-ı ceres mānde ne Bānet Suʿād
Ān kes kì zemīn u çarḫ u eflāk nihād
Bes dāġ kì ū ber-dil-i ġamnāk nihād[1825]

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'īlü fe'ūl[1826]

I

Manṣūr-ṣıfat gerçì kì ber-dārterīm
Peyveste zi-fetvā-yı nev-guftārterīm
Ez-ehl-i suḫan hemīşe āṣārterīm
Ey mufti-i şehr ez-tu pur-kārterīm[1827]
Bā-īn heme mestī ez-tu huşyārterīm[1828]

II

Men şīfte-i dergeh-i ḫūbān-ı cihān
Tū beste-i ġavġā-yı cihānī heme ān
Farḳ est miyān-ı men u tū der-devrān
Tū ḫūn-ı kesān mī-ḫurī men ḫūn-ı rezān[1829]
İnṣāf be-dih kudām ḫūn-ḫˇārterīm

[1824] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 76., s. 23; *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ)*, s. 24; *Rubaîler Hayyam (RŞ)*, s. 183.
[1825] *kì: kes RŞ;* bu rubâînin yalnız ilk iki mısraı tahmis edilmiştir, son iki mısraı ise şöyledir:
Bisyār leb çu la'l u zulfeyn çu müşk
Der-ṭabl-ı zemīn u ḥoḳḳa-i ḫāk nihād
[1826] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 210., 50; *Rubaîler Hayyam (RŞ)*, s. 185.
[1827] *mufti-i şehr: sâheb-e fetvâ AG; RŞ.*
[1828] *ez: ze AG; RŞ.*
[1829] *mī-ḫurī men: horî ve mâ RŞ.*

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'īlün fā'[1830]

I

Der-meykede-i pīr-i muġān şev hem-dem
Ez-neş'e-i mey-i daʿvī-i şāhī kerd Cem
Ez-çāşnī-i bāde-i gul-gūn her dem
Bī-bāde me-bāş tā tevānī yek-dem
Ke'z-bāde şeved 'aḳl u dil u dīn ḫurrem

II

Çun neş'e-i mey gerçì be-dāned ʿālem
Huşyār ne-mānd ez-īn cihān-ı pur-ġam
Īn bāde hemān rāfiʿ-i gebr est her dem
İblīs eger bāde be-ḫordī yek-dem
Kerdī du hezār secde be-pīş-i Ādem

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'īlü fe'ūl[1831]

I

Mā-rā be-ḳadr-ı tu beste'ī men çé kunem
Cām-ı emelem şikeste'ī men çé kunem
Her ġonçe dilem şukufte'ī men çé kunem
Yā Rab tu gilem sirişte'ī men çé kunem[1832]
Peşm u ḳaṣabem tū rişte'ī men çé kunem[1833]

II

Her ḫayr ve şer tu-rā kì çarḫ-ı kebūd
Her gūne ḳażā vu ḳaderet cilve-numūd

[1830] *Ömer Hayyâm Rubâîleri*, s. 123.
[1831] *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb (AG),* Rub. 233., 55; *Rubaîler Hayyam (RŞ)*, s. 148.
[1832] *Yā Rab tu: Ez âb gelem AG; RŞ.*
[1833] *Peşm u ḳaṣabem: V'in poşem o keseb AG; RŞ.*

Her būd ne-būdet kì der-īn u her şuhūd
Her nīk u bedī kì āyed ez-mā be-vucūd[1834]
Tū ber-ser-i men nivişte'ī men çé kunem

Mef'ūlü mefā'ilün mefā'ilün fā'[1835]

I
Endīşe-i ʿuḳbā ne-kunem dunyā-rā
Mecnūn ne-buved rāh-ber-i Leylā-rā
Vāmıḳ heme dem girye kuned ʿAẕrā-rā
Çun 'uhde ne-mī-şeved kesī ferdā-rā
Ḥālī ḫoş kun tu īn dil-i sevdā-rā[1836]

II
Der-deyr-i kuhen māye-i ʿomrem kūtāh
Hergiz bezm-i ber-ser-i maṭlūbem rāh
Min baʿd me-kun behr-i cihān-rā eyvāh
Mey nūş be-nūr-ı bāde ey māh kì māh[1837]
Bisyār bi-y-āyed u ne-yābed mā-rā[1838]

Maḥṣūl-i Beyit

Mādām kì ferdānıñ ne oldıġını kimse te'mīn édemiyor.. Sen ġamlu olan göñlüñe neş'e ṭoldur..
Éy māh-ı nūrānī bir kāse içinde şarāb iç. Zīrā māh bizi dünyāda bulmaḳsızın bizden ṣoñra pek çoḳ defʿa arżıñ eṭrafında devr édecek

[1834] *āyed ez-mā: ez men âyed AG; RŞ.*
[1835] *Ömer Hayyâm Rubâîleri (Hİ)*, s. 158; *Rubaîler Hayyam (RŞ)*, s. 164.
[1836] *kun tu in dil-i: dar in del-e por RŞ.*
[1837] *nūr bāde: mâhtâb ey Hİ; RŞ.*
[1838] *bi-y-āyed: be-cūyed AG betâbed RŞ.*

Mefʿūlü mefāʾilün mefāʾīlün fāʾ[1839]

I

Zāhid be-riyā ḫorden-i dunyā bādā
Cāhid be-ġazā kerde-i aʿdā bādā
Ḥācī be-ṭavāf-ı Kaʿbe-i ʿalā bādā
ʾĀşıḳ heme sāl mest u şeydā bādā
Dīvāne vu şūrīde vu rusvā bādā

II

Der-ḳahr-ı cihān nīze-i ḫūn-rīz ḫorīm
Der-cevr-i felek ḫancer-i ser-tīz ḫorīm
Der-meykede çūn cām-ı ḫoş-āmīz ḫorīm
Der-huşyārī ġuṣṣa-i her çīz ḫorīm
Çun mest şudim her çé bādā bādā[1840]

[1839] *Rubaîler Hayyam (RŞ)*, s. 145.
[1840] *şudim: şevīm: SB.*

DÜ-BEYİT TAHMÎSLERİ

1. [MEVLĀNĀ EMĪR HÜMĀYŪNUÑ DÜ BEYİTİNE YAZILAN TAḪMĪSDİR][1841]

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

Teʿālallâh kì ez-āş̲ār-ı ṣunʿ-ı ḥażret-i bī-çun
Dehed ez-ḫūşe-i engūr dā'im bāde-i gul-gūn
Bi-y-ā sāḳī muheyyā kun şarāb-ı sāġar-ı meşḫūn
Be-yek-dem āb ez-bārān çeşāned kūh-rā gerdūn[1842]
Dehed ez-lāle der-pey ṣad hezāreş sāġar-ı pur-ḫūn

II

Butī dārem kì der-vaṣf-ı cemāl-i ū ş̲enā-ḫˇānem
Çu bulbul der-gulistān-ı kemāleş hem nigehbānem
Ḳadeş çun serv-i ṭūbâ ʿārıżeş ṣad berg-i meydānem
Dehāneş ġonçe çeşmeş nergis u ruḫ lāle ḥayrānem[1843]
Kì der-yek şāḫ çun peydā şud īn gulhā-yı gūn-ā-gūn

[1841] SA. 106; Devletşâh b. ʿAlâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ (SŞ)*, s. 325.
[1842] *ez: k'ez SŞ.*
[1843] *Dehāneş: Dehānet SŞ. / çeşmeş: çeşmet SŞ.*

MÜFRED TAHMÎSLERİ

1. [İŞBU BEYİT ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ÉDİLMİŞDİR][1844]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Hemīşe ber-der-i mey-ḫāne-i dil-dār dil-bestem

Zi-behr-i sāġar-ı ṣahbā-yı ū peyveste ser-mestem

Berāy-ı custcū-yı bāde-i gul-gūn hemān reftem

Be-kūy-ı mey-furūşān behr-i cāmī der-be-der geştem

Çé āb est īn keʾz-ū her çend ḫūrdem teşneter geştem

2. İŞBU BEYİT ʿABDURREZZĀḲ AĠA ṬARAFINDAN TAḪMĪS ÉDİLMİŞDİR[1845]

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

Şude mujgān [u] ebrūyeş hemān tīr u kemān-ı men

Ser-i gīsū-yı ū şud ḥalḳa-i zencīr-i cān-ı men

Kemend-i nār-ı zulfeş beste est hem ber-cenān-ı men

Be-zencīrem çu kerd ez-bī-ḳarārī dilsitān-ı men

Dil-i zencīr şud sūrāḫ sūrāḫ ez-fiġān-ı men

[1844] SA, s. 106; Devletşâh b. ʻAlâʾüddevle, *Sefînetü'ş-Şuʻarâ (SŞ),* s. 325.
[1845] SA, s. 105; Devletşâh b. ʻAlâʾüddevle, *Sefînetü'ş-Şuʻarâ (SŞ),* s. 324.

SONUÇ

Bu çalışmada, Divan şiirinde kullanılmış nazım şekillerinden biri olan tahmis kavramı ve Erbilli Abdurrezzâk Ağa'nın yazdığı tahmislerinin tamamı bir araya getirilerek şekil ve muhteva yönünden özellikleri incelenmeye çalışılmıştır.

Tezin başında musammat ve tahmis kavramlarıyla ilgili kaynaklarda verilen bilgiler toplanmıştır. Buna binaen tahmis Arapça kökenli bir kelime olup *hams* kökünden türemiştir. Türkçede beşleme, beş köşeli yapma anlamına gelmektedir. Bir edebiyat terimi olarak da tahmis, divan edebiyatı şairlerinin kendi veya başka bir şairin beyitlerle yazılmış manzumesinin her beytine üçer mısra ekleyerek beşer mısralı yani bendli hâle getirmektir. Tahmis, genel olarak gazel şekline yapılmakla birlikte kaside, rubai, tercî-bend, terkîb-bend vd. yapılan tahmis örneklerine az da olsa rastlanır.

Araştırmamıza göre Arap edebiyatında doğmuş olan tahmis, Araplardan Farslara, Farslardan da Türk edebiyatına geçmiş bir nazım şeklidir. Ancak tahmis Arap ve Fars edebiyatından daha çok Türk edebiyatında kullanılarak rağbet görmüştür. Klasik Türk edebiyatında musammatlar grubunda yer alan tahmis, musammatların en çok kullanılan nazım şekillerinden biridir.

Çalışmada, tahmisin beşer mısralık bentlerden oluşan Muhammes nazım şekliyle ilişkisi ve farklı tarafları üzerinde de durulmuştur. Tahmisin, muhammesle muhteva yönünden hiçbir farkı yoktur, ancak tahmisin iki basamak hâlinde meydana gelmesine karışlık muhammesin bir anda yazılması yönüyle bu iki nazım şekli birbirinden ayrılmaktadır. Ayrıca, bu nazım şekilleri arasındaki bir başka fark, tahmisin genellikle iki şair, muhammesin ise tek şair tarafından yazılmış olmasıdır. Buna rağmen eserlerde bazen tahmis ile muhammesin nazım şekilleri, kavram olarak birbirine karıştırıldığı görülmüştür.

Türk edebiyatında tahmisin ilk örneklerine XV. yüzyılda rastlanmaktadır. Kaynaklara göre bu devrin şairlerinden tahmis yazmakta ün yapmış, en önemli şair, Ahmed Paşa'nın da çağdaşı ve musahibi olan Bursalı Resmî'dir. Bu çalışmada yalnız

Türk edebiyatında yazılmış tahmisleri tespit etmek adına kitap hâlinde neşredilenler başta olmak üzere yazma, elektronik kaynaklar ve tez olarak hazırlanmış 700'ü aşkın divan taranmıştır. Böylece tahmis yazmış şairler ve bunların yazdıkları tahmis sayıları yüzyıllara göre tasnif edilerek gösterilmiştir. Bentlerle yazılan diğer nazım şekillerine paralel tahmisin de her geçen yüzyıl şairler tarafından daha fazla ilgi görerek kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Çalışmamızın giriş kısmının ardından birinci bölümde esas konumuz olan Irak Türkmen şairlerinden Erbilli Abdurrezzâk Ağa'nın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Burada ilk defa şöhreti mahalli sınırları aşmayan şairin hayatı ve edebî kişiliği hakkında kendi eserlerinden ve onunla ilgili bilgi veren yerli yazma ve matbu kaynaklardan faydalanılarak teferruatlı bir inceleme yapılmıştır. İkinci bölümde ise metin kısmında yer alan şairin tahmisleri şekil ve muhtevası yönünden incelenmiştir. Bu bölümün ilk aşamasında Abdurrezzâk Ağa tarafından tahmis edilmiş manzumelerin vezinleriyle ilgili bir tablo hazırlanmış, tahmislerde kullanılan kafiye ve redifler örneklerle açıklanmıştır. Ayrıca, şairin bazı tahmislerinde vezin ve kafiye yönünden birtakım kusurları olduğu tespit edilmiştir. Muhteva kısmında da şairin tahmislerinde kullandığı yerli deyiş ve kelimelere, göze çarpan yanlış kullanımlara, her eserde görülebileceği gibi şairin başvurduğu değişik benzetme ve şahsî tasarruflara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise Abdurrezzâk Ağa'nın tahmislerinin transkripsiyonlu metni oluşturmuştur. Metin neşrinde şairin dört ayrı şiir mecmuasından toplanan tahmisleri bir araya getirilerek kasideden beyte kadar tahmis edilmiş manzumeleri mürettep bir divan şeklinde düzenlenmesi uygun görülmüştür. Bölümün ilk başında metinde kullanılan şairin şiir mecmualarının tavsifleri yapılmıştır. Mecmuaların imlasında bazı yanlışlıklar, tutarsızlıklar, vezin kusurları vb. söz konusudur. Bunların bir kısmı "Metinde Hazırlanırken İzlenen Yöntem" başlığı altında işaret edilmiş, bir kısmı da metin üzerinde gösterilmiş veya dipnotlarla ifade edilmiştir. Metinde tarafımızdan eklenen harf, ek, kelime veya söz öbeği [ ] içinde verilmiş; vezin kusurları olan mısraların sonunda (*) işaretiyle gösterilmiştir. Metinde imlâ birliğine dikkat edilmeye çalışılmıştır. Sağlam bir metin ortaya koymak adına

Abdurrezzâk Ağa tarafından tahmis edilen manzumeleri neşirleri yapılan divan metinleri veya ulaşabildiğimiz yazma nüshalarla karşılaştırılmış ve nüsha farklılıkları dipnotlarda gösterilmiştir.

Abdurrezzak Ağa; Fuzûlî, Bâkî, Rûhî-i Bağdâdî, Nef'î, Nâbî gibi Divan edebiyatının zirve şairlerinin manzumelerini başta olmak üzere -kendi gazeli ve söyleyeni belli olmayan şiirler dışında- eski ve çağdaşı olan 80 şairin şiirini tahmis etmiştir. Metin bölümünde şair tarafından tahmis edilmiş nazım şekli olarak 18 kaside, 210 gazel, 3 tercî-bend, 12 terkîb-bend, 1 müseddes, 1 tahmis, 5 kıta, 15 rubâî, 3 dü-beyit, 1 mesnevî, 7 müfred yani toplam 276 manzume bulunmaktadır. Metindeki tahmis sayısı ise iki defa tahmis edilmiş gazellerle 286 adet olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma vesiylesiyle şairin bugüne değin yayımlanmamış olan tahmisleri Türk edebiyatı tarihi içinde ilk kez gün ışığına çıkarılmıştır. Bu yüzden Erbilli Abdurrezzâk Ağa ve tahmisleri başta olmak üzere, bölgenin diğer şairleri üzerine yapılacak araştırmalara yeni bakış açıları getirmesi ve kaynaklık yapabilmesi temennimizdir.

KAYNAKÇA

Yazma Eserler:

Basîrî, A‘mâ Musullu Halîl Efendi, *Dîvân-ı Basîrî*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Nu. AEMNZ 55.

El-İstanbuli, Muhammed Lebîb b. Mustafa, *Mecmua-i Eş’ar*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksyonu, Nu. 01989.

Erbilli Ataullah Ağa’nın Muhtelif Şiir Mecmuaları.

Fahrî-zâde Es‘ad, *Dîvân-ı Es‘ad-ı Bağdadî*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Nu. AEMNZ 24.

Haylî, Ahmed, *Na’t-ı Şerîf*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Nu. NEKTY10873/03.

Tayyârzâde, Ata Bey (Atâ’ullah Ahmed el-İstanbulî), *Dîvân-ı Atâ*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Nu. AEMNZ 301.

Kitaplar:

Abdulkadiroğlu, Abdulkerim –Demirbağ, Ömer, *Dîvan Süleyman Şâdî (Karslı)*, Ankara 1993.

Abdurrezzak Ağa b. Fethullah Ağa, *Re‘fet Mevlid Nâmesinin Tahmisi*, Toplayan ve Düzelten: Şerzad Şeyh Muhammed, y.y., 2015.

Abidin Paşa, *Sekiz Yüz Yıldır Okunan Şiir Kaside-i Bürde (Tercüme ve Şerhi)*, Günümüz Türkçesi: M. Sait Karaçorlu, Türkiye Dil ve Edebiyatı Derneği Yay., Kocaeli 2013.

Ahmed Cevdet Paşa, *Belâgat-ı Osmâniye*, haz.: Turgut Karabey-Mehmet Atalay, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2017.

Ahterî-i Kebîr, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1310 (1892-93).

Ak, Çoşkun, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin) I-II*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001.

Akçay, Gülçiçek, *Hisarcıklızâde Mes‘ud, Mecmû‘a-i Eş‘âr (Metin-İnceleme)*, Paradigma Akademi Yay., Çanakkale 2020.

Akkaya, Hüseyin, *Nevres-i Ḳadīm ve Türkçe Dīvānı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Tıpkıbasım / 2. Kısım: Tenkitli Metin ve Dizin)*, Harvard Üniversitesi Yay., Harvard 1996.

Akkuş, Mehmet, *Hatîbî Tezkire-i Şuarâ-yı Bağdâd*, MÜİFV Yay., İstanbul 2008.

Akpınar, Şerife, Agah Divanı, Konya 2006.

Akün, Ömer Faruk, *Divan Edebiyatı*, 1. baskı, İSAM Yay., İstanbul 2013.

Akyol, İbrahim, *Çankırılı Mecbûr Efendi Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020.

Akyol, İbrahim, *Hanyalı Kâmî Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020.

Akyüz, Kenan-Beken, Süheyl- Yüksel, Sedat, Cunbur, Müjgân, *Fuzûlî Türkçe Divan*, TTK Yay., Ankara 1958.

Alıcı, Lütfi, *Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010.

Alıcı, Lütfi, *Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2010.

Alıcı, Lütfi-Tamdır Alıcı, Gülcan, *Hâmî Abdu'l-gaffâr Baba Divan-ı Hâmî-i Mar'aşî (Tenkitli Metin-Tıpkıbasım)*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2013.

Altınok, Baki Yaşa, *Turâbî Dîvânı Yanbolulu Ali Turâbî Baba*, Horasan Yay., İstanbul 2006.

Arslan, Mehmet, *Antepli Aynî Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004.

Arslan, Mehmet, *Bursalı İffet Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005.

Arslan, Mehmet, *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003.

Arslan, Mehmet, *Sivaslı Gulâmî Dîvânı*, Asitan Yay., Sivas 2009.

Arslan, Mehmet, *Şeref Hanım Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2002.

Arslan, Mehmet, *Tayyâr-Zâde Atâ Osmanlı Saray Tarihi (Târîh-i Enderûn) -V-*, Kitabevi Yay., İstanbul 2010.

Arslan, Mehmet, *Zîver Paşa Dîvân ve Münşe'ât*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 2009.

Arslan, Mustafa Uğurlu, *Diyârbekirli Kâmî ve Dîvânı*, DBY Yay., İstanbul 2018.

Aslan, Üzeyir, *Ubeydullah Han (Ö. 1539) Şairi Şānī ve Türkçe Divanı*, Palet Yay., Konya 2009.

Ayan, Hüseyin, *Cevrî (Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni)*, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum 1981.

Ayaz, Hayrettin, *Kanbalakzâde Hazmî Divânı (İncelme-Metin)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1987.

Aydemir, Yaşar, *Behiştî Dîvânı*, MEB Yay., Ankara 2000.

Aydemir, Yaşar, *Remzî Divanı*, Birleşik Yay., Ankara 2016.

Aynur, Hatice, *15. Yy. Şairi Çākerī ve Dīvānı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Scala Yayıncılık, İstanbul 1999.

Bektaş, Ekrem, "Nâbî'nin "Bu" Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler", *Gazi Türkiyat*, Güz 2008.

Bektaş, Ekrem, *Urfalı Hilmî ve Reyâhîn'i*, Şanlıurfa Valiliği Yay., Şanlıurfa 2008

Bilgegil, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgât)*, 2. baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.

Bilgin, Azmi – Yılmaz, Necdet, *Divân-ı Seyyid Nigârî Mîr Hamza Nigârî*, Kule İletişim Hizmetleri Yay., İstanbul 2003.

Bilkan, Ali Fuat, Nabi Divanı I-II, 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2011.

Bozanoğlu, G. Ömer, *Örnekleriyle Türk Şiiri*, Yeni Çığır Kitabevi, İstanbul 1973.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Genişletilmiş 2. baskı, Anka Yay., İstanbul 2004.

Ceylan, Ömür – Yılmaz, Ozan, *Hazâna Sürgün Bahâr (Keçecizâde İzzet Molla ve Dîvân-ı Bahâr-ı Efkâr)*, Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2005.

Ceylan, Ömür, *Hânedânda Bir Âsî Âsaf -Dâmâd Mahmûd Celâleddîn Paşa-Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara 2003.

CL. Huart, *Arap ve Arap Dilinde İslâm Edebiyatı*, İlavelerle Türkçeye Çev.: Cemal Sezgin, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1944.

Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

Çakır, Mustafa Sefa, *Bosnalı Sâmi'î Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2021.

Çaldak, Süleyman, *Nâlî Dîvânı*, Kesit Yay., İstanbul 2010.

Çalışkan, Adem, *Sebâtî ve Divânı'ndan Seçmeler*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2017.

Çavuşoğlu, Mehmed, *Helâkî Dîvan Tenkitli Basım*, İÜEF Yay., İstanbul 1982.

Çavuşoğlu, Mehmed-Tanyeri, M. Ali, *Hayretî Dîvan (Tenkidli Basım)*, İÜEF Yay., İstanbul 1981.

Çelik, Büşra – Kılıç, Muzaffer, *Deri-zâde 'Ulvî Dîvân*, DBY Yay., İstanbul 2018.

Çetin, Nihad M., *Eski Arap Şiiri*, 2. baskı, Kapı Yay., İstanbul 2019.

Değirmençay, Veyis, *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2013.

Demirayak, Kenan, *Hazreti Ebû Bekir Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Gül Kitap Yay., İstanbul [2011].

Devletşâh b. 'Alâ'üddevle, *Sefînetü'ş-Şu'arâ*, Çev.: Süleyman Fehim, Tabhâne-i 'Âmire, İstanbul 1259 (1843).

Doğan, Muhammet Nur, *Fuzulî Leylâ ve Mecnun*, 6. baskı, Yelkenli Yay. İstanbul 2010.

Doğan, Muhammet Nur, *Lâle Devri Şairi Şeyhülislâm Es'ad ve Dîvânı*, MEB Yay., İstanbul 1997.

Dörtbudak, Mehmet Veysi, *Kıratoğlu Emin Dîvânı*, Akademi Kitabevi, İzmir 2003.

Düzenli, Mesut Bayram, *XIX. Yy. Nakşibendî Şeyhlerinden Hocazâde Ahmed Kâmil Divanı*, Kriter Yay., İstanbul 2018.

Egüz, Esra, *Priştineli Begzâde Nureddin I. Divan*, Kriter Yay., İstanbul 2020.

Eliaçık, Muhittin, *Tayyâr-zâde Atâ Dîvânı*, y.y., Ankara 2003.

Eliaçık, Muhittin, *Vak'anüvîs Mehmed Emîn Edîb Dîvânı*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2010.

Eraslan, Kemal, *Hüseyn-i Baykara Divânı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

Erbil, Nesrin, *Yaralı Kuş*, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2019.

Erbilî, Muhammed Es'ad, *Divân-ı Es'ad Farsça-Türkçe*, Erkam Yay., İstanbul 1991.

Erdağı, M. Sadık, *Şinası (Nazım ve Nesirleri)*, Öncü Basımevi, Ankara 2004.

Erdem, Mehmet Dursun vd., *Nâ'il Abbas Hilmi Paşa Divânı (İnceleme-Metin)*, Destan Yay., Ankara 2007.

Erdem, Sadık, *Neylî ve Dîvân'ı*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2005.

Erdem, Sadık, Neyyir Abdü'l-Halim Dede Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Metnin Bugünkü Türkçesi-Sözlük), TDK Yay., Ankara 2018.

Erdoğan, Kenan, *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*, Gözden geçirilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2019.

Erdoğan, Kenan, *Niyazî-i Mısrî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanı (Tenkitli Metin)*, Akçağ Yay., Ankara 1998.

Erdoğan, Mehtap, *Fatîn Dîvânı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2007.

Erdoğan, Mehtap, *Sıdkî Paşa Dîvân ve Berf ü Bahâr*, Kitabevi Yay., İstanbul 2011.

Erdoğan, Mustafa, *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*, Dergâh Yay., İstanbul 2011.

Erdoğan, Mustafa, *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 2002.

Eren, Abdullah, *Hânî-zâde Seyyid İbrahim Hurrem Dîvânı*, Gece Akademi Yay., Ankara 2019.

Ersoy, Ersan, *Azîzî Dîvân*, Akademi Titiz Yay., İstanbul 2013.

Ertaylan, İ[smail] H[ikmet], *Külliyyât-i Dîvân-ı Mevlânâ Hâmidî*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1949.

Ertaylan, İsmail Hikmet, *Türk Edebiyatı Örnekleri V. Divan-i Sultan Hüseyn Mirza Baykara "Hüseyinî"*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1946.

Ertem, Rekin, *Yahyâ Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1995.

Gibb, E.J. Wilkinson, *Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Ottoman Poery) I-II*, trc.: Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yay., Ankara [1999].

Göçgün, Önder, *Namık Kemâl'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*, AKM Yay., Ankara 1999.

Göçgün, Önder, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler*, Kültür Bakanığı Yay., Ankara 2001.

Gölpınarlı, Abdülbâki, *Hayyam Rubaîler ve Silsilat-al-Tartîb, İbn-i Sînâ'nın Tamcîd'i ve Tercemesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1953.

Gürel, Rahşan, *Enderunlu Vâsıf Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul [1999].

Gürgendereli, Müberra, *Hasan Ziyâ'î Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Metin)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.

Habib Hürmüzlü, *Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü*, 2. baskı, Fuzuli Matbaası, Kerkük 2013.

Hakkı, Mahmud, *Ebû Bekir es-Sıddîk Radıyallâhᵘ 'Anhın Hayatı*, [İstanbul] 1337 (1921).

Hamâmîzade İhsan, *Ömer Hayyâm Rubâîleri*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1966.

Hocazâde, Ahmed Hilmi, *Veliler Bahçesi (Hadîkatü'l Evliyâ)*, haz.: Selahattin Hacıoğlu, Beyaz Lâle Yay., İstanbul 2007.

Horata, Osman, *Esrâr Dede Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998.

Huyugüzel, Ö. Faruk – Çağın, Şerife, *Eşref (Bütün Eserleri)*, Dergâh Yay., İstanbul 2006.

İçli, Ahmet, *İşkodralı İbrahim Fehmî Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2019.

İmâmi Bûsîrî, *En Sevgili'ye En Güzel Mısralar Kasîde-i Bürde*, Tercüme: İlhan Armutçuoğlu, Erkam Yay., İstanbul 2019.

İpek, Abdulmuttalip, *Vak'anüvîs Ahmed Lutfî Dîvânçe ve Münşeât-ı Türkiyye (İnceleme-Metin-Dizin)*, DBY Yay., İstanbul 2021.

İpekten, Haluk, *Nâ'ilî Divânı*, Akçağ Yay., Ankara 1990.

İsen, Mustafa – Horata, Osman vd. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, editör: Mustafa İsen, 7. baskı, Grafiker Yay., Ankara 2012.

İsen, Mustafa, *Usûlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1990.

İsmail Habib, *Edebiyat Bilgileri*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1943.

Ka'b Bin Züheyr (RA), *Bürde Kasidesi*, Tercüme ve şerh: İsmail Kaya, Madve Yay., İstanbul 1986.

Kâmil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar*, 20. baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2015.

Kaplan, Hasan, *Zîver ve Divanı*, DBY Yay., İstanbul 2019.

Kaplan, Mahmut, *Neşâtî Divanı*, Akademi Kitabevi, İzmir 1996.

Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, 4. baskı, Dergâh Yay., İstanbul 1998.

Karacan, Turgut, *Bosnalı Alaeddin Sabit Divan*, Cumhuriyet Üniversitesi Yay., Sivas 1991.

Karahan, Abdülkadir, *Urfalı Mehmed Şevket ve Şiirleri*, Ankara 1991.

Karayazı, Nurgül, *Yârî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım) Ahmed Yârî (17. yy.)*, TYEKB Yay. İstanbul 2013.

Kavak, Abdulcebbar, *Mevlânâ Hâlid-i Nakşibendî ve Hâlidîlik*, Nizamiye Akademi Yay., İstanbul 2016.

Kavaz, İbrahim-Onur, Naci, *Harputlu Rahmî Dîvânı*, İzzet Paşa Yay., Ankara 1996.

Kavruk, Hasan, *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*, MEB Yay., Ankara 2001.

Kaya, Bayram Ali, *Osman Nevres Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kesit Yay., İstanbul 2017.

Kaya, Bayram Ali, *Osman Nevres ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Geliştirimiş 2. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2010.

Kaya, İ. Güven, *Selanikli Hasan Âkif (Âkif el-Mevlevî)*, Umuttepe Yay., Kocaeli 2010.

Kaya, Mahmut, *Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş*, 2. baskı, TDV Yay., İstanbul 2004.

Kaya, Nevzat, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli (Tahlîl ve Metin) 1732 (RE.)*, TTK Yay., Ankara 2003.

Keçecizâde İzzet Molla, Mihnet-Keşan, Ceride-i Havadis Matbaası, İstanbul 1269.

Keremî, Ahmed, *Divân-ı 'İsmet Buhârâ'î*, Tâlâr-ı Kitâb, Tahran 1366 (1987).

Kesik vd, Beyhan., *Kıbrıslı Hilmî (Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânçesi ve Diğer Şiirleri)*, Kesit Yay., İstanbul 2018.

Kılıç, Atabey, *Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği) ve Divanı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2004.

Kılıç, Filiz, *Şehzade Bayezid "Şâhî" Hayatı ve Divanı*, KTB Yay., Ankara 2000.

Kıyçak, Özgür – Arı, Ramazan, *Hüseyin Hulûsî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Fenomen Yay., Erzurum 2020.

Koç, Hamza – Baka Telli, Şermin – Kacar, Küpra (haz.), *Klasik Türk Şiirinin Kayıp Bir Halkası Bursalı Resmî ve Şiirleri*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara 2020.

Kolunsağ, İbrahim, *Serâyî Divan (Notlandırılmış Metin-İnceleme)*, 1. baskı, TDK Yay., Ankara 2019.

Köksal, M. Fatih, *Kilisli Lutfullah Hâzım ve Dîvânçesi (Mecmû'a-i Lutfî)*, Kesit Yay., İstanbul 2016.

Köksal, M. Fatih, *Mevlid-nâme*, TDV Yay., Ankara 2011.

Kurnaz, Cemal- Çeltik, Halil, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2013.

Kurnaz, Cemal, *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi., Ankara 2007.

Kurtoğlu, Orhan, *Bosnalı Âsım Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2012.

Küçük, Sabahattin, *Antakyalı Münîf Dîvânı (Tenkitli Basım)*, KTB Yay., Ankara 1999.

Küçük, Sabahattin, *Bâḳî Dîvânı (Tenkitli Basım)*, Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2019.

Macit, Muhsin, *Erzurumlu Zihnî Divânı*, KTB Yay., Ankara 2001.

Macit, Muhsin, *Nedîm Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1997.

Mehmed Nâzım, *Muhataba*, 3. tab', Selanik Matbaası, Dersaadet 1328 (İstanbul 1912-1913).

Mehmet Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Külliyat 1, Alfa Yay., İstanbul 2014.

Mermer, Ahmet – Koç Keskin, Neslihan, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2016.

Mermer, Ahmet, *Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı Yay., İstanbul 2004.

Mermer, Ahmet-Koç Keskin, Neslihan, *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı, Akçağ Yay., Ankara 2016.

Mevlânâ Halid-i Bağdâdî, *Divan*, Tercüme ve Şerh: Abdulcabbar Kavak, Semerkand Yay., İstanbul 2013.

Muallim Nâci, *Istılâhât-ı Edebiyye*, A. Asadoryan Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul 1307 (1890).

Muallim Naci, *Istılâhât-ı Edebiyye*, Haz.: M. A. Yekta Saraç, TDK Yay., Ankara 2017.

Muallim Nâci, *Lûgat-ı Nâci*, Çağrı Yay., İstanbul 1978.

Muhyî-yi Gülşenî, *Menâkib-i İbrâhîm-i Gülşenî ve Şemleli-zâde Ahmed Efendi, Şîve-i Tarîkat-i Gülşenîye*, yayınlayan: Tahsin Yazıcı, TTK Yay., Ankara 1982.

Musul Sâlnâmesi, Beşinci Defa, Musul Matbaası, Musul 1330 (1912).

Musul Sâlnâmesi, Birinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1308.

Musul Sâlnâmesi, Dördüncü Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1325 (1907).

Musul Sâlnâmesi, İkinci Defa, Vilayet Matbaası, Musul 1310 (1892).

Nesrin Erbil'in İki Şiir Defteri, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2019.

Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyâtı Târihi I*, MEB Yay., İstanbul 1998.

Okçu, Naci, *Şeyh Galib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlîli ve Divânın Tenkidli Metni) I*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993.

Okuyucu, Cihan, *Cinânî (Hayâtı- Eserleri- Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, TDK Yay., Ankara 1994.

Osmânzâde, Hüseyin Vassâf, *Sefînye-i Evliyâ*, Cilt 4, haz.: M. Akkuş-A. Yılmaz, 3. baskı, Kitabevi Yay., İstanbul 2015.

Özgül, M. Kayahan, *Hereskli Ârif Hikmet Bey*, Kitabevi Yay., İstanbul 2015.

Özuygun, Ali Rıza, *Hasan Sezâyî-i Gülşenî Dîvânı*, Buhara Yay., İstanbul 2019.

Pekolcay, Neclâ vd., *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'îlere Giriş*, 5. baskı, Kitabevi Yay., İstanbul 2000.

Poyraz, Yakup, *Tayyar Mahmud Paşa ve Divanı*, Etüt Yay., Samsun 2014.

Saatçi, Suphi, *Irak Türkmen Boyları, Oymaklar ve Yerleşime Bölgeleri*, 2. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015.

Saatçi, Suphi, *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Koruma ve Geliştirme Vakfı Yay., İstanbul 1996.

Saatçi, Suphi, *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, 4. baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.

Sağlam, Ayşe – Yiğitoğlu, Mustafa, *Ali Salâhaddîn -Aşkın Sesi- (İnceleme-Metin)*, DBY Yay., İstanbul 2020.

Sâlnâme-i Nezâret-i Ma'ârif-i 'Umûmiyye, İkinci Sene, Matba'a-i 'Amire, Hicrî 1317 (1899-1900).

Saraç, M. A. Yekta, *Emrî Divanı*, Eren Yay., İstanbul 2002.

Saraç, M. A. Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)*, 12. baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2014.

Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi (Biçim - Ölçü - Kafiye)*, 6. baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2012.

Sarıkahya, Kasım, *Irak Türkmen Edebiyatçıları*, Türkmen Kültür Müd., Bağdat 1998.

Şardağ, Rüştü (Türkçesi), *Rubaîler Hayyam*, Milliyet Yay., [İstanbul] 1973.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, İkdam Matbaası, Dersaadet 1317 (İstanbul 1899-1900).

Şenödeyici, Özer, *Fevzî Divanı (17. Yüzyıl)*, Kitap ve Cafe Serüven Yay., [Ankara] 2015.

Şenödeyici, Özer, *Kilisli Ebû Bekir Vahîd Divançesi*, Kömen Yay., Konya 2012.

Şimşek, Selâmi, *Edirneli Şeyh Ali Senâî el-Celvetî Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri ve Dîvân'ı (İncelme-Metin)*, Edirne Valiliği Kültür Yay., Edirne 2013.

Şimşek, Selami, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Litera Yay., İstanbul 2017.

Şinasî-Ebuziyâ, *Durûb-ı Emsâl-i 'Osmâniyye*, geliştirilmiş 3. baskı, Ebuziyâ Matbaası, Kostantiniyye 1302 (İstanbul 1884/1885).

Tarlan, Ali Nihad, *Necatî Beg Divanı*, MEB Yay., İstanbul 1963.

Tarlan, Ali Nihat, *Hayâlî Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1992.

Tatcı vd, Mustafa., *Hüseyin Vassâf Dîvân*, Kırkambar Yay., İstanbul 2012.

Terzibaşı, Ata, *Erbil Şâirleri [1-3]*, Hazırlayanlar: Doç. Dr. Ali İhsan Öbek-Arş. Gör. Duygu Dalbudak, Kerkük Vakfı Yay., İstanbul 2007.

Terzibaşı, Ata, *Kerkük Şairleri*, cilt: 1-4, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.

Terzibaşı, Ata, *Kerküklü Kâbil (Hayatı, Edebi Kişiliği, Şiirinden Örnekler-ve Şair Oğulları)*, Kerkük 2007.

Terzibaşı, Ata, *Kerküklü Kâbil*, Kerkük 2007.

Terzibaşı, Ata, *Kerküklü Şeyh Rıza ve Türkçe Şiirleri*, Kerkük 2006.

Terzibaşı, Ata, *Türkmen Keşkülü*, Kerkük 2007.

Tok, Taner, *16. Asır Şairlerinden Defterî ve Divanı*, Paradigma Yay., Çanakkale 2020.

Tulum, Mertol – Tanyeri, M. Ali, *Nev'î Divan Tenkidli Basım*, İÜEF Yay., İstanbul 1977.

Türkçe Sözlük, 10. baskıdan yapılan tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara 2009.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul 2012.

Uz, Özkan – Yıldız, Enes, *Ârif Dîvânı*, Kriter Yay., İstanbul 2020.

Ünsal Topçu, Gamze, *Dîvân-ı Cemîl Mahmûd (İnceleme-Metin)*, Kriter Yay., İstanbul 2021.

Yalap, Hakan, *Dîvân-ı Refdî*, Belgrad Üniversitesi Yay., Belgrad 2016.

Yavuz, Kemal-Yavuz, Orhan, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin) I-II*, TYEK Yay., İstanbul 2016.

Yazar, İlyas, *Kânî Dîvânı Tenkidli Metin ve Tahlil*, Libra Kitap Yay., İstanbul 2010.

Yenikale, Ahmet, *Sünbül-zâde Vehbî Dîvân*, Ukde Kitaplığı Yay., Kahramanmaraş 2011.

Yıldız, Alim, *Ahmed Hamdi Divanı*, Burciye Yay., Sivas 2011.

Yıldız, Alim, *Ahmed Sûzî Divânı*, Buruciye Yay., Sivas 2012.

Yıldız, Alim, *Kazancızâde Emin Edîb Hayatı Şiirleri*, Sivas Belediyesi Yay., Sivas 2015.

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzüde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yay., İstanbul 2013.

Yoldaş, Kâzım, *Sâbir Pârsâ Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı-Metin-Dizin)*, Kitabevi Yay., İstanbul 2005.

Zülfe, Ömer, *Hecrî Kara Çelebi Muhyi'd-dîn Mehmed Dîvân (İnceleme-Metin-Çevri-Dizin)*, TDK Yay. Ankara 2017.

Tezler:

Açar, Bedriye Gülay, *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012.

Açıkgöz, Cenk, Nakşî-i Eyyûbî [Ö. 1764] Hayatı, Sanatı ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Nesre Çevrisi), (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2016.

Açıl, Berat, *Sırrî Râhile Hanım ve Dîvânı*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

Admış, Aysel, *Akif Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2007.

Akkaya, Mehmet, *Şemsi Paşa Divânı (İnceleme-Edisyon Kritikli Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1992.

Aktaş, Yasemin, *Mehmed Nebil ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010.

Albayrak, Çağdaş, Ağazâde 'Örfî Divânı (Transkipsiyonlu Metin Aktarmalı), (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2009.

Alıcı, Lütfi, Dîvân-ı Nâşıd (İnceleme-Tenkitli Metin), (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1998.

Aliyeva, Tunzala, *Molla Mahmud Zu`i Divanı (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin-İşlevsel Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2019.

Altay, Adem, *Hâmî Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008.

Alten, Seçil, *Zîver Divanı: İnceleme ve Tenkitli Metin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2020.

Altunel, Melek, *Neyyir Abdüllahim Dede Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1995.

Arbatlı, Mehmet Said, *Bağdatlı Es'ad, Hayatı, Sanatı ve Divanının Tenkitli Metni*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2002.

Arslan, Fatma Şennur, *Âsım Ârif-zâde Divançesi (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

Arvas, Fuat Asım, *Seyyid İsmail Hakkı (Mislî) Dîvânı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2010.

Atacan, Mehmet, *Hafız Mehmet Tahir Efendi Divanı*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014.

Atıcı, Muammer, Mehmet Hâlis Efendi ve Mehmet Hâlis Efendi Dîvânı, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009.

Aydın, Abdullah, *Hanyalı Nûrî Osmân ve Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2009.

Aydoğan, Tuğba, *Kerküklü Ebû Bekir Müftî Efendi ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2012.

Aypay, A. İrfan, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

Bahattin Kahraman, Arşi Divânı'nın Tenkidli Metni I-II, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989.

Bal, Esra, *Karamanlı Sabûhî Divanı (İncelme, Tenkitli Metin ve Dil İçi Çeviri)*, (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Batğı, Özlem, *Numân Mâhir Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012.

Bayram, Sibel, *Azbî Baba Hayatı-Eserleri-Sanatı ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2006.

Bedestani, Ayşe, *XVI. Yüzyıl Şairi Ahdî-i Bağdâdî Dîvânı*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018.

Bektaş, Ekrem, *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi).

Beyazkaya, Mehmet, *Mahmut Cemil Bey Divanı (Transkripsiyonlu Metin)*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2013.

Beyhan Kesik, *Cenâbî Paşa Divân (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1996.

Bıyık, Melek, *Abdulbâkî Nâsır Dede (Giriş-Metin-İndeks)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996.

Birgören, Hamdi, *Dâniş Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004.

Bulut, Abdullah, *Sofyalı Yusuf Rasih (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divanı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1998.

Büyükarslan, Hülya, *Asrî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2015.

Cangöz, Gülşah, *Siyâhî Dede Dîvânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2010.

Çabukel, Hatice (Demirkol), *Divan-ı Nüzhet (İnceleme-Tenkitli Metin-İndeks)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2003.

Çağlayan, Nagihan, *Nîsârî Dîvânı*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2007.

Çakır, Mustafa Sefa, *Yahyâ Nazîm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2018.

Çavuşoğlu, Halime, *Nâfi Arab Tâhir Efendi-zâde'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Lisans Tezi), Erzurum 2012.

Çaylı Cankurt, Gülşen, *Figanî Divanı Gramatikal İndeksi*, (Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın 2015.

Çeçen, Halil, *Fıtnat Hanım Hayatı, Sanatı ve Divanı*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 1996.

Çelen, Ahmet, *Kelîm Hayatı, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994.

Çetinkaya, Bekir, *İlmî Divanı*, (Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli 2003.

Çobanoğlu, Ferda, *Enderunlu Ferîd İbrahîm Dîvânı'nın Metni ve İncelemesi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.

Danışan, Tuğba, *Hâtif Ali Efendi Hayatı, Edebî Kişiliği, Dîvânının Tenkitli Metni (1^b-132^a) ve Nesre Çevrisi*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009.

Demirel, H. Gamze, *18. Yüzyıl Şairlerinden Belîğ Mehmed Emîn Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Tahlil) II*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2005.

Demirkazık, Hacı İbrahim, *18. Yy. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.

Doğramacı, Nilgün, Fevzî Dîvânı (17.yy), (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007.

Duman, Mehmet Âkif *Fâzıl Dîvânı (Transkripsiyonlu Metin-İnceleme) II*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005.

Durkaya, Hayriye, *Handanî Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2017.

Duymaz, Mehmet, Diyarbakırlı Azmî ve Divançesi (İnceleme-Metin-İndeks), (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

Eflatun, Muvaffak, *Feyzî-i Kefevî Dîvânı: Tahlil-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2003.

Egüz, Esra, Priştineli Nûrî Divanı ve İncelemesi, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2009.

Elmacı, Betül, *İstanbullu Eşref Divanı (Metin-İnceleme)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi Sanatları Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2016.

Epçaçan, Cahit, *Esad Zade Mehmed Çelebi Hayatı Edebî Şahsiyeti ve Divanı Tenkitli Metin-İnceleme*, (Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1999.

Erdoğan, Mustafa, *Kabûlî İbrahim Efendi, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008.

Erkul, Rasih, *Birrî Mehmet Dede (Magnisalı) Hayatı-Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1992.

Ersoy, Ersen, *II. Bayezit Devri Şairlerinden Münîrî Hayatı, Eserleri ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2010.

Ersöz, Gülden Esra, *Ni'metî Divanı*, (Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana 2007.

Erzen, Mehmet Halil, *İhyâ Dîvânı ve Tahlîli (İnceleme-Tahlîl-Tenkitli Metin)*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Van 2012.

Gökçe, Emrah, *Mislî İsmâ'îl Hakkı ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.

Güler, Murat, *Şu'ûrî Hasan Efendi Divanı Metin-İnceleme*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2017.

Gülnar, Özlem, *Hüsâm-zâde Feyzî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1996.

Gündüz, Emrah, *Abdünnāfi İffet Efendi ve Divanı (İncelme-Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2018.

Güngör, Esra, *Nûrî İbrahim Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2013.

Güntan, Halil, *Receb Enis Dede (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1990.

Hadanoğlu Çağlar, Buşra, *Halil Bin Halil Efendizāde Sālik Divanı (71-151. Varaklar Çeviri Metin) Cilt 1*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2011.

Harmancı, M. Esat, *Şinâsî Dîvânı*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haziran 1999.

Hocaoğlu, Kadriye, *Fennî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2014.

Ildırı, Nursan, *Mücrim Âbid Divânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2016.

İlhan, Enes, *Kâşif Es'ad Efendi Divanı İnceleme-Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015.

Kadıoğlu, İdris, *Lebîb-i Âmidî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divânı'nın Tenkitli Metni*, (Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Diyarbakır 2003.

Kahraman, Bahattin, Arşi Divânı'nın Tenkidli Metni I-II, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1989.

Kaplan, Hasan, *Mustafa Refik ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008.

Karaboyun, Emre, Mehmet Fazıl Efendi Divan'ındaki Kaside ve Tahmislerin Transkripsiyonlu Metni, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2004.

Karapanlı, Gürcan, *Mekkī Divanı ve Tahlili*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara), İstanbul 2005.

Karataş, İbrahim, *Balıkesirli Abdüaziz Mecdî ve Divanı (İnceleme-Metin)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015.

Karatürk, Mehmet, *Zâ'ik Dîvânı (Metin, 65a-135a)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2009.

Kardaş, Mehmet Nuri, *Re'fet Mehmet 'Azîz'in Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2008.

Kaya, Ali Bayram, *Azmî-zâde Hâletî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Edirne 1996.

Kaya, Ayşe, *Dîvân-ı Selâmî (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999.

Kaya, Hatice, *Niyâzî Çelebi Divanı (İncelme-Metin)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2019.

Kaya, Naciye, *Abdurrahmân Sâmî'nin Dört Eseri: Dîvân, Mevlîd, Mir'ât-ı Eyyâm, Nâme-i Muharrem (İnceleme-Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sivas 2015.

Kaya, Nejla, *Tab'î, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı*, (Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2009.

Kayaalp, İsa, *I. Ahmed ve Divanı*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991.

Kayhan, Hasibe, *Mâhir Abdullah (Hayatı, Eseri, Edebî Kişiliği ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 1999.

Kazcı, Özgür, *Sâdık Ağazâde Sıdkî Efendi Divânı (Çeviriyazılı Metin-İnceleme 1a-48b)*, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep 2011.

Kesik, Beyhan, *Cenâbî Paşa Divân (Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Karşılaştırmalı Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 1996.

Keskin, Mahir Selim, *Derviş Selîm Sırrî Dîvânı (İnceleme-Metin-Diliçi Çevri-Dizin-Tıpkıbasım)*, (Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Keskin, Raşit, *Tahmîs-i Derviş Azbî Dîvân-ı Mısrî Efendi'nin Karşılaştırmalı Tahlili*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı), Kırıkkale 2011.

Keskinsoy, Haşim, *Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-İ Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*, (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2011.

Kılıç, Esra, *Divan-ı Galib Zühdî (İnceleme-Metin)*, (İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014.

Kılıç, Müzahir, *Sâlik Efendi (Kasımpaşalı) Hayatı, Edebî Kişiliği, Divânı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1998.

Kılıç, Yasin, *Rātib Aḥmed Paşa Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1996.

Kırbıyık, Mehmet, *Ferrî Mehmed Hayatı, Eserleri ve Dîvânının Tenkîdli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994.

Kızıltaş, Maşallah, *Besnili Lüzûmî Dîvânı Tahlil-Transkripsiyonlu Metin-Dizin*, (Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kocabey, Sedat, *'Osmān Nūrī Paşa Dīvānı*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2014.

Koç Acar, Gülmedine, *Hafîd Dîvanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006.

Koşar, Burcu, *Mahmûd Fâ'iz Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019.

Külahlıoğlu, Mehmet, *Kadrî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1997.

Mert, Aslı, *Nâkâm Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2012.

Mum, Cafer, *Halepli Edîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Cinaslar Sözlüğü) II*. (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004.

Nar, Oktay, *Yenişehirli İzzet Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni (Metin-İnceleme-Dizin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2016.

Odunkıran, Fatih, *Mehmed Memdûh Paşa ve Dîvân-ı Eş'ârı (İnceleme-Metin)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2011.

Okmak, Özgür, *Ahmed Bâdî Dîvânı (Metin-İnceleme)*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2008.

Okumuş, Sait, *Nebzî Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2007.

Okutan, Yasemin, *Divan-ı Yâver*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2009.

Onuk, Osman, *'Abdü'l-'Azīz 'Āṣım-ı 'Irāḳī'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*, , (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2016.

Orhan, Mehmet, *Benderli Cesārī Dīvānı, Hayātı, Dīvānındaki Mazmunları, Dini-Tasavvufī Kavramlar ve İnsan*, (Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat 2012.

Ölmez, Ahmet, *Behcetî Hüseyin Efendi Divan (Hayatı-Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni)*, (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış [Doktora] Tezi), Kayseri 1995.

Özen, Vahit, *Nâfi' Divânı -İnceleme, Transkripsiyon Metin-*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Elazığ 2010.

Özer, Sait, *Nâtıkî Dîvânı (Karşılaştırmalı Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Sivas 2006.

Özgül, M. Kayahan, *Şiirin Hazanında Gazel Dökenler-V Muallim Naci Efendi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2016.

Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

Özkat, Mustafa, *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2005.

Özmen, Abdulsamet, *Meşhûrî Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2009.

Öztahtalı, İbrahim İmran, *Ömrünün Son Baharında Bir Yaban Gülü Bursalı Murad Emrî Efendi ve Divanı*, Bursa Yıldırım Belediyesi Kültür Yay., Bursa 2017.

Öztürk, Yılmaz, *17. Yüzyıl Şairlerinden Dimetokalı Vahdetî'nin Divan'ının Tenkitli Metni*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.

Özyılmaz, Kezban, *Kâmî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1994.

Sağlam, Hacer, *Abdî-i Karahisârî ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2011.

Sandal, Neslihan, *Sıddîk Ali Baba Divançesi*, (Kırklareli Ünversitesi, Sosyal Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıklareli 2017.

Selçuk, Engin, *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2007.

Seyhan, Nezihe, *Medhî Divanı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2000.

Söylenmez, Ayşe, *Reşîd Paşa Dîvân*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2016.

Söyü, Kübra, *Fevzî-i Bağdadî'nin Şiirleri*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Edirne 2019.

Sunal, Arif, *Sâdık Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Bursa 2014.

Suzan, Yahya, *Arap Şiirinde Muhammes ve Tahmis*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008.

Şahin, Gülay, *Zekî Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin)*, (Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2008.

Şener, Hasan, *Hayrî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Dîvânı'nın Tenkitli Metni)*, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 1999.

Şengün, Necdet, *Nazîr İbrahim ve Dîvânı (Metin-Muhtevâ-Tahlîl)*, (Ondokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İzmir 2006.

Şentürk, Didem, *19. Yüzyıl Şairlerinden Hatice Nakiyye Hanım'ın Divanı'nın Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010.

Talan Demirci, Jale, *Kişverî Dîvânı (İnceleme-Metin-İndeks)*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1994.

Tanrıbuyurdu, Gülçin, *Mu'îdî Dîvân (Metin-Çevri)*, (Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Kocaeli 2012.

Taşkın,Gülşah, *Çorlulu Zarifî Divanı: İnceleme-Edisyon Kritikli Metin*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.

Tekin, Dürdane, *19. Yüzyıldan Çağatayca Bir Divan: Harzemî Kâmil Divanı'nın Transkripsiyonu ve İncelemesi*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.

Tiker, Savaş, Necmî (İnceleme-Metin), (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2003.

Torun, Elvan, *19. Yüzyıl Şairi Süleyman Fehim Efendi Divanı: İnceleme, Metin ve Dizin*, (Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018.

Tosun, Erhan, *Erbilli Âmâ yusuf Garibî Efendi Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2007.

Tozlu, Musa, *Ebûbekir Sâmî Paşa Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya 2005.

Tunç, Tülay, *Niyâzî Dîvânçesi (İnceleme-Metin)*, (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2018.

Turan, Nurhan, *Abdülbâki Fevzi Uluboy'un Şiirleri ve Hiciv Geleneği*, (Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.

Turgutlu, Mehmet, *Enderûnlu Halîm Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2008.

Uzun, Sedanur, *Trabzonlu Hazînedar-zâde Âgâh Osman Paşa Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2020.

Ünsal, Gamze, *Cemîl Mahmûd Bey Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2013.

Üst, Sibel, *Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2011.

Yağcı, Ömer Gökhan, *Mehmed Şerif Efendi Divanı (İnceleme-Metin)*, (Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale 2006.

Yaman, Yalçın, *Āhī Dīvānı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014.

Yanbal, Semra, *Şâkir Mehmed Efendi Divânı (Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2009.

Yavuz, Selin, Eskicumalı Hamîd Divanı (İncelme-Metin), (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2019.

Yekbaş, Hakan, *Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2005.

Yeşildağ, Abdussamed, *Şeyhulislâm Mehmed Esad Efendi'nin Tahmîsleri ve Bânet Su'âd Tahmîsine El-'Uryânî Tarafından Yapılan Şerh*, (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2010.

Yılmaz, Ayşe, *Nûrî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Divanı ve Divanı'nın İncelemesi*, (Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2010.

Yılmaz, Kadriye, *İbrahim Tırsî ve Dîvân'ı (İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük)*, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2001.

Yılmaz, Müslim Cahid, *Sabrî-i Şâkir Dîvânı*, (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Kütahya 2010.

Yılmaz, Salih, *Câzib Divanı İnceleme, Metin*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2010.

Yorulmaz, Hüseyin, *Koca Râgıb Paşa Dîvânı (Araştırma ve Metin)*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1989.

Yüzce, Süleyman, *Atâyî (Nevâlizâde) Dîvânı*, (Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi), Ankara 2010.

Zengin, Akın, *Bâ'is, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divançesi (Şekil ve Muhteva Özellikleri-Metin)*, (Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2018.

Zilif, Tuğba, *Dursun Ahmed Nâtıkî Divanı: İnceleme, Metin*, (Bilecek Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik 2019.

Zülfe, Ömer, *Nâşid [1749-1791] Dîvân*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1998.

Makale, bildiri, ansiklopedi maddesi vd.:

Ahmed Cevdet, "Hürriyyet", *Sabah Gazetesi*, yıl 19, nu. 6765, 27 Cemâdu'l-âhir 1326/13 Temmuz 1324 (26 Temmuz 1908), s. 3.

Algar, Hamid, "Hâlidiyye", *İslâm Ansiklopedisi*, 15. cilt, TDV Yay., İstanbul 1997, s. 295-296.

Atalay, Mehmet, "Fars Edebiyatında Musammat", *Şarkiyat Mecmuası*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sayı: XXIX 2016/2, İstanbul 2017, 1-44.

Cengiz, Halil Erdoğan, "Divan Şiirinde Musammatlar", *Türk Dili*, Sayı 415-416-117 /Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Temmuz- Ağustos- Eylül 1986, s. 291-429.

Demirayak, Kenan, "Kasîdetü'l-Bürde (Ka'b b. Züheyr)", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 566-568.

Demirci, Jale, "Azerbaycan Şairi Kişverî'nin Nevâyî Şiirlerine Yazdığı Tahmisler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, 1 (2010), s. 47-55.

Diriöz, Meserret, "Gazel-i Hûmâyûn ve Tahmisleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü, Birinci Millî Türkoloji Kongresi (İstanbul, 6-9 Şubat 1978) tebliğler*, Kervan Yay., İstanbul 1980, s. 105-113.

Durmus, İsmail-Elmalı, Hüseyin, "İbnü'n-Nahvî", *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 163-164.

Durmus, İsmail-Ergin, Ali Sakir, "İbnü'l-Verdî", *İslâm Ansiklopedisi*, 21. cilt, TDV Yay., İstanbul 2000, s. 239-340.

Ekici, Hasan, "Kahramanlı Nizâmî'nin Hâfız-ı Şirâzî Tahmisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 65, s. 50-65.

Es-Sakkâr, Sâmî, "Erbil", *İslâm Ansiklopedisi*, 11. cilt, TDV Yay., İstanbul 1995, s. 272-273.

Kaçar, Mücahit, "Şiire ve Söz Sanatlarına Dâir Bir Mesnevî Hasan Yâver'in "Kitâb-ı Fenniyye-i Eş'âr" İsimli Eseri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt XL, 2009-1, İstanbul 2011, s. 95-148.

Kaplan, Mahmut, "Mevlevî Şairi Nâzım Paşa'nın "Nasihat" Manzumesi", *Akademik BAKIŞ (Üç Aylık Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi)*, yıl 1, sayı 1, (Şanlıurfa) Bahar 1997, s. 28-29.

Kaya, Mahmut, "Kasîdetü'l-Bürde (Bûsîrî)", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 568-569.

Küçükkaşcı, Mustafa Sabri, "Süheylî, Abdurrahman b. Abdullah", *İslâm Ansiklopedisi*, 38. cilt, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 30-32.

Özdemir, Hikmet, "Kasidelerin Şâhı Kaside-i Bürde", *Dil ve Edebiyat*, sayı 19, Temmuz 2010, s. 30-34.

Özdemir, Mehmet, "Bahtî'nin Şiirlerine Ahmed Bin Seyfullah'ın Tahmîs ve Nazîreleri*", Hikmet*, yıl 4, Aralık 2018, s. 371-414.

Polat, Salahattin, "Bûsîrî, Muhammed b. Saîd", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, 468-470.

Savran, Ahmet, "Ka'b b. Züheyr", *İslâm Ansiklopedisi*. 24. cilt, TDV Yay., İstanbul 2001, s. 7-8.

Seyidov, F., "Fuzûlî Gazellerine Yazılan Tahmis ve Nazireler", Türkiye Türkçesine Aktaran: G. Kâzım Çatalkaya, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sayı 8, İstanbul 2012, s. 147-155.

Tal'at Bey, "Yaşasun Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i Ṯānī…", *Sabah Gazetesi*, yıl 19, nu. 6766, 28 Cemâdu'l-âhir 1326/14 Temmuz 1324 (27 Temmuz 1908), s. 2.

Tietze, A., "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili (Âgehî kasidesi ve tahmisleri)", *Türkiyat Mecmuası*, cilt IX, İstanbul 1951, s. 113-138.

Tolasa, Harun, "18. Yüzyılda Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü -Müstakîmzâde'nin Istılâhâtü'ş-Şi'riyye'si-", *Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı 2, İzmir 1981, s. 221-229.

Tolasa, Harun, "18. yy.'da Yazılmış Bir Divan Edebiyatı Terimleri Sözlüğü -Müstakîmzâde'nin Istılâhâtü'ş-Şi'rîye'si- II", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* sayı XXIV-XXIV, İstanbul 1986, s. 363-380.

Uludağ, Süleyman, "Anadolu'da Hâlidîlik", *İslâm Ansiklopedisi*, 15. cilt, TDV yay., İstanbul 1997, s. 296-299.

Ünver, İsmail, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt 32, sayı 1-2, 1988, s. 131-140.

Üstüner, Kaplan, "Şiir, Şair ve Edebi Kurallara Dair Yazılmış Bir Mesnevi: Fenniyye-i Eş'âr", *Turkish Studies*, Volume 4/7, 2009, s. 826-892.

Yapıcı, Uğurtan, "Ataullah Ağa ve Şiir Mecmuası", *Irak Coğrafyasında Türk Varlığı ve Kültürü Sempozyumu*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 265-277.

Yazar, Sadık, "XVI. Yüzyılda Derlenmiş Bir Musammat Mecmûası", *Turkish Studies*, sayı 8, Kış 2013, s. 601-651.

Elektronik Kaynaklar:

Akpınar, Şerife, *Âgâh ve Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017. 55914,agah-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 10.12.2020]

Aksoyak, İ. Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2018. 58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 25.08.2020]

Arslan, Mehmet- Aksoyak, İ. Hakkı, *Haşmet Dîvân*, KTB Yay., Ankara 2018. 57256,hasmet-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 18.09.2020]

Arslan, Mehmet, *Mihrî Hâtun Divânı*, KTB Yay., Ankara 2018. 58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 28.01.2021]

Çiftçi, Ömer, *Fatîn Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*, KTB Yay., Ankara 2017. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0 [Erişim tarihi: 14.12.2020]

İpekten, Haluk, *Karamanlı Nizâmî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2020. 73032,karamanli-nizami-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 06.03.2021]

Karaköse, Saadet, *Nev'i-zâde Atâyî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017. Microsoft Word - 15. Nevi-zâde Atâyî Dîvânı.doc (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 10.12.2020]

Kurtoğlu, Orhan, Diyarbakırlı Lebîb Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük), KTB Yay., Ankara 2017. Microsoft Word - Lebîb Dîvânı.docx (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 28.01.2021]

Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha, *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı*, KTB Yay., Ankara 2017. 56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) [Erişim tarihi: 17.12.2020]

Yabancı (Türkçe Olmayan) Kaynaklar:

ʿAbdullah Ferhâdî, *El-Eklîl fî Mahâsin Arbîl*, el-Tebʿat 'Ulâ, Min Menşûrât Vüzâret el-Avkâf ve'ş-Şü'ûnü'l-İslâmiyye, Maṭbaʿat Câmiʿat Salâhaddîn, Arbîl 2001. (Arapça)

Beyât, Fazıl, *El-Mū'esesât el-Ta'lîmiyye fî el-Maşrk el-'Arabî el-'Osmânî: Dirâset Târîhiyye İhsâ'iyye fî Zav'i'l-Vesâ'ik el-'Osmâniyye*, Munazamet el-Teʿâvun

el-İslâmî Merkez el-Ebhâs lil-Târîh ve'l-Funûn ve's-Sekâfet el-İslâmiyye (İRCİCA), İstanbul 2013. (Arapça)

Bîhâlî, Mevlûd Kâdir, *Hawlerîm Vâ Dîva Vâ Bistîva (Hâkezâ Raeyt*^{ü} *Arbîl ve Seme'at 'Anhâ)*, Cilt 2, Erbil 1997. (Kürtçe)

Brockelmann, Carl, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, Editör: Mahmud Fehmi Hicâzî, tercüme: 'Abdulhalîm en-Neccâr vd., cilt I (1-2)-II (3-4), el-Hey'eti'l-Mısrıyyeti'l-'Âmme Li'l-kitâb, Mısır 1993. (Arapça)

Brockelmann, Carl, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, tercüme: 'Abdulhalîm en-Neccâr vd., cilt I-VI, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire 1983. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Avrâk Min Melefât Arbîl*, Maṭba'at Ârabhâ, Kerkük 2009. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Kal'at Arbîl Beyne'l Mazî ve'l-Hâzır,* el-Cebhetü't-Türkmâniyye el-'Irâkıyye, Erbil 2004. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Meşrikat Min Te'rīh Arbīl*, Maṭba'at Minâre, Erbil 2014. (Arapça)

Burhan Yaralı, *Nazret ilâ Arbîl Beyne'l-Ems ve'l-Yevm*, El-Teb'at 'Ulâ, Matba'at Ârabhâ, Erbil 2008. (Arapça)

Ebû'l-Kâsım Râdfer ve dîgerân, "Aksâm u Tevâbi'-i Musammat Der-Şi'r-i Fârisî", *Kohen Nāme-i Edeb-i Pârisî*, Sâl-i Heştüm, Şomâre-i Süvüm, Pâyiz ve Zemistân 1396, s. 39-62. (Farsça)

El-'Azzāvī, 'Abbās, *Erbil fî Muhtelifi'l-'Usûr El-Livâ' ve'l-Medîne*, Şeriket el-Hansâ' li-ṭibâ'a, Bağdâd 2001. (Arapça)

El-Beytâr, Muhammed Şefîk, *Dîvân*^{u} *Ebî Bekir es-Saddîk (Radıyallâh*^{u} *Anh*^{u}*)*, Şirâ' lil-Dirâsât ve'l-Neşr ve't-Tevzî', Dımaşk 1993. (Arapça)

El-Cavuşlı, Hadi Reşid, *Turâs Arbîli't-Târîḫî*, Matbû'ât el-Emânetü'l-'Âmme li-İdāret el-Seḳâfet ve'ş-Şebab, Musul 1985. (Arapça)

El-Civeydî, Dervîş (tahkîk), *Dîvân*^{u} *Ebî Bekir es-Saddîk,* el-Mektebet el-Hazariyye, Beyrut 2009. (Arapça)

El-Ensârî (et-Tahtâvî), Muhammed Ferâgli, *Kitâb el-İkdü'n-Nefîs bi-Taştîri ve Tahmîsi Dîvâni Sultâni'l-'Âşîkîn El-Arîf Bi'llâh Seyidi 'Omer bin el-Farıd el-Şehîr,* el-Tab'a'l-Ulâ, Matba'atu't-Tevfîk, Mısır 1316 (1898).

El-Feyrûzâbâdî, *El-Kâmûsu'l-Muhît*, el-Tabʿa's-Sâniyye, Mü'eseset el-Risâle lil-Tıbâʿa, Beyrut, 1987. (Arapça)

El-Kayravânî, İmâm Ebî 'Alî'l-Hasan bin Reşîk, *el-'Umde fî Mehâsini'ş-şi'r ve Âdâbihi*, Tahkîk: el-Dıktor Muhammed Karkazân, el-Tabʿa's-Şaniyye, Matbaʿat el-Kâtibi'l-Arabî, Dımaşk 1994. (Arapça)

El-Mu'cemü'l-Vasît, el-Cüz'ü'l-Evvel, Matâbıʿ Dâru'l-Maʿârif, Mısır 1980. (Arapça)

El-Müncid fî el-Lugat ve'l-Edeb ve'l-'Ulûm, el-Maṭbaʿat el-Kâsûlîkîyye, Beyrut 1927. (Arapça)

El-Naccâr, Necat Yasin, *Te'rîḫ Belediyyet Arbîl.. Ru'esâhâ ve Mecâlishâ Münzü Te'sîsen (1875-2014)*, El-Tebʿat 'Ulâ, Erbil 2014. (Arapça)

El-Rifâ'î, Mustafa Sadık, *Târih Âdâbi'l-Arab*, Müesseset Hindâvî lil-Ta'lim ve'l-Sakâfe, Kahire 2013. (Arapça)

El-Tûncî, Muhammed, *el-Mu'cemü'l-Mufassal fî'l-Edeb*, el-Cüz'ü'l-Evvel, Dâru'l-Kütübü'l-ʿÎlmiyye, Beyrut 1999. (Arapça)

El-Yaʿkûbî, Cevdet Muḥammed Ali, *Arbîl Medînetî (Fî Bidâyâtu'l-Karnı'l-'Işrîn)*, El-Tebʿat 'Ulâ, Tedkîk ve Murâceʿa ve Taʿlîḳ el-Bâhise: Şermin Cevdet el-Yaʿkûbî, Metbaʿat ʿÂlem li-Tibâʿa, Dırʿâ-Suriye 2011. (Arapça)

Fesâî, Mansûr Restgâr, *Envâ'-ı Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Nuvîd-i Şîrâz, Şiraz 1380. (Farsça)

Gonbeddordî, A'zemî Râd, *Musammat der-Şi'r-i Fârsî*, İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran 1366 hş. (Farsça)

Gulâmrızâyi, Muhammed, *Sebk Şinâsî Şi'r-i Pârsî ez Rûdekî tâ Şâmlû*, İntişârât-ı Câmî, Tahran 1381. (Farsça)

Hâfız-ı Şîrâzî, *Dîvân-ı Hâfız*, yayımlayan: Rızâ Kâkâyî-i Dehkurdî, 3. baskı, İntişârât-ı Kaknûs, Tahran 1380 hş. (2001). (Farsça)

Haşimî, Ahmed, *Mîzânü'z-Zebeb fî Sınâ'ati Şi'ri'l-'Arabî*, Dâru'l-Kütübü'l-ʿÎlmiyye, Beyrut 2014. (Arapça)

Hümâyî, Celâleddin, *Fünûn-ı Belâġat ve Sanâʿât-ı Edebî*, Tahran 1363 hş.

Kandîl, İsʿâd Abdulhadi *Funûnu'ş-Şi'ri'l-Fârisî*, Dâru'l-Endelüs lil-Tibâʿa, Beyrut 1981. (Arapça)

Mukriyânî, Gîv, *Gülçin-i Gîv*, cilt 2, haz.: K. Mukriyânî, Rojhalat Matbaası, Erbil 2019. (Kürtçe)

Mustafa Zübeyr, "El-Türâssu-ş-Şiʿrî El-Şaʿbî El-Türkî fî Arbîl", *Savtu'l-İtihâd*, ʿAded 43, 1987, s.43-48. (Arapça)

Nektel Yunus Kişmûlet (el-ʿAkîd), *El-Necmü'z-Zâhir*, Maṭbʿat el-Cumhûr, el-Muṣūl 1982. (Arapça)

Şîrzâd Şeyh Muhammed, *El-Âsâru'd-Dîniyye fî Arbîl*, Erbil 2002. (Arapça)

Şîrzâd Şeyh Muhammed, *El-Mekâbir ve'l-Mezârât ve'l-Azriha fî Arbîl, el-Tabʿatu'l-Ulâ,* Erbil 2011. (Arapça)

Zübeyir Bilal İsmail, *'Ulemâ' ve Medâris fî Arbîl*, Matbaʿat el-Zehrâ' el-Ḥadîset, el-Musul 1984. (Arapça)

EKLER*

1. Liste:

Şair mahlası/adı	Tahmis edilen manzumenin ilk mısraı	Nazım şekli/birimi	Nazım türü	Vezin	Orijinal nüshadaki sayfa numarası	Metinde-ki Sayfa numarası	Açıklama
Abdulganî Efendi	*Sāḳī bize ṣun neş'e-fezā bāde-i nābı*	**Terkîb-Bend/1 bendi**		--./.--./.--./.--	AT, s. 117-119.	s. 392	
Abdurrezzâk Ağa	*Oldılar meykede-i ḥüsnüñe herkes 'ayyāş*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 269 [268]-270 [269].	s. 571	
Âgâh Paşa (Trabzonlu Hazinedâr-zâde Osman Âgâh Paşa)	*Almaḳ isterseñ eger himmet-i ehlullâhı*	**Kasîde/25**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 52-56.	s. 250	
Ahmed Cevdet	*Göründi bārekallâh çehre-i dīdār-ı ḥürriyyet*	**Gazel/4**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 71-72.	s. 463	
Ahmed Hilmî Hâce-zâde	*Ḫ'āce-i Pīr-i Behāeddīn-i Şāh-ı Naḳşibend*	**Gazel/9**	*Medhiyye*	-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. [176] 177-[177] 178.	s. 642	
Ahmed Reşîd Efendi	*Ṭarīḳ-ı Naḳşibendī ehliniñ feyżi Ḫudādandır*	**Gazel/8**	*Medhiyye*	.---/.---/.---/.---	SA, s. [174] 175-[176] 177.	s. 554	
Ârif Hikmet	*Bāḳī vü Nef'i vü Nābī vü Necātī vü Fehīm*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 65-66.	s. 623	
Ârif Hikmet	*Būs éder dil deheniñ cām-ı ṣafā niyyetine*	**Gazel/8**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 66-67.	s. 702	
Ârif Hikmet	*Çeşmim kì ola ḥaclegeh-i 'işmet-i dīdār*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	AT, s. 216 [215]-218 [217].	s. 540	
Ârif Hikmet	*Mihriñle Ḫudā sīnemi tenvīr-i ferāġ ét*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	SA, s. 75-76; AT, s. 192 [191]-193[192]; AT, s.	s. 458, 460, 462	**Üç defa tahmis edilmiştir**

* Listeler, birincisi Türkçe ikincisi ise Farsça olarak manzumeleri Abdurrezzâk Ağa tarafından tahmis edilen şairlerin isimlerinin alfabetik sıralanması, tahmis edilmiş manzumelerinin ilk mısraı, nazım şekilleri, vezinleri, yazmalarda ve metindeki sayfa numaraları ihtiva etmektedir.

					215 [214]-216 [215].		
Ârif Hikmet	*Zāhid-i ef'ī-nihāda şerbet-i semdir şarāb*	**Gazel/4**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 157.	s. 443	
Atâ Bey	*Saña ḥubb ile faḫr eyler ʾAṭā yā Ḥaydar-ı Kerrār*	**Kasîde/19**	Na‘t	.---/.---/.---/.---	SB, s. 58-61.	s. 261	
Atâ Bey	*Ser-nigūn étmede mecbūrını ʾār-ı ʾişret*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..	SB, s. 7-8.	s. 456	
Azîz (Şeyhü'l-İslâm ‘Abdul‘azîz Efendi)	*Ḥasbiyallâh zehī maġfiret-i Rabb-i Raḥīm*	**Terkîb-Bend/10 bend**	*Münâcât*	..--/..--/..--/..-	SA, s. 17-32.	s. 282	
Bâkî	*Cām la'liñdir seniñ āyīne rūy-ı enveriñ*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 140-141.	s. 582	
Bâkî	*Cānān cefā ḳılsa n'ola cāna ṣafādır*	**Gazel/5**		--./.--./.--./.--	AT, s. 144-145.	s. 508	
Bâkî	*Eyledi müjde-i gül bülbüli şād u ḫurrem*	**Gazel/6**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 145-146.	s. 611	
Bâkî	*Eyyām-ı ʾayş u ʾişret ü bezm-i bahārdır*	**Gazel/5**		--./-.-./.--./-.-	AT, s. 211 [210].	s. 510	
Bâkî	*Fitne-i ʾālemi ol ḳāmet-i ra'nādan bil*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 220 [219]-221 [220].	s. 599	
Bâkî	*Gel éy dil ḥalḳa-i müşkīn-i zülf-i pür-şikenden geç*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 139-140.	s. 474	
Bâkî	*Geliñiz yüz ṭutalım bārgeh-i Ġaffāra*	**Gazel/9**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 122-124.	s. 653	
Bâkî	*Gitdi ḳaṣr-ı Ḳayṣeriñ ṭāḳ u revāḳı ḳalmadı*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 167-168.	s. 728	
Bâkî	*Künc-i ebrūsuñ ḫayāl ét gūşe-i gülzārı gör*	**Gazel/6**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 166-167.	s. 513	
Bâkî	*Lāleler bezm-i çemende cām-ı ʾişret gösterir*	**Gazel/6**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 164-166.	s. 514	
Bâkî	*N'ola dehr içre nişānım yoġ-ise ʾAnḳāyem*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 161.	s. 608	
Bâkî	*Rūşen ola tā işigiñe varmaġa rāhım*	**Gazel/5**		--./.--./.--./.--	AT, s. 121-122.	s. 610	
Bâkî	*Sāḳīyā ḳalmaz imiş çünkì bu ṣoḥbet bāḳī*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 133-135.	s. 726	
Bâkî	*Şöhret-i ḥüsnüñe erbāb-ı suḫandır bā'iş*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 141-142.	s. 466	
Bâkî	*Yaşımız dökmege ol dürr-i ʾAdendir bā'iş*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 142-144.	s. 464	
Bâkî	*Yüzüñ şems-i ḍuḥā rūz-ı viṣāliñ ʾiyd-i Eḍḥādır*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 5-6.	s. 511	
Bâkî	*Zāhidā ʾibret gözüñ aç ṣūret-i zībāya baḳ*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 163-164.	s. 580	
Basîrî	*Bir pul étmez saña biñ dürlü bulunsa hüneriñ*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 218 [217]-219 [218].	s. 590	

Basîrî	*Éy cevher-i yegāne-i deryā-yı aṣfiyā*	**Gazel/7**	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	SA, s. 143-144.	s. 426	
Basîrî	*Éy şekl-i ḫūbuñ rūḥ-ı mücessem*	**Gazel/5**		--.--/--.--	AT, s. 61.	s. 617	
Basîrî	*Gedā-yı ni'met-āmūzum beni aç eyleme yā Rab*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 163-164.	s. 442	
Basîrî	*Göñül kūyunda me’vā ile gülzār [u] çemenden geç*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 137-139.	s. 476	
Basîrî	*Her şām u seḥer bām-ı sipihre çıḳar āhım*	**Gazel/5**		--./.--./.--./.--	AT, s. 136-137.	s. 618	
Basîrî	*Küşte-i hecre ḥayāt-ı cāvidāndır lebleriñ*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 219 [218]-220 [219].	s. 591	
Basîrî	*Meclisde gelse görseñ sāḳi-i sīm-sāḳı*	**Gazel/5**		--./-.--/--./-.--	AT, s. 119-120.	s. 747	
Basîrî	*Ne ṣāni'siñ kì ṣun'uñ seng içinde āb éder peyda*	**Gazel/7**	*Tevhîd-nâme*	.---/.---/.---/.---	AT, s. 231 [230]-232 [231]; SA, s. 172-173.	s. 422, 424	**İki defa tahmis edilmiştir**
Basîrî	*Nizā' u imtiḥānıdır nigāhıñ miḥnet-efzādır*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 70-71.	s. 524	
Basîrî	*Olsa ḥālā n’ola aḥbāb-ı ṣafā-yāb-ı bahār*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 84.	s. 526	
Basîrî	*Şerbet-i dīdārdır 'allemene Şāfiye*	**Gazel/5**		-..-/-.-/-..-/-.-	AT, s. 62.	s. 695	
Basîrî	*Vaṣla ḥā’ildir raḳīb olmaḳ ne mümkin nā’ili*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 162-163.	s. 746	
Basîrî	*Yā men belānī bi’l-belā hem cān be-ber hem ser be-ber*	**Gazel/5**		--.-/--.-/--.-/--.-/--.-	AT, s. 197 [196].	s. 527	
Basîrî	*Yüz şükr Ḥaḳḳa kim yüz sürdüm o ḫāk-i pāye*	**Gazel/6**		--./-.--/--./-.--	AT, s. 170-171.	s. 696	
Basîrî	*Zehī mecmū'a-i ẕātıñda 'āciz fikr-i ferzāne*	**Gazel/11**	*Tevhîd-nâme*	.---/.---/.---/.---	AT, s. 3-5.	s. 692	
Basîrî	*Zen merde cevān pīre kemān tīrine muḥtāc*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	SA, s. 94-95.	s. 472	
Belîğ	*'Āşıḳa ṣafrā-yı heves renc olur*	**Gazel/5**		-..-/-..-/-.-	SA, s. 170-171.	s. 522	
Belîğ	*Baḫt-ı siyāhım oldı dīdār-ı yāra māni'*	**Gazel/10**		. --./-.--/--./-.--	SA, s. 64-65	s. 574	
Belîğ	*Baḳma dehr-i bī-ṣebātıñ menzil ü me’vāsına*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 139-140.	s. 686	
Belîğ	*Dīdeden dāmān-ı eflāke döker ḫūn āftāb*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 130-131.	s. 440	
Belîğ	*Erbāb-ı suḫan ḥüsne démiş gevher-i cāndır*	**Gazel/10**		--./.--./.--./.--	SA, s. 103-104.	s. 520	
Belîğ	*Ḫaṭar görmez tevānger naḳdini īṣārdan ṣoñra*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 76-77.	s. 688	
Belîğ	*Her vechle eṭvārı sā’irlerine rāciḥ*	**Gazel/6**		--./.---/--./.---	SA, s. 66.	s. 481	

Belîğ	*Mihr ü mehdir sīm ile zerrīn iki mīzāb-ı çarḫ*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 135-136.	s. 485	
Belîğ	*Ne perīşānlıḳda ne hengām-ı cem'iyyetdedir*	**Gazel/9**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 138-139.	s. 518	
Belîğ	*Ramażānda giyer ol ġonçe-dehān āl cāme*	**Gazel/6**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 161-162.	s. 684	
Belîğ	*Sīnede ġalṭān göñülde gevher-i yek-tā-yı rūḥ*	**Gazel/11**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 132-134.	s. 478	
Cevrî	*'Ālem şüküfte bāġ müferriḥ hevā laṭīf*	**Gazel/6**		--./-.-./.--./-.-	SA, s. 86-87.	s. 576	
Cevrî	*Mest oldı yine göñlüm ṣahbā-yı maḥabbetle*	**Gazel/4**		--./.---/--./.---	SA, s. 96.	s. 680	
Cevrî	*Olmasa ġamzeñ dem-ā-dem yār u hem-dem çeşmiñe*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 87.	s. 698	
Ebu Bekir-i Sıddîk	*Cud bi-luṭfik yā İlâhī men lehᵘ zādᵘⁿ ḳalīl*	**Kasîde/11**	*Münâcât*	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 42-44.	s. 243	
Es'ad (Kerküklü Nâ'ib-zâde Es'ad)	*Ṭoġmasaydı beni éy kāş ezelden dāye*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 191 [190]-192 [191].	s. 706	
Es'ad Efendi (Bağdatlı/ Fahrî-zâde)	*Ḫaṭ geldi ruḫ-ı yāra leṭāfet yeñilendi*	**Gazel/8**		--./.--./.--./.--	SA, s. 97-98.	s. 754	
Esrâr (Derviş Erâr Dede)	*Bu şeb mestāne bezm-i fikre ol rūḥ-ı revān geldi*	**Gazel/8**		.---/.---/.---/.---	SB, s. 32-33.	s. 739	
Eşref Efendi	*Gireriz meykedeye dārü'ş-şifā niyyetine*	**Gazel/5**	*Hicviyye*	..--/..--/..--/..-	SA, s. 74; AT, s. 258-259.	s. 707, 708	**İki defa tahmis edilmiştir**
Fâ'iz (Kerküklü Şeyh Fâ'iz)	*Ne kesb-i māl içün sa'y u ne cāha raġbetim vardır*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 173- [174] 175; AT, s. 263 [262]-265 [264].	s. 545	**Aynı tahmis SA ile AT'de vardır.**
Fatîn	*'Ālem içre éy göñül bir dil-rübā lāzım saña*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 156-157.	s. 699	
Fatîn	*Egerçì olmasaydı āb u gilden ümm ü eb peyda*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 69-70.	s. 428	
Fatîn	*Görse ḥüsnüñ ġıbṭa eyler māh-ı Ken'ānlar saña*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 157-158.	s. 700	
Fatîn	*Ṭulū' étdi sipihr-i nāzdan ol māh-ı tābānım*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 155-156.	s. 620	
Ferîd (Ferîd İbrahim Bey)	*Dü çeşmiñ şeb çerāġ-ı bezm-i vuṣlat yā Resūlallâh*	**Gazel/5**	Na't	.---/.---/.---/.---	SB, s. 18-19.	s. 673	
Fevzî (Mehmed Fevzî)	*'Aceb mi iftiḫār étsem eyā Faḫr-i rüsül her gāh*	**Gazel/7**	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 13-15.	s. 690	
Fevzî (Mehmed Fevzî)	*Dü 'ālem pādşāhı Ḥaḳ Muḥammed Muṣṭafâdır bu*	**Gazel/5**	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 15-16.	s. 723	

Fevzî (Mehmed Fevzî)	*Ḫavāṣıñ pīşvāsı bir imāmü'l-mürselīndir bu*	**Gazel/5**	Na‘t	.---/.---/.---/.---	SA, s. 16-17.	s. 725	
Fevzî Efendi (Abdulbaki F. Uluboy)	*Yoḳdur bu ṣanem-ḫānede yārıñ eşi tekdir*	**Gazel/13**		--./.--./.--./.--	SB, s. 25- 27.	s. 556	
Fuzûlî	*Çıḳdı yaşıl perdeden 'arż eyledi dīdār gül*	**Kasîde/61**	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 287 [286]-302 [301].	s. 156	
Fuzûlî	*Elḥamdulillâhi'llez̲ī ḫalaḳa's-semāvāti'l-'ulā*	**Kasîde/27**	*Medhiyye*	--.-/--.-/--.-/--.-/--.-	AT, s. 302 [301]-309 [308].	s. 150	
Fuzûlî	*Ġonçe baġrı dehr bī-dādiyle evvel ḳan olur*	**Kasîde/32**	*Medhiyye*	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 273 [272]-280 [279].	s. 142	
Fuzûlî	*Ṣaçma éy göz eşkden göñlümdeki odlara ṣu*	**Kasîde/23**	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 281 [280]-286 [285].	s. 136	
Fuzûlî	*Getür sāḳī ḳadeḥ kim nev-bahār-ı 'ālem-ārādır*	**Tercî-Bend/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 70-76.	s. 394	
Fuzûlî	*Āftāb-ı ṭal'atıñ döndükçe evc-i irtifā'*	**Gazel/6**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 150-151.	s. 572	
Fuzûlî	*Baḥr-i 'aşḳa düşdüñ éy dil lez̲z̲et-i cānı unut*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 207 [206]-208 [207].	s. 446	
Fuzûlî	*Böyle ser-mestem kì idrāk étmezem dünyā nedir*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SB, s. 22-23.	s. 499	
Fuzûlî	*Cān vérme ġam-ı 'aşḳa kì 'aşḳ āfet-i cāndır*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	AT, s. 189 [188]-191 [190]; SA, s. 115-116.	s. 503, 505	**İki defa tahmis edilmiştir**
Fuzûlî	*Eşraḳat min feleki'l-behcet^{i} şems^{en} ve behā*	**Gazel/7**	Na‘t	..--/..--/..--/..-	SA, s. 166-167; AT, s. 195 [194]-196 [195].	s. 408, 410	**İki defa tahmis edilmiştir**
Fuzûlî	*Éy ġubār-ı ḳademiñ 'arş-ı berīn başına tāc*	**Gazel/7**	Na‘t	..--/..--/..--/..-	AT, s. 267 [266]-269 [268]; SA, s. 167-168.	s. 467, 469	**İki defa tahmis edilmiştir**
Fuzûlî	*Felek ayırdı beni cevr ile cānānımdan*	**Gazel/9**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 118-120.	s. 628	
Fuzûlî	*Ġubār-ı secde-i rāhıñ ḫaṭ-ı levḥ-i cebīnimdir*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 89.	s. 497	
Fuzûlî	*Ḳad enāre'l-aşḳ^{i} li'l-'uşşāḳ^{i} minhāce'l-hüdā*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 54-55.	s. 411	
Fuzûlî	*Ḳıldı ol serv seḥer nāz-ıla ḥammāma ḫırām*	**Gazel/10**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 57-59.	s. 602	
Fuzûlî	*Küfr-i zülfüñ ṣalalı raḫneler imanımıza*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 142-143.	s. 648	

Fuzûlî	*Münḥarifdir sāḳiyā endūh-ı dünyādan mizāc*	**Gazel/7**	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 164-165.	s. 471	
Fuzûlî	*Nice yıllardır ser-i kūy-ı melāmet bekleriz*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 130-132; SA, s. 88.	s. 562, 564	**İki defa tahmis edilmiştir**
Fuzûlî	*Ol perīveş kim melāḥat mülkiniñ sulṭānıdır*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 120-121.	s. 502	
Fuzûlî	*Olsaydı bendeki ġam Ferhād-ı mübtelāda*	**Gazel/7**		--./-.--/--./-.--	SA, s. 90.	s. 651	
Fuzûlî	*Penbe-i dāġ-ı cünūn içre nihāndır bedenim*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 265 [264]-267 [266].	s. 606	
Fuzûlî	*Reng-i rūyundan dem urmuş ṣāġar-ı ṣahbāya baḳ*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 162-163.	s. 578	
Fuzûlî	*Ṣubḥ ṣalup māh-ı ruḫuñdan niḳāb*	**Gazel/9**		-..-/-..-/-.-	AT, s. 59-60.	s. 430	
Fuzûlî	*Şifā-yı vaṣl ḳadrin hecr ile bīmār olandan ṣor*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 131-132.	s. 500	
Fuzûlî	*Şu'le-i şem'-i ruḫuñ aġyāra bezm-efrūz olur*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 147-148.	s. 507	
Fuzûlî	*Vaṣlıñ baña ḥayāt vérir fürḳatiñ memāt*	**Gazel/7**		--./-.-./.--./-.-	AT, s. 204 [203]-205 [204].	s. 444	
Fuzûlî	*Vefā her kimseden kim istedim andan cefā gördüm*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 116-118.	s. 605	
Fuzûlî	*Yā men aḥāṭ^{a} 'ilmüke'l-eşyā'^{e} küllehā*	**Gazel/7**		--./-.-./.--./-.-	AT, s. 55-57.	s. 415	
Fuzûlî	*Yār raḥm étdi meger nāle vü efġānımıza*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 120-121.	s. 650	
Fuzûlî	*Zehī ẕātıñ nihān u ol nihāndan mā-sivā peydā*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 229 [228]-230 [229].	s. 413	
Garîbî	*Bir de gelsün ḳalemiñ cünbiş-i güftāra lebi*	**Gazel/9**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 240 [239]-241 [240].	s. 750	
Garîbî	*Bu ḥüsn ile bir kerre gülistāna ḫırām ét*	**Gazel/7**		--./--./.--./.--	AT, s. 213 [212]-214 [213].	s. 452	
Garîbî	*Dāġ-ı kühenim tāzelenür eşk-i terimden*	**Gazel/7**		--./--./.--./.--	AT, s. 159-160.	s. 636	
Garîbî	*Deger tīr-i müjen cānā ten-i bīmāra biñ yérden*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 234 [233]-235 [234].	s. 638	
Garîbî	*Éy la'l-i lebiñ māye-i güftār-ı şefā'at*	**Gazel/7**		--./--./.--./.--	AT, s. 233 [232]-234 [233].	s. 454	
Garîbî	*Lebiñden ayru bāde ṣanma kim def'-i ḫumār eyler*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 261 [260]-263 [262].	s. 538	
Garîbî	*Ẓulmetde idi 'ālem hem-reng-i mūy-ı Hindū*	**Gazel/7**		--./-.--/--./-.--	AT, s. 158-159.	s. 721	

Hâfız (Hâfız-ı Şîrâzî)	*Éy furūġ-ı ḥusn-māh ez-rūy-ı raḫşān-ı şumā*	**Gazel/9**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 67-68.	s. 433	
Hâlid-i Bağdâdî	*Sāye-i īn ḫargeh-i nīlī kirā me'men buved*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 32-33.	s. 495	
Hasan Tevfîk	*Çeşme-i āb-ı ḥayāt-ı cāvidāndır lebleriñ*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 178-180.	s. 569	
Hasan Tevfîk	*Nīmnigāh lutf éderse gāh ḫūbān serveri*	**Gazel/9**	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 176-178.	s. 761	
Haylî (Ahmed Haylî)	*Vechi var teşne-i āb-ı keremiñ olsa cihān*	**Kasîde/65**	Na't	..--/..--/..--/..-	SB, s. 36-48.	s. 202	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	*Bir gün zebūn-ı miḥnet olup ḳalb-i dāġdār*	**Kasîde/27**		--./-.-./.--./-.-	AT, s. 100-106.	s. 266	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	*Sāḳī bize bir bāde ile rūḥ-ı revān vér*	**Terkîb-Bend/9**		--./.--./.--./.--	AT, s. 80-99.	s. 368	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	*Düşdükse de ḫūbān-ı 'Irāḳıñ naẓarından*	**Gazel/5**		--./.--./.--./.--	AT, s. 201 [200]-202 [201].	s. 581	
Hazânî (İbrahim Haydarî)	*Şordum aradım cümle suḫandān-ı zamānı*	**Gazel/9**		--./.--./.--./.--	AT, s. 199 [198]-201 [200].	s. 551	
Hicrî (Kerküklü Hicrî Dede)	*Ṭoġdı bir mihr-i ṣafā ṣubḥ-ı sa'ādet bu géce*	**Gazel/9**	Na't	..--/..--/..--/..-	SA, s. 59-60; SM, s. 39-40.	s. 711	
İzzet Monla	*Ḫoşā ve'n-necm-aḫter leyle-i pür-nūr-ı şevḳ-efzā*	**Kasîde/92**	*Mirâciyye*	.---/.---/.---/.---	AT, s. 10-30.	s. 171	
İzzet Monla	*Āh étdigimiñ vechi budur éy yüzi māhım*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	AT, s. 127-129.	s. 621	
İzzet Monla	*'Andelībi verd-i ṣad-berg ile tekfīn étdiler*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 160-161.	s. 532	
İzzet Monla	*Gerçì ṣabr ét diyemem āteş-i hicrāndır bu*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 82.	s. 720	
İzzet Monla	*Ḥaḳīḳat bāġına aç baña revzen yā Resūlallâh*	**Gazel/6**	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 4-5.	s. 675	
İzzet Monla	*Neşe ẓann eyleme kim sāġar-ı āmāldedir*	**Gazel/6**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 172-173.	s. 533	
İzzet Monla	*Ṣıġmaz suḫan-ı mūy-miyān şerḥ ü beyana*	**Gazel/8**		--./.--./.--./.--	SA, s. 60-61.	s. 678	
İzzet Monla	*Yeñi açdı baña şeyṭān bir yol yā Resūlallâh*	**Gazel/5**	Na't	.---/.---/.---/.---	SA, s. 3.	s. 676	
İzzet Monla	*Zebān-ı 'āşıḳānda söylenürdi bir zamān Mecnūn*	**Gazel/6**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 129-130.	s. 635	
İzzet Monla	*Ḳorḳarım yād olup mel'anet-i İbn[i] Ziyād*	**Kıta/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 148-149.	s. 765	
Kâbîl	*İstiḳāmet merd-i kâmil-ḫilḳatiñ burhānıdır*	**Gazel/10**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 49-50.	s.547	
Kâbîl	*Mübtelā-yı 'aşḳıñım ben fürḳat olsun olmasun*	**Gazel/9**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 255 [254]-258 [257].	s. 640	

Lâedrî	*Göz munẓarına bāriḳa-i lemʿa-feşāndır*	**Gazel/11**		--./.--./.--./.--	AT, s. 113-115.	s. 560	
Lâedrî	*Seni ḳurtardı millet éy vaṭan ḳayd-i esāretden*	**Gazel/9**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 80-82.	s. 644	
Lâedrî	*İşbu ʿālemde ṭururken işbu ḥalet ṭoġrısı*	**Dü-beyit**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 236 [235].	s. 773	
Lâedrî	*İnn^{e} bāze'llâh^{i} sulṭāni'r-ricāl*	**Müfred**	*Tarih*	-.--/-.--/-.-	AT, s. 184-185.	s. 775	
Lebîb (İstanbullu Mehmed Lebîb)	*Mevlevī meslegi ʿirfān yolıdır*	**Kasîde/36**	*Medhiyye*	..--/..--/..-	SB, s. 100-106.	s. 272	
Leylâ Hanım	*Fenā dünyāda sāḳī maḳṣadım hep ʿayş u ʿişretdir*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 93.	s. 535	
Leylâ Hanım	*Giryeler étdikçe ben dil-dār kendin gösterir*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 83-84.	s. 536	
Leylâ Hanım	*Raḥm eyle bu dil-ḫaste-i nā-çāra İlâhī*	**Gazel/7**	*Münâcât*	--./.--./.--./.--	AT, s. 111-112.	s. 752	
Mâhir Bey	*Déme ibrām ile ol serv-i dil-ārām olmaz*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 148.	s. 569	
Mazhar Paşa	*ʿĀşıḳıñ dīdeleri eşk-feşān olmalıdır*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 212 [211]-213 [212].	s. 549	
Mehmed Efendi (Erbilli Monla Mehmed Efendi)	*Uşandım zühdden meyl-i hevā-yı gül-ruḫān étdim*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 151-152.	s. 626	
Mücrim	*Bināgūşundan at perçemleriñ göster yed-i beyżā*	**Gazel/6**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 180-181.	s. 432	
Mücrim	*Gidüp pīr-i muġāna intisāb eyle ḳadeḥ-nūş ol*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 181-182.	s. 601	
Nâbî	*Dāmānını basṭ étmededir ḫırmen-i raḥmet*	**Gazel/4**		--./.--./.--./.--	AT, s. 228 [227].	s. 450	
Nâbî	*İlâhī ʿāfiyet vér bu dil-i bīmāra luṭfuñdan*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 154-155.	s. 631	
Nâbî	*Merḥabā gelmez idi éy meh-i rūze ḳāle*	**Gazel/6**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 126-127.	s. 656	
Nâbî	*N'ola āhımla çeksem ṭāḳ-ı ʿarşa ʿanberīn perde*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 198.	s. 659	
Nâbî	*Ṣaḳın terk-i edebden kūy-ı maḥbūb-ı Ḫudādır bu*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 132-133.	s. 715	
Nâbî	*Ser-i bāmında sipihriñ çalınur nevbet-i Şeyḫ*	**Gazel/9**	*Medhiyye*	..--/..--/..--/..-	AT, s. 186-188.	s. 483	
Nâbî	*Sipihr-i himmete devr-i ḳamerdir ḥalḳa-i tevḥīd*	**Gazel/15**	*Tevhîd-nâme*	.---/.---/.---/.---	SB, s. 19-22.	s. 487	
Nâbî	*Sittīn érişdi éy dil inābet zamānıdır*	**Gazel/7**		--./-.-./.--./-.-	AT, s. 205-206.	s. 516	
Nâbî	*Tökelim biz gözümüz yaşını şeb-nemcesine*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 76-77.	s. 657	
Nâbî	*Éy maʿnī-i hestī kì seniñ ḫalḳa vücūduñ*	**Kıta/6**	Na‘t	--./.--./.--./.--	AT, s. 149-151.	s. 768	

Nâbî	*Eyyām-ı zemistānda beni gerdiş-i devrān*	**Kıta/8**		--./.--./.--./.--	AT, s. 168-169.	s. 766	
Nâmık Kemâl	*Beḳā Yezdāna şāyāndır fenā ekvāna evlādır*	**Gazel/4**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 153-154.	s. 542	
Nâmık Kemâl	*Olur peydā ümīd-i neyl-i rāḥatden hem-i ʿālem*	**Gazel/6**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 151-152.	s. 624	
Nâzım Paşa	*Birāder ādemi ādem éden pākī[-i] sīretdir*	**Kasîde/16**	*Nasihât-nâme*	.---/.---/.---/.---	AT, s. 51-53.	s. 256	
Nazîm (Yahya Nazîm)	*Girāndır çeşm-i dilde ḫ ʿāb-ı ġaflet yā Resūlallâh*	**Gazel/10**	Na‘t	.---/.---/.---/.---	SB, s. 16.	s. 670	
Necâtî	*Bir ağızdan kì diye derd ile Allâh Allâh*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	SB, s. 24-25.	s. 647	
Necmî (Erbilli Necmî)	*Bir kerre emerdim leb-i dil-dārı emince*	**Gazel/5**		--./.--./.--./.--	AT, s. 194 [193].	s. 710	
Nef‘î	*Aldıḳça ele ġamzeleri sāz-ı maḥabbet*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	AT, s. 222 [221]-223 [222].	s. 448	
Nevres (Osman Nevres)	*Demdir éy dil alayım destime levḥ ü ḳalemi*	**Terkîb-Bend/12**	*Mersiyye*	..--/..--/..--/..-	AT, s. 353 [352]-377 [376].	s. 341	
Nevres (Osman Nevres)	*Bu ne dergāh-ı muʾallādır ne ferḫunde-maḳām*	**Gazel/13**	*Na‘t*	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 378 [377]-381 [380].	s. 364	
Nevres (Osman Nevres)	*Mufaṣṣal şerḥ-i ḥüsnüñ mebḥaṣ-ı zülfüñ muṭavveldir*	**Gazel/8**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 152-154.	s. 543	
Nevres (Osman Nevres)	*Nedir bilmem bu naḳş-ı ḫ ʿāb-ı ġaflet çeşm-i ādemde*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 154-156.	s. 704	
Nevres-i Kadîm	*Dāġ-ı ġamıñ derūna démem revzen olmasun*	**Gazel/7**		--./-.-./.--./-.-	SA, s. 158-159.	s. 633	
Nevres-i Kadîm	*Gör çeşm-i siyāhın ṣaf-ı müjgān arasında*	**Gazel/6**		--./.--./.--./.--	SA, s. 128-129.	s. 683	
Nevres-i Kadîm	*Ḫaṭṭı fikrinde iken ʿārıż-ı gül-gūn çıḳdı*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 91; SA, s. 149.	s. 741, 742	**İki defa tahmis edilmiştir**
Nevres-i Kadîm	*Tedbir-i zaḥmı yārıñ penbe o yāra baġlu*	**Gazel/7**		--.-/.--/--.-/.--	SA, s. 91-92.	s. 717	
Nevres-i Kadîm	*Zīr-i zülfüñde nihān étme o çāh-ı ẕeḳanı*	**Gazel/9**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 136-137.	s. 744	
Râ’if Bey	*Olmuşum evveli perverde-i nāz u niʾamıñ*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 209 [208]-210 [209].	s. 597	
Râcî (Erbilli Süleyman Râcî)	*Ġarīb ü bī-kesim hem der-be-der yā Ġavṯ-ı Geylānī*	**Gazel/10**	*Medhiyye*	.---/.---/.---/.---	SB, s. 28-29.	s. 759	
Râcî (Erbilli Süleyman Râcî)	*Ḳafes ḳaydındayım feryād fiġān u nāle-i bīdād*	**Gazel/7**		.---/.---/.---/.---	SB, s. 33-34.	s. 493	

Râcî (Erbilli Süleyman Râcî)	*Maẓhar-ı feyż-i sa'ādetdir ṭarīḳ-ı Ḳādirī*	**Gazel/11**	*Medhiyye*	-.--/-.--/-.--/-.-	SB, s. 29-28, 35.	s. 756	
Râsih	*Süzme çeşmiñ düşmesün müjgān müjgān üstüne*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SB, s. 67-68.	s. 681	
Re'fet (Diyarbakırlı Re'fet)	*Éy Ḫudāvend-i 'aẓīm ü pādşāh*	**Mesnevî/233**	*Mevlîd*	-.--/-.--/-.-	*SM 3-37; HC 1-54.*	s. 777	
Rif'at (Manastırlı Rif'at Efendi)	*Āh o günler kim olur bu ḫāk içinde ten nihān*	**Kasîde/13**	*Münâcât*	-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 78-80.	s. 247	
Rûhî	*Tāc-ı ser-i enbiyā pīşrev-i evliyā*	**Kasîde/30**	Na't	-..-/-.-/-..-/-.-	AT, s. 37-42.	s. 194	
Rûhî	*'Arṣa-i dünyā-yı fānī çün degil cāy-ı ḳarār*	**Terkîb-Bend/5**	*Mersiyye*	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 333 [332]-338 [337], 343 [342]-345 [344].	s. 326	
Rûhî	*Éy göñül 'ömre beḳā yoḳ devlet-i dünyāyı ḳoy*	**Terkîb-Bend/5**	*Mersiyye*	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 320 [319]-326 [325], 339 [338].	s. 308	
Rûhî	*Gel éy nevk-i ḳalem mātem ser-encāmıñ beyān eyle*	**Terkîb-Bend/4**	**Mersiyye**	.---/.---/.---/.---	AT, s. 313 [312]-318 [317].	s. 302	
Rûhî	*Geliñiz dīde-i bīnāmızı giryān édelim*	**Terkîb-Bend/7**	*Mersiyye*	..--/..--/..--/..-	AT, s. 339 [338]-342 [341], 327 [326]-333 [332].	s. 316	
Rûhî	*Şerm étmediñ bu ẓulmden éy çarḫ-ı bī-vefā*	**Terkîb-Bend/5**	*Mersiyye*	--./-.-./.--./-.-	AT, s. 345 [344]-353 [352].	s. 334	
Rûhî	*Āfāḳda çerāġı yandıḳça mihr ü māhıñ*	**Gazel/8**		--./-.--/--./-.--	SA, s. 113-115.	s. 586	
Rûhî	*Bāġı bārān yudı pāk eyledi ṣaḥn-ı çemeni*	**Gazel/4**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 125-126.	s. 738	
Rûhî	*Bıraḳdı iştiyāḳ-ı rāḥ-ı vaḥdet vecde 'uşşāḳı*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 124-126.	s. 732	
Rûhî	*Çāk ḳıl sīneñizi 'aşr-ı Muḥaremdir bu*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 64.	s. 714	
Rûhî	*Éy olup ser-geşte-i 'aşḳıñ sipihrine ḳubāb*	**Gazel/6**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 141-142.	s. 438	
Rûhî	*Ḥaḳḳı ḫalḳıñ ṣūretinde görmeyendir mübtelā*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 48.	s. 421	
Rûhî	*Ḫoş-bū çemen-i dehrde sünbül gibi olmaz*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	SA, s. 112-113.	s. 567	
Rûhî	*Ḳad bedā min 'aks^{i} ka'si'l-'aşḳ^{i} minhāci'l-hüdā*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 45-46.	s. 419	
Rûhî	*Ḳad efāża'l-'aşḳ^{i} feyż^{en} min kerāmāti'l-'ulā*	**Gazel/6**		-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 46-47.	s. 417	
Rûhî	*Meyl-i cāh étme ṣaḳın éy dil-i şūrīde seni*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 122; AT, s. 224 [223].	s. 734, 735	**İki defa tahmis edilmiştir**

Rûhî	*Mülk-i Baġdāda ṣafā vérmese yümn-i ḳademiñ*	**Gazel/7**		..--/..--/..--/..-	SA, 144-145.	s. 584	
Rûhî	*Ne gedāyız ne esīr-i kerem-i şāhız biz*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s.63.	s. 566	
Rûhî	*Rāḥı ḳoyup elden déseler oḳı merāḥı*	**Gazel/4**		--./.--./.--./.--	SA, s. 126-127.	s. 737	
Rûhî	*Ṣabr éder cevr ü cefāya mübtelā-yı yār olan*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 124-125.	s. 630	
Rûhî	*Ṣafā-yı gül getürdi yine devre cām-ı ṣahbāyı*	**Gazel/6**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 123-124.	s. 731	
Rûhî	*Yine tecdīd-i aḥkām eyledi nev-rūz-ı sulṭānī*	**Gazel/6**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 127-128.	s. 729	
Sa'îd (Erbilli Molla Sa'îd)	*Elif-i ḳaddimi bār-ı ġam-ıla dāl étdiñ*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 68.	s. 593	
Sa'îd (Erbilli Molla Sa'îd)	*Yine sen hangi ṣahbā-yı feraḥla ter-dımāġ olduñ*	**Gazel/6**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 69-70.	s. 594	
Sabrî-i Şâkir	*Ne bezmiñ şem'isin pervāne-i bī-ṭāḳatiñ kimdir*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	SB, s. 8-9.	s. 529	
Sâmî (Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî)	*Cemāliñ ārzū eyler nigāhım yā Resūlallâh*	**Gazel/5**	Na'ت	.---/.---/.---/.---	SA, s. 1; AT, s. 203 [202].	s. 660, 661	**İki defa tahmis edilmiştir**
Sâmî (Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî)	*Farḳ-ı māhiyyet-i dil çeşm-i temāşādandır*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 135-136.	s. 530	
Sâmî (Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî)	*Nedir sūdı bu bāzār-ı fenāda celb-i emvāliñ*	**Gazel/9**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 173-175.	s. 588	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Éy vücūduñ nūr-ı maḥż-ı mihr-i envār-ı ḳadīm*	**Gazel/8**	Na'ت	-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 9-11.	s. 613	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Seḥeri derd-ile her kim diye Sübhānallâh*	**Gazel/5**	Na'ت	..--/..--/..--/..-	SA, s. 7-8.	s. 666	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Böyle bir sulṭān-ı a'ẓamdır kì Faḫr-ı kā'ināt*	**Gazel/5**	Na'ت	-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 8-9.	s. 451	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Dil-i pür-teşnemi ḳandır şarāba yā Resūlallâh*	**Gazel/5**	Na'ت	.---/.---/.---/.---	SA, s. 5-6.	s. 664	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Éy kelīm-i lī ma'-Allâh maḥrem-i sırr-ı aḥad*	**Gazel/5**	Na'ت	-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 2.	s. 491	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Éy vücūduñ nūr-ı maḥż-ı mihr-i envār-ı ḳadīm*	**Gazel/8**	Na'ت	-.--/-.--/-.--/-.-	AT, s. 1-2.	s. 615	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Ḳalmışım gird-āb-ı nefs içre İlâhī ḳıl meded*	**Gazel/4**	Na'ت	-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 11-12.	s. 492	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*'Ömrüm tükendi sehv ile 'iṣyān tükenmedi*	**Gazel/5**	Na'ت	--./-.-./.--./-.-	SA, s. 12-13.	s. 749	

Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Seḥerde ʾāşıḳ-ı ṣādıḳlarıñ efġānı hū yā hū*	**Gazel/5**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 85.	s. 719	
Selâmî (Şeyh Selâmî)	*Seniñ ẓıllıñ vérir nūr āftāba yā Resūlallâh*	**Gazel/6**	Na‘t	.---/.---/.---/.---	SA, s. 6-7.	s. 663	
Seyyid Ali	*Ümīdim şāhı māt oldı ruḫuñdan kiş görülmekle*	**Müfred**		.---/.---/.---/.---	AT, s. 99.	s. 775	
Seyyid Şükrî Berzencî	*Bu devr-i maʾdeletden müstefīd olmuş iken herkes*	**Kıta/3**		.---/.---/.---/.---	SB, s. 97.	s. 770	
Seyyid Şükrî Berzencî	*Tevekkül ṣāḥibi ol emr-i tefvīż eyle Faʾāle*	**Tahmis/1 bend**		.---/.---/.---/.---	SB, s. 97.	s. 406	
Sıddîk Ali Baba	*Şenā vü ḥamd Rabbü’l-ʾālemīne yā Resūlallâh*	**Gazel/13**	Na‘t	.---/.---/.---/.---	AT, s. 6-9.	s. 667	
Şâdî (Süleyman Şâdî)	*Éy baḥr-i kerem bāʾiş-i īcād-ı dü ʾālem*	**Müseddes/ 1 bend**	Na‘t	--./.--./.--./.--	SB, s. 64-65.	s. 406	
Şerîf (Şerîf Efendi)	*Esāsı ḫilḳat-ı ādem Muḥammed*	**Kasîde/34**	Na‘t	.---/.---/.--	SA, s. 46-51.	s. 235	
Şerîf (Şerîf Efendi)	*Muḥammed Muṣṭafâ kenz-i muṭalsam*	**Kasîde/39**	Na‘t	.---/.---/.--	SA, s. 39-45.	s. 226	
Şerîf (Şerîf Efendi)	*Şuʾāʾ-i ṭalʾatıñ şemsüʾḍ-ḍuḥādır yā Resūlallâh*	**Kasîde/32**	Na‘t	.---/.---/.---/.---	SA, s. 33-38.	s. 218	
Şinâsî Bey (Çelebî)	*Muvāfıḳdır kelām-ı ʾizzete güftār-ı Mevlānā*	**Gazel/7**	*Medhiyye*	.---/.---/.---/.---	SB, s. 5-7.	s. 430	
Şinâsî	*ʾUmūmī maḥv éder biʾl-āḫere iḥyāya āletdir*	**Dü-beyit**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 153.	s. 773	
Tal‘at Efendi	*Yaşasun Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd-i Ṣānī*	**Kıta/2**		..--/..--/..--/..-	SA, s. 73.	s. 771	
Vasfî (Şeyh Vasfî)	*Ḫānḳāhı bıraḳup subḥa-i esmādan geç*	**Gazel/5**		..--/..--/..--/..-	AT, s. 188-189.	s. 477	
Ziyâ Paşa	*Étmiş kimisi rāḥatın iḳbāl içün feda*	**Tercî-Bend/1 bendin 2 beyti**		--./-.-./.--./-.-	SA, s. 58.	s. 404	
Ziyâ Paşa	*Ġadr éde reʾāyāsına vālī-yi eyālet*	**Terkîb-Bendi/1 bendi**		--./.--./.--./.--	AT, s. 108-112.	s. 389	
Ziyâ Paşa	*Pek rengine aldanma felek eski felekdir*	**Terkîb-Bendi/1 bendi**		--./.--./.--./.--	AT, s. 106-108.	s. 387	
Ziyâ Paşa	*Kimdir bu ʾaczi ḫāṣ ḳılan nevʾ-i ādeme*	**Tercî-Bend/1 bendi**		--./-.-./.--./-.-	SA, s. 56-58.	s. 401	

2. Liste:

Şairin mahlası/adı	Tahmis edilen manzumenin ilk mısraı	Nazım şekli/birimi	Nazım türü	Vezin	Orijinal nüshadaki sayfa numarası	Metinde-ki sayfa numarası	Açıklama
Bînişʾ	*Ṣubḥ ṣud sāḳī be-sāġar geh ṣarāb-ı kuhne-rā*	**Gazel/7**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 98-99.	s. 851	
Hâfız	*Dil mī-reved zi-destem ṣāḥib-dilān Ḫudā-rā*	**Gazel/12**		--./-.--/--./-.--	SB, s. 65-67.	s. 846	
Hâfız	*Ey rūy-ı māh manẓar-ı tū nev-baḥār-ı ḥusn*	**Gazel/8**		--./-.-./.--./-.-	SB, s. 63-64.	s. 874	
Hâfız	*Gerçì ez-āteş-i dil çun ḫum-ı mey der-cūşem*	**Gazel/9**		..--/..--/..--/..-	SB, s. 88-89.	s. 869	
Hâfız	*Īn çé şūr est kì der-devr-i ḳamer mī-bīnem*	**Gazel/9**		..--/..--/..--/..-	SB, s. 86-87.	s. 871	
Hâfız	*Sāḳī be-nūr-ı bāde ber-efrūz cā[m]-ı mā*	**Gazel/9**		--./-.-./.--./-.-	SB, s. 61-63.	s. 849	
Hasan-ı Dehlevî	*Sāḳiyā mey dih kì ebr[ī] ḫ ̌āst ez-ḫāver sefīd*	**Gazel/6**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 102.	s. 861	
Hayyam	*Ān kes kì zemīn u çarḫ u eflāk nihād*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 79.	s. 886	***Bu rubâînin ilk iki mısraı tahmis edilmiştir.***
Hayyam	*Bī-bāde me-bāş tā tevānī yek-dem*	**Rubâî**		--./.-./.---/-	SB, s. 80.	s. 887	
Hayyam	*Çun ʾuhde ne-mī-şeved kesī ferdā-rā*	**Rubâî**		--./.-./.---/-	SB, s. 81.	s. 888	
Hayyam	*Ey mufti-i şehr ez-tu pur-kārterīm*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 80.	s. 886	
Hayyam	*Éy vāḳıf-ı esrār-ı żamīr-i heme kes*	**Rubâî**		--./.--./.--./.-	SB, s. 78.	s. 883	
Hayyam	*Ez-ḫādiṣe-i zamān [zi-]āyende me-purs*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 79.	s. 882	
Hayyam	*Ez-Ḫāliḳ-ı Kirdgār v'ez-Rabb-i Raḥīm*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 77.	s. 883	
Hayyam	*Īn çarḫ-ı cefā-pīşe-i ʾālī bunyād*	**Rubâî**		--./.--./.--./.-	SB, s. 78.	s. 880	
Hayyam	*Men dāmen-i tū be-gīrem ender "suʾilet"*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 76.	s. 879	
Hayyam	*Murġī dīdem nişeste ber-bāre-i Ṭūs*	**Rubâî**		--./.--./.---/-	SB, s. 79.	s. 884	
Hayyam	*Pendī vu himmet eger be-men dārī gūş*	**Rubâî**		--./.-./.---/-	SB, s. 79.	s. 885	***Bu rubâînin iki mısraı tahmis edilmiştir.***
Hayyam	*Yā Rab tu gilem sirişteʾī men çé kunem*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 80.	s. 887	
Hayyam	*Yā Rab tu Kerīmi vu kerīmī kerem est*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 75.	s. 879	
Hayyam	*Āmed seḥerī nidā zi-mey-ḫāne-i mā*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 75.	s. 878	
Hayyam	*ʾĀşıḳ heme sāl mest u şeydā bādā*	**Rubâî**		--./.-./.---/-	SB, s. 81.	s. 887	

Hayyam	*Ḫayyām eger zi-bāde mestī ḫoş bāş*	**Rubâî**		--./.-./.---/-	SB, s. 78.	s. 882	***Bu rubâînin ilk iki mısraı tahmis edilmiştir.***
Hayyam	*Ḫurrem-dil ān kesī kì ma'rūf ne-şud*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 77.	s. 881	
Hayyam	*Men bende-i 'āşiyem rıżā-yı tū kucā'st*	**Rubâî**		--./.-./.--./.-	SB, s. 76.	s. 880	
Hilâlî	*Ān kì ḫod-rā nefesī şādi ne dīde'st menem*	**Gazel/6**		..--/..--/..--/..-	SB, s. 85-86.	s. 867	
İbni İmâd	*Ey be-raḥmet ḫalḳ-rā der-mecma'-i maḥşer şefî'*	**Gazel/8**		-..-/-.-/-..-/-.-	SA, s. 108-109.	s. 865	
İsmet-i Buhârî	*Ser-ḫoş ez-kūy-ı ḫarābāt guẕer kerdem dūş*	**Gazel/9**		..--/..--/..--/..-	SB, s. 89-91.	s. 862	
İzzetî	*Şud ṣarf-ı ḫaṭā 'omrem gerdīde dil āvāre*	**Kasîde/18**		--./.---/--./.---	SB, s. 54-57, 68-71.	s. 836	
Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî	*Ānān kì be-ser der-ṭaleb-i Ka'be devīdend*	**Gazel/7**		--./.--./.--./.--	SA, s. 100-101.	s. 856	
Mevlânâ Emîr-i Hümayun	*Be-yek-dem āb ez-bārān çeşāned kūh-rā gerdūn*	**Dü-beyit**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 106.	s. 890	
Mevlânâ Emîr Hümayun	*Be-kūy-ı mey-furūşān behr-i cāmī der-be-der geştem*	**Müfred**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 106.	s. 891	
Mevlânâ Emîr Hümayun	*Be-zencīrem çu kerd ez-bī-ḳarārī dilsitān-ı men*	**Müfred**		.---/.---/.---/.---	SA, s. 105.	s. 891	
Mihrî	*Ez furḳat-ı mihr-i ruḫet éy şem'-i dil-ārā*	**Gazel/11**		--./.--./.--./.--	SA, s. 62-63.	s. 853	
Nâbînî (Abdulkâdir Nâbînî)	*Ey kì bī-çeşm-i tu çeşmem ġayr-ı çeşm-i ter ne-dīd*	**Gazel/5**		-.--/-.--/-.--/-.-	SA, s. 109-110.	s. 859	
Sâdık (Kerküklü Molla Sâdık)	*Dehr ser-mest şud ez-bāde-i sevdā-yı Cemīl*	**Kasîde/24**		..--/..--/..--/..-	SB, s. 92-96.	s. 840	
Selmân	*Āvāze-i Cemālet tā der-cihān futāde*	**Gazel/6**		--./-.--/--./-.--	SA, s. 110-112.	s. 876	
Seyyid Kâsım	*Ez-ufuḳ-ı mekremet ṣubḥ-ı sa'ādet demīd*	**Gazel/7**		-..-/-.-/-..-/-.-	SA, s. 106-107.	s. 857	